# سیرۃ المصطفیٰ ﷺ

پښتو

تالیف

مکتبہ رحمانیہ

کانسی روڈ کوئٹہ

Maktaba Tul Ishaat.com

Maktaba Tul Ishaat

تمام فنون کے کتب ہمارے ویب سائٹ اور پلے سٹور سے فری ڈاون لوڈ کریں۔ ہم روزانہ کی بنیاد پر اس میں مزید نئے کتب شامل کر رہے ہیں نئے شامل شدہ کتب لیے روزانہ ہمارے پلے سٹور اور ویب سائٹ کو باقاعدگی سے چیک کیا کریں۔

اپنی کتاب کو ہمارے ویب سائٹ پر شائع کرنے کے لیے رابطہ کریں

| | | |
|---|---|---|
| تفاسیر | خطبات | منطق |
| احادیث | سیرت | معانی |
| فقہ | تاریخ | تصوف |
| سوانح حیات | صرف | تقابل ادیان |
| درس نظامی | نحو | تجوید |
| لغت | فلسفہ | نعت |
| فتاوی | حکمت | تراجم |
| اصلاحی | بلاغت | تبلیغ ودعوت |
| آڈیو دروس | مناظرے | تمام فنون |

maktaba.tul.ishaatofficial@gmail.com

بسم اللہ الرحمن الرحیم

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِيْ رَسُوْلِ اللّٰهِ اُسْوَةٌ حَسَنَةٌ

(۲۱ آیت سورۃ الاحزاب)(القرآن)

درسول الله صلی الله علیه وسلم په سیرت باندې دمنلوور او لوی تالیف دامت اسلامي دلویو

تاریخ پوهانو او دنبي اکرم صلی الله علیه وسلم دسیرت پیژندنکو دعلوموزیرمه

# سیرۃ المصطفٰی صلی اللہ علیہ وسلم

## پښتو

لومړی ټوک

تألیف

حضرت مولانا محمد ادریس کاندھلوی صاحب رحمہ اللہ

پښتو ژباړه

حمدالله

مکتبۃ رحمانیہ کاسی روڈ کوئٹہ
0333-7806049

Maktaba Tul Ishaat.com

# دکتاب پیژندنه

دکتاب نوم ............ سیرة المصطفی ﷺ

تألیف ...... ............ مولانا محمد ادریس (کاندهلوی رحمة الله علیه)

پښتو ترجمه ............ ابو حمزة المهاجر حمدالله (سیوری)

تصحیح او کمپیوټري چاري .... حمدالله (زابلی)

دچاپ کال ............ ۱۴۳۵ هجری قمری ۱۳۹۲ هجری لمریز ۲۰۱۴ میلادی

زیر اهتمام ............ ابو المصطفی خادم العلماء والطلباء

سرورق ډیزائن ............
او سرکتنه ............ احسان الله پبلشرز

ددې کتاب دنشر او خپرولو ټول حقوق
له مکتبه رحمانیه سره خوندي دي

مکتبہ رحمانیہ
کاسی روڈ کوئٹہ
0333-7806049

Maktaba Tul Ishaat.com

Maktaba Tul Ishaat.com

Maktaba Tul Ishaat.com

Maktaba Tul Ishaat.com

Maktaba Tul Ishaat.com

Maktaba Tul Ishaat.com

Maktaba Tul Ishaat.com

Maktaba Tul Ishaat.com

Maktaba Tul Ishaat.com

Maktaba Tul Ishaat.com

Maktaba Tul Ishaat.com

Maktaba Tul Ishaat.com

Maktaba Tul Ishaat.com

بسم الله الرحمن الرحیم

## تقریظ: حکیم الامت مجدد الملت حضرت مولانا محمد اشرف علی تهانوی قدس الله سره

امابعد: اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الْعَلِيِّ الْحَكِيْمِ وَالصَّلٰوةُ عَلٰى نَبِيِّهٖ ذِي الْخُلُقِ الْعَظِيْمِ
احقرالوری محمد اشرف علی تهانوی عفی عنه وایي چی ما د سیرة المصطفی ﷺ کتاب یو شمیر ځایونه خپله د فاضل جامع الکمالات علمیه وعملیه مولوی حافظ محمد ادریس کاندهلوی سلمه الله تعالی له ژبی څخه واوریدل اوددې ځایو داوریدو په وخت کې می بیخی دا خبره سترګو ته مخامخ سوه :

**یزیدک وجهـه حسناً.......اذا ما زدتـــه نظراً**

هغه ځایونه چی ما څنی واوریدله دادی :

**لومړی** د کتاب سریزه

**دویم** د بدأ الوحی بیان چې په هغه کې دا خبره سوی چی ښه خوبونه د نبوت یو جزء دی پر دې خبری سوی دی اوددې رازونه او حکمتونه بیان سوی دی

**دریم**: د نجاشی باچاپه دربار کې د حضرت جعفر طیار ؓ تقریر

**څلورم**: د اصحاب صفه ؓ بیان

**پنځم**: انبیاء کرام علیهم السلام تر نبوت مخکې هم له ګناهوپاک دی اود سیرت چی څومره ضروری حقوق او لوازم دی ماشاء الله هغه په ځانګړی ډول مراعت سوی دی، الله تعالی دې ښه بدله ورکړی آمین ؛

ځای ځای ما احقرهم کوچنۍ اووړې مشوری ورکړی دی چی هغه نوموړی مصنف په ډیره خوشالی قبولی کړی دی او دا د نوموړی د انصاف او اخلاص ښکاره دلیل دی، اَللّٰهُمَّ زِدْ فَزِدْ، د کتاب عنوان او معنون د اسی په زړه پوری اوددې خبری مصداق دی :

زفرق تابہ قدم ہر کجا کہ می نگرم
کرشمہ دامن دل می کشد کہ جا این جاست

که چیری له ما سره وخت او قوت وای نو کتاب به مې له سره تر پایه پوری لوستلی وو خو د کمزورۍ اود وخت د تنګۍ له کبله مې دا هیله پوره نه سوه امید دی چی پاته کتاب به هم ان شاء الله تعالی د ، وَلَلْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لَّكَ مِنَ الْاُوْلٰى ښکاره مصداق وی

Maktaba-Tul-Ishaat.com

اوس زه دا تائید په یوه خاص مشوری او یوه عام مشوره او دُعا باندی پای ته رسوم خاصه مشوره چی ددې درانه فاضل دکتاب په هکله ده داده چی په پورته یادسویو ځایوکې په پنځم ځای باندی زما رساله ،، احسن التفهیم لمقولة سیدنا ابراهیم ، چی د امداد الفتاوی جزء دی او ددې پنځمه برخه ده (۴۰۸) صفحې څخه تر ۴۱۲ پوری په اشرف المطابع کې چاپ سوی دی بعینه دغه شئ یا له یوڅه اختصار سره زیادت په کښې سوی دی چی ددې کتاب ښه تائید دی ،

اوعامه مشوره مې عامو لوستونکوته ده هغه دا چی هر څوک چی داردو یا پښتو ژبې استعداد لری هغه دې دنوموړی کتاب له درس یامطالعې څخه نه پرېږدی ځکه ددې یوه لویه ګټه اولاس ته راوړنه به داوی چی ددې کتاب په لوستلو سره به خپل محبوب پیغمبر حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم وپېژنی او په پیژندلو سره به خامخا دده له محمد مصطفی ﷺ سره مینه پیداسی او په دې سره به دسوی ژمنی برابر په جنت کې دهغه مبارک ﷺ ملګرتیا په نصیب سی اوددې نعمت په لوی والی کې څوک شک کولای سی.

اودُعا دادی : چی الله تعالی دې مؤلف ته پټ اوښکاره اُخروی برکتونه وروبخښی اودنوموړی کتاب دې مقبول اوفایده مند وګرزوی والسلام ، آمین ثم آمین

**(اشرف علی)**

**(تهانه بهون /دشوال میاشتی نهمه کال / ۱۳۵۸ هجری سپوږمیز)**

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِيْنَ وَالصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى سَيِّدِنَا وَمَوْلَانَا مُحَمَّدٍ خَاتَمِ الْاَنْبِيَاءِ وَالْمُرْسَلِيْنَ وَعَلٰى آلِهٖ وَاَصْحَابِهٖ وَاَزْوَاجِهٖ وَذُرِّيَّاتِهٖ اَجْمَعِيْنَ ،

امابعد

دالله ﷻ بنده محمدادریس کاندهلوی (کان الله له وکان هوللّٰه) له ټولومسلمانانودا غوښتنه لري چې دمسلمان اومؤمن لپاره خپل ځان پيژندل دومره ضروري نه دی لکه څومره چې دمُحَمَّدٌرَّسُوْلُ الله صلی الله علیه وسلم پيژندل ضروري دي ځکه چې محمدرسول الله صلی الله علیه وسلم نه پيژني هغه به خپل ایمان او اسلام څرنګه وپيژني مؤمن په خپل ایماني وجودکښي سراسر دپيغمبر ﷺ دوجود محتاج دی العياذبالله که دپيغمبر ﷺ دوجود څخه نظر قطع کړل سي نوديوه ګړی دپاره هم دمؤمن ایماني وجودنه سي پاته کيدای لکه چې دالله تبارک وتعالی ارشاددی :

اَلنَّبِيُّ اَوْلٰى بِالْمُؤْمِنِيْنَ مِنْ اَنْفُسِهِمْ (٦آيت سورة احزاب)

ژباړه : نبی ﷺ دمؤمنانوپه حق کښې ددوئ ترخپلوځانو هم ډير نژدی دی ..

ځکه دمؤمن ایماني وجود دپيغمبری دلمر یومعمولي عکس اوانځوردی اوښکاره خبره دی چې عکس چې کوم نژدیکت اوتعلق له خپل اصل سرچيني یعني لمر سره لري هغه په هنداره کې نسته مؤمن ته ایمان دنبي ﷺ په واسطه رسيږي نومعلومه سوه چې ایمان ته نژدی دی اوله مؤمن څخه لیري دی ځکه چې نبي ﷺ په ایمان سره بالذات متصف دی او مؤمن په ایمان سره بالعرض متصف دی له دې وجهی داضروري ده چې مؤمن دخپل ځان اودخپل ایمان پيژندلو څخه مخکې دخپل نبي ﷺ سيرت وپيژني ، ددې دپاره چې په همدې لاره روان سي اونورو خلکوته هم په همدې لاره باندی دتللوبلنه ورکړی ..

الله تعالی په سورت هودکې له سره ترپایه دانبیاء اومرسلینو علیهم السلام حالات اوقصی ذکرکړی دی په پای کې یې ددې حکمت بیان کړی دی چې موږ دانبیاء اومرسلینو علیهم السلام حالات ولی بیان کړه : وَكُلًّا نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ اَنْبَاءِ الرُّسُلِ مَا نُثَبِّتُ بِهٖ فُؤَادَكَ وَجَاءَكَ فِيْ هٰذِهِ الْحَقُّ وَمَوْعِظَةٌ وَذِكْرٰى لِلْمُؤْمِنِيْنَ (آيت ۱۲۰ سورة هود) ژباړه : اوموږتاته دانبیاء قصي بيانوودې لپاره چې په دې سره ستازړه ته قوت اوسکون ورښو اوددې پيښو په ترڅ کې دمؤمنانودپاره حق اوحقيقت اونصيحت اويادونه مخ ته راځي .

Maktaba Tul Ishaat.com

یعنی ددې لپاره چې ددې پیښوپه بیانولوسره ستاسو زړونه آرام اوډاډ حاصل سی اوستاسوزړونه په ایمان باندی قائم اوثابت پاته سی اوحق درته ښکاره سی اوددې پیښوپه اوریدوسره عبرت اوپند حاصل کړی لکه چې دقرآن کریم ډیر سورتونه دهغه انبیاء علیهم السلام په نومونوسره نومول سوی دی دکوموسیرت چې په دغه سورتوکې ذکرسوی دی لکه سورت یونس اوسورت هود اوسورت یوسف اوسورت ابراهیم اوداسی نور سورتونه ، اوډ سورت لقمان اوسورت کهف نوم دحضرت لقمان او اصحاب کهف په نومونوسره نمول سوی دی له دې ښخه معلومیږی چې دانبیاء کراموعلیهم السلام اوښوخلکو سیرت اوتاریخ لیکل ځومره ضروری دی ،په سیرت سره درسول کریم صلی الله علیه وسلم فضائل او کمالات معلومیږی ، چې په دې سره په ایمان کې زیات والی اوقوت پیداکیږی اوددیروآیاتو اواحادیثومعنی زده کیږی اوکوم خلک چې بې ایمانه دی دوئ که سیرت وواېې نوددوئ په حق کې دسیرت علم دایمان ددعوت اودحق خواته دبلنی سبب جوړیږی

ټولو امتو دخپلو خپلو پیغمبرانو اوقومونو دخپلو خپلو سردارانو اومشرانو سیرت اوتاریخ لیکلی دی خوټول نیمګړی دی دکوموقبیلوچې داحال وی چې کوم شئ چې دوئ اسمانی صحیفه اوالهی کتاب بولی هغه ددوئ سره خوندی نه وی اوداورته معلومه هم نه وی چې پرچانازل سوی دی اوکله نازل سوی دی اوکوم ځای نازل سوی دی اوښنګه نازل سوی دی اوهغه ځوک چې دوئ یې خپل پیشوی بولی دهغه دقبر نوم اوښبان هم دوئ ته نه وې معلوم نو دوئ دخپل مقتدی اوپیشوی پوره سیرت اوډژوند حالات چیری وراندی کولای سی دپوره ژوند حالات اوقصی خولوی شئ دوئ دخپل پیشوی یوه خبره هم داسی نه سی وراندی کولای چې دهغې خبری سند ددوئ ترپیشوا پوری مسلسل ور سیږی ..

الحمدلله ثم الحمد لله داعزت اوشرافت یوائې اویوائې وامت محمدی (علی صاحبها الف الف صلوة والف الف تحیة) ته ورکړل سوی دی چې دوئ دخپل پیغمبر حضرت محمد مصطفی ﷺ هره خبره اوهر کار متصل اوپه مسلسل سندسره وراندی کوی یوائې داهغه امت دی چې دخپل نبی ﷺ سره متصل اوموښتی دی دنبوی وخته بیاتراوسه پوری هیڅ کړی اولحظه داسی نه دی تیره سوی چې په هغه کې دی داامت دخپل نبی ښخه جلاسوی وی ،

Maktaba Tul Ishaat.com

درسول الله صلی الله علیه وسلم اصل سیرت خومبارک احادیث دی مګر دمتقدمینو په اصطلاح کې یواځې دغزاګانواوسریه دحالاتو اوپیښوومجموعی ته سیرت ویل کیږی حدیث داتوعلومودمجموعی نوم دی اوسیرت دهغه اتویوقسم دی :

سیر، آداب، تفسیر ،وعقائد ...............فتن، اشراط، احکام، ومناقب

مګرپه اوس مهال کې سیرت دژوند حالاتوته وایې .

محدثینو چې دجرح اوتعدیل کوم قواعد ایښي دی اودصحیح اوضعیف پیژندلوپې چې کوم کچه ټاکلی ددې قواعدو بی له فرق اوخاص والی په هرځای کې لحاظ ساتل سوی دی اوټوله حدیثونه که هغه له احکاموسره تړاولری اوکه له مغازی یامناقبوسره ټول په همدې معیارباندی تلل سوی دی ، البته په کوموا احادیثوباندی چې ددین دار ومدار وو لکه عقائد اوحلال اوحرام محدثینوددې احادیثو په منلوکې دسختۍ څخه کاراخیستی دی اوپه کوموا احادیثوچې ددین دار ومدارنه وو لکه فضائل اومناقب هلته له فراخی اوآسانی څخه کار اخیستل سوی دی ځکه چې هلته عمل مقصود نه وی بلکې یواځې علم مقصود وی له دې کبله په داسی ځای کې مناسب هم فراخی وی لکه امام احمدابن حنبل رحمة الله علیه چې وایې : اذارو ینافی الحلال والحرام تشددنا واذارو ینافی الفضائل تساهلنا :

ژباړه : کله چې موږ دحلال اوحرام په اړه یوروایت رانقل کوو نوسختی کوو اوکله چې دفضائلو اومناقبوپه اړه یوروایت رانقل کوو نونرمی کوو ...

مختصره خبره دادی چې دصحت اوضعف چې کوم معیار اوقاعده داحکامو په احادیثو کې دی هم هغه قاعده په مغازی اوسیرت کې هم دی په همدی قاعدو باندی احادیث تلل کیږی اودهمدې په قوانینو پرته له څه توپیره دصحیح اوضعیف حکم ورکول کیږی ، کوممحدثینو چې په خپل کتابوکې دصحت التزام کړی دی هغوئ هر رنګه حدیثونه که داحکاموسره تعلق لری اوکه له مغازی یامناقبوسره ټول په صحیح طریقه سره راټول سوی دی ، لکه صحیح بخاری ، صحیح مسلم ، صحیح ابن خزیمه ، منتقی ابن جارود او صحیح ابن حبان ، په دې کتابوکې دسیرت اومناقبودیره لویه زخیره شتون لری اوټوله صحیح دی ،

اوکوممحدیثنوچې په خپلوکتابوکې دصحت التزام نه دی کړی ددوئ هدف داوو چې دحدیث زخیره رایوځای سی اودرسول اکرم صلی الله علیه وسلم څخه چې هرڅه نقل

Maktaba Tul Ishaat.com

سوی وی هغه ټوله یوځل خوندی سی وروسته دې بیا هغه وکتل سی ځکه چی کله سند موجود وی نو بیا دحدیث تلل دجرح اوتعدیل په ترازو برابرول څه مشکل کار نه دی لنډه دا چی دغه مبارکانو دحدیث دیوځای کیدو پوره کوښښ کړی دی دوئ دا هڅه وکړه چی چی هیڅ یو حدیث پاته نه سی ..

محدثینو مبارکانو یوی خواته دجرح اوتعدیل اصول اوقوانین جوړکړی دی ددې لپاره چی هیڅ غلطه خبره نبی کریم ﷺ ته منسوبه نه سی پرنبی کریم ﷺ باندی دروغ ویل که څه هم قصداً خونه وی خوبیاهم دورغ اوخطاخوخامخادی همدارنګه محدثینوبل لوری ته دا احتیاط وکړ چی کوم روایت دوئ ته رسیدلی هغه یې په سندسره پرته له څه تغیراوتبدیل په خپل کتاب کې درج کړل ددې لپاره چی دنبی کریم ﷺ یوه خبره اویوکارهم پټ پاته نه سی اوهیڅ خبره چی دنبی کریم ﷺ دژبی مبارکی څخه راوتلی ده ورکه نه سی اوداسند که څه هم مستندنه وی خوکیدای سی چی داروایت په بل سندسره هم نقل سی نودسندوډیروالی اودطریقو اختلاف ته په کتلوبه راتلونکې علماء ددې فیصله په خپله وکوی چی داروایت په کومه درجه کې مستند دی ډیر صحیح روایتونه د ډیرو سندو راوړلو په وجه دتواتر اوشهرت حدته رسیدلی وی له دې کبله یوشمیرمحدثینووچ اولامده روایتونه راویوځای کړه دادوئ بی احتیاطی نه بلکې عین احتیاط دی په دې حدیث شریف سره دوئ عمل وکړ(بَلِّغُوا عَنِّیْ وَلَوْ آیَةً) ژباړه یعنی له ماڅخه چی څه اوری هغه ورسوي که څه هم هغه یوه خبره وی ..

اوبل داچی ډیر وخت په ضعیف روایاتوکې یولفظ داسی راوزی چی په هغه سره دصحیح حدیث مراد ښکاره اوروښانه سی اوپه صحیح حدیث کې چی دډیرو معنی وو کوم احتمال وی هغه ددغه لفظ په زیاتولوسره ختمیږی اودنبی کریم ﷺ مراد په ډاکه کیږی اوبل دا چی محدثینوحضراتوچی دغه روایتونه په خپلو کتابونوکې درج کړه خپل عقل اوپوهه ته یې په کښبي دخل نه دی ورکړی که متعارض روایتونه ودوئ ته رسیدلی وی نوپه هم هغه تعارض یې درج کړی دی ځکه کله ناکله په ښکاره ددوو آیاتو یا روایتو تر منیځ تعارض وی خوکوم سړی ته چی الله تعالی ددې پوهه ورکړی وی دهغه په نظرکې تعارض نه وی هغه دغه دوه روایتونه دالله ﷻ دورکړی پوهی اوعقل اوفراست په وجه بیل بیل سره وینی بلکې همداسړی چی تریوڅه وخته پوری ودته په دغه دوو روایاتوکې

تعارض ښکاره کیږی کله چی دده په زړه باندی دالله ﷻ له لوری دڅه رڼا انځور پریوزی نو دغه وخت یې سترګی خلاصی سی اوددوارو روایتوفرق کولای سی اودئ به پوه سی چی داټوله اختلاف اوتعارض زما په فهم کې وو په حدیثوکې څه تعارض اوختلاف نه وو

**حضرت مولانان محمدقاسم رحمه الله په الاجوبة الکاملة کې فرمایي :**

چی داحادیثوکتابونه په درې قسمه دی لومړی داچی مصنف په خپل کتاب کې داپرځان لازم کړی وی چی دصحیح حدیث څخه پرته بل قسم حدیث نه راوړی لکه بخاری شریف اوصحیح مسلم شریف اوداسی نوردې احادیثو مثال داسی دی لکه دطبیب نسخه په نسخه کې چی څه وی هغه دناروغ لپاره ګټوروی (۱)

اودویم قسم دادی چی صحیح اوضعیف هررنګه حدیث راوړی صحیح اوضعیف سره بیله وی لکه ترمذی شریف په ترمذی کې چی کوم حدیث راسی له هغه وروسته ترمذی صاحب وایې چی داحدیث صحیح دی اوداضعیف دی ددې مثال داسی دی لکه دطب په ډیروکتابوکښی مفرده ، مرکبه ، ګټور اوزیانمن درمل لیکی بیاورسره لیکی چی دا درمل ګټه لری اودادرمل زیان لری دطب دکتابوپه کتلوسره هیڅ ناپوه هم درمل نه کاروی دغه رنګه داحادیثوپه کتابوکښي دضعیف حدیث په لیدلوسره په هغه دلیل نیول دهوښیارسړی کارنه دی ، دریم قسم دادی چی مصنف په خپل کتاب کې موضوعی اوضعیف احادیث راټول کړی وی دمصنف هدف داوی چی ساده اودینداره خلق داحد یثونه غیر معتبروبولی اوپه دې باندی یووخت هم عمل ونه کړی ددې کتاب مثال داسی لکه طبیب چی دپرهیزدشیانوتفصیل ولیکی اوناروغ ته یې ورکړی ددې دپاره چی څوک په دې خطانه وزی ، ابن جوزی رحمه الله اوداسی نوروموضوعات ټول دهمدې قسم څخه دی ، دمولانامحمدقاسم رحمه الله خبری پای ته ورسیدی ) (الاجوة الکاملة )

دغزاګانواوسریه دلاملوپه اړه که څه روایت دوئ ته رسیدلی وی نوهغه یې هم خا مخا راوړی دی خوخپلی رایه اوقیاس ته یې په کښی دخل نه دی ورکړی ددې لپاره چی له روایت سره درایه ګډون رانه سی ، الله ﷻ دی نه کړی که محدثینوحضراتودارو پا دمؤ رخینوپه څیر داسبابو اوعلتونوبحث کولای نودغه روایت به روایت نه وای پاته سوی بلکې ددوئ دخیال اوقیاس دڅیړنوټولګه به وای ، متأخرینوعلماؤ ددغی جمع سوی ذخیری څیړنه اوپلټنه وکړه اودایې موږته وښودل چی فلانی روایت صحیح دی

---

(۱) مګرداچی که داطبیب وی اوددوااودرمل له خواصواوآثاروڅخه خبروی ـ منه )

Maktaba Tul Ishaat.com

او فلاني موضوع يعني له ځانه جوړشوی دی هغه چا چی عيون الاثر اوزادالمعاد او زرقانی شرح مواهب کتابونه مطالعه کړی وی هغه ته به داخبره روښانه سوی وی چی محدثينو خپله ځيرنه اوپلټنه، يعني دحديثوچڼل ،په هرځای کې يوشان کړی دی خپله ځيرنه اوکره والی يې داحکاموترحديثوپوری نه دی ځانګړی کړی ښن صبادعقل يو بدعت رابنکاره سوی دی ددې په منلو اصل روايت بيخی ختميږی.. مصنف چی په خپله پو هه سره کومه رايه قائموی هغه دروايت په شکل سره وړاندی کوی حال داچی هغه روايت اوواقعه نه وی بلکې يواځی دده رايه اوخيال وی ، علامه سهيلي اوحافظ ابن قيم اوعلامه زرقانی (رح) دپيښو اوحالاتو څخه پرته ځای ځای اسرار اوحکمتونه لطائف اومعارف هم بيان کړی دی چی په دې کار سره دسيرت خوند نور هم زيات سو دې ناکاره بنده چی ددغه حضراتو دعلوموم ترجم اوخادم دی په خپل دې مختصرسيرت کې چی يوازې ته دمأخذ دصحت اودرواياتو معتبراومستند کيدل پرځان لازم کړی دی نوبل اړخ ته يې درازواوحکمتوهم څه اندازه کوښښ کړی دی چی ان شاء الله العزيز ګټور به وی په دې سيرت کې چی څومره علمی سرمايه اوذخيره تاسووينی داټوله دمحدثينو حضراتودی ، اودوئ ددې مالکان دی داناکاره بنده ددوئ يوکوچنی مريی دی اوکښته درجه خادم دی چی د ده کار يواځی دومره اندازه دی چی ددوئ ملغرو اوجواهراتو ته يې ترتيب ورکړی دی اودعلم دشائقينواورانيونکو مخ ته يې ايښی دی اودکومی زيرمی څخه چی دغه ملغری راټولی سوی دی ورسره ورسره يې هغه لارهم ښودلی ده .

دزرګر کارخودادی چی دجواهرو صندوقونه راوغواړی اود جواهراتو قسمونه بيل بيل اوپه ترتيب سره ايښودل دمزدورانواوخادمانوکاردی همدا وجه ده چی داامامانو او سلفو په علوموکې ترتيب نه وی دجواهروغوندی پاشلی اوبی ترتيبه وی اودمتأخرينوپه کتابو کې بابونه اوترتيب وی لکه څرنګه چی په دې علم کښی محدثين حضرات زموږ استاذان دی اوزموږ اودنبی کريم صلی الله عليه وسلم ترمينځ هم دوئ واسطه دی له دې کبله دمحدثينو داصولواوقواعدو اتباع پرموږ لازمه دی لکه چی الله تعالی فرمايي :

هَلْ أَتَّبِعُكَ عَلَىٰ أَن تُعَلِّمَنِ مِمَّا عُلِّمْتَ رُشْدًا (سورة کهف آيت ٦٦)

له دې امله به په دې کتاب کښی ان شاء الله العزيز په هيڅ ځای کښي دمحدثينوحضراتو له اصولو څخه سرغړونه پيدانه سی ، نه دداسی آباء اواجداء اتباع چی ددی مصداق دی

(قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا أَلْفَيْنَا عَلَيْهِ آبَاءَنَا أَوَلَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ شَيْئًا وَلَا يَهْتَدُونَ (سورة البقره آیت ۱۷۰) رښتیا هم ددا سی اباء او جداء اتباع ډیره بده ده مګر که دچا روحانی یا جسمانی پلرونه او نیکه ګان دعقل او هدایت خاوندان وی نو بیا د دوئ داتباع په ښه والی کی بلکې په ضروری کیدو کې څه خبره کیدای سی ..

په اوس وخت کې که څه هم په نبوی سیرت باندی غټ او کوچني کتابونه ډیر لیکل سوی دی او لیکل کیږی مګر ددې کتابو مصنفین ډیریې دنوی فلسفی او داروپاد فلاسفه وو څخه دومره په ویره کی دی چی غواړی آیاتونه او حدیثونه بدل کړی او په یو طریقه یې دفلسفی او نوی سائینس سره برابر کړی او انګریزی ځوانانو ته داباور ورکړی چی العیاذبالله د رسول الله صلی الله علیه وسلم هیڅ قول او فعل د مغربی تهذیب او اخلاقو او تمدن او د نن زمانی دفلسفی او سائینس خلاف نه وو ،همدا وجه دی چی کله د معجزو او کرامتو یادونه راسی نو څومره چی د دوئ توان وی هغه په سیکولر طریقه بیانوی که کوم ځای په راویانو وس ورسیږی نو د جرح او تعدیل له لاری په محدثانه رنګ کې دغه روایات دمنلو وړ بولی او د اسماء الرجال دکتابو څخه دجرح او تعدیل اقوال رانقل کوی خو دتوثیق او تعدیل اقوال نه رانقل کوی چی داسراسر دامانت او دیانت خلاف کاردی او د (وَهُدًى لِلنَّاسِ تَجْعَلُونَهُ قَرَاطِيسَ تُبْدُونَهَا وَتُخْفُونَ كَثِيرًا) ۹۱ آیت سورة الانعام) مصداق دی او کوم ځای چی یې په راویانو وس ونه رسیږی هلته په صوفیانه او محققانه رنګ کښی راځي او د تأویل لاره غوره کوی چی په هغه سره د آیت او حدیث مفهوم بدل سی ، او کله چی د الله ﷻ دباغیانو سره دجهاد او قتال ذکر راسی نو ډیر سخت زړه ماتی سی او ودې ته داسلام پرمخ باندی دیو بد رنګه داغ په ویلو سره ددې ډیر منځلو کوښښ کوی داخو نه سی کیدای چی دالله ﷻ له دښمنانو سره دجهاد او قتال د آیاتو څخه انکار و کوی ،له دې وجهی دتأویل لاره غوره کوی وایې چی داغزاګانی او دفوځ لیږل دالله ﷻ دشان دلوړولو او آسمانی پاچهی دقائمولو او الهی قانون دښکاره جاری کولو دپاره نه وی بلکې یوائې دځپل ځان د ساتنی او خوندی کولو او ددښمنانو ددفاع لپاره وی . ځواب : موږ وایو په قرآن کریم راغلی دی چی مسلمانانو به منافیقنو ته ویل (وَقِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا قَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوِ ادْفَعُوا (سورة آل عمران آیت ۱۶۷) ژباړه : راشی دالله ﷻ په لاره کښي جهاد و کوی یا یوائې ددښمنانو ددفاع لپاره وجنګیږی ..

Maktaba Tul Ishaat.com

له دې څخه معلومه سوه چې جهاد فی سبیل الله بیل دی او ددښمنانو ددفاع لپاره جګړه کول بیل دی او په دفاع کې مؤمن او منافق دواړه برابر دی مؤمن دالله ﷻ دپاره جنګیږی او منافق یوائې دخپل ځان دخوندی ساتلو او له دښمن څخه ددفاع په وجه جنګیږی که دجهاد حقیقت یوائې دفاع وی نو په قرآن کریم او احادیثوکې به دجهاد دترغیب هیڅ اړتیا نه وو ددښمن دفاع خولازمی او واجب عقلی او فطری شئ دی دهیڅ هوښیار په دې کې اختلاف نسته آیا دخلفاء راشدینو ﷺ ټول جنګونه دفاعی وو ؟ په هغوکې هیڅ جهاد اقدامی نه وو ؟

له دې کبله دې ناکاره بنده دا هوډوکړ چې په سیرت کې یو داسی کتاب ولیکی چې په هغه کې که یوی خواته دغیر مستند او نامعتبر روایتونو څخه پرهیز سوی دی نو بل لوری ته نه دئ له کوم ډاکټر یا فیلسوف څخه ویریږی او نه کوم روایت پټوی او نه په حدیث کې ددوئ له ویری څه تأویل کوی او نه ددغه حدیث دغیر معتبرکیدو دپاره په راویانو باندی دجرح کوښښ کوی ددې بیچاره مسلک خو هغه دی کوم یې چې ستاسو په مخکې وړاندی کړ فاش می گویم واز گفتہ خود دل شادم.........بندۂ عشقم واز ہر دو جہاں آزادم

دجهاد ، او غلامی ، او جزیه په مسئلو کې مثلاً دالله ﷻ دباغیانو شور او غوغا او د پردی په مسئله کې دشهوت پرستانو سوالونه زما په نزد همدا دې مسئلو دحق کیدو او عین حق کیدو دلیل دی ...واذا أتتک مذمتی من ناقصٍ........فهی الشهادة لی بانی کامل

ژباړه : کله چې تاته دیو ناپوه او کم عقل له لوری زما بدی وارول سی..

نو همدا زما دکامل کیدو اوربښتینوالی دلیل دی .

لکه څرنګه چې دناپوهانو سوالونه دیو شئ دمعقول کیدو دلیل دی همدا رنګه دباطل پرستو ډیموکراسانو آزادخیالو ګوت نیونی دحقاینت دلیل دی ..

کله چې ته پیغمبر صلی الله علیه وسلم ( زما نفس او مور پلار ټول دی پرده قربان سی ) دالله ﷻ دراليږلی سوی استازی په حیث منی او په ټولو خبرو، او کارو او ټولو حرکاتو سکناتو کې مبارکﷺ معصوم او دالله ﷻ له لوری تائیدسوی بنده بولی نو بیا دده مبارک ﷺ دخبری له اوریدلو وروسته و ډاکټر یا ساینس دان ته ولی ګوری او ددوئ له ویری په آیاتو او احادیثو کې تأویل ولی کوی. ﴿فَوَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ﴾ ۱۱ آیت سورة الطور) ﴿فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ﴾ ۵۰ آیت سورة المرسلات) فَمَاذَا بَعْدَ الْحَقِّ إِلاَّ الضَّلاَلُ فَأَنَّى تُصْرَفُونَ﴾ ۳۲ آیت سوة یونس)

Maktaba Tul Ishaat.com

نخواہم جز تو یک ساعت تفکر در دگر کردن............................ کہ در ہر دو جہان جانان ندارم جز تو دلداری

هو داحق ستاسوضرور سته چی له عمل کولومخکې ددغه روایت ښه تحقیق وکوی چی صحیح دی یاغلط دی خوشرط دادی چی مقصدبه دحق منل وی نه له حق څخه مخ اړول اوځان ځنی کښل (وَاللّٰهُ يَعْلَمُ الْمُفْسِدَ مِنَ الْمُصْلِحِ)۲۲۰آیت سورة البقرة)

اوس زه تمهید ختموم دې دپاره چی اصل مقصدپیل کړم اوله الله تعالی څخه دادعاغواړم چی اې ددوارو جهانوپالونکي خدایه ته داکوچنۍ خدمت قبول وګرزوی اوزماپه حق کښې داصدقه جاریه اودآخرت توښه وګرزوی

گرچہ ہدیہ مرا ناقبل منظور ہی................ ہر جو ہو مقبول کیا رحمت سی تیری دور ہی

رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا اِنَّکَ اَنْتَ السَّمِیْعُ الْعَلِیْمُ وَتُبْ عَلَیْنَا اِنَّکَ اَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِیْمُ . آمِیْن ثم آمین .

اواې ددوارو جهانوپالونکي خدایه په هغه چاهم رحم وکوی چی په دې دُعا آمین ووایې په پټه آمین ووایې اوکه په ښکاره اودهغه چابخښنه وکوی چی لاس پورته کړی اودې ناکاره بنده ته دبخښنی دعاوکوی اوسورة فاتحه اولږترلږه دوه درې آیتونه څومره چی آسان وی ووایې اوماته یې ثواب راوبخښی (((( اودکاتب حمدالله هم همداغوښتنه ده چی ګنهګاربنده هم په دعاکې ورسره یادکړی الله عزوجل دې دحشرپه ورځ درسول الله ﷺ شفاعت درنصیب کې ))))

سُبْحَانَ رَبِّکَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا یَصِفُوْنَ وَسَلَامٌ عَلَی الْمُرْسَلِیْنَ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِیْنَ وَالصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلٰی سَیِّدِنَا وَمَوْلَانَا مُحَمَّدٍ خَاتَمِ الْاَنْبِیَاءِ وَالْمُرْسَلِیْنَ وَعَلٰی آلِهٖ وَاَصْحَابِهٖ وَاَزْوَاجِهٖ وَذُرِّیَّاتِهٖ اَجْمَعِیْنَ بِرَحْمَتِکَ یَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِیْنَ . آمین ثم آمین ثم آمین ..

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

Maktaba Tul Ishaat.com

## دنبي کريم صلی الله عليه وسلم دپاک نسب پاکه لړۍ

**الله رب العزت فرمايي** ﴿لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ﴾ (۱۲۸ آيت سورة التوبه)

عن انس ﷺ قال قرأ رسول الله صلی الله لقد جاء کم رسول من أَنفُسِكُمْ بفتح الفاء وقال انا أَنفَسُكُمْ نسبًا وصهرا وحسبا ليس فی آبائی من لدن آدم سفاح کلنا نکاح . رواه ابن مردويه (۱)

ژباړه : له انس ﷺ څخه روايت دی چې رسول الله ﷺ دا آيت يعنې لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنفُسِكُمْ د فاء په زور سره ويل چې ددې معنی دادی چې بيشکه راغلی تاسوته دالله ﷺ رسول ﷺ چې په تاسوکې اشرف او افضل دی اوترهرچا دډيری معتبری کورنۍ څخه دی له دې وروسته نبی کريم ﷺ وفرمايل چې زه دنسب په اعتبار سره ترتاسوټولو افضل اوغوره يم زماپه پلرونواونيکه ګانوکې دآدم ﷺ څخه بيا تراوسه پورې په دې ټوله سلسله دنسب کې زنانسته ټولونکاح کړی ده

ابن عباس ﷺ اوزهری رحمة الله عليه به هم مِنْ أَنفَسِكُمْ دفاء په زور سره ويل اوپه من افضلکم اواشرفکم سره به يې ددې تفسير کوی چې ودې ته موږ په خپله ترجمه کې اشاره کړی ده دآدم ﷺ څخه رواواخله بيادده مبارک ﷺ ترمور اوپلار پورې چې څومره پلرونه اونيکه ګان اوميندی اوآناګانی دنسب په کړۍ کښې راغلی دی هغه ټوله محصنين اومحصنات دی يعنې ټول پاکيزه اوپاک لمني وو هيڅ يو په دوئ کې په زنا نه دی بدنامه سوی (۲) عبادمخلصين چې دوئ الله ﷻ دنبوت اورسالت لپاره چاڼ کړی وو دهغوئ دنسب سلسله (کوړی) ټوله پاک اوپاک لمني دی الله تعالی تل داسی کړی دی چې ددوئ له پاکو ملاګانو څخه دموراڼو وپاکورحموته پاک اوسپيڅلی نقل کړی دی الله رب العزت چې څوک خپل مصطفی اومجتبی جوړوی دهغه دپاک جوړولواوغوره والی تر مخه دهغه نسب خامخا پاک اوغوره ، مهذب ،صفا ، مصطفين الاخيار ، دالله دچاڼ کړيو ، اوخوښوبندګانوڅخه وی له کوم شئ سره چې څومره اندازه اړيکی وی په هغه کچه په هغه کې پاکوالی اوغوره والی اوخوښوالی سرايت کوی څه وخت چې منافقينو دمؤمنانو په مور عائشه صديقه ﷺ باندی تورپوری کړ نوالله رب العزت دعائشه صديقه ﷺ دپاک والی اوبرائت په اړه دسورت نور لس آيتونه نازل کړه په هغو کې يو آيت داهم دی ﴿وَلَوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ قُلْتُم مَّا يَكُونُ لَنَا أَن نَّتَكَلَّمَ بِهَٰذَا سُبْحَانَكَ هَٰذَا بُهْتَانٌ عَظِيمٌ﴾ (سورة النور آيت ١٦)

ژباړه : تاسوولی له اوريدلوسره سم داسی ونه ويل چې سبحان الله داڅومره لوی بهتان دی موږ په دې کې خبری نه سو کولای ..

---

(۱) زرقانی شرح مواهب جلد اول ۱/ صفحه نمبر ۳۷ )

(۲) دا يوحديث مضمون دی چې طبراني دعلی ﷺ څخه مرفوعاً روايت کړی دی حافظ هيثمی رحمه الله فرمايي چې ددې سند ټول راويان ثقات دی يواځې په يوه راوی کې څه خبری سته دهغه توثيق بيا حاکم کړی دی (زرقانی جلد ۱ ۳۷ )

Maktaba Tul Ishaat.com

يعني اې مسلمانانو ددې دروغو په اوريدلو سره سم تاسو ته داوينا په کار وه چې سبحان الله دا خو ډير لوی دروغ دی مور الله ﷻ ته پناه وروړو آيا دپيغمبر ﷺ بی بی ﷞ هم بدکاره کيدای سی دپيغبمر ﷺ بی بی ﷞ خويواځې اويواځې پاکه اوپاک لمنه وی ..

ابن منذر له ابن عباس ﷛ څخه روايت کړی دی (مابغت امرأة نبی قط) دهيڅ يوه پيغمبر ﷺ ښځې هيڅ کله هم زِنا نه ده کړی ابن جريج ﷫ فرمايې دپيغمبري له شان سره داخبره مناسبه نه ده چې دپيغمبر ﷺ ښځه دې په بدکارۍ کې اخته وی ،،

اوابن عساکر له اشرس خراساني ﷛ څخه مرفوعاً روايت کړی دی چې نبی کريم ﷺ وفرمايل : چې دهيڅ يوه پيغمبر ﷺ بی بی هيڅ کله هم زِنا نه ده کړی ،، اوحافظ ابن کثير ﷫ په خپل تفسير کې دابن عباس ﷛ ددې روايت ( مابغت امرأة نبی قط ) له راوړلووروسته فرمايې داروايت له عکرمه اوسعيدبن جبير اوضحاک اوداسی نورو څخه هم نقل سوی دی (۱)

هرکله چې دپيغمبرانو ﷩ دبيبيانو بدکاره کيدل دنبوت له مرتبی سره ضد دی نودانبياء اورسولانو ﷩ دمورانو اوناګانو بدکاری خودنبوت اورسالت له مرتبی سره په طريقه اولی سره منافي دی ځکه چې دمور علاقه دميړه ترعلاقی ډيره زياته قوی وی داهيڅ وخت هم نه سی کيدای چې معاذالله ثم معاذالله دپيغمبر پيدا ابينت اوصورت دی دفسق اوفجور يعني زِنا څخه وی له دې امله په حديث کې ولد زنا ته په درې بدو کسانو کې هغه بدترين سړی ويل سوی دی ځکه چې دده وجود له ګناه اوفسق اوفجور څخه رامنځ ته سوی دی داښخی نه سی کيدای چې دالله ﷻ راليږل سوی استازی دې له ګناه اوفسق اوفجور څخه وی

له آدم ﷺ څخه بيا ترنبی کريم ﷺ پوری چې څومره انبياء ﷩ اورسولان دی هيڅ ګوت نيونکي ددوئ پرپاک نسب ګوت نيونه نه ده کړی يواځې يهودو دالله تعالی لعنت دی وی پردوئ باندی په دنيااوآخرت کې ) دعيسیٰ ﷺ په پاک لمنی مور بی بی مريم عليها السلام باندې تور پوری کړ الله ﷻ په خپل کتاب کې په ډير تفصيل سره دحضرت مريم عليها السلام دپاکۍ اودعيسیٰ ﷺ دنيک بخته زوکړی کيفيت بيان کړی اوځای ځای يې په يهود و باندی لعنت هم ويلی دی ..

له دې څخه ښکاره معلوميږی چې دغيرت مند ذات غيرت ديوکړي دپاره هم داخبره نه قبلوی چې يوخبيث دی دالله ﷻ دراليږلی سوی پيغمبر ﷺ په پاک نسب کې يوقسم شک اوتردد واچوی .

(۱) زرقانی صفحه ۶۷ جلد ۱ درمنثور جلد ۶ صفحه ۱۴۵
(۲) تفسير ابن کثير جلد ۸ صفحه نمبر ۱۴۱۹

Maktaba Tul Ishaat.com

دروم باچا قيصر چې کله له ابوسفيان څخه دنبی کريم ﷺ دنسب په اړه پوښتنه وکړه او ورته وې ويل (کيف نسبه فيکم) څنګه دی دده نسب په تاسو کې ، دصحيح بخاری الفاظ داسې دی چې ابوسفيان داسې ځواب ورکړچې (هوفينا ذونسب)نومونږ په مونږ کې دغوره نسب خاوند دی ، حافظ عسقلانی رحمه الله فرمايې چې دبزار په روايت کې داالفاظ دی (هوفی حسب مالايفضل عليه احد قال هذه آيت . فتح البارى(۱) کتاب التفسير (۲)
يعنی په کورنۍ ، نسب ، اوعزت کې ترده څوک غوره اولوړنسته ،
دروم پاچاقيصر وويل داهم دنبوت نښه ده يعنی دپيغمبرۍ يوه نښه دادی چې دهغه عليه السلام کورنۍ به ترټولو لوړه اوعزتمنده وی د صحيح بخاری په روايت کې داالفاظ دی چې قيصر دروم پاچا دابوسفيان دځواب په اوريدلوسره وويل (وکذلک الرسل تبعث فی احساب قومها(۳) ژباړه : پيغمبر عليه السلام هميشه له عزت مندی کورنۍ څخه وی ، زمونږ دنبی کريم ﷺ حضرت محمد مصطفی صلی الله عليه وآله وصحبه وبارک وسلم دنسب لړۍ چې دنړۍ دټولوانسابوترسلسله لوړه اوترټولوافضله اوغوره دی داسې دی مونږبه يې لاندې درته بيان کړو دغه دسروزرو سلسله اودنسب شجره داده :
سيدنا ومولانا محمدﷺ بن عبدالله بن عبدالمطلب بن هاشم بن عبدمناف بن قصی بن کلاب بن مرة بن کعب بن لوئ بن غالب بن فهر بن مالک بن نضر بن کنانة بن خزيمه بن مدرکه بن الياس بن مضر بن نزار بن معد بن عدنان (بخاری شريف باب مبعث النبی صلی الله عليه وسلم
حافظ عسقلانی رحمه الله فرمايې چې امام بخاری رحمه الله په خپل جامع کتاب صحيح البخاری کې دنسب شريف سلسله يواځې ترعدنان پوری ذکر کړی مګر په خپل تاريخ کې يې ترابراهيم عليه السلام پوری دنسب سلسله ذکر کړی ده هغه دادی : عدنان بن أدد المقوم بن تارح بن يشجب بن يعرب بن ثابت بن اسماعيل بن ابراهيم عليه الصلوة والسلام (۴)
ترعدنان پوری دنسب سلسله دټولو نسب پوهانو په نزد منلی سوی ده دهيچاپه کښې اختلاف نسته اودغه رنګه داسماعيل عليه السلام داولادڅخه دعدنان کيدل هم دټولوپه نزد منلی سوی خبره دی (۵) اختلاف په دې کې دی چې له عدنان څخه تراسماعيل عليه السلام پوری

(۱) دکتاب التفسير حواله ورکړل سوی ځکه چې حافظ عسقلانی دبزار داروايت يواځې په همدې ځای کې ذکر کړی دی په بدء الوحی کتاب الجهاد اونوروکې يې نه دی ذکر کړی
(۲) فتح البارى طبع مصر جلد ۸ صفحه ۱۶۳ )
(۳) بخاری شريف جلداول )
(۴) فتح البارى جلد (۷) صفحه نمبر ۱۲۵ )
(۵) زادالمعاد جلد ۱ صفحه ۱۵۰ )

Maktaba Tul Ishaat.com

څو تېرو نه دی څینی وایې دیرش دی او څینی وایې څلویښت دی والله اعلم وعلمه اتم واحکم
له عبدالله ابن عباس رضی الله عنهما څخه روایت دی چې نبی کریم ﷺ چې به کله د نسب شریف سلسله بیان کوله نو ترعدنان به نه تیریدی ترعدنان پوری به چې ورسیدی نو داسی به یې فرمایل (کذب النسابون) یعنی نسب بیانونکو دروغ ویلی دی یعنی دوئ د نسب په سلسله کې تحقیق نه دی کړی څه چې وایې هغه بی تحقیقه وایې ،
عبدالله ابن مسعود رضی الله عنه به اول داآیت مبارک ووایو: وَعَادٍ وَثَمُودَ وَالَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ لَا يَعْلَمُهُمْ إِلَّا اللَّهُ (سورة ابراهیم آیت ۹) (۱) ژباړه : عادیان اوثمودیان اوددوئ څخه وروسته چې کوم قومونه دی ددوئ علم یوائې الله ﷻ لره دی بل هیچا ته نسته ....
اوبیابه یې فرمایل : کذب النسابون : نسب پیژندنکو درواغ ویلی دی ، یعنی د نسب پیژندنکو دادعوی چې موږ ته دټولو نسبونو معلومات سته بیخی غلطه خبره ده له الله ﷻ څخ پرته بل هیڅوک نه دی په خبر طبقات ابن سعد جلد ۱ صفحه ۲۸ ) علامه سهیلی رحمه الله علیه فرمایې چې امام مالک رحمه الله علیه څخه چاپوښتنه وکړه چې یو سړی خپله سلسله نسب آدم علیه السلام ته رسوی داڅرنګه دی ؟ نو هغه داخبره ښه ونه ګڼله ، پوښتونکي بیاپوښتنه وکړه چې څوک یې تراسماعیل علیه السلام پورې د نسب لړی رسوی ددې په اړه تاسو څه وایاست ؟
نو هغه داخبره هم خوښه نه کړه اووې فرمایل : من یخبره به (۲) چا ددې خبر ورکړی دی

## دنبی کریم ﷺ د مور دپاک نسب پاکه لړی

تیره د نسب سلسله د هغه مبارک ﷺ دپلار له طرفه وه د مور له طرفه د نسب لړی داسی دی محمّد : بن آمنه بنت وهب بن عبدمناف بن زهرة بن مرة (۳) بن کلاب پر کلاب باندی د مور اوپلار د نسب سلسله دواړه یو ځای کیږی
عدنان : عدنان دقیدار بن اسماعیل علیه السلام د اولاد څخه دی ابو جعفر بن حبیب په خپل تاریخ کې روایت کوی چې ابن عباس رضی الله عنه به ویل چې عدنان اومعد اوربیعه او خزیمه او اسد داټول په ملت ابراهیمی باندی وو ددوئ یادونه په خیر اونیکۍ سره کوي ، اوزبیر بن بکار مرفوعاً روایت کوی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل چې مضر اوربیعه ته بدمه وایاست ځکه دوئ پراسلام باندی وو اوسعید بن المسیب یوه رسل روایت هم ددی تائید کوی (۴)

---

(۱) الطبقات الکبری لابن سعد جلد ۱ صفحه ۲۸]
(۲) روض الانف جلد ۱ صفحه ۱۱ طبع مصر دچاپ کال ۱۳۳۲ هجری مطابق ۱۹۱۴ میلادی )
(۳) الطبقات الکبری لابن سعد جلد ۱ صفحه ۳۱ )
(۴) فتح الباری جلد ۷ صفحه ۱۲۵ )

Maktaba Tul Ishaat.com

**معد**: دمیم په زور او ددال په شد سره دی له عدد څخه جوړدی څینی وایې معد په معنی دفساد کولو دی په هغه مناسبت ورته وایې ځکه نوموړی دلاور او جګړه مار سړی وو ټول ژوندیې له بنی اسرائیلوسره په جګړو اومقابلو کې تیرکړی دی اوپه هرجنګ کې به کامیاب اوګټونکی وو دده ګنیه ابونزار وو (۱)

امام طبرانی وایې چی معد بن عدنان دبخت نصر په وخت کښې دوولس کلن وو دهغه وخت پیغمبر ارمیاء بن حلقیاء علیه السلام ته دالله ﷻ له لوری وحی نازله سوه چی بخت نصر ته خبر ورکړه چې موږ تاپه عربوباندی مسلط کوو اوته معد بن عدنان پرخپل براق باندی سپورکړه هسی نه چی معد ته څه زیان ورسیږی ځکه (فانی مستخرج من صلبه نبیا کریما اختم به الرسل) ژباړه: ځکه چی زه دمعدله ملا څخه یوعزت مند پیغمبر علیه السلام پیدا کوم اوپه هغه سره به دنبوت سلسله هم پای ته ورسیږی ،،

له دې کبله حضرت ارمیاء علیه السلام معدبن عدنان له خپل ځان سره پرآس باندی سپور کړ او د شام هیواد ته یې بوتلی هلته له رسیدوسره سم معدپه بنی اسرائیلوکې میشت سو اوهم هلته لوی سو (کذافی الروض للسهیلی جلد ۱صفحه ۸)

له دې کبله داهل کتاب دعلماءپه نزدهم دمعدبن عدنان نسب ډیر مشهور دی ابن سعدپه طبقات کې دابویعقوب مُری څخه نقل کړی دی چی بورخ بن ناریا چی دارمیاء علیه السلام کاتب اومنشی وو دمعدبن عدنان کوم نسب بیان کړی دی هغه له ماسره محفوظ دی (طبقات الکبری صفحه ۲۸ جلد۱)

**نزار**: نزاردنزر څخه جوړدی چی ددې معنی ده لږ ، ابوفرج اصفهانی لیکی نزار لکه څرنګه چی دخپلی زمانی یواځنی سړی وو دده په څیرخلک ډیر لږ وو له دې کبله ورته نزار ویل کیدل (فتح الباری صفحه ۱۲۵جلد ۷)

علامه سهیلی رحمة الله علیه فرمایې څه وخت چی نزار پیداسو نودده تندي په محمدی رڼا ځلید ی پلار چی ولیدی ډیر زیات خوشحاله سو اوپه دې خوشالۍ کې یې میلمستیا وکوله اووایې وویل (هذاکله نزر لحق هذا المولود فسمی نزارا لذلک (۲)

ژباړه: داهرڅه ددې کوچني دحق په بدله کې ډیرلږ دی له دې کبله دده نوم نزارکیښودل سو ، اوپه تاریخ الخمیس کې دی (انه خرج اجمل اهل زمانه واکبرهم عقلا) ژباړه: نزار دخپل وخت ترټولو ښائسته اودترټولوهوښیار وختی ، اویوشمیرنوربیا وایې چی دنزار معنی دی : وچ ،کلک، اونری ، لکه څرنګه چی نزار وچ کلک اونری وو نوځکه یې نزار نوم پرکیښودی ، مدینی منوری ته نژدی په ذات الجیش مقام کې دده قبر دی (۳)

(۱) زرقانی جلد ۱ صفحه ۷۹

(۲) روض الانف جلد ۱ صفحه ۸) ——— (۳) زرقانی جلد ۱ صفحه ۸۹)

Maktaba Tul Ishaat.com

**مُضَر**: دمضر اصلي نوم عمرو وو ابوالیاس دده کُنیه وو مُضر دده لقب دی مضر دماضر څخه جوړدی چې معنی یې ده ترېووالی ، تروه شیان اومستی دده ډیری خوښې، وی نو ځکه دمضر په نامه سره مشهور سو (۱)

مضر ډیر پوه اوهوښیار سړی وو دمضر دحکمت په خبرو کې راغلي نومورې وایې

(من یزرع شراً یحصد ندامةً وخیر الخیر اعجله فاحملوا انفسکم علی مکروهها واصرفوها عن هواها فلیس بین الصلاح والفساد الاالصبر (۲)

ژباړه : څوک چې شر خوښوی پیښمانتیا به ریبی اوډیره ښیګڼه هغه ده چې ژر وکړله سی نوخپل ځانونه په ناخوښه شیانو واړوی اوخپل ځانونه دنفس دغوښتنو څخه وساتي دنیکۍ اودبدۍ ترمینځ دصبر څخه پرته بل بیلونکي شئ نسته ......

مضر ډیر زیات خوش آوازه وو دتګ په وخت کې واوښانوته حُدی ویل هم ده رواج کړی دی (روض الانف صفحه جلد ۱ /ص /۸)

ابن سعد به طبقات کې دعبدالله بن خالد څخه مرسلاً روایت کړی دی وایې چې رسول الله صلی الله وفرمایل مُضرته بدمه وایاست ځکه هغه مسلمان وو (۳)

ابن حبیب په خپل تاریخ کې دابن عباس رضی الله عنهما څخه روایت کوی چې عدنان اوده پلار اوده زامن سعد اوربیعه اومضر اوقیسر اوتمیم اواسد اوضّبه پردین ابراهیمي باندی مړه سوی دی (۴)

**الیاس** : بیت الله شریف ته دهدیه لیږلو طریقه ترټولو مخکې الیاس بن مُضر جاری کړه ویل کیږی چې الیاس بن مُضر به دخپل شا طرف ته دنبی صلی الله علیه وسلم دحج تلبیه اوریدله داهم ویل کیږی چې نبی کریم ﷺ فرمایلی دی چې الیاس ته بدمه ویاست ځکه هغه مؤمن وو (۵)

علامه زرقانی رحمه الله فرمایي چې ماته ددې حدیث حال معلوم نه سو چې دادکومې درجې حدیث دی (۶)

---

(۱) فتح الباری جلد ۷ صفحه ۱۲۵

(۲) زرقانی جلد ۱ صفحه ۷۹)

(۳) الطبقات الکبری لابن سعد جلد ۱ صفحه ۳۰)

(۴) دابن عباس داروایت حافظ ابن حجر عسقلانی په باب المناقب کې په داسې طریقه سره بیان کړی اوپه باب مبعث النبی صلی الله علیه وسلم کې اجمالاً اوکوتاه بیان کړی لکه چې موږ لږ مخکې داروایت رانقل کړی

(۵) فتح الباری جلد ۶ صفحه ۲۸۴)

(۶) روض الانف جلد ۱ صفحه ۸۷)

Maktaba Tul Ishaat.com

(**مُدرِكَه**) د جمهور علماؤ وينا دادی چی دمدرکه نوم عمرو وو ، محمدبن اسحاق وايي دده نوم عامر وو اومدرکه دده لقب دی چی له ادراک څخه جوړدی لکه څرنګه چی هررنګه عزت اولوړوالی یې پیدا کړی وو نو ځکه مدرکه لقب ورکړل سو (۱)

(**خُزيمة**) ابن عباس رضي الله عنهما فرمايي خُزيمه په ابراهيمی دين باندی مړسوی دی (۲)

(**كِنَانَة**) په عربو کې دلويې مرتبې خاوند بلل کيږی دده دعلم اولوړوالی په وجه به دده دملاقات لپاره خلک له ليری ځايو څخه وده ته راتلل (۳)

(**نَضَر**) نضر دنضارت څخه جوړدی چی دده معنی دی : تراوتازه ، دډير ښائست په وجه ده ته نضر ويل کيدل اصل نوم يې قيس وو (۴)

(**مَا لِك**) اصلی نوم يې مالک او کُنيه يې ابوالحارث دی دعربو په لويو لويو سردارانو کښې شميرل کيږی (۵)

(**فهر**) دده اصلی نوم فِهر وو قريش يې لقب دی ځينی بيا وايې خپل نوم يې قريش او فهر يې لقب دی دده واولادو ته قريش ويل کيږی او کوم سړی چی دفهر په اولاد کښي نه وی هغه ته کنانی وايې اوځينی علماء بيا وايې چی قريش دنضر بن کنانة داولادنوم دی حافظ عراقی په خپله الفيه دسيرت کې فرمايي :

(**اماقريش فالاصح فهر جما والاكثرون النضر**)

حافظ علائي فرمايي چی همدا خبره صحيح دی اودمحقيقينو خبره دی چی قريش دنضر بن کنانة اولادته وايې ، اوځينی مرفوع حديثونه هم ددې تائيد کوی داما م شافعی رحمه الله څخه هم همداسی وايې چی قريش دنضر بن کنانه داولادنوم دی يوشمير حفاظ حديث فرمايي : چی دفهرد پلار مالک له فِهر پرته بل هيڅ اولادنه دی پاته سوی له دې کبله ويل کيږی چی څوک دفهر په اولادکې وی هغه دنضر په اولادوکې هم دی له دې کبله د قريش په تعين کې چی کومی مختلفی خبری دی هغه دالله تعالی په فضل سره متفقی سوی

---

(۱) فتح الباری جلد ۷ صفحه ۱۲۵

(۲) زرقانی جلد ۱ صفحه ۷۸

(۳) مخکې حواله

(۴) فتح الباری جلد ۷ صفحه ۱۲۴ زرقانی جلد ۱ صفحه ۷۷

(۵) مخکې حواله صفحه ۷۲

Maktaba Tul Ishaat.com

**دقریش نوم اېښودلو وجه :**

قریش دیوه سمندري حیوان نوم دی چې دخپل قوت اوزور په وجه پرټولو حیوناتو باندی زورور دی کوم حیوان چې دده زړه و غواړي خوري یه خودئ بل حیوان نه سی خوړلای :
اودغه رنګه قریش هم دخپلې زړورتیا په وجه پرټولو خلکو زورور اوزړور ورتلی هیچا د ته ماته نه سوه ورکولای ځکه ورته قریش وویل سو ،

ابن نجار په خپل تاریخ کې روایت نقل کړی وایې چې یوه ورځ ابن عباس رضی الله عنهما ومعاویه رضی الله عنه ته راغلی او عمرو بن العاص رضی الله عنه هم ناست وو عمرو بن العاص رضی الله عنه دابن عباس رضی الله عنه خواته وکتل اوورته وې وېل چې دقریشو دا فکردی چې ته په قریشو کې ترټولولوی عالم یې نوته دقریش دنوم اېښودلو وجه راته بیان کړه چې قریش ته قریش والی وایې ؟

ابن عباس رضی الله عنهما ورته دغه مخکې وجه وویله دقریش دنوم اېښودلو چې موږ مخکې ذکر کړه عمرو بن العاص رضی الله عنه وفرمایل : که په دې اړه دی کوم یو شعر یادوی هغه خوراته ووایه ؟ ابن عباس رضی الله عنه وفرمایل چې شموخ بن عمرو حمیدی وایې :

(وَقُرَيْشٌ هِيَ الَّتِي تَسْكُنُ الْبَحْرَ بِهَا سُمِّيَتْ قُرَيْشٌ قُرَيْشًا)

ژباړه : قریش یو سمندری حیوان دی چې په سیند کې اوسیږی دده په نامه باندی دقریشو دقبیلې نوم قریش اېښودل سوی دی ...

تَأْكُلُ الْغَثَّ وَالسَّمِينَ وَلَا تَتْرُكُ لِذِي الْجَنَاحَيْنِ رِيشًا

دغه حیوان غټ اوچاغ حیوانان خوری اوهیڅ وزر درلودنکی حیوان ته وزر نه پرېږدی ،،

هَكَذَا فِي الْبِلَادِ حَيُّ قُرَيْشٍ يَأْكُلُونَ الْبِلَادَ أَكْلًا كَمِيشًا

ژباړه : همدغه شان دقریشو قبیله ښارونه په تیزی سره خوری

وَلَهُمْ آخِرُ الزَّمَانِ نَبِيٌّ يُكْثِرُ الْقَتْلَ فِيهِمُ وَالْخُمُوشَا

ژباړه : اودقریشو په همدی قبیله کې به په آخره زمانه کښې یو پیغمبر راښکاره کیږی چې دالله نافرمانی کونکي خلک به ډیر زیات وژنی اوزخمی کوی به یې (۱)

حافظ بدرالدین عینی رحمه الله قریشوته دقریش ویلو پنځلس وجه بیان کړی دی که ددې تفصیل څوک غواړی نوعمدة القاری شرح صحیح البخاری صفحه ۴۸۶جلد ۷ باب مناقب قریش ته دې رجوع وکوی

---

(۱) زرقانی جلد ۱ صفحه ۱۷۵ وداشعرونه په فتح الباری جلد ۶ صفحه ۳۸۸ کښې دقریشو په مناقبو کې هم ذکر کړ دی

Maktaba Tul Ishaat.com

(**كعب**) دجمعي په ورځ درايوځای کيدو طريقه ترټولو لومړی کعب بن لوی جاري کړه کعب بن لوی به دجمعي په ورځ خلک رايوځای کړل او خطبه به يې ورته وويله ، لومړی به يې دالله تعالى حمد اوثناييان کړه چي اسمان اوځمکه لمر اوسپوږمۍ داټول شيان الله ﷻ پيدا کړی دی اوبيا به يې نصيحت وکی دصله رحمۍ ترغيب به يې ورکوی اودا به يې فرمايل : چي زما په اولادو کې يو پيغمبر پيدا کيدونکی دي که تاسو دهغه وخت و مو ند ی نو خامخا دهغه پيروی وکوی اودا شعر به يې ولوستی :

يَالَيتَنِى شاهدٌ فَحوادَعْوَتِهِ اذا قُرَيْشُ تَبْغِيْ الحقّ خُذلانه

ژباړه : کاشکې زه هم دهغه دبلنی داعلانولو په وخت کې حاضروای کوم وخت چي قريش له هغه سره دکومک اومرستی څخه لاس واخلی )

فراء اوثعلبی وايي چي تردې مخکې به دجمعي ورځ ته يوم العروبه ويل کيده تر ټو لو مخکې کعب بن لوی ددې ورځي نوم جُمعه کيښودی حافظ ابن کثير هم په خپل تاريخ کې دکعب بن لوی خطبه بيان کړی ده (۱)

(**مُرّة**) مرة دمرارت څخه جوړ دی معنی تريخوالی کوم سړی چي به زړور اودلاوره وو عربو به هغه ترمُرّه ويل معنی دئ دخپلو دښمنانو لپاره ډير تريخ دی اوپه مرة کې تاء د تانيث دپاره نه دی بلکې دمبالغی دپاره دی يعنی ډير تريخ ،ابوبکرصديق ﷛ اوطلحه ﷛ هم دده له اولاد څخه دی (۲)

(**كِلاب**) : کلاب دکلب جمع دی، له ابوالرقيش اعرابی څخه چاپوښتنه وکړه چي ددې څه وجه ده چي تاسو پرخپل اولادو کلب ( سپی ) ذئب ( ليوه ) دانومونه باندی ايږدی اوپرخپلو مريانو ، مرزوق (روزی ورکړل سوی ) ، رباح ( ګټه کونکي ) دارنګه ښه نومه ايږدی ؟

ابوالرقيش اعرابی په ځواب کې ورته وويل چي دزامنو نومونه ددښمنانو دپاره ايږدو اودمريانو نومونه دخپل ځان دپاره ايږدو يعنی مريان خود خپل خذمت دپاره ساتل کيږی داسی نه دی لکه زامن ځکه هغوئ به دخپلو سينو څخه ډالونه جوړوی اوله دښمنانو سره به جنګيږی له دې کبله ددوئ لپاره داسی نمونه غوره کوو چي دښمنان ددوئ دنمونو په اوريدلو سره هم ويريږی ، دکلاب خپل نوم حکيم ياعروه يامهذب وو دئ د ښکار کولو ډير شوقی وو ښکاري سپي به يې ساتل نو ځکه په کلاب مشهور سو (۳)

---

(۱) زرقانی جلد ۱ صفحه ۷۴ همدارنګه البدايه والنهايه جلد ۲ صفحه ۲۴۴)
(۲) زرقانی جلد ۱ صفحه ۷۴ )
(۳) فتح البارى جلد ۷ صفحه ۱۲۴ )

Maktaba Tul Ishaat.com

(**قُصی**) : دقصی اصلی نوم مجمع وو چی له جمع څخه جوړدی معنی یوځای کیدل .
قصی دقریشو بیلا بیلی قبیلی رایوځای کړی نوځکه ورته مجمع وایي قریش په لومړی سرکې سره بیل وو یوځای نه وو آباد څوک په غروکې اوسیدل او څوک په صحراکې څوک په آبادو ځمکوکې ووا وڅوک په پراخو میدانو او غاروکې اوسیدل قصی ټول قریش دمکی په لمنو کې میشت کړه اوټولوته یې داستوګنی لپاره بیل بیل ځایونه ورکړل اوټول یې آبادی ته راوستل له هم هغه وخت وده ته مجمع وویل سو ځکه چی ده ټول قریش سره یوځای کړل لکه یو شاعر چی وایي :

(اَبُوْكُمْ قُصَیٌّ كَانَ یُدْعٰی مُجَمِّعًا ........... بِهٖ جَمَّعَ اللّٰهُ الْقَبَائِلَ مِنْ فِهْرٍ

امام احمد ابن حنبل رحمہ اللہ له امام شافعی رحمہ اللہ په حواله وایي چی دقصی اصلی نوم زیر وو (۱) قصی ډیر پوه او هوښیار سړی وو دده دهوښیارتیا په خبروکې داخبری هم رانقل سوی دی : څوک چی دکمینه اورزیل سړی عزت کوی دی هم دهغه په کمینه توب کې له هغه سره شریک دی ، اوڅوک چی دخپلی مرتبی څخه زیاته غوښتنه کوی هغه دبی برخه کیدو وړ دی ، اوکین سخت دښمن دی ، نوموړی دمرګ په وخت کې خپلو زامنوته دانصیحت وکوی : اجتنبوا الخمر فانها تصلح الابدان وتفسد الاذهان

(کذا فی سیرة النبویة لزینی رحمه الله مفتی مکة المکرمة صفحه ۸ جلد ۱)

ژباړه : دشرابو له څښلو څخه ځان وساتی ځکه شراب بدن جوړوی خو ذهن خرابوی .

په عربوکې قصی ځانګړی واک درلودی ټول خلک دده دخبری اوریدونکي اوفرمان منونکی وو قصی ددارالندوه په نوم دمشوری لپاره یوځای وټاکي چی په هغه کې به دټولو ضروری خبرومشوره کیدله ، دنکاح ، اوخوشالی ، اوجنګ جګړوپه اړه به هم په همدې ځای کې مشوره کیدله دتجارت لپاره به چی کومه قافله روانیدله لومړی به دارالندوه ته راتلل ګواکی دارالندوه دعربو دحکومت پلازمینه اوپارلمان وو حجابت ، اوسقایت ، اورفادت اوندوه اوبیرغ ددې ټولو منصبونو علمبردار یوازې قصی اودټولو اهموکاروذمه قصی وول ده وروسته دامنصبونه اومرتبی پرمختلفو قبیلوباندی وویشل سوی (۲) له دی ماپرته دقریشو نور منصبونه هم وو لکه حافظ عینی چی په عمدة القاری شرح بخاری باب مناقب قریش جلد ۷ صفحه ۴۸۶ کې په کوتاه ډول راوړی چی موږ یې له لږ وضاحت سره لوستونکوته ډالۍ کوو لومړی حجابت

---

(۱) زرقانی جلد ۱ صفحه ۷۳

(۲) الطبقات الکبری لابن سعد جلد ۱ صفحه ۹ )

Maktaba Tul Ishaat.com

**حجابت** : دبیت الله شریف ددروازی چوکیداری اودمسجدحرام خذمت داخذمت بنی عبدالدارته سپارل سوی وو چی حضرت عثمان طلحه ﷺ سرته رسوی
**سقایت** : په حاجیانوبادی دزمزم اوبه څیښل داخذمت بنو هاشم ته سپارل سوی وو دبنوهاشم له خوابه عباس ﷺ داخذمت سرته رسوی
**رفادت** :له فقیرانوبیوزله اومسافرو سره مرسته کول اوراټولی سوی مرستی به پرتی وی له هغو به یې څه ورکول داکاربنونوفل ته سپارل سوی وو وارث بن عامربه سرته رسوی
**عمارت** : دمسجدحرام اوبیت الله شریف ساتنه ، آبادی ، اوکارداخذمت دبنوهاشم له لوری عباس رضی الله عنه سرته رسوی
**سفارت** : ددوو ډلو په څه معامله کې یوبل ته آستازی لیږل داخذمت په بنی عدی کې عمربن خطاب ﷺ ته سپارل سوی وو
**ندوه** : مشوره کول دبنواسد څخه یزید بن زمعة بن اسود دشوری دمجلس آمیر وو
**قبه** : دجنګ په وخت کې دفوځ لپاره دخیمو برابرول داخذمت بنی مخزوم ته سپارل سوی وو دبنی مخزوم له خوا داخذمت خالد بن ولید ﷺ سرته رسوی ..
**لواء** : بیرغ وړل دې ته عقاب هم وایې بیرغ یاجنډه وړل بنوامیه ته سپارل سوی وو چی داخذمت بیا دمعاویه ﷺ پلار ولید ﷺ سرته رسوی ..
**اَعَنّه** : دجنګ په وخت کې یادآسانو دځغاستی په وخت کې دآسونواوسپرلیو برابرول دا خذمت هم دبنی مخزوم له خواخالد بن ولید ﷺ سرته رسوی لنډه داچی خالدبن ولید د جا هلیت په وخت کې هم دجنګ آمیر واودخیارکم فی الجاهلیة خیارکم فی الاسلام پوره مصداق وو
**اشناق** : دقومونو خپل مینځی شخړواولانجودپریکړی دمړی پور اوتاوان اداکول اوکوم سړی چی به ددیت اوتاوان دورکولوتوان نه درلودی له هغه سره مرسته کول داخذمت په بنی تمیم کې ابوبکر صدیق ﷺ ته سپارل سوی وو ابوبکر صدیق ﷺ چی به څه کاردپاره ګام پورته کړ نو قریشوبه دابوبکر صدیق ﷺ تصدیق کوی اوپه دغه کارکې به یې په مال اوځان سره دهغه مرسته ګوله له ابوبکر صدیق ﷺ پرته که به بل څوک ودریدی نو قر یشویې تصدیق نه کوی
**اموال محجره** : وقف کړل سوی مالونه چی دبتانو دنذر اونیاز دپاره به وقف سوی وو په بنوسهم کښې حارث بن قیس ددې اوقافو سنبالونکې وو ..
**ایسار وازلام** : په غشوسره فالونه راایستل چی په دغه وخت کې سفرکول دبرکت دی که سپیره دبنوخزرج څخه صفوان بن امیه دفال دمحکمی مشر وو ....
داوهغه خذمتونه چی بیلا بیلوتبروویشل سوی وو موږدرته بیان کړه ..

Maktaba Tul Ishaat.com

**عبدمناف** : امام شافعی رحمه الله فرمايي دعبدمناف اصلی نوم مغيره وو ډير ښائسته وو له دي کبله قمر البطحاء يعنی دمکی مکرمی سپوږمۍ ورته ويل سوی دی (۱) موسی بن عقبه روايت کوی چی ځينی ډبرليکونه پيدا سوی دی چی داسی توری پرليکلی دی :

(انا المغيرة بن قصی آمر بتقوی الله وصلة الرحم (۲)

ژباړه : زه دمغيره زوی قصی دالله ﷻ څخه دويری او دخپلوی پاللو حکم کوم..

**هاشم** : امام مالک رحمه الله او امام شافعی رحمه الله فرمايي چی دهاشم نوم عمرو وو په مکه مکرمه کي وچکالی وه هاشم په ښوروا کښي ډوډۍ ميده کړه او دمکی په خلکويې وخوړ له له دي امله دده نوم هاشم کيښودل سو هشم معنی ماتول هاشم د دې صيغی اسم فاعل دی معنی ماتونکۍ .(عمرو العلا هشم الثريد لقومه :::::::::: ورجال مكة مسنتون عجاف)

عمرو چی دلوړی مرتبی درلودونکي دی خپل قوم او دټولی مکی وخلکوته يې ثريد جوړ کي او په دوئ يې وخوړی او دمکې خلک دوچکالۍ له وجهی ډير کمزوری وو يوځل نه بلکي ډير ځله يې دمکی خلکوته داسی خوراک ورکړ ډيره لوږه وه ډيره سختی وه او دده سترخان ډير فراخ وو دهرميلمانه لپاره دده سترخان غوړيدلی وو غريبانو مسافرو ته به يې دسفردپاره اوښان ورکول ډير زيات ښائسته وو دپيغمبري رڼا دده په تندی کې ځليدله ، بنی اسرائيلو علماء به چی کله دده تندي ته وليدی نوسجده به يې کوله اودده لاسونه به يې ښکولول ،

دعربو قبيلو اودبنی اسرائيلو علماء به دنکاح لپاره خپلی لوڼی هاشم ته وړاندی کولی تردې کچی چی يوځل دروم پاچا هرقل هاشم ته ليک وليږی چی ماته ستادسخا اوشرافت خبر ونه رارسيدلی دی زه خپله شهزداګۍ چی په ښائست اوجمال کې مثال نه لری تاته په نکاح درکوم ته دلته راسه چی خپله لوردرته په نکاح کړم ، هاشم دپاچاله لورسره له نکاح کولوڅخه انکار وکوی ، دروم دپاچااصلی مقصد داوو چی دپيغمبری هغه رڼا چی دهاشم په تندی کې ځليدله خپل کورته يوسی ويل کيږی چی دمرګ په وخت کې هاشم پنځه ويشت کلن وو (۳) يوائی هاشم په قريشو کې دارواج جاری کړ چی په کال کې به يې دوه ځلی دتجارت لپاره قافله ليږله په دوبی کې به يې شام ته اوپه ژمی کې به يې يمن ته ليږله دهمدې رواج مطابق به په هرموسم کې قافله روانيدله اوږده بيابانونه او وچ خوړونه اووچه اولنده ځمکه به يې وهله په ژمی کې به يمن اوحبشی ته رسيدی دحبشی پاچانجاشی به دهاشم ډيردرناوی کوی تحفی اوډالۍ به يې ورکولی اوپه دوبې کې به شام ، غزی ، اوانقری ته چی هغه وخت دروم دپاچاتخت وو رسيدی دروم پاچا قيصربه هم هاشم ته په ډير درنه سترګه کتل اوهديه اوتحفی به يې هم ورته وړاندی کولی ، طبقات ابن سعد جلد۱صفحه ۴۲)

(۱) زرقانی جلد ۱ صفحه ۷۳ روض الانف جلد ۱ صفحه ۶)
(۲) زرقانی جلد ۱ صفحه ۳۰) (۳) زرقانی جلد ۱ صفحه ۷۲)

Maktaba Tul Ishaat.com

یو شاعر د هاشم په صفت کې وایې :

سَفَرَيْنِ سَنَّهُمَا لَهُ وَ لِقَوْمِهِ..................سَفَرَ الشِّتَاءِ وَرِحْلَةَ الْاَصْيَافِ

ژباړه : هاشم د خپل قوم دپاره د دوو مسمو سفر دود کی یو د ژمی سفر او بل د دوبی سفر ( معالم التنزیل ) او هاشم د یمن او روم له حکومتو څخه د قریشو د تجارتی قافلو دساتنی او خوندینی حکم هم اخیستی وو.

دعربو لاری به ډیر وخت له غلا او لوټ او تالان سره مخ وی او د تجارتی قافلو لپاره به ډیری خطرناکه وی. له دې کبله هاشم له قبائلو سره دا پریکړه وکړه چی موږ به ستاسو اړتیاوی پوره کوو او تاسو به زموږ قافلی ته هیڅ قسم تاوان نه رسوی ، د هاشم د دې ښه تدبیر دا نتیجه راووتله چی ټولی لاری په امن سوی الله ﷻ په خپل کلام کې قریشو ته دا انعام وریاد کړی دی ، لِإِيلَافِ قُرَيْشٍ(۱) إِيلَافِهِمْ رِحْلَةَ الشِّتَاءِ وَالصَّيْفِ (۲) فَلْيَعْبُدُوا رَبَّ هَذَا الْبَيْتِ (۳) الَّذِي أَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوعٍ وَآمَنَهُمْ مِنْ خَوْفٍ (۴)

ژباړه :لکه څرنګه چی قریش د الله ﷻ په رحمت سره په ژمی او دوبی کې په سفر کولو عادت سوی دی له دې وجهې دوئ ته د نعمت په بدل کې د الله ﷻ عبادت کول په کار دی چی د دې کور مالک دی الله ﷻ دوئ ته په لوږه کې خوراک ورکړ او له ویری څخه یې په امن کړه

کله چی به د حج وخت راغلی نو هاشم به ټولو حاجیانو ته غوښه ډوډی، خورما ورکول له او د زمزم اوبه به یې په څیښلی په منا ،مزدلفه او عرفات کې به یې داسی خوراکونه ورته تیارول او داوبو انتظام به یې کوی.

پر اُمیه بن عبدشمس باندی د هاشم سخاوو ورکړه او په ټولو عربو کې دده درناوی ډیر ګران پریوتی ده هم داهڅه وکړه چی د هاشم په څیر خلکو ته خوراک ورکړی خو اُمیه سره له ډیر مالداری او شتمنی د هاشم مقابله نه سوه کولای ، له بنو هاشم سره (۱) د بنو اُمیه د دښمنی پیل له همدی ځایه کیږی یو ځل هاشم له تجارتی قافلی سره په سفر روان سو په لاره کې په مدینه منوره کې میشت سو هلته یې په بازار کې پریوه ښځه سترګې ولګیدی د ډیر ښائست او نزاکت څخه پرته شرافت ، پوهه ، فراست ، هم د هغې په څیره کې ښکاره معلومیدی هاشم پوښتنه وکړه چی دا ښځه د چا په نکاح کې دی او که نه؟ یو چا ورته وویل چی دا د اُصیحه بن جلاح میرمن وه له اصیحه څخه یې دوه زامن یو عمرو، او بل معبد پیدا سوی دی وروسته اصیحه دې ته طلاق ورکړ

هاشم هغې ښځي ته د نکاح پیغام ولیږی د هاشم د نسبی شرافت او ځانی عزت په وجه هغې سمدستی پیغام قبول کړ او نکاح وتړل سوه د دغه ښځی نوم سَلْمَی بنت عمرو وه چی د بنی نجار له قبیلی څخه وه ، له نکاح وروسته هاشم خلک راوغوښتل چی په دوئ کې د قافلی ټولو خلکو برخه واخیسته او څه خلک د خزرج قبیلی څخه هم راغوښتل سوی

(۱) په دې کښي دې ته اشاره ده چی د دښمنی شروع د بنو اُمیه له خوا څخه وه نه د بنو هاشم له طرفه.

Maktaba Tul Ishaat.com

هاشم له واده وروسته څوورځي په مدینه منوره کې پاته سو سلمی امیدا اوره سوه چي له دې څخه عبدالمطلب پیدا سو کله چي عبدالمطلب پیدا سو نو په سرکې یې یو ویښته سپین وو له دې وجهی څخه شیبه نوم پرکیښودی هاشم له قافلی سره غزی ته ولاړی له رسیدو سره هم هلته وفات سو او هم هلته په غزه کې ښخ سو (۱)

**عبدالمطلب : یاشیبة الحمد!**

دعبدالمطلب خپل نوم شیبة الحمد وو ډیر زیات ښائسته وو یوشاعر وایې :

عَلَى شِيْبَةِ الْحَمْدِ الَّذِي كَانَ وَجْهُهُ ............ يُضِئُ ظَلَامَ اللَّيْلِ كَالْقَمَرِ الْبَدْرِي

دځورالسم دسپوږمی په څیر دشیبة الحمد مخ دشپي تیاره رڼا کوله (زرقانی جلد ۱ صفحه ۷۱

دعبدالمطلب لفظی معنی دمُطّلِب مریئ دهاشم له مړینی وروسته دشیبه مور په مدینه منوره کې دخپل پلار په کورنی بَنی خزرجؓ کې کونډه پاته سوه ، کله چي شیبه لږلوی سو نودده آکا مطلب دشیبه دراوستلو لپاره له مکې مکرمی څخه مدینی منوری ته ولاړی دوئ دواړه دمکی ښارته ورسیدل مکی ته دننوتلوپه وخت کې شیبه دخپل آکا شاته پراوښ باندی سپور وو دشیبة جامی اوکالی خیرن اوپه خاورولړلی وو اویتیم والی یې له مخ څخه ښکاره کیدی خلکوله مطلب څخه پوښتنه وکړه چي داڅوک دی مطلب دشرم په وجه وویل چي دازما مریئ دی له دې کبله چي خلک پیغورورنه کړی چي وراره یې په داسی خیرنو جامو کې دی نوځکه شیبه په عبدالمطلب سره مشهور سو ، مطلب چي کور ته ورسیدی وراره ته یې ښائسته جامی واغوستلی اوخلکوته یې وویل چي دازما وراره دی (۲) ، ابن سعدپه طبقات کې روایت کوی چي عبدالمطلب په ټولو قریشوکښي ترټولوزیات ښائسته اونازک وو اوترټولوډیرځواکمن اوهډور اوترټولوډیر حلیم اوزغم لرونکي اوترټولو سخی اوعزتمنداوترټولوډیرله شر اوفتنی څخه لیری اود قریشو یو منل سوی مشراوسرداروو (۳)

دعبدالمطلب سخا دخپل پلار هاشم څخه هم زیاته وه دعبدالمطلب میلمستیا یوائې انسانانوته نه بلکې مرغان اوحیوانات هم رسیدله له دې امله عربونوموړی دفیاض ډیر زیات سخی اومطعم طیر السماء یعنی داسمان مرغانوته خوراک ورکونکي په نومو نو یا داوو ، شراب یې پرځان حرام کړی وو کله به چي دروژی مبارکه میاشت راغله نوپه ځانګړی ډول به یې فقیرانواوبیوزله ته خوراک ورکوی غارحِراء کښي ترټولومخکې خلوت اویوائې والی عبدالمطلب کړی دی (۴)

---

(۱) الطبقات الکبری لابن سعد جلد ۱ صفحه ۴۵ / ۴۶)
(۲) فتح الباری جلد ۷ صفحه ۱۲۴)
(۳) الطبقات الکبر جلد ۱ صفحه ۵۱)
(۴) زرقانی جلد ۱ صفحه ۷۱)

Maktaba Tul Ishaat.com

**دزم زم څاه اودعبدالمطلب خوب :**

دجرهم قبيله په اصلي وطن يمن کې اوسيدله په يمن کې وچکالي راغله بنی جرهم دژوند په لټون کې له يمن څخه ووتل ناڅاپه يې په لاره کې له اسماعيل عليه السلام اودهغه له مورمبارکې بی بی هاجرې سره دزم زم له کوهي سره نژدې ملاقات وسو دجرهم دقبيلې داځای خوښ سو اوهم دلته يې واړول اوبياڅه موده وروسته اسماعيل عليه السلام په همدی قبيله کې واده وکوی اوله پيغمبرکيدو وروسته عمالقه اوجرهم دواړه يمن ته وليږدول سو ديوسلو شلو کالوپه عمر اسماعيل عليه السلام وفات سو اوپه حطيم کې له خپلې مور سره ښخ سو داسماعيل عليه السلام تروفات کيدو وروسته دده دوصيت برابرده زوی قيدار دکعبي شريف مشر اوواکمن سو همداسلسله روانه واوبنواسماعيل دکعبی شريف واکمن وو څه وخت وروسته دبنواسماعيل اوجرهم قبيلي په مينځ کې جګړه مينځ ته راغله آخر جرهم قبيله زوروره سوه اوپه مکه مکرمه کښې دجرهم قبيلې حکومت قائم سو څوورځی وروسته جرهم قبيلی پر خلکو ظلمونه شروع کړه ظلم دې کچی ته ورسيدی چی داسماعيل عليه السلام اولادونه له مکی ووتل او په شاوخواسيموکې آباد سو دجرهم قبيلي ظلم اوزياتي اوفسق اوفجور اودبيت الله شريف بی حرمتي ترحدواوښتله نوله هرلوری څخه دعربوقبيلی دمقابلی لپاره پاځون وکړ اوجرهم قبيله يې دې ته مجبوره کړه چی دمکی څخه ووزی خوڅه وخت چی وتله نودکعبی شريفی شتمنی يې دزم زم په څاه کې پټ کړه اوزم زم څاه يې داسی بنده کړه چی له ځمکی سره هواره سوه اوهيڅ نوم اونښان يې پاته نه سو دجرهم قبيلی له وتلووروسته بنواسماعيل بيرته مکی ته راغلل اوپه مکه کې ميشت سو خوزم زم څاه ته هيچا هم توجه ونه کړه دوخت په تيريدو سره دهغې نوم اونښان هم ورک سو خوکله چی دمکی مکرمی حکومت اومشرتوب دعبدالمطلب ولاس ته ورسيدي اودالله جل جلاله اراده وه چی دزم زم څاه چی له ډيره وخته څخه بنده ده بيرته راښکاره کړی نودښوخوبوپه ذريعه عبدالمطلب ته ددغه ځای کيندلو حکم وسو اوددغه ځای نښې نښاني يې په خوب کې وروښودل سوی عبدالمطلب خپله خپل خوب داسې بيانوی زه په حطيم کې ويده وم يو څوک زماخواته راغلی اوماته يې په خوب کې وويل (إِحْفِرْ بَرَّةَ بره وکينده ماپوښتنه وکړه وَمَابَرَّةَ بره څه ته وايي هغه سړی روان سو ، بله ورځ بيا همدلته ويده وم چی په خوب کې مې هم هغه سړی وليدی اوراته وايي إِحْفِرْ الْمَضْنُونَةَ مضنونه وکينده ، ماپوښتنه وکړه مضنونه څه شئ دی هغه سړی بيا روان سو ، په دريمه ورځ بيا

دغه سړی په خوب کې راغلی اوراته وایې احفر طيبة طیبه وکینده ، ماورته وویل ، ماالطیبة، طیبه څه شئ دی هغه سړی بیارووان سو ، په څلورمه ورځ بیا زه دلته ویده وم په خوب کې هغه سړی راته وایې زمزم ، زم زم وکینده ما وویل ومازمزم .زم زم څه شئ دی هغه جواب راکړی : (لَا تَنْزِفُ اَبَدًا وَلَا تُذَمُّ تُسْقَى الْحَجِيْجِ الْاَعْظَمُ (١)

زمزم داوبو ځاه دی چې ددې اوبه نه بندیږی اونه کمیږی بیشمیره حاجیان اوبه کولای سی اوبیا یې ددغه ځای څه نښې نښانې هم راوښودلې چې دغه ځای وکینده په دې طریقه په واروارد خوب په لیدلوسره اودنښانوپه ښودلوسره زما یقین راغلی چې داخوب رښتیا خوب دی عبدالمطلب قریشوته خپل خوب بیان کړی اووې ویل چې زما ددغه ځای دکیندلو اراده دی قریشو دده دخبری مخالفت وکوی خوعبدالمطلب دمخالفت څه پرواونه کړه کولنګ اوبیلچه یې راواخیستل اودخپل مشر زوی حارث سره هلته ولاړی اودنښانو برابر یې دزمزم دڅاه کیندل پیل کړه عبدالمطلب به ځاه کیندله اوحارث به خاوره اړوله له درې ورځووروسته اوبه ښکاره سوی عبدالمطلب له ډیر ی خوشحالی څخه دالله اکبر ناره وکوله اودایې وویل (هَذَا طَوَی اسماعیل) دادا اسماعیل علیه السلام ځاه دی له دې وروسته عبدالمطلب دزم زم شاوخوا څو حوضونه جوړکړه چې هغه به یې دزم زم داوبو څخه ډک کړل اوحاجیانوته به یې ورکولې یوشمیرکین کښانوداشرارت پیل کړی چې دشپې به یې دغه حوضونه خرابول کله چې به سهار سو نوعبدالمطلب به هغه بیرته جوړول آخر له دې خلکو ډیر تنګ سو اوله الله ﷻ څخه یې دادُعا وغوښتله:

(اللهم انی لا احلها لمغتسل ولکن هی لشارب حل) ژباړه : اې الله ﷻ زه د زم زم په اوبو باندی خلکوته دغُسل اجازه نه ورکوم یوائې دڅیښلو اجازه ورکوم .

سهار له راپورته کیدو سره سم عبدالمطلب اعلان وکوی چې له دې وروسته به څوک دزمزم په اوبو غسل نه کوی وروسته به چې چاد حوض دخرابولو اراده وکړه هغه به خامخا په څه ناروغۍ اخته کیدی کله چې داسې ډیری پیښې مینځ ته راغلې نوکین کښانو دعبدالمطلب دحوضونړول پریښودل ددې پیښې پوره تفصیل په طبقات الکبری لابن سعد صفحه ١٤٩ اوخصائص کبری صفحه ٤٣ اوصفحه ٩٤ جلد ١ ) اوالبدایه والنهایة لابن کثیر جلد ٢ صفحه ٢٤٤ کښې ذکر دی

---

(١) طیبه ، مضنونه ، اوبره ، داټول دزم زم لقبونه اوصفتونه دی طیبه معنی پاکه اوبره معنی فراخه اومضنونه معنی دبخل قابله په ښوشیانو کې انسان دبخل اوکنجوسي څخه کار اخلی اود زمزم اوبه خو ډیری پاکی اوډیری فراخی هم دی اوډیری زیاتی ارزښتناکی هم دی وکافر اومنافق ته په ورکولو کې بایدبخل وسی ځکه دااوبه دمؤمن دپاره مناسبی دی دکافر اومنافق دپاره نه دی مناسبی .

Maktaba Tul Ishaat.com

## دعبدالمطلب نذر

دزمزم دڅاه دکیندلوپه وخت کې دعبدالمطلب دیوه زوی حارث څخه پرته بل مرستندوئ اوملګری نه وو له دې کبله ده پرڅان نذرومنی چی که الله ﷻ ماته لس زامن راکړل اودوئ لویان سوه اوزماتر په دوئ قوی سوی نویوزوی به دالله ﷻ په نوم ذبحه کوم، څه وخت چی الله ﷻ دده دا ارمان اوهیله پوره کړه اولس زامن یې ورکړه نویوه ورځ دکعبی شریف مخ ته ویده وو اوپه خوب کې یې ولیدل چی یوسړی ورته وایي :

(یاعبدالمطلب اوف بنذرک لرب هذاالبیت)

ژباړه : اې عبدالمطلب کوم نذرچی تادې کور دمالک په نامه منلی وو هغه پوره کړه .

عبدالمطلب له خوبه راویښ سو اوټول زامن یې رایوڅای کړل اودخپل نذر اوخوب خبره یې دوئ ته وکړه ټولوپه یوه خوله وویل (اوف بنذرک وافعل ماشئت) ژباړه :

خپل نذرورکړه اوڅه چی ستاخوښه وی هغه وکړه ..

عبدالمطلب دټولو زامنو په نامه قرعه اندازی ( هسکه ) واچوله پچه دعبدالله په نامه وختله اوله عبدالله سره عبدالمطلب ترټولوډیره مینه درلوده عبدالله یې ترلاس ونیوی چاړه یې له څان سره واخیستله اودقرباني څای ته یې بوتلی دعبدالله خویندو چی ولیدی په ژړا سوی اوپه دوئ کې یوی عبدالمطلب ته وویل چی پلاره ته دلسو اوښانو اوعبدالله هسکه سره وکړه که پچه داوښانو په نوم وختله نولس اوښان قرباني کړه اوزموږ وروړ پریږده په دغه وخت کې دیوی انسان دیت لس اوښان ووکله چی عبدالمطلب هسکه واچوله پچه بیا دعبدالله په نامه وختله ، عبدالمطلب به لس لس اوښان زیاتول اوهسکه به یې اچوله خوپچه به دعبدالله په نوم راختله ترڅو چی سل اوښان ته ورسیدی کله چی سل پوره سو نوپچه داوښانو په نوم وختله په دې وخت کښې عبدالمطلب او ټولو حاضرو خلکو دالله اکبر نعره وکړه خویندو خپل ورور عبدالله ترلاس نیولی بوتلی اوعبدالمطلب سل اوښان دصفا اومروه ترمنیځ حلال کړه (۱)

ابن عباس ﷺ فرمایې چی پخواد دمړی پورلس اوښان وو ترټولومخکې عبدالمطلب په قریشو اوټولو عربوکې داطریقه رواج کړه چی دمړی پورسل اوښان دی اونبی کریم ﷺ هم همدا طریقه جاری کړه له دې پیښې وروسته عبدالله دذبیح په لقب سره ونومول سو اوله همدې کبله نبی کریم ﷺ ته ابن الذبیحین یعنی ددووقربان سویوزوی وایې معاویه ﷺ فرمایې یوه ورځ موږ درسول الله ﷺ په خدمت کې حاضر وو یوکوچی راغلی اوهغه ﷺ ته

(۱)البدایه والنهایه جلد ۲ صفحه ۲۴۴ )

یې په داسی الفاظو خطاب وکوی، یاابن الذبیحین، نبی کریم ﷺ په شنډانوکې وخندل، معاویه ﷺ چې کله ددې حدیث له بیانولو خلاص سو نوپه ناستوخلکوکې یوسړی پوښتنه وکړه چې هغه دوه کسان چې ددوی دقربانۍ اراده سوی وه څوک دی ؟ معاویه ﷺ وویل چې یوعبدالله صاحب اوبل اسماعیل ﷺ دی رواه الحاکم وابن الجریر (۱)
علامه زرقانی فرمایې قریش چې به کله په غم اخته سو نوعبدالمطلب به یې ثبیر غره ته بوتلی دهغه په برکت به یې درحمت داباران دُعاغوښته اوډیر ځله داسی سوی دی چې د قریشو ستونزی دعبدالمطلب په برکت سره حل سوی دی .
دعبدالمطلب عادت له عامو عربو څخه بیخی بیل ووخپل زامن به یې دظلم اوفساد څخه منع کول اودښو خویونو بلنه یې ورکوله له سپکو اوذلیلو کاروڅخه یې منع کوله عبد المطلب به دژمنی پوره کولوحکم کوی اوله محرمو ښځو لکه خور، ترور، خاله، عمه اوداسی نوروله نکاح کولوڅخه به یې منع کوله ،له شراب، زنا،اوذژوندی نجونوله ښخولویې منع کوله اوپربیت الله شریفی یې له لوڅ طواف کولوڅخه یې خلک منع کول، دغلو لاس پریکولوحکم به یې کوی (زرقانی جلد۱ /ص /۸۲)
داداسی کارونه دی چې په قرآن اوحدیث کې ددې تصدیق اوتائیدذکر سوی دی ،په سیرت حلبیه کښې له ابن جوزی رحمه الله څخه رانقل سوی دی چې عبدالمطلب چې کوم کارونه کول په قرآن اوحدیث کښی دهغوډیروکارو حکم راغلی دی دمثال په ډول نذر پوره کول، دمحرموښځوسره دنکاح حراموالی ، دغله لاس غوڅول،د ژوندی نجونی له ښخولوڅخه منع کول، دشرابواوزنا حراموالی، پربیت الله شریفه باندی له لوڅ طواف کولوڅخه منعه، دابن جوزی خبری پای ته ورسیدی .
ددې پیښواوحالاتوله لوستلوڅخه داخبره ډیره ښه روښانه کیږی چې څومره چې دنبوت زمانه رانژدی کیږی هغومره نابلده کارونه راښکاره کیږی په هغه کچه ښه خویونه، ښه آداب، انوار، اوبرکتونه اونا اشنا کارونه منیځ ته راځی خاص بیا دعبدالمطلب دژوند په حالاتو کې ځای ځای ښه خوبونه چې دپیغمبری پیل وورابنکاره کیږی عبدالمطلب ته به چې کله څه پیښه سوه نودخوب اوالهام له لاری به هغه ته لارښودنه کیدله ..
په صحیح مسلم کې له واثله بن اسقع ﷺ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وفرمایل : الله تعالی داسماعیل ﷺ له اولاد څخه بنوکنانه غوره کړل اوله بنوکنانه څخه یې قریش اوله قریشو څخه یې بنی هاشم اوله بنی هاشم څخه یې زه غوره کړم دابن سعد په یومرسل روایت کې داالفاظ زیات دی چې بنی هاشمو څخه یې عبدالمطلب غوره کړی ،

(۱)الخصائص الکبری جلد ۱ صفحه ۴۵)

Maktaba Tul Ishaat.com

دنبی کریم ﷺ ددې بیان څخه هیڅ کله فخرکول مقصود نه دی بلکې حقیقت حال ښکار کول مقصود دی ددې دپاره چې خلک دهغه ﷺ دمرتبې اودرجې څخه خبر سی اود الله ﷻ دلوی نعمت بیانول اوښکاره کول مطلوب دی چې درب العالمین په سل هاووزره واره شکر دی چې زه یې له غوره اوعزتمندی کورنۍ څخه راپیدا کړی یم فخر دې ته وایې چې خپله لویي بیانوی اودبل سپکاوی کوی خپل ځان عزتمند ورته ښکاری اوخلک سپک حقیقت ښکاره کول ته فخرنه وایې ، اوله دې پرته په انبیاء علیهم السلام او اولیاء الله کې فرق داوی چې اولیاء الله باندی دخپل کمال ښکاره کول واجب اولازم نه وی بلکې ډیروخت دولی لپاره خپل ولایت ښکاره کول هم زیانمن وی ، مګرکه یووخت څه دینی ګټه دهغه دښکاره کولوغوښتنه کوی، بل داچې په پیغمبر علیه السلام باندی د الله ﷻ له خوادافرض وی چې هغه دخپل نبوت اورسالت په شان دخپلو ورکړو کمالاتو هم ښکارندوېې وکړی ددې لپاره چې امت دهغه له مرتبې څخه خبر سی اودهغه دکمالاتو څخه ګټه واخلی ، اودهغه په موصوف ذات کې هیڅ‌اته هیڅ شک اوشبه پاته نه سی ، الله ﷻ دې نه کوی چې دکوم بد نصیبه دپاره دایمان دخرابولوذریعه جوړه نه سی اوددې لپاره لکه څرنګه چې دهغه په نبوت اورسالت باندی ایمان لری دغه رنګه به دهغه په غوره والی اوپه هر حیثیت سره پرسپیڅلتیا باندی هم ایمان لری ، له همدې کبله په حدیث شریف کې راغلی دی :

(اناسید ولد آدم ولافخر) ژباړه : زه دټولو انسانانو سرداریم اودادفخر په ډول نه وایم بلکې دتبلیغ په ډول وایم اودالله ﷻ حکم دی الله ﷻ فرمایې :

(يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ وَإِن لَّمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ(سورة مائدة آیت ٦٧)

ژباړه :اې پیغمبر علیه السلام ته هغه څه خامخا خلکوته ورسوه کوم چې دالله ﷻ له لوری تاته ر سیدلی دی اوکه بالفرض تاداسی ونه کړل نوته پوه سه چې تادالله ﷻ پیغام نه دی رسولی یعنی زه په دې حکم باندی دعمل کولوپه خاطر دخپلی پیغمبری اورسالت په شان دخپلی سرداری اعلان هم کوم هیڅ کله می فخر اولویي مقصدنه دی

په یوحدیث شریف کښې راځی چې نبی کریم ﷺ وفرمایل ، چې جبرائیل علیه السلام ماته دابیان وکوی چې ماله مشرق ترمغربه پوری ټوله ځمکه وکتله خوتربنی هاشم می غوره څوک پیدا نه کړه داحدیث امام طبرانی اوامام احمد هم روایت کړی دی ..

حافظ عسقلانی فرمایې چې ددې حدیث دصحت نښې اوآثاربیخی ښکاره دی (۱) حکیم ترمذی فرمایې :چې جبرائیل امین علیه السلام دپاکو نفسونوپه لټون کې په ټوله ځمکه

---

(۱) زرقانی جلد ۱ صفحه ۶۸)

Maktaba Tul Ishaat.com

کې وګرزیدی او دجهالت تیاری خپری وی له دې کبله جبرائیل ؑ وظاهری افعالو او کاروته ونه کتل بلکې فطرت او استعدادته یې وکتل په دې اعتبار سره یې دعامو عربو څخه په عام ډول او له بنی هاشم څخه په خاص ډول زیات غوره څوک پیدا نه کی په دغه وخت کې عربو دټولی نړۍ پرقوموباندی له څووجهوغوروالی درلودی او هیڅ یو قوم هم له دوئ سره برابر او مساوی نه وو

**(۱) عرب دنړۍ ترټولوټبرو غوره قوم دی دحسب اونسب په اعتبارسره**

په عربوکې به دنسب پیژندنی دومره هڅه کیدله چې انسان خوپریږده دآسانونسب نامی به یاد وی دابه هم یادساتل سوی وو چې څوک دازادی ښځی له نس څخه دی اوڅوک دمینځی له نس پیداسوی دی اوچادشریفی ښځي شیدی رودلی دی اوچادرزیلی ښځي لکه دسلمة بن اکوع ؓ له دې وینا څخه چې معلومیږی (انا ابن الاکوع والیوم یوم الرضع) زه داکوع زوی یم اونن به معلومه سی چې چا داصیلی اوآزادی شریفی ښځي شیدی رودلی دی اوچادوینځی ، یوجاهل شاعر وایې

(لوکنت من زمان لم تستبح ابلی ::: بنو اللقیطة من ذهل بن شیبانا ::

که زه دمازن قبیلی څخه وای نودلاری څخه دراخیستل سوی ښځی زامنوچې ذهل بن شیبان قبیلی ته یې نسبت کیږی زمااوښان هیڅ کله نه وای لوټ کړی . دسپکاوی دپاره یې دوئ په بنواللقیطه ؛ سره ونومول یعنی دوئ دعزتمندی ښځی زامن نه دی بلکې دلاری څخه دراخیستل سوی ښځي زامن دی

**عرب دنړۍ ترټولوخلکو دلاوره اوغښتلی دی**

دلاوری اوزړورتیا یې وداسی کچی ته رسیدلی وه چې هغه وخت ټوله دنیا دقیصر اوکسری ترلاس لاندی وه اوټول خلک دقیصراوکسری مریان ووخو عرب سره له دې چې بیوزله اومسکینان وو دهیچا ترلاس لاندی نه وو اونه دچامریان وو دزړورتیا اندازه یې دومره حدته رسیدلی وه چې دعربویوغریب اوفقیر به دخواکمنواوپیاوړوپاچهانوپه مخکې بیله ویری خبری کولی ..

**عرب دنړۍ ترټولوخلکوسخاکوونکې خلک دی**

دسخاحال یې داوو چې دیومیلمه دپاره به یې روغ جوړ اوښ حلالوی خپله به وږی اوسیدل خودمیلمه وږی پاته کیدل به ناشونی وو ..

**عرب دنړۍ ترټولوزیرک اوبه حافظه لرونکې دی**

دعربودحافظی اوزیرکتیا شهرت په ټوله نړۍ کې خپورسوی وو د سل شعروقصیده به یې په یوځل اورید و سره یادیدله

Maktaba Tul Ishaat.com

**عرب دنړۍ ترټولو قوموغیرتمنداوساتونکي دی**

دغیرت اوساتنی حال یې داوو چې دخپل ځان یادخپلی قبیلی په معمولی بیعزتی باندی به یې خپل ځان او مال قربانوی خپل منځی جنګ جګړی به یې ډیری په همدی وجه راتلی

**عرب دنړۍ ترټولو خلکوفصیح اوبلیغ قوم دی**

فصاحت اوبلاغت کښې هیڅ یوژبه عربی ژبی ته نژدی کیدای هم نه سی بلکې اول خوپه هیڅ ژبه کښی پرعلم بلاغت باندی مستقل کتابونه نسته که وی نوهغه ټول دعربی ژبی له کتابوڅخه نقل سوی دی اوالله تعالی ددوئ په فطرت اوختې کې غوره کمال اوښه جوهرا خښلی ووخودکم عقلي اوناپوهي په وجه به بیځایه ټینګیدل مګر دهمدغه خویو اوورتیا مخ چې کله په تعلیم ربانی اوتلقین رحمانی سره بدل سو نوهمداجاهل قوم چې دعمل په لحاظ سره دحیواناتو څخه هم بدترو دوئ دملائکو څخه هم افضل اوغوره سو اوهمداقوم چې په قتل اولوټمار بوخت وو څه وخت چې دوئ دالله ﷻ په لاره کې دقربانی اوسرورکولودپاره راپورته سول نودآسمان ملائکه وو سپینی یاژړی یاتوری لنګوټې وتړلی اوددوئ دمرستی لپاره ددوئ له دښمنانوسره دجهادلپاره حاضرسو بهرحال عرب که څه هم دخپلو کړنو اوکارو په لحاظ سره په هغه وخت ښه خلک نه وو خودښو اخلاقو او وړتیا اواستعداد اوآزادی خوښولو په لحاظ سره دغه وخت ډیر غوره خلک وو(۱) دعملو اصلاح آسانه دی خودخوی اوفطرت بدلیدل ګران کاردی له دې کبله الله ﷻ دنبوت اوپیغمبری دپاره دغه کورنۍ غوره کړه ددې لپاره چې ددې قوم څخه چې کوم پیغمبر ﷺ پیداسی هغه به دښواخلاقو اوروغ فطرت خاوندوی ځکه دپیغمبر ﷺ دپاره دښو اخلاقو خاوند کیدل ضروری اولازمی دی ددې دپاره چې هغه دبل چا اصلاح وکوی

**عَبدُ الله صاحب :**

حافظ عسقلانی وایې چې عبدالله دنبی کریم ﷺ دپلارنوم دی اوپه دې کې دهیچا اختلاف نسته (۲) داهغه نوم دی چې دالله ﷻ ترټولونومونوډیر خوښ دی لکه چې په حدیث شریف کې راغلی دی چې دالله ﷻ په نزد ترټولوډیرغوره دوه نومونه دی یو عبدالله اوبل عبدالرحمن (رواه مسلم) اوداځکه چې لفظ دالله اسم اعظم دی لکه چې دامام ابوحنیفه النعمان رحمه الله څخه نقل سوی دی او امام طحاوی په مشکل الاثار جلد ۱ صفحه ۶۳ کې په خپل سند سره بیان کړی دی اسم اعظم است الله العظیم ...... جان جان و حی اعظم رحیم

---

(۱) قال الحافظ ابن تیمیه لیس فضل العرب وقریش وبنی هاشم بمجرد کون النبی صلی الله علیه وسلم منهم وان کان هذا من الفضل بل هم فی انفسهم افضل ای باعتبار الاخلاق الکرام والخصال الحمیدة واللسان العربی وبذلک یثبت للنبی صلی الله علیه وسلم انه افضل نفسا ونسبا والالزم الدور زرقانی جلد ۱ صفحه ۲۹ )

(۲) فتح الباری جلد ۷ صفحه ۱۲۴)

Maktaba Tul Ishaat.com

تړوله اسماء الحسنی داسم دالله تابع دی دالله ﷻ له اسم وروسته درحمن مرتبه لوړه دی لکه چی دالله ﷻ ارشاددې دلیل دی (قُلِ ادْعُوا اللهَ أَوِ ادْعُوا الرَّحْمَٰنَ أَيًّا مَّا تَدْعُوا فَلَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَىٰ (۱۱۰آیت سورة الاسراء) ورته ووایه الله ﷻ راوبولی یارحمن راوبولی ..

له دې کبله داده نومونه ترټولوغوره دی لومړی عبدالله چی اسم اعظم ته مضاف دی دویم عبدالرحمن چی اسم صفت ته مضاف دی او دده مرتبه له اسم اعظم څخه وروسته دی کیدای سی چی دعبدالله دزوکړی په وخت کې دعبدالمطلب په زړه کې په خاص ډول دا خبره لویدلی وی چی ددې عزت مند زوی نوم یې داسی غوره نوم کیښودی چی دالله په نزد ترټولونومونو ډیر غوره نوم دی

## عبدالله صاحب له بی بی آمنی سره څه وخت واده وکوی ؟

عبدالمطلب صاحب چی کله دعبدالله صاحب دفدیه څخه خلاص سو نودده دواده کولوپه فکر کې سو، بنوزهره قبیله چی دنسب په لحاظ یې ځانګړی ځای درلودی عبدالمطلب په بنوزهره قبیله کې دوهب بن عبدمناف لورته چی دهغې نوم بی بی آمنه وه اودخپل آکا وهیب بن عبدمناف په پالنه کې وه دعبدالله دنکاح پیغام ولیږی اودوهیب لور هاله ته یې چی دبی بی آمنه دتره لوروه دخپلی نکاح پیغام ولیږی په یوه مجلس کې دواړه نکاح وی وسوی حمزه ﷺ دهاله له نس څخه دی او په خپلوی کې دنبی کریم ﷺ اکاهم دی اورضاعی وروریې هم دی (۱) ،، ابن عباس ﷺ فرمایې کله چی عبدالمطلب خپل زوی عبدالله دنکاح لپاره له ځان سره بوتلی نوپه لاره کې په یوې یهودی زړی ښځې باندی تیرسو دهغې نوم فاطمه بنت مرّوو اوپه تورات اوانجیل ډیره ښه خبره وه هغې چی کله دعبدالله په مخ کې دنبوت رڼا ولیده نوخپل ځان ته یې راوبلی اودایې وویل زه له تاڅخه سل اوښان قربانوم عبدالله په ځواب کې داشعرونه ورته وویل ::

(اماالحرام فالممات دونه ::................ والحل لاحل فاستبینه :)ژباړه : له حرام کارکولو څخه مرګ راته آسانه دی ، اوداسی کاریېخی حلال نه دی چی هغه زه ښکاره کړم ،،

فکیف بالامر الذی تبغینه :.................. یحمی الکریم عرضه ودینه ::

ژباړه :کوم ناروا کار چی ته غواړی هغه له ماڅخه څرنګه وکړل سی شریف نفس لرونکي انسان خودخپل عزت اودین پوره ساتنه کوی .

عبدالله صاحب چی کله له بی بی آمنه سره نکاح وکړه نوبیرته په هم هغې ښځې باندی تیرسو هغې پوښتنه وکړه اې عبدالله ته چی ددې ځای څخه ولاړی نوچیری پاته سوی عبدالله صاحب ورته وویل مادوهب بن عبدمناف له لورآمنی سره نکاح وکړه اوله نکاح

(۱) الطبقات الکبری جلد ۱ صفحه ۵۸

Maktaba Tul Ishaat.com

وروسته درې ورځې هلته پاته سوم هغې یهودی ښځې چې دا واوریدل وې ویل والله زه بدکاره ښځه نه یم ستا په تندی کې می دنبوت رڼا ولیده ما غوښتل چې دا رڼا زما خوا ته را سی خو الله ﷻ چې چیری وغوښتله هلته یې دا رڼا کیښودله ، دا روایت په دلائل ابی نعیم کې په څلورو (۱) طریقو سره او په طبقات ابن سعد کې په دریو (۲) طریقو سره یاد سوی دی او ددې روایت یو شمیر راویان ضعیف او کمزوری دی خو کوم روایت چې په ډیرو طریقو سره راسی که بالفرض ددې روایت دسند هر راوی یوائې یوائې هم ضعیف وی بیا هم دمحدثینو په نزد مقبول او دمنلو وړ دی ..
له بیلا بیلو لارو د روایت راوړل دحسن لغیره تر درجه پوری رسیږی او دکوم روایت چې یو شمیر راویان ضعیفه وی او روایت په بیلا بیلو لارو راوړل سوی وی ددې په مقبول او معتبر کیدو کې څه شک کیدای سی او دا روایت په تاریخ طبری جلد ۲ صفحه ۱۷۵ کې هم په سند سره ذکر دی چې ددې روایت ډیر راویان دبخاری راویان دی
عبدالله صاحب دتجارت دپاره له قافلې سره شام ته ولاړی په لاره کې دناروغي له کبله په مدینه منوره کې پاته سو قافله چې کله مکې ته بیرته راغله نو عبدالمطلب پوښتنه وکړه چې عبدالله چیری پاته سو دقافلې خلکو ورته وویل چې دناورغی په وجه دخپلی خسرګني کره په مدینه کې پاته سو عبدالمطلب سمدستی خپل مشر زوی حارث مدینې ته ولیږی مدینې ته له رسیدو سره سم خبر سو چې عبدالله صاحب وفات سوی دی یو میاشت ناجوړه وو اوله وفات کیدو وروسته په مدینه منوره کې دنابغه په نامه ځای کښې ښخ سو حارث بیرته راغلی او عبدالمطلب او نور خپل خپلوان یې له دې پیښې خبر کړل دوئ ټول خفه او غمجن سو .. (۳)
له قیس بن مخزمه څخه نقل سوی دی وایې چې نبی کریم ﷺ لا دمور په نس کې وو چې عبدالله صاحب وفات سو .. قال الحاکم هذا حدیث علی شرط مسلم .. واقره الذهبی (۴)
دوفات کیدو په مهال دعبدالله صاحب په عمر کې اختلاف دی څوک وایې چې د دیرش کاله وو او څوک وایې چې دپنځه ویشت یا اته ویشت یا اتلس کاله وو صحی دادی چې دمړینې په وخت کې اتلس کلن وو او علامه سیوطی رحمه الله هم دې ته ترجیح ورکړی ده (۵) دمړینې په وخت کې عبدالله صاحب پنځه اوښان او څه بزی او پسونه او یوه مینځه چې دهغې نوم برکة او کنیه یې ام ایمن وه داشیان یې په میراث پریښودل ..

(۱) دلائل ابی نعیم جلد ۱ صفحه ۳۸ )
(۲) طبقات ابن سعد جلد ۱ صفحه ۵۹ )
(۳) زرقانی جلد ۱ صفحه ۱۰۹ )
(۴) مستدرک حاکم جلد ۲ صفحه ۲.۵ )
(۵) زرقانی جلد ۱ صفحه ۱۰۹ )

Maktaba Tul Ishaat.com

## دپیلانوپه ملتیا پرمکه مکرمه دبریدکولوپیښه

دنبی کریم ﷺ ترزوکړی پنځوس یاپنځه پنځوس ورځی مخکې داصحاب د پیلانو لرونکودهجوم راوړلوپیښه منځ ته راغله چې په سیرت اوتاریخ کې مشهوره قصه دی اوپه قرآن کریم کې ددې پیښې په اړه یوخاص سورت نازل سوی دی تفصیلی قصه دتفسیر په کتابوکې ذکرده ، لنډه داچې دحبشی دپاچا نجاشی له لوری دیمن والی دابرهه په نامه یوسړی وو کله چې ده ولیدل چې دعربوټول حمک دبیت الله شریف دحج لپاره مکی مکرمی ته ځي اودکعبی طواف کوی نوده داوغوښتل چې دعیسایې مذهب په نامه یولویه آبادی جوړه کړی چې ډیرښائسته اونقش لرونکي وی ددې دپاره چې عرب ساده کعبه پریږدی اوددې مصنوعی اوښائسته جوړی سوی کعبی طواف وکوی دوئ دیمن په پلازمینه صنعاکې ډیره زیاته ښائسته گمبده جوړه کړه عربوکې چې کله داخبرورسیدی سمدستی دکنانه قبیلی یوسړی هلته ولاړی اوپه هغې کې یې غټی بولی وکړی اووتښتیدی ، دادابن عباس ؓ څخه روایت سوی دی ، اویوشمیرنوربیا وایې چې دعربوځوانانو دهغې شاوخوا اوربل کړ بادهغه اورپورته کي اوددوئ ددروغوپه کعبه کې ولگیدی ددروغجنو کعبه وسوځیدله اوایره سوه ابرهه ډیر په غصه سو اوقسم یې وکوی چې بیت الله شریف به هرومروورانوم په همدې نیت یې دمکې پرلوری فوځ ته دتلوامروکړ په لاره کې چې دعربوڅومره قبیلوجګړه وکوله هغه یې ترتیغ تیر کړه ترڅو مکی مکرمی ته رواورسیدی لښکر اوفیلان هم ورسره وو دمکی په شاوخواکې دمکی دخلکو حیوانان څریدل دابرهه لښکر هغه حیوانان په غنیمت ونیول په دوئ کې دوه سوه ۲۰۰اوښان دنبی کریم ﷺ دنیکه عبدالمطلب هم وو په دغه وخت کې دقریشو سردار اودکعبی شریفی دخونی واکمن اوذموار عبدالمطلب وو کله چې ده ته دابرهه خبر و ر سیدی نوقریش یې راجمع کړل اوورته وې ویل مه ویریږی مکه مکرمه خالی کړی ځکه کعبه هیڅوک نه سی ورانولای دادالله ﷻ کوردی هغه به خپله دکعبی ساتنه کو ی تردې وروسته عبدالمطلب دقریشوله مشرانوسره یوځاي دابرهه دملاقات لپاره ولاړل ابرهه ته خپل لښکرخبر ورکړابرهه دعبدالمطلب ډیر ښه هرکلی وکوی الله تعالی عبدالمطلب ته بی مثاله ښائست اوزینت اوډیر هیبت اودبدبه اوعزت ورنصیب کړی وواودده په لیدلو به هرسړی په ویره کی وو ابرهه چې عبدالمطلب ولیدی وویریدی اوپه ډیر عزت اودرناوی سره مخ ته راووتی داخوېې مناسبه ونه گڼله چې څوک له ځان سره پرخپل تخت باندې کښیوی حو هغه دعزت اودرناوی لپاره یې داوکړل چې خپله له تخت څخه راکښته سو وپرغولي باندی له دوئ سره کینستی دخبروپه وخت کې عبدالمطلب له ابرهه څخه دخپلواښانو دسپارلوغوښتنه وکړه ابرهه په ډیر تعجب سره ورته وویل ډیره

Maktaba Tul Ishaat.com

دحیرانتیا خبره ده چې ته له ما دخپلواوښانوغوښتنه کوی اودکعبې په هکله چې ستااو ستادپلار نیکه دین اومذهب ځای دی تاددې په هکله هیڅ خبره ونه کړه عبدالمطلب په جواب کې ورته وویل (أَنَارَبُّ الإِبِلِ وَلِلْبَيْتِ رَبٌّ سَيَمْنَعُهُ) ژباړه : زه داوښانو مالک یم ځکه مې داوښانوغوښتنه وکړه اودکعبې مالک الله ﷻ دی هغه به خپل کورپه خپله وساتی ، ابرهه له څه چوپتیاوروسته دعبدالمطلب داوښانودورسپارلوحکم وکړ عبدالمطلب خپل اوښان راوستل راغلی اوقریشوته یې وویل چې مکه پرېږدی ده ټول اوښان دکعبې نذر کړه اوڅه خلک یې له ځان یوتلل اودکعبې پردروازه باندی ودریدی او ټولو په زاری سره دُعا وغوښته عبدالمطلب دغه وخت دادُعائیه شعرونه وویل : :

(لَاهُمَّ إِنَّ الْمَرْءَ يَمْنَعُ ...................رَحْلَهُ فَامْنَعْ رِحَالَكَ)

اې الله ﷻ بنده دخپل کورساتنه کوی ، اوته دخپل کورساتنه په خپله وکوی

(وَانْصُرْ عَلَى آلِ الصَّلِيبِ :................... وَعَابِدِيْهِ الْيَوْمَ آلَكَ)

اوته کومک ورکړه پرصلیبانو باندی اودصلیب پرعبادت کونکیو باندی

(لَا يَغْلِبَنَّ صَلِيبُهُمْ ........................ وَمِحَالُهُمْ أَبَدًا مِحَالَكَ)

ددوئ صلیب اوددوئ تدبیر ستا پرتدبیر باندی هیڅ کله هم نه سی غالب کیدای

جَرُّوا جَمِيعَ بِلَادِهِمْ ........................وَالْفِيلَ كَيْ يَسْبُوا عِيَالَكَ

لښکراوفیلان یې راخیژولی اوراوستلی دی ددې دپاره چې ستا بندګان بندیان کړی

عَمَدُوا حِمَاكَ بِكَيْدِهِمْ ...................... جَهْلًا وَمَارَقَبُوا جَلَالَكَ

ستادحرم دبربادۍ په اراده راغلی دی اودااراده ددوئ ددېری کم عقلی له وجه څخه ده دوئ ستادلویې اوعظمت خیال ونه ساتی

عبدالمطلب له دُعا وروسته له خپلوملګروسره یوځای غره ته وختی ابرهه خپل لښکر اوفیلانوته دکعبې دورانولوامروکوی ناڅاپه دالله ﷻ په امر سره دوړو وړو مرغانو سیلونه راښکاره سو دهرمرغه په مښوکه اوپنجه کې وړی وړی ډبری وی چې یو واریې په لښکر باندی راووُرولی دالله ﷻ په قدرت سره هغه ډبری دګولیو (یعنی دنن زمانی دټوپک ) دمرمیو کارورکړ دهرفوځی پرسر چې به ولویده لاندی به تروتله پرچاچې به دغه ډبره ولګیده هغه به خامخا مړکیدی ، لنډه داچې په دې طریقه دابرهه لښکر ټول تباه اوبربادسو دابرهه په بدن دانی راښکاره سوی په ناروغی اخته سواو دده ټول بدن وشوریدی اودبدن څخه یې نوونه بهیدل شروع سو یوپه بل پسی دهغه اندامونه غوڅیدل اوغورزیدل آخر دهغه سینه وچاودیدله اوزړه یې دباندی راووتی اوابرهه هم په آخره سلګۍ سو کله چې ټول مردار سو نوالله تعالی یوسیلاب راوستی اوټول یې یو وړل اوسمندرته یې ورتوی کړه ﴿فَقُطِعَ دَابِرُ الْقَوْمِ الَّذِينَ ظَلَمُوا وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ ۴۵ آیت سورة الانعام ) الله لره دې حمداوثنا وی چې تیری کونکې قوم یې له ریښوواېستی (۱)

(۱) زرقانی جلد ۱ صفحه ۳۸۳-۳۹

**ارهاص**: دا اسماني نښانه دنبی آخرزمان ﷺ دراتلوغیبی اشاره اوغیبی اعلان وو دقریشو داغیبی مرسته اوساتنه یواځي ددې لپاره وه چې دادنبی آخرزمان چې په دنیاکښې راتلونکی دی قبیله اوکورنۍ ده اودالله ﷻ دقبلې متولي اوساتونکی دی له دې کبله دعادت خلاف ددوئ مرسته وسوه که دانه وی نودمذهب په لحاظ خودحبشه پاچا اودیمن پاچا دمکی ترقریشوښه وو ځکه دمکی قریش مشرکین وواودبتانوعبادت یې کوی، اودیمن او دحبشه خلک اهل کتاب اوعیسایان وو نومعلومه سوه چې دقریشو داغیبی مرسته اود بیت الله شریفی خلاف العادت ساتنه داټول دنبی کریم ﷺ دزوکړی برکت اوزیری وو د پیغمبری له دعوی وروسته چې دپیغمبر ﷺ په لاس دعادت خلاف کار ښکاره سی هغې ته معجزه وایې اوکوم خلاف العادت خبره چې دپیغمبر ﷺ وخت ته نژدی ښکاره سی هغې ته ارهاص وایې دارهاص معنی بُنیاد دی لکه څنګه چې داسی خلاف العادت خبری دپیغمبري بنیاد اوپیل وی له دې وجهی څخه و دې کارو ته ارهاص وایې.

دابرهه دلښکر کشي اوبیادهغه دهلاکت اوبربادی پیښه دمحرم الحرام په میاشت کښې و سوه څه وخت چې دنبی کریم ﷺ دزوکړی وخت بیخی نژدی وو په دغه وخت کښې داسی خلاف العادت خبری راښکاره سوی داټولی خبری دهغه ﷺ دپیغمبری ارهاصات نښي نښانی اوزیری وو تردې پیښی پنځوس ۵۰ ـ یا ۵۵ ورځی وروسته نبی کریم ﷺ پیداسو.

فائدة جليلة: قال الماوردي في كتاب اعلام النبوة واذا اختبرت حال نسبه صلى الله عليه وسلم وعرفت طهارة مولده علمت سلالة آباء كرام ليس فيهم مسترذل بل كلهم سادة قادة وشرف النسب وطهارة المولود من شروط النبوة آه.

ژباړه : ماوردی په کتاب اعلام النبوة کې فرمایې اې مخاطبه کله چې تادنبی کریم ﷺ دپاک نسب حال معلوم کړ اودهغه ﷺپاک نسب دې ښه وپیژندی نوته به خامخاه داخبره وپیژنی چې نبی کریم ﷺ دعزت مندو پلرو اونیکه ګانو خلاصه دی اوهیڅوک هم دنبی کریم ﷺدپلرونوپه لړۍ کې رزیل اوکمینه نسته ټول سرداران اومشران وو دنسب عزت اوپاک والی دپیغمبری له شرائطوڅخه دی.

دنبی کریم ﷺ ټول پلرونه اونیکه ګان دخپلی زمانی هوښیاران سرداران اومشران وو ، فهم ،زیرکتیا ، ښه صورت ، ښه خوی ، ښه اخلاق اوښه اعمال ، صبر ،زغم، حلم ، سخا ، اوپه میلمستیا کې دوخت ځانګړی خلک وو دهرعزت اولوړوالی ، سرداری او پرمختګ کانونه اوخزانی وی اودنیکه ګانودنسب لړۍ خویې له ډیرواحادیثو اود صحا به کرامو ﷺ له خبرو معلومیږی چې په ملت ابراهیمی باندی وو لکه چې مخکې تیرسو اودکوموپلرونواونیکه ګانو په اړه چې په احادیثو کې یادونه نسته چې دوئ په ملت ابرا هیمی باندی ووکه نه نوددوئ حالت ددوئ دفطرت اوطبیعت په رواغوالی باندی په ښکاره دلالت کوی

Maktaba Tul Ishaat.com

## پیدائیش ( مبارکه زیږدنه )

ددوارو جهانو سردار محمد مصطفی احمد مجتبی صلی الله علیه وعلی آله وصحبه وبارک وسلم دفیلانو دپیښې څخه پنځوس (۱) یاپنځه پنځوس ورځې ورسته دربیع الاول په اتم تاریخ ددوشنبه په ورځ (۲) چې دکال ۵۷۰ میلادی داپریل میاشت سره برابره ده په مکه مکرمه کې دسپیدو په وخت کې دابوطالب په کورکې پیداسو (۳) دزیږیدو په تاریخ کې مشهور قول خودادی چې نبی کریم ﷺ په دوولسم دربیع الاول پیداسوی مګر دجمهورو محدثینو اومؤرخینو په نزد غوره اوبهترقول دادی چې نبی کریم ﷺ په اتم دربیع الاول پیداسو عبدالله ابن عباس رضي الله عنهما اوجبیر بن مطعم رضي الله عنه هم همدغه روایت نقل کړی دی اوهمدا قول علامه قطب الدین قسطلانی غوره کړی دی (۴)

دعثمان (۵) بن ابی العاص رضي الله عنه مور فاطمه بنت عبدالله وایې چې زه دنبی کریم ﷺ دزوکړې په وخت کې له بی بی آمنی سره وم په همدې وخت کې ماولیدل چې ټول کور له رڼا ډک سو اوماولیدل چې داسمان ستوری کښته راځي ترڅو چې زمادا ګمان سو

---

(۱) مشهوره خبره همدادی چې نبي کریم ﷺ دفیلانودپیښي څخه پنځوس ورځي وروسته پیداسوی دی اوهمداعلامه سهیلی غوره کړی دی اودمحمدبن علی څخه نقل دی چې پنځه پنځوس ورځی وروسته پیداسو اوداقول بیا علامه دمیاطی غوره کړی دی زرقانی جلد ۱ صفحه ۱۳۰)

(۲) دجمهورو علماء همداقول دی چې رسول اکرم صلی الله علیه وسلم دربیع الاول په میاشت کې پیداسوی دی اوعلامه ابن جوزی رحمه الله په دې باندی دعلماء اجماع اواتفاق نقل کړی دی ځینی وایې رسول اکرم ﷺ په ربیع الآخر کې اوځینی وایې په صفره کې اوځینی وایې په رجب کې اوځینی وایې په رمضان المبارک کې پیداسوی دی خوداټولی خبری کمزوری دی، زرقانی جلد ۱ صفحه ۱۳۰)

(۳) عبدالله بن العاص څخه روایت سوی دی چې نبی کریم ﷺ ددوشنبی په ورځ دسپیدو دچاودیدو په وخت کې پیداسو زرقانی صفحه ۱۳۲ جلد ۱ داروایت که څه هم دسند په لحاظ سره ضعیفه دی خوپه دې سره په ټولوروایتوکې برابری راځي ځکه له ځینی روایتو څخه معلومیږی چې دنبی کریم ﷺ پیدائش په ورځ کې وسو اوځینې یاوایې چې دشپې وسو خودسپیدو پر وخت دپیداکیدو په روایت کې داهم ویل سوی چې دشپي وسو اوداهم ویل سوی چې ددوشنبی په ورځ سهار وختی وسو له دې کبله نوکوم روایتونه چې ددوشنبی په ورځ یادسوی دی هغه هم صحیح دی اوپه کوموروایتوکې چې ددوشنبی شپه یاده سوی هغه هم صحیح دی ځکه پیدائش که څه هم دسپیدوپه وخت کې سوی وی مګر دپیدائش اثار اونښانی دشپې څخه شروع وی ابن عساکر اوزبیر بن بکار دمعروف بن خربوز څخه روایت کوی چې نبی کریم ﷺ ددوشنبی په ورځ دلمرراختلوپه وخت کې پیداسو، خصائص کبری جلد ۱ صفحه ۵۱ ابن حبان دمعروف بن خربوز توثیق کړی دی ابوحاتم فرمایې دابن خربوز حدیث لیکل کیږی کذافی الخلاصة والتهذیب (یوه باریکی) دهدایت دلمر راختلودپاره دسپیدو وخت مناسب دی چې ددې په نیمایې ورځ کی دریدل به څلوېښت کاله وروسته وی والله اعلم قیل فی اسناد هذالحدیث یعقوب بن محمد

(۴) زرقانی جلد ۱ صفحه ۱۲۱)

(۵) عثمان بن ابی العاص ثقفی دثقیف له پلاوی سره دنبی کریم ﷺ په خدمت کې حاضر سو اوپه اسلام سره مشرف سو نبی کریم ﷺ دې په طائف باندې والی مقرر کړ دحضرت عمرفاروق رضي الله عنه دخلافت ترورخت پوری نومړی په طائف باندی والی پاته سو بیا په کال ۱۵ هجری کې عمرفاروق رضي الله عنه دطائف پرځای عمان اوبحرین ته ولیږی اوهلته والی مقرر سو ثقیف قبیله دمرتد کیدو څخه همدی عثمان بن ابی العاص وژغوره ده خپل قوم ته ویل ای ثقیف تاسو ترټولو وروسته اسلام راوړی له دې رجعی داسلام څخه مه اوړی دعمر په آخری شپوکې عثمان بن العاص په بصره کې اوسیدل غوره کړه دحضرت معاویه رضي الله عنه دخلافت ترخته هلته په بصره کې وواوپه کال ۵۱ هجری کې په بصره کې وفات سو .. (الاصابه)

چې داستوري پرماراونه لویږي (۱) عرباض بن ساریه وایې چې درسول الله ﷺ مور مبارکې بي بي آمنه دپیدائش په وخت کې رڼا ولیده (۲) اودهغې رڼا په وجه دشام ماڼۍ روښانه سوه داروایت په مسند احمد اومستدرک حاکم کښې هم یاد سوی دی..
ابن حبان وایې داروایت صحیح دی اودې په معنی په مسنداحمدکې له ابوامامه ﷛ څخه هم روایت نقل سوی دی فتح الباري باب علامات النبوة في الاسلام قال الهیثمی رواه احمد واسناده حسن وله شواهد تقویه ورواه الطبراني اوپه یوروایت کې راغلي دي چې دبُصري ماڼۍ روښانه سوه
**رازونه**:ستورځمکې ته ولی راکښته سوځکه ودې اشاره وه چې اوس به ډیر ژر دځمکې څخه دکفر اوشرک تیاره لیرې سی اودهدایت اولاړښودنې په نور به ټوله ځمکه روښانه سی لکه چې الله تعالی فرمایې :(قَدْ جَاءَكُمْ مِنَ اللَّهِ نُورٌ وَكِتَابٌ مُبِينٌ (۱۵) يَهْدِي بِهِ اللَّهُ مَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَهُ سُبُلَ السَّلَامِ وَيُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِهِ وَيَهْدِيهِمْ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ (۱۶) سورة مائدة)
ژباړه : رښتیاهم تاسوته دالله ﷻ له لوري یوه رڼا دهدایت اویوروښانه کتاب راغلي چې دهغه په ذریعه الله تعالی داسی خلکوته لاره ښیې څوک چې دالله ﷻ درضا غوښتونکي وي اوپه خپل توفیق سره دوئ دتیاروڅخه راباسی اودهدایت اورڼا وخواته یې رابولي اودوئ ته برابره لاره ورښیي..
له کعب احبار څخه روایت سوی دی (۳) چې په مخکنیو کتابوکې دنبي کریم ﷺ داشان یاد سوی دی( محمدرسول الله صلی الله علیه وسلم مولده بمكة ومهاجره بیثرب وملكه بالشام (۴)
ژباړه : دالله ﷻ دپیغمبر محمدصلی الله علیه وسلم پیدائش به په مکه کې وي اوهجرت به یې مدینې ته وي اودده ﷺ حکومت اوپاچهي به په شام کې وي یعني له مکې مکرمې څخه ونیسه بیاترشامه پوري ټوله سیمه به دده مبارکﷺ په ژوندکې داسلام ترواک لاندې راځي لکه چې همداسی وسو شام دنبي کریم ﷺ په ژوندکې فتح سوکیدای سي چې په همدې وجه دنبي کریم ﷺ دپیدائش په وخت کې دشام ماڼۍ ښودل سوي وي اوبُصري چې دشام هیواد یوښار دی هغه په خاص ډول سره په دې وجه وښودل سو چې دشام په سیمه کې ترټولو مخکې بصري ته دنبوت رڼا اودهدایت نور ورسیدی اودشام په سیمه کې ترټولو مخکې بُصري فتح سوه..

---

(۱) عرباض بن ساریه ﷛ مشهور صحابي دی داصحاب صفه څخه دی آیت ( ولاعلى الذين اذا ما اتوك لتحملهم ) دده په اړه نازل سوی دی ډیر مخکې یې اسلام راوړی دی دبعثت په پیل کې یې اسلام قبول کړیه سنن اربعه کې دده څخه روایتونه نقل سوی دی دعبدالله بن زبیر ﷛ دخلافت په وخت کې وفات سو ( اصابه )
(۲) فتح الباري جلد ۶ صفحه ۴۴۶ )
(۳) کعب احبار دبني اسرائیلو په جلیل القدر علماء کې شمیرل کیږي درسول الله صلی الله علیه واله وسلم په وخت کې ژوندی وو خود حضرت ابوبکر صدیق ﷛ یاحضرت عمر فاروق ﷛ دخلافت په وخت کې په اسلام مشرف سو منلی سوی ثقه دی ابو هریره ابن عباس اومعاویه ﷛ اوکبار تابعینو دهغه څخه روایتونه نقل کړی دی، ،تهذیب التهذیب )
(۴) کذافي نوادرالاصول للحکیم الترمذي صفحه ۶۹ )

Maktaba Tul Ishaat.com

اوداهم کیدای سی چې دشام ماڼۍ په دې وجه ښودل سوی وی چې په هغه وخت کې په شام کې ځلویښت علماء وو له هغو څخه دیرش علماء تول پرملت ابراهیمی باندی وو ددوئ مرکز اوځای شام وو له دې کبله دنبی کریم ﷺ دپیدائش په وخت کې دشام ماڼۍ روښانه سوه ځکه ودې اشاره وه چې داملک به دنبوت په رڼا په خاص ډول روښانه کیږی اوپه همدې وجه نبی کریم ﷺ لومړی دمکی مکرمی څخه شام یعنی مسجد اقصی پوری بوتلل سووروسته بیااسمانوته لکه چې الله تعالی فرمایي (سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ(١) سورة اسراء)
ژباړه : پاک دې هغه ذات چې هغه خپل بنده دشپې په یوه برخه کې مسجداقصی ته بوتلی چې دهغه شاوخوا موږ برکتونه خواره کړی دی
اوښکاره خبره دی چې دشام هیوادد مسجداقصي شاوخواپروت دی الله تعالی خپل خاص برکتونه هلته خواره کړی دی اوابراهیم ﷺ چې کله له عراقه هجرت وکې شام ته ولاړی اوقیامت ته نژدی چې کله عیسی بن مریم ﷺ له اسمانه راښکته کیږی په شام هیوادکې به دجامع دمشق په مناره شرقیه باندی راښکته سی .
اونبی کریم ﷺ هم قیامت ته نژدی شام ته دهجرت کولوترغیب ورکړی دی (رواه الحاکم)
یعقوب بن سفیان په حسن سندسره له عائشه صدیقه ﷺ څخه روایت کړی دی چې یو یهودی په مکه کې د تجارت په نیت اوسیدی په کومه شپه چې نبی کریم ﷺ پیداسو هغه یهودی په یومجلس کې له قریشو پوښتنه وکړه چې نن شپه خوبه یوهلک نه وی پیداسوی قریشو ورته وویل موږنه یوخبریهودی وویل تاسولږپوښتنه وکوی نن شپه ددې اُمت نبی پیداسوی دی دهغه ددواړواوږو ترمینځ به یوه نښه وی (یعنی مهرنبوت) هغه به تردوو شپور پوری شیدی نه خوری ځکه یوپیری دده پرخوله باندی ګوته اینبی ده.
خلک سمدستی له دغه مجلس څخه ولاړسو اوپوښتنه یې پیل کړه ورروسته معلومه سوه چې تیره شپه دعبدالله بن عبدالمطلب زوی پیداسوی دی ، یهودی وویل تاسو راځي وماته یې راوښودی یهودی چې کله ددواړو اوږو ترمنیځ نښه (مهرنبوت) ولیدی بیهوښه سو کله چې پرهوښ سو سمدستی یې وویل چې پیغمبری له بنی اسرائیلو څخه ولاړه اې قریش په الله قسم داکوچنئ به په تاسوداسی حمله کوی (١) چې دهغې خبربه له مشرق ترمغرب پوری خپورسی حافظ عسقلانی فرمایي چې ددې روایت سند حسن دی (٢) اوددې پیښې مثالونه اوشواهد سته چې ددې شرح اوتفصیل اُوږددی (٣)

---

(١) فتح الباری)
(٢) یعقوب بن سفیان فارسی دحدیث له حافظانو څخه دی ثقه اومستند دی صاحب خیر اوصلاح دی قعبی اوسلیمان بن حرب اوابونعیم څخه یې علم حاصل کړی دی ترمذی اونسائي دیعقوب بن سفیان په شاګردانو کې شمیرل کیږی په کال ۲۷۷ هجری کې وفات سو ، زرقانی جلد ۱ صفحه ۱۴)
(٣) فتح الباری جلد ۱ صفحه ۴۲۵)

Maktaba Tul Ishaat.com

**دکسری دماڼی ځوړلس کنګری راولویدی اودساوه ویاله وچه سوه**

په همدی شپه کې داواقعه هم پیښه سوه چې دکسری په ماڼی کی زلزله راغله اودزلزلی په وجه دماڼۍ کنګری راولویدی اودفارس په آتش کده کې چې دزرو کالوراهیسی اورپه کښی بل وو هغه مړسو اوساوه ویاله وچه سوه کله چې سهار سو کسری ډیر غمجن وو ځکه دپاچاعزت ددې دښکاره کولوڅخه مانع ووکسری وزیران اومشاورین راو غوښتل اویوه لویه غونډه یې جوړه کړه په دې وخت کې داخبرراورسیدی چې دفارس په آتش کده (داوربلولوځاي) کې اور مړسوې دی دکسرې غم نورهم تازه سو له بل لوری موبذان ودریدې وې ویل چې ماښام شپه ماداسی خوب ولیدی چې پیاوړی اوښان، عربي آسونه، راښکاره سی اوددجلې څخه دسیند لوری ته ووتل اوپه ټوله سیمه کې خپاره سول کسرې دموبذان څخه پوښتنه وکړه ددې خوب څه تعبیر دی، موبذان ووېل شاید دعربوله خوا به څه لویه پیښه مخ ته راسي کسرې دباور اوډاډ په نیت نعمان بن منذرته یو فرمان جاری کړچې یولوی عالم ماته راولي، چې زمادځوپوښتنوځواب راکړي نعمان بن منذر لوي عالم عبدالمسیح غساني راوستي عبدالمسیح چې کله دربارته حاضر سو کسرې ورته ووېل زه چې څه له تاڅخه پوښتم آیاته په هغه خبریې؟

عبدالمسیح ووېل، ته یې بیان کړه، که ماته معلومات وو نوزه به یې درته ووایم اوکه نه داسی څوک به دروښیم چې هغه په پوهیږي، پاچا ټوله پیښه ورته بیان کړه عبدالمسیح ووېل چې زماپه ګمان په دې خبره زماماما سطیح پوهیږی اوهغه اوس په شام کې او سیږي، کسری عبدالمسیح ته حکم وکوی چې ته خپله خپل ماما ته دپوښتنې لپاره ولاړسه پوښتنه وکړه اوبیرته راسه عبدالمسیح خپل ماما سطیح ته ولاړی سطیح په دغه وخت کې دزکندن په حالت کې پروت وو خوهوش یې لاپاته وو عبدالمسیح چې څنګه ور ورسیدی سمدستی یې سلام ورواچوی اوڅه شعرونه یې ولوستل سطیح چې کله دعبدا لمسیح شعرونه واوریدل نوعبدالمسیح ته یې وکتل اوداسی یې وویل چې عبدالمسیح په تیز اوښ سپور سو اودسطیح خواته ورسیدی هرکله او هغه مرګ ته نژدی دی ته دبنی ساسان پاچا دماڼۍ دزلزلي اودآتش کدي داوردمړکیدو اودموبذان دخوب په وجه رالیږلی یې چې سخت قوی اوښان اوعربی آسونه راښکاره سی اوددجلی څخه واوښتل اوپه ټوله سیمه کې خپاره سول اې عبدالمسیح ښه واوره؟ کله چې دکلام الهی تلاوت ډیر ډیر کیږي اوآمسا والا راښکاره سی اوسمایه خوړ روان سی اوساوه دریاب وچ سی اودفارس اور مړشی نودسطیح لپاره به شام شام پاته نه سی دبنی ساسان څه نارینه اوڅه ښځي به دکنګروپه اندازه پاچهی کوی اوکوم شئ چې راتلونکی دی هغه ګواکی راغلی دې له دې خبرو وروسته سطیح مړسو عبدالمسیح بیرته راغلی وکسری ته یې ټوله

پېښه بیان کړه کسری ددې خبرپه اورېد وسره سمدستي وویل دخورلس پاچهيو د تیرېد و دپاره یوڅه وخت په کار دی خو دوخت په تیرېدو کې څه ځنډ کېږي. له هغوڅخه لس پاچهي خو په څلور کاله کې پوره سوی او نوري څلور پاچهي دحضرت عثمان غنی ﷺ دخلافت په وخت کې پوره سوې حافظ ابن سید الناس رحمه الله دا پېښه په عیون الاثر کې په خپل اوږده سند سره یاده کړې ده (١) سند دادی :اخبرنا الشیخ ابوالحسن علی بن محمد الدمشقی بقرائتی علیه قلت له اخبرکم الشیخان ابوعبدالله محمدبن نصر بن عبدالرحمن بن محمدبن محفوظ القرشی والامیر سیف الدولة ابوعبدالله محمدبن غسان بن غافل بن نجار الانصاری قرائة علیهما وانا حاضر فی الرابعة قالاانا الفقیه ابوالقاسم علی بن الحسن الحافظ قرائةً علیه ونحن نسمع قال انا المشایخ ابوالحسن علی بن المسلم بن محمد بن الفتح بن علی الفقیه واابوالفرج غیث بن علی بن عبدالسلام بن محمد بن جعفر الارمنازی الصوری الخطیب وابومحمد عبدالکریم بن حمزة لخضربن العباس الوکیل بدمشق قالوا انا ابوالحسن احمد بن الواحد بن محمد بن احمد بن عثمان بن ابی الحدید السلمی انا جدی ابوبکر محمدبن احمد قال انا ابوبکر محمدبن جعفر بن محمدبن سهل الفرایطی ثنا علی بن حرب ثنا ابوایوب یعنی بن عمران من ال جریر بن عبدالله البجلی قال حدثنی مخزوم بن هانئ المخزومی عن ابیه واتت له خمسون ومأة سنة قال لماکانت لیلة ولد رسول الله صلی الله علیه وسلم ارتجس ایوان کسری الی اخر الحدیث

اودا روایت په تاریخ ابن جریر طبری کښې هم په همدې سند سره ذکر سوی دی ::
حدثنا علی بن حرب الموصلی قال حدثنا ابوایوب یعلی بن عمران البجلی قال حدثنی مخزوم بن هانئ المخزومی عن ابیه واتت له مأة وخمسون سنة قال لماکانت لیلة ولدفیها رسول الله صلی الله علیه وسلم ارتجس ایوان کسری وسقطت منه اربعة شرفة الی اخر الحدیث . تاریخ طبری جلد٢/ص/١٣١)

اوابن سکن هم دا روایت په همدی سند سره روایت کړی دی لکه چی حافظ عسقلانی په اصابه کې فرمایې : واخرج ابن السکن من طریق یعلی بن عمران البجلی اخبرنی مخزوم بن هانئ عن ابیه وکان اتت علیه مائة وخمسون سنة قال لماکانت لیلة مولد رسول الله صلی الله علیه وسلم ارتجس ایوان کسری وسقطت منه اربع عشرة شرافة وغاضت بحیرة ساوة ، الحدیث

دابومخزوم هانی په صحابی کیدو کې اختلاف دی ابوالولید بن دباغ ابومخزوم هانی په صحابه وو کې ذکر کړی دی (٢)

اوحافظ ابن کثیر هم همدا حدیث په همدې سند سره دابوبکر خرائطي په حواله په البدایه والنهایه کې تر ارتجاس الایوان لاندی ذکر کړی دی (٣) اوپه خصائص کبری کې له دې پرته دا روایت په یوبل سند سره هم ذکر دی چی دهغه ټول راویان ثقه دی (۴)

---

(١) عیون الاثر لابن سید الناس جلد ١ صفحه ٢٩)
(٢) الاصابه جلد ١ صفحه ٥٩ )
(٣) البدایه والنهایه جلد ٢ صفحه ٢٦٨)
(۴) خصائص کبری للسیوطی جلد ١ صفحه ٥١ )

Maktaba Tul Ishaat.com

عن سعید بن مزاحم عن معروف بن خربوذ عن بشیر بن تیم ﷺ قال لماکانت لیلة مولد النبی ﷺ رأی موبذان کسری خیلا وابلا قطعت دجلة القصر بطونها ، رواه عبدان فی کتاب الصحابه .حافظ عسقلانی ددې روایت له راوړلو وروسته وایې چې داروایت مرسل دی او ابن ابی شیبه بشیر بن تیم په صحابه وو کې شمیرل کیږی ، اصابه جلد ۱ صفحه ۱۸۰ ترجمه بشیر بن تیم ﷺ (۱)
ددې سند لومړی راوی سعید بن مزاحم دی چې له ده څخه ابوداؤد او نسائی روایت نقل کړی دی دویم راوی معروف بن خربوز دی اوله ده څخه بخاری ،مسلم ،ابوداؤد اویو شمیرنورورروایتونه نقل کړی دی امام بخاری په کتاب العلم باب من خص بالعلم قوماًدون قوم صفحه ۲۴ کې دمعروف بن خربوز روایت دابوالطفیل عامربن واثله ﷺ له لاری په خپل جامع کتاب صحیح البخاری کې درج کړی دی په صحابه کرامو ﷺ کې ترټولووروسته ابوالطفیل ﷺ په کال ۱۰۰ هجری په مکه مکرمه کې وفات سوی دی معروف بن خربوز دمکی مکرمی اوسیدونکی کوچنی تابعی دی په صحیح بخاری کښې له معروف بن خربوزڅخه یواځی یوروایت نقل سوی دی
مختصره خبره دادی چې داروایت مرسل دی خوددې حدیث سند صحیح دی اومرسل حدیث داما م ابوحنیفه امام مالک اودامام احمدبن حنبل رحمة الله علیهم دمشهور قول په بناحجت اودلیل دی لکه چې داصول حدیث په کتابوکې دایادونه سوی دی حافظ عسقلانی رحمة الله علیه دې حدیث ته په اصابه کې مرسل ویلی دی اودبخاری په شرح کی یې ددې روایت له راوړلو وروسته سکوت کړی دی له دې څخه معلومیږی چې دحافظ په نظر هم داحدیث موضوعی اوبی اصله نه دی دحافظ عسقلانی دبخاری په شرح کې په یوحدیث باندی سکوت کول دعلماء په نظر دهغه حدیث دصحیح اوحسن کیدو دلیل دی لکه چې خپله حافظ عسقلانی دفتح الباری په مقدمه کښې ددې خبری یادونه کړی ده.
علامه شبلی په سیرت النبی ﷺ جلد ۱/ص/۳۹/کې لیکی څومره چې پوښتنی اوسوالو نه زیاتیږ.هغومره دمبالغی روایتونه جوړیدلای سی دمثال په ډول داروایت چې کله رسو ل الله صلی الله علیه وسلم پیداسو نودکسری دماڼۍ څورلس کنګری راولویدی دفارس دآتش کدی اورمړسو بحیره طبریه وچه سوه بیهقی ابونعیم خرائطي ابن عساکر اوابن جریر داروایت رانقل کړی دی مګر صحیح بخاری اوصحیح مسلم اودصحاح سته په هیڅ کتاب کې نه دې راوړل سوی ، ځواب : سبحان الله داددې حدیث دموضوع کیدو عجیب دلیل دی آیا دیوحدیث په بخاری اومسلم اوصحاح سته کې نه شتون دهغه دموضوع یاضعیف کیدو دلیل کیدای سی دادرسره منم چې اما م بخاری اوامام مسلم بیله شکه وشبه دصحی حدیث راوړل پرځان لازم کړی دی خودایې نه دی ویلی چې که مو.روایت

(۱) الاصابه جلد ۱ صفحه ۱۸۰)

نه راوړی نو هغه موضوعي دی او څوک داسې ویلای سی امام بخاری او نورو هیڅ کله داد عوی نه دی کړی چې دصحیحنو یاصحاح سته څخه پرته هیڅ حدیث صحیح او معتبر نه دی بلکې داصولو په کتابونوکې دامام بخاری رحمه الله امام مسلم رحمه الله څخه ددې خلاف خبره نقل سوی ده لکه چې امام بخاری رحمه الله په خپله وایې :

قال البخاري ما اورت في كتابي هذا الاماصح ولقد تركت كثيرا من الصحاح وقال مسلم الذي اوردت في هذا الكتاب من الاحاديث صحيح ولااقول ان ماتركت ضعيف

ژباړه : امام بخاری رحمه الله فرمایې ماپه خپل کتاب کې له صحیح حدیث څخه پرته بل حدیث نه دی راوړی او ډیر صحیح حدیثونه مې پریښي هم دی امام مسلم رحمه الله وایې کوم حدیثونه چې ماپه دې کتاب کې راوړی دی هغه ټول صحیح دی زه دانه وایم چې کوم حدیثونه چې ماپری ایښي دی هغه ضعیف دی .

او بل داچې د یو حدیث په صحاح سته کې نه شتون دهیڅ محدث او عالم په نظر د حدیث دموضوع کیدو دلیل نه دی بلکې خپله علامه شبلی په خپل سیرت کې په سلګونو داسې حدیثونه راوړی دی چې نه په صحیح بخاری کې شته او نه په صحیح مسلم کې او نه دصحاح سته په کوم بل کتاب کې دهغوئ څه درک معلومیږی نوله دې معلومه سوه چې دا خبره خپله دعلامه په نزدهم منل سوې ده خو موږ نه پوهیږو چې شبلي په څه وجه دا حدیث غیر مقبول ګرزوی آیا بیله دلیله له یو روایت انکار کول داد تحقیق او تنقید نوم دی طبرانی او ابونعیم او ابن عساکر په ډیرو سندو سره له حضرت انس رضی الله عنه څخه روایت کړی دی چې نبی کریم ﷺ فرمایلی دی : دالله تعالی له عزتو او مهربانیو یو عزت دادی چې زه مختون (سنت کړل سوی ) پیدا سوم او زما ستر هیچا ونه لیدل

حافظ ضیاأ لدین مقدسی په مختارکښي ودې حدیث ته صحیح ویلی دی علامه زر کشی وایې دحافظ مقدسی تصحیح دحاکم تر تصحیح ډیره غوره او لوړه دی .

او حافظ مغلطائی دې حدیث ته حسن ویلی او ابونعیم په جید سند سره له ابن عباس رضی الله عنه څخه دا روایت نقل کړی دی (۱)

عباس رضی الله عنه فرمایې چې نبی کریم ﷺ مختون او نوم (نو) پری کړی پیدا سو عبد المطلب چې ولیدی ډیر تعجب یې وکړ او داسې یې وویل چې زماد زوی به خامخا ډیر لوړ شان وی لکه چې همداسې وو دا روایت په طبقات ابن سعد جلد ۱ صفحه ۶۴ کې ذکر دی سندیې ډیر قوی دی .

اسحاق بن عبد الله رضی الله عنه له بی بی آمنه څخه روایت کوی چې کله نبی کریم ﷺ پیدا سو نو ډیر زیات پاک او صفاء وو په پاک بدن یې هیڅ قسم ګندګی نه وه (۱)

---

(۱) زرقانی جلد ۱ صفحه ۱۲۴ جلد ۵ صفحه ۲۴۴

Maktaba Tul Ishaat.com

## عقیقه او نوم

دزوکړې په اوومه ورځ (۱)عبدالمطلب دده مبارک عقیقه وکړه او په دې مراسمو کې یې ټولو قریشو ته بلنه ورکړه او محمد ﷺ نوم یې پرکیښنودی قریشو وویل اې ابوالحارث تادانوم ولې غوره کړ سره له دې چې نه ستادپلرو اونیکه ګانو اونه ستاپه قوم کې تراوسه پورې هیچانه دی ایښي ؟ عبدالمطلب وویل ماځکه دانوم غوره کړ چې الله ﷻ په اسمان کې اوداللهﷻ مخلوق په ځمکه کې ددې کوچنی ستاینه اوصفت وکوی (۲)عبدالمطلب دنبي کریم ﷺتر پیدا کیدو څه مخکې خوب لیدلی ووهغه خوب دمحمدﷺدنوم د ایښودلو باعث سو هغه داسی وو چی دعبدالمطلب له ژبی به یې واورونوموړی وایې زمادملاڅخه زنځیرراښکاره سو دهغه ځنځیریوسرپه اسمان کې دی اوبل سر یې په ځمکه کې وو اویوطرف یې په مشرق اوبل طرف یې په مغرب کې وو څه وخت وروسته له دغه زنځیره لویه درخته جوړه سوه چې دهغې په هره یوه پاڼه باندی داسی رڼا وی چې د لمر تررڼا اویا ۷۰ ځله زیاته وه دمشرق اومغرب خلک دهغې په ښاخلوپوری مښتی دی دقریشوڅه کسانو هم ددې ونی ښاخلی نیولی وی اوپه قریشوکې څه کسان ددې ونی دپریکولوکوښښ کوی کله چې دوئ په دې شوم نیت دغې ونی ته راغلو نویوډیر ښائسته ځوان راغی اودوئ یې وشړل، دخوبوترجمه کونکیو دعبدالمطلب ددې خوب داتعبیر وکړی چې ستاپه نسل کې به یوداسی هلک پیدا کیږی چې له مشرق بیاترمغرب پورې خلک به دده تابع وی اوداسمان اوځمکی خلک به دده ستاینه کوی په دې وجه عبد المطلب دده نوم محمد ﷺ کیښودی یعنی دعبدالمطلب خوب ددې نوم باعث سو (۳) له بلې خوا دده ﷺمور ته دخوب په زریعه داسی وښودل سو چی ته دټول مخلوق په سردار اوپه ټولوخلکوکښې په غوره بنده باندی امیدواره یې دده نوم محمد ﷺ کښیږده اوپه یوروایت کې دی چې احمد نوم پر کیږده کذافی عیون الاثیر (۴) دبریده اوابن عباس ﷺ په روایت کې راغلي چی محمد ﷺ او احمد ﷺ نوم یې کیږده ، خصائص کبری (۵)

---

(۱) داټوله قصه علامه زرقاني په شرح دموطا امام مالک رحمه الله جلد ۴ صفحه ۲۷۱ کې دابن عباس رضی الله عنه په روایت کې حافظ ابن عبدالبر د استیعاب په حواله ذکر کړی دی خو دابن عباس رضی الله عنه په روایت کښي یوازې دعقیقه یادونه سوی داوورو ځو یادونه نسته اونه دمیلمستیایادونه پکی سته داواړه شیان علامه سیوطی رحمه الله دبیهقی په حواله اوابن عساکر په خصائص کبری جلد ۱ صفحه ۵ کې یادکړی دی حافظ عسقلانی فرمایې چې عبدالمطلب دنبي کریم ﷺ دپیدایښت په مراسمو کې لویه میلمستیاوکړه څه وخت چې خلک له میلمستیا خلاص سو نوپوښتنه یې وکړه چې اې عبدالمطلب تادخپل نیک بخته کوچنی څه نو م کیښودی ، ترآخره دحدیث پورې داروایت بیهقی په دلائل کې په مرسل سندسره یادکړی دی ، فتح الباری جلد ۷ صفحه ۱۲۴ باب مبعث النبی صلی الله علیه وسلم

(۲) روض الانف جلد ۱ /ص /۵/، زرقانی جلد ۴ /ص /۲۷/.

(۳) طبقات ابن سعد جلد ۱ صفحه ۶۳

(۴) عیون الاثر جلد ۱ صفحه ۴۲ )

(۵) خصائص کبری جلد ۱ صفحه ۵ )

Maktaba Tul Ishaat.com

لنده داچې داالهام دښوخوبونو پرله پسې لیدلو دمور اونیکه دملګر اوخپلو اوپردو تولوپه ژبه هغه نوم خوښ کړچې په کوم نامه انبیاءاورسولانو علیهم السلام ددهﷺ دپیغمبری زیری ورکړی وو ..

لکه څرنګه چې عبدالمطلب په ټولوزامنو کې یوائې دده مبارکﷺ دپلار داسی نوم خوښ کړی وو چې داللهﷻ په نزد ترټولونومونوخوښ نوم یعنی عبدالله داهم یوالهامی خبر وو دغه رنګه دنبی کریمﷺ نوم مبارک محمد او احمدﷺ ایښودل بیله شک اوشبهی داللهﷻ له جانبه خبروو لکه چې علامه نووی په شرح مسلم کې له ابن فارس اوداسی نوروڅخه نقل کړی دی وایې چې اللهﷻ دنبی کریمﷺ کورنۍ ته الهام وکړ څکه یې دانوم پرکیښودی ، نووی شرح مسلم باب اسماء النبی صلی الله علیه وسلم (۱) اوهمدادوه مبارک نومونه الله رب العزت په قرآن کریم کې یادکړی دی

(مُحَمَّدٌ رَّسُولُ اللهِ (۲۹آیت سورة الفتح) : محمد داللهﷻ رسول دی

وَإِذْ قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرَاةِ وَمُبَشِّرًا بِرَسُولٍ يَأْتِي مِنْ بَعْدِي اسْمُهُ أَحْمَدُ (٦)سورة الصف)ژباړه اوکله چې عیسیٰ علیه السلام زوی د مریم وویل چې اې بنی اسرائیلوزه تاسوته داللهﷻ له طرفه رالیږل سوی پیغمبر یم تصدیق کونکی یم دهغه کتاب چې زمامخکې دی چې هغه تورات دی اوزیری ورکونکی یم دداسی پیغمبر چې زماڅخه وروسته به راځي او دهغه نوم به احمدﷺ وی .

دمحمدلفظ له تحمیدڅخه جوړدی تحمیدبیاله حمدڅخه جوړدی حمدهغه غوره صفتونه ، چاڼ سوی .ستایل سوی. کامل پوره. اوربښتینی اوربښتینی غوره والی ، محبت ،اوعظمت ته وایې.تحمیددتفعیل دباب مصدردی ددې باب وضع دمبالغی لپاره سوی له دې لاری د محمدلفظ دتحمیداسم مفعول دی معنی به داوی هغه ښه صفت درلودونکې دی چې دهغه ربښتینی اواصلی کمالونه اوښه والی په محبت اوعظمت سره دیرځله بیانیږی ،اللهم صل علی محمد وعلی آل محمدوصحبه وبارک وسلم ..

اوځینی وایې چې دمحمدمعنی دی هغه څوک چې په هغه کې ښه خویونه اوستایل سوی صفتونه په پوره معنی سره شتون لری

امام بخاری رحمة الله علیه په تاریخ صغیر کې فرمایې چې له علی بن زید څخه نقل سوی دی چې ابوطالب به داشعر لوستی : : وَشَقَّ لَهُ مِنْ إِسْمِهِ لِيُجِلَّهُ :::: فَذُو الْعَرْشِ مَحْمُودٌ وَهَذَا مُحَمَّدٌ

(.فتح الباری جلد٦ صفحه ٤٠٢ باب ماجاء فی اسماء رسول الله صلی الله علیه وسلم)

داشعر دحسان بن ثابت رضی الله عنه په دیوان کې هم ذکر سوی دی کیدای سی توارد وی یاحضرت حسان رضی الله عنه دابوطالب په دې شعرتضمین کړی وی والله اعلم ) زرقانی شرح مواهب )

(۱) نووی شرح مسلم جلد ٢ صفحه ٢٦١)

Maktaba Tul Ishaat.com

احمد صیغه داسم تفضیل دی یو شمیر وایې په معنی د مفعول دی او نور بیا وایې په معنی د فاعل دی که احمد په معنی د مفعول سی نو احمد معنی به داسی وشی چی ترټولو ډیر ستایل سوی ربښتیا هم په ټول مخلوق کې ترده مبارکﷺ څوک ډیر نه دی ستایل سوی اونه دبل چا دومره صفات بیان سوی دی

او که معنی د فاعل شی نو احمد معنی به داسی شی چی په مخلوق کې ترټولو ډیر د الله ﷻ حمد او ثناویونکی دی دا هم ډیره صحیح معنی دی ځکه په دنیا کې نبی کریم ﷺ او دده امت د الله داسی ثناء بیان کړه چی هیچا هم نه دی بیان کړی له همدې وجهی به مخکې پیغمبرانو علیہم السلام دنبی کریم ﷺ د راتلو زیری د احمد په نامه ورکوی اودده د امت زیری یې د حَمَّادِیْنَ په نامه سره ورکړی دی او دا ډیر مناسب هم دی الله تعالی احمد ﷺ ته سورة الحمد ورکړی دی او له خوراک او څیښاک او له سفر څخه د راستیندو وروسته او په هره دُعاکی یې دته اودده امت ته د حمد او ثنا لوستلو حکم کړی دی او په آخرت کې د شفاعت پر وخت به په محمد ﷺ باندی د الله ﷻ له لوری د الله ﷻ هغه محامد او هغه صفتونه اوستاینی ښکاره کیږی ، چی نه په کوم پیغمبر باندی او نه په کومه ملکه باندی ښکاره سوی دی له دې کبله به د قیامت په ورځ محمد ﷺ ته مقام محمود اولواء حمد ( د حمد بیرغ) ورکول سی دغه وخت به ټول مخکې تیر سوی او راتلونکي خلک چی د حشر ګاه په میدان کې رایو ځای سی د محمد ﷺ صفت او ستاینه کوی خلاصه دا دی چی د حمد ټولی معنی ګانی او قسمونه د محمد ﷺ لپاره خاص کړل سوی دی په الهی کلماتو او نبوی لاربنودنو کې له فکر کولو وروسته دا معلومیږی چی د الله ﷻ حمد او ثنا د هر کار له کولو وروسته ډیر ښه او غوره عمل دی الله ﷻ فرمایې :

(وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْحَقِّ وَقِيلَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ (٧٥) آیت سورة الزمر)

ژباړه : د دوئ په مینځ کې د حق پریکړه وسوه او وویل سو الحمد لله رب العالمین

وَآخِرُ دَعْوَاهُمْ أَنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ (١٠)سورة یونس ) فَقُطِعَ دَابِرُ الْقَوْمِ الَّذِينَ ظَلَمُوا وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ (٤٥) آیت سورة الانعام )

ژباړه : د جنتیانو اخری دعا به داوی حمد او ثناء دی وی الله ﷻ لره د ظالمانو ریښې پری سوی او حمد او ستاینه دی وی الله ﷻ لره ،

له خوراک او څیښاک وروسته الله ﷻ د حمد او شکر حکم فرمایلی دی لکه چی الله ﷻ فرمایې (كُلُوا مِن رِّزْقِ رَبِّكُمْ وَاشْكُرُوا لَهُ (١٥آیت سورة سبا) د الله ﷻ روزی خوری او شکر کاږی.

او نبی کریم ﷺ د شکر تفسیر په حمد سره کړی دی لکه چی په حدیث شریف کی راغلی دی (افضل الشکر الحمدلله ) بهترین شکر د الله حمد ویل دی ،،

Maktaba Tul Ishaat.com

او له خوراک کولو وروسته د الحمد لله ویلو په وار وار سره حکم سوی دی کله چې به نبی کریم ﷺ له سفره راستون سو وداد عا به یې لوستله : (آئبون تائبون عابدون لربنا حامدون)
ژباړه: موږ الله ته رجوع کونکي او توبه کښونکی او دخپل پالونکی ذات عبادت کونکي یو حمد او ثناء ویونکي یو ..
او کله چې به یې لمونځ پوره کړ نو دا آیت کریمه به لوستی :﴿
سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ(١٨٠) وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ(١٨١) وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ (١٨٢) آیت سورة الصافات)
له قرآنی آیاتو او نبوی احادیثو دا معلومیږی چې حمد دکار له پوره کولو وروسته وی له دې امله الله ﷻ د نبی کریم ﷺ مبارک نوم محمد ﷺ او احمد ﷺ کیښودی ودې ته اشاره وه چې نور نو نبوت او رسالت او وحی پای ته ورسیده درسول کریم صلی الله علیه وسلم ددې دواړو نومونو محمد ﷺ واحمد ﷺ دا ټوله بیان دعلامه سهیلی (١) او دحافظ ابن حجر عسقلانی له خبرو څخه را اخیستل سوی دی په بخاری او مسلم کې د جبیر بن مطعم ﷺ څخه روایت سوی دی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل زما پنځه نومونه دی ، زه ، محمد یم ، زه احمد یم ، زه ماحی یم یعنی کفر ختمونکي یم ، زه حاشِر یم یعنی خلک به زما پر قدمو راروان وی زه به مخکې یم له قبر څخه اول زه پورته کیږم یا دا معنی چې نبی کریم ﷺ به د قیامت په ورځ دخلکو امام او پیشوا وی او ټول به د ده محتاج وی (٢)
او زه عاقب یم ، یعنی له ټولو انبیاء علیهم السلام څخه وروسته راغلی یم ، بخاری ترمذی او نورو کې دا الفاظ دی :انا العاقب الذی لیس بعدی نبی ، زه عاقب یم یعنی له ما وروسته هیڅ پیغمبر نسته ، امام مالک رحمه الله فرمایي چې د عاقب معنی داده ، الذی ختم الله به الانبیاء : چې په ده سره الله تعالی د انبیاء علیهم السلام سلسله ختمه کړله ،،
سفیان فرمایي د عاقب معنی دی آخر الانبیاء علیهم السلام (٣)
د نبی کریم ﷺ نور هم ډیر نومونه دی خو په دې حدیث کښې یې د پنځو خاصیدل په دې وجه دی چې د نبی کریم ﷺ خاص نومونه او د مخکې پیغمبرانو علیهم السلام په صحیفو کښې ډیر مشهور هم دا پنځه نومونه دی :
حافظ ابن سید الناس په عیون الاثر کې وایي (٤) چې الله ﷻ د عربو او عجمو په زړو و

---

(١) علامه سهیلی رحمه الله په روض الانف شرح سیرة ابن هشام صفحه ١٠٦ کی ذکر کړی دی او حافظ عسقلانی په فتح الباری جلد ٦ صفحه ٤٠٣ باب اسماء النبی صلی الله علیه وسلم کښې ذکر کړی دی )
(٢) مصفی شرح موطاء للشاه ولی الله الدهلوی جلد ٢ صفحه ٢٨٥)
(٣) زرقانی شرح موطا جلد ٤ صفحه ٢٠٢)
(٤) حافظ عسقلانی وایي په کومو روایتو کې چې له عاقب وروسته الذی لیس بعده نبی راغلی دی په دغه روایتونو کې دالذی لیس بعده دزیاتید و احتمال سته خو د ترمذی په روایت الذی لیس بعدی په صیغه دمتکلم سره د زیادت احتمال نسته ، فتح الباری جلد ٦ صفحه ٤٠٦ باب ما جاء فی اسماء رسول الله ﷺ )

Maktaba Tul Ishaat.com

اوژبو باندې داسې مهرونه ولګول چې د محمد او احمد نوم ایښودلو ته د هیچا پام نه سو
له دې کبله قریشو په ډیر تعجب له عبد المطلب څخه پوښتنه وکړه چې تا دغه نوم ولې
داسې نوی نوم خوښ کړ سره له دې چې نه ستا په قوم کې شته او نه ستا په نیکه ګانو کې
د نبی کریم ﷺ له مبارکې زوکړې لږ مخکې چې کله خلکو د بنی اسرائیلو د علماء له خولې
څخه واوریدل چې ډیر ژر به یو پیغمبر علیه السلام د محمد او احمد په نامه پیدا سي نو څه خلکو
په همدې اُمید باندې د خپلو اولادو نوم محمد کیښودی خود الله جل جلاله رضا او حکم وو چې
یوه هم په دوئ کې د پیغمبرې دعوی ونه کړه ددې لپاره چې د محمد مصطفی او احمد
مجتبی صلی الله علیه وسلم په نبوت او رسالت کې هیڅ شک او شبه پاته نه سی شبه که
موتفصیل په کاروی نو فتح الباری جلد ۶ صفحه ۴۰۴ او صفحه ۴۰۵ او صفحه ۴۰۶ وګوري.
**کُنیت** : د نبی کریم ﷺ ترټولو زیات مشهور اسم کنیة ابو القاسم (صلی الله علیه وسلم)
دی چې د نبی کریم ﷺ د مشرزوی قاسم په نامه باندې دی
دویم کنیه اسم یې ابو ابراهیم ﷺ دی، له انس رضی الله عنه څخه روایت سوی دی چې کله د ماریه
قبطیه رضی الله عنها له نس څخه ابراهیم پیدا سو نو جبرئیل علیه السلام د نبی کریم ﷺ په خدمت کې حاضر
سو او داېې وفرمایل (السلام علیک یا ابا ابراهیم) سلام دې وې پر تا باندې اې د ابراهیم پلاره (۱)
**خُتنه (سنت کیدل)** د سنت کیدلو په اړه درې قوله دی یو قول دادی چې نبی کریم ﷺ
سنت کړل سوی پیدا سو حاکم وایې چې د هغه ﷺ د سنت پیدا کیدو متواتر احادیث موجو ددی
دویم قول دادی چې د نبی کریم ﷺ نیکه عبد المطلب دده ﷺ د پیدا کیدو په اوومه ورځ هغه
سنت کړ په عربو کې دارواج د ابراهیم علیه السلام او اسماعیل علیه السلام د شریعت برابر وو چې کوچنی
به یې د هغه د زوکړې په اوومه ورځ سنت کوی،،
دریم قول دادی چې د حلیمه سعیده کره هغه سنت سو او دا قول ضعیف دی مشهور او
معلوم اول دوه قوله دی او په دې دواړو قولو کې تطبیق هم کیدای سی هغه داسې چې
نبی کریم ﷺ سنت کړل سوی پیدا سو خود سنت کیدو پوره والی عبد المطلب وکوی.

**په ماشوم والی کې پالنه او شیدې ورکول**

د نبی کریم ﷺ تر پیدا کیدو وروسته تر دې یا څلورو ورځو پورې دده مور مبارکې د ته تی
ورکړی دی او دده د اکا ابو لهب ازادې سوی مینځې ثوبیه هم هغه ﷺ ته تی ورکړی.
د نبی کریم ﷺ پر اکا ابو لهب باندې چې کله ثوبیه دوراره د پیدا کیدو زیری وکوی نو ابو
لهب ددې د زیری په بدل کې ثوبیه ازاده کړه او همدې ثوبیه د نبی کریم ﷺ څخه مخکې د
نبی کریم ﷺ اکا حمزه رضی الله عنه ته هم تی ورکړی وو له دې وجهی حمزه رضی الله عنه د نبی کریم ﷺ رضاعی
ورور دی او تر نبی کریم ﷺ وروسته ثوبیه ابو سلمه ته تی ورکړی دی، زرقانی جلد ۱ صفحه ۱۳۷)

(۱) مستدرک حاکم جلد ۲ صفحه ۶۰۴)

Maktaba Tul Ishaat.com

په صحیح بخاری کې له ام المؤمنین ام حبیبه ﷺ څخه روایت سوی دی چې ما یوه ورځ له رسول الله ﷺ وسلم څخه پوښتنه وکړه چې ما اوریدلی دی چې ته غواړې دابو سلمه ﷺ له لور سره واده وکوی نبی کریم ﷺ دتعجب په ډول وفرمایل چې دابوسلمه ﷺ له لورسره چې زما په پالنه کې دی که چیری دُرّه هغه چې زماربیبه (۱) نه وی نو بیا هم زمالپاره نه ده رواځکه هغه زمارضاعی وریره کیږی ما اوددې پلارابوسلمه ﷺ ته ثوبیه تی راکړی دی (۲)
له ابن عباس ﷺ څخه روایت سوی دی چې ده له نبی کریم ﷺ څخه غوښتنه وکړه چې ته که دحمزه ﷺ له لور سره نکاح وکوی نوڅنګه دی نبی کریم ﷺ وفرمایل چې هغه زمارضاعی وریره دی ځکه حمزه ﷺزمارضاعی ورور دی .
دثوبیه په اسلام راوړلوکې دعلماء اختلاف دی حافظ ابن منده ثوبیه په صحابیاتو کې ذکر کړی ده والله سبحانه وتعالی اعلم ) فتح الباری جلد ۹ صفحه ۱۲۴ ) کتاب النکاح (۳)
نبی کریم ﷺ به دثوبیه ډیر عزت کوی له خدیجه ﷺ سره ترنکاح کولو وروسته ثوبیبه د دویٔ په خذمت کې حاضریدله ،
له هجرته وروسته له مدینې منوری څخه به کله ناکله نبی کریم ﷺ ددې لپاره تحفې رالیږلې څه وخت چې مکه مکرمه فتح سوه نونبی کریم ﷺ دثوبیبه او دهغې دزوی مسرور پوښتنه وکړه یوچاورته وویل چې هغه دواړه وفات سوی دی بیایې وفرمایل چې په خپلو خپلوانو کې یې څوک ژوندی سته چې له هغه سره ښه سلوک وسی خوپه خپلو خپلوانو او نژدی قریبانوکې یې هم څوک نه وو پاته
له مرګه وروسته ابولهب چاپه خوب ولیدی چې ډیر بدحال یې دی (۴) پوښتنه ځنی وسوه چې څه حال دی دی ؟ ابولهب وویل ما له تاسووروسته هیڅ خوشالي نه دی لیدلی خویواځې دومره چې دثوبیه دازادیدو په وجه دګوتی دسرپه اندازاوبه راکول کیږی
علامه سهیلی رحمة الله علیه فرمایې یوځل عباس ﷺ ابولهب په خوب ولیدی چې ډیر په بدحالت کې دی اووایې چې ماترتاسووروسته هیڅ خوشالی نده لیدلی مګرداچې هره دوشنبه په عذاب کې څه سپکوالی راځي ، فتح الباری جلد ۹ صفحه ۱۲۴ )
له ثوبیه وروسته حلیمه سعیده ونبی کریم ﷺ ته تی ورکوی په عربو کښې دارواج وو چې شریفو خلکوبه خپل کوچنی دتی ماشومان له کوچنیوالی څخه کلیو اوصحراته لیږل ځکه دکلیو اوصحرا هوابنه صفا اوپاکه وی اوبښي پاکی اوبه ددویٔ په پالنه اوروغتیا ښه اثر

(۱) ربیبه ) بچندره ، دښځې هغې لورته وایې چې له مخکې میړه څخه یه وی )
(۲) ابوسلمه ﷺ دام سلمه ﷺ مخکې میړه دی دابوسلمه ﷺ له مرګه وروسته ام سلمه ﷺ دنبی کریم ﷺ په نکاح کړه ، منه عفا
(۳) بخاری ابواب النکاح جلد ۲ صفحه ۲۶۴ )
(۴) داخوب لید ونکی ابن عباس ﷺ وو دابولهب له مرګه یوکال وروسته یې ولیدی ) البدایه والنهایه

Maktaba Tul Ishaat.com

کوی اوځبه به یې هم ښه فصیح عربی سوه او اصلی تمدن او عربی خوی دښوونی لپاره به یې لیږل لکه چې عمرفاروق رضی الله عنه داسی فرمایې (تمعددوا و تمعزروا واخشو شنوا)(۱) دمعد بن عدنان شکل او هیئت غوره کوی یعنی دعجمو جامه او ددوئ شکل مه غوره کوی او پرسختیو باندی صبر کوی او غټې جامې اغوندی یعنی په عیاشی مه اخته کیږی.

ابوبکر صدیق رضی الله عنه یو ځل پوښتنه وکړه چې یا رسول الله ﷺ ستاژبه ډیره فصیح ده نبی کریم ﷺ وفرمایل، بلې زه خوله قریشو څخه یم او بنی سعد ماته شیدی راکړې دی (۲)

دهمدې دود برابر به هر کال دبنوسعد ښځې دتې دماشومانو په لټه کې مکې ته راتلی، حلیمه رضی الله عنها وایې زه اودبنی سعد قبیلې څونوری ښځې دماشومانو په لټون کې مکی مکر می ته راغلوله ماسره زمامیړه اویو دتی ماشوم هم وودسپرېدو لپاره یوه ډنګره خواره خره اویوه اوښه وه اوښه موبیخی وچه وه یو څاڅکي شیدې یې هم نه کولی، موږ به ټوله شپه په لوږه تیروله ماشوم به ټوله شپه دلوږی په وجه ژړل خوزما په سینه کې دومره شیدی نه وی چې ماخپل ماشوم په موړکړی وای، زماملګرو ښځو ماشومان پیدا کړه یوه ښځه هم پاته نه سوه چې وهغې ته دې نبی کریم ﷺ نه وی وړاندی سوی مګر کله چې به خبره سوه چې داماشوم یتیم دی نوسمدستی به یې انکاروکوی دوئ به ویل چې دچاپلار مړوی نودهغه دخذمت بدله به څوک ورکوی هیڅوک په دې نه پوهیدل چې دا یتیم نه دی بلکې دُرِ یتیم دی اوداهغه مبارک کوچنی دی چې دده په لاسو کې دقیصر اوکسری دخزانوکلیانی ایښودل سوی دی که څه هم په دنیاکې څوک دده مرستندوئ اوپالونکي اوخذمت بدله ورکونکی نه وو خوهغه رب العالمین چې دده په لاس کې دټولی دنیا دځمکی اواسمانو بیشمیره خزانی دی هغه ددې یتیم مرستندوئ اومتولی دی اودده پالونکو او تربیه کونکو ته تراټکل زیات دخذمت ښه بدله ورکوی.

زماټولو ملګرو ښځو ماشومان پیدا کړه یوازې زه خالي لاس پاته سوم کله چې دکوچیدو وخت راغلی نوماته خالی لاس تګ ډیرګران سو ناڅاپه زما په زړه کې غیبی ددغه یتیم کوچنی داخیستلو ډیره مینه اوډیره تلوسه پیدا سوه ماخپل خاوند ته وویل: (واللّٰہ لاذهبن الی ذلک الیتیم فلاٰ خذنه قال لاعلیک عسی الله ان یجعل لنا فیه برکة) ژباړه: په الله ﷻ قسم زه به خامخا ددغه یتیم خواته ورځم او هغه به څنی اخلم میړه یې ورته وویل که ته داسی وکوی نوڅه باک نسته امید دی چې الله تعالی به موږ ته داماشوم دخیر او برکت سبب جوړکی.

(۱) حافظ ابن اثیر د عمرفاروق رضی الله عنه دا اثر هدا مطلب بیان کړی دی کوم چې موږ په خپله ترجمه کښی بیان کړ ابن اثیر فرمایې چې دعمرفاروق رضی الله عنه دا اثر په معجم طبرانی کې دابوحدرد اسلمی رضی الله عنه څخه مرفوعا روایت سوی دی یعنی داکلام دنبی کریم ﷺ ارشاد دی، نهایه

(۲) روض الانف جلد ۱ صفحه ۱۰۹

Maktaba Tul Ishaat.com

برکت په لغت کښې د الهی خیر نوم دی یعنی د هغه خیر او ښیګڼی نوم دی کوم چې سیده د الله ﷻ له لوری نازل سی او ښکاره اسباب او لاملونه دخل نه کښې لری (کذافی المفردات للامام الراغب) په یو حدیث قدوسی کی راغلی دی چې الله ﷻ فرمایي (اناعند ظن عبدی) زه د بنده د ګمان مطابق له هغه سره معامله کوم،،

الله ﷻ د دوئ د هیلی برابر په دوئ باندی د برکتونو دروازه خلاصه کړه د بنی سعد قبیلی نورو ښځو له مخلوق هیله درلوده خو حلیمی او خاوندیې خپلی هیلی له خالق سره وتړلی.
حلیمه وایي کله چې ما دا یتیم ماشوم را واخیستی سمدستی زما وچ تی له شیدو ډک سو دومره شیدی په کښې راغلی چې دواړه ماشومان په ماړه سو یو دریتیم او بل د حلیمی خپل زوی وو. حلیمه وایي کله چې داوښې ولوشلوته ولاړه سوم که ګورم داوښې تی هم له شیدو ډک سوی دی، ما او خاوند مې ښه په مړه خیټه شیدی وڅښلی شپه موډیره په آرام تیره کړه کله چې سهار سو نو خاوند راته وایي:
(تعلمی والله یا حلیمة لقد اخذت نسمة مبارکة) اې حلیمې ځان ښه پوه کړه په الله ﷻ قسم تا خوډیر زیات مبارک ماشوم را اخیستی دی.
حلیمه وویل: (والله انی لارجو ذلک) په الله ﷻ قسم زه هم همدا هیله لرم
اوس د قافلی د روانیدو وخت سو خلک سپاره سو ما هم مبارک ماشو م له ځان سره وا خیستی سپره سوم زما هغه خواره ډنګره سپرلۍ چې مخکښې می په وهلوډبولو روانه کړې وه اوس د بریښنا په څیر تیزه روانه وه او د هغې وهلو یا تکیه کولو ته هیڅ اړتیا نه وه ځکه اوس هغه د پیغمبر ﷺ سپرلۍ وه زما ملګرو ښځو پوښتنه وکړه اې حلیمې دا هم هغه مخکنۍ سپرلۍ ده په الله ﷻ قسم اوس خو دا سپرلۍ د مخکښې په څیر نه ده په دې طریقه موږ بنی سعدته ورسیدو په همدې وخت کښې د بنوسعد پرقبیله داسی وچکالی راغله چې د ځمکی پرسر به داسی وچکالی نه وې راغلی زما بزی به چې کله د ورشو څخه بیرته راغلی نو تی به یې له شیدو څخه ډک وو او د نورو خلکو بزی او پسونه بیخی وږی وو او په غولانځو کې به یې یو څاڅکی شیدی هم نه وی..
خلکو چې دا حالت ولیدی نو خپلو شپونیانو ته یې ویل تاسو هم هغه ځای ته مالونه ورولی کوم ځای چې د حلیمی بزی او پسونه پیول کیږی شپنیانو هم همداسی وکړه مګر بیا هم هغه رنګه وو چې ما ښام به زما بزی مړی او له شیدو ډکی راتلی او د نورو خلکو بزی به وږی راتلی په غولانځو کې به یې یو څاڅکی شیدی هم نه وی،
حلیمه وایي: الله ﷻ موږ ته د خیر او برکت دروازی خلاصی کړی او موږ د الله ﷻ له لوری

داخیراوبرکت په خپلوسترګولیدی (۱)په همدې طریقه چی کله دوه کاله پوره سو نونبی کریم ﷺ ماله تی څخه منع کړ (۲)

کله چی دوه کاله پوره سو نوحلیمی نبی کریم ﷺ له ځان سره واخیستی اومکی ته راغله ددې لپاره چی آمنه ته خپل امانت وسپاری دمبارک ماشوم په وجه دالله تعالی برکتونه پردوئ نازلیدل ځکه حلیمی له آمنی غوښتنه وکړه چی دامبارک ملغلره دڅو ورځو دپاره له ماسره پریږده .له یوی خوا په مکه کې وباء وه اوله بل لوری دحلیمی بی حده ټینګارهم وو له دې کبله بی بی آمنه دحلیمی غوښتنه ومنله اوحلیمه ته یې مبارک ماشوم بیرته وسپاری حلیمه هم مبارک ماشوم بیرته له ځان سره واخیستی اوبنی سعد ته ستنه سوه له څو میاشتو تیریدو وروسته هغه مبارک ماشوم ( زمامور اوپلاردی ترده قربان وی ) دخپلو رضاعی وروڼو سره په زنګله کې بزی اوپسونه پیول چی شق صدرپیښ سو ..

## شق صدر یعنی دسینی څیرل

یوه ورځ نبی کریم ﷺ له خپلو رضاعی وروڼو سره په زنګله کې بزی پیولی چی ناڅاپه دنبی کریم ﷺ رضاعی ورورپه منډه کورته راغلی اووې ویل چی دوه تنه چی سپینی جامی یې په تن وی راغلواوزموږ قریشی ورور یې په ځمکه وپرځویاونس مبارک یې ورڅیری کړاوس هغه بیرته ګنډی ، ددې قصی له اوریدوسره سم دحلیمی دخاوندعقل ولاړی په منډه زنګله ته راغلی وې لیدل چی هغه مبارک ماشوم په یوځای کې ولاړی دی اودمخ مبارک رنګ یې بدل سوی دی ، حلیمه وایې ماسمدستی هغه په سینه پوری ونیوی اوبیادهغه رضاعی پلار هغه په سینه پوری ونیوی اوپوښتنه موځینی وکړه چی څه پیښه دی ده مبارک بیان راته وکوی حلیمه وایې ما له ځان سره کورته راوستی (۳) ددې روایت راوی ابویعلی اوطبرانی دی اورجال یې هم ثقات دی .

دسینی دڅیری کیدلو پیښه دنبی کریم ﷺ په ژوند کې څلور ځله سوی یوځل دماشوم والی په وخت کې کله چی هغه دحلیمه سعیدی په پالنه کې وو اوودده مبارک عمر څلور کاله وو یوه ورځ په زنګله کې دوو ملائکه وو چی یوجبرئیل اوبل میکائیل وو ددوه سپینوجامو والاسړو په شکل کې دسروزرو یوه پیاله له واوری ډکه را اخیسته وه

(۱) دحلیمی داټوله قصه په سیرت ابن هشام کې یاده سوی یواځي الفاظ یې مختلف دی یو روایت دبل روایت دالفاظو ترجمه دی چی هغه علامه سیوطی په خصائص کبری جلد ۱ صفحه ۵۴ کې دمحمدبن اسحق اوطبرانی اوبیهقی په حواله نقل کړی دی الفاظ دادی ( فلم یزل الله یرینا البرکة وتعرفها ( اودسیرت ابن هشام الفاظ دادی ( فلم نزل نتعرف من الله الزیادة والخیر ) موږ دواړه سره یوځای کړه اوترجمه موځنی وکړه ، حافظ ابن کثیر فرمایې چی داحدیث په ډیرو طریقو سره نقل دی اودادهغه احادیثوڅخه دی چی دسیرت اومغازی خاوندانوترمینځ مشهور اوګرزیدونکی دی ، البدایه والنهایه جلد ۲ صفحه ۲۷۵ )
(۲) سیرت ابن هشام جلد ۱ صفحه ۵۶ دارنګه مجمع الزوائد جلد ۸ صفحه ۲۲۱ )
(۳) سیرت ابن هشام جلد ۱ صفحه ۵۲ مجمع الزوائد جلد ۸ صفحه ۲۲۱ )

Maktaba Tul Ishaat.com

اوراښکاره سوا ووده مبارک خیټه یې وڅیرله زړه یې راوایستی بیایې زړه څیری کی اودهغه څخه یې دیوځای سوی وینی یوه یادوی ټوټې وایستلی اوویې فرمایل چې دادشیطان برخه وه بیایې خیټه اوزړه په دغه پیاله کې کیښودل اوپه واوره یې پریولل وروسته یې بیرته زړه په خپل ځای کې کیښودی او سینه یې وروګنډله او دوا ړواوږو ترمنځ یې مهرنبوت ولګاوو دحلیمې سعدیه دپاللو په وخت کې دسینه څیرلو پیښه په مختلفوروایتوسره له صحابه ﷺ وڅخه نقل سوی

لومړی روایت دعتبه بن عبد ﷺ دې چې په مسند احمد اومعجم طبرانی کې ذکر دی (۱) دعتبه ﷺ داروایت دحاکم په کتاب مستدرک کې هم یاد سوی دی (۲) حاکم فرمایې چې دعتبه داحدیث دمسلم په شرط دی ، حافظ ذهبی دمستدرک په تلخیص کې دحاکم تصحیح نه دی ردکړی ، علامه هیثمی دعتبه دروایت له راوړلووروسته وایې : رواه احمد والطبرانی واسناداحمدحسن (۳)

دویم روایت دابوذر ﷺ دی چې په مسند بزار، اودارمی اویوشمیر نوروراوړی دی علامه زرقانی وایې چې دابوذر ﷺ دحدیث په صحیح کیدوکې هیڅ شک نشته ځکه حافظ ضیاء الدین مقدسی په مختارکې ودې حدیث ته صحیح ویلی دی اوعلماء تصریح کړی ده چې دحافظ مقدسی تصحیح دحاکم ترتصحیح ډیره دباور وړاومستنده ده (۴)
دابوذر ﷺ داروایت په دلائل ابی نعیم کې هم یادسوی دی اوحافظ عسقلانی په فتح الباری کښې لیکی چې دابوذر ﷺ حدیث په مسنداحمد اودلائل بیهقی کې ذکردی (۵)

---

(۱) حدیث عتبه بن عبدالسلمی ﷺ اخرجه احمد والطبرانی وغیرهما عنه انه سأل رسول الله ﷺ کیف کان بدء امرک فذکر القصة فی ارتضاعه فی بنی سعد وفیه ان الملکین لما شقا صدره قال احدهما للآخر خط فخاط وختم علیه بخاتم النبوة ، فتح الباری جلد ۶صفحه ۴۰۹ باب ختم النبوة )
(۲) ددې روایت په سند کې یو راوی بقیه بن الولید دی چې دده په وجه یوشمیر مصنفینوته ددې حدیث دمسلم په شرط کیدوکې شک شته ، عبدالله بن مبارک یحی بن معین ، ابوزرعه عجلی ، اوابن سعدلیکی چې بقیه بن الولید خپله ثقه دی که له ثقات روایت وکوی نودده روایت معتبر دی ، اوکه نه نو نه دی معتبر امام نسائی فرمایې چې بقیه بن ولید که حدثنا اواخبرنا وویل نومقبول دی اوکه په عن سره روایت وکوی نوهغه نه دی معتبر، تهذیب جلد ۱ صفحه ۴۷۴ ،، ۴۷۵ ) دابه یاد ساته چې داروایت مذکوره په تلخیص کې که څه هم په طریقه دعن سره دی مګر په مستدرک کې په طریقه دحدثنا اواخبرنا سره روایت سوی دی ، حدثنا بقیه بن الولید قال حدثنی بحیر بن سعد عن خالد بن معدان عن عتبه بن عبدالسلمی ، اودبقیه داروایت له ثقه څخه روایت کړی له مجهول یاضعیف راوی څخه یې نه دی روایت کړی ځکه بحیر بن سعد چې بقیه بن الولیدروایت ځنی کړی دی احمد بن حنبل اوعجلی اوابن سعد اونسائی اوابوحاتم اوابن حبان دبحیربن سعدتوثیق کړی دی ، تهذیب جلد ۱صفحه ۴۲۱)
(۳) دعلامه زرقانی الفاظ دادی ، قلت لاشک فی صحة اسناده فقد صححه الضیاء وقد قال العلماء ان تصحیحه اعلی من تصحیح الحاکم ، زرقانی جلد ۱صفحه ۱۶۱)
(۴) زرقانی جلد ۱صفحه ۱۶ )
(۵) بیهقی جلد ۶صفحه ۴۰۹ )

Maktaba Tul Ishaat.com

دریم روایت : دانس بن مالک ﷺ دی چې په طبقات ابن سعد کې یادسوی دی چې دهغه ټول راویان دبخاری اومسلم ثقه اومستند راویان دی (١)
څلورم روایت : دابن عباس ﷺ څخه نقل سوی دی چې علامه سیوطی په حواله دبیهقی اوابن عساکر په خصائص کبری کې ذکر کړی دی (٢)
پنځم روایت : دشداد بن اوس ﷺ څخه نقل سوی دی چې حافظ عسقلانی په فتح الباری باب ختم النبوة کې اوعلامه زرقانی په شرح مواهب جلد ١ صفحه ١٥٠ کې دمسند ابویعلی اودلائل ابونعیم په حواله ذکر کړی دی (٣)
شپږم روایت : دخالد بن معدان تابعی رحمه الله دی چې په طبقات ابن سعد جلد ١ صفحه ٩٦ کې مرسلاً ذکر سوی دی خود محمد بن اسحاق دسند په سلسله کې ذکر سوی دی او خالد بن معدان کلاعی وایې چې دصحابه کرامو ﷺ یوی ډلی ماته دسینې څیرلوپیښه بیان کړه الخ (۴) سیرة ابن هشام جلد ١ صفحه ١٧۵ حافظ ابن کثیر دمحمد بن اسحاق ددې روایت نقل کولووروسته فرمایې : هذا اسناد جید قوی (۵)
دابن عباس ﷺ اوشداد بن اوس اوخالدبن معدان روایتونه دیوشمیر راویانو دضعف په وجه که څه هم ځان ته ځان ته ضعیف دی مګرروایت له ډیرولارو راوړل دحدیث په

---

(١) هغه روایت دادی :اخبرنا یزیدبن هارون وعفان بن مسلم قالاناحماد بن سلمة عن ثابت عن انس ﷺبن مالک ان رسول الله ﷺ کان یلعب مع الصبیان فاتاه آت فاخذه فشق بطنه فاستخرج منه علقة فرمی بها وقال هذانصیب الشیطان منک ثم غسله فی طست من ذهب من ماء زمزم ثم لائمه فاقبل الصبیان الی ظئره قتل محمد فاستقبلت رسول الله ﷺ وقد انتقع لونه قال انس فلقد کنا نری اثر المخیط فی صدره ، طبقات ابن سعد باب علامات النبورة قبل الاسلام ، جلد ١ صفحه ٩٧ )
(٢) خصائص کبری جلد ١ صفحه ۵۵ )
(٣) شرح مواهب جلد ١ صفحه ١۵٠ )
(۴) دابوهریرة ﷺ داحدیث حافظ عسقلانی په فتح الباری جلد ١٣ باب ماجاء فی قوله عزوجل وکلم الله موسی تکلیما ، کې ذکر کړی دی )
(۵) دعائشه صدیقه ﷺ روایت چې په دلائل ابونعیم کې ذکر سوی دی ددې په سند کې دوه متکلم فیه راویان دی یویزیدیابنوس دی ، ابوحاتم وایې چې یزید یابنوس نامعلومه دی مګر دارقطنی وایې دده دروایت دراوړلو باک نسته یعنی بنه راوی دی اوابن حبان په ثقاتو کښې ذکر کړی دی ، تهذیب جلد ١١ صفحه ٣١٦ حافظ مزی په تهذیب الکمال کې لیکی چې ذکر ابن حبان فی الثقات وروی له البخاری فی الادب وابوداؤد والترمذی فی الشمائل والنسائی ، تهذیب الکمال جلد ٧ صفحه ٢٢١ ) دویم هغه راوی چې خبری کې سوی دی داؤد بن المجر دی نوموړی ته یوشمیر علماء دروغجن ویلی دی خویحی بن معین لیکی ثقه دی دروغجن نه دی ابوداود وایې ثقه دی مګر دضعیف سره مشابه دی ، نسائی فرمایې ضعیف دی ، تهذیب جلد ٣ صفحه ١٩٩ بهرحال ددې حدیث سند دلابأس به څخه په هیڅ طریقه کم نه دی خصوصاً بیاکله چې دابوداؤد طیالسی سند هم له ده سره ملګری سی نونور قوت ورځي ، له دې کبله حافظ ابن ملقن او حافظ عسقلانی له دې روایت څخه په ثبت لفظ سره تعبیر کړی دی ، دحافظ ابن ملقن الفاظ دادی ، وثبت شق الصدر ایضا عندالبعثة کما اخرجه ابونعیم فی الدلائل اودشرح بخاری جلد ٧ صفحه ٣٨٧ اودعسقلانی الفاظ دې ته نژدی بلکې همدادی ،،

Maktaba Tul Ishaat.com

ضعف کې کمی راولی دویم دا چې کوم ضعیف روایت چې له ډیرو صحابه ﷺ وو په بیلا بیلو سندونو سره نقل سی نو دا حدیث بیله شکه دصحیح حدیث تائید کونکی کیدای سی او دڅو ضعیفو حدیثو په یوځای کیدو سره دصحیح حدیث په صحت او توثیق کې زیادت راولی ، او پاته سوه دا خبره چې دمعراج په سلسله کنبي دکوچنیوالی دسینی دڅیرلو یادونه یا په یو شمیر نورو روایتو کې دکوچنیوالی دسینی دڅیرلو یادونه نسته نو دا ددې حدیث دنه معتبر کیدو دلیل نه سی کیدای ځکه نه ذکر کیدل دنه دلیل گرزولو عقلاً دلیل نه سی کیدای ځکه دمعراج احادیث چې راواخلی تقریباً دپنځوس صحابه کرامو ﷺ څخه روایت سوی دی مگر دهریوه صحابی په روایت کې دداسی خبری یادونه وی چې دبل صحابی په روایت کې دهغې خبری یادونه نه وی سوی دغه رنگه دلته دا وپیژنه چې راوی په یوځای کې یوائې دمعراج دسینی څیرل ذکر کړی دی او په بل ځای کې یې دکوچنی والی دسینی څیرل ذکر کړی دی او په بل ځای کې یې دواړه سره یوځای کړی دی او دهرځل دڅیرلو وخت او ځای سره بیل او جلا دی او هره یوه پیښه بیله او جلا پیښه ده نو یوائې دیوی پیښي یادیدل دبلی نه یادول دپیښي په نه وجود دلالت نه کوی

داول ځل سینی څیرلو پیښه هغه وخت وسوه چې نبی کریم ﷺ دلس کاله وو دا دابوهریرة ﷺ روایت دی په صحیح ابن حبان او دلائل ابی نعیم او نورو کې یاد سوی دی .

دابوهریرة ﷺ حدیث حافظ مقدسی په مختار کې او عبدالله بن احمد په زوائد مسند کې په سند سره ذکر کړی دی ، علامه زرقانی وایې : دزوائد مسند دسندراویان ټول ثقه دی (۱) رواه عبدالله ورجاله ثقات وثقهم ابن حبان ،، په صحیح مسلم کې دانس ﷺ څخه روایت دی ، فتح الباری باب علامات النبوة فی الاسلام ..

دویم ځل دا پیښه دپیغمبر کیدو په وخت کې رامنځ ته سوه لکه چې په مسند ابی داؤد طیالسی صفحه ۲۱۵ او دلائل ابی نعیم جلد ۱ صفحه ۶۹ کې دعائشه صدیقه ﷺ څخه روایت دې حافظ ابن الملقن په شرح دبخاری کې او حافظ عسقلانی په فتح الباری باب المعراج کې باب ماجاء فی قوله عزوجل وکلم الله موسی تکلیماً کې دبعثت په وخت کې دسینی څیرل منلی دی ، دغه رنگه دا پیښه دبعثت په وخت کې پیښیدل په مسند بزار کې دابوذر غفاری ﷺ روایت سوی دی علامه هیثمی فرمایې چې دابوذر ﷺ دا حدیث دهغه حدیث څخه بیل او جلا دی کوم چې دهمدې ابوذر ﷺ څخه داسراء او معراج په اړه په صحیح بخاری کې روایت سوی دی ، ددې حدیث ټو ل روایان ثقه دی او دبخاری راویان دی ، البته جعفر بن عبدالله بن عثمان الکبیر کې خبری شته او دنو موړی پیا ابو حاتم رازی ، او ابن حبان توثیق کړی دی او عقیلی په ده کې خبری کړی دی (۲)

---

(۱) مجمع الزوائد جلد ۸ صفحه ۲۵۵ )
(۲) دحافظ ابن الملقن دبخاری دشرحی قلمی نسخه دحیدرآباد دکن په کتب خانه آصفه کې دی ..

Maktaba Tul Ishaat.com

څلورم ځل دا پیښه د معراج په وخت کې منځ ته راغله لکه چې په بخاری او مسلم او ترمذی اونسائی او یو شمیر نورو کې له ابوذر رضی الله عنه څخه روایت سوی دی او ددې پیښي په اړه روایتونه متواتر او مشهور دی ،،
لنډه دا چې دا څلور ځله دسینی څیرل خو د روایاتو صحیحه او احادیثو معتبره وو څخه ثابت دې او په یو شمیر روایاتو کې پنځم ځل هم دسینی څیرلو یادونه سوی ویل کیږی چې دشلو کالو په عمر کې هم دنبی کریم ﷺ سینه څیری سوه خو دا روایت په اجماع د محد ثینو ثابت او معتبر نه دی ..

## دسینی څیرل یو حقیقت دی

علامه قسطلانی په مواهب کې او علامه زرقانی په شرح مواهب کې لیکي :
ثم ان جمیع ماورد من شق الصّدر و استخراج القلب وغیر ذلک من الامور الخارقة للعادة ممایجب التسلیم له دون التعرض لصرفه عن حقیقته لصلاحیة القدرة فلایستحیل شئ من ذلک هکذا قاله القرطبی فی المفهم والطیبی والتور بشتی والحافظ فی الفتح والسیوطی وغیرهم ویؤیده الحدیث الصحیح انهم کانوا یرون اثرالمخیط فی صدره قال السیوطی وماوقع من بعض جهلة العصر من انکار ذلک وحمله علی الامر المعنوی فهو جهل صریح وخطأ قبیح نشأ من خذلان الله تعالی لهم وعکوفهم علی العلوم الفلسفیة وبُعد هم عن دقائق السنة عافانا الله من ذلک انتهی (۱)
ژباړه : دا تیر څه چې یادسول یعنی دسینی څیرلو او دزړه راایستل او داسی نوری پیښي دادعادت خلاف خبری په هغه طریقه منل واجب او لازم دی په کومه طریقه چې رانقل سوی دی او له حقیقت څخه بلی خواته اړول نه دی پکار ، دالله ﷻ دقدرت څخه هیڅ شئ محال نه دی امام قرطبی او علامه طیبی او حافظ توربشتی او حافظ عسقلانی او علامه سیوطی او نورو لوی علماء هم همدا فرمایې چې دسینی څیرل په خپل حقیقت باندی حمل دی او صحیح احادیث ددې تائید کوی هغه دا چې په حدیث کې راغلی دی چې صحابه کرامو رضی الله عنهم به دنبی کریم ﷺ په سینه مبارکه باندی دګنډلو نښی نښانی په خپلو سترګو لیدی ، علامه سیوطی وایې :زموږ د وخت ځنی ناپوهانو دسینی څیرلو څخه انکار کړی دی او دحقیقت پرځای یې دسینی څیرل پر امر معنوی باندی حمل کړی دی لکه چې داوس عصر یو شمیر سیرت لیکونکی وایې چې دسینی له څیرلو څخه حقیقی معنی مرادنه دی بلکې دشرح صدر معنی مراددی او داخبره ښکاره ناپوهی او اولویه تیروتنه ده چې دالله ﷻ دتوفیق نه ورکولو او په فلسفی علوموکې دبوختیا او دسنت او حدیثو دعلوم ونه پوهی او لیری والی په وجه دوئ ته ددې په حقیقت کیدو کې شک پیدا سوی دی الله تعالی دې موږ ټول د دوئ له عقیدی څخه وساتی آمین

---
(۱) زرقانی شرح مواهب جلد ۶ صفحه ۲۴

Maktaba Tul Ishaat.com

خلاصه دادی چې دسینه څیرلوڅخه حقیقتاً سینه څیرل مراد دی ، دسینې څیرل دشرح صدر په معنی اخیستل چې یوخاص قسم علم دی ، ښکاره تیروتنه دی دسینې څیرل دنبی کریم ﷺ له خاصومعجزوڅخه دی اوشرح صدر په نبی کریم ﷺ پوری خاص نه دی .
دابوبکر صدیق اوعمرفاروق رضی الله عنهما له وخته بیا تراوسه پوری ډیرو علماء ته شرح صدر سوی دی اوبل داکه دسینې له څیرلوڅخه دشرح صدر معنی واخیستل سی چې هغه یو پټ کاردی نوبیا ددې حدیث مطلب څه دی چې دګنډلوځای دنبی کریم ﷺ په سینه مبارکه کې برملاښکاره کیدی اوصحابه کرامو رضی الله عنهم به په خپلوسترګولیدل ،،
آیا په شرح صدر سره په سینه باندې دګنډلوڅه علامه ښکاره کیږی .لاحول ولاقوة الابالله العلی العظیم )

## دسینې څیرلو راوزنه

**لومړی ځل** دحلیمې سعدیه دپالنې په وخت کې زړه وڅیرل سو اویوه توره ټوټه څنې وایستل سوه هغه په حقیقت کې دګناه اونافرنامی ماده وه له هغې څخه دنبی کریم ﷺ زړه مبارک پاک کړل سو اودراایستلو څخه وروسته زړه مبارک غالباً په دې وجه ومینځل سو چې دګناه دمادی نوم اونښان هم پاته نه سی اوپه واوره سره ومینځل سو ځکه دګناهو نو مزاج ګرم دی لکه چې ابن عربی په فتوحات کې لیکلی دی له دې کبله دګناه دمادی دمړه ګولولپاره په واوره ومینځل سوچې دګناه دګرمی نوم اونښان هم پاته نه سی اوله قرآن اوحدیث څخه هم همدامعلومیږی چې دګناهو مزاج ګرم دی لکه چې الله تعالی فرمایې :
{ إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَىٰ ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيرًا } سورة النساء : آیت ۱۰]
ژباړه : په تحقیق سره هغه کسان چې دیتیمانو مالونه خوری هغوئ په حقیقت کې خپلې خیټې له اورڅخه ډکوی . .
له دې آیت څخه ښکاره معلومیږی چې حرام مال که څه هم په ښکاره هرخومره یخ وی مګر دآخرت په لحاظ دحرام مزاج تراورهم ګرم دی لکه چې دصبر مزاج چې په دنیاکې ترمرغونې ډیر تریخ دی خوپه عالم آخرت کې ترشاتو ډیرزیات خوږدی .
اوپردې باندې نورشیان هم قیاس کړه اوپه یوحدیث کې راغلی دی :
(الصدقة تطفئ الخطیئة کما یطفئ الماء النار(رواه احمد والترمذی عن معاذبن جبل )
ژباړه :خیرات کول ګناه داسې وژنی لکه څرنګه چې اوبه اور وژنی
په یوه بل حدیث کې راځی :ان الغضب من الشیطان وان الشیطان خلق من النار وانمایطفأ النار بالماء فاذا غضب احدکم فلیتوضأ (رواه ابوداؤد) ژباړه : غصه دشیطان له خوادی اوشیطان له اوره پیداسوی دی ، نتیجه داسوه چې غضب اوغصه له اوره پیدادی او اورپه اوبو مړکیږی نوکه په تاسوکې یوه ته غصه ورغله هغه دې اودس کوی .

امام غزالی رحمه الله فرمايي: چې په يخواوبو دې اودس کوی يا دې غسل وکوی په اورکې دوه خاص صفتونه دی يو گرمی او دويم علوه يعنی پورته ختل له دې وجهې نبی کريم ﷺ داول صفت داعلاج وښودی چې اودس وکوی اودغصی اور په اوبو مړکړی اوددويم صفت يعنی لوړوالی يې داعلاج وښودی که ولاړووکښينی دی اوکه ناست وو څنګ دی ولګوی لکه چې رسول الله ﷺ فرمايي:

اذاغضب احدکم وهوقائم فليجلس فان ذهب عنه الغضب والافليضطجع . رواه احمد والترمذی عن ابی ذر رضی الله عنه)

ژباړه: چاته که غصه ورغله اوولاړووکښينی دی که يې په دې غصه نه ولاړه نوڅنګ دې ولګوی داحديث احمدبن حنبل اوترمذی له ابوذر رضی الله عنه څخه روايت کړی دی.

دغصی په وجه چې په انسان کې کوم لوړوالی اولويې پيداکيږی ددې علاج يې په تواضع اوعاجزی سره کړی دی چې دغصی له ورتلوسره سمدی پر ځمکه کښينی يا دې اړخ ولګوی اودافکردې وکوی چې موږله همدې خاوری پيداسوی يودسره سکروټه کيدوڅه ضرورت دی په بخاری اومسلم اودصحاح سته په نوروکتابوکې راغلی دی چې نبی کريم ﷺ به له ثناويلووروسته په لمانځه کې دادعاغوښتله: اللهم اغسل خطاياى بماء الثلج والبرد): ژباړه اې الله جل جلاله زماګناهونه دواوری اوږلی په اوبوسره ومينځی

په دې دعاکښې نبی کريم ﷺ دوو شيانوته اشاره کړی لومړی دګناهوخرابوالی ته چې دګناهو دپرينځولوغوښتنه يې له الله جل جلاله څخه وکړه ځکه خلک خومرداری اوناپاکی مينځی پاک اوسپيځلی شيان نه مينځی دويم دګناهوګرمی ته اشاره دی چې دواوری اوږلی په ابو يې دګناهودمړکولوغوښتنه وکړه ځکه که په ګناهوکې يواځی مرداری وای اوګرمی نه وای نوممکن وو چې نبی کريم ﷺ دواوری داوبوپرځای په ګرمواودهغو دمينځلو غوښتنه کړی وای مګر په ګناهوکې د مرداری سره سره ګرمی هم سته له دې کبله دمرداری دپاکولوپرته ديخولواودګرمی دليری کولوهم اړتياسته په ګرمواوبوکه څه هم مرداري پاکيږی خودیخولومقصد دواوری اوږلی په اوبوپوره حاصليدای سی له دې وجهې نبی کريم ﷺ دګرمواوبوپرځای په يخواوبودګناه ذمينځلو دُعا کړی ده له دې وجهې امام نسائی رحمه الله له دې حديث څخه دامسئله راکښلی ده چې دلمانځه لپاره د ګرمواوبوپرځای په يخواوبوباندی اودس کول افضل اوغوره دی ځکه له اودس اولمانځه څخه مقصد دګناهودأور وژل دی لکه چې دابوذر رضی الله عنه دحديث څخه هغه چې دغصی دعلاج په اړه تيرسو معلوميږی اوپه معجم طبرانی کې له عبدالله ابن مسعود رضی الله عنه څخه روايت سوی دی چې رسول الله ﷺ وفرمايل: دهرلمانځه پروخت يواوازکونکئ دالله جل جلاله له لوری آواز کوی چې اې انسانانو پورته سی هغه اور مړکې کوم چې تاسوپه

خپلو ځانو بل کړی دی ایمان درلودونکي پورته سی اودس اولمونځ و کوی .الله تعالی دی دوئ ته بخښنه وکوی .

لکه څنګه چی ددې آیتونو او حدیثو څخه دګناه دمزاج ګرمی معلومېږی دغه رنګه له دې حدیث څخه دالهی محبت دمزاج یخوالی هم معلومېږی په حدیث کې راغلی دی چی نبی کریم ﷺ به دادعاغوښتله :اللهم اجعل حبک احب الی من نفسی واهلی ومن الماء البارد)

ژباړه : اې الله ﷻ ستا محبت ترټولو شیانو ماته محبوب وګرزوی زماتر ځان اوزماتر کور نی اوتر یخو اوبو یې هم ماته محبوب وګرزوی .

دیخو اوبو طبیعت سوړ وی دښو خلکو طبیعت هم سوړ وی ، له دې وجهی الله تعالی په قرآن کریم کې دخپلو خاص بندګانو لپاره دا دعا فرمایلی :رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ(الفرقان، آیت ۷۴) ژباړه : اې زموږ پالونکي موږ ته زموږ د میرمنو او زموږ له اولادو څخه دسترګو یخوالی رانصیب کړی ..

یعنی داچی موږ دوئ ستا په امر منلو کې وو ینو اوستا په نافرمانی یې نه وو ینو ځکه د مؤمن سترګی دالله ﷻ په عبادت یخیږی اوښکاره خبره ده چی سترګی په یخ شئ سره سړیږی معلومه سوه چی دالله ﷻ دعبادت مزاج یخ دی اودګناه مزاج ګرم دی ځکه دګناه اړیکی له جهنم سره دی ځکه نبی کریم ﷺ کې یخی اوبه اوخپله کورنی په یوه کړی سره وپیبیل اودعایې وغښتله چی اې الله ﷻ ستا محبت ترخپلی کورنی اوتریخو اوبو هم زموږ لپاره محبوب وګرزوی ،آمین

دعلم نحو داماماتو په نزد که څه هم په معطوف اومعطوف علیه کې مناسبت ضروری نه دی ځکه داخبره ددوئ دبحث له موضوع څخه وتلی ده مګر دبلغاء په نظرورته والی ضروری دی امکان نه لری چی نبی کریم ﷺ چی ددواړو جهانو سردار افصح العرب والعجم صلی الله علیه وسلم خبری دی له مناسبت اوورته والی څخه خالی وی لکه څنګه چی لِهٔ آیاتو او احادیثو څخه دګناه دمزاج ګرمی معلومیږی اودعبادت دمزاج یخوالی معلومیږی نوزمایه نظربه دمباح شیانو مزاج میانه وی نه به ډیر ګرم وی اونه به ډیر یخ وی والله سبحانه وتعالی اعلم

**اودویم ځل** چی دلسو کالو په عمر کې دنبی کریم ﷺ سینه وڅیرل سوه هغه په دې وجه وه چی زړه مبارک یې دلهو لعب له مادی څخه پاک اوصفاسی ځکه لهو اولعب ( ټوقی بازی ) انسان دالله ﷻ له ذکر څخه غافله کوی ،

**اودریم ځل** چی دبعثت اوپیغمبری په وخت کې زړه مبارک وڅیرل سو هغه په دې وجه چی زړه مبارک دوحی درازونو اوالهی علوموتوان پیداکي

اوځلورم ځل دمعراج په وخت کې په دې وجه سينه څيرى سوه چې زړه مبارک دعالم ملکوت سيل اوتجليات الهيه اوآيات ربانيه ووينې او دالله ﷻ دمناجات او دالله ﷻ دبې مثله کلام برداشت وکولاى سى لنډه داچې په وار وار دسينې څيرل سوى دى او دهرځل سينې څيرلو بيل بيل حکمتونه دى په وار وار سينه څيرل مقصدداوو چې دزړه مبارک پاکوالى اونورانيت په بشپړه توګه وسى ، علماء کرام دې فتح البارى باب المعراج وګورى

**له سينې څيرلو وروسته ولې مهر ولګول سو ؟**

کله چې ديوشئ ساتنه مقصودوى نوخلک په هغه مهرلګوى ددې دپاره چې کوم شئ په دې کې اېښودل سوى دى هغه ځنې ونه وزى ، دملغلرو کڅوړه ډکه کړى اومهرپرولګوى ددى دپاره چې ملغلرى ځنې ونه وزى دغه رنګه دنبى کريم ﷺ زړه مبارک يې دعلم اوحکمت څخه ډک کړ اوددواړو اوږو ترمينځ يې مهر ولګاوو ددې دپاره چې له دې خزا نى څخه څه شئ ونه وزى (۱) اوبل دا لکه څنګه چې دسينې دڅيرلوپه وجه دزړه منيځنى برخه دشيطان دوسوسو څخه پاکه کړل سوه دغه رنګه دداړو اوږو ترمينځ دزړه مخامخ دشاوخوا ته مهر ولګول سو ددې دپاره چې زړه دشيطان دوسوسو اوباندنى حملوڅخه خوندى سى ځکه شيطان له همدې لارى زړه ته وسوسى داخلوى .

له عمربن عبدالعزيزڅخه روايت سوى دى چې يوسړى له الله ﷻ څخه غوښتنه وکړه چې اې رب العالمين خدايه ماته دشيطان دوسوسى اچولولارراوښيې چې هغه په کومه لاره راځى اودانسان په زړه کې وسوسه اچوى ، نودالله ﷻ له لورى ودته ددواړواوږو مينځنى برخه چې دزړه مخامخ دشاوچپه خوا ته دى هغه وښودل سوه چې شيطان له دې لارى څخه راځي اوکله چې بنده دالله ﷻ ذکر کوى نوشيطان هم سمدستى شاته سى (۲)

خلاصه :لکه څنګه چې دزړه مبارک دننه برخه دسينې څيرلوپه ذريعه دشيطانى مادى څخه پاکه سوه دغه رنګه دشاوخوا ته دمهرپه لګولوسره هم دشيطان دراتلولاره بنده سوه

**مهرنبوت کله ولګول سو ؟**

بعض وايې چې مهرنبوت دزوکړى له وخت څخه وو اودبنواسرائيلو علماء به نبى کريم ﷺ په همدې علامه پيژندى اوبعض وايې چې دسينې څيرلوڅخه وروسته مهرنبوت ولګول سولومړى خبره ډيره صحى اوغوره دى ځکه له ځينى رواياتوصراحتًآ معلوميږى چې دنبى کريم ﷺ زوکړه په مهرنبوت سره سوى ده او په کوموروايتونوکې دسينې دڅيرلو څخه وروسته دمهرنبوت لګول ذکر دى هغه دمخکنى مهرنبوت بياتازه کول اودوهم ځلى تازه کول وو په دې طريقه په ټولوروايتونوکې تطبيق اوتوفيق راځى (۳)

---

(۱) خواتم الحکم صفحه ۱۵۲)ـــــ(۲) روض الانف جلد صفحه ۱۱)ـــــ(۳)زرقانى جلد ۱ صفحه ۱۶۰ـ۱۶۳)

Maktaba Tul Ishaat.com

دسینی دخیرلو په پیښه سره حلیمه ته دا اندیښنه پیدا سوه چې هسې نه چې نبی کریمﷺ ته څه زیان ورسیږی له دې کبله یې هغه مبارکﷺ بی بی آمنه ته مکی ته راوستی اوټوله پیښه یې ورته بیان کړه ، بی بی آمنه چې قصه واوریدله بیخی حیرانه سوه دې دهغو انوارو اوتجلیاتواودخیراوبرکت یادونه ورته وکړه کوم چې دحمل اوزوکړې په وخت کې ښکاره سوی وو اودایې وفرمایل چې زما ددې زوی به ډیر لوړ شان وی دې مبارک ماشوم ته دشیطان رسیدل هیڅ امکان نه لری ته خاطر جمع اوسه هیڅ مه ویریږه ده ته هیڅوک هم زیان نه سی رسولای حلیمه خپل کورته بیرته ولاړه اومبارک ماشوم له خپلی مورسره پاته سو کله چې یې عمر شریف شپږکاله ته ورسیدی نوبی بی آمنه مدینه منوری ته دتلو اراده وکړه اوهغه مبارک هم ورسره وو،ام ایمن هم له دې سره ملګری وه یوه میاشت یې دخپلو خپلوانوکره تیره کړه بیاله هغه مبارک سره یوځای بیرته راروانه سوه په لاره کې په ، ابواء ، نامی ځای کې وفات سوه اوهم هلته ښخه سوه ،اناللہ وانا الیه راجعون

**نبی اکرم صلی الله علیه وآله وسلم دخپل نیکه عبدالمطلب په پالنه :**

ام ایمن هغه مبارک له ځان سره مکی ته راوستی اوخپل نیکه عبدالمطلب ته یې وسپاری عبدالمطلب به هغه مبارک همیشه له ځان سره ساتی عبدالمطلب به چې کله مسجدحرام ته تلی نودکعبی شریف په سایه کې به دهغه لپاره یوخاص کمپله هواریدله دهیچاداتوان نه وو چې پرهغه ځای باندی کښینی دعبدالمطلب زامن به هم ددغه کمپلی پرشاوخوا کیناستل مګرنبی کریمﷺ چې به کله راغلی نوبی تکلفه به په دغه ځای کینستی دنبی کریمﷺ آکا چې به راغلی نوغوښتله به یې چې نبی کریمﷺ له دې ځایه ولاړسی خوعبدالمطلب به په ډیره مهربانی داسی ویل چې زمادازوی همدلته پریږدی په اللهﷻ قسم چې دلوی شان خاوند دی ، بیابه یې راوغوښتی اوخپل څنګ ته به یې کښینوی اونبی کریمﷺ ته به یې کتل دنبی کریمﷺ په لیدلوبه ډیرخوشحالیدی ،

په سیرت ابن هشام (۱) اوعیون الاثر او مستدرک دحاکم کې کندیربن سعد له خپل پلار څخه روایت کوی ، چې زه دجاهلیت په وخت کې ذحج لپاره مکی مکرمی ته ولاړم یوسړی می ولیدی چې طواف کوی اوداشعر وایې :

رُدَّإِلَیَّ رَاکِبِي مُحَمَّدًا ...................... یَارَبِّ رُدَّهُ وَاصْطَنِعْ عِنْدِیْ یَدًا

ژباړه : اې اللهﷻ زماسپور محمدﷺ بیرته راولی ، اوپرماباندی لوی احسان وکوی ، ماله خلکوپوښتنه وکړه چې داڅوک دی خلکو وویل داعبدالمطلب دی خپل لمسی یې

(۱) حافظ سیوطی فرمایې چې داپیښه په سیرة محمدبن اسحاق اودلائل ابی نعیم کې ذکرده اوابو نعیم په یوبل سند سره داپیښه له ابن عباس ؓ اوابن سعد له زهری اومجاهد اونافع بن جبیر څخه روایت کری ده . خصائص کبری )

Maktaba Tul Ishaat.com

ورک سوګاؤښنا ئو دپیدا کولو لپاره یې لیږلی دی ځکه هغه چې د هرکار لپاره ولاړ سی خامخا بریالی راځی اوس هغه څنډوکی ډیر وخت تیرسو له دې وجهی عبدالمطلب خفه دی او دا شعر وایې څه وخت لانه وو تیرسوی چی محمد ﷺ بیرته راغلی او اوښ ورسره وو دده مبارک په لیدو سره سم عبدالمطلب ورترغاړه سو او دایې وویل چی زویه زه ستا په وجه ډیر زیات خفه وم له دې وروسته به زه تا له ځانه هیڅ وخت نه بیلوم ،حاکم فرمایې چی دا روایت په شرط د مسلم دی او حافظ ذهبی هم دا په شرط د مسلم باندی منلی دی (۱)

## دعبدالمطلب مړینه !

تردوه کالو پوری نبی کریم ﷺ دخپل نیکه عبدالمطلب په پالنه کې پاته سو کله چی د نبی کریم ﷺ عمر شریف اته کاله ته ورسید نو عبدالمطلب هم له دنیا رخصت سو د عبدالمطلب په عمر کې خبری بیلا بیلی دی د دوه اتیا ۸۲ یا پنځه نیوی ۹۵ یا یوسلو شلو کالو په عمر وفات سو او په جحون کې ښخ سو ، ابوطالب چی د عبدالله صاحب سکه ورور وو له دې کبله عبدالمطلب د مرګ په وخت کې نبی کریم ﷺ و ابوطالب ته وسپاری او دا وصیت یې ورته وکوی چی په ډیره مهربانی او ډیره مینه به دده پالنه او تربیه کوی (۲) ام ایمن وایې : چی څه وخت دعبدالمطلب جنازه پورته سوه نو ماخپله نبی کریم ﷺ ولیدی چی د هغه په جنازه پسی روان او وژړل یې (۳)

یوه ورځ له هغه څخه پوښتنه وسوه چی ستا دعبدالمطلب مړینه په یاد دی نبی کریم ﷺ وفرمایل چی زما عمر هغه وخت اته کاله وو (۴)

## دمهربان نیکه له مړینی وروسته نبی کریم ﷺ دابوطالب په پالنه کی وو

دعبدالمطلب ترمړینی وروسته دخپل آکا ابوطالب دپالنی او تربیت په غیږ کې راغلی ابوطالب هغه مبارک ترخپلو زامنو هم ډیر عزتمند وساتی او په ډیره میرانه او مینه یې ترمرګه دنبی کریم ﷺ پالنه او تربیه وکړه او په رښتیایې د روزنی او پالنی پوره حق اداکړی ، خو افسوس چی ابوطالب له دومره مینی او محبت سره سره بیا هم دایمان له دولت څخه او د اسلام له نعمته بی برخی پاته سو یو وخت په مکه مکرمه کې وچکالی راغله خلکو له ابوطالب څخه غوښتنه وکړه چی ته دباران لپاره دعاوکړه ، ابوطالب له ځونورکسانو سره یوځای نبی کریم ﷺ واخیستی او حرم شریف ته ولاړو او دنبی کریم ﷺ مبارکه شایې له کعبی سره ومونښلوله نبی کریم ﷺ دعاجزی او التجاء په ډول خپله دشهادت ګوته اسمان

(۱) مستدرک جلد ۲ صفحه ۶۰۳)
(۲) عیون الاثر جلد ۱ صفحه ۴۰ )
(۳) طبقات ابن سعد جلد ۱، صفحه ۷۴)
(۴) دلائل ابی نعیم جلد ۱ صفحه ۵۱،

Maktaba Tul Ishaat.com

وخواته اشاره وکړه ، دوریځی هیڅ نوم اونښان نه وو دنبی کریم ﷺ د اشاری په کولو سره له هری خوا وریځ راغله اودومره باران وسو چی ټوله ناوی لښتی وبهیدل په دې اړه ابو طالب وویل :وَاَبْيَضَ يُسْتَسْقَى الْغَمَامُ بِوَجْهِهِ:........ ثِمَالُ الْيَتَامَى عِصْمَةٌ لِلْاَرَامِلِ

ژباړه : داسی روښانه اومنوردی چی دده دمخ په برکت سره له الله تعالی باران غوښتل کیږی دیتیمانو پناه اودکونډو دهیلو اوورکرزید وځای دی (۱)

## دنبی کریم ﷺ شام ته لومړی سفر اودبحیرا راهب قصه (۲)

دنبی کریم ﷺ عمر مبارک دولسو کالو ۱۲ ته رسیدلی وو چی ابو طالب دقریشو دتجارت له قافلی سره دشام اراده وکړه دسفر دستونزوله کبله دابو طالب نیت نه ووچی نبی کریم ﷺ له ځان سره بوزی ، دروانیدوپروخت یې دده مبارک په مخکې دغم اوخفګان نښي ولیدی له دې کبله یې هغه له ځان ملګری کړ سیرة ابن هشام جلد ۱ صفحه ۶۱ اوعیون الاثر جلد ۱ صفحه ۴۱

قافله روانه سوه کله چی بُصری ته نژدی ورسیدل نوهلته یونصرانی راهب چی دجرجیس په نامه مشهوروواوسیدی اودنبی آخر الزمان چی کومی علامی په اسمانی کتابوکې یادی سوی وی په هغوښه خبرووکله چی دمکی داقافله دبحیرا راهب دعبادت ځای وخنګه ته پړاو واچاوی نوهغه دنبی کریم ﷺ شکل ته وکتل اووې پیژندی چی داهغه نبی دی چی دده خبر په مخکنیو اسمانی کتابوکې ورکړل سوی دی اودنبی کریم ﷺ یې ترلاس ونیوی ،زرقانی جلد ۱ صفحه ۱۹۴

اوپه جامع ترمذی کې له ابوموسی اشعری ﷺ څخه روایت سوی چی یوځل ابو طالب دقریشو له مشرانو سره یوځای شام ته ولاړی شام ته چی کله ورسیدل هلته یوراهب اوسیدی مخکې هم څو ځله پردې راهب باندی تیرسوی وو خوهغه به هیڅ توجه نه ورته کوله په دې ځل چی څنګه دقریشو قافله هلته ورسیده نوراهب دتیر ځل په خلاف له خپلی عبادت خانی څخه راووتی اودوئ ته راغلی اوپه تیز نظرسره یې هریوه ته بیل بیل وکتل ترڅوچی دنبی اکرم ﷺ لاس یې ونیوی اووې ویل :

هذا سيد العالمين هذا رسول رب العالمين يبعثه الله رحمة للعالمين)

داسرداردداړو جهانودی همدادټول عالم دپالونکي استازی دی الله ﷻ به یې دټولی نړی لپاره رحمت رالیږی .

دقریشو مشرانوو راهب ته وویل چی تاته څه معلومه سوه ؟ راهب وویل کله چی

---

(۱) زرقانی جلد ۱ صفحه ۱۹۰ )

(۲) بحیرا دباء په زور سره اودحاء په زیر سره اویاء ساکنه دی اوپه آخر کی راء مقصوره ده اویوشمیرېې په یا ، ممدوده وایې ، زرقانی جلد ۱ صفحه ۹۵ دمحقیقینوپه نزد بحیرا راهب مسلمان وو مشرک اوبت پرست نه وو اوپه یوشمیرروایاتوکې چی بحیرا په لات اوعزی قسم ورکول راغلی دی نوهغه دامتحان په ډول وو

Maktaba Tul Ishaat.com

تاسوټول له دې خوړ څخه وتلاست نوهیڅ یوکاڼي ، اوبوټي ، نه دی پاته سوی چی هغه دې سجده نه وی کړې اوکاڼی بوټي یواځې نبی ته سجده کوی ، اوله دې څخه پرته زه هغه په مهرنبوت سره هم پیژنم هغه چی دسیب سره ورته والي لری دده مبارک تراوږه لاندې واقع دی راهب داوویل اوبیرته ولاړی اویواځې دده مبارک په وجه یې ټولی قافلی ته خوراک تیار کړ دمیلمستیالپاره دقافلی ټول خلک راغلوخونبی کریم ﷺ موجود نه وو راهب پوښتنه وکړه چی هغه مبارک چیری دی خلکو ورته وویل چی هغه داوښانودپیولودپاره تللی دی خلک یې ورولیږل اوهغه یې راوغوښتی کله چی دده مبا رک تشریف راوړی نویوی اوریځي دده مبارک پرسرباندی سیوری کړی وو کله چی خپلوخلکوته رانژدی سو نووې لیدل چی خلکومخکې لاترونولاندی ځایونه نیولی دی اودسایه هیڅ ځای نسته هغه مبارک یوی خواته کښینستی له کینستلوسره سم دونی سایه دده مبارک خواته وګرزیده ، راهب وویل چی دونی سایې ته وګوري چی څنګه دده خواته وګرزیدله، راهب ولاړسو اوخلکوته یې وویل چی زه تاسوته قسم درکوم چی تا سودغه مبارک شام ته مه بیایاست ، که رومیانو ولیدی نوسمدستی یې پیژنی څکه دوئ دنبی آخرزمان په صفتواونښانوخبردی قتل کوی یې دوئ لاپه خبروبوخت ووچی ناڅاپه درومیانو اوه کسان رانښکاره سو دوئ دچاپه لټوون پسی راوتلی وودراهب وخواته راغلو ، راهب پوښتنه څنی وکړه چی دڅه دپاره راوتلی یاست ، رومیانو وویل موږ په هغه نبی پسی ګرزو چی دهغه زیری په تورات ، اوانجیل کې یادسوی دی چی هغه په دې میاشت کې دسفرلپاره راوتونکي دی هرې خواته موږ خپل خلک لیږلی دی ، راهب وویل ښه داراته ووایاست چی دکوم شئ اراده الله ﷻ کړی وی هغه تاسوبندولای سی ، رومیانو وویل نه ، له دې وروسته رومیانو له بحیراراهب سره ژمنه وکړه چی له دې وروسته به موږ په هغه نبی پسی نه ګرزو دوئ اووه سره له بحیراراهب سره پاته سوه ، څکه په کوم نیت چی دوئ راوتلی وو هغه فکر یې بدل سو له دې کبله یې اوس بیرته تګ دمصلحت خلاف کاروګڼی اودبحیرا راهب سره پاته سوه راهب بیا دقریشو قافلی ته قسم ور کړچی دغه مبارک شام ته مه بیایاست اوپوښتنه یې وکړه چی په تاسوکې دده ذمه وار څوک دی خلکو ابوطالب ته اشاره وکړه ، راهب ابوطالب ته وویل چی دغه مبار ک خامخابیرته ولیږه ابوطالب نبی کریم ﷺ دابوبکر صدیق رضی الله عنه اوبلال رضی الله عنه سره یوځای مکی ته بیرته ولیږی راهب دناشتی لپاره ډوډی اودزیتون تیل ورکړل

امام ترمذی فرمایې چی داحدیث حسن دی ، حاکم فرمایې چی داروایت دبخاری اومسلم په شرط باندی دی ، دبیهقی په یوروایت کې راغلی چی بحیرا راهب ولاړسو اودنبی کریم ﷺ شامبارکی ته یې وکتل ددواړو اوږو ترمینځ یې مهرنبوت ولیدی ،

Maktaba Tul Ishaat.com

او مهرنبوت يې په هم هغه صفت وليدی کوم چې دده په علم کې وو امام بيهقی فرمايي چې داقصه داهل مغازی په نزد مشهوره ده .
شيخ جلال الدين سيوطی رحمة الله عليه وايي چې داپيښه ډير شواهدلری او ددې دصحت حکم کيږی اوږرده چې هغه به زه بيان کړم انشاء الله (۱)
حافظ عسقلانی رحمة الله عليه په الاصابه کې ليکی ددې روايت ټول راويان ثقه دی او دصحيح بخاری راويان دی عبدالرحمن بن غزوان دبخاری له راويانو څخه دی دحديثو امامانو او دحفاظو يوه جماعت عبدالرحمن ته ثقه ويلی دی حافظ سخاوی وايي په يوه ځای کې می ونه ليدل چې په عبدالرحمن باندی چاجرح کړی وی په دې روايت کې يوائې له ابوبکر رضی الله عنه او بلال رضی الله عنه سره دليږلو يادونه يوشمير راويانو په غلطی درج کړی دی له دې وجې ويل کيږی چې يوائې دابوبکر او بلال سره دليږلو يادونه په دې روايت کې زيادت سوی دی اوديوی کلمې دداخليدو په وجه ټول حديث ته ضعيف نه ويل کيږی څکه دحديث ټول راويان ثقه او دباوروړ خلک دی (۲)
او داحديث په مسندبزار کې هم ياد سوی دی خو په هغه کې دبلال رضی الله عنه يادونه نسته بلکې د ،، وارسل معه بلالاً ،، پرځای د ،، رَجُلاً ،، لفظ راغلی دی (۳)
امام جزری رحمة الله عليه فرمايي : ددې حديث سند صحيح دی ددې ټول راويان دصحيح بخاری راويان دی يوائې دابوبکر او بلال يادونه په دې روايت کې دراوی وهم دی (۱)
حافظ عسقلانی په فتح الباری کتاب التفسير کې ليکی چې دترمذی دحديث سند قوی دی په ظاهرکې دوهم منشأ يوبل روايت معلوميږی هغه داچې دابن عباس رضی الله عنه څخه روايت سوی دی چې رسول الله صلی الله عليه وسلم دشلو کالو په عمرکې شام ته يوسفر کړی وو په همدې سفرکې ابوبکر رضی الله عنه هم ورسره ملګری وو په دې سفرکې هم دبحيرا راهب سره ملاقات وسو داروايت حافظ ابن منده اصبهانی ذکر کړی دی ددې حديث سندضعيف دی ، حافظ عسقلانی په اصابه کې ليکی چې که دا روايت صحيح شی نو د نبی کريم ﷺ داسفر دشام دهغه سفر څخه جلا دی کوم چې مخکې يې يادونه وسوه ، راوی ته دهمدې روايت څخه شک پيداسوی دی اوددواړو قيصو دنژدی والی په وجه يې په قصه کې دابوبکر رضی الله عنه يادونه کړی ده (۲) والله سبحانه وتعالی اعلم )
.علامه شبلی پردې روايت تنقيد کوی او په سيرت النبی جلد ۱ صفحه ۱۳۱ کې ليکی چې داروايت دمنلو وړنه دی .

(۱) الخصائص الکبری جلد ۱ صفحه ۸۴)
(۲) عيون الاثر جلد ۱ صفحه ۴۳)
(۳) زادالمعاد جلد ۱ صفحه ۱۷)

Maktaba Tul Ishaat.com

آخری راوی ابوموسی اشعری رضی الله عنه دی اونوموړی په پېښه کې په خپله نه وو دې روایت مرسل وایې مرسل هغه روایت دی چې یو صحابی رضی الله عنه د داسی پېښې روایت وکوی چې په هغه کې په خپله نوموړی نه وی نوداحدیث دمحدثینوپه اصطلاح کې دمرسل په نامه یادیږی اومرسل حدیث دمحدثینوپه اتفاق مقبول اودمنلووړدی که داسی نه سی نودعائشه صدیقه رضی الله عنها اونورو کشرانوصحابه کرامو رضی الله عنهم هغه روایتونه چې په هغوکې دوئ په خپله په پېښه کې شریک نه وو هغه ټول به غیرمعتبر اوبی اعتماده سی دحدیث دصحیح کیدو لپاره داکافی دی چې ترصحابی پوری چې څومره راویان وی هغه ثقه وی صحابی چې دنبی کریم ﷺ څخه څه روایت کوی هغه رښتیا په خپله یادبل له ژبی څخه چې هغه په خپله له نبی کریم ﷺ څخه اوریدلی وی هغه روایت کوی.

حافظ سیوطی رحمه الله په تدریب الراوی کې لیکی چې په صحیحینو کې داسی روایتونه بیشمیره شتون لری آه اوتعجب دادی چې دبعثت دپېښې په بیان کې خپله علامه دا اصول منلی دی ، لکه چې علامه دسیرة النبی جلد ۱ صفحه ۱۴۸ په حاشیه کې لیکی چې داروایت د عائشه صدیقه رضی الله عنها څخه نقل دی مگر عائشه صدیقه رضی الله عنها هغه وخت پیدا سوی هم نه وه ، دمحدثینوپه اصطلاح کې وداسی روایت ته مرسل ویل کیږی ، مگر دصحابه وو مرسل دمحدثینوپه نزد ددلیل نیولو وړدی ځکه متروک راوی هم صحابی وی ، خبره پای ته ورسیده ، موږنه پوهیږو چې له علامه څخه دااصول څرنگه هیرسوی په دې ځای کې علامه دصلیبیانوله اعتراض څخه دومره ویریدلی چې دتحقیق په جوش اودکوت نیونی په جذبه کې یې حافظ ابن حجر هم دصلیبیانو په شان دروایت پرستی په شرک تورکړی دی که څه هم دا دکُفرٌ دون کُفرٍ وظلمٌ دون ظلمٍ مصداق دی مگرپه مطلق شرک کې شراکت شرک دی.

علماءته خوداجائزدی چې دیومحدث قول ته ترجیح ورکړی مگردهیڅ محدث په شان کې دتنقیص اوسپکاوی الفاظ استعمالول جائزنه دی ادب دالله ﷻ لوی نعمت دی.

حافظ عراقی په الفیة السیرة کې فرمایې :

وکان یدعی بالامین ورحل ............... مع عمر بالشام حتی اذوصل

بُصری رأی منه بحیرالراهب:.............. :مادل انه النبی العاقب

محمدنبی هذه الأمة................ فَرَدّه تخوّفاً من ثَمّهْ

من ان یری بعض الیهود امره.: ............ : وعمره اذذاک ثنتا عشرة

(۱) مرقات جلد ۵ صفحه ۴۷۲)
(۲) الاصابه جلد ۱ صفحه ۱۷۷)

Maktaba Tul Ishaat.com

## حرب الفجار يعنى په محرمو مياشتوكي جګړه كول !

په عربوكې له ډيره وخته دجګړو سلسله جارى وه دفيلانودپيښي وروسته چې كومه مشهوره جګړه مينځ ته راغلله هغه دحرب الفجار په نامه سره يادېږى داجګړه دقريشواوقيس قبيلى ترمينځ پيښه سوه ، لومړى قيس قبيلى پرقريشوبريالى سوه خو وروسته قريش بيرته پرقيس باندېى بريالى سو آخرددوئ ترمينځ سوله وسوه اوجګړه پاى ته ورسيده په بعضى وختو كې نبى كريم ﷺ هم دخپلو آكانو په ټينګار په جګړه كې برخه واخيسته خوجګړه يې ونه كړه ..

علامه سهيلى رحمه الله فرمايي ::

وانما لم يقاتل رسول الله صلى الله عليه وسلم مع اعمامه وكان ينبل عليهم وقدكان بلغ سن القتال لانها كانت حرب فجار وكانوا ايضا كلهم كفارا ولم يأذن الله لمؤمن ان يقاتل الالتكون كلمة الله هى العليا

ژباړه : په دغه جګړه كې نبى كريم ﷺ دخپلوآكاګانو سره په ملګرتيا كې جګړه ونه كړه سره له دې هغه دجګړى كولوعمرته رسيدلى وويواځى خپلوآكاګانو ته به يې غيشى تيارول جګړه يې ځكه ونه كړه چې داجنګ حرب فجار وو يعنى په هغه مياشتو كې مينځ ته راغله چې په هغوئ كې جنګ كول فسق اوفجور ناجائز اوحرام وو ..

له دې وجى دې جګړى ته حرب الفجار وايي له دې پرته دوئ ټول كافران وو مؤمن ته دجنګ جګړى حكم يواځى په دې وجه وركړل سوى دى چې دالله ﷻ كلمه لوړه سى (۱)

ابن هشام فرمايي چې په دغه وخت كې دنبى كريم ﷺ عمرشريف څورلس ياپنځلس كاله وو اومحمدبن اسحاق وايي چې دغه وخت دهغه عمرشريف شل كاله وو (سيرة ابن هشام)

## په حلف الفضول كې نبى كريم ﷺ برخه واخيسته !

دجګړولړى خوله ډيرى مودې راهيسى په عربوكې روانه وه مګر دحرب فجارله جګړى وروسته يوشميرخلكو دافكر وكړ چې لكه څنګه چې مخكې دقتل اولوټ تالان اوغلادبندولولپاره ، فضل بن فضاله اوفضل بن وداعة ، اوفضل بن حارث يوه پريكړه ترتيب كړى وه هغه چې ددوئ په لاسليك دحلف الفضول په نامه مشهوره وه ، دغه رنګه اوس بيا دهغې پريكړى نوى كول پكاردى .

زبير، بن عبدالمطلب په خپل يوه شعركې ددې پريكړى يادونه كړى شعرداسى دى :

إِنَّ الْفُضُولَ تَحَالَفُوْا وَتَعَاقَدُوْا ...................... أَلَّا يُقِيْمَ بِبَطْنِ مَكَّةَ ظَالِمٌ

ژباړه : نضل بن وداعه اوفضل بن فضاله اوفضل بحارث له ټولوپردې خبره ژمنه اوقسم واخيستى چې په مكه كې به هيڅ ظالم نه پاته كيږى ..

أَمْرٌ عَلَيْهِ تَعَاهَدُوْا وَتَوَا ثَقُوْا ...................... فَالْجَارُ وَالْمُعْتَرُّ فِيْهِمْ سَالِمٌ

هغه كارچې دوئ ژمنه وكړه اوپريكړه يې پروكړه هغه دا چې په مكه كې اوسيدونكي اوراتلونكي خلك به ټول په امن اوخوندى وى (سيرة ابن هشام اوروض الانف صفحه ۹۱) ــــــ(۱) روض الانف جلد صفحه )

Maktaba Tul Ishaat.com

د کوچنی اختر په میاشت کې د حرب فجار جګړه ودریده نو په میانې کې د حلف فضول په نامه د پریکړې لړۍ پیل سوه ترټولو مخکې زبیر بن عبدالمطلب ددې پریکړې او قسم خبره راپورته کړه بنو هاشم او بنو تمیم دواړه د عبدالله بن جدعان په کور کې رایوځای سو عبدالله بن جدعان د ټولو لپاره میلمستیا تیاره کړه د جدعان په کورکې ټولو دساتنی اومرستی ژمنه سره وکړه او دا پریکړه یې وکړه ، چی مظلوم که خپل وطن وی او که مسافر وی د خپل توان په اندازه به مو ورته تول له هغه سره مرسته کوو (طبقات ابن سعد جلد ۱ صفحه ۸۲)

نبی کریم ﷺ فرمایې چی ددې پریکړې په وخت کې زه هم د عبدالله بن جدعان په کورکې حاضروم ، ددې پریکړې په بدل کې که وماته سره اوښان راکول سی هم یې نه خوښوم او که اوس د اسلام په زمانه کې هم وداسی پریکړې ته راوبلل سم نوهم به برخه پکی واخلم ،عبدالله بن جدعان په خپلوی کې دعائشه صدیقه ﷺ دا کا زوی وو یوه ورځ عائشه صدیقه ﷺ رسول الله صلی الله علیه وسلم ته وویل : یارسول الله صلی الله علیه وسلم ابن جدعان ډیر میلمه پال وو ، خلکوته به یې خوراک ورکوی آیا د قیامت په ورځ به ابن جدعان ته څه ګټه ورسوی ؟ نبی کریم ﷺ وفرمایل : نه ، ځکه چی هغه نه دې ویلی چی رَبِّ اغْفِرْلِي خَطِيئَتِي يَوْمَ الدِّينِ :اې پروردګاره د قیامت په ورځ زما ګناهونه وبخښې یعنی ده هیڅ کله د الله تعالی په دربار کې د خپلو ګناهو دبخښنې غوښتنه نه ده کړې .

ابن قتیبه په غریب الحدیث کې نقل کوی : چی رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل چی زه به په تلوتلو کښې د ګرمی په وخت کې د عبدالله بن جدعان دلګن په سیوری کې ودریدم (روض الانف جلد ۱ صفحه ۹۲) یعنی د عبدالله بن جدعان لګن دومره غټ وو چی د هغه په سایه کې به یو انسان دریدای سو ، داسی وو لکه دجفانٍ کالجواب ، یوه نمونه چی وه (۱)

**دنبی کریم ﷺ تجارت اوکاروبار اودامین لقب .**

له داؤد بن حصین څخه روایت سوی دی (۲) چی نورو خلکو ماته ویلی دی چی رسول الله صلی الله علیه وسلم داسی ځوان سو چی هغه مبارک په خپل قوم کې ترټولو زیات ځوان مرده دلاوره او ترټولو ښه خوی درلودونکی او ترټولو ډیر د ګاوندیانو په حال خبر او ترټولو ډیر صبرناک او حلیم او ترټولو ډیر رښتینی او امانت ساتونکي او ترټولو ډیر د جنګ جګړو او ښکنځلو او پوچ ګوئی او هرې بدی خبری څخه ډیر لیری وو په همدې وجه ده مبارک ته خپل قوم د آمین لقب ورکړ، اخرجه ابن سعد وابن عساکر خصائص کبری جلد صفحه ۹۱)

(۱) یعنی لکه څنګه چی پیریانو دسلیمان ﷺ په امر دحوضو په اندازه غټی پیالی جوړولی لکه په سورت سباء کې چی راغلی دی

(۲) یحی بن معین سائی ، داؤد بن الحصین ته ثقه ویلی دی په کال ۱۳۵ هجری کې وفات سوی دی بخاری هم له ده څخه روایت کړی دی،، خلاصه صفحه ۱۰۹)

Maktaba Tul Ishaat.com

له عبدالله بن ابی الحمساءؓ څخه روایت سوی دی : چې ماله نبی کریم ﷺسره تر پیغمبرکیدو مخکې یوه معامله وکړه زماپرذمه څه پاته وو ماهغه مبارک ته وویل چې زه یې اوس راوړم خوکله چې کورته ولاړم خپله وعده راڅخه هیره سوه ، له درې ورځو وروسته را یادسوچې ماخوله هغه مبارک سره وعده کړې وه ،زه هم سمد ستی هغه دوعدی ځای ته راغلم هغه مبارک هم هلته په انتظار وو ده مبارک یوائې دومره وویل چې تاماته تکلیف راکړی زه له درې ورځوراهیسی ستاپه انتظاروم (سنن ابی داؤد باب العدہ من کتاب الادب)

عبدالله بن ثائبؓ وایې (۱) چې دجاهلیت په زمانه کې زه درسول الله صلی الله علیه وسلم دتجارت شریک وم کله چې مدینې منورې ته ورغلم نوده مبارک راته وویل چې ماپېژنې ماوویل هو ولې نه . کنت شریکی فنعم الشریک لاتدری : ته زمادتجارت شریک وې اوزما ډیر ښه شریک وې ترتاښه شریک زه نه پیژنم

قیس بن سائب مخزومیؓ (۲)وایې چې دجاهلیت په وخت کې زه درسول الله صلی الله علیه وسلم دتجارت ملګرې وم وکان خیر شریک لایماری ولایشاری (۳) : هغه ډیر ښه ملګرې وو ونه به یې جګړه کوله اونه یې پیرل اوپلورل کول (اصابه ترجمه قیس بن سائبؓ )

## نبی کریم ﷺ بزی ، پسونه څرول پیول !

لکه څنګه چې نبی کریم ﷺ دحلیمې سعیدې کره دکوچنې والی په وخت کې له خپلو ناسکه وروڼوسره بزی پوولی دغه رنګه له ځوانیدو وروسته یې هم پسونه اوبزې پوولې دی ، له جابر بن عبداللهؓ څخه روایت دی چې په ظهران نامی ځای کې زه دنبی کریم ﷺ سره وم چې هلته داغزنوبوټو میوی صفاکیدوته نژدې وی نبی کریم ﷺ وفرمایل چې توری دانې په کښې ګورې هغه ډیرې خوندورې وی موږ ورته وویل یارسول الله ﷺ آیاتا بزې پوولی دی چې له هغه وخته تاته معلومې دی ؟ نبی کریم ﷺ وفرمایل هیڅ یونبی نسته چې هغه دې بزی نه وی پوولی (۴)

(۱) عبدالله بن سائبؓ په مکه مکرمه کې اوسیدی اوپه مکه کې دعبدالله بن زبیر ؓ دخلافت په وخت کې وفات سو عبدالله بن عباس ؓ دجنازې لمونځ باندی وکی

(۲) مجاهد دهمدې صحابي آزادکړل سوی مریئ دی له مجاهد څخه روایت سوی دی چې کله دقیس بن سائب عمر ۱۶۰ کاله سو اودروژې نیولوتوان یې نه وو نودا آیت نازل سو وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ (۱۸۴آیت سورة البقرة). کله چې به دروژې مبارکه میاشت راغله نوقیس بن سائبؓ به فرمایل چې زماله طرفه هره ورځ یوه مسکین ته فدیه ورکوی ، ابوحاتم فرمایې چې زماګمان دی چې قیس بن سائبؓ دعبدالله بن سائبؓ ورور دی ، مجاهدروایت کوی چې قیس بن سائبؓ به فرمایل : کان رسول الله صلی الله علیه وسلم یصلی الفجر اذایغشی السماء النور والظهر اذا زالت الشمس ، الحدیث : ژباړه : یعنی رسول الله صلی الله علیه وسلم به هغه وخت دسهار لمونځ کوی چې کله به په آسمان کې رڼا خپره سوه اودماپښین لمونځ به یې له زوال څخه وروسته کوی (اصابه )

(۳) لایشاری لایلاج وقیل لایاتی بالشری لایشاری یقلب احدی الرائین کذافی الدرالمنثور تلخیص النهایة للسیوطی )

(۴) بخاری کتاب الاطعمه )

Maktaba Tul Ishaat.com

له ابوهریرة رضی الله عنه څخه روایت دی چی رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل :
هیڅ یو پیغمبر نسته چی هغه دې بزې نه وی پوولی ..
صحابه کرامو رضی الله عنهم عرض وکړ تاهم پوولی دی ؟ نبی کریم ﷺ وویل هو ماهم دمکی دخلکو بزې په څو قیراطو باندې پووولی دی ، بخاری شریف کتاب الاجارة جلد ۱ صفحه ۳۰۱ )
حافظ توربشتی رحمه الله په شرح مصابیح کې لیکی : چی دیوشمیرخلکوپه نظردپسونو پوول اوپرهغه مزدوری اخیستل دپیغمبري له شان سره مناسب نه دی دوئ وایې چی په دې حدیث کې دقراریط لفظ راغلی دی ، داد قیراط جمع نه دی بلکې دهغه ځای نوم دی چیری چی به هغه مبارک بزې پوولی ددوئ داخبره بیځایه تکلیف دی په دینی کارو باندې هغه چی دالله ﷻ دپاره کیږی په هغه باندې دنبی مزدروی اوبدله اخیستل رښتیاهم دنبوت له مرتبی سره مناسب نه دی مګر دژوند اودنیایې کسب دپاره مزدوری اوپه بدله کارکول هیڅ کله دنبوت له شان سره خلاف کارنه دی بلکې کارکسب کول دانبیاء علیهم السلام طریقه کاردی اوتوکل ددوئ حال دی اوبل داچی داکارترنبوت اوپیغمبري مخکی وو له دې پرته قراریط دیوځای نوم ښودل بیخی نامعلومه اوشاذ خبره دی تردوئ مخکې هیچانه دی ویلی چی قراریط دیوځای نوم دی یاوو .
حافظ عسقلانی رحمه الله لیکي : چی راجح خبره داده چی قراریط دقیراط جمع دی دځای نوم نه دی ، اهل مکه دقراریط په نامه هیڅ ځای نه پیژنی اونه په خبردی ، نسائي دنصربن حزن څخه روایت کوی چی یوه ورځ داوښانولرونکواوبزولرونکوپه خپل مینځ کې یوپربل باندې فخرکوی ، نورسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل : چی موسی علیه السلام پیغمبرراولیږل سواوهغه دپسوپوونکي وواوزه پیغمبر راولیږل سوم اوماهم دخپلی کورنی بزې اوپسونه په آجیاد نومی ځای کې پوول ( فتح الباري جلد ۴ صفحه ۴۶۴ )
**پاملرنه** دانبیاء علیهم السلام دپسواوبزو پوول دامت درمی سنبالولودیباجه اومقدمه وه اوښان اوغوایې پوول دومره ګران نه وی لکه څومره چی دپسواوبزو پوول ګران وی پسونه اوبزې کله یوې چراګاه ته ځی اوکله بلی چراګاه ته ځي په یوه ګړی یوې خواته وی اوپه بل ګړی بیابلی خواته منډې وهی درمی څه بزې یوې خواته ځي اونورې بلی خواته اودشپانه هرې خواته ځارکوی ، چی هسې نه چی لیوه یادرنده خوددوئ په خواکې نسته شپانه غواړی چی ټولی بزې اوپسونه یوځای کوی ځکه کوم پسه یابزه چی له رمی څخه بیل سی لیوه هم پرهغه یواځي پسه باندې حمله کوی ، سهار اوماښام شپانه په دې فکر کې وی اوپه رمه پریشانه اوخفه وی اوسرګردانه ګرزی ،، همدغه حالت دانبیاء علیهم السلام دوئ دامت داصلاح اوکامیابی په فکرکې شپه اوورځ سرګردانه وی دامت خلک

Maktaba Tul Ishaat.com

خو د پسونو او بزو په څير دي يوې او بلې خواته ځي او انبياء علیہم السلام يې په پوره مهربانى او مينه د ځان خواته په نارو وهلو سره رابولي او د امت له بيغمې سره چې د غو حضراتو ته كوم تكليف او مشقت رسيږي پر هغه د صبر او تحمل امر كوي او د دې ټولو خبرو سره سره په هيڅ وخت کې دوئ د دعوت او تبليغ او لارښودني او تعليم څخه زره ماتي كيږي نه او نه تنګيږي او لكه څنګه چې پسونه دليوانو له ناځاپه حملو څخه ناخبره وي دغه رنګه اُمت د نفس او شيطان له برباد ونكيو حملو څخه ناخبره وي ، او پيغمبران علیہم السلام هر وخت په دې تاك كې او سيږي چې هسې نه چې نفس او شيطان دوئ برباد او هلاك كړي څومره چې له پيغمبر ﷺ سره د امت د اصلاح او كاميابى فكر وي له امت سره د هغه لسمه برخه فكر هم نه وي له امت سره خو د خپلې بربادى فكر هم نه وي دا خو پيغمبران علیہم السلام دي چې د امت د بد حالت په ليدلو سره دوئ د ننه د ننه ويلې كيږي .

الله عزوجل فرمايي :(لَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَّفْسَكَ أَلَّا يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ (٣) الشعراء )

شايد ته د دوئ د ايمان نه راوړلو په وجه خپل ځان دلاسه وركړې ،،

او په همدې وجه امت لارښودنه سوى :(النَّبِيُّ أَوْلَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنفُسِهِمْ (٦) سوره احزاب )

پيغمبر ﷺ د مؤمنانو په هكله د دوئ تر ځانو هم ډير نژدې دى ..

او په يو قرائت كې دى (وهوابٌ لهم ) يعنى دا پيغمبر د دوئ پلار دى .

اې الله ﷻ ته بيشميره رحمتونه او بيپايه بركتونه پر ټولو پيغمبرانو عليهم السلام باندى په عام دول سره او پر خاتم الانبياء محمد رسول الله صلى الله عليه وسلم باندى په خاص دول سره نازل كړې چې دوئ په پاكو خبرو سره موږ ناكاروته سمه سيده لار وښودله آمين

## د شام دويم سفر او له نسطورا راهب سره د نبى كريم ﷺ ليدنه كتنه !

خديجة الكبرى رضی اللہ عنہا د عربو له عزت مندى كورنۍ څخه يوه مالداره ښځه وه د هغې د نسبى شرافت او عفت او پاك لمنې په وجه په جاهليت او اسلام كې په طاهره مشهوره وه

( فتح البارى جلد ٧ صفحه ١٠٠ ) زرقانى جلد١ صفحه ١٩٩ ) زرقانى او فتح البارى باب تزويج النبى صلى الله عليه وسلم خديجة رضی اللہ عنہا وفضلها من باب المناقب ..

قريشو چې به كله تجارتى قافله ليږله نو خديجه رضی اللہ عنہا به هم خپل مال د مضاربت په دول يو چاته وركړ، د خديجة الكبرى رضی اللہ عنہا مال به د ټولو قريشو له مال سره برابر وو ، كله چې د رسول الله صلى الله عليه وسلم عمر شريف د پنځه ويش كالو سو او په مكه مكرمه كې د ده مبارك د امانت او ديندارى ننداره وسوه او په مكه كې داسې څوك نه وو چې ده مبارك ته يې د آمين په لقب نه وې ويلې نو ځكه خديجة رضی اللہ عنہا و نبى كريم ﷺ ته پيغام وليږى چې كه ته زما د تجارت مال شام ته يوسې زه به تاته د نورو په نسبت دوچنده بدله دركړم ، رسول الله صلى الله عليه وسلم د خپل آكا ابو طالب د مالى مشكلاتو په وجه دا پيغام قبول كړ ، او د خديجة الكبرى رضی اللہ عنہا له مريى سره يو ځاى شام ته روان سو

Maktaba Tul Ishaat.com

کله چې بُصرى ته ورسيدى نوتريوه سايه لرونکي ونې لاندې کينستی هلته يوراهب اوسيدى چې دهغه نوم نسطورا وو هغه چې وليدى سمدستی دده مبارک وخواته راغلی کله چې يې نبی کريم ﷺ وليدى وې ويل له عيسى ﷺ بن مريم څخه وروسته بياترا وسه دلته له دی مبارک پرته بل هيڅ نبى نه دی کښنته سوی ، (۱) وروسته يې ميسره ته وويل چې دده په سترګوکې سوروالی څه وخت وی، ميسره وويل دده مبارک دسترګوسوروالی هيڅ کله نه ځی ، راهب وويل ، هوهمداسی دی (وَهُوَ نَبِيٌّ وَهُوَ آخِرُ الأَنْبِيَاء) داهغه نبى دی اودا اخرى نبى دی. وروسته موږشام ته ورسيدو رسول الله ﷺ په رانيولو اوخرڅولو بوخت وو ، په دې وخت کې ديوسړی له هغه مبارک سره څه شخړه راغله هغه سړی ورته وويل چې ته په لات اوعزى قسم وکوه ، ده مبارک وفرمايل ماهيڅ کله په لات اوعزى قسم نه دی اخيستی ، ده مبارک وفرمايل کله چې زه پرلات اوعزى ناڅاپه ورسم نوزه په مخ اړولوسره تردوئ تيرېږم ، ددې خبرى په اوريدوسره هغه سړی وويل چې رښتياهم ستاخبره صحى دی يعنى ته رښتينى اوصادق يې.

اوبياهغه سړی وويل : چې والله داهغه سړی دی چې دده صفت اوشان زموږ علماء په خپلوکتابوکې ليکلی پيداکړی دی ، ميسره وايې : (۲) چې کله به غرمه سوه اوډيره ګرمی به سوه نومابه دوې ملکې ليدی چې هغه به راغلی اوپه رسول الله صلى الله عليه وسلم به يې سايه کړی وه ، خديجه ﷺ هم له لوړی خونی څخه رسول الله صلى الله عليه وسلم په دې حالت کې وليدی نوتهولو ښځوته يې وښودی ټولو ښځوتعجب وکړ له دې وروسته ميسره دسفر ټول حالات اوپيښې بيان کړه اورسول الله صلى الله عليه وسلم دتجارت مال خديجة ﷺ ته وسپاري په دې ځل درسول الله صلى الله عليه وسلم په برکت خديجه ﷺ ته دومره ګټه ورسيده چې له دې مخکې يې هيڅ کله هم نه وه ليدلی خديجة ﷺ چې دڅومره بدلی ژمنه کړی وه نبی کريم ﷺ ته يې ترهغه زياته ورکړه (۳)

ددې قصه له راوړلو وروسته يې ليکلی دی چې داقصه واقدى اومحمدبن اسحق اوابن سکن روايت کړی يعنى ددې پيښې راوی واقدى نه دی بلکې محمدبن اسحق اوابن سکن ددې روايت کړی واقدى دجمهوروعلماء په نزدضعيف دی اومحمدبن اسحق تابعى دی دجمهوروپه نزد ثقه دی .

---

(۱) دابن سعدپه روايت کې بعدعيسى لفظ نسته دالفظ علامه زرقانى نقل کړی دی ددې کلام يوه معنى خودادی چې موږدرته بيان کړه چې دحضرت عيسى ﷺ څخه وروسته بل نبی تردې ونه لاندی نه کينستلی ، دامطلب علامه سهيلى په روض الانف کې ذکرکړی دی ،، اودويم معنى دادی چې عزبن جماعه کړی چې کيدای سی دعيسى ﷺ څخه وروسته ددې ونی لاندی هيڅ سړی هم نه وی کينستلی نه نبى اونه بل څوک اوله نبی ﷺ پرته دهيڅ يوه انسان نه ناسته داهم له خلاف العادة کاروڅخه دی لکه چې له يوشمير رواياتو معلومېږی ..

(۲) داسی ښکاره کيږی چې ميسره دنبى کريم ﷺ تربعثت مخکې وفات سوی دی حافظ عسقلانى په اصابه کې فرمايې : چې په هيڅ صحيح روايت سره تراوسه دميسره صحابى کيدل نه دې ثابت سوی ، زرقانى جلد ۱ صفحه ۱۹۸)

(۳) طبقات ابن سعد جلد ۱ صفحه ۸۳) الخصائص الکبرى جلد ۱ صفحه ۹۱ عيون الاثر جلد ۱ صفحه ۴۹)

Maktaba Tul Ishaat.com

امام احمد رحمه الله فرمايي : چي د محمد بن اسحق حديث زما په نزد حسن دی ، واقدی که څه هم د محدثينو په نزد متروک دی مگر د حديثو هيڅ کتاب د واقدی له روايت څخه خالی نه دی ، حافظ ابن تيميه رحمه الله په الصارم المسلول صفحه ۹۶ کې فرمايي : چي واقدی که څه هم ضعيف دی مگر دده په اعلم الناس بالمغازی کيدو کې د هيچا خبره نسته امام شافعی رحمه الله او امام احمد رحمه الله او نورو امامانو به د واقدی له کتابو څخه اخيسته انتهی کلامه لنډه دا چي دا روايت له محمد بن اسحق او واقدی دواړو څخه نقل کړی دی او د محمد بن اسحق روايت د محدثينو په نزد معتبر دی ، د حسن څخه کم نه دی او د واقدی روايت که څه هم ضعيف دی مگر د حسن حديث لپاره بيشکه تائيد کونکی او شاهد جوړيدای سی

**د ميسره د قصي څيړنه او پلټنه او د سيرت د دريو امامانو يادونه او وهغوئ ته لنډه کتنه**

د ميسره د قصي روايت لکه څرنګه چي محمد بن اسحق او واقدی دواړو څخه روايت سوی دی چي د هغه په جرح او تعديل کې علماء ډيری خبری کړی دی په دې وجه موږ غواړو چي په دې ځای کې د سيرت د دريو امامانو څه حال لوستونکوته وړاندی کړو چي په سيرت او غزاګانو کې ډير مشهور دی لومړی (۱) موسی بن عقبه (۲) محمد بن اسحق (۳) واقدی ، د دې لپاره چي د سيرت د ټولو رواياتو صحيح مرتبه معلومه سی

**( ۱ ) موسی بن عقبه رحمه الله )**

موسی بن عقبه مدنی د زبير بن العوام رضی الله عنه د کورنۍ آزاد سوی مريئ او تابعی دی منل سوی او متفق عليه ثقه دی هيچا پر ده جرح نه ده کړی امام مالک او سفيان بن عيينه او عبدالله ابن مبارک رحمة الله عليهم له موسی بن عقبه څخه روايت نقل کړی دی په کال ۱۴۱ هجری کې وفات سوله نوموړی څخه شپږو امامانو په صحاح سته کې هم رايتونه نقل کړی دی ،امام مالک رحمه الله به د موسی بن عقبه د کتاب المغازی په اړه فرمايل : چي دا اصح المغازی دی ، مگر د موسی بن عقبه د کتاب المغازی هيڅ نسخه موجوده ه دی ، البته د سلفو په کتابو کې بيل بيل روايتونه دده پيدا کيږی ..

**( ۲ محمد بن اسحق رحمه الله )**

محمد بن اسحاق بن اليسار مطلبی مدنی تابعی دی ، د سيرت او غزاوو امام دی جمهورو علماء دده توثيق کړی دی امام مالک رحمه الله پر ده جرح کړی ، حافظ ذهبی په تذکرة الحفاظ کې ليکي چي محمد بن اسحق په خپله رښتينی او غوره دی مگر دده حديث د صحت تر درجه کښته دی امام احمد بن حنبل رحمه الله د ته حسن الحديث ويلی دی ( انتهی ) علی بن مدنی فرمايي چي د محمد بن اسحق حديث زما په نزد صحيح دی ، نسائی وايي قوی نه دی ، دار قطنی وايي ،د دليل وړ نه دی ، اما مالک رحمه الله وايي نوموړی دجال دی له دجالانو ، شعبی وايي : امير المؤمنين فی الحديث دی ، امام بخاری په صحيح بخاری

Maktaba Tul Ishaat.com

کې له ده څخه هیڅ موصول روایت نه دی اخیستی البته تعلیقاً یې له ده څخه روایت اخیستی دی اصحاب سنن له محمدبن اسحق څخه روایت نقل کړی دی .اوامام مسلم دبل په واسطه له نوموړی څخه روایت کړی دی په کال ۱۵۱هجری کې وفات سوی دی ، دمغازی ابن اسحق اصل نسخه ورکه سوی خودسیرت ابن هشام نسخه چی اوس موجو ده دی هغه په اصل کې دسیرت ابن اسحق نسخه دی چی په نوی طرز اوطریقه سره ابن هشام مرتب کړی ده ، په محمدابن اسحق باندی دوې جرح سوی دی اول داچی ده به په روایت کې تدلیس کوی ، دویم داچی ده به دخیبر اونوروغزاګانوپوښتنه له یهودڅخه کوله ، دویمه وجه موجب دجرح نه دی څکه دښې پلټنې دپاره له یهودوڅخه دپیښو پوښتنل داعتراض وړنه دی خوپریهودو باندی باورکول اوددوئ له روایاتو څخه احکام شرعیه ثابتول صحیح نه دی ، مګر په دنیاکې هیڅ مسلمان دانه سی ویلای اونه چیری داویل سوی دی چی محمدبن اسحق دخیبریهود ثقه ګڼلی دی اونه هیڅ دادنی عقل خاوندمسلمان دکافرڅخه روایت کولای سی اونه هغوئ ته ثقه ویلای سی اوچاچی دا سی وګڼل غلط کار یې وکی اوپاته سوه دتدلیس خبره په خپله ائمة الحدیث په دې تصریح کړی چی دتدلیس عنعنه معتبره نه دی ترڅوچی دهغه سماع ثابته نه سی .

**(۲) واقدی رحمه الله )**

ابوعبدالله محمدبن عمر بن واقد الواقدی المدنی ، دسیرت اومغازی امام اوجلیل القدر عالم دی .دامام مالک اوسفیان ثوری اومعمربن راشد اوابن ابی ذئب له شاګرادانوڅخه دی کذافی تاریخ ابن خلکان جلد ۱ صفحه ۶۴۰ اوده شاګرد محمدبن سعد دطبقات مصنف دسفیان بن عیینه له شاګردانوڅخه هم دی تاریخ ابن خلکان صفحه ۶۴۲ واقدی په کال ۱۳۰ هجری کې پیداسوی دی اوپه کال ۲۰۷ هجری کې وفات سوی دی میزان الاعتدال جلد ۳ صفحه ۱۱۱ دواقدي په اړه دمحدثینوالفاظ مختلف دی ، امام شافعی رحمه الله اوامام احمد رحمه الله واقدی ته کذّاب اودهغه کتابونوته یې دروغ ویلی دی ، اما م بخاری اوابوحاتم متروک الحدیث ورته ویلی دی ، علی بن المدنی اونسائی واضع الحدیث ورته ویلی دی ، اودائمة الحدیث یوی ټولی دئ ضعیف ګڼلی دی یعنی واقدی ضعیف دی کاذب نه دی ، یحی بن معین وایې واقدی ثقه نه دی ، دارقطنی وایې فیه ضعف یعنی په واقدی کې څه ضعف سته ، دعلماء یوکوچنی ټولی دواقدی توثیق کړی دي اوده ته یې ثقه ویلی دی .یزید بن هاورن وایې واقدی ثقه دی ، ابوعبیده اوابراهیم حزلی هم دده توثیق کړی دی ، دراوردی وایې چی واقدی امیرالمؤمنین فی الحدیث دی،حافظ ابن سیدالناس دعیون الاثرپه مقدمه کې له بیلابیلوقولو راوړلو وروسته دواقدی ثقه کیدو ته ترجیح ورکړی

Maktaba Tul Ishaat.com

اوحافظ ابن الحجر په فتح الباري کې فرمايي ::

وقد تعصب مغلطائی للواقدی فنقل کلام من قواه للواقدی وسکت عن ذکر من وهاه واتهمه وهم اکثر عدداً واشدا تقاناً واقوی معرفة به من الاولين ومن جملة ماقواه به ان الشافعی روی عنه وقد اسند البيهقي عن الشافعي انه کذبه کذافي انهاءالسکن مقدمة اعلاء السنن صفحه ۷۵)

ژباړه : حافظ مغلطايې دواقدی په ملګری کې له تعصب کاراخيستی دی ځکه کومو خلکو چې واقدی ته ثقه اوقوی ويلی دی دهغوئ کلام يې ذکر کړی دی اوکومو خلکو چې واقدی ته ضعيف ويلی اومتهم کړی يې دی دهغوئ له يادولو مغلطائی پټه خوله سوی دی اوسره له دې چې پرواقدی باندی جرح کونکي ترتوثيق کونکيو په شمير کې هم زيات دی اوپه ضبط اواتقان اوعلم اوپيژندنه اوپوهه کې هم ترده مخکې دی اودواقدی په قوت کې يې دادلائل وړاندی کړی دی چې امام شافعي رحمه الله له نوموړی روايت نقل کړی دی ، اوسره له دې چې بيهقی په خپل سند سره له امام شافعي رحمه الله څخه نقل کړی دی چې واقدی دروغجن دی .

دحافظ ابن حجر رايه داده چې کله په يوراوی کې جرح اوتعديل توثيق اوتضعيف يوځای سی نود ډيروخبری ته ترجيح ورکول کيږی له دې وجی دواقدی جرح ته پر توثيق باندی ترجيح ورکول په کاردی ځکه دواقدی جرح کونکي ترتعديل کونکو ډير دی..

حافظ مغلطائی رايه داده : چې دتعارض په صورت کې توثيق اوتعديل ته ترجيح ورکول پکاردی که څه هم تعديل اوتوثيق کونکي لږدی ،ځکه اصل په علماء کې عدالت اوثقت دی خصوصاً په خيرالقرون کې چې ترڅودراوی فسق ثابت نه سی ترهغه وخته پوری دهغه روايت نه رديږی ، لکه چې الله تعالی فرمايي :(يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَإٍ فَتَبَيَّنُوا أَنْ تُصِيبُوا قَوْمًا بِجَهَالَةٍ فَتُصْبِحُوا عَلَىٰ مَا فَعَلْتُمْ نَادِمِينَ( سورة الحجرات آيت ٦)

که فاسق تاسوته خبر راوړی نودهغه خبر پلټنه کوی ، اوپه يوقرائت کې دفتبينوا پرځای فثبتوا راغلی دی يعنی که فاسق خبر درته راوړی نوپه هغه کې تثبت اواحتياط کوی په ردکولو کې تلوار مه کوی دتبيّن اوتثبت حکم دهغه راوی دخبر په اړه دی چې دهغه فسق ثابت سوی وی ځکه الله ﷻ فرمايي (إِنْ جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَإٍ) نودچاچې فسق هم نه وی ثابت سوی په هغه کې خوبه نورهم ډير احتياط اړتيا وی په دې بناباندی حافظ مغلطای دواقدی په اړه له تعصب څخه کار نه دی اخيستی بلکې دانصاف څخه يې کاراخيستی دی چې دتوثيق اوتعديل قول يې غوره کړی دی ، اودګوت نيونکو اوتورلګونکو ډير والی ته يې نه دی کتلی ، اودفقهاؤ لاريې غوره کړی ده . چې کله په يوراوی کې توثيق اوضعف جمع سی نودمحدثينوپه نزد دډيروخبره دمنلوړدی اودفقهاء مسلک دادی چې

کله په یوراوی کې جرح اوتعدیل یوځای سی نودنامعلومی جرح په مقابل کې تعدیل ته ترجیح ورکوی که څه هم دتورلګونکوشمیر ترمعدلینوډیر وی اواحتیاط هم په قبلو لوکې دی نه منل داحتیاط خلاف دی دحافظ بدرالدین عینی په شرح بخاری اوپه شرح دهدایه کې اودشیخ ابن همام دهدایه په شرح کې هم همداطریقه کاردی چی توثیق اوتعدیل ته ترتضعیف اوجرحی ترجیح ورکوی اودامام احمدابن حنبل رحمه الله هم همدامسلک دی (۱) ترڅوچی دراوی په ترک باندی ټول علماء متفق نه سی ترهغه وخته پوری امام احمد رحمه الله دهغه روایت نه پریږدی په مسندکې یې له سره ترپایه پوری په همدې طریقه روایتونه راوړی دی ابوداؤد اونسائی هم په مسندکې پردې طریقه روان دی نومعلومه سوه چی دحافظ مغلطائي دواقدی توثیق اوتعدیل ته ترجیح ورکول په دې اصولوباندی مبنی دی په تعصب باندی مبنی نه دی دواقدی په اړه چی کوم مختلف اقوال مورږ نقل کړی دی هغه ټول دحافظ ذهبی دمیزان الاعتدال جلد ۳ صفحه ۱۱۰څخه راخیستل سوی دی عجیب خبره دادی چی دواقدی په اړه دحدیثو داامامانو ټول اختلاف دحافظ ذهبی مخ ته دی اوسره له دی په پای کې حافظ ذهبی وایې :استقر الاجماع علی وهن الواقدی ددومره اختلاف په شتون کې داجماع دعوی بیخی بی بنسټه اوبیځایه دی .

حافظ ابن تیمیه په الصارم المسلول کې فرمایې مع مافي الواقدی من الضعف لایختلف اثنان ان الواقدی اعلم الناس بتفاصیل امور المغازی واخبر باحوالها وقدکان الشافعی واحمد وغیرهما یستفیدون علم ذلک من کتبه )

ژباړه : سره له دې چی واقدی ضعیف دی په دنیاکې هیڅ دوه کسان هم په دې هکله اختلا ف نه لری چی واقدی ترټولوډیر په غزاګانوباندی پوه دی اودغزاګانوداقوال اوتفصیلا تو په پیژندنه کې ترټولوډیر خبردی اوامام شافعی رحمه الله اوامام احمد رحمه الله اونوروعلماء به دواقدی له کتابوڅخه ګټه پورته کوله انتهی )

اوپه دنیاکې دسیرت اومغازی او هیڅ داسی کتاب نسته چی هغه دې دواقدی له روایت څخه خالي وی فتح الباری اوزرقانی شرح مواهب دواقدی درواياتوڅخه ډک دی اوپه خپله علامه شبلی هم ډیر روایتونه له واقدی نقل کړی دی علامه شبیلی دسیرت النبی په ډیروځایوکې دطبقات ابن سعد هغه روایتونه راوړی دی چی دهغو اول راوی واقدی دی علامه شبلی دطبقات صفحه اوجلد هم ورکړی دی مګر په هغه ځای کې یې دانه دی ویلی چی ددې روایت لومړی راوی واقدی دی چی هغه دعلامه په نظرمشهور دورغجن اوافسانه جوړونکی اودیادولووړنه دی اوځای ځای دهغه داسی یادونه کوی چی هیڅ د منلووړنه وی .مګر کله چی شبیلی ددې مشهوردورغجن څخه روایت نقل کوی نودده نوم نه یادوی خوددروغجن محترم شاګردابن سعدپه نامه یې راوړی عجیبه دی چی شاګردیې محترم اواستاذیې دروغجن دی اوداستاذروایت دشاګردپه نامه راوړی

---

(۱)قال یعقوب قال لی احمد مذهبی فی الرجال انی لااترک حدیث محدث حتی یجتمع اهل مصر علی ترک حدیثه کذافی التهذیب جلد ۵ صفحه ۲۷۷)

Maktaba Tul Ishaat.com

**په سیرت النبی صلی الله علیه وسلم کې دواقدی روایات**

اوس دنمونی په ډول دواقدی څورروایتونه لوستونکوحضراتوته وړاندی کوو هغه چی علامه شبلی په سیرت النبیﷺ کې راوړی دی

(۱ــ قصی دمرګ په وخت کې دحرم ټول منصبونه وخپل مشرزوی عبدالدارته وسپارل ، طبقات ابن سعد جلد ۱ صفحه ۴۱) سیرت النبی جلد ۱ صفحه ۱۵۴) علامه داواقعه له طبقات ابن سعد څخه نقل کړی ده چی هغه یوائی له واقدی څخه نقل کړی دی

(۲ــ دعبدالله صاحب په میراث کې اوښان پسونه اویوه مینځه چی دهغې نوم ام ایمن وه پاته سوه الخ ، طبقات ابن سعد جلد ۱ صفحه ۶۲ سیرة النبی صفحه ۱۵۸ جلد ۱ داواقعه هم په طبقات کې یوائی له واقدی څخه نقل سوی له واقدی وروسته هیڅ سندنه دې یاد سوی

(۳ــ ابن سعدپه طبقات جلد ۱ صفحه ۷۱ کې روایت کړی دی چی رسول اللهﷺ به فرمایل چی زه ترتاسوټولوډیرفصیح یم ځکه زه دقریشوله کورنۍ څخه اوزماڅ‌به دبنی سعدڅ‌به ده ، سیرت النبی جلد ۱ صفحه ۱۶۲ ددې راوی هم محمدبن عمر واقدی دی .

(۵ــ علامه شبلی په سیرة النبی جلد ۱ صفحه ۴۴۰ کې دخیبردغزا په بیان کې لیکی چی رسول الله صلی الله علیه وسلم عام اعلان وکوی ، لایخرجن معنا الاراغب فی الجهاد ، زموږ سره به یوائی هغه څوک وزی چی دجهاد غوښتونکی وی ،ابن سعد )داروایت یې هم دابن سعدپه حواله نقل کړی دی چی هغه دواقدی څخه روایت سوی دی .

آیا دادعلم اوامانت خلاف نه دی چی کله یوروایت نه منی نودواقدی نوم یادوی که څه هم دهغه روایت راوی له واقدی پرته بل څوک وی اوهغه ثقه هم وی ، اوکله چی دواقدی روایت راوړی نودواقدی نوم نه یادوی بلکې دهغه دشاګردپه نامه اکتفاء کوی اوپه پټه خوله په هغه باندی تیریږی .

**خلاصه** :دواقدی په اړه ثابت اوښه پلټل سوی اونږدی وحق ته دادی چی واقدی ضعیف دی خو دروغجن اوله ځانه جوړونکي نه دی ، دواقدی دروایت داسي حکم دی لکه د ضعیف راوی دروایت حکم چی دی او ترڅوچی بل صحیح حدیث ددې ضعیف حدیث مقابل نه وی ترهغه وخته پوری ضعیف حدیث نه پریښودل کیږی خصوصاً بیاهغه وخت چی هغه ضعیف حدیث په ډیرو طریقواومختلفوسندوسره نقل سوی وی .

دامام ابوحنیفه‌رحمه‌الله څخه په تواترسره نقل سوی دی چی ضعیف حدیث زماپه نظر د خلکوتررایه ډیر غوره دی ، اما م ابوحنیفه رحمه‌الله چی به کله په یوه مسئله کې صحیح حدیث پیدانه کی نوضعیف حدیث ته به یې دقیاس په مقابله کې ترجیح ورکوله ، دضعیف حدیث مطلب دانه دی چی دمنلووړنه دی بلکې مطلب یې دادی چی دضعیف حدیث ضعف ته وګوره اوکله چی دصحیح حدیث اوضعیف په مینځ کې تعارض راسی نو

Maktaba Tul Ishaat.com

صحی حدیث ته ترجیح ورکړه ، او که هیڅ صحیح حدیث پیدانه سو نو ضعیف حدیث ته پر خپله رایه ترجیح ورکړه ، ځکه رایه بالذات ضعیفه او کمزوری ده او په حدیث نبوی کې بالذات ضعف نسته خو په سند او طریقه دراوړلو کې ضعف وی او دا عارضی شی دی ذاتی نه دی او د رایه ضعف ذاتی دی .په دې وجه به ضعیف حدیث پر رایه مخکې کیږی او ضعیف روایت د قبلولو شرائط د اصول حدیث په کتابو کې ذکر سوی دی ، هغو ته رجوع وکوی . هذا ما ظهر لی فی هذا المقام والله سبحانه وتعالى اعلم وعلمه اتم واحکم .

حافظ عراقی رحمه الله په الفیة السیرة کې فرمایې

ثم مضى للشام مع ميسرة ............ في متجر والمال من خديجه

من قبل تزويج بها فبلغا ............ بصرى فباع وتقاضى ما بغا

وقد رأى ميسرة العجائب ............ منه وما خص به مواهباً

وحدث السيدة الجلية ............ خديجة الكبرى فاحصت قيله

ورغبت فخطبت محمدا ............ فيالها من خطبة ما اسعدا

وكان اذ زوجها ابن الخمس ............ من بعد عشرين بعد بغير لبس

**مسائل !** (۱) له دې روایته معلومیږی چی دیو سړی د پاره خلاف العادت کارلکه د ملائکه وولیدل کیدای سی لکه په تیره پیښه کې چی میسره ملائکه وی په خپلو سترګو ولید ی چی د نبی کریم ﷺ پر سر باندی یې سایه کوله ،زرقانی جلد ۱ صفحه ۱۹۹)

او په قرآن کریم کې دی چی مریم علیها السلام جبرئیل امین علیه السلام و نور ملائکه ولیدلی او په صحیح بخاری کتاب الانبیاء کې راغلی چی هاجری ملکی ولیدلی او په اصابه کې ذکر سوی دی چی عمران بن حصین خپل کراماً کاتبین لیدلی

(۲) له ډیرو روایاتو دا معلومه سوه چی پر رسول الله صلی الله علیه وسلم باندی د وریځې سایه کول د حلیمه سعیده په کور کې او د دې زامنو په خپلو سترګو ولیدلی چی وریځی په رسول الله صلی الله علیه وسلم باندی سایه کړی وه اود شام په لومړی سفر کې بحیرا راهب د وریځې سایه په خپلو سترګو ولیدله او نورو ته یې هم وښودله په ترمذی کې د ابو موسی رضی الله عنه په روایت رانقل سوی ، علامه ابن حجر مکی په شرح د قصیده همزیه کې ویلی دی چی د ترمذی روایت په دې هکله تر ټولو ډیر صحی دی لکه چی عزبن جماعه وایې چی څوک داوایې چی پر رسول الله صلی الله علیه وسلم باندی د وریځې د سایه کولو حدیث د محدثینو په نزد صحیح نه دی نو دده دا خبره بالکل غلطه او بی بنیاده ده هو دا خبره منم لکه حافظ سخاوی چی وایې چی د وریځې سایه کول همیشه نه وو بلکې کله کله به وو لکه چی په حدیث کې راغلي چی د هجرت په سفر کې د رسول الله ﷺ دیره

Maktaba Tul Ishaat.com

کرمی وسوله نوابوبکر صدیق رضی الله عنه په خپل پټو باندی پرهغه سایه وکړه اودغه رنګه دجعرانه په غزا کښ په رسول اللهﷺ باندی دکالی سایه جوړه سوله صحابه رضی الله عنه فرمایي : چې کله موږ به سایه لرونکي ونه ولیدله نوهغه به مورسول اللهﷺ ته پرېښنودله (۱)

## دخدیجة الکبری رضی الله عنها له نبی کریمﷺ سره نکاح

دابن اسحق په روایت کښ راغلی چی خدیجه رضی الله عنها درسول الله صلی الله علیه وسلم دسفر ټول حالات اودراهب وینا اودملائکه وو پرده مبارک باندی سایه کول، ټولی خبری ورقه بن نوفل ته بیان کړی ، ورقه بن نوفل وویل چی خدیجی رضی الله عنها که داپیښي رښتیا وی نوبیایقیناً محمدصلی الله علیه وسلم ددې امت نبی دی اوزه ښه پوهیږم چی په امت کښ یونبی راتلونکی دی اودهغه انتظار موږکوو اودهغه وخت رانژدی سوی دی (۲) کله چی خدیجه رضی الله عنها داخبره واوریده دخدیجی رضی الله عنها په زړه کښ له رسول اللهﷺ سره دنکاح مینه پیداسوه دشام دسفردراستنیدو دوې میاشتی اوپنځه ویشت ورځي وروسته په خپله خدیجة رضی الله عنها رسول الله صلی الله علیه وسلم ته دنکاح پیغام ولیږی رسو ل الله صلی الله علیه وسلم دخپل آکا ابوطالب په مشوره پیغام ومنی په معلومه ورځ رسول الله صلی الله علیه وسلم دخپل آکا ابوطالب اوحضرت حمزه رضی الله عنه اودکورنۍ له نورومشرانو سره یوځای دخدیجه رضی الله عنها وکورته تشریف یوړی مبردوایي چی دخدیجه رضی الله عنها پلاردحرب الفجار ترجګړه مخکښ وفات سوی وو دنکاح په وخت کښ دخدیجة رضی الله عنها آکا عمرو بن اسد ژوندی وو یوشمیرنوربیاوایي چی دنکاح په وخت کښ دخدیجه رضی الله عنها پلار خویلدهم ژوندی وو اوموجودوو علامه سهیلی وایي چی دمبردخبره صحی دی اوهمداخبره له جبیر بن مطعم اوابن عباس اوعائشه صدیقه رضی الله عنها څخه نقل سوی دی ، روض الانف جلد ۱ صفحه ۱۲۲)

ابوطالب خطبه ولوسته وروسته نکاح وتړل سوه دخطبی آخری الفاظ داسی دی :

اما بعد فان محمدا ممن لا یوازن به فتی من قریش الا رجح به شرفا ونبلا وفضلا وعقلا وان کان فی المال قل فانه ظل زائل وعاریة مسترجعة وله فی خدیجة بنت خویلد رغبة ولها فیه مثل ذلک (۳)

ژباړه :وروسته دادی چی محمدﷺ هغه دی چی په قریشوکښ هرځوان هم په شرافت اولوړوالی اوغوره والی اوعقل کښ دده سره وتلل سی نودئ به ترډروندوی په مال کښ که څه هم کم دی مګر مال تلونکي سیوری دی اوپردئ شئ دی اوبیرته تلونکی دی دئ له خدیجة سره دنکاح مینه لری اوخدیجة له ده سره دنکاح مینه لری دنکاح په وخت کښ د رسول اللهﷺ صلی الله علیه وسلم عمرشریف پنځه ویشت کاله وو اودخدیجة الکبری رضی الله عنها عمر

---

(۱) عیون الاثر صفحه ۵۴)
(۲)زرقانی جلد۱ صفحه ۱۳۸)
(۳) روض الانف جلد ۱ صفحه ۱۱۲)

Maktaba Tul Ishaat.com

ثلويښت کاله وو شل اوښان مهر وټاکل سو ،سيرة ابن هشام او حافظ ابو البشر دولابی ليکی چی دمهر اندازه دوولس نيمې اوقيه وه يوه اوقيه ثلويښت درهم کيږی ، له دې وجی شرعی مهرپنځه سوه درهم دی (۱) درسول الله صلی الله عليه وسلم دالومړی نکاح وه اوډخديجه ﷺ تفصيلی بيان به ان شاء الله العزيز دازواج مطهراتوپه بيان کې ذکر کړو

**دکعبې آبادول اودرسول الله صلی الله عليه وسلم فيصله . پريکړه )**

ددنياله پيداکيدوبياتراوسه دکعبه دخونی آبادي پنځه ځله سوی ده لومړی ځل آدم ﷺ آباده کړه په دلائل بيهقی کې له عبدالله بن عمرو بن عاص ﷺ څخه روايت سوی دی چی رسول الله صلی الله عليه وسلم وفرمايل چی الله تعالی جبرئيل ﷺ آدم ﷺ ته دبيت الله شريف دآبادولو دحکم لپاره وليږی کله چی آدم ﷺ دکعبی له آبادی خلاص سو نوحکم ورته وسو چی ددې کورپرشاوخوارا وګرزه اوداورته وويل سوچی ته لومړنۍ انسان يې اودالومړی کوردی چی دخلکو دعبادت دپاره جوړسوی دی ( فتح الباری جلد ۶ /صفحه ۲۸۴ )کتاب الانبياء باب قول الله تعالی (وَاتَّخَذَ اللّٰهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلاً ۱۲۵آيت سورة النساء)دويم کله چی دنوح ﷺ په وخت کې طوفان راغلی نودبيت الله نوم اونښان ورک سو ابراهيم ﷺ ته دبيت الله دبيرته جوړولو حکم وسو دبنيادونښې هم نه وې پاته جبرئيل ﷺ راغلی ددبيخ بنياد نښې يې وروښودلې نوحضرت خليل الله ﷺ اوذبيح الله عليهما الف الف صلوة دالله ﷻ په کومک آبادی پيل کړه تفصيلی قصه په قرآن کريم کې ذکرسوی ده که موتفصيل په کاروی نوفتح الباری کتاب الانبياء باب قول الله تعالی وَاتَّخَذَ اللّٰهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلاً ۱۲۵آيت سورة النساء) اوتفسيرابن کثير اوتفسيرابن جرير ته رجوع وکوی (فتح الباري جلد ۶ /صفحه ۲۸۵)

دريم ځل درسول الله صلی الله عليه وسلم ترپيغمبري پنځه کاله مخکې کله چی درسول الله ﷺ عمرشريف پنځه ديرش کاله وو قريشودکعبی خونه آباده کړه دابراهيم ﷺ په آبادی کې دکعبی خونی بام نه درلودی ددیوالولوړوالی يې لړوو دانسان ترقدلړزيات وو تقريبانه لويشتی په اندازه لوړوو دوخت دتيريدوپه وجه ډيرزاړه سوی وو په نشيب کې دکيدوپه وجه دباران ټولی اوبه دننه ورتلې ځکه قريشوته دکعبی دجوړيدوفکرپيدا سو کله چی دقريشوټول مشران پر دې باند ی اتفاق سوچی بيت الله شريف ونړوی اوبيرته يې له سره جوړه کړی نوابووهب بن عمرو مخزومی ( درسول الله صلی الله عليه وسلم دپلار ماما ) ودريدی اوقريشوته يې وويل چی ګوري دبيت الله شريف په آبادی کې چی هرڅه مصرف اوخرچ کيږی هغه به دحلال کسب وی دزنا ، غلا، سود اوداسی نورونارواوپيسی به په دې کې نه مصرفيږی يوائې حلال مال دې ددې په آبادی کې

---

(۱) زرقانی جلد ۱ صفحه ۲۰۲)

Maktaba Tul Ishaat.com

مصرف سی الله تعالی پاک دی او پاک خو بنوی دهغه په کور کې پاکې پیسې مصرف کې اوددې لپاره چې دبیت الله شریف دآبادی له شرافت څخه څوک بې برخې پاته نه سی څکه دبیت الله شریف آبادي پرپیلا بیلو ټبرو باندی وویشله چې فلانی قبیله به دبیت الله شریف فلانی برخه جوړوی او فلانی قبیله به دبیت الله شریف فلانی برخه جوړه وی ددروازی خوا دبنی عبد مناف اوبنی زهره په برخه کې راغله او حطیم دبنی عبدالدار بن قصّی او ابن اسد اودبنی عدی په برخه کې راغله په همدې وخت کې قریشوته داخبرورسیدی چې یوه تجارتی کښتۍ دجدّی له بندرگاه سره جنګیدلی او ماته سوی ده ، ولید بن مغیره چې خبر سو سمدستی جدی ته ولاړی اودهغې کښتۍ تختې یې دکعبې شریف دبام دپاره راوړی په هغې کښتۍ کې یورومی مستری هم وو دهغه نوم باقوم وو ولید بن مغیره دبیت الله شریف دجوړولو لپاره هغه هم له ځان سره راوستی .قال الحافظ رجاله ثقات مع ارساله ( الاصابة جلد ۱ صفحه ۱۳۷)

له مشورو او پریکړی وروسته چې کله دزړی آبادی دنړیدلو وخت راغلی نو دهیچا داهمت نه وو چې دبیت الله شریف ونړوی خو بالاخره ولید بن مغیره ولاړسو داسی یې وویل : اللهم لانرید الاالخیر ، اې الله ﷻ موږیوازې دخیراونیکۍ نیت لرو . زموږ نیت بدنه دی دایې وویل دحجراسود اورکن یمانی له خوایې شروع په وکړه دمکی خلکو وویل چې دشپې انتظار وکوی چې پرولید باندی کوم لسمانی مصیبت نازلیږی که پرده باندی کوم اسمانی مصیبت او آفت نازل سو نوموږ به بیت الله شریف بیرته په اصلی حالت جوړوو او که داسی نه وو نوموږ به هم دولید مرسته کوو کله چې سهار سو خلکو ولیدل چې ولید روغ رمټ حرم شریف ته راغلی . خلک په دې پوه سو چې زموږ به کار الله ﷻ خوشا له کیږی دټولو همتونه لوړسو او ټول په اتفاق سره په زړه اوبدن سره په دې کار کې شریک سو-اودومره یې وکیندله چې دحضرت ابراهیم ؈ دوخت بنیادونه رابښکاره سو یو قریشی چې کله په بنیاد ابراهیمی باندی کولنګ ووهی نو ناڅه په مکه کې سخته زلزله راغله دوئ هم سمدستی له نورکیندلو لاس واخیستی اوپه همدغه بنیادو باندی یې آبادی پیل کړه کله چې آبادی پوره سوه او دحجر اسود پرځپل ځای دایښودو وخت راغلی دویش برابر هری قبیلی بیل بیل آبادی شروع کړه دحجراسود دایښودو په وخت کې سخت اختلاف پیداسو ، توری راوایستل سوی او خلک جګړی او مرګ ژوبلی ته تیار سول کله چې څلورپنځه ورځې دغه رقم تیری سوی او هیڅ خبره معلومه نه سوه نو ابوامیه بن مغیره مخزومی چې په قریشو کې تر ټولو ډیر معتبر او سپین ږیری وو دارایه ورکه چې صبا سهار

چې هرسړی ترتهولومخکې مسجدحرام ته ددروازې له لارې داخل سی هغه به خپل حاکم جوړکړی اوخبره هغه ته وسپاری تهولودارایه خوښه کړه.
صباسهار تهول خلک حرم ته راغلو که ګوری ترتهولومخکې راتلونکی محمدرسول الله صلی الله علیه وسلم دی دهغه په لیدوسره دتهولوله ژبې بې اختیاره داالفظ ووتی :
هذا محمد الامين رضينا هذا محمد الامين : ژباړه : داخومحمدﷺ امانت ساتونکی دی موږ تهول دهغه په حاکم جوړیدوباندی راضي یو داخومحمدﷺ امانت ساتونکی دی.
نبی کریم ﷺ وړانديز وکړ چې يوپټو راوړی حجر اسود يې په هغه کې کیښودی اوويې فرمایل چې دهری قبیلې مشردې داپټو ونیسی ددې دپاره چې له دې شرافت څخه هیڅ قوم بې برخې پاته نه سی دافیصله تهولوخوښه کړه اوتهولوپه اتفاق سره پټوپورته کړکله چې تهولوپه يوه پلاپټو پورته کی دحجراسودایښودوځای ته ورسیدل نورسول الله صلی الله علیه وسلم په خپله مخکې سو اوپه خپل لاس مبارک يې حجر اسود په خپل ځای کې کیښودی (۱)
څلورم ځل عبدالله بن زبیر ﷺ دخپل خلافت په وخت کې بیت الله شریف شهیده کړه اوله سره يې بیرته آباده کړه..
پنځم ځل : حجاج بن یوسف جوړه کړه چې نه ترده مخکې اونه وروسته خلکوکې دده په څیر ظالم اوتیری کونکي مثال نسته دتفصیل دپاره دتاريخ کتابو نه وګوري
حافظ عراقی رحمه الله په الفية السيرة کې فرمايي :

وَاِذْبَنَتْ قُرَيْشٌ الْبَيْتَ اخْتَلَفَ : مَلاَ هُمْ تَنَازُعًا حَتّٰى وَقَفَ
اَمْرَهُمْ فِيْمَنْ يَكُوْنَ يَضَعُ : اَلْحَجَرَ الْاَسْوَدَ حَيْثُ يُوْضَعُ
اِذْجَاءَ قَالُوْا كُلُّهُمْ رَضِيْنَا : لِوَضْعِهِ مُحَمَّدُ الْاَ مِيْنَا
فَحَطَّ فِيْ ثَوْبٍ وَ قَالَ يَرْفَعُ : كُلُّ قَبِيْلٍ طَرَفًا فَرَ فِعُوْا
ثُمَّهُ اَوْدَعَ الْاَمِيْنَ الْحَجَرَا : مَكَانَهُ وَقَدْ رَضُوْا بِمَا جَرٰى

**دجاهلیت له رواج اودود څخه نبی کریم ﷺ ډیرلیری اوبیزاره وو!**

انبیاء اورسولان که څه هم دنبوت اورسالت څخه مخکې نبی اورسول نه وی مګر ولي اوربنتيي خامخاوی اودهغه ولايت داسی پوره وی چې هرڅومره لوی ولی دهغه دولايت سره دومره نسبت هم نه وی لکه ديوه څاڅکی اوبوله دریاب سره يادده يوی وړانګی له لمرسره ، د ابراهيم عليه السلام په اړه الله جل جلاله فرمايي :{ وَلَقَدْ آتَيْنَا إِبْرَاهِيمَ رُشْدَهُ مِن قَبْلُ وَكُنَّا بِهِ عَالِمِينَ } [الأنبياء : ۵۱] اودحضرت یوسف عليه السلام تهوله قصه

(۱) سیرة ابن هشام جلد ۱ صفحه ۶۵ روض الانف صفحه ۱۲۷ تاريخ طبری جلد ۲ صفحه ۲۰۰ زرقانی جلد ۱ صفحه ۲۰۳، ۲۰۶

Maktaba Tul Ishaat.com

او خصوصاً دهغه دالاربنودنه قَالَ رَبِّ السِّجْنُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا يَدْعُونَنِي إِلَيْهِ وَإِلَّا تَصْرِفْ عَنِّي كَيْدَهُنَّ أَصْبُ إِلَيْهِنَّ وَأَكُن مِّنَ الْجَاهِلِينَ (۳۳سورة اليوسف) او دالله جل وعلى شانه ديحى عليه السلام په اړه دا لاربنودنه : يَا يَحْيَىٰ خُذِ الْكِتَابَ بِقُوَّةٍ وَآتَيْنَاهُ الْحُكْمَ صَبِيًّا (۱۲) وَحَنَانًا مِّن لَّدُنَّا وَزَكَاةً وَكَانَ تَقِيًّا (۱۳سورة مريم)

اوداسې نورې لاربنودنې ، داټول پردې دلالت کوي چې انبياء عليهم السلام ترنبوت اوپیغمبرۍ له مخه هم دلوړو درجوخاوندان او دالله ﷻ دوستان دي همدا شان دنبی اکرم ﷺ دی نبی کریم ﷺ له لویه سره دشرک اوبت پرستۍ څخه اودشرک له ټولو رواجو بیخی پاک اوبیزاره وو لکه چې دابن هشام په روایت کې راغلي دي :

فشب رسول الله صلى الله عليه وسلم والله يكلأه ويحفظه ويحوطه من اقذار الجاهلية لما يريد به من كرامته ورسالته حتى بلغ ان كان رجلا وافضل قومه مروءة واحسنهم خلقاً واكرمهم حسباً واحسنهم جواراً واعظمهم حلماً واصدقهم حديثاً واعظمهم امانة وابعدهم من الفحش والاخلاق التي تدنس الرجال تنزهاً وتكرماً اسمه في قومه الامين لما جمع الله فيه من الامور الصالحة (سيرة ابن هشام جلد۱ صفحه ۶۲)

ژباړه : نبی کریم ﷺ په داسې حال کې ځوان سو چې الله تعالی دده ساتنه اوڅارنه کوله اودجاهليت دټولو خرابيو پاک اوخوندی وساتی ځکه الله تعالی داارادہ کړې وه چې هغه ته نبوت اورسالت اوهرقسم عزت اوکرامت ورکړي ترڅو چې هغه غټ سړی سو اودمیړانی اوښو اخلاقو اودکورنۍ عزت په حلم اوصبر اورښتيا اوامانت کې ترټولو لوړ سو اوله بیحیایي اوبدو اخلاقو څخه ډیر لیری وو تردې چې هغه دامین په نوم مشهور سو دحضرت علی ؓ څخه روايت دی چې دنبی کریم ﷺ څخه پوښتنه وسوه چې تایووخت د بت عبادت کړی دی هغه وفرمايل نه بیاپوښتنه وسوه چې یووخت دې شراب څیښلی دی ، هغه وفرمايل نه ، اودایې هم وفرمايل چې مابه تل داشیان کفر ګڼل که څه هم ماته دکتاب اوایمان علم نه وو ( اخرجه ابونعيم وبن عساكر) په مسند احمد کې له عروه بن زبیر ؓ څخه روايت سوی دی : چې ماته دخديجة الكبرى ؓ یوه همسايه بیان کړی دی چې ما دنبی کریم ﷺ څخه واوریدل چې خديجة الكبرى ؓ ته یې ویل چې قسم په الله ﷻ زه هیڅ کله دلات عبادت نه کوم (۱)

زیدبن حارثه ؓ فرمایې چې دجاهليت په وخت کې چې به مشرکینو دبیت الله شریف طواف کوی نواساف اونائله (۲) بتان به یې مچول یوځل ماله رسول الله صلی الله علیه وسلم سره یوځای دبيت الله شريف طواف کوي ، کله چې زه د بتانو خواته تیریدم نوهغه مې مچ کړه رسول الله صلی الله علیه وسلم زه منع کړم ، مابه خپل زړه کې وویل چې په بنکلولو سره څه کیږی په دې وجه مادویم ځل بیاهغه مچ کړ هغه زه بیالږ په سختۍ سره منع کړم وې فرمايل چې ماته نه وې منع کړی ، زید ؓ فرمایې قسم په الله ﷻ له دې

(۱) الخصائص الكبرى جلد۱ صفحه ۹۵) (۲) اساف اونائله ده دووبتانونومونه دي )

Maktaba Tul Ishaat.com

وروسته مې هیڅکله بت ته لاس نه دی وروړی ، ترڅو چې الله تعالی رسول الله ﷺ ته نبوت اورسالت ورکړ اوپه هغه باندی یې خپل کلام نازل کی ،دا روایت په مستدرک دحاکم اودلائل ابی نعیم اودلائل بیهقی کې راغلی دی حاکم فرمایې چې دا حدیث صحی دی دحضرت علی کرم الله وجهه څخه روایت دی : چې ما دنبی کریم ﷺ څخه واوریدل چې فرمایل یې دجاهلیت یوه خبره هیڅ وخت زما په فکرکې نه دی راغلی یوائې دوه ځلی داسی فکرراته پیدا سوخو الله ﷻ وساتلم اوزه یې له هغه څخه خوندی کړم یوه شپه ماخپلو ملګروته وویل هغه چې له ماسره یې پسونه اوبزی پوولې چې ته بزی ګوره اوزه مکی ته ځم څه قصی اونکلونه اورم ، زه مکی ته راغلم دیوځای څخه دباجواوسرودآواز اوریدل کیدی ماپوښتنه وکړه چې دا څه پیښه ده یوچا راته وویل چې دفلانی واده دی ، زه هم ورغلم کښینستم خوسمدستی خوب راغلی اوالله ﷻ زما په غوږو باندی مهرولګوی بیده سوم ،قسم په الله ﷻ دلمرګرمي زه راویښ کړم پورته سوم اودخپل ملګری خواته ورغلم ملګری پوښتنه وکړه چې وایه څه دي واوریدل ، ماوویل هیڅ هم نه اودخپل خوب بیان می ورته وکی ,,,په دویمه شپه ماییادغه اراده وکړه دالله ﷻ له طرفه بیادغه صورت راپیښ سو رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایې : چې قسم په الله ﷻ ددې څخه وروسته بیازما په زړه کې داسی هیڅ خیال نه دی راغلی ترڅو چې الله تعالی ماته پیغمبری راکړه داحدیث په مسندبزار اومسنداسحق بن راهویه اونورو کې ذکر سوی دی .حافظ ابن حجر لیکی چې ددې حدیث سند متصل اوحسن دی ددې حدیث ټول راویان ثقه دی په بخاری اومسلم کې دحضرت جابر رضی الله عنه څخه روایت دی چې دکعبی دآبادی په وخت کې به رسو ل الله صلی الله علیه وسلم کاڼی راوړل دده مبارک آکا عباس رضی الله عنه ورته وو یل چې زویه لنګ خلاص کړه ددې دپاره چې دکاڼواو دبروله کوټلوټکیدلو څخه خوندی سی هغه دخپل آکا په وینا لنګ خلاص کړ په خلاصولوسره سمدستی بی سده پرځمکه راولویدی ، له دې وروسته هغه هیڅکله بربند نه دې لیدل سوی .

دابو الطفیل رضی الله عنه څخه روایت دی چې په دغه وخت کې رسو ل الله صلی الله علیه وسلم ته له غیب څخه دااواز وسو یامحمد عورتک ، اې محمد ﷺ دخپلی پردې خیال وساته داغیبی اواز ترټولو لومړنی آواز وو چې نبی کریم ﷺ واوریدی ، دابو الطفیل رضی الله عنه داروایت په دلائل ابی نعیم اودلائل بیهقی اومستدرک دحاکم کې ذکرسوی دی .حاکم فرمایې دا حدیث صحیح دی (۱) دابن عباس رضی الله عنه په روایت کې راغلی دی چې ابو طالب له ده پوښتنه وکړه چې څه قصه وه هغه مبارک وفرمایل چې یوسپینو جامو والاانسان راښکاره سوهغه راته وویل اې محمد ﷺ خپل عورت پټ کړه .حاکم فرمایې چې داروایت صحی دی

اخرجه ابن سعد وابن عدی والحاکم وصححه ابونعیم من طریق عکرمة عن ابن عباس (۲)

(۱) الخصائص الکبری جلد ۱ صفحه ۸۸) (۲) خصائص کبری صفحه ۸۸ جلد ۱

Maktaba Tul Ishaat.com

یوه ورځ قریشو د رسول الله ﷺ په مخکې خوراک کیښودی په دې مجلس کې زید بن عمرو بن نفیل هم وو، رسول الله ﷺ د خوراک له خوړلو څخه انکار وکړی له ده مبارک وروسته زید هم انکار وکړی او ووې ویل چې زه د بتانو په نامه باندې د حلال سوي حیوان او د بتانو په نامه نذر نه خورم زه یوازې هغه شیان خورم چې په هغه باندې د الله ﷻ نوم واخیستل سي زید بن عمرو بن نفیل به قریشو ته ویل چې پسه الله ﷻ پیدا کړی دی او الله ﷻ د هغه د پاره وابنه راشنه کړی دی تاسویې ولې د بل چا په نامه حلالوی (فتح الباری جلد ۷ صفحه ۱۰۸) حدیث زید بن عمرو بن نفیل، زید بن عمرو بن نفیل د حضرت عمر بن الخطاب رضی الله عنه د اکازوی دی او د سعید بن زید (چې له عشره مبشره وو څخه دی) د هغه مبارک پلار دی د شرک او بت پرستی څخه بیزاره او د حق دین په لټه کې وو، تر بعثت پنځه کاله مخکې کله چې د کعبې شریف آبادی کېدله په هغه وخت کې وفات سو د تفصیل د پاره فتح الباری جلد ۷ صفحه ۱۰۸ تر ۱۱۰ صفحې پورې وګورې باب حدیث زید بن عمرو بن نفیل او الاصابه جلد ۱ صفحه ۵۶۹ ترجمه زید بن عمرو بن نفیل او طبقات ابن سعد جلد ۱ صفحه ۸۵ باب علامات النبوة قبل البعثة وګورې)

## د وحی پیل او د نبوت زیری

له مخکې ذکر سوی روایاتو څخه دا خبره ښه روښانه سوه چې انبیاء علیهم السلام تر نبوت مخکې هم له کفر او شرک او هر قسم بیحیایې او بد وکارو څخه پاک او منزه دی له پیله دد ې حضراتو پاک زړونه د الله ﷻ دیووالی او د ېری او معرفت څخه ډک وی، داځنګه کید ای سی چې یوڅوک د کفر او شرک د سرکوبی او د هری بی حیایې او بدکار د منع لپاره اوخیرته د رابللو لپاره د الله ﷻ له لوری رالیږونکی وی او د الله ﷻ پاک او غوره او ښه بندګان جوړیدونکی وی معاذالله هغه دې د نبوت او رسالت او د پاکو الی او غوره والی د نعمت تر لاسه کولو مخکې د کفر او شرک په پلیتی کې ککړ وی او د بی حیایئ او بدو کارو په پلیتی سره اخته سی معاذالله ثم معاذالله دا هیڅ وخت هیڅ کله امکان نه لری او دا یېخی محال دی چې انبیاء علیهم السلام دې تر نبوت او رسالت مخکې د کفر او شرک په پلیتی ککړ وی که څه هم نبی او رسول نه وی مګر خامخا به د لوړی درجی ولی عارف او پېژدو نکی د حق وی د الله ﷻ په صفاتو به خبروی او هغه به هیڅ وخت د الله ﷻ په صفاتو کې هیڅ قسم تیروتنه او غلطی نه کوی او نه به د ده په زړه کې هیڅ قسم شک او شبه وی.

الله ﷻ فرمایې: { وَلَقَدْ آتَيْنَا إِبْرَاهِيمَ رُشْدَهُ مِن قَبْلُ وَكُنَّا بِهِ عَالِمِينَ } [الأنبياء: ٥١]

ژباړه: یقیناً موږ ابراهیم علیه السلام ته مخکې لا د هغه د شان برابر لاربنوونه کړی وه او موږ هغه او د هغه استعداد مخکې لا ښه پېژندی.

(۱) له بدء الوحی څخه مراد د نبوت پیل دی یعنی د وحی شروع څنګه وسوه او د نبوت له زیری څخه د نبوت او رسالت مبشرات او مبادی مراد دی یعنی هغه امور چې ښکاره نبوت او رسالت خو نه دی مګر د نبوت او رسالت مقدمه او دیباچه دی (منه)

Maktaba Tul Ishaat.com

اوس تاسو ته رشد د رپیژنو چې رشد څه ته وایې اورشید او راشد چاته وایې د سورت حجرات دا آیت شریف ودې پیژندنې ته لارښوونه کوي :وَاعْلَمُوا أَنَّ فِيكُمْ رَسُولَ اللَّهِ لَوْ يُطِيعُكُمْ فِي كَثِيرٍ مِنَ الْأَمْرِ لَعَنِتُّمْ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ حَبَّبَ إِلَيْكُمُ الْإِيمَانَ وَزَيَّنَهُ فِي قُلُوبِكُمْ وَكَرَّهَ إِلَيْكُمُ الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَ أُولَٰئِكَ هُمُ الرَّاشِدُونَ (٧) فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَنِعْمَةً وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ (٨) آیت سورة الحجرات)

ژباړه : پوه سئ چې په تاسوکې دالله ﷻ رسول ﷺ دی که چیری هغه په ډیروخبروکې ستاسوخبره ومنی نوربښتیابه هم تاسوپه تکلیف کې ولویږی مگر الله ﷻ تاسوله دې تکلیف وژغورلاست اوتاسوته یې ایمان اوپیروی محبوبه کړه اوستاسوپه زړوکې یې وځلول اودکفر اوفسق اوګناه څخه نفرت یې ستاسوپه زړوکې واچوی داسی خلک چې دهغوئ په زړوکې دایمان اوپیروی محبت اوله کفراوګناه څخه بیزاری تینګه سی دالله ﷻ په فضل اوانعام سره رشید اولارښودل سوی دی او الله ﷻ خبیراوحاکم ذات دی .

له دې آیت څخه ښکاره معلومه سوه چې په زړه کې دایمان او دالله ﷻ دپیروی محبت اوله کفر اوفسق اوګناه څخه بیزاری اوبدکیدل ددې شیانوپه زړه کې دټینګیدو نوم رُشد دی اودارُشد حضرت ابراهیم علیه السلام ته الله ﷻ ترنبوت مخکې لاورکړی وو لکه چې د سورت انبیاء له دې آیت څخه ښکاره سو .

اورُشدپه عربي لغت کې دضلالت اوګمراهي په مقابله کې استعمالیږی ، الله ﷻ فرمایې { لا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللَّهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ لَا انْفِصَامَ لَهَا وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ (٢٥٦) سورة البقرة }

رشداوهدایت ربښتیاهم له ګمراهی څخه بیل شئ دی اوله دې څخه ښکاره معلومیږی چې ابراهیم علیه السلام له پیل څخه په رُشد اوهدایت وو معاذالله ګمراه نه وو ، حضرت ابراهیم علیه السلام دستوروا وسپوږمی اولمرپه لیدلوسره داویناکول هذاربی په دې سره دوخت یوشمیرمصنفین خطاوتلی دی (۱)دوئ ویلی دی معاذالله چې تردغه وخته ابراهیم علیه السلام په شک اوشبه کې وو کله چې ده داشیان ولیدل چې زائلیږی نوبیایې شک اوشبه زائله سوه حاشا ثم حاشا حضرت ابراهیم علیه السلام له پیل څخه لمر اوسپوږمی دالله ﷻ ادنی مخلوق

(۱)علامه شبیلی په سیرة النبی جلد۱ صفحه ۱۸۷کې په یوه کوچنی توته کې لیکی چې ابراهیم علیه السلام ترنبوت مخکې ستوروته وکتل نوځنګه چې دوئ روښانه ځلیدل نونوموړی خطاسو سپوږمی راوختله نوزهم په شک اوشبه کې سو په لمرباندی تردې زیات په شک اوشبه کې سو مګر کله چې ټول له سترګوپټ سو نوبې اختیاره یې وویل (انی لااحب الآفلین ) انتهی کلامه ) دعلامه شبلی خیال سراسر غلط دی چې ابراهیم علیه السلام خطاوتی معاذالله انبیاء کرام علیهم السلام دالله ﷻ په ذات اوصفاتوکې هیڅکله نه خطاکیږی اوحضرت ابراهیم علیه السلام ته خوپه انبیاء اورسولانو علیهم السلام کې یوخاص امتیازحاصل دی الله تعالی ملکوت السموات والارض ورښودلی وو اوهغه یې دموقنین څخه ګرځولی وو هغه په دې ښه خبروو چې لمراوسپوږمی اوستوری ټول دالله ﷻ دحکم مسخر اوتابعدار دی معاذالله ابراهیم علیه السلام هیڅ نه دی خطاوتلی ،بلکې علامه خپله په عقائداسلامیه اودعربی عباراتوپه ترجمه کې خطاوتلی دی

Maktaba Tul Ishaat.com

کښل څرنګه چې دده قوم دستوروپه عبادت اخته وو په دې وجه دهغوئ د فاسدی عقیدی دردلولپاره يې وفرمايل چې که ته فرض کې دفرض محال په ډول دلږساعت لپاره داومنل سي چې داستوری ستاسو دعقیدی برابر زمارب دی نوډیر ښه دی تاسو لږ ګړی وروسته ددوئ دلویدلواوډوبیدو انتظاروکوی اوپه خپله به ددوئ نیستی ووینی بیایې دغه رنګه دلمر اوسپوږمۍ عبادت کونکوته دلمر اوسپوږمۍ دنوی والی اونیستی کیدل وښودل ځکه دستورود عبادت کونکوداعقیده وه چې له لویدلو وروسته په ستوری کې هغه تاثیر نه پاته کیږی کوم چې دراختلوپه وخت کې وی نوکه چیری خدای وی نوددوئ په صفت کې به تغیرنه راتلی ځکه دخدای ذات اوصفات خوله تغیر اوضعف څخه پاک اومنزه دی دحضرت ابراهیم ﷺ داټولی خبری له سره ترپایه پوری دمباحثی اومناظری په ډول وی لکه چې په وروسته آیت کې راځی

(وَحَاجَّهُ قَوْمُهُ قَالَ أَتُحَاجُّونِّي فِي اللَّهِ وَقَدْ هَدَانِ) الانعام آیت ۸۰) اوبل آیت (وَتِلْكَ حُجَّتُنَا آتَيْنَاهَا إِبْرَاهِيمَ عَلَىٰ قَوْمِهِ نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ مَّن نَّشَاءُ إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ (۸۳) الانعام)

همداآیاتونه ښکاره پردې دلالت کوی چې داټوله دستوروله عبادت کونکوسره مناظره اومجادله وه اوداهغه حجت اودلیل ودب چې الله ﷻ هغه ته دمناظری دپاره ښودلی وو حاصل دخبری دادی چې دامناظره دابراهیم ﷺ خپل نظر اوعقیده داسی نه وه آیا ابراهیم ﷺ له دې مخکې سپوږمۍ اولمر نه وولیدلی دغه رنګه په بخاری اونوروصحاح سته کې داحدیث موجوددی . عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كُلُّ مَوْلُودٍ يُولَدُ عَلَى الْفِطْرَةِ فَأَبَوَاهُ يُهَوِّدَانِهِ أَوْ يُنَصِّرَانِهِ أَوْ يُمَجِّسَانِهِ (صحیح البخاری رقم الحدیث ۱۲۹۶)

هرماشوم په فطرت داسلام باندی پیداکیږی وروسته دهغه مور اوپلار هغه یهودی یانصرانی یامجوسی وګرزوی

اودایې ونه فرمايل چې يُسَلِّمَانِهِ معنی چې دده مور اوپلار يې مسلمان وګرزوی ځکه هغه فطرة مسلمان پیداسوی دی اوپه صحیح مسلم کې له عیاض بن حمار څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ په یوه خطبه کې وفرمايل :

وَإِنِّي خَلَقْتُ عِبَادِي حُنَفَاءَ كُلَّهُمْ (بعض الحدیث رقم ۵۱۰۹ صحیح مسلم)

الله تعالی فرمایې چې ماخپل بندګان فطرة حنفاء یعنی موحدین پیداکړی دی ..

نوهرکله چې ماشوم له لومړی سره حنیف موحد اوفطرةً پراسلام باندی پیداکیږی نوکوم سړی چې سپین ږیری وی اودټولوانبیاء علیهم السلام امام وی اودټولوحنفاؤ مقتدا اوپیشواوی دټولوموحدینوقدوه او اسوه وی دکفر اوشرک څخه بیزاره وی هغه به هرومروخامخا له لومړی سره حنیف موحداورشیدوی اودهغه فطرت به ترټولوډیرروغ

اوسالم وي او دهغه طبیعت به ترټولو ډیر مستقیم وي په قرآن کریم ځای ځای نبی کریم ﷺ ته دابراهیم ؑ حنیف دملت دپیروي امر سوی دی:

﴿ثُمَّ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ أَنِ اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾ [النحل: ۱۲۳] ژباړه: بیاموږ تاته وحی وکړه چې دابراهیم ؑ حنیف دملت پیروي وکړه او هغه دمشرکینو څخه نه وو الله ﷻ فرمایي: ﴿قُلْ إِنَّنِي هَدَانِي رَبِّي إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ دِينًا قِيَمًا مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ﴾ [الأنعام: ۱۶۱]،

ژباړه: ته ورته ووایه چې الله ﷻ ماته سیده لاره ښودلې هغه یوصحیح دین دی چې د ابراهیم ؑ طریقه ده او په هغه کې یوه زره کوږوالی نشته او هغه له مشرکینو څخه نه وو. که موچیری تفصیل په کاروی نوامام جلیل وکبیر حافظ عمادالدین ابن کثیر قدس الله روحه وضریحه آمین تفسیرته رجوع وکوی.

دجاهلیت په وخت کې چې دکفر اوشرک تیاری هری خواته خپری سوی وی په هغه وخت کې زیدبن عمرو بن نفیل او ورقه بن نوفل اودیوشمیر نورو موحدینو اوحنفاؤ په زړو کې چې دکوم توحیدرڼا ځلیدله هغه دتوحیدابراهیمی رڼااوانځور نه وو نوبیادڅه شئ وو آیامعاذالله دزید او ورقه فطرت دابراهیم ؑ ترفطرت ډیر روغ اوسالم وو ؟

قاضی عیاض قدس الله سره په شفاء کې فرمایي:

اعلم منحنا الله تعالی وایاک بطریق التوحید والعلم بالله وصفاته والایمان به وبما اوحی الیه فعلی غایة المعرفة ووضوح العلم والیقین والانتفاء عن الجهل بشئ من ذلک او الشک اوالریب فیه والعصمة من کل مایضادالمعرفة بذلک والیقین هذا ماوقع علیه اجماع المسلمین علیه ولایصح بالبراهین الواضحة ان یکون فی عقود الانبیاء سواه (شفاء قاضی عیاض جلد ۲ صفحه ۸۸)

ژباړه: پوه سه اې دوسته ښه پوه سه الله تعالی دې ما او تاته دخپل توفیق نعمت رانصیب کې اودکوم شئ چې دالله ﷻ دتوحید اوپیژندی اوایمان اووحی سره تعلق وی هغه انبیاء علیهم السلام ته ډیره ښه معلوم اوروښانه وو، انبیاء علیهم السلام دالله ﷻ پرذات اوصفاتوعلم یقینی دی معاذالله له دې څخه ناخبره نه دی اونه دوئ ته په دې هکله څه شک اوشبه وه اودهرهغه شئ څخه معصوم اوپاک دی کوم چې دهغوئ دمعرفت اوپیژندی ضد دی په دې باندی دټولو مسلمانانو اجماع ده اوپه یقینی دلائلو سره داثابته سوی چې دټولو انبیاء علیهم السلام په عقائدو کې هیڅ قسم غلطی نه شی کیدای،

**خلاصه**: ددې ټولو خبرو دادی چې دانبیاء علیهم السلام پاک نفسونه له پیل څخه دکفر اوشرک اهررنګه بی حیایي اوناروا کارو څخه پاک اومنزه دی له پیل څخه دوئ موحدین اومرشدین دی، په فطری ډول له هررنګه بیکاره خبری څخه بیزاره اولیری دی لکه چې

Maktaba Tul Ishaat.com

شداد بن اوس ﷜ روایت کوی : چی رسول الله ﷺ وفرمایل :

(لما نشأت بغضت الی الاوثان وبغض الی الشعر) (۱)

کله چی زه لوی شوم نو ماته دبتانو او شعر سره ډیره نفرت پیدا شو.

زړه کې ولویدی .

دنبی ﷺ دپاره داضروری ده چی هغه په هرڅه کې رښتینی وی دهغه په وینا کې او دهغه په فعل کې دهغه په نیت کې دهغه په عزام او اراده کې هیڅ وخت هم ددرواغو او شک شبه نوم او نښان هم نه وی .ځکه مناسب همدادی چی نبی ﷺ باید شاعر نه وی ځکه دشاعر له درواغو او شکمنو شیانو څخه پاکیدل ډیر وخت او عادتاً امکان نه لری په دې وجه الله پاک وفرمایل : (وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشِّعْرَ وَمَا يَنبَغِي لَهُ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ وَقُرْآنٌ مُّبِينٌ (۶۹) سورة یسین )

موږ دته دشعر علم نه دی ورکړی او شعر دده لپاره مناسب هم نه دی .

لکه څنګه چی دنبوت اورسالت مرتبه درسول الله ﷺ دپاره مقرره سوی وه په دې وجه الله ﷻ له پیل څخه دده مبارک پاک زړه له هغه ټولو شیانو څخه متنفر او بیزاره وګرزوی کوم چی له نبوت اورسالت سره ضد او په ټکر کې وو ، دغه رنګه الله ﷻ هغه ځوان کی کله چی دنبوت وخت رانژدی سو نو دنبی کریم ﷺ رښتینی خوبونه پیل سو (۱) ، نبی دنبأ څخه جوړدی په عربی لغت کې نباء هغه خبرته وایې چی دهغه ډیرغم خوړل سوی وی او خامخا صحی اوله واقع سره برابروی ، هرخبرته نباء نه ویل کیږی ، نبی ته ځکه نبی وایې چی دده په ذریعه دوحی انباء الغیب یعنی په غیبی شیانو باندی خبر هغه چی ډیر بی پایه مهم او بالکل صحی اوله حالاتو سره برابر هم وی او هیڅ کله غلط کیدای نه سی نبی ته دوحی له لاری دداسی خبرو خبر ورکول کیږی .

امام ربانی شیخ مجدد الف ثانی قدس الله سره په خپل یو مکتوب کې مختصراً دنبوت حقیقت داسی بیان وی

وچنانچه طور عقل ورائی طور حس است که آنچه بحس مدرک نشود عقل ادراک آن می نماید همچنین طور نبوت ورائی طور عقل ست انچه مدرک نشود بتوسل نبوت بدرک می درآید»

ژباړه : لکه څنګه چی دعقل دپوهیدلو طریقه له حواس څخه بیله ده کوم شئ چی په ښکاره حواسو نه معلومیږی نو هغه بیاعقل ته معلومیږی دغه رنګه دنبوت ډول دعقل څخه بیل دی او دکوموشیانو له پوهی چی عقل عاجزه سی هغه شیان بیا دنبوت له لاری

---

(۱)کنزالعمال جلد ۶ صفحه ۳۰۵ بحواله ابی یعلی وابی نعیم )

(۲) دانبیاء علیهم السلام خوب همیشه رښتیا وی هیڅ کله دروغ نه وی البته ددنیاپه اړه کله رښتیا وی کله نه مګر دآخرت په اړه همیشه رښتیا وی لکه مصیبت دمؤمن په حق کې ددنیاپه اعتبارسره بد او دآخرت په اړه سره ډیرښه او غوره دی کتاب التعبیر فتح الباری جلد ۱۲ صفحه ۳۱۱)

معلومیدای سی. حواس لکه سترګی فقط دلیدل سویو شیانو او عقل فقط دذهنی شیانو علم حاصلیدای سی مګر غیبی کارونه چی دحواسو او عقل له پوهی څخه جلا او ډیر لوړدی نه هلته حس رسیدای سی او نه عقل هغه غیبی کارونه یوائې دنبوت له لاری او وحی له لاری معلومیدای سی ، دغیبی کارو معلومیدل او وسیله یوائې دنبی وحی دی دنبوت دوحی حقیقت یوائې انبیاء پیژندلای سی ، مګر الله تعالی په خپله ډیره مهربانی سره زمونږ ناپوهانو دپوهی لپاره لپاره دنبوت دوحی یوه نمونه ښودلی چی دهغې په لیدلو سره څه دنبوت حقیقت فهمیدای سی ، دنبوت دوحی هغه نمونه رښتینی خوبونه دی چی هغه له حواسو او عقل څخه پرته دغیبی کارو دښکاره کیدو یوه کوچنۍ درجه دی کله چی انسان ویده سی او دهغه دپوهی ټولی ښکاره اوپټی قواوی بیخی بیکاره سی هغه وخت ده ته دالله ﷻ له خوا ډیر کارونه روښانه کیږی ، دتفصیل دپاره دامام غزالی رحمه الله رساله المنقذ من الضلال مطالعه کړی .

خلاصه دخبری دادی لکه څنګه چی دغیبی کارو دښکاره کیدو اعلی ترینه اولوړه لاره دنبوت وحی دی دغه رنګه دغیبی کارو دښکاره کیدو هغه ټیټه درجه رښتینی خوبونه دی او رښتینی خوبونه دنبوت دوحی یوه نمونه دی چی په هغو سره دانبیاء علیهم السلام دنبوت پییل کیږی ،

لکه چی په دلائل ابی نعیم کې په حسن اسناد سره دعبدالله بن مسعود رضی الله عنه له شاګرد علقمه بن قیس رضی الله عنه څخه مرسلا روایت سوی دی :

چی لومړی انبیاء علیهم السلام ته خوبونه وربښودل کیږی ترڅو چی په رښتیا خوبو سره ددوئ زړونه ډاډه سی نو بیا دویښتیا په حالت کې پردوئ باندی دالله ﷻ له خوا وحی نازلیږی (۱) ،لکه یوسف علیه السلام ته چی ترنبوت مخکې یو عجیب خوب وښودل سو په دې وجه چی رښتینی خوبونه دنبوت یوه برخه دی په حدیث کې راغلی دی چی رښتینی او ښه خوبونه دنبوت یو جزء دی .

دانبیاء علیهم السلام خوب خو همیشه رښتیاوی دانبیاء علیهم السلام په خوب کې ددرواغو امکان هم نه وی خودښو خلکو په خوب کې رښتینوالی غالب وی شاذ او نادر دهغوئ خوب داضغاث احلام څخه وی او دبدو خلکو خوب ډیروخت اضغاث احلام وی په صحیح مسلم کې له ابوهریرة رضی الله عنه څخه روایت دی چی رسول الله ﷺ وفرمایل :

اصدقهم رؤیا اصدقهم حدیثا :ژباړه :کوم څوک چی په خبرو کې ترټولو رښتینی وی هغه به په خوب کې هم ترټولو ډیر رښتینی وی ..

(۱) فتح الباری جلد ۱ صفحه ۷

Maktaba Tul Ishaat.com

له دې حدیث شریف څخه په ښکاره معلومیږي چې دخوب په رښتیا کیدو کې د ویښتیا په حالت کې د رښتیا ویلو ډیر دخل سته او کوم سړی چې څومره رښتیا وایي هغومره دنبوت مرتبې ته نژدې دی او څومره چې دوروغ وایي هغومره څنې لیرې دی ځکه نبی کریم ﷺ یو وخت داسې وفرمایل چې رښتیا خوبونه دنبوت شپږویشتم جزء دی او بل وخت یې داسې وفرمایل چې څلویښتم جزء دی او په بل حدیث کې راغلي چې پنځه څلویښتم جزء دی ، په یوبل حدیث کې راغلي چې پنځوسم جزء دی او په یوبل حدیث کې راغلي اویایم جزء دی ، او په یوبل حدیث کې راغلي چې شپږ اویایم جزء دی .

امام غزالي قدس الله سره په احیاء العلوم کتاب الفقر والزهد کې فرمایي : چې هیڅکله دامختلف قولونه داسې ونه ګڼئ چې په خپل مینځ کې سره ضد دی بلکې په دې مختلفو قولوسره دمرتبو واختلاف ته اشاره ده ځکه خوب لیدونکي دمختلفو مرتبو والاوی ، د رښتینو خلکو دخوب له نبوت سره هغه نسبت دی کوم چې یو یې له شپږویشتو سره لري ، او دنورد خوب بیا له نبوت سره هغه نسبت دی کوم چې دیوه نسبت له څلویښتو یا پنځوس یا اویا یا شپږ اویا وو سره دی (۱)

اودابوهریره ﷺ دحدیث اصدقهم رؤیا اصدقهم حدیثاهغه چې موږ اوس درته بیان کې هغه هم واختلاف دمرتبو ته اشاره کوي ځکه د اسم تفضیل استعمال په هغه ځای کې مناسب دی چیرې چې مرتبې اودرجې مختلفي او بیلا بیلي اویوه پربله لوړه وي )

حافظ ابن قیم فرمایي : چې دامام احمدبن حنبل رحمه الله څخه روایت سوی دی چې په دې اړه چې رښتیا خوبونه دنبوت یوجزء دی چې څومره روایتونه روایت سوي دی هغه ټول په اختلاف دمرتبو حمل کیږي (۲) اوپاته سوه داپوښتنه چې رښتیا خوبونه دنبوت دجزء کیدو څه معنی دی ؟ ددې جواب دې علماء په فتح الباري کې وګوري (۳)

اوله دې وروسته خپل طالبان اوستاسولاس نیونکی پوه کی الله ﷻ دې تاسو ته ددې کار غوره بدله درکړي ، ددلالت علی الخیر دبدلې دا ناکاره بنده هم له خپل پروردګار څخه امیدلري دا ورډ والی له ویرې اوس پرکوتاهي مجبور سوم . لَعَلَّ اللهَ يُحْدِثُ بَعْدَ ذَٰلِكَ أَمْرًا )

اوس خپل اصلي مقصود ته راځم ، په بخاري اومسلم کې له ام المؤمنین عائشه صدیقه ﷺ څخه روایت سوی دی : أَنَّهَا قَالَتْ أَوَّلُ مَا بُدِئَ بِهِ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنَ الْوَحْيِ الرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ فِي النَّوْمِ فَكَانَ لَا يَرَى رُؤْيَا إِلَّا جَاءَتْ مِثْلَ فَلَقِ الصُّبْحِ (صحيح البخاري رقم الحديث ۳

ژباړه : په رسول الله صلی الله علیه وسلم باندې دوحې پیل لومړی په رښتیني اوښو خوبو وسول کوم خوب چې به یې ولیدی نو هغه به دسهار دسترګي په څیر روښانه وو .

---

(۱) فتح الباري جلد ۱۲ صفحه ۳۱۹ ـ ۳۲۴ ) (۲) مدارج السالکین جلد ۱ صفحه ۲۸ ) (۳) فتح الباري جلد ۱۲ صفحه ۳۳۱ ـ ۳۳۲ )

Maktaba Tul Ishaat.com

ابی حمزه رضی الله عنه فرمایي چې د نبوځوبود سهار له ستړګی سره ځکه تشبیه وسوه چې تر اوسه دنبوت لمرلانه وو راختلی لکه څنګه چې د سپیدو رڼا دلمر د راختلو مقدمه وی دغه رنګه ښه خوبونه دنبوت اورسالت دلمر راختلو مقدمه دی.

رښتیا خوبونه دسپیدو دخبر ورکولو په معنی ووچې نژدی دنبوت لمرراختونکي دی اوڅنګه چې دسهار رڼا لږ لږ زیاتیږی دغه رنګه درښتیا خوبوا ورښتیا رڼا هم لږ لږ زیاتید له ترڅوچې دنبوت اورسالت لمر دفاران له څوکو راپورته سو هغه څوک چې دزړه اوسر سترګی درلودی لکه ابوبکر صدیق رضی الله عنه هغه راغله اودنبوت دلمر له انوارو او رڼا څخه یې ګټه واخیسته اوڅوک چې په زړه اوسترګوړندوواودپیری زړه یې وو لکه ابوجهل دلمرپه راختلوسره یې دپیری په څیر سترګی ړندی سوی اودنبوت اورسالت له لمرڅخه بی برخی پاته سو.

*گر نه بیند بروز شپره چشم........ چشمه آفتاب راچه گناه.......... چهره آفتاب خود فاش است..........بی نصیبی نصیب خفاش است*

نورخلک دابوبکر صدیق رضی الله عنه اوابوجهل ترمینځ ووهرچادخپلوسترګو اوزړه درڼا په اندازه دنبوت له لمره ګټه واخیسته (فتح الباری جلد ۱ /ص/ ۱۱۰)

عَنْ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ أَنَّهَا قَالَتْ ثُمَّ حُبِّبَ إِلَيْهِ الْخَلَاءُ وَكَانَ يَخْلُو بِغَارِ حِرَاءٍ)

وروسته رسول الله ﷺ ته خلوت ډیر محبوب سو نوپه غار حراء کې یواځي والی غوره کړ ام المؤمنین عائشه صدیقه رضی الله عنها حُبِّبَ دمجهول صیغه په دې وجه وویله چې دامعلومه نه دی چې رسول الله ﷺ خلوت اویواځی والی ولی خوښ کي هغه یوپټ شئ وو اوکه غیبی شئ وو چې رسول الله ﷺ یې په خلوت اویواځي والی باندی مجبور کی، الله ﷻ په خبردی چې هغه څه سبب اوعلت وونورڅوک نه دی په خبرځکه ام المؤمنین رضی الله عنها دمجهول صیغه وویله، الله ﷻ چې کله دچاد پاره دخاص رحمت اراده وکوی نودهغه په زړه کې دیواځی والی اوجلاوالی باعث پیدا کی لکه چې الله تعالی داصحاب کهف په قصه کې فرمایي :(وَإِذِ اعْتَزَلْتُمُوهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ فَأْوُوا إِلَى الْكَهْفِ يَنْشُرْ لَكُمْ رَبُّكُمْ مِنْ رَحْمَتِهِ وَيُهَيِّئْ لَكُمْ مِنْ أَمْرِكُمْ مِرْفَقًا (١٦) سورة کهف ) ژباړه :اوکله چې تاسوددې کافرانوڅخه اوددوئ دټولو معبودانوڅخه پرته له الله ﷻ څخه ګوښه سواست نوپه یوغارکې اوسیږئ ددې دپاره چې په اطمینان سره دالله ﷻ عبادت وکوی الله ﷻ به پرتاسوباندی خپل رحمتونه نازل کړی اوپه هرکارکې به ستاسولپاره آسانی پیدا کړی.

اودالازمی نه دی چې په یواځي والی اوجلاوالی سره چاته نبوت اورسالت ورکول کیږی ځکه نبوت اورسالت کسبی شئ نه دی، الله ﷻ چې څوک وغواړی نوهغه نبی اورسول جوړوی، والله اعلم حیث یجعل رسالته

Maktaba Tul Ishaat.com

هو داخبره سته چې الله ﷻ چې یو څوک نبی اورسول جوړوی نو خلوت او یواځی والی دهغه په حق کې دنبوت اورسالت مقدمه وی لکه رښتینی خوبونه فقط دهغو حضراتو دپاره دنبوت اورسالت مقدمه وی چې ودوئ ته دنبوت منصب ورکول کیږی په علم الهی کې دهغه دپاره دالیکل سوی وی دامطلب یې نه دی چې چا ښه خوبونه اورښتیا خوبونه لیدل هغه به نبی کیږی .. الله تعالی فرمایلی دی :

فَلَمَّا اعْتَزَلَهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَكُلًّا جَعَلْنَا نَبِيًّا (۴۹) سورة مریم )

ژباړه : هرکله چې ابراهیم ﷺ دکافرانو څخه اودهغوئ دټولو معبودانو پرته دالله ﷻ څخه بیل سو نو موږ ابراهیم ﷺ ته اسحق ﷺ زوی اویعقوب ﷺ لمسئ ورکی اوهریو مو نبی جوړکی له دې آیت څخه دامعلومیږی چې دالله ﷻ له خوا څخه حضرت اسحق اویعقوب ﷺ دنبوت په مرتبه باندی نازول دخلوت ابراهیمی له برکاتو څخه وو

نوهم دغه رنګه به نبی کریم ﷺ هم غار حراء ته تلی او اعتکاف به یې کوی اودخوراک او څښاک توکی به یې له ځان سره وړل اوهلته به اوسیدی دالله ﷻ عبادت اوبندګی به یې کوله په هیڅ حدیث کې دهغه دعبادت کیفیت نه دی یادسوی یو شمیر علماء وایی چې دالله ﷻ ذکر اومراقبه اوفکر اوذکرددهٔ مبارک عبادت وو ، اوله دې عبادته پرته له کافرانو او فاسقانو جلا اوسیدل هم عبادت دی .

[اوهجرت چې دهغه په صفت اوستایلو ټول قرآن ډک دی هغه دڅه شئ نوم دی دالله ﷻ اودرسول ﷺ له دښمنانو څخه دجلا والی اوبیلوالی نوم هجرت دی )] (۱)

اوکله چې به یې توښه ختمه سوه نوکورته به بیرته راغلی اوتوښه به یې له ځان سره یوړه اوپه عبادت به بوخت وو ( زرقانی جلد۱ صفحه ۱۱ ) والمختار عندنا انه کان یعمل بماظهر له من الکشف الصادق من شریعة ابراهیم ﷺ وغیره کمافی الدرالمختار صفحه جلد۱ صفحه ۱۶۳)

ژباړه : یعنی دحنفی فقهاؤ په نزد مختارقول دادی چې رسول الله صلی الله علیه وسلم ته به چې په کشف صادق اوالهام سره څه ښکاره سو چې داکاردابراهیم ﷺ یادبل کوم نبی دشریعت څخه دی دهغه مطابق عمل به یې کوی لکه چې په بعض روایاتو کې دفیتحنث پرځای فیتحنَّفُ لفظ راغلی دی چې دهغه معنی دادی، چې دابراهیم حنیف پرطریقه به تلی دالفظ ددې تائیدکوی.چې رسول الله ﷺ به دملت حنیفیه مطابق په خپل کشف اوالهام سره مطابق عمل کوی ..

(۱) دقوسو په مینځ کې چې کوم عبارت دی هغه مؤلف له طرف څخه دی په دې وجه دادعلامه زرقانی دکلام څخه بیل کړل سوپه کوم دلیل سره چې الله ﷻ ته دمخلصین بندګانو لیدل سبب دخیر اوبرکت دی په هم هغه دلیل سره دالله ﷻ ددښمنانو لیدل دسلیم طبعیت دپاره دکدورت سبب اوباعث دتاریکی دی آیادهارون اوموسی بن عمران ﷺ اوفرعون اوهامان عدوالله اوابوجهل عدوالله اوابوبکرصدیق ﷺ اومسیلیمه کذاب لیدل برابردی حاشاثم حاشا ولاینکرذلک الامن سفه نفسه والعاقل تکفیه الاشارة )

Maktaba Tul Ishaat.com

**درسالت لمر دفاران له لوړو څوکو راپورته سو !**

کله چې دنبی کریم ﷺ عمر شریف څلویښت کالوته ورسیدی (۱) نو دخپل عادت مطابق رسول الله صلی الله علیه وسلم یوه ورځ په غارحراء کې تشریف درلودی چې ناڅاپه یوه ملائکه غارته راننوته اوهغه ته یې سلام وکی ، وروسته یې وویل (اقرأ) ولوله ، نبی کریم ﷺ وفرمایل (ماانابقارئ) زه لوستونکی نه یم ، په دې باندی زه ملائکی په داسی سختی سره زورکړم چې زمادتکلیف هیڅ پای نه وو او. وروسته یې پرېښودم اووی ویل (اقرأ) مابیاهغه جواب ورکړی چې (ماانابقارئ) زه لوستونکی نه یم )

مسئله : دماانابقارئ ښکاره معنی خودادی چې زه لوستونکي نه یم (أمّی) یم مګر په دې معنی کې داسوال پیداکیږی ، چې قرائت یعنی په ژبه لوستل دأمّیت ضد نه دی ځکه اُمی سړی هم دچاپه زده کړه اوتلقین سره څه ویلای سی اوپه هغه تلفّظ کولای سی خصوصاً بیاهغه څوک چې په فصاحت اوبلاغت کې مثال نه لری امیت خودلیکلوضددی نه ده ویلو؟ اُمی سړی لیکل سوی خط نه سی ویلای مګر په ژبه زده کړه کولای سی الفاظ ویلای سی نوکه جبرئیل آمین یولیکل سوی خط راوړی وی چې په هغه کې دا آیتونه لیکل سوی وی اوپه هغه وجه یې ورته ویلي وی چې (اقرأ) یعنی داخط ووایه نوبیادهغه په جواب کې د (ماانابقارئ) ویل ښه اومناسب دی لکه چې په یوشمیررواياتوکې همداسی راغلی دی (۲) چې جبرئیل آمین یوه لیکلی پاڼه راوړه چې په جواهروسره لیکل سوی وه اوهغه پاڼه یې درسول الله ﷺ په لاس کې ورکړه ورته وې ویل (اقرأ) یعنی دا لیکل سوی پاڼه ووایه نبي کریم ﷺ وفرمایل (ماانابقارئ) یعنی زه اُمی یم لیکل سوی لیک نه سم لوستلای .

یوشمرمفسرین وایې : چې په آلم : ذٰلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ) کې وهغې پاڼی ته اشاره دی کومه چې جبرئیل ﷺ راوړی وه اوکه جبرئیل ﷺ څه لیکلی خط نه وی راوړی اوپه اقرأ سره کوم لیکلی سوی خط لوستل مراد نه وی بلکې یوائې په ژبه سره ویل اوتلفظ مراد وی نوپه دې صورت کې د (ماانابقارئ) دامعنی نه دی چې زه اُمی یم لوستونکی نه یم بلکې دامعنی مراد دی چې دوحی دهیبت اوویری په وجه زه څه نه سم ویلای ځکه د

---

(۱) دڅلویښت کالوپه عمر کې نبی کیدل دابن عباس اوانس بن مالک ﷺ څخه په صحیح بخاری کې روایت سوی دی اودغه رنګه جبیر بن مطعم ﷺ اوابوسعید ﷺ څخه هم روایت سوی دی )

(۲) داحدیث شریف امام بخاری په بدء الوحی اوکتاب التعبیر اوکتاب التفسیر کې ذکر کړی دی مګر حتی بلغ منی الجهدلفظ په بدء الوحی کې یوائې اول ځل اودویم ځل ذکر کړی دی مګر په کتاب التفسیر اوکتاب التعبیر کې دریم ځل هم ذکر کړی دی (منه عفاعنه )

Maktaba Tul Ishaat.com

فرشتی په لیدلو او دانوارو په لیدلو پرزړه باندی دومره هیبت اوویره ولویده چی په ژبه هیڅ نه سم ویلای زه یې څنګه ووایم لکه چی په بعض روایاتو کې راغلی چی رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل (کیف اقرأ) پردې بناء باندی مورد (ماانابقارئ) داترجمه کوو چی زه څه لوستلای نه سم دویری او هیبت له وجی اودا معنی هم مناسب دی اوپه مخکې معنی هم صحی کیدای سی . هذا توضیح ماافاده الشیخ عبدالحق المحدث الدهلوی فی اشعة اللمعات . مدارج النبوة (۱) کذافی تیسر القاری شرح بخاری بزبان فارسی نورالحق دهلوی (۲) جلد ۱ صفحه ، وشرح فارسی شیخ الاسلام دهلوی )

فرشتی بیادویم ځل تینګ کړم اوپه سختی یې زور راکړ اوپری یې ښودم اوراته وې ویل چی { اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ (۱) خَلَقَ الْإِنسَانَ مِنْ عَلَقٍ (۲) اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ (۳) الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ (۴) عَلَّمَ الْإِنسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ (۵) } سورة علق ) (۳)

ژباړه : ووایه دخپل رب ﷻ دنوم په برکت سره ووایه هغه چی پیداکونکي دی دټولو کائناتو خصوصاً بیا دانسا ن اوانسان یې دويني له یوی ټوټی څخه پیداکړی دی ووایه او ستا رب ﷻ ډیر عزت مندی دی چی په قلم سره یې علم وښودی اوانسان ته یې هغه شیان وښودل چی دته نه وو معلوم .

له دې وروسته رسول الله ﷺ کورته راغلی ، اوبدن مبارک یې ریږدیدی وخدیجة الکبری ؓ ته یې وویل (زَمِّلُوْنِي . زَمِّلُوْنِي) ماپټ کړه ، ماپټ کړه ،

لږ وخت وروسته ویره اوپریشانی لیری سوه ټوله قصه یې خدیجة ؓ ته بیان کړه رسول الله ﷺ وویل زه ویریدم چی زماروح ونه وزی ځکه دوحی اودفرشتودانوارو رڼا درسول الله ﷺ پربشریت باند ی ناڅاپه نزول وکړ په دې وجه دوحی په لوی والی اوعظمت سره رسول الله ﷺ ته دافکر پیدا سو چی که دوحی داسی سختی همیشه وی نو کیدای سی چی زمابشریت دوحی دروندوالی ونه زغمی او دنبوت په بار مغلوب اوفناسی .

لکه چی په دې آیت شریف کې ودې دروندوالی ته اشاره سوی دی الله ﷻ فرمایي :

إِنَّا سَنُلْقِي عَلَيْكَ قَوْلًا ثَقِيلًا (۵) سورة مزمل )

اې محمد ﷺ موږپرتاباندی یو دروند اوګران کلام نازلوو )

دسپریدوپه حالت کې چی به کله وحی نازلیده نودنبی کریم ﷺ اوښه به دوحی په وجه

(۱) زرقانی شرح مواهب جلد ۱ صفحه ۲۱۸ کې راغلی دی : قدروی ابن اسحق فی مرسل عبید بن عمیر ؓ جاء جبرئیل بنمط من دیباج فی کتاب )

(۲) داقول دبعض مفسرینو په اشعة اللمعات کې نسته بلکې په روض الانف شرح سیرة ابن هشام کې ذکر سوی دی لومړی په جلد ۴ صفحه ۵۲۲ او جلد ۱ صفحه ۱۴۳ او جلد ۱ صفحه ۳۲ )

(۳) ترمالم یعلم پوری لوستل په کتاب التفسیر اوکتاب التعبیر کې ذکر سوی دی دبدء الوحی په روایت کې تروربک الاکرم پوری لوستل ذکر سوی دی ،، (منه عفاعنه )

Maktaba Tul Ishaat.com

کينسته ، زيدبن ثابت ؓ فرمايي چې يوه ورځ زه د رسول الله ﷺ سره نژدې ناست وم د رسو ل الله ﷺ ورو ن مبارک زما پر ورانه باندې وو په دغه وخت کې وحي نازله سوه دده مبارک ورون دومره راباندې دروندسو چې دخپل ورانه پرزره کېدو باندې وويرېدم يو معلوم شئ چې د طبيعت خلاف پيښ سي نو انسان په هغه اندېښمن کېږي او په داسې پېښه سره دانسان ويره هيڅ لېرې كار نه دى ، موسى ؑ ته چې كله د الله ﷻ له لوري دلكړي معجزه وركړل سوه نوحكم ورته وسو چې اې موسى ؑ خپل لکړه پر ځمکه وغورزوه کله چې يې وغورزوله نو مار ځني جوړسو موسى ؑ له ډيرې ويرې منډه كړه او شاته يې هم ونه كتل په دغه وخت کې آواز ورته وسو (أَقْبِلْ وَلَا تَخَفْ إِنَّكَ مِنَ الْآمِنِينَ (٣١) سورة القصص)

اې موسى ؑ بيرته راسه او مه ويرېږه ته بيخي په امن يې .

دموسى ؑ داويريدل او منډه وهل دانسان د طبيعت غوښتنه وه (خلق الانسان ضعيفا) دځه شک او تردد په وجه نه وو

دغه رنګه دنبي كريم ﷺ ويره او خفګان هم يوازې پردې بنياد باندې وو ځکه ناڅاپه دنبوت او وحي ګران بار پر ولويدى ، دځه شک او شبه پر بنياد باندې نه وه ، بنه ځان پوه کړه او په شک او تردد كې مه لويږه پر انسان باندې ناڅاپه د فرشتې په نزول سره د رسول الله ﷺ ويره هيڅ لېرې او دعقل څخه وتلي كار نه دى ورو ورو چې كله دفرشتو په راتګ سره دهغه مبارك بشريت له فرشتو سره بلد او محبوب سو نو ويره هم له منځه ولاړه او له ډيرې ناڅاپي هغه مبارك وويريدى چې هسې نه چې زما روح ولاړ سي

معاذالله په نبوت او رسالت کې دده مبارک ﷺ هيڅ شک او تردد نه وو ، ځکه دجبرئيل ؑ په رابنكته كيدو او دانوارو او تجلياتو له ليدلو وروسته په نبوت کې شک او تردد محال كار دى .

لكه چې دابن شهاب زهري ؒ په يو مرسل روايت کې راغلي دى : چې جبرئيل ؑ راغلى او زما سينه يې څيرې كړه او پرديره بنه بستره يې كښينولم چې هغه په ياقوت او ملغلرو جوړه سوې وه :ثم استعلن له جبرئيل فبشره برسالة حتى اطمأن النبي ﷺ ثم قال له اقرأ فقال كيف اقرأ فقال اقرأ باسم ربك الذى خلق الى قوله مالم يعلم فقبل الرسول رسالة ربه وانصرف فجعل لايمر على شجر الاسلم عليه ولاحجر الاسلم عليه فرجع مسروراً الى اهله موقناً قدرأى امراً عظيماً (الحديث)

بيا جبرئيل ؑ رابنكاره سو د الله ﷻ له لوري يې هغه ته دنبوت او رسالت د مرتبې زيري وركړ ترڅو چې هغه ډاډه سو بيا يې وويل چې ووايه رسول ﷺ وفرمايل څنګه ووايم جبرئيل ؑ وويل اقرأ باسم ربک الذى خلق تر علم مالم يعلم پوري هغه د الله ﷻ پيغام قبول كې ، او بيرته ولاړى په لاره كې چې به پر كومه ونه كاڼي تيريدى نو هغوئ به ده ته السلام عليكم يارسول الله ﷺ ويل په دغه حالت كې په ډيره خوشحالۍ خپل كور ته ولاړى

Maktaba Tul Ishaat.com

او دده دایقین وو چې الله تعالی دیر لوی نعمت ورکړ چې نبوت او رسالت دی .دا روایت
په دلائل بیهقی او دلائل ابی نعیم کې د موسی بن عقبه له لاری روایت سوی دی (۱)
او دا روایت په عیون الاثر کې د حافظ ابو البشر دولابی په سند سره ذکر سوی دی ، حافظ
عسقلانی فرمایې چې د عبید بن عمر ﷺ په مرسل روایت کې راغلی دی چې جبرئیل ﷺ
راغلی او زه یې په یوه بستره کښینولم چې هغه په ملغلرو پو ښل سوی وله.. او د زهری په
یو مرسل روایت کې راغلی دی : چې زه یې پر داسی قیمتی بستره باندی کښینولم چې
د هغې په لیدلو سره تعجب کیدی (۲)
رسول الله ﷺ چې کله کورته راغلی او خدیجة الکبری ﷺ ته یې ټوله قصه بیان کړه ،
او وې فرمایل چې زه پر خپل ځان ویریږم نو خدیجه ﷺ ورته وویل : ته دې خوشاله یې نه
هیڅ وخت هم مه ویریږه ، قسم په الله ﷻ الله ﷻ به تا هیڅ کله نه رسوا کوی ، ته صله رحمی
کوی ، ستا صله رحمی بیخی ربښتینی ده ، او ته همیشه ربښتیا وایې د خلکو تکلیف پوره
کوی یعنی د نورو قرضونه آدا کوی ، او د غریبانو په حال ځان خبروی ، او ته امین یې د خلکو
امانتونه خوندی کوی ، او ته د میلمنو د میلمستیا حق اداء کوی ، په حق کارو کې تل ته
آمین او مرسته کونکی یې ، دا د بخاری او مسلم روایت دی د ابن جریر په یو روایت کې
دی : چې خدیجه ﷺ دا هم وفرمایل (ما اتیت فاحشة قط) ته هیڅ کله د بی حیایې خواته نه یې
ورغلی . (۳)
**خلاصه**: څوک چې د داسی ښو اخلاقو او ښو کمالاتو او د داسی ښو صفتو او پاکو ستاینو
او د داسی اخلاقو او خوی او د داسی غوره معنا گانو غوره زیرمه او کان وی د هغه رسوا یې
امکان نه لری ، هغه نه په دنیا کې رسوا کیږی نه په آخرت کې الله تعالی چې چاته په خپل
رحمت غوره صفات او کمالات ورکوی هغه د هر مصیبت او آفت څخه هم خوندی ساتی .
د ابن اسحق په روایت کې راغلی دی : چې خدیجة الکبری ﷺ رسول الله ﷺ ته تسلی
ورکړه ، داسی یې وویل قسم په هغه پاک ذات چې د هغه په لاس کې د خدیجة روح دی زه
تینگ امید لرم چې ته به د دې اُمت نبی ﷺ یې (۴)
او په یوه بل روایت کې راځی :
واخبرها بما جاء به فقالت ابشر فوالله لا یفعل الله بک الا خیرا فاقبل الذی جاءک من الله فانه حق
وابشر فانک رسول الله ﷺ حقاً رواه البیهقی فی الدلائل من طریق ابی میسرة مرسلا (۵)

(۱) الخصائص الکبری جلد ۱ صفحه ۹۳)
(۲) فتح الباری جلد ۱۲ صفحه ۳۱۳ )
(۳) تاریخ طبری جلد ۲ صفحه ۸۱)
(۴) سیرة ابن هشام جلد ۱ صفحه ۸۱)
(۵) فتح الباری جلد ۱۲ صفحه ۳۱۵)

Maktaba Tul Ishaat.com

ژباړه : رسول الله ﷺ ټوله قصه خديجة الكبرى رضي الله عنها ته بيان کړه ، خديجة رضي الله عنها وويل مبارک دې وي اوته دې خوشاله يې قسم په الله جل جلاله الله جل جلاله به له تاسره پرته له نيکۍ بل هيڅ نه کوي کومه مرتبه چې تاته د الله جل جلاله له طرفه درکول سوه هغه ومنه هغه رښتيا هم حق دى اوبيا داوايم چې ته دې خوشحاله يې ته رښتيا د الله جل جلاله رښتينى رسول ﷺ يې .

حافظ عسقلاني داروايت نقل کوى اوفرمايي : چې داروايت ښکاره پردې دلالت کوى چې ترټولو خلکو مخکې خديجة الكبرى رضي الله عنها ايمان راوړى دى وروسته خديجه رضي الله عنها يواځى دخپل آکازوى ورقه بن نوفل ته ورغله هغه دتورات اوانجيل لوى عالم وو ، اودسرياني ژبى ښخه به يې عربي ژبى ته دانجيل ترجمه کوله ، اودجاهليت په وخت کې له بُت پرستى بيزاره وواونصراني سوى وو اوپه دغه وخت کې ډير سپين ږيرى اوپه سترګو ړوندوو هغه ته يې ټوله پيښه بيان کړه ، ورقه چې قصه واوريدله وې ويل :

لئن كنت صدقتني انه ليأتيه ناموس عيسى (۲) ژباړه : که ته رښتيا وايې نورښتيا هم محمد ﷺ ته هغه فرشته راغلى ده کومه چې به عيسى عليه السلام ته راتله .داروايت په دلائل ابى نعيم کې په پوره سند ذکر سوى دى ، وروسته خديجه رضي الله عنها نبى کريم ﷺ له ځا ن سره ملګرى کى اوورقه بن نوفل ته دواړه ورغله خديجه رضي الله عنها ويل اې زماداکازويه ته دخپل وراره خبره واوره (يعني دده له ژبى) (۴) واوره ورقه نبى کريم ﷺ ته وويل اې وراره څه دى ليدلى دى ؟ نبى کريم ﷺ ټوله پيښه ورته بيان کړه . فلماسمع كلامه (۳) ايقن بالحق واعترف به : فتح البارى جلد ۱۲ صفحه ۳۱۷ ژباړه : ورقه چې کله درسول الله ﷺ خبرى واوريدى نوپه اوريدوسره يې دحق يقين راغلى چې څه چې دى وايې هغه بيخى حق دى اوورقه د حق اقرار وکي اوحق يې ومني .

---

(۱) دخير خبرراوړونکى ته ناموس وايې اودشردخبر راوړونکي ته جاسوس وايې ) فتح البارى جلد ۱ صفحه ۲۴ )

(۲) ددووقوسوپه مينځ يعني دده له ژبى ، په دې وجه زيات سوى دى چې دبخارى اودلائل ابى نعيم په روايت کې دتعارض توهم ونه سى

(۳) دسمع اويقين او اعتراف ټول ضمائر ورقه ته راجع دى ، علامه شبلى ټول ضمائرنبى کريم ﷺ ته راجع کړى دى ، داسى ترجمه يې کړى ده ، چې کله نبى کريم ﷺ دورقه خبرى واوريدى نودنبى کريم ﷺ دحق يقين راغلى اونبى کريم ﷺ دحق اقرار وکى اووې مني ، سيرة النبى جلد ۱ صفحه ۱۸۹ )

،علامه شبلى ډير خطاسو ځکه دعلامه داګمان دى، چې نبى کريم ﷺ په خپل نبوت اورسالت کې شکمن وو دورقه په ويناسره هغه ته دخپل نبوت يقين حاصل سو ، دعلامه شبلى خيال بيخى بى بنسټه اوغلط دى نبى ﷺ ته دخپل نبوت اورسالت په لومړى سرکې لا علم اويقين حاصل وو ، کله چې جبرئيل عليه السلام غارحراء ته داخل سو نولومړي يې نبى کريم ﷺ ته سلام واچوى ، لکه چې دابوداؤد طيالسى په روايت کې دى ، زرقانى جلد ۱ صفحه ۲۱۱ فتح البارى جلد ۱۲ صفحه ۳۱۳ کتاب التعبير اوبيا يې نبى کريم ﷺ ته دالله جل جلاله له لورى درسالت زيرئ ورکي کله چې هغه بنه مطمئن سو بيايې ورته وويل ( اقرأ ) دسورة علق څوآيتونه يې نبى کريم ﷺ ته ولوستل وروسته چې کله له غار حراء ښخه راووتى نودهرى درختى اودبرى ښخه يې دالسلام عليک يارسول الله ﷺ برغ اوريدى ، خصائص کبرى جلد ۱ صفحه ۹۳ ـ ۹۴ ) لنډه داچې په دې ټولو کاروسره نبى کريم ﷺ ته دخپل نبوت پوره يقين حاصل وو ، ورقه ته دخبر له اوريدووروسته دامعلومه سوه چې داهغه نبى دى کوم چې په تورات اوانجيل کې زيرى ورکړل سوى دى ورقه دهغه دنبوت اورسالت تصديق وکى ، علامه ډيره لويه غلطى کړى دى چې دسمع اوديقين او اعتراف ضمائر يې دورقه پرځاى ونبى کريم ﷺ ته راجع کړى دى اوپه ډيره لويه غلطى کې مبتلاسوى دى .

Maktaba Tul Ishaat.com

ورقه چې دنبی کریم ﷺ تولی خبری واوریدی ، نووې ویل چې داهغه ناموس فرشته دی چې موسی علیه السلام ته راتله ،کاشکی زه ستاد پیغمبری په وخت کې ځوان اوقوی وای ، کله چې ستاقوم تاله وطن څخه باسی یاترهغه وخت زه ژوندی پاته وای .

رسول الله ﷺ په ډیرتعجب ورته وویل (۱) آیاهغوئ به ماله وطنه باسی ورقه وویل یوائې تانه باسی بلکې هرسړی چې پیغمبر سی اوداالله ﷻ کلام اودهغه پیغام راوړی خلک دهغه دښمنان کیږی که زه هغه وخت ژوندی وم نوزه به په ډیرزورسره ستامرسته کوم مګر دګوتوپه شمیرورځې تیری سوی چې ورقه وفات سو دادبخاری اومسلم روایت دی اودابومیسره په مرسل روایت کې راغلی دی چې ورقه وویل : ابشر فانا اشهد انک الذی بشر به ابن مریم علیه السلام وانک علی مثل ناموس موسی وانک نبی مرسل وانک تؤمر بالجهاد(۲)

ژباړه :ته دې خوشحاله یې زه شاهدی ورکوم چې ته هغه نبی علیه السلام یې چې مسیح بن مریم علیه السلام ستا زیرئ ورکړی دی اوته دموسی علیه السلام په څیررالیږل سوی نبی یې اوژردی چې داالله ﷻ له طرفه به تاته دجهاامر وسی .

لکه څنګه چې رسول الله صلی الله علیه وسلم دموسی علیه السلام په څیر نبی الجهاد دی اودشریعت موسویه په شان دنبی کریم ﷺ شریعت هم پرحدود اوتعزیرات اوجهاد اوقصاص دحلال اوحرام پر احکاموباندی په تمامه معنی مشتمل دی په دې وجه ورقه په هغه وخت کې سره له دې چې دئ نصرانی وو داوویل چې داهغه ناموس ( فرشته ) دی کومه چې پرموسی علیه السلام باندی نازلیدله او خدیجه ﷺ چې اول ځل ورقه ته دنبی کریم ﷺ حال بیان کی هغه وخت ورقه دنصرانیت په وجه دفرشتی دعیسی علیه السلام تشبیه ورکړه ، اوپه یوروایت کې راغلی دی ،چې دروانیدوپه وخت کې ورقه درسول الله ﷺ سر مبارک ښکل کی ، (۳)

نبی کریم ﷺ کورته بیر ته راغلی او دوحی راتګ دځوورځولپاره بندسو

ددې دپاره چې پرزړه تیره سوی دهشت اویره لیری سی اودراتلونکی وحی مینه اوانتظاردنبی کریم ﷺ په زړه کې پیداسی (۴)

دوحی په بندیدورسول الله ﷺ دومره غمجن سو چې په وار وار به غره ته وختی ددې لپاره چې ځان له غره راغورزوی

---

(۱) فتح الباری جلد ۸ صفحه ۴۵۴،)
(۲) عیون الاثرجلد ۱ /ص /۸۴)
(۳) عیون الاثرجلد ۱ /ص /۸۴)
(۴) دوحی دبندیدومطلب دادی چې دقرآن کریم نازلیدل دځوورځودپاره بندسواودامطلب نه دی چې دجبرئیل علیه السلام تګ او راتګ نه وو جبرئیل علیه السلام به تلی راتلی ، عمدة القاری جلد ۱ صفحه ۷۳)

مگر نبی کریم ﷺ چی به کله دااراده وکړه نوسمدستی به جبرئیل علیه السلام ورته رابنکاره سو اوداسی ورته فرمایل (یامحمد انک رسول الله حقا) اې محمد ﷺ ته رښتیا دالله جل جلاله حق رسول یې ددې خبری په اوریدو به دنبی کریم ﷺ زړه ارام سو (۱)

یوځل خدیجة رضی الله عنها نبی کریم ﷺ ته وویل چی که امکان لری نوڅه وخت چی هغه ناموس تاته راسی نوماخامخا ماخبره کړه ؟ نوکله چی جبرئیل علیه السلام دنبی کریم ﷺ خواته راغلی دوعدی برابر نبی کریم ﷺ خدیجه رضی الله عنها ته خبر ورکی خدیجة رضی الله عنها وړاندیز وکی چی ته زماپه غیږ کې راسه کله چی نبی کریم ﷺ په غیږ کې راغلی نوخدیجه رضی الله عنها پوښتنه وکړه چی آیاته اوس هغه وینی . رسول الله ﷺ وویل نه خدیجه رضی الله عنها وفرمایل : ته دې خوشاله یې قسم په الله جل جلاله دا فرشته دهی شیطان نه دی ،،داروایت محمدبن اسحق داسماعیل بن حکیم څخه مرسلاً روایت کړی دی (سیرة ابن هشام ) (۲)

اوپه بل روایت کې داسی راغلی دی چی خدیجه رضی الله عنها وفرمایل چی ستادې مبارک وی دا فرشته دی شیطان نه دی ځکه که شیطان وای نونه به تلی ځکه هغه نه شرمیږی .. رواه ابونعیم فی الدلائل بسندضعیف عن عائشه صدیقه رضی الله عنها (۳)

**خلاصه** :دادی چی دخدیجة رضی الله عنها دلیل درسول الله ﷺ پرنبوت اورسالت باندی عقلی وو ، چی دداسی ښوصفاتواو اخلاقو اوکمال غوره چینه اوکان یواځی نبی مبارک کیدای سی،اودورقه دلیل یانقلی وو چی داهغه نبی اورسول دی چی دهغه زیری میسح بن مریم علیه السلام ورکړی دی ، سلیمان تیمی اوعقبه په خپل کتاب المغازی کې ذکرکړی دی ، چی خدیجة الکبری رضی الله عنها ترورقه مخکې عداس (۴) ته ورغله اودجبرئیل علیه السلام راتګ یې ورته بیان کی ، عداس دجبرئیل دنامه په اوریدوسره وویل قدوس قدوس یعنی پاک دی هغه ذات پاک دی هغه ذات،دبتانودعبادت کونکوپه ځمکه کې دجبرئیل علیه السلام راتګ جبرئیل علیه السلام خوادالله جل جلاله امین دی داهغه فرشته دی چی دپیغمبرانو اوالله جل جلاله په مابین کې سفیر دی اودموسی علیه السلام اوعیسی علیه السلام دوست دی ،له عداس څخه وروسته خدیجه رضی الله عنها ورقه ته ورغله

دسیرت په یوشمیرکتابوکې لیکلی دی،چی خدیجة رضی الله عنها بحیراء راهب ته هم ولاړه اودا پیښه یې ورته بیان کړه ، بحیراء راهب دجواب الفاظ تقریباً داسی دی لکه عداس چی

(۱) فتح الباری جلد ۱۲ صفحه ۳۱۷ زرقانی جلد ۱ صفحه ۲۱۶)
(۲) الخصائص الکبری جلد ۱ صفحه ۹۵)
(۳) الإصابه جلد ۴ صفحه ۲۱۸)
(۴) عداس رضی الله عنه دعتبه بن ربیعه مریی وو دنینواسیمی اوسیدونکی وو نینواهغه ځای دی چی یونس علیه السلام دالله جل جلاله له طرفه رالیږل سوی وو عداس په مذهب نصرانی وو وروسته په اسلام مشرف سو اصابه جلد ۲ صفحه ۲۶۶ ترجمه عداس رضی الله عنه )

Maktaba Tul Ishaat.com

ورته وویل ، په ترمذی کې ، له عائشه صدیقه رضی الله عنها څخه روایت سوی دی چې خدیجه رضی الله عنها
یو ه ورځ له رسول الله ﷺ ته وویل چې ورقه خوستادنبوت اورسالت تصدیق وکی مګر
ددعوت تراعلان مخکې هغه وفات سو ، نبی کریم ﷺ وفرمایل : ماورقه په خوب ولیدی
چې په سپینو جامو کې دی که هغه په دوزخ کی وای نو په بله جامه کې به وو (فتح الباری کتاب التفسیر سورة علق)

په مسندبزاراومستدرک دحاکم کې له عائشه صدیقه رضی الله عنها څخه روایت سوی دی چې
رسول الله ﷺ وفرمایل: ورقه ته بدمه وایاست ما دهغه دپاره په جنت کې یوباغ یادوه
باغونه لیدلی دی (۱)

**خدیجة الکبری رضی الله عنها ولی رسول الله ﷺ ورقه یاعداس ته وروستی ؟**

خدیجه رضی الله عنها به رسول الله صلی الله علیه وسلم کله ورقه ته وروستی اوکله عداس ته
اودهغه حال به یې ورته بیانوی په دې سره دڅه شک اوتردد لیری کیدل اویقین حاصلول
مقصودنه وو بلکې درسول الله ﷺ تسلی اوتشفی مقصودوه ځکه دوحی دنازلیدوپه وجه
پررسول الله ﷺ باندی یوځانګړی ویره اودهشت لویدلی وو ددې لپاره چې ویره په سکون
اوداډ بدله سی .

اوخدیجه رضی الله عنها له نبی کریم ﷺ سره ځکه نکاح وکړه چې دهغه مبارک غیبی کرامتونه او
خلاف العادت کارونه یې لیدلی وه په دې هیله اوامید یې نکاح کړی وه چې دکوم نبی
آخرالزمان زیری چې دې دخپل آکادزوی ورقه بن نوفل څخه په وار وار اوریدلی وه دهغه
مصداق نبی کریم ﷺ سی کله چې پرهغه باندی وحی نازله سوه اودغارحراء څخه کورته
راغلی اوخدیجه رضی الله عنها ته یې بیان وکی نودخدیجه رضی الله عنها ددې خبرپه اوریدوسره دنبوت یقین
پوخ سو مګر ددیری خوشالی اودیری مینی په وجه اودښه اطمینان لپاره به کله ورقه او
کله عداس ته ورتله ددې لپاره چې په کومه هیله باندی چې دې نکاح کړی وه، الله ﷻ لره
دې حمدوی هغه پوره سوه خدیجه رضی الله عنها یوائې دنبی کریم ﷺ په ویره خفه وه په خپل زړه کې
دیره خوشحاله وه اودرسول الله ﷺ مقصدهم تسلی اوتشفی وه معاذالله دهغه په خپل
نبوت اورسالت کې یوذره شک اوشبه نه وه اودجبرئیل علیه السلام په لیدواودانوارو اواسرارو
له لیدلو وروسته شک اوشبه هیڅ امکان هم نه لری او ورقه که څه هم عالم وو مګر دحال
اوکیفیت خاوندنه ودنبی کریم ﷺ په زړه مبارک باندی چې دوحی کوم کیفیت تیرسوی
وو دهغه اصل حقیقت اودهغه اصل خوند کیفیت خورسول الله ﷺ ته معلوم وو ورقه هغه
کیفیت نه پیژندی له هغه سره بیخی نااشناوو بلکې یوائې دعلم په برکت داورته معلوم
وو چې پر انبیاء علیهم السلام باندی دوحی دنازلیدوپه وخت کې داکیفیات راځي ځکه به ورقه

(۱) فتح الباری جلد ۸ صفحه ۵۵۴ عمدة القاری جلد ۱ صفحه ۷۵)

Maktaba Tul Ishaat.com

رسول الله ﷺ ته تسلي ورکوله اوپه داسې وخت کې تسلي هغه څوک ورکولای سي چې هغه ته دا حالت او کیفیت پیښ سوی نه وي خو په څه اجمالي ډول په داسې شیانو خبروي او هغه څوک چې دا کیفیت او حالت ورپیښ وي هغه په خپله ویریدلی او حیران وي هغه د خپل ځان څخه هم خبر نه وي هغه به د نورو څه تسلي وکوي او عقلاً او شرعاً دا ضروري نه دی چې تسلي ورکونکي دې تر صاحب حال افضل او اکمل یا اعلم یا افهم وي فافهم ذلک واستقم.

## دنبي اکرم صلی الله علیه وسلم دبعثت ورځ او میاشت

پردې خبره دټولو محدثینو او مؤرخینو اتفاق دی چې د دوشنبې په ورځ رسول الله ﷺ ته دنبوت اورسالت انعام ورکړل سو مګر په دې کې اختلاف دی چې هغه مبارک ﷺ په کومه میاشت کې را ولیږل سو،

حافظ ابن عبدالبر فرمایي: چې دربیع الاول میاشت په اتم ورځ باندې دنبوت تحفه ورکړل سوه پر دې بناء باندې دبعثت په وخت کې د رسول الله ﷺ عمر شریف پوره څلویښت کاله وو، او محمد بن اسحق فرمایي په اولسم د رمضان المبارک باندې هغه دنبوت په منصب ونازول سو (واتت علیه اربعون فاشرقت : شمس النبوة منه فی رمضان)

په دې اعتبار سره دبعثت په وخت کې دنبي کریم ﷺ عمر شریف څلویښت کاله او شپږ میاشتې کیږي حافظ عسقلاني په فتح الباري کې همدا قول صحي اوراجح ګڼلی دی ځکه دغار حراء اعتکاف نبي کریم ﷺ په روژه مبارکه کې کوی دتفصیل دپاره زرقاني جلد۱ صفحه ۲۰۷، فتح الباري جلد۱۲ صفحه ۳۱۳ کتاب التعبیر جلد۸ صفحه ۵۵۱ کتاب التفسیر جلد۱ صفحه ۲۶ بدء الوحی)

**رازونه او حکمتونه!** (۱) :دنبوت اورسالت د مرتبې د سرلوړي لپاره د څلویښتو کالو عمر په دې وجه وټاکل سو ځکه دانسان جسماني اوروحاني قوتونه د څلویښت کالو په عمر کې دکمال حد ته رسیږي لکه چې الله ﷻ فرمایي: حَتَّىٰٓ إِذَا بَلَغَ أَشُدَّهُۥ وَبَلَغَ أَرۡبَعِينَ سَنَةٗ (الاحقاف) آیت ۱۵)

اصل عمر د انسان خو همدا څلویښت کاله دی تر څلویښت کاله وروسته خو کمزوري او زوال وي دغه رنګه کله چې د رسو ل الله ﷺ جسماني اوروحاني قوتونه دکمال حد ته رسیږي او د تجلیات الهیه او نفحات قدسیه د قبلولو استعداد او قوت پوره سو نو بیا الله تعالی به خپل فضل او مهرباني سره هغه ته دنبوت اورسالت انعام ورکړ..

وَٱللَّهُ يَخۡتَصُّ بِرَحۡمَتِهِۦ مَن يَشَآءُۚ وَٱللَّهُ ذُو ٱلۡفَضۡلِ ٱلۡعَظِيمِ (۱۰۵) سورة البقرة)

(۲) دشعبي په یو مرسل روایت کې راغلي دي چې هغه امام احمد ابن حنبل رحمه الله علیه په خپل تاریخ کې ذکر کړی دی چې تر بعثت وروسته د څه وخت لپاره اسرافیل علیه السلام دنبي کریم ﷺ د ملګرتیا دپاره را ولیږل سو کله کله به یې نبي کریم ﷺ ته دنبوت آدابو او نورو شیانو ښوونه ورکوله مګر د اسرافیل علیه السلام په واسطه هیڅ کله د قرآن یو آیت هم نه دی نازل سوی د دې روایت سند صحي دی (زرقاني جلد ۱ صفحه ۲۳۶)

Maktaba Tul Ishaat.com

(۳) د اسرافیل علیه السلام په ملګرتیا کې دې ته اشاره وه چې د انبي ﷺ آخري نبي ﷺ دی له دې وروسته به د قیامت انتظار کیږي ځکه اسرافیل علیه السلام د شپیلۍ په پوکلو امر سوی دی ، د هغه د شپیلۍ په پوکولو سره به خلک فنا کیږي ، ذکره السیوطي في الاتقان نقلا عن بعض الائمة )

(۴) د حدیث شریف دا لفظ ( ثم حُبِّبَ الیه الخلاء ) یعني ګوښه والي او له خلکو څخه د بېلوالي مینه په زړه کې ورواچول سوه ، په صیغه د مجهول سره یې را وړه و دې ته اشاره دی، چې د یواځې والي مینه په خپله نه ده پیدا سوې بلکې بل چا په زړه کې ور اچولې دی یعنې الله ﷻ دا تحفه ور والي ورکړه او د ګوښه والي مینه ځکه په زړه کې ورواچول ځکه ګوښه والي او له مخلوق څخه بېلوالي د ټولو عبادتونو سرچینه ده ، بلکې په خپله یو ځانګړې عبادت دی او له یواځې والي سره د الله ﷻ ذکر او د الله ﷻ په کائناتو کې فکر که هم ورسره ملګرې سي دا نو بیا نُورعلیٰ نُور دی

(۵) په دې حدیث شریف کې و دې ته هم اشاره دی چې د مبتدی لپاره یواځې والي او بېلوالي مناسب دی په کورکې او په کلي او په زمانو او لوښو کې په استوګنه سره په ښه طریقه عبادت نه سي کیدای ، او څوک چې د کمال درجې ته ورسیږي د هغه د پاره د یواځې والي ضرورت نسته ځکه کامل او منتهي په کور او کورنۍ کې او سیدل د الله ﷻ له تعلق څخه نه منع کوي لکه چې الله تعالی فرمایې :

رِجَالٌ لَا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَإِقَامِ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ يَخَافُونَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَالْأَبْصَارُ (۳۷) سورة النور ) ...... ازدرون شو آشنا واز بیرون بیگانه باش...... این چنین زیبا روش کم می بود اندر جهان )

مګر د هغه چا د پاره چې کمال ته رسیدلی وي هم د و مره ضروري دی چې په ورځ کې څه ناڅه د یواځې والي د پاره وخت بیل کي .. لکه چې الله تعالی فرمایي :

فَإِذَا فَرَغْتَ فَانْصَبْ (۷) وَإِلَىٰ رَبِّكَ فَارْغَبْ (۸) سورة الشرح )

(۶) غار حراء ته د تلو په وخت کې رسول الله ﷺ له ځان سره توښه اخیستل د دې دلیل دی چې د خوراک او څیښاک برابرول د توکل ضد نه دی بلکې د الله ﷻ رزق ته د خپل احتیاج اولوړي او اړتیا او احتیاج ښکاره کیدل دي او دا عین عبادت دی

(فَسَقَىٰ لَهُمَا ثُمَّ تَوَلَّىٰ إِلَى الظِّلِّ فَقَالَ رَبِّ إِنِّي لِمَا أَنْزَلْتَ إِلَيَّ مِنْ خَيْرٍ فَقِيرٌ (۲۴) سورة القصص )

والفقر وصف ذاتي لازمٌ ابداً :............... كما الغنى ابداً وصف له ذاتي ..

فقر او حاجت زما ذاتي صفت دی زما له ذات او حقیقت سره لازم دی هیڅ کله نه بیلیږي لکه غني او بې احتیاجي چې د الله ﷻ ذاتي صفت دی ،، لکه څرنګه چې د الله تعالی د پاره استغناء او بې احتیاجي لازم دي د غه رنګه فقر او احتیاج د بنده له ذات سره لازم دی ..

دا شعر د حافظ ابن تیمیه دی حافظ ابن تیمیه به دا شعر ډیر لوستی پوره قصیده په مدارج السالکین کې ذکر سوې ده او دا مضمون دې ناکاره په دې اشعارو سره ذکر کړی دی

Maktaba Tul Ishaat.com

تو غنی مطلق ای ذوالجلال........ من فقیر مطلقم بی قیل و قال،........... تو کریم من گدائی مطلقم........ تو عزیزی من ذلیل مطلقم

ذات پاکت منبع جود و نوال........................ ما ز سر تا پا شده نقش سوال

موسی ﷺ چې کله مدین ته ورسیدی لوږه ورته ورسیدله ده د الله ﷻ په دربارکې خپل فقر او لوږه داسی وړاندی کړه (رَبِّ إِنِّي لِمَا أَنزَلْتَ إِلَيَّ مِنْ خَيْرٍ فَقِيرٌ (۲۴) سورة القصص)

اې ربه هرخیر چې ته نازله وی هغه ته زه محتاج یم .

الله ﷻ ته دخپل فقر او احتیاج وړاندی کول عین عبادت دی او دانبیاء علیهم الف الف صلوة وسلام ، دا طریقه ده او په پټه توبنه نه اخیستل دتوکل غوښتنه دی

لکه دیوشمیر بزرګانو داعادت ووچې څو ورځی به یې پرله پسی روژه نیوله مګر تر با لبنت لاندی به یې یوه ډوډۍ خامخا ساتله یوه ورځ یومرید دشیخ تر بالبنت لاندی هغه ډوډۍ راواخیسته ، دشیخ چې کله ورته پام سو نووې لیدل چې ډوډۍ نسته له مریدانو ډیر ناراضه سو او په نرمۍ یې ورته وویل مریدانو وویل چې پیرصاحبه ته ددې څه اړتیا لری ؟ شیخ وویل تاسو داګمان کوئ چې زه چې څوورځی پرلپسی روژه نیسم په دې وجه ددوډۍ ساتلو ته هیڅ اړتیانه لرم ستاسو دا خیال غلط دی ځکه زه په خپل قوت باندی باور نه لرم بلکې خاص دالله ﷻ په فضل اوکرم باندی باوراوبروسه ساتم اوهروخت دخپل ضعف اوبیوسی څخه ویرېږم معلومه نه دی چې څه وخت به له ماڅخه داتوفیق اوتائید روحانی واخیستل سی اودبشریت اوجسمانیت خواته به بیرته ولاړسم اودهغه رازق ذوالقوة المتین دوچې ډوډۍ محتاج بنده به سم زه په خپله دیوه ګړی لپاره هم دالله ﷻ له روزی بی اړتیانه سم کیدای دنفس داطمینان دپاره ډوډۍ هرخت له ځان سره ساتم ددې دپاره چې دنفس سره هیڅ غم اوپریشانی ملګری نه سی . سالک ته پرځای دنفس په رزق باندی فقط درزق کیدو په حیثیت سره نه بلکې دالله ﷻ درزق کیدوپه حیثیت سره باور کول ښه دی (۱)

(۷) دغار حراء په یوائی اوجلاوالی کې درسول الله ﷺ داعادت شریف وو چې کله کله به کورته راغلی اودڅوورځوتوښه به یې له ځان سره واخیسته اوبیرته به ولاړی ، په دې کې ودې ته اشاره دی ، چې دیوائی والی اوجلاوالی دخاوندانو دپاره بالکل اړیکی پریکول مناسب نه دی ، دکوراواولاد حقوق مراعتول هم ضروری دی په دې وجه یې فرمایلی دی (لارهبانیة فی الاسلام) په اسلام کې اړیکی شلول نسته

دپټومرضودعلاج دپاره اوپه عبادت کې دپوخ والی او ټینګ والی دپیداکولو دپاره که په یوغار یاغره کې دمعلوم وخت دپاره یوائی والی خوښ کې لکه چې دصوفیانو دا طریقه دی نو داسنت کار دی بدعت نه دی ..

---

(۱) بهجة النفوس جلد ۱ ص ۱۱)

(۸) اوبل ودې ته هم اشاره دی چی که څوک په یوغاریاغره کې دیواځې والی اراده وکوی هغه ته په کاردی چی کورنۍ دخلوت له ځایه خامخاخبره کې ددې دپاره چی دوئ ته څه اندیښنه اوتشویش پیښ نه سی اودده له خواپه زړه کې هیڅ بدګمانه نه وی اودارتیا په وخت کې هغوئ خبر سی دناجوړی پوښتنه یې وسی اوداسی نوری اړتیاوی
(۹) دجبرئیل ﷺ دری واره زور ورکول دملکی اوروحانی فیض رسولودپاره وو چی دنبی کریم روحانیت قوی سی اوزړه مبارک دآیات الهیه اوغیبی رازواودالهی علومو تحمل اوبرداشت وکولای سی اودهغه ذات مبارک دخالق اومخلوق په مینځ کې واسطه اودعالم شهادت منتهی اودعالم غیب مبدأ جوړسی . اودعارفینوپه داسی طریقه فیض رسول په طریقه دتواترثابت دی ..
عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ ضَمَّنِي رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَالَ اللَّهُمَّ عَلِّمْهُ الْكِتَابَ (صحیح البخاری) رقم الحدیث ۷۵
له ابن عباس ﷺ څخه روایت دی چی یوځل نبی کریم ﷺ زه له خپلی سینی مبارکی سره ومښلولم اودادعایې راته وکړه اې الله ﷻ دته دخپل کتاب علم ورکړی.
دنبی کریم ﷺ ابن عباس ﷺ له خپلی سینی مبارک سره مښلول داسی دی لکه چی جبرئیل ﷺ رسول الله ﷺ له خپلی سینی سره مښلولی وو
دابوهریرة ﷺ څخه روایت دی چی ماغوښتنه وکړه چی یارسول الله ﷺ زه ډیروخت له تاڅخه حدیث اورم اوزهیر می ئې نبی کریم ﷺ وفرمایل څادر وغوړوه ماپټو خپور کې نبی کریم ﷺ په خپل لاس مبارک سره اشاره وکه لکه څوک چی دواړه شونډی راټولی کې څه وغوزوی اودایې وویل اوس پټوله خپلی سینی سره ومښلوه ماهغه پټوله خپلی سینی سره جوخت ونیوی تردې وروسته له ماهیڅ حدیث نه دی هیرسوی (بخاری ج ۱/ص ۲۲)
حافظ عسقلانی په فتح الباری کې فرمایې : چی په هیڅ حدیث کې ددې تصریح نسته چی رسول الله ﷺ دواړه شونډی ډکی کړی دی اودابوهریره ﷺ په څادر کې اچولی دی .
مګر داکمزوری بنده وایې : چی ان کان صواباً فمن الله وان کان خطأً فمنی ومن الشیطان ) زماپه فکرپه عالم الغیب کې چی کومه دحفظ خزانه دی نبی کریم ﷺ دهغه خزانی له خوندی سوی علم څخه خوله مبارکه ډکه کړه ، اودابوهریره ﷺ په پټوکې وغورزوله اوبیاهغه دابوهریره ﷺ له پټوڅخه دابوهریره ﷺ وسینی ته ورسیده ، خوندی کیدل که څه هم دخلکوله سترګوپټ شئ دی لیدل کیږی نه مګر دمحرمان علم غیب لیری لیدونکی دسترګوڅخه پټ نه دی ، له دې قسم خبروڅخه هغه خلک منکر دی کوم چی دانبیاء علیهم الف الف صلوات الله وسلامه چی دوئ خپل لیدل له انبیاء ﷺ سره یوشان بولی دابوهریره ﷺ دحفظ یوه بله هم عجیبه واقعه دی چی دهغې له دې ځای سره مناسبت نسته علماء دی دفتح الباری جلد ۱ صفحه ۱۹۳ باب حفظ العلم ته رجوع وکوی ..

Maktaba Tul Ishaat.com

(۱۰) **علامه طیبی طیب الله ثراه** : په شرح مشکوة کې لیکلي چې د سورت علق په نازل سوی آیاتو کې د رسول الله صلی الله علیه وسلم د دې شک جواب ته اشاره دی چې (ما انا بقارئ) زه لوستونکی نه یم هغه داچې بیشکه ته لوستونکی نه یې مګر د خپل رب د پاک نوم په مرسته یې ووایه هرڅه به اسانېږي او پوه سه چې الله ﷻ چاته علم د کتاب او قلم په واسطه سره ورکوی ، چې هغه ته په اصطلاح کې علم کتابی وایې په علم بالقلم کې ور دې ته اشاره دی او چاته په خپله بیله ظاهری اسبابو او بیله واسطی علم ورکوی چې هغه ته په اصطلاح کې علم لَدُنِی وایې ، او په عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَالَمْ يَعْلَمْ کې ور دې ته اشاره دی ، خلاصه د جواب دا دی چې که څه هم ته لوستونکی نه یې مګر د الله ﷻ قدرت ډیر فراخ دی ، بیله ظاهری اسبابو او بیله واسطی څخه هم که وغواړي وچاته علم او معرفت ورکوی دغه رنګه به الله تعالی تاته هم علم او معرفت درکړي لکه چې الله تعالی فرمایې :

وَعَلَّمَكَ مَالَمْ تَكُنْ تَعْلَمُ وَكَانَ فَضْلُ اللهِ عَلَيْكَ عَظِيمًا (۱۱۳ سورة النساء)

او الله ﷻ تاته هغه خبری در وښودی چې تا هغه پر ته د الله ﷻ له ښوونی نه پېژندلی او د الله ﷻ فضل پر تا باندی ډیر لوی دی .

(۱۱) د خدیجه ؓ د تسلی څخه له څوابو د امعلومیږي چې د صله رحمی او میلمستیا او سخا او د همدردي په وجه په دنیا کې هم انسان له آفتو څخه خوندی کیدای سي (۱)

(۱۲) د خدیجة ؓ د نبی کریم ﷺ د تسلی د پاره د کمالات او ښو اخلاقو یادول د دې دلیل دی چې د چا ښائسته او ښه اخلاق او ښه خویونه وی د هغه مخامخ بیانول په دې شرط چې ممدوح په لویی او ځان خوښونه کې داخته کیدو ویره نه وی یو اځی دانه چې جائز دی بلکې ښه کار دی (۲)

(۱۳) د نبی کریم ﷺ تر ټولو خلکو مخکې د دې پیښې بیانول و خدیجه ؓ ته د دې خبری دلیل دی چې سړی ته که کوم مهم کار پیښ سی نو که میرمن یې دینداره پوهه او هوښیاره ښځه وی نو تر ټولو مخکې دې هغې ته بیان کې او وروسته دې و علماء او پوهانو خلکو ته یادونه وکوی .

(۱۴) خدیجه ؓ د دې پیښې په اوریدو سره نبی کریم ﷺ ورقه بن نوفل ته بیول چې د هغه وخت تر ټولو لوی عالم وو د دې خبری دلیل دی چې کله یو ناآشنا واقعه پیښه سی نو علماء ربانیین ته دې وړاندی کول په کار دی ..

(۱۵) او بل دا چې د علماء په خدمت کې د بل چا په واسطه حاضریدل ډیر ښه دی لکه نبی کریم ﷺ چې د خدیجة الکبری ؓ په واسطه له ورقه بن نوفل سره ملاقات وکې رسول الله

(۱) عمدة القاری جلد ۱ صفحه ۷۵) ——— (۲) عمدة القاری جلد ۱ صفحه ۷۵)

Maktaba Tul Ishaat.com

ﷺ یوا ځی ورقه ته نه ورغلی بلکې خدیجه ﷺ یې هم له ځان سره ملګری کړه ځکه دهغې له ورقه خپلوی هم وه نوله دې معلومه سوه چې دعلماء اوښوخلکو دملاقات دپاره که بل څوک لاړښړد درسره وی نوداډیر مناسب کاردی ددې دپاره چې په خبروکې آسانی وی

(۱۶) کوم سړی چې ترده په عمر کې مشروی دهغه عزت اواکرام ضروری دی که څه هم دغه دلږ عمرخاوند ترتولی دنیاپه علم اوفضل اومرتبه اوکمال کې لوړوی .

(۱۷) کوچنی که څه هم په رتبه کې لوی وی مګر دمشرلپاره داروادی چې په خبروکې وکشر ته هغه تکی ووایې چې دکوچنیانودپاره ویل کیږی ، لکه ورقه سره له دې چې رسول الله ﷺ یې رسول اونبی ګڼي ، اوپه یَاابْنَ اَخِیْ اې زماورازه یې ورته وویل اوبل له دې څخه داهم معلومه سوه چې کشران کله دمشرانو مجلس ته راسی نو دمشرانو داداب خیال به کوی ترڅوچې مشران په خپله خبره شروع ونه کوی ترهغه وخته دی کشران خبره نه شروع کوی ، لکه خدیجه ﷺ چې کله رسول الله ﷺ ورقه ته بوتلی اودایې وویل (یاابن عم اسمع من ابن اخیک) اې زماداکازویه له خپل وراره څخه خبره واوره ؟ رسول الله ﷺ په خپله خبرشروع نه کوله خوکله چې ورقه په خبروپیل وکوی اووې ویل :(یابن اخی ماذاتری) اې زماوراره تاڅه لیدلی دی : وروسته نونبی کریم ﷺ تولە قصه ورته بیان کړه (۱)

(۱۸) دروقه په ځواب کې دنبی کریم ﷺ داوینا چې آیا داخلک به ماله مکی څخه باسی. له دې معلومیږی چې له وطن څخه بیلوالی انبیاء علیهم السلام ته هم ډیر ګران دی (۲)

(۱۹) دغه رقم په دغه وخت کې دورقه داوینا چې کاش زه په دغه وخت کې قوی اوځوان وای کله چې ستاقوم تاله وطن باسی داددې دلیل دی چې انسان ته دخیر امیدکول جائز دی که څه هم دهغه خیردکولودپاره امیدنه وی (۳)

(۲۰) له امام مالک رحمه الله څخه چاپوښتنه وکړه چې دجبرئیل آمین نوم ایښودل څنګه دی ؟ هغه وویل داښه کارنه دی (۴)

**دالله ﷻ دتوحیداودنبی کریم ﷺ د رسالت وروسته ترټولولومړی کاراودس اولمونځ**

دالله ﷻ دیووالی اورسالت ښودلووروسته ترټولولومړی دکوم شئ ښودنه نبی کریم ﷺ ته وسوه ، هغه اودس اولمونځ وو ، اول جبرئیل آمین ﷺ پرځمکه باندی په خپله پونده سره یوه لته ورکړه چې په هغې سره داوبویوه چینه راووته جبرئیل ﷺ په هغه اوبواودس وکوی اونبی کریم ﷺ ورته کتل ، وروسته نبی کریم ﷺ هم دده په څیر اودس و کوی

(۱) بهجة النفوس جلد ۱ صفحه ۲ )
(۲) روض الانف جلد ۱ صفحه ۱۵۸ )
(۳) بهجة النفوس جلد ۱ صفحه ۲۱ )
(۴) روض الانف جلد ۱ صفحه ۱۵۶

باهتمام معراج خان

Maktaba Tul Ishaat.com

بیا جبرئیل ﷺ دوه رکعاته لمونځ وکوی ، او نبی کریم ﷺ اقتداء ورپسی وکوله او داودس او دلمانځه ترخلاصیدو وروسته کورته راغلی و خدیجه ﷺ ته یې اودس او لمونځ وښودل ، دا روایت په دلائل ابی نعیم جلد ۱ صفحه ۷۰ کې له عائشه صدیقه ﷺ څخه روایت سوی دی حافظ عسقلانی فرمایي ددې حدیث سند ضعیف دی (۱)

اسامه بن زید ﷺ دخپل پلار زید بن حارثه ﷺ څخه روایت کوی چې رسول الله ﷺ وفرمایل چې دبعثت په پیل او دوحی دنازلیدو په وخت کې جبرئیل ﷺ ماته راغلی ، اوداودس او دلمانځه ښودنه یې ماته وکړه . دا روایت مسند احمد او سنن دارقطنی او مستدرک دحاکم کې ذکر سوی دی ..

علامه عزیزی په شرح دجامع صغیر کې ددې حدیث په اړه فرمایي : قال الشیخ هذا حدیث صحیح ( سراج المنیری جلد ۱ صفحه ۲۹ ) او دا حدیث په سنن ابن ماجه کې هم ذکر سوی دی او علامه سهیلی هم په خپل سند سره روایت کړی دی په دې دواړو سندو کې عبدالله بن لهیعه دی په نوموړی کې دمحدثینو خبری سته ، حافظ ابن سید الناس قدس الله سره فرمایي : لکه څنګه چې دا حدیث دزید بن حارثه ﷺ څخه روایت سوی دی دغه رنګه دبراء بن عازب ﷺ او عبدالله بن عباس ﷺ څخه هم روایت سوی دی ..

دابن عباس ﷺ په حدیث کې راغلی دی ، چې دا لومړی فرض وو ( عیون الاثر صفحه ۹۱ ) علامه سهیلی دا حدیث ذکر کړی وروسته یې ویلی دی نو اودس په اعتبار دفرضیت سره مکی دی او په اعتبار دتلاوت سره مدنی دی ځکه دا اوداسه آیت ومدینی ته له هجرت وروسته نازل سوی دی (۲)

دبعثت له پیل څخه دنبی کریم ﷺ لمونځ کول خو یقینا ثابت دی اختلاف په دې کې دی چې دپنځه لمنځو دفرض کیدو څخه مخکې هغه چې دمعراج په شپه فرض سوی دی تر هغه مخکې په نبی کریم ﷺ باندی لمونځ فرض وو که نه دبعض علماء په نزد ترمعراج مخکې هیڅ لمونځ فرض نه وو هغه چې به څومره غوښتل لمونځ به یې کوی . یوازې دشپې دلمانځه حکم نازل سوی وو

او یو شمیر علماء بیا وایي دبعثت له پیل څخه دوه لمنځونه فرض وو ، دوه رکعته دسهار لمونځ او دوه رکعته دمازیګر لمونځ لکه چې الله تعالی فرمایي :

وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ بِالْعَشِيِّ وَالْإِبْكَارِ (۵۵ سورة غافر ) وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ الْغُرُوبِ (۳۹ سورة ق ) وَأَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفَيِ النَّهَارِ (۱۱۴) سورة هود )

---

(۱) الاصابه جلد ۱ صفحه ۲۸۱)
(۲) روض الانف جلد ۱ صفحه ۱۶۳)

Maktaba Tul Ishaat.com

ژباړه : او دالله تعالی پاکی اوستاینه کوه ماښام او سهار او مخکښ ترلمرختلو او مخکښ ترلمرلویداو دالله ﷻ پاکی اوصفتونه بیانوه اولمونځ کوه دورځی په دواړو طرفو کښ یعنی سهار او ماښام .

او څه وخت وروسته سورة مزمل نازل سو اودشپې دلمانځه یعنی تهجد حکم نازل سو ، فتح الباری کتاب الصلوة باب کیف فرضت الصلوة ، علامه سهیلی فرمایي ، دمزنی او یحی بن سلام څخه دا روایت نقل سوی دی (۱)

دمقاتل بن سلیمان څخه روایت سوی دی چی الله ﷻ په لومړی سر کښ دوه رکعته دسهار او دوه رکعته دماښام لمونځ فرض کړی بیایې پنځه لمنځونه دمعراج په شپه فرض کړه (۲)

**سابقین لومړنی او ترټولو مخکښ صحابه کرام رضی الله عنهم ورضوا عنهُ ( ۳ )**

ترټولو مخکښ درسول الله صلی الله علیه وسلم بی بی صدیقة النساء خدیجة الکبری ﷞ اسلام قبول کی ، اود دوشنبی په ورځ دماښام په وخت کښ یې ترټولو مخکښ له رسول الله ﷺ سره لمونځ وکي ، ځکه لومړنی اهل قبله هم دوئ دی ( اصابه او عیون الاثر )

او بیا ورقه بن نوفل په اسلام مشرف سو ترده وروسته علی کرم الله وجهه چی له ډیره وخته دنبی کریم ﷺ په روزنه او پالنه کښ وو (۴) دلسو کالو په عمر په اسلام مشرف سو او د بعثت په دویمه ورځ چی دسه شنبی ورځ وه له نبی کریم ﷺ سره لمونځ وکي (۵)

دابن اسحق په روایت کښ راغلی دی : چی دبعثت په دویمه ورځ علی ﷛ رسول الله ﷺ او خدیجه ﷞ پر لمانځه ولیدل پوښتنه یې وکړه چی دا څنګه کار دی ؟ نبی کریم ﷺ وفرمایل : دا دالله ﷻ دین دی دغه دین پیغمبرانو دنیا ته راوړی دی ، زه تا دالله ﷻ وخواته رابولم ، چی دهغه عبادت وکوه ، اودلات او عزی څخه انکار وکوه علی ﷛ وویل دا ییخی نوی شئ دی ، اوددې ماییخی نوم هم نه دی اوریدلی ترڅو چی زه خپل پلار ابو طالب ته ونه وایم ترهغه وخته هیڅ هم نه سم ویلای ، پرنبي کریم ﷺ باندی دا خیره ګرانه سوه چی

---

(۱) روض الانف جلد ۱ صفحه ۱۶۳)

(۲) عیون الاثر جلد ۱ صفحه ۹۱)

(۳) ترجمه : الله تعالی له دوئ څخه راضی سو او دوئ دالله تعالی څخه راضی سو دصحابه کرامو ﷡ په اړه په قرآن کریم کښ ځای ځای درضی لفظ راغلی دی دا په یادساتی چی الله ﷻ له هغه چا څخه راضی کیږی چی دهغه خاتمه پر ایمان او اخلاص وی ، دفاسق او منافق څخه الله ﷻ هیڅکله نه راضی کیږی .

(۴) دجهالت پر مهال په مکه کښ وچکالی راغله نبی کریم ﷺ خپل آکا عباس ﷛ ته وویل چی ابو طالب ډیر عیال داره دی دیوزلی په وجه موږ باید له ابو طالب سره داولادو په ساتنه کښ مرسته وکوو ، دیو څه اولادو ته او دیو څه اولادو به یې زه کفیل سم ، نبی کریم ﷺ او عباس ﷛ دواړه ابو طالب ته ورغله او دغه غوښتنه یې ځنی وکړه ابو طالب ورسره خوښه کړه ورته وې ویل چی عقیل ماته پرېږدی او نور چی کوم یو تاسو غواړی له ځان سره بوزی ابو طالب علی ﷛ نبی کریم ﷺ ته وسپاری .. سیرة ابن هشام جلد ۱ صفحه ۹۴)

(۵) عیون الاثر جلد ۱ صفحه ۹۳)

Maktaba Tul Ishaat.com

ده راز بل چاته ښکاره سی ځکه یې ورته وویل اې علی ﷺ که ته اسلام نه قبلوی نو دا خبره بل چاته مه کوه ، علی ﷺ پټه خوله سو یوه شپه لانه وه تیره سوی چې دعلی ﷺ په زړه کې داسلام نورو ځلیدی کله چې سهار سو دنبی کریم ﷺ په خدمت کې حاضر پوښتنه یې وکړه چې ته دڅه شئ بلنه ورکوی ؟ نبی کریم ﷺ وفرمایل : چې شاهدی ورکړه چې الله ﷻ یودی ده هیڅ شریک نسته اودلات اوعزی څخه مخ واړوه اودبت دعبادت کولو څخه بیزاره سه علی ﷺ اسلام ومنی اوتریوه کاله یې خپل اسلام له ابوطالب پټ وساتی لکه چې په یوشمیررواياتوکې راغلی دی (۱) له علی ﷺ وروسته دنبی کریم ﷺ ازادسوی مریی زیدبن حارثه اسلام راوړی اوله نبی کریم ﷺ سره یې یوځای لمونځ اداکړ (۲)

## دابوبکر صدیق رضی الله عنه اسلام راوړل

کله چې ټول اهل بیت په اسلام کې داخل سو نوبیا رسول الله ﷺ خپل خاص ملګروته په دې لوی رحمت اوغټ نعمت کې دداخلیدوبلنه ورکړه ، ترټولومخکې هغه خپل صدیق مخلص اوخواږه اوپخوانی ملګری یعنی ابوبکرصدیق بن قحافه ته د اسلام بلنه ورکړه ابوبکر صدیق ﷺ پرته دڅه فکر کولواوپرته دڅه پوښتنې په اول ځل دنبی کریم ﷺ بلنه ومنله ، چشم احمد برابوبکر ی زده............وز یکی تصدیق تصدیق آمده

نبی کریم ﷺ رښتیا وړاندی کړل رښتینی دهغه تائیدوکې . یوه رښتینی دبل رښتینی تصدیق وکی په حدیث شریف کې راغلی دی نبی کریم ﷺ فرمایې ماچې وهرچاته اسلام وړاندی کړی دی هغه له سلامه څه ناڅه خامخاویریدلی دی یواځې ابوبکر صدیق ﷺ ووچې داسلام په منلوکې ده یوه زره ځنډاوشاته والی نه دی کړی (۳)

دامام ابوحنیفه رحمة الله علیه چاپوښتنه وکړه چې ترټولولومړی څوک مسلمان سوی دی ؟ ابوحنیفه رحمة الله علیه وویل (رجل واحد) یعنی له آزادونارینه ووڅخه ترټولومخکې ابوبکر ﷺ اسلام راوړی ، اوپه ښځوکې خدیجة الکبری ﷺ اوپه مریانوکې زیدبن حارثه ﷺ اوپه هلکانوکې علی رضی الله عنه (۴) لومړی اسلام راوړی دی ، دبدء الوحی له رواياتوکه څه هم په ښکاره دامعلومیږی چې علی ﷺ لومړی اسلام راوړی دی مګر دهغه دامخکې والی دفضیلت اولوړوالی سبب نه دی ځکه خدیجه ﷺ دنبی کریم ﷺ بی بی وه اودنبی کریم ﷺ تابع وه اوعلی ﷺ کوچنی وو ، اودنبی کریم ﷺ په تربیه اوروزنه کې وو دکورنی په ښځواوکوچنیانوکې داتوان نه وی چې دوئ دمشرانوخبرونه منی ، اوابوبکر صدیق

(۱) البدیه والنهایه جلد ۳ صفحه ۲۴)
(۲) عیون الاثر جلد ۱ صفحه ۹۴)
(۳) عیون الاثر جلد ۱ صفحه ۹۵)
(۴) البدایه والنهایة جلد ۳ صفحه ۲۹)

Maktaba Tul Ishaat.com

ﷺ خو مستقل او آزاد سړی وو د چا تابع او تر لاس لاندې نه وو، ده مبارک ﷺ بیله څه شک او شبه او بیله څه زور او بیله تابعیت اسلام منل د سلګونو فضیلتو لامل دی او بل دا چې د خدیجه ؓ او علی ؓ اسلام تر دوئ پورې خاص وو او د ابوبکر ؓ اسلام متعدی وو ځکه هغه نورو ته هم بلنه ورکوله او غیر متعدی تر لازمی ډیر بنه او غوره دی ځکه ابوبکر ؓ په اسلام کې له داخلید و سره سم د اسلام په نشر او خپراوی او بلنه او تبلیغ بوخت سو علی ؓ خو خپل اسلام د خپل پلار څخه هم پټ کړی وو (زرقانی جلد ۱ صفحه ۴۴۴) علی ؓ د ابو طالب د بیوزلی په وجه د نبی کریم ﷺ په تربیه او روزنه کې وو په داسې حال کې هغه نبی کریم ﷺ او اسلام ته څه مالی کومک هم نه سو رسولای، او بل دا چې د کوچنیانو عادت دی چې دوئ د هر چا په پالنه او روزنه کې وی، دوئ په هر کار کې د خپل پالونکي پیروی کوی وکوچنیانو ته د کار ګټه او تاوان، ښه او بد، پوهه، او صلاحیت د دې شیانو هیڅ بیلوالی نه سی کولای دغه حال په هغه وخت کې د حضرت علی کرم الله وجهه وو او ابوبکر صدیق ؓ خو غټ سړی وو هوښیار او زیرک او په خپله ګټه او زیان، ښه او بد په ټولو خبرو پوهیدی او د نبی کریم ﷺ همزولی وو او د مکې له سخیانو او مخورو او بانفوذه خلکو څخه وو، ابوبکر ؓ په داسې حالت کې بیله څه زوره په لومړی ځل بلنه اسلام ومنی، او په خلکو کې یې خپل اسلام ښکاره کې، او په اسلام کې له داخلیدو وروسته یې سمدستی دعوت او بلنه پیل کړه داسې اسلام د سلګونو بهتریو او فضیلتو سبب دی، خلاصه دخبری دا دی چې ابوبکر صدیق ؓ داسې سړی وو، چې آزاد وو مریئ نه وو او ځان ته و د بل چا تر لاس لاندې نه وو او ډیر هوښیار او د لوړی مرتبې لرونکي وو، هغه په اول وخت کې اسلام راوړی او د پیل څخه یې د اسلام په بلنه کې د نبی کریم ﷺ لاس او بازو جوړ سو، هر څه مال او شتمنی او د ژوند ټولی اسانتیاوی یې د اسلام د پاره وقف کړی، او تر پوره دریالس کالو پوری یې په هر قسم تکلیفو او غمو کې د نبی کریم ﷺ مرسته او ملګری وکړه، او د دښمنانو دفاع یې وکړه، او علی ؓ د کوچنیوالی په وجه د دښمنانو دفاع او د هغوئ د مقابلې توان نه هم وو، او ابوبکر صدیق ؓ خو په اسلام کې له داخلید و سره سمدستی د اسلام دعوت شروع کې، د ده دوستان او خاص ملګری چې به ده خواته راتله یا به دی د هغوئ خواته ورتلی، نو هغوئ ته به یې د اسلام بلنه ورکوله د ابوبکر صدیق ؓ د دعوت او کوښښ په پایله کې د ده خاص ملګری او دوستان په اسلام مشرف سوه هغه صحابه کرام ؓ دادی -(۱) عثمان بن عفان ؓ ۲ زبیر بن عوام ؓ ۳ عبدالرحمن بن عوف ؓ ۴ طلحه بن عبیدالله ؓ ۵ سعد بن وقاص ؓ د قریشو شریف او عزت مند کورنیو د هغه په لاس باندې اسلام راوړی، ابوبکر صدیق ؓ دوئ ټول له ځان

---

(۱) د مکې له مخورو مشرانو څخه یو ولس یاد وولس صحابه ؓ وو څخه وروسته په اسلام مشرف سو)

سره ملګری کړه اودرسول الله ﷺ په خدمت کې حاضرسو، تولواسلام راوړی اودنبی کریم ﷺ سره یې لمونځ وکوی ،تردویٔ وروسته دغه لاندی صحابه کرام ﷺ په اسلام مشرف سوه یو لکه ابوعبیده عامر بن جراح ﷺ (۱)ارقم بن ابی الارقم ﷺ دمظعون بن حبیب درې زامن عثمان بن مظعون ﷺاوقدامه بن مظعون ﷺاوعبدالله بن مظعون ﷺ او عبیده بن الحارث ﷺاوسعیدبن زید بن عمرو بن نفیل ﷺ اودهغه ښځه فاطمه بنت خطاب ﷺ دعمرفاروق ﷺ خور اواسماء بنت ابی بکر ﷺاوخباب بن الارت ﷺ اوعمیر بن ابی وقاص ﷺ دسعدبن ابی وقاص ﷺورور اوعبدالله بن مسعود ﷺ (۲) اومسعودبن القاری ﷺ اوسلیط بن عمرو ﷺ اوعیاش بن ابی ربیعة ﷺ اودهغه میرمن اسماء بنت سلامه ﷺ اوخنیس بن حذافه ﷺ اوعامربن ربیعه ﷺ اوعبدالله بن جحش ﷺ اوده ورور ابواحمدبن جحش ﷺ اوجعفر بن ابی طالب ﷺاوده میرمن اسماء بنت عمیس ﷺ اوحاطب بن الحارث ﷺ اوده ښځه فاطمه بنت مجلل ﷺ اوده ورور خطاب بن حارث ﷺ اودهغه ښځه فکیهه بنت یسار ﷺ اومعمربن حارث ﷺ اوسائب بن عثمان بن مظعون ﷺ اومطلب بن ازهر ﷺ اوده ښځه امله بنت ابی عوف ﷺ اونعیم بن عبدالله ﷺ النحام (۳) اوعامر بن فهیره ﷺ (۳)دابوبکر صدیق ﷺآزادسوی مریٔ اوخالدبن سعیدبن العاص ﷺ اوده ښځه امنیه بنت حلف ﷺ اوحاطب بن عمرو ﷺ اوابوحذیفه بن عتبه ﷺ او واقدبن عبدالله ﷺ اودبکیربن عبدیالیل څلورزامن (۴) خالد ﷺ، عامر ﷺ ، عاقل ﷺ، ایاس ﷺ اوعماربن یاسر ﷺ اوصهیب بن سنان ﷺ دعبدالله بن جدعان ازادسوی مریٔ

(۱) ابوعبیده ﷺ په دارالارقم کې دپناه اخیستو مخکې اسلام راوړی (طبقات ابن سعد)

(۲) عبدالله بن مسعود ﷺ فرمایې چی مابه دعقبه بن ابی معیط پسونه اوبزی پوولی یوه ورځ نبی کریم ﷺ زمادرمی په څنګ کې تیرسو اوابوبکر ﷺ ورسره ملګری وو هغه له ماپوښتنه وکوله چی ستاسره شیدی سته ماورته ویل زه آمین یم ده راته وویل کومه بی شیدو بزه سته نوراېې وله مایوه بی شیدو میږه راوستله نبی کریم ﷺ دهغې په غولانځه لاس مبارک کینږودی اوشیدی څنی ولوشولی ابوبکر ﷺ وروسته ماته هم شیدی راکړی اوپه هغوشیدو موږ دواړه ماړه سو وروسته ده مبارک وغولانځی ته وویل (اقلص) اې شیدوبندی سی ،هغه شیدی هم بندی سوی دامعجزه چی می ولیده مسلمان سوم اونبی کریم ﷺ ته مې عرض وکی یارسول الله ﷺ ماته تعلیم راکړه ، نبی کریم ﷺ خپل لاس مبارک زماپرسرباندی تیر کې ، اوویې فرمایل بارک الله فیک فانک غلام معلم ، الله تعالی دی پرتابرکت نازل کې ته دالله تعالی روزل سوی کرچنی یې ، حافظ ابن سید الناس داروایت په خپل سندسره بیان کړی دی (عیون الاثر)

(۳) نحام له نحم څخه جوړدی نحم آوازته وایې ، نبی کریم ﷺ وفرمایل : لقدسمعت نحمه فی الجنة ) مادنعیم بن عبدالله ﷺ رږغ په جنت کې اوریدلی دی (سیرة ابن هشام به حواله الاصابه جلد ۳ صفحه ۵۶۷ طبقات جلد ۴ صفحه ۱۰۲)

(۴) عامر بن فهیره ﷺ دبیرمعونه په غزاکې شهیدسوملائکه وو ده بدن اسمان ته پورته کی (روض الانف جلد ۱ صفحه ۱۶۸)

(۵) په دارالارقم کې دغه څلورسره ورونه خالداوعامر اوعاقل اوایاس ﷺ ترټولولومړی په اسلام مشرف سو اودنبی کریم ﷺ په لاس یې بیعت وکی اوکله چی دهجرت حکم نازل سودویٔ څلورواړه له خپلو میرمنو اوکوچنیانوسره هجرت وکې په مکه کې ددویٔ څوک پاته نه سو سرایوته قلف واچوی اومدینی منوری ته ولاړل ، درفاعه بن عبدالمنذر په سرای کې میشت سو (طبقات ابن سعد جلد ۳ صفحه ۲۱۲ قسم اول دعاقل نوم په اصل کې غافل وو رسول الله ﷺ دغافل پرځای عاقل نوم پرکښیودی (اصابه جلد ۲ صفحه ۲۷۴) مخکې له آخرت غافل وو اوس عاقل سو )

Maktaba Tul Ishaat.com

کله چی به دلمانځه وخت راغلی نونبی کریم ﷺ به په یوه کنده یادره کې په پټه لمونځ کوی یوځل خوداسی پیښه وسوه چی نبی کریم ﷺ او علی ؓ په یوه دره کې لمونځ کوی او ناڅاپه ابوطالب ددوئ خواته ورغلی علی ؓ تردغه وخت خپل اسلام پټ ساتلی وو دده خپل مور اوپلار او آکاګان اونورخپلوان نهووپه خبر، ابوطالب نبی کریم ﷺ ته وویل ، اې وراره دا څنګه دین دی او دا څنګه عبادت دی چی ته یې کوی رسول الله ﷺ وفرمایل : اې آکا دا هغه دین چی دالله تعالی او دهغه دټولو ملائکه وو اوپیغمبرانو علیهم السلام او خاص پیا زمونږ دنیکه حضرت ابراهیم علیه السلام خوښ کړی دین دی اوالله ﷻ زه خپلوټولوبندګانوته رسول ﷺ رالیږلی یم ، ترټولوزیات ته زمادنصیحت حقداره یې زه تادخیراوهدایت لاری ته رابولم اوتاته په کاردې چی ترټولومخکې هدایت اوحق دین ومنی اوپه دې هکله زمامرسته اوکومک وکوی ؟

ابوطالب وویل اې واراره زه دخپل پلاراونیکه دین خونه سم پریښودای مګر دومره خوخامخا کوم چی تاته به څوک ضررنه سی رسولای ، وروسته ابوطالب علی ؓ ته مخ واړوی چی اې زویه داڅنګه دین دی چی تاخوښ کړی دی ، علی ؓ ورته وویل پلاره ماپرالله ﷻ ایمان راوړی دی اودهغه پررسول ﷺ باندی اوڅه چی نبی کریم ﷺ دالله ﷻ له طرفه راوړی دی دهغه تصدیق می کړی دی اوله هغه سره دالله ﷻ عبادت اوبندګی کوم اودهغه امرمنم ابوطالب وویل ډیر ښه ته یې دخیراونیکۍ خواته بللی یې دمحمد ﷺ ملګری مه پریږده (سیرة ابن هشام جلد ۱ صفحه ۸۷)

## دجعفربن ابی طالب رضی الله عنه اسلام راوړل (۱)

یوه ورځ علی ؓ درسول الله ﷺ سره یوځای په عبادت بوخت وو علی ؓ دنبی کریم ﷺ ونبی خواته وو ناڅاپه ابوطالب ددوئ خواته ورغلی له هغه سره جعفرهم ملګری وو هغه چی کله دوئ پرلمانځه ولیدل نوجعفر ؓ ته یې وویل اې زویه ته هم دعلی ؓ په څېر دخپل آکادزوی دمټوبازو سه اوچپه خواته ودریږه له دوئ سره په لمانځه کې شریک سه (اسدالغابة جلد ۱ صفحه ۱۸۷) جعفر ؓ له مخکنیوصحابه کرام ؓ څخه دی له یودیرش یاپنځه دیرش صحابه ؓ څخه وروسته په اسلام مشرف سوی دی (اصابه جلد ۱ صفحه ۲۳۷)

## دعفیف کندی رضی الله عنه اسلام راوړل (۲)

---

(۱) جعفر ؓ دعلی ؓ سکه ورور دی ترعلی ؓ لس کاله مشر دی نجاشی دحبشی پاچادده په لاس بیعت وکی اوپه اسلام مشرف سو دموته په غزاکې شهیدسو ترشهادت وروسته یې پربدن مبارک ترنیوی زیات ټپونه وو پوره یادونه به ان شاء الله دموته په غزاکې راسی (اصابه)

(۱) عفیف لقب دی حافظ فرمایې چی دده اصلی نوم شراحیل وودپاک لمنی په وجه په عفیف سره مشهوردی لکه چی دعفیف له اشعارو څخه معلومیږی دده شعردادی (وقالت لی هلم الی التعاب :: فقلت عففت عما تعلمینا) دې زه دلهو اولعب وخواته راوبللم ماورته وویل چی تاته خوزماپاک لمنی اوعصمت ښه معلوم دی (اصابه جلد ۲ صفحه ۴۸۷)

Maktaba Tul Ishaat.com

**عفيف کندي** رضی الله عنه عباس رضی الله عنه دوست وو دعطرو تجارت به يې کوی دتجارت لپاره به يمن ته تللی راتلی عفيف کندی رضی الله عنه فرمايې چې يوه ورځ زه په منی کې له عباس رضی الله عنه سره وم يوسړی راغلی لومړی يې په ډيراطمينان اودس وکوی اوبيالمانځه ته ولاړسو له ده وروسته بيايوه ښځه راغله هغې هم دغه رنګه اودس وکوی اوبيالمانځه ته ولاړه سوه بياديوولسوکالوهلک راغلی هغه هم اودس وکوی اودهغه سره برابر دلمانځه لپاره ودريدی ماله عباس رضی الله عنه ځخه پوښتنه وکړه چې دابياکوم دين دی ، عباس رضی الله عنه وويل دا زما دوراره محمدرسول الله ﷺ دين دی ، محمد ﷺ وايې چې زه الله ﷻ راليږلی يم اودا هلک هم زماوراره علی بن ابی طالب رضی الله عنه ده هم دمحمد ﷺ دين منلی دی ، اوښځه دمحمدبن عبدالله ﷺ ميرمن ده ، عفيف رضی الله عنه وروسته په اسلام مشر ف سو اوتل به يې ويل چې کاشکې زه ځلورم مسلمان وای (عيون الاثر)

قال ابن عبدالبر هذا حديث حسن جداً حافظ ابن عبدالبر فرمايې چې داحاديث امام دی ددې حديث په حسن کيدوکې هيڅ خبره نسته حافظ عسقلانی ليکی چې داحديث امام بخاری هم په خپل تاريخ کې راوړی دی اوبغوی اوابن منده هم کر ذکرکړی دی خوپه هغه کې نورزيادت هم شته وايې چې عباس رضی الله عنه وفرمايل چې زماوراره داهم وايې چې دقيصر اوکسری خزانی به هم زه فتح کوم (اصابه جلد ۲ صفحه ۴۸۷ ترجمه عفيف کندی رضی الله عنه)

## دطلحه رضی الله عنه اسلام راوړل

طلحه رضی الله عنه فرمايې : چې زه دتجارت لپاره بصری ته تللی وم يوه ورځ دبصری په بازار کې وم چې يوراهب دخپلی عبادتخانی ځخه داناره وکړه چې پوښتنه وکوی چې په دې خلکو ځوک دمکې دحرم اوسيدونکی نسته ؟ماورته وويل چې زه دمکې اوسيدونکی يم .
راهب وويل چې آيااحمدصلی الله عليه وسلم ښکاره سوی دی ماوويل ځوک صلی الله عليه وسلم راهب وويل دعبدالله بن عبدالمطلب زوی دامياشت دهغه دښکاره کيدو دی په مکه کې به ښکاره کيږی يوی شګلنی اودخورمالرونکي ځمکی ته به هجرت کوی اومحمد ﷺ آخری نبی دی ګوره شاته پاته نه سی ، دراهب په دې خبروسره زماپرزړه باندی يوآثر وسو زه سمدستی مکی ته راغلم اوله خلکومی پوښتنه وکړه چې کومه نوی خبره خوبه نه وی پيښه سوی خلکووويل هوپيښه سوی دی ، محمّدآمين (صلی الله عليه وسلم ) دنبوت دعوی کړی ده اودقحافه زوی يعنی ابوبکر صديق رضی الله عنه له هغه سره تللی دی زه سمدستی ابوبکرصديق رضی الله عنه ته ورغلم ابوبکرصديق رضی الله عنه زه درسول الله ﷺ په خدمت کې حاضر کړم اوله حاضريدوسره سم په اسلام مشرف سوم اورسول الله ﷺ ته مې دراهب ټوله قصه بيان کړه (اصابه جلد ۲ صفحه ۲۲۹ ) ترجمه طلحه رضی الله عنه

Maktaba Tul Ishaat.com

## دسعدبن ابی وقاص رضی الله عنه اسلام راوړل

سعدبن ابی وقاص رضی الله عنه فرمایي : چی ماداسلام تررااوړلو مخکښ درې شپې پرلپسی داسی خوب ولیدی چی زه په ډیره تیاره کښ یم دتیاری په وجه هیڅ شئ هم نه ویم ناڅاپه لمرراوخیژی اوزه په هغه پسی سم که ګورم زیدبن حارثه رضی الله عنه اوعلی رضی الله عنه اوابوبکر رضی الله عنه ترمامخته دغه رڼاته راغلی دی نوزه سمدستی رسول الله ﷺ ته راغلم اوپوښتنه می وکوله چی ته دکوم شئ بلنه ورکوی نبی کریم ﷺ وفرمایل دالله جل جلاله دیووالی اودخپل رسول کیدوشاهدی ته تاسورابولم ماوویل ، اشهدان الااله الاالله واشهدان محمدرسول الله ، اخرجه ابن ابی الدنیا وابن عساکر خصائص کبری جلد ۱ صفحه ۱۲۲)

## دخالد بن سعیدبن العاص رضی الله عنه اسلام راوړل

له سابقین اولین څخه دي څلورم یاپنځم مسلمان دی (۱) داسلام څخه مخکښ یې داخوب ولیدی چی دیوډیر ژور خندق پرغاړه باندی ولاړیم زماپلارماهغه خواته د ټیله کولو اراده لری ناڅاپه رسول الله ﷺ تشریف راوړی اوزه یې دشاه لخواټینګ کرم راوې کښلم کله چی له خوبه راویښ سوم قسم می وکوی اوومی وویل والله داخوب حق دی وابوبکر صدیق رضی الله عنه ته ورغلم اوخوب می ورته بیان کی ابوبکرصدیق رضی الله عنه وویل الله جل جلاله تاته د خیر اراده کړی محمد ﷺ دالله جل جلاله رسول ﷺ دی اودده مبارک پیروی وکړه اواسلام ومنه اوان شاء الله ته به درسول الله ﷺ پیروی کوی اوپه اسلام کښ به داخلیږی اواسلام به تا داورله غورزیدوساتی مګر ستاپلاروورته غورزیدونکی معلومیږی بیازه درسول الله ﷺ په خذمت کښ حاضر سوم اوپوښتنه می وکوله اې محمد ﷺ ته دکوم شئ بلنه ورکوی نبی کریم ﷺ وفرمایل : ادعوک الی الله وحده لاشریک له وان محمداً عبده ورسوله تخلع (۲) ماکنت علیه من عبادة حجر لایضر ولاینفع ولایدری من عبده ممن لم یعبده)

ژباړه : زه تادالله جل جلاله خواته رابولم چی هغه یودی هیڅ څوک دهغه سره شیرک نشته اومحمد ﷺ دالله جل جلاله بنده اورسول دی اودده خبری بلنه درکوم چی دبتانو عبادت پریږده چی هغه دګټی اوتاوان مالکان نه دی اونه دوئ پوهیږی چی څوک ددوئ عبادت کوی اوڅوک یې نه کوی .

خالد رضی الله عنه وایي چی ماعرض وکی چی زه شاهدی ورکوم چی الله جل جلاله یودی اوته دالله جل جلاله حق رسول یې اوپه اسلام کښ داخل سو م زماپلارچی کله خبرسونوزه یې دومره ووهلم چی سرمې زخمی سو اویوه خښته یې زماپرسرباندی ماته کړه وروسته یې راته وویل چی تا

(۱) الاصابة جلد ۱ صفحه ۴۰۶)

(۲) دتوحید اورسالت له اقرارکولووروسته دکفراوشرک څخه دبیزاری حکم ورکول داله کفرڅخه وبیزاری ته اشاره دی له کفرڅخه بیزاری دایمان لپاره شرط دی دایمان به درته راسی انشاء الله تعالی .. منه عفی عنه

د محمد ﷺ خبره منلی هغه دټول قوم خلاف کارکوی اوزموږ خدایانوته بدرد وایي او زموږ پلرواونیکه گانو ته احمقان اوجاهلان وایي. خالد ﷛ وایي ماخپل پلارته وویل والله محمد ﷺ بیخي ربنتیاوایي ، پلارته می نوره غصه هم ورغله اوماته یې بنکنځل اوبدرد وویل اوراته وې ویل اې ذلیل زماله مخه لیری سه والله زه به ستاخوراک څیښاک پرتابندکړم ماوویل که ته زماخوراک بند کی نوالله ﷻ به ماته روزی راکوی ، په دې باندی زه پلاردخپل کور څخه وشړلم اوزماورونوته یې وویل چی له ده سره به هیڅوک خبری نه کوی اوکه چاله ده سره خبری وکولی دهغه سره به هم همدغه معامله کوم خالد ﷛ دخپل پلار دروازه پریښوده اودرسول الله ﷺ پردولت منده دروازه پریوتی نبی کریم ﷺ به دخالد ﷛ ډیر عزت کوی (۱) اوحافظ عسقلانی هم په اصابه کې داپیښه مختصره ذکرکړی ده انسان چی دچادروازه پریږدی ذلیل اورسواکیږی ، نه مګر دالله ﷻ اودهغه درسول ﷺ دروازه چی پریږدی هیڅکله عزت نه سی پیداکولای :

﴿ وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَلَكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴾ [المنافقون:آیت۸]

ددې آیت څخه ښکاره معلومیږی چی عزت خوپه ایمان کې دی په کفرکې یوائې ذلت اورسوایی دی دعزت امکان هم نسته ) عزیزی کہ ازدر گہش سربتافت::: بہر در کہ شد ہیچ عزت نیافت ( سعدی)

خالد ﷛ فرمایي : چی زماپلاریوځل ناروغه سو ده وویل که الله ﷻ زه له دې ناروغۍ جوړکړم نوپه مکه کې به دهغه خدای عبادت ته خلق نه پریږدم دچاپه عبادت چی محمد ﷺ حکم کوی ، خالدوایي چی ماد الله ﷻ څخه دادعاوغوښتله چی اې الله ﷻ زماپلارته له دې ناروغۍ دپورته کیدوتوان مه ورکوی په همدغه مرض کې زماپلار رمړسو (۲)

## عثمان بن عفان رضی اللہ تعالی عنہ اسلام راوړل

عثمان غنی ﷛ فرمایي : چی زه یوه ورځ کورته راغلم زماخاله سعدی زماله میرمنی سره ناسته وه زماخاله چی زه ولیدم داشعرونه یې وویل :

اَبْشِرْ وحُيِّيتَ ثَلَاثًا وِتْرًا ............... ثُمَّ ثَلَاثًا وَثَلَاثًا أُخْرَى

اې عثمان خوشاله سه اوته روغ رمټ یې .. درې ځله اوبیادرې ځله اوبیادرې ځله ..

ثُمَّ بِأُخْرَى لِكَيْ تُتِمَّ عَشْرًا ............... لَقِيتَ خَيْرًا وَوُقِيتَ شَرًّا

اویوځل ددې دپاره چی لس پوره سی ته دې له خیرسره ملګری سی اوله شره دې خوندی سی

نَكَحْتَ وَاللهِ حَصَانًا زَهْرًا ............... وَأَنْتَ بِكْرٌ وَ لَقِيتَ بِكْرًا

قسم په الله ﷻ تاله ډیری پاک لمنی اوښایسته ښځی سره نکاح کړی دی ته په خپله هم پاک اوواده دې هم له پاکی سره دی

---

(۱) المستدرک جلد ۳ صفحه ۲۸۴)————(۲) المستدرک جلد ۳ صفحه ۲۴۹)

Maktaba Tul Ishaat.com

دديې اشعاروپه اوريدوسره زه ډير حيران سوم ماوويل اې خاله څه وايې سعدی نور شعرونه راته وويل :

عُثْمَانُ يَاعُثْمَانُ يَا عُثْمَانُ ..................لَکَ الْجَمَالُ وَلَکَ الشَّأْنُ

اې عثمان اې عثمان اې عثمان ،،، ستاد پاره ښائست هم دی اوستا لپاره عزت هم دی

هٰذَا نَبِيٌّ مَعَهُ الْبُرْهَانُ ..................أَرْسَلَهُ بِحَقِّهِ الدَّيَّانُ

دانبي دی اوله ده سره دنبوت اورسالت دليلونه هم سته ، دبدلی ورکولو مالک په حقه راليږلی دی ..

وَجَاءَهُ التَّنْزِيلُ وَالفُرْقَانُ ..................فَاتَّبِعْهُ لاَتَغْيَابِکَ الأَوْثَانُ

پرده باندی دالله ﷻ کلام نازليږی ،هغه چی دحق اوباطل په مينځ کې بيلوالی راولی نو ته دده پيروی وکړه هسی نه چی بتان دی بيلاری کی ..

ماوويل چی اې خاله ته دداسی شئ يادونه کوی چی ماپه ښارکې دهغه هيڅ نوم هم نه دی اوريدلی هيڅ می په فکرکې نه راځی وروسته سعدی راته وويل :

محمدبن عبدالله رسول من عندالله جاء تنزيل الله يدعوالى الله قوله صلاح ودينه فلاح وامره نجاح ماينفع الصياح لو وقع الرماح وسلت الصفاح ومدت الرماح ..

محمد ﷺ دعبدالله زوی دالله ﷻ رسول دی دالله ﷻ ولوری ته بلنه ور کوی دهغه خبره سراسر کامیابه دی اودهغه حال کامياب دی دهغه په مقابله کې دهيچا اوازونه اوچيغی فايده نه کوی که څه هم هرڅومره توری اونيزی دهغه په مقابله کې وچليږی ..

دايې وويل او ولاړه ،دديې خبروزماپرزړه ډير تاثيروکوی زه په چورتو او خيالاتوکې ورک سوم له ابوبکرصديق ؓ سره زماړيکی وی هغه ته ورغلم کښينستم ابوبکر ؓ زه چورتمن وليدم پوښتنه يې وکوله ولی داسی خفه غوندی يې مادخپلی خاله سعدی بيان تکی په تکی ورته وکې ابوبکرصديق ؓ وويل اې عثمان ماشاء الله ته هوښيار اوپوه سړی يې دحق اوباطل بيلوالی کولای سی ، ستاپه څير خلکوته په حق اوباطل کې هيڅ شک نه سی کيدای ، دابت څه شئ دی دهغه په عبادت چی زموږ قوم اخته دی آيادابتان رانده اوکاڼه نه دی نه څه اوری اونه څه وينی اونه چاته ګټه رسولای سی اونه زيان عثمان غنی ؓ وايې ماوويل قسم په الله ﷻ بيشکه همداسی دی لکه څنګه چی ته وايې په دې باندی ابوبکرصديق ؓ وويل والله چی ستاخاله بيخی رښتيا ويلی دی محمد ﷺ بن عبدالله دالله ﷻ راليږل سوی رسول دی ته که مناسب ګڼی نو دهغه په خدمت کې حاضرسه دهغه خبری واوره مااوده داخبری سره کولی چی ناڅاپه رسول الله صلی الله عليه وسلم زموږ خواته رابنکاره سو او علی ؓ هم ورسره ملګری وو اويو ټوکرد هغه په لاس کې وو

هغه چي موږ وليد وپټ يې په غورمبارک کې څه ورته وويل ، نبی کريم ﷺ راغلی اوکينستی او عثمان ؓ ته مخامخ سوورته وې فرمايل ، اې عثمان ؓ الله ﷻ د جنت بلنه درکوی نو ته دالله ﷻ بلنه قبوله کړه ، اوزه دالله ﷻ رسول يم چي تاته اوټول مخلوق ته راليږل سوی يم ، عثمان رضی الله عنه فرمايي : فوالله ماتمالکت حين سمعت قوله ان اسلمت واشهدت ان لا اله الا الله وحده لاشريک له وان محمدا عبده ورسوله .. قسم په الله ﷻ دنبی کريم ﷺ دخبرو په اوريدوسره داسی بی اختياره سوم چي سمدستی مي اسلام راوړی اوداکلمه مي پرژبه جاري سوه ، اشهدان لااله الاالله وحده لاشريک له وان محمداً عبده ورسوله

څوورځي لانه وی تيری سوی چي درسول الله ﷺ لور رقيه ؓ زما په نکاح کې سوه اوټولودې واده ته په بنه سترګه کتل اوزما خاله سعدی په دې اړه داشعرونه وويل :

هَدَی اللهُ عُثْمَانَ الصَّفِیَّ بِقَوْلِهِ ............ فَأَرْشَدَهُ وَاللهُ يَهْدِیْ اِلَی الْحَق

الله ﷻ خپل بنده عثمان ته لاروښوده .. او الله ﷻ دحق لارښودنه کوی .

فَتَابَعَ بِالرأیِ السَّدِيْدِ مُحَمَّدًا ............ وَكَانَ ابْنَ أَرْوَی لَا يَصُدُّ عَنِ الْحَق

عثمان په خپله سمه رايه دمحمد ﷺ پيروی وکړه اوآخر دأروَی زوی له فکر اوچورت يعنی پوهی څخه کاروا خيستی اوله حق څخه يې مخ نه واړوی اروی بنت کريز دعثمان ؓ د مورنوم دی

وَأَنْكَحَهُ الْمَبْعُوْثُ اِحْدَی بَنَاتِهِ ............ فَكَانَ كَبَدْرٍ مَازَجَ الشَّمْسَ فِی الْأُفُق

اوهغه رښتيني پيغمبر ﷺ خپله يوه لور دته په نکاح کړه . نو دا يوځای کيدل داسی سو لکه لمرچي له سپوږمۍ سره په کناروکې يوځای سی .

فِدَی لَکَ يَاابنَ الهاشميين مُهْجَتِی ............ فَأَنْتَ آمِينُ اللهِ أُرْسِلتَ لِلخَلْق

زماروح دې ترتاقربان وی ته دالله ﷻ آمين يې دمخلوق دپاره راليږل سوی يې (۱)

دعثمان بن عفان ؓ داسلام راوړلو څخه وروسته په دويمه ورځ ابوبکر صديق ؓ عثمان غني ؓ دنبی کريم ﷺ په خدمت کې له ځان سره حاضر کی .

عثمان بن مظعون ؓ (۲) ابو عبيده بن الجراح ؓ (۳) عبدالرحمن بن عوف ؓ ابوسلمة

---

(۱) الاصابه جلد ۱ صفحه ۳۲۷)

(۲) عثمان بن مظعون ؓ دجاهليت په وخت کې شراب نه چيښل ده به ويل چي زه به هيڅ کله شراب نه څښم څکه عقل خرابوی اوژوند ډير لږدی اوزه وچاته داوخت نه ورکوم چي شراب په ماباندی څوک وخندوی اوپه ناخبری کې دخپلی لور نکاح له داسی سړی سره وکوم چي زه نه غواړم دخپلی لورنکاح له هغه وکړم کله چي دشراب دحرام والی په هکله دسورت مائده آيت نازل سو نويوسړی راغلی هغه آيت يې ورته تلاوت کی نوده وويل الله ﷻ دې داشراب ورک کی زمارايه خومخکې هم په دې هکله په بصيرت وه ( طبقات ابن سعد جلد ۳ صفحه ۲۸۶)

(۳) د ابوعبيده ؓ اصلی نوم عامر دی او ابوعبيده ؓ يې کنيه دی اوآمين يې لقب دی دسابقين اولين اوعشره مبشره څخه دی ، دوه ځلی يې هجرت کړی دی ، اول ځل حبشه ته ولاړی دويم ځلی مدينی منوری ته په ټولوغزاګانوکې شريک سوی دی دعمرفاروق ؓ دخلافت په وخت کې دشام دفوځ مشرقمندان وو دطاعون په مرض په کال ۱۸ هجری کې په شام کې وفات سو عمرفاروق ؓ دخپل خلافت په وخت کې ويل که ابوعبيده ؓ ژوندی وای ماهغه خليفه ټاکی )

Maktaba Tul Ishaat.com

بن عبدالاسد رضی الله عنه ارقم بن ابی الارقم رضی الله عنه دوئ ټول په يوه مجلس کې په اسلام مشرف سو ( الرياض النضرة جلد ١ صفحه ٨٥) ديزيد بن رومان څخه روايت دی چی عثمان بن عوف رضی الله عنه او ابوسلمة رضی الله عنه (١) بن عبدالاسد ټول پريوه ځای دنبی کريم ﷺ په خدمت کې حاضرسو نبی کريم ﷺ د اسلام بلنه ورکړه او د اسلام له احکامو يې خبر کړل په يو وخت کې ټولو اسلا م ومنی او دوئ ټولو په دار ارقم کې له پناه اخيستلو مخکې اسلام راوړی دی (٢)

## دعمار بن ياسر او صهيب رضی الله عنهما اسلام راوړل

عماربن ياسر رضی الله عنه فرمايې : چی د دارالاقم په دروازه باندی زما د صهيب بن سنان رضی الله عنه سره ملاقات وسو اورسول الله ﷺ دننه ناست وو ما د صهيب رضی الله عنه څخه پوښتنه وکوله څه اراده لری صهيب رضی الله عنه راته ويل چی ستاڅه نيت ماورته ويل چی زما نيت ووچی تاته درسم ستاخبره واورم موږ دواړه دار ارقم ته داخل سو نبی کريم ﷺ وموږته اسلام وړاندی کی موږ په همدغه ځای کې په اسلام مشرف سو (٣)

## دعمرو بن عبسة رضی الله عنه اسلام راوړل

عمرو بن عبسه رضی الله عنه وايې زه له ډيره وخته د بتانو له عبادته متنفر او بيزاره وم او دامی يقين وو چی دابتان نه د کومی ګټی اونه دزيان وس لری هسی بی معنی کاڼی دی ما داهل کتاب دعلماؤ له يوعالم سره ملاقات وسو او داپوښتنه مې ځنی وکوله چی ترټولو ښه اوغوره کوم دين دی ، هغه عالم وويل چی يوسړی به په مکه کې راښکاره کيږی دبت دعباد ت کولو څخه به خلک د الله ﷻ توحيدته رابولی اوترټولو بهترين اوغوره دين هغه دين دی ته که دهغه په وخت کې ژوندی وی نوځامخاد هغه پيروی وکړه عمروبن عبسه رضی الله عنه وايې له هغه وخت به مادمکی چورتونه وهل اوهغه خبره مې ياده وه له هرتلونکی او را تلونکی څخه می دمکی دحالاتوپوښتنه کوله ترڅوچی ماته درسول الله ﷺ خبرراورسيد ی داروايت معجم طبرانی اوپه دلائل ابی نعيم کې ذکرسوی دی عمرو بن عبسه رضی الله عنه وايې درسول الله ﷺ دخبرپه اوريدوو سره زه سمدستی مکی مکرمی ته راغلم اوپه پټه مې درسول الله ﷺ سره ملاقات وسو اوپوښتنه مې وکړه چی ته څوک يې رسول الله ﷺ وفرمايل زه دالله ﷻ نبی يم ، ماورته وويل ته راليږل سوی يې ،رسول الله ﷺ وفرمايل هو، ماورته ويل ته په کوم پيغام راليږل سوی يې ؟ نبی کريم ﷺ وفرمايل الله ﷻ يو دی دهغه هيڅ شريک نسته ، بتان دې مات کړل سی ، اوصله رحمی کوی ، ماپوښتنه وکوله په دې کارکې له تاسره څوک ملګری دی ، نبی کريم ﷺ وفرمايل يوآزاد اويومريئ يعنی

(١) ابوسلمه رضی الله عنه دنبی کريم ﷺ رضاعی ورور او دسلمه رضی الله عنها لومړی خاوند دی )
(٢) طبقات ابن سعد جلد ٣ صفحه ٢٨٦)
(٣) طبقات ابن سعد جلد ٣ صفحه ٢١٢)

Maktaba Tul Ishaat.com

ابوبکرصدیق ﷛ او بلال ﷛ ما ورته ویل زه هم ستا پیروی کوم ستا سره به ملګری یم نبی کریم ﷺ وفرمایل اوس ته خپل وطن ته ولاړ سه کله چې زما په غلبه باندې خبرسوې نو هغه وخت بیا راسه عمرو بن عبسه ﷛ فرمایي : زه مسلمان سوم او وطن ته بیرته ولاړم او د نبی کریم ﷺ د حال پوښتنه به مې کوله کله چې نبی کریم ﷺ هجرت وکی او مدینې منورې ته ولاړی نو زه هم دده مبارک په خذمت کې حاضر سوم او عرض مې وکی یارسول الله ﷺ تازه وپیژندلم نبی کریم ﷺ وویل هو ته هغه څوک یې چې په مکه کې ماته راغلی وې ما وویل هو اې دالله ﷻ رسول زه هغه یم ، ماته څه راوښیه ، الی اخرالحدیث پوره حدیث په مسند احمد کې ذکرسوی دی او داحدیث په صحیح مسلم کې هم ذکر سوی دی (۱)

## دابوذرغفاری رضی الله تعالی عنه اسلام راوړل

له ابن عباس ﷛ څخه روایت دی چې ابوذر غفاری ﷛ ته چې کله درسول الله ﷺ دبعثت خبر ورسیدی نو خپل ورور انیس (۲) ته یې وویل چې ته مکی ته ولاړسه دهغه سړی خبر راوړه چې دعوی کوی چې زه دالله ﷻ نبی یم او له اسمانه په ماباندې وحی نازلیږي ، دهغه خبری هم واوره ، دابوذر ﷛ له لاربنوونی سره سم انیس مکی ته راغلی او دنبی کریم ﷺ سره یې ملاقات سو او بیرته ولاړی ابوذر ﷛ پوښتنه څنی وکوله ، څه خبردې راوړی انیس وویل زه چې کله مکی ته داخل سوم نو چاهغه ته کاذب دروغجن او جادوګر ویل اوچاورته کاهن او شاعر ویل قسم په الله ﷻ هغه نه شاعر وو او نه کاهن انیس په خپله هم ډیر لوی شاعر وو څکه نو موړی وایې ماد کاهنانو خبری اوریدلی دی دده خبری د کاهنانو له خبرو سره مشابه هم نه وی او دده خبری مې دشعر په اوزانو کې وتللې پریوه وزن هم نه برابریدې شعر نه وو قسم په الله ﷻ هغه بیخی رښتینی او صادق وو انیس وروسته وویل

رأيته يأمر بالخير وينهى عن الشر ورأيته يأمر بمكارم الاخلاق وسمعت منه كلاما ماهو بالشعر

داسړی ما یوائی دخیر او نیکی حکم کونکی او دشر او بدی څخه منع کونکي ولیدی او د ښو اخلاقو حکم کونکي او له هغه می داسی کلام واوریدی چې له شعرسره یې هیڅ تړاو نه درلودی .

ابوذر ﷛ دانیس خبری واوریدی خو پوره ډاډمن نه سو غالباً به ابوذر ﷛ دهغه حالات او پیښې په پوره تفصیل سره غوښتي دومره لنډی خبری دهغه دپاره بس نه وی په دې وجه ابوذر ﷛ په خپله څه توښه او داو بوفتک له ځان سره واخیستل مکی ته روان سو په مکه کې دعلی ﷛ له لاری نبی کریم ﷺ ته ورسیدی او دنبی کریم ﷺ خبری یې واوریدی په هغه ځای یې اسلام راوړی ، ابوذرغفاری ﷛

(۱) الاصابه جلد ۳ صفحه ۶

(۲) انیس ﷛ په عمر کې تر ابوذر ﷛ مشر وو (اصابه جلد ۱ صفحه ۷۶)

Maktaba Tul Ishaat.com

له اسلام راوړلووروسته حرم ته راغلی اواعلان یې وکی ، کفاروډومره ووهی چې پر ځمکه ولویدی عباس ﷛ راغلی اوله دوئ څخه یې خلاص کی رسول الله ﷺ ورته وفرمایل خپل قوم ته ولاړسه اوهغوئ ته هم داسلام بلنه ورکړه کله چې زمادښکاره کیدو او غلبې خبر واوری نوهغه وخت بیاراسه ،ابوذر ﷛ بیرته ولاړی دواړوورونو پر یوه ځای خپلې مورته داسلام بلنه ورکه موریې په ډیره مینه اوخوشالی سره ومنله وروسته یې خپلې قبیلې غفار ته بلنه ورکړه نیمه قبیله په هغه وخت کې په اسلام مشرف سوه (۱)

**فایده** :دعمروبن عبسه ﷛ اوابوذرﷺ له قصودابنکاریږی چې رسول الله ﷺ ته دالهی دین دغلبې پوره یقین حاصل وو اوپه داسې بیوسې کې دایقین بیله وحی الهی څخه ممکن نه دی

**په دارالارقم کې دمسلمانانو اوسیدل !**

کله چې دغه رنګ خلک په اسلام کې په ورو ورو داخلیدل ، دمسلمانانو یو کوچنی ټولۍ جوړسو نودارقم (۲) ﷛ سرای دیوځای کیدولپاره وټاکل سو چې هلته به ټول صحابه کرام ﷿ سره یوځای کیږی، ارقم ﷛ له سابقین اولین څخه دی اوم یالسم مسلمان دی دصفاپرغونډۍ باندی دده کوروو

دعمرفاروق ﷛داسلام ترراوړلوپوری رسول الله ﷺ اوصحابه کرام ﷿ به هلته یوځای کیدل دعمرفاروق ﷛داسلام راوړلووروسته چیری به یې غوښتل (۳)هلته به یوځای کیدل

**په ښکاره داسلام بلنه دری کاله وروسته پیل سوه کله چې عمرفاروق ﷛ اسلام ومنی**

تردرې کالوپوری رسول الله ﷺ په پټه باندی داسلام بلنه ورکوله اودغه رقم خلک په ورو ورو په اسلام کې داخلیدل درې کالووروسته داحکم نازل سو چې ښکاره خلک واسلام ته راوبوله .. الله عزوجل فرمایې :

﴿فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَاَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ﴾۹۴آیت سورة الحجر)﴿وَاَنْذِرْعَشِيرَتَكَ الْاَقْرَبِينَ﴾(۲۱۴) ﴿وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾(۲۱۵آیت سورة الشعراء)﴿وَقُلْ إِنِّي اَنَا النَّذِيرُ الْمُبِينُ﴾۸۹آیت سورة الحجر)

دکومې خبرې چې تاته حکم سوی دی هغه ښکاره اوپه ډاګه اعلان که اودمشرکینو هیڅ باک مه کوه اوترټولومخکې خپل نژدې خپلوان دکفر اوشرک څخه وویره وه اوڅوک چې ایمان راوړی اوستاپیروی وکوی له هغه سره نرمی اوشفقت کوه اودااعلان وکوه چې زه ښکاره ویروونکې یم ..

رسول الله ﷺ دصفاغونډۍ ته وختی اودقریشوهره قبیله یې په جلاجلانامه سره راوبلل

(۱)الاصابه جلد ۲ صفحه ۶۲)
(۲) ارقم ﷛ دبدر اواحد په غزاګانوکې ګډون کړی دی اودمعاویه ﷛ دخلافت په وخت کې وفات سوی دی ( اصابه جلد۱ صفحه ۲۸)______(۳)الاصابه جلد ۱ صفحه ۲۸)

Maktaba Tul Ishaat.com

قریش ټول رایوځای سوه رسول الله ﷺ دوئ ته وفرمایل چی که زه تاسوته داخبر درکړم
چی ددې غره ترشا یو لښکر دی او پرتاسو حمله کوی نو آیا تاسو به زما داخبره ومنی ټولو په
یوه خوله وویل بیشکه موږ له تاخخه پرته له رښتیا بل څه نه دی اوریدلی نبی کریم ﷺ
وفرمایل زه تاسوله ډیرسخت اودردناک عذاب څخه ویروم ابولهب وویل ته دې هلاک
سی تاموږ ددې خبری دپاره راجمع کړی یو ،دابولهب دوینا په ردکې تبت یدا ابی لهب
وتب سورة نازل سو (بخاری)

## دخپلو خپلوانو رابلل و اسلام ته

دحضرت علی کرم الله وجهه څخه روایت دی چی کله دآیت نازل سو ﴿وَأَنذِرْ عَشِيرَتَكَ
الْأَقْرَبِينَ﴾ (۲۱۴ سورة الشعراء) نژدی خپل خپلوان وبیروه ،رسول الله ﷺ ماته حکم وکی چی
یوه کاسه اوړه پاخه که اودبزی یووزر اودشیدو یوه پیاله تیاره که اودمطلب دکورنۍ ټول
غړی راوغواړه مادهغه دالارښوونه عملی که زیات کم څلویښت کسان رایوځای سو چی
په هغو کې درسول الله ﷺ آکاګان ابوطالب اوحمزه ﷺ اوعباس ﷺ اوابولهب هم شامل وو
مادهغې غوښی یوه ټوټه راواخیسته نبی کریم ﷺ په غاښو مبارکو غوڅه کړه اوبیرته مې
په هغه پیاله کې کیښوده نبی کریم ﷺ وفرمایل دالله ﷻ نوم واخله او وې خوره اووروسته
یې نوروته ورکه ټولو وخوړه اوښه په ماړه سو اوڅه پاته هم سوه سره له دی چی هغه
یوازې دیوه سړی خوراک وو خوټول په ماړه سو او وروسته یې ماته وویل چی دشیدو
پیاله راواخله اوپه خلکویې وڅښه خلکو وڅښلې اوټول ښه په ماړه سو سره له دې
دایوه پیاله شیدی خویوی سړی هم څښلای سوای دنبی کریم ﷺ خپل خپلوانو چی کله
ډوډۍ وخوړه نورسو ل الله ﷺ دڅه ویلو اراده و کړه خوابولهب وویل اې خلکو پورته سی
محمد ﷺ نن ستاسو پرخوراک باندی جادوکړی دی داسی جادو خو هیڅکله نه دې لیدل
سوی ،دابولهب په خبره ټول خلک ولاړسو اورسو ل الله ﷺ دخبرو نوبت نه ورغلی په بله
ورځ بیانبی کریم ﷺ وعلی ﷺ ته دتیرخوراک په څیر دخوراک تیارولو امروکې دغه رنګه
بیا ټول سره رایوځای سو کله چی له خوراک څخه خلاص سو نونبی کریم ﷺ وفرمایل : چی
کوم شئ چی ماتاسوته وراندی کی هیچاهم تردې ښه شئ خپل قوم ته نه دی وړاندی
کړی ماتاسوته ددنیا اوآخرت خیر راوړی دی (اخرجه ابن اسحق والبیهقی وابونعیم ،
الخصائص الکبری جلد ۱ صفحه ۱۲۳)

ابولهب که څه هم په خپلوی کې درسول الله ﷺ آکاوو مګر څنګه چی په تصدیق اوقربانی
اوصداقت اومینه کې ابوبکرصدیق ﷺ ترټولو مخکې وو دغه رنګه په تکذیب اوضرر
رسولو اوپسخند وهلو اوبغض اودښمنی کې ابولهب ترټولو مخکې وو ، سخط الله علیه ،

Maktaba Tul Ishaat.com

دنبی کریم ﷺ دوې لوڼی مبارکی رقیه ؓاو ام کلثوم ؓ چی تربعثت مخکې دابولهب زامنو عتبه او عتیبه ته په نکاح سوی وی ابولهب دډیری دښمنی په وجه په خپلو زامنو په زور طلاق ورکړ دې لپاره چی په دې سره نبی کریم ﷺ ته تکلیف ورسیږی مګر په حقیقت کې دادالله ﷻ یو ډیر لوی رحمت وو ځکه وروسته دواړی دعثمان ؓ په نکاح کې سوی دیوی له مرګ وروسته یې دویمه په نکاح کړه، او عثمان ؓ ددوئ په وجه د ذی النورین لقب سره ونومول سو ، دیولاک څلیرویشت زره انبیاء اورسولانو علیهم السلام له ملګرو څخه یو اځی عثمان ؓ داسی صحابي دی چی دده په نکاح کې دنبی ﷺ دوې لوڼی راغلی وی یوه له بلی وروسته په نکاح کړه اوذی النورین هم ددوئ په وجه ورته ویل سوی دی .

ترڅه وخته چی نبی کریم ﷺ خلکوته یواځی داسلام بلنه ورکوله ترهغه وخته قریشوپرنبی کریم ﷺ هیڅ تعرض نه دی کړی مګر کله چی نبی کریم ﷺ په ښکاره دبتانو بدي بیانول شروع کړه اودکفر اوشرک څخه یې دوئ منع کړه نوقریشو هم په دښمنی اومخالفت پیل وکي یواځی ابوطالب دنبی کریم ﷺ مرستندوئ اوکومک کونکي پاته سو

یو ځل دقریشو څوتنه راټول سو دابوطالب کورته ورغله چی ستاوراره زموږ بتانوته بد وا يې اوزموږ دین ته بد وايې اوموږ ته بی عقلان اوناپوهان وايې اوزموږ پلرو اونیکه ګانو ته بیلاری وایې ته یا محمد ﷺ منع که اویازموږ اودده په مینځ کې مه راځه موږ په خپله ورسره پوهیږو ابوطالب دوئ په ډیره ښه طریقه اونرمو خبرو رخصت کړل اورسول الله ﷺ دتوحید په دعوت اودشرک په بدی بیانولوکې بوخت وو ،

دابولهب اودده دملګرو دبغض اودښمني داورلمبی نوری تازه سوی ځکه دقریشو یوه بله ټولی دوهم ځل بیا ابوطالب ته راغله ورته وې ویل چی ستاعزت اوستامشری موږ منو مګر موږ دخپلو معبودانو په بدویلو اوپلارنیکه ته په ناپوه ویولوباندی هیڅ صبر نه سوکولا ی ته خپل وراره منع که که داسی ونه کي جنګ به جوړسی زموږ څخه به یوه نه یوه قبیله خامخا هلاکیږی دوئ داخبره وکړه اوولاړل، په ابوطالب باندی دکورنۍ اوټول قوم دمخالفت اودښمنی اثرولویدی کله چی رسول الله صلی الله علیه وسلم راغلی نوابوطالب ورته وویل اې وراره ستاد قوم خلک ماته راغلی وودوئ داسی ویل اوولاړل له دې وجی ته پرما هم رحم وکوه اوپرخپل ځان باندی هم رحم وکوه ، اوپه ما باندی داسی بارمه ایږده چی زه یې دوړلوتوان نه لرم ، دابوطالب له خبرو څخه نبی کریم ﷺ ته دافکر پیدا سوچی کیدای سی ابوطالب زماله مرستی اوساتنی څخه پرشاکیدل غواړی نونبی کریم ﷺ په همدې وخت کې په ډکوسترګواوغمجن زړه وویل اې آکا قسم په الله ﷻ که داخلک زما په ښي لاس کې لمر اوچپه لاس کې سپوږمی کښیږدی اودوئ ووایې چی داکارپریږده ، هم به یې زه نه پریږدم ترڅوچی الله تعالی زمادین غالب کړی نه وی یا زه

مرسوی نه یم داخبره یې وکړه وې ژړل اوولاړسو ولاړی ابوطالب له شا ورپسی ږغ کړور
ته وې ويل اې وراره ته چې څه غواړی هغه کوه زه تاهیڅکله دښمنانوته نه سپارم (۱)

**باریکي** : په دنیاکې خوترلمر اوسپوږمۍ ډیر روښانه اورڼاکونکي شئ نسته خو دمؤمنانوپه نزد هغه رڼا چې محمدرسول الله ﷺ دنیاته راوړی دی هغه ترلمر اوسپوږمۍ هم ډیره روښانه رڼادی مشرکین غواړی چې دارڼامړه کي لکه چې الله تعالی فرمایلی دی

: يُرِيدُونَ أَنْ يُطْفِئُوا نُورَ اللهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَيَأْبَى اللهُ إِلَّا أَنْ يُتِمَّ نُورَهُ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ (۳۲)سورة توبه)

دوئ غواړی چې دالله تعالی نور په خپلو خولو مړکی اوالله تعالی خپل نورپه خپله پوره کوی که څه هم دکافرانونه خوښیږی .

کوم نورمبین چې ماراوړی دی وهغه ته دلمر اوسپوږمۍ هیڅ حیثیت نسته دلمراوسپوږمۍ نسبت له دې نور سره داسی هم نه دی لکه دیوی وړانګی له لمرسره اوزه ستاسو ناپوهانوپه خبره دالوړ نورپریږدم اوکوچنی رڼاڅنګه غوره کړم (أَتَسْتَبْدِلُونَ الَّذِي هُوَ أَدْنَى بِالَّذِي هُوَ خَيْرٌ(۶۱) سورة بقرة)

لکه څنګه چې راسته لاس په نسبت وچپه لاس ته ښه اوغوره دی دغه رنګه لمرهم ترسپوږمۍ ډیر لوړاوغوره دی ځکه نبی کریم ﷺ افصح العرب والعجم ﷺ دلمرپه ښي لاس اوسپوږمۍ په چپه لاس کې اینبودلوسره بیان وکي (۲)

رسول الله ﷺ په ښکاره دکفر اوشرک څخه منع اودبتانواودوئ دمعبودانواودالله ﷻ له دښمنانوسره دسختی دښمنۍ اومخالفت اودرسول الله ﷺ اودهغه دملګروصبرددې خبری ښکاره دلیل دی چې دایمان اواسلام لپاره یواځی دزړه باور یاپه ژبه منل کافی نه دی بلکې دکفراوکافرانواودشرک له خویواولوازمو څخه بیزاری هم لازمی اوضروری دی (تولابی تبرا ممکن نیست ) په همدې ځای کې صادقیږی ،

الله عزوجل فرمایي :

قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِي إِبْرَاهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ إِذْ قَالُوا لِقَوْمِهِمْ إِنَّا بُرَآءُ مِنْكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللهِ كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةُ وَالْبَغْضَاءُ أَبَدًا حَتَّى تُؤْمِنُوا بِاللهِ وَحْدَهُ(۵) سورة ممتحنه ) فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ أَنَّهُ عَدُوٌّ لِلَّهِ تَبَرَّأَ مِنْهُ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ لَأَوَّاهٌ حَلِيمٌ (۱۱۴) سورة توبه)

رښتیاهم ستاسولپاره په ابراهیم علیه السلام اودهغه په ملګروکې یوه ښه نمونه دی پرتاسولازم

---

(۱) البدايه والنهاية جلد ۳ صفحه ۴۷)

(۲) خص الشمس باليمين لانها الاية المبصرة وخص القمر بالشمال لانها الاية الممحوة وقد قال عمر رضي الله عنه قال له الرجل رأيت فی المنام کان الشمس والقمريقتتلان ومع كل واحد منهما نجوم فقال عمر رضي الله عنه مع ايهما كنت فقال مع القمر قال كنت مع الاية الممحوة اذهب فلاتعمل لی عملا وكاملاله نعزله فقتل الرجل فی صفين مع معاويه واسمه عابس بن سعد ( روض الانف جلد۱ صفحه ۱۷۰)

Maktaba Tul Ishaat.com

دی چې دهغې نمونې پیروی وکوی کله چې ابراهیم علیه السلام او دده ملګرو خپل قوم ته ښکاره وویل چې موږ برته له الله ﷻ ستاسو له ټولو معبودانو څخه بیزاره یو موږ په الله ﷻ ایمان راوړی دی او تاسو د الله ﷻ څخه منکر او کافران یاست او ښکاره هم زموږ او ستاسو تر منیځ پوره دښمنی او نفرت دی دهمیشه لپاره ترڅوچې تاسو په الله ﷻ باندی ایمان نه راوړی کله چې ابراهیم علیه السلام ته دا خبره ښکاره سوه چې هغه (اذر) د الله ﷻ دښمن دی نو له هغه څخه بری او بیزاره سو .

له دې آیته ښکاره معلومیږی لکه څنګه چې دمؤمنانو ته د الله ﷻ او دهغه درسول ﷺ دپیروی حکم سوی دی دغه رنګه د الله ﷻ له دښمنانو سره دبغض او دښمنی اعلان هم ضروری دی لکه چې نبی کریم ﷺ په کال ۹ نبوی کې علی کرم الله وجهه خاص ددې لپاره ولیږی چې دحج په وخت کې دبرائت اعلان وکوی او دبرائت په هکله دسورت برائت آیتونه نازل سو او په حدیث کې راځی (من احب لله وابغض لله فقد استکمل الایمان) چاچې د الله ﷻ دپاره محبت وکوی او د الله ﷻ دپاره یې بغض وساتی نو هغه خپل ایمان کامل کی ، د الله ﷻ محبت ترهغه وخته نه سی پوره کیدای ترڅوچې د الله ﷻ له دښمنانو سره بغض او دښمنی پوره نه وی ، دچا په زړه کې چې څومره د الله ﷻ د دښمنانو ځای وی هغومره دده زړه د الله ﷻ له محبت څخه خالی وی (مَا جَعَلَ اللّٰهُ لِرَجُلٍ مِنْ قَلْبَيْنِ فِي جَوْفِهِ(۴) الاحزاب ) الله ﷻ دچا دپاره دوه زړونه نه دی پیدا کړی ،او په یوه زړه کې دوه ضدشیان څنګه ځایدای سی،کامل مؤمن هغه دی چې د الله ﷻ درضا او خوشالی په بدله کې دټولی دنیا دناراضه کیدو یوه ذره باک ونه لری . اسخط کل الناس فی ارضائه

دانبیاء علیهم السلام دا طریقه دی لکه څنګه چې پر الله عزوجل باندی دایمان او تصدیق بلنه ورکوي دغه رنګه دکفر او شرک او طاغوت دتکذیب او انکار هم حکم کوی لکه چې الله تعالی فرمایي : يُرِيدُونَ أَنْ يَتَحَاكَمُوا إِلَى الطَّاغُوتِ وَقَدْ أُمِرُوا أَنْ يَكْفُرُوا بِهِ(٦٠) سورة نساء )

دوئ غواړی چې شیطان ته خپلی مقدمی وړاندی کي او سره له دی دوئ ته حکم سوی دی چې په شیطان به کفر کوی یعنی دهغه حکم به نه منی ،

که مو تفصیل په کار وی نو دامام ربانی شیخ مجدد الف ثانی قدس الله سره مکتوبات صفحه ۳۲۵ دفتر اول مکتوب ۲۶۶ وګوري )

قریشوچې کله ولیدل چې ابو طالب درسول الله ﷺ په مرسته او ساتنه باندی ټینګ ولاړی دی نو دریم ځل یې بیا مشوره سره وکړه او دابو طالب کورته ورغلو ابو طالب ته یې وویل چې دا عمارة بن الوحید دی او دقریشو دیر ښائسته او بی مثاله هوښیار او یوه ځوان دی ته دا واخله او خپل ورا ره موږ ته په لاس راکه ددې دپاره چې هغه موږ قتل کړو او قوم ته ددې غم څخه نجات ورکړو ، ابو طالب وویل نه دا هیڅکله نه سی کیدای دا څنګه کیدای سی چې

زه خپل محبوب وراره تاسوته دوړلو لپاره وسپارم اوستاسو هلک واخلم اووي پالم اوبنه يې وروزم قسم په الله ﷻ داهیڅ کله نه شي کیدای مطعم بن عدي وویل اې ابوطالب قسم په الله ﷻ ستاقوم ښه برابره اودانصاف اوله دې غم څخه دخلاصون ډیره ښه لار درته وښوده ، مګر ته هغه نه منې، ابوطالب وویل قسم په الله ﷻ که زماقوم له ما سره هیڅ انصاف کړی وی ، ستاسوپه وس چې څه کیږی هغه وکوی ، قریش چې کله دابوطالب له خواناامیده سو نوپوره مخالفت ته اماده سو اوپه هره قبیله کې چې به کوم بیوسه اوکمزوری مسلمانان وو هغوئ ته یې رنګارنګ تکلیفونه ورکول شروع کړه ،

په همدې وخت کې ابوطالب بنوهاشم اوبنی المطلب ته درسول اللهﷺ د مرستی اوساتنی بلنه ورکړه دابوطالب غوښتنې ته دبنی هاشم اوبنی المطلب دکورنی غړولبیک ووایو ، له بنی هاشم څخه یوائې ابولهب له دښمنانوسره ملګر سوی (عیون الاثر)

ربیعه بن عبادؓ(۱)فرمایې چې مانبی کریم ﷺ دعکاظ اوذي المجازپه بازاروکې ولیدی چې خلکوته یې ویل (یاایهاالناس قولوا لااله الاالله تفلحوا)اې خلکو لااله الاالله وواياست کامیابه به سی اویوبل سپین ږیری سړی مې ولیدی چې دده ترشاروان وو اوخلکوته یې ویل : چې داسړی صابی بې دین اودروغجن دی ماله خلکوپوښتنه وکوله چې داڅوک دی خلکو وویل چې دامخکې سړی محمدﷺاوترشایې دده آکاابولهب دی داحدیث په مسنداحمد اومعجم طبرانی کې ذکر سوی دی (اصابه ترجمه ربیعه بن عباد اوحافظ ابن سیدالناس هم په خپل سندسره داحدیث نقل کړی دی په هغه کې نورزیادت هم راغلی وایې چې رسول الله ﷺ خلکوته ویل(۲) : يَاأَيُّهَاالنَّاسُ إِنَّ اللهَ يَأْمُرُكُمْ اَنْ تَعْبُدُوهُ وَلاَتُشْرِكُوابِهِ شَيْئًا)

اې خلکو الله ﷻ تاسوته حکم کوی چې یوائې دهغه عبادت وکوی اودهغه سره هیڅ شریک مه نیسی .

اوابولهب په هغه پسی له شاروان وو دایې ویل :

يَاأَيُّهَاالنَّاسُ إِنَّ هَذَا يَأْمُرُكُمْ اَنْ تَتْرُكُوا دِيْنَ آبَائِكُمْ (عیون الاثر صفحه ۱۰۱)

اې خلکو داسړی تاسوته داامر کوی چې دخپل پلار اونیکه دین پریږدی ..

په ټولوانسانانوکې غوره بنده نبی کریم ﷺ خواسلام اودارالسلام جنت ته بلنه ورکوله ، اوابولهب وګمراهی اوداور لمبوته بلنه ورکوله

---

(۱) عباد بكسر المهلمة وتخفيف الموحدة الديلمي ويقال في بيه بالفتح والتثقيل والاول هوالصواب قاله ابن معين وغيره ) اصابه )

(۲) الاصابه جلد ۲ صفحه ۵۰۹)

Maktaba Tul Ishaat.com

## داسلام دمخنیوی لپاره دقریشو لویه جرګه !

قریشو ولیدل چی داسلام رڼا ورځ تربلی زیاتیږی نودوئ تول یوه ورځ دولید بن مغیره په کورکې سره غونډ سو ولید په قریشو کې ډیر مخور سپین ږیری وو دوئ ولید ته وویل چی دحج وخت رانژدی او ستا شهرت او یاد ونه هرځای کیږی اوس دکلیو او باندو خلک راځی او ستا څخه به دمحمد ﷺ په اړه پوښتنی کوی له دې وجی باید ټول په یوه خوله سو اختلاف پریږدو ځکه بیا به په خپله موږ یو به دبل تکذیب کوو او دابه ښه نه وی او اې ابوعبدشمس (دولید کنیت) دی ، ته موږ ټولو ته یوه لاره وښیه موږ به ټول په هغې باندی ځو ولید وویل تاسو خپله رایه راته وو ایاست زه به یې اورم چی زما په فکر ښه وه هغه رایه به عملی کړو دوئ وویل موږ به وایو چی داسړی کاهن دی (معاذالله)، ولید وویل غلط وایاست قسم په الله ﷻ که محمد ﷺ کاهن وی ما کاهنان لیدلی دی نه په ده کې دکاهنانو علامی سته او نه دده خبری دکاهنانو په څیر دی او نه یې آواز له کاهنانو سره مشابه دی دوئ وویل موږ به وایو چی داسړی لیونی دی ، ولید وویل لیونی هم نه دی ، ځکه دلیونتوب په حقیقت څخه زه خبریم په ده کې دلیونتوب هیڅ علامه نسته . دوئ وویل موږ به وایو چی داسړی شاعردی ، ولید وویل نه داهم غلطه رایه ده ځکه زه په خپله شاعریم ، دشعر ټول اقسام او انواع مثلا لکه رجز ، هزج، مقبوض ، مبسوط ، او داسی نور ښه پیژنم دهغه خبری له شعر سره هیڅ مناسبت نه لری . دوئ وویل وایو به چی ساحر دی ، ولید وویل جادوګر هم نه دی ځکه دجادوګرانو په څیر پوکی او دم نه کوی او نه دجادوګرانو په څیر مصنوعی ږیره ایږدی،خلکو وویل اې ابوعبدشمس آخر نو څه ووایو ، ولید وویل قسم په الله ﷻ! دمحمد ﷺ په کلام کې یو عجیب خوند او مزه دی او پرده باندی یو عجب حالت دی او ددی کلام ریښی ټینګی او ښاخونه یې میوه لرونکی دی ، (۱) یعنی دین اسلام داسی دی لکه پاکه درخته چی ریښی یې ټینګی او مضبوطی وی او په ځمکه کې ښې کلکی وی او ددې ښاخونه اسمان ته رسیږی او له میوو څخه ډک وی ،تاسو چی څه وویل زه ښه پوهیږم چی داټول دروغ او باطل دی زما په خیال ترټولو ښه او مناسبه رایه دا دی چی موږ ټول به وایو چی داسړی جادوګر دی او دده په خبرو کې هم جادو دی ځکه ښځه او میړه پلار او زوی ، ورور او وروړ ، قبیله او قوم سره جلا کوی او دا کار دجادوګری خاصه ده ، غونډه پای ته ورسیدی خلک ولاړل سو

---

(۱) او دمستدرک په یوه روایت کې نورزیادت هم سوی دی ( وانه لیَعلُو ومایعلی وانه یحطم ماتحته ) یعنی داداسی کلام دی چی خامخا به غالب کیږی مغلوب کیږی نه او داهرڅه ماتوی .. (مستدرک جلد ۲ صفحه ۵۰۷)

کله چې دحج وخت رانیژدې سو اوخلک له لیری ځایو دحج دپاره راتلل ټولو قریشو خپل خلک په لارو کې کښینول هرلاروی مسافر چې به پردوئ تیریدی ، نوهغه ته به یې دمحمدرسول الله صلی الله علیه وسلم په اړه ویل چې داساحر دی له ده څخه ځان ساته مګر قریشوپه دې چل سره اسلام ته هیڅ زیان ونه رسوی بلکې دکلیو اولیری ځایوخلک یې درسول الله ﷺ څخه ښه خبرکړه چې دلته یوڅه خبره سته ، (۱)

علامه زرقانی فرمایې :"داحدیث ابن اسحق اوحاکم اوبیهقی په جیدسندسره روایت کړی دی (۲) الله ﷻ دولید بن مغیرة په هکله دسورت مدثر څوآیتونه نازل کړه :

ذَرْنِي وَمَنْ خَلَقْتُ وَحِيدًا (١١) وَجَعَلْتُ لَهُ مَالًا مَمْدُودًا (١٢) وَبَنِينَ شُهُودًا (١٣) وَمَهَّدْتُ لَهُ تَمْهِيدًا (١٤) ثُمَّ يَطْمَعُ أَنْ أَزِيدَ (١٥) كَلَّا إِنَّهُ كَانَ لِآيَاتِنَا عَنِيدًا (١٦) سَأُرْهِقُهُ صَعُودًا (١٧) إِنَّهُ فَكَّرَ وَقَدَّرَ (١٨) فَقُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ (١٩) ثُمَّ قُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ (٢٠) ثُمَّ نَظَرَ (٢١) ثُمَّ عَبَسَ وَبَسَرَ (٢٢) ثُمَّ أَدْبَرَ وَاسْتَكْبَرَ (٢٣) فَقَالَ إِنْ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ يُؤْثَرُ (٢٤) إِنْ هَذَا إِلَّا قَوْلُ الْبَشَرِ (٢٥) سَأُصْلِيهِ سَقَرَ (٢٦) سورة المدثر )

ته ماپریږده اوهغه څوک کوم چې مادی یواځې پیداکړی دی یعنی په خپله له هغه څخه بدله اخلم ته فکرمه کوه اوماده ته زامن اوډیر مال ورکړی دی اوداسی زامن می ورکړی دی چې په مجلس کې ناست وی اوددنیادعزت اومشرتوب اسباب مې ورکړی دی بیا طمع لری چې نوربه زیات ورکړم هیڅ کله داسی نه دی هغه ددې وړ نه دی هغه زموږ دآیاتوضداومخالف دی زه به خامخادئ په دوزخ کې غره ته پورته خیژوم اوبیابه یې له لوړه ځایه لاندی راغورزوم هغه څه فکر وکی اوپه زړه کې یې څه اندازه وکوله بیادې هلاک سی څنګه اندازه یې وکړه بیایې یوی اوبلی خواته وکتل اوتندی یې تریو کی اوبیایې شاولګوله اوغروریې وکړ اوبیایې وویل داقرآن نه دی مګرجادودی اوله ډیره وخته داکار راروان دی نه دی داقرآن مګر دیوسړی قول دی الله ﷻ فرمایې نوموړی به خامخاپه اور کې غورزوم ..

اوپه یومرسل روایت کې راغلی دی چې رسول الله ﷺ ولیدته داآیتونه ولوستل

{ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَى وَيَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ (٩٠) سورة النحل }داایتونه دښواخلاقو اوښو اعمالولارښوونه کوی ) (۳)

---

(۱) عیون الاثر جلد ۱ صفحه ۱۰۱)
(۲) البدایه و النهایه جلد ۳ صفحه ۶۱)
(۳) البدایه والنهایه جلد ۳ صفحه ۶۱)

Maktaba Tul Ishaat.com

## دحمزه رضی الله تعالی عنه اسلام راوړل (۱)

یوه ورځ رسول الله ﷺ دصفا غونډۍ وځنګ ته تیریدی اتفاقاً ابو جهل هم له یو خوا راغلی ، نبی کریم ﷺ چې یې ولیدی ډیر سخت بدرد یې ورته وویل مګر رسول الله ﷺ دابو جهل دناوړه خبرو هیڅ جواب ورنه کی ځکه جواب جاهلان باشد خاموشی ) نبی کریم ﷺ ولاړی ، دعبدالله بن جدعان مینځی تول ه پیښه ولیدله ، په همدغه وخت کې حضرت حمزه ﷺ له ښکارڅخه دغشیو اولیندی سره راغلی ، دعبدالله بن جدعان مینځی حضرت حمزه ﷺ ولیدی ورته وې ویل اې ابو عماره کاشکی چې ته په هغه وخت کې وای کله چې ابو جهل ستاوراره ته ډیر بد اوناوړه الفاظ ویل ،

ددې خبری په اوریدوسره دحمزه ﷺ دخپلوی غیرت په جوش کې راغلی،له هغه ځایه دابو جهل په لټون پسی روان سو، دحمزه ﷺ داعادت وو چې کله به له ښکاره راغلی نوترهرځای مخکې به حرم ته راتلی ، ددې عادت مطابق حرم ته ولاړی که ګوری ابو جهل دقریشوپه یوه غونډه کې ناست دی له رسیدوسره سم یې هغه پرسرباندی په لیندی داسی په زرو ووهی چې دابو جهل ملعون سرزخمی سو حمزه ﷺ ورته وویل تا ومحمد ﷺ ته ښکنځل کړی وو ماپه خپله دهغه دین منلی دی دمجلس یوشمیرخلکو غوښتل چې له ابو جهل څخه دفاع وکوی مګر ابو جهل منع کړل ورته وې ویل چې مانن دهغه وراره ته ډیر بد رد ویلی دی حمزه پرخپل حال پریږدی ،

دغونډی خلکو حمزه ﷺ ته وویل ، اې حمزه ﷺ آیا ته هم صابی سوی یې حمزه ﷺ وفرمایل ، چې وماته درسول الله ﷺ حقانیت اوربښتینوالی ښه ښکاره سوی دی زه شاهدی ورکوم چې محمد ﷺ دالله ﷻ رسول دی اودئ چې څه وایې هغه حق دی زه به هیڅ کله له ده څخه بیل نه سم ستاسو چې څه په وس پوره وی هغه وکوی حمزه ﷺ داخبره وکړه کورته ولاړی ، شیطان په زړه کې وسوسه ور واچوله چې اې حمزه ته خود قریشو مشرسړی یې تاددې صابی ځنګه پیروی وکړه اودخپل پلار اونیکه دین دی پریښودی تردې خومرګ ډیر ښه دی حمزه په ډیر شک اوتردد کې ولویدی حمزه ﷺ فرمایې چې ماله الله ﷻ څخه دادُعاوغوښتله ( اللهم ان کان رشدا فاجعل تصديقه فی قلبی والافاجعل لی مما وقعت فيه مخرجا .

مستدرک جلد۳ صفحه ۱۹۳)

اې الله ﷻ که داسمه لاره وی نوددې تصدیق زماپه زړه کې واچوی اوکه نه وی نودوتلوڅه لاره راته پیدا کی .

---

(۱) ابن جوزی رحمه الله فرمایې چې حمزه ﷺ په کال ۶ نبوی کې اسلام راوړی اوهمدا مشهور قول دی حافظ ابن حجر په اصابه کې فرمایې چې حمزه په کال ۳ نبوی کې اسلام راوړی (زرقانی جلد ۱ صفحه ۲۵۶)

Maktaba Tul Ishaat.com

اوپه یوبل روایت کې راځي چې حمزه ﷜ وایې چې پرماتوله شپه نا ارامه او د اضطراب په حالت کې تیره سوه دیوه ګړی دپاره مې هم سترګی نه دی پټی کړی ، کله چې په هیڅ ډول داپریشانی اونا ارامی نه لیری کیدله نوحرم ته ولاړم اوپه ډیره عاجزی مې دا دُعا وغوښتله ، اې الله ﷻ زماسینه دحق لپاره خلاصه کړی داشک اووسوسه راسه لیری کړی دُعامې لانه وه پوره کړی چې په یوه دم ټول باطل خیالونه زماله زړه لیری سو اوزړه مې له یقین اواذعان څخه ډک سو ،سهار وختی د رسول الله ﷺ په خدمت کې حاضرسوم اوټوله پیښه مې ورته بیان کړه رسول الله ﷺ مبارک زما داستقامت اوپراسلام باندی دپاته کید ودعاراته وکړه (١) دحاکم په کتاب مستدرک راغلی دی چې حمزه ﷜ د رسول الله ﷺ په خدمت کې حاضرسو داسی یې وویل اشهدانک لصادق شهادة المصدق والعارف) زه شاهدی ور کوم چې رښتیاهم ته رښتینی یې دتصدیق کونکی اوپیژندونکی په څیر شاهدی ورکوم .
اې وراره ته خپل دین په ښکاره اعلان که قسم په الله ﷻ ماته که دنیا اوڅه چې په دنیا کې دی ټول راکې بیا به هم ستاددین په پرېښودسره دخپلوپلرودین نه غوره کوم وروسته یې داسی شعرونه ولوستل :

حَمِدْتُ اللهَ حِيْنَ هَدَى فُؤَادِي ............... الى الإِسْلَامِ وَالدِّيْنِ الْحَنِيْفِ

زه دالله ﷻ ستاینه اوصفت کوم چې هغه زمازړه ته د اسلام اودین ابراهیمی قبلولوتوفیق راکی

لِدِيْنٍ جَاءَ مِنْ رَّبٍ عَزِيْزٍ............... خَبِيْرٍ بِالْعِبَادِ بِهِمْ لَطِيْفٍ

دهغه دین توفیق یې راکی چې ده دالله ﷻ له لوری راوړی دی هغه چې دبندګانودحال څخه خبر اوپردوئ مهربان دی ..

اِذَا تُلِيَتْ رَسَائِلُهٗ عَلَيْنَا ............... تَحَدَّرَ دَمْعُ اللُّبِّ الْحَصِيْفِ

کله چې دهغه پیغام موږته لوستل کیږی ،نودپوره عقل درلودونکی انسان اوښکی بهیږی

رَسَائِلُ جَاءَ اَحْمَدُ مَنْ هَدَاهَا ............... بِاٰيَاتٍ مُبَيِّنَةِ الْحُرُوْفِ

هغه چې احمد ﷺ دخلکو دلارښوونی دپاره راوړی دی هغه ښکاره اوصفاایتونه دی

وَاَحْمَدُ مُصْطَفَى فِيْنَا مُطَاعٌ............... فَلَا تَغْشَوْهُ بِالْقَوْلِ الْعَنِيْفِ

دالله ﷻ غوره نبی ﷺ په موږکې واجب الاطاعت دی ، اوهغه څه چې ده راوړی دی هغه په سختوخبرومه پټوی .

فَلاَ واللهِ نُسْلِمُهُ لِقَوْمٍ ............... وَلَمَّا نَقْضِ فِيْهِمْ بِالسُّيُوْفِ قسم په الله ﷻ ترڅوچې موږ په توروباندی فیصله ونه کړو، ترهغه وخت به محمد ﷺ وهیچاته ونه سپارو .

د حمزه ﷜ په اسلام راوړلوسره قریش په دې پوه سو چې نور نورسول الله ﷺ ته تکلیف اوضرررسول آسانه کارنه دی ..

(١) روض الانف جلد١ صفحه ١٨٦

Maktaba Tul Ishaat.com

**فایده**:کله چې دعبدالله بن جدعان مینځی حمزه ﷛ ته دابوجهل دبنکنځلو قصه بیان که نوحمزه ﷛ دغضب اوغصې څخه وایشیدی ، په سیرة ابن هشام ، اودحاکم په مستدرک اوعیون الاثرکې دحمزه ﷛ غضب اوغصه په دې الفاظ رانقل سوی ده (فاحتمل الغضب لما اراد الله به من کرامته) حمزه ﷛ ډیر غصه سو ځکه الله ﷻ هغه ته دخیر اوعزت اراده وکړه . له دې څخه دامعلومیږی چې الله ﷻ چې وچاته دخیر اراده وکوی دهغه په زړه کې دخپلو دښمنانو کرکه اوغصه اچوی ، دایمان تله اومیزان هلته برابرېدای سی کله چې دهغه راسته پله دالله ﷻ دمحبت څخه ډکه وی اوچپه پله یې دبغض فی الله څخه ډکه وی لکه چې نبی کریم ﷺ فرمایلی دی ، من احب لله وابغض لله فقداستکمل الایمان ،چاچې دالله ﷻ دپاره محبت وکوی اودالله ﷻ دپاره یې بغض وساتی هغه خپل ایما ن پوره کړ، ددې کمزوری بنده په فکرسره په حب فی الله اوبغض فی الله کې تلازم دی یوله بل څخه نه بیلیږی اودبیلوالی امکان هم نه لری ، خوتوپیریې صرف دومره دی چې کله دحب فی الله ښکاره کول مخکې کیږی،اوکله دبغض فی الله،اوبل داچې حب فی الله په خپله مقصود دی اوبغض فی الله دبل په واسطه مقصوددی په دې وجه دحب فی الله دایمان دتلی په راسته پله کې اودبغض فی الله په چپه خواکې ایښودل مناسب معلومیږی ، والله اعلم

## دقریشودمشرانوله لوری داسلام ددعوت دبندلودپاره دپیسو اوحکومت اومشرتوب طمع اودنبی کریم ﷺ رښتینی ځواب ؛

قریشوچې کله داحالت ولیدی چې حمزه ﷛ هم اسلام ومنی اودمسلمانانوشمیر ورځ تر بلې زیاتیږی نوابوجهل اوعتبه اوشیبه اوولیدبن مغیره اوامیه بن خلف اواسودبن المطلب اودقریشونورومشرانودامشوره وکړه چې دنبی کریم ﷺ سره دخبروله لاری باید پریکړه وسی دوئ دخبرولپاره عتبه بن ربیعه وټاکی نوموړی په سحر اوجادوګری اوشعر ویلوکې دخپل وخت ځانګړی سړی وو، عتبه نبی کریم ﷺ ته راغلی ورته وې ویل اې محمدﷺ ستاپه ښواخلاقواوښه کورنۍ اوښه والی اوامانت کې هیڅ شک نسته مګر افسوس چې تاپه ټول قوم کې بیلوالی راوستی ، زموږ بتانوته بدرد وایې ،زموږ پلرو او نیکه ګانوته ناپوهان وایې زه غواړم تاته ښه مشوره درکړم ؟ رسول الله ﷺ وفرمایل : اې ابوالولید وایه زه یې اورم، عتبه ورته وویل اې زماوراره ستاپه دې خبروکې څه هدف دی که ته مال اودولت غواړی موږټول به ستادپاره دومره مال راغونډ کړوچې ترټولولوی شتمن اوسرمایه دار به هم له تاسره سیالی نه سی کولای ، اوکه ته واده غواړی ؟ نو د مکې له کومې ښځې سره اوله څومره ښځوسره چې ته غواړی موږبه ستاواده وکوو اوکه ته عزت اومشرتوب غواړی ، نوموږ به تاخپل مشراوسردارکو ، اوکه حکومت غواړی

نو موږ به تا خپل پاچا جوړ کړو او که پر تا باندې پیرانان وي نو موږ به ستا علاج وکړو ؟
نبي کریم ﷺ وفرمایل : اې ابو الولید آیا ستا چې په زړه کې وو هغه دې وویل نو رڅه ویل خونه غواړې عتبه وویل نه ؟ نبي کریم ﷺ وفرمایل : ښه اوس زه خبرې کوم ته غوږ ونیسه زمانه ستاسو مال او دولت په کار دی ، او نه ستاسو حکومت او سرداری زما په کار دی او نه مې بل څه ته اړتیا شته زه الله ﷻ رالیږلی یم الله ﷻ زه تاسو ته له یو پیغام سره رالیږلی یم او پر ما باندې یې یو کتاب نازل کړی دی او ما ته یې دا حکم کړی دی چې ته دا الله ﷻ د ثواب زیرې ورکوه ، او د هغه د عذاب څخه خلک ویروه ما تاسو ته دا الله ﷻ پیغام ورسوی او د نصیحت او خیر غوښتنې په دود مې تاسو خبر کړلاست که تاسو دا پیغام ومنی نو ستاسو دپاره د دواړو جهانو بریالیتوب او ښیګڼه دی او که یې نه منی نو زه به صبر کوم تر څو چې الله ﷻ زما او ستاسو تر مینځ خپله پریکړه وکوي .
وروسته نبي کریم ﷺ دا آیتونه تلاوت کړله؛

حم (١) تَنْزِيلٌ مِنَ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ (٢) كِتَابٌ فُصِّلَتْ آيَاتُهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ (٣) بَشِيرًا وَنَذِيرًا فَأَعْرَضَ أَكْثَرُهُمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ (٤) وَقَالُوا قُلُوبُنَا فِي أَكِنَّةٍ مِمَّا تَدْعُونَا إِلَيْهِ وَفِي آذَانِنَا وَقْرٌ وَمِنْ بَيْنِنَا وَبَيْنِكَ حِجَابٌ فَاعْمَلْ إِنَّنَا عَامِلُونَ (٥) قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ فَاسْتَقِيمُوا إِلَيْهِ وَاسْتَغْفِرُوهُ وَوَيْلٌ لِلْمُشْرِكِينَ (٦) الَّذِينَ لَا يُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ (٧) إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ (٨) قُلْ أَئِنَّكُمْ لَتَكْفُرُونَ بِالَّذِي خَلَقَ الْأَرْضَ فِي يَوْمَيْنِ وَتَجْعَلُونَ لَهُ أَنْدَادًا ذَٰلِكَ رَبُّ الْعَالَمِينَ (٩) وَجَعَلَ فِيهَا رَوَاسِيَ مِنْ فَوْقِهَا وَبَارَكَ فِيهَا وَقَدَّرَ فِيهَا أَقْوَاتَهَا فِي أَرْبَعَةِ أَيَّامٍ سَوَاءً لِلسَّائِلِينَ (١٠) ثُمَّ اسْتَوَىٰ إِلَى السَّمَاءِ وَهِيَ دُخَانٌ فَقَالَ لَهَا وَلِلْأَرْضِ اِئْتِيَا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا قَالَتَا أَتَيْنَا طَائِعِينَ (١١) فَقَضَاهُنَّ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ فِي يَوْمَيْنِ وَأَوْحَىٰ فِي كُلِّ سَمَاءٍ أَمْرَهَا وَزَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَ وَحِفْظًا ذَٰلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ (١٢) فَإِنْ أَعْرَضُوا فَقُلْ أَنْذَرْتُكُمْ صَاعِقَةً مِثْلَ صَاعِقَةِ عَادٍ وَثَمُودَ (١٣) (سورة حم سجدة فصلت)

دا هغه کلام دی چې د رحمن او رحیم له لوري نازل سوی دی دا یو کتاب دی چې د ده آیاتونه روښانه او ښکاره دي دا سې قرآن دی چې په عربي ژبه کې نازل سوی دی د هغه خلکو دپاره لارښوونه کوي چې پوهیږي زیرې ورکوونکي او ویره ونکی دی حق خو دا وو چې پر ده باندې یې ایمان راوړی وای مګر ډیرو خلکو د مره مخ واړوی چې اوري یې هم نه او دوئ وایې چې زموږ زړونه په پردو کې دي د هغه شئ څخه کوم ته چې ته موږ بولې او زموږ په غوږو کې درونډوالی دی او زموږ او ستا تر مینځ یوه لویه پرده مانع ده چې د هغې په وجه ستا په خبره موږ نه پوهیږو ، نو ته خپل کار کوه او موږ به خپل کار کوو ته دوئ ته په ځواب کې ووایه چې ما تاسو په ایمان راوړلو باندې نه یاست مجبوره کړی یوازې د وحی په بلنه کفایت کوم زه خو ستاسې په څیر انسان یم مګر الله ﷻ ما ته نبوت او رسالت

Maktaba Tul Ishaat.com

راکړی دی پرماباندی دالله ﷻ وحی نازلیږی اوتاسوته داوایم چی ستاسومعبود یودی ، نوسم سیده هغې خواته متوجه سی اوله الله ﷻ پرته دبل چاله عبادت څخه توبه وکاږی اوهلاکت دی وی شرک کونکودپاره هغه چی زکوة نه ورکوی اوآخرت نه منی اوربنتیاهم هغه خلک چی ایمان راوړی اوښه کارونه وکوی دهغوئ دپاره داسی بدله دی چی هیڅ کله به نه بندیږی ته دوئ ته ووایه چی آیاتاسو هغه الله ﷻ نه منی چی هغه ټوله ځمکه په دووورځوکې پیداکړه اوتاسوله هغه سره شریک نیسی دغه دځمکی پیداکونکی دټول جهان پالونکي دی اوپه دې ځمکه کې یې غرونه جوړکړل اوهمده په دې ځمکه کې برکتونه واچول یعنی بوټی اوحیوانات یې پیداکړه اوپه همدې کې یې خوراکونه ورته مقررکړل داټول په څلوروورځوکې وسودسوال کونکودپاره حقیقت معلوم سو بیاددې هرڅه پیداکولووروسته اسمان جوړسو اوپه هغه وخت کې اسمان یودود وو هغه یې پردې اوس حالت جوړکي اوبیایې اسمان اوځمکی دواړوته وفرمایل چی زماحکم په خوشحالۍ ومنی یاپه ناخوښی سره دواړوووېل چی موږ په ډیری خوشحالۍ سره دحکم دعملی کیدودپاره تیاریو بیاپه دوو ورځوکې الله تعالی اووه اسمانونه جوړکړه اوهراسمان ته یې دهغه حکمونه ولیږل اودنیاواسمان یې په ډیووښائسته کی اودشیطانانو له غوږنیولوڅخه یې خوندی کي دادی تدبیردالله ﷻ غالب اوپوه اوس که داخلک مخ واړوی اونه یې ومنی نوته ورته ووایه چی زه تاسودداسی اسمانی عذاب څخه ویروم لکه پرعادیانواوثمودیانوچی نازل سوی وو.

رسول الله ﷺ تلاوت کاوو اوعبته دواړه لاسونه پرځمکه لګولی وو اوحیران پاته وو رسول الله ﷺ چی کله وآخری آیت فَإِنْ أَعْرَضُوا فَقُلْ أَنْذَرْتُكُمْ صَاعِقَةً مِثْلَ صَاعِقَةِ عَادٍ وَثَمُودَ ته ورسیدی عتبه خپل لاسونه درسول اللهﷺ پرخوله کیښودل اوقسم یې ورکړچی دخدای لپاره ته پرموږباندی رحم وکوه ، عبته وبیریدی چی هسی نه دعادقوم اودثمودقوم په شان عذاب اوس دستی پرموږباندی نازل سی ، وروسته رسول الله ﷻ ترسجدی پوری آیتونه تلاوت کړل ، اوسجده یې وکړه کله چی تلاوت پای ته ورسیدی نوعتبه ته مخاطب سو وې ویل اې ابوالولید څه چی وو هغه دې واوریدل اوس ستاخوښه دی، عتبه له نبی کریم ﷺ څخه ولاړی اوخپلوملګروته ورغلی مګرعتبه هغه عتبه نه وو لکه راغلی چی وو ابوجهل وویل عتبه هغه نه ښکاریږی ، عتبه خوصابی سوی نه دی ، عتبه وویل مادهغه کلام واوریدی قسم په الله ﷻ که ماهیڅ کله داسی کلام اوریدلی وی ، نه هغه شعر وو ، نه هغه سحر ، اونه کهانت هغه یوډیر عجیب خوږکلام وو اې قوم که تاسوزماخبره منی ، نومحمدﷺ پرخپل حال پریږدی قسم په الله ﷻ ماچی له هغه کومی خبری واوریدی نژدی

دی چی دهغه به ډیرلوړشان وی ، که عربودئ له منځه یوړی نوبیاتاسوته دهیڅ فکر اړتیانسته اوکه محمد ﷺ پرعربوباندی غالب سو نودهغه عزت ستاسوعزت دی اودهغه حکومت ستاسوحکومت دی ځکه هغه ستاسودقوم څخه دی ؟

قریشو ورته وویل اې ابوالولید محمد ﷺ پرتاباندی جادوکړی دی ، عتبه وویل زمارایه خودادی چی درته ومې ویل نورنوتاسوچی څه غواړی هغه وکوی (۱)

## دقل یاایهاالکفرون سورة نازلیدل ؛

له ابن عباس رضی الله عنه څخه روایت دی : چی قریشوله نبی کریم ﷺ څخه داغوښتنه وکوله چی یاخوته زموږبتانوته بدویل پرېږده اوکه دانه سی کیدای نوزموږاوستاپه مینځ کې دپریکړی یوبل صورت داهم کیدای شی چی یوکال ته زموږدبتانوعبادت کوه اویوکال به موږستادالله ﷻ عبادت اوبندګی کوو په معجم طبرانی کې راغلی دی چی په همدې وخت کې داسورت نازل سو :

قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ (١) لَا أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ (٢) وَلَا أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ (٣) وَلَا أَنَا عَابِدٌ مَا عَبَدْتُمْ (٤) وَلَا أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ (٥) لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ (٦) سورة الکفرون

ته ورتهووایه اې کافرانونه زه ستاسودمعبودانوعبادت کوم اونه تاسوزمادمعبود عبادت کوئ اونه زه ستاسودمعبودانوعبادت کوم اونه تاسوزمادمعبودعبادت کوئ ستاسودپاره ستاسودین دی اوزمادپاره زمادین دی .

دابن جریر طبری په روایت کې راغلی دی چی له دې سورت پرته نوردآیتونه هم نازل سو

قُلْ أَفَغَيْرَ اللَّهِ تَأْمُرُونِّي أَعْبُدُ أَيُّهَا الْجَاهِلُونَ (٦٤) وَلَقَدْ أُوحِيَ إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ لَئِنْ أَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ (٦٥) بَلِ اللَّهَ فَاعْبُدْ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ (٦٦) سورة الزمر

ته دوئ ته ووایه اې ناخبرو آیاتاسوماته دالله ﷻ پرته دعبادت مشوره راکوئ اویقیناً تاته اوترتامخکې پیغمبرانوته داوحی سوې ده چی اې مخاطب که ته شرک وکوی نوستاټول اعمال به لاهوسی اوپه تاوان کې به ولوېږی اې مخاطب هیڅ کله شرک مه کوه بلکې تل دالله ﷻ عبادت کوه اودهغه دشکرکښونکوبندګانوڅخه سه .

## دمکې دمشرکینوخوښې فایدې اوبې معنی غوښتنې ؛

له دې وروسته قریشورسول الله ﷺ ته وویل : چی خیرکه ته دانه سی کولای نوموږیوبل شئ تاته وړاندی کوو، هغه ومنه ، هغه داچی ته په دې خبرېږې چی ستاقوم ډیرتنګلاسی اوبیوزله دی اودمکې ښار هم ډیرتنګ دی هری خواته غرونه دی دشینوالی نوم اونښان نسته نوته دخپل رب څخه هغه چی ته یې پیغمبرراالیږلی یې له هغه څخه داوغواړه چی

(۱) عیون الاثر جلد ۱ صفحه ۱۰۵، زرقانی شرح مواهب جلد ۱ صفحه ۲۵۷، الخصائص الکبری جلد ۱ صفحه ۱۱۴)

Maktaba Tul Ishaat.com

ددې ښار غرونه له دې ځای څخه لیری سی ددې لپاره چې ښار فراخ سی او د شام او عراق په څیر په ښار کې ویالی و بهیږی او زموږ پلرونه او نیکه ګان خصوصاً لکه قصی بن کلاب راژوندي سی (۱) او موږ د هغوئ څخه ستا په اړه وپوښتو چې داته چې څه وایې داحق دی او که باطل که زموږ پلرو او نیکه ګانو ستا تصدیق وکوی نو بیا موږ هم ستا تصدیق کوو ؟

رسول الله ﷺ وفرمایل زه ددې دپاره نه یم رالیږل سوی ، الله ﷻ چې کوم پیغام ماته راکړی دی هغه مې تاسو ته ورسوی ، که تاسو هغه قبول کې نو ستاسو ښه نصیب به وی او که تاسو ونه مني نو زه به صبر کوم ترڅو چې الله ﷻ زما او ستاسو ترمینځ فیصله کوی ،

قریشو وویل ښه که ته زموږ لپاره داسی نه سی کولای نو ته دالله ﷻ څخه د ځان دپاره داوغواړه چې الله ﷻ له اسمان یوه فرشته راکښته کی او ستاد تصدیق دپاره له تاسره په هرځای کې وی او دا هم له الله ﷻ وغواړه چې هغه تاته باغونه او سرایونه او زرو خزانی درکړی چې په هغه سره ستا عزت او مشری معلومه سی او س خو ته هم زموږ په څیر دژوند دارتیا و و لپاره بازار وته ځی ؟

رسول الله ﷺ وفرمایل : زه دالله ﷻ څخه هیڅ کله داسی غوښتنه نه کوم زه ددې دپاره نه یم رالیږل سوی ، زه خوزیری ورکونکی او ویرونکي یم ، که تاسو زما خبره منی وې منی ستاسو دپاره په دنیا او آخرت کې نیک بختی او بریالیتوب دی، او که یې نه مني مه یې مني زه به صبر کوم ترڅو چې الله ﷻ زما و ستاسو ترمینځ فیصله وکوی ،

قریشو وویل چې ته له الله ﷻ دا نه غواړی نو دا وغواړه چې پرموږ باندی کوم عذاب نازل کي

رسو ل الله ﷻ وویل چې دعذاب واک له ماسره نسته دالله ﷻ خوښه ده چې پرتاسو عذاب نازولی او که وخت درکوی ،ددې ځواب په اوریدو سره عبدالله بن ابی امیه (۲) ولاړ سو او وې ویل اې محمد ﷺ ستا قوم ستا په مخکې دومره خبری وړاندی کي مګر تا یوه خبره هم نه ومنله اې محمد ﷺ قسم په الله ﷻ که ته ځینه اسمان ته کیږدی او وخیژی هم او له اسمان دخپل نبوت او رسالت لیکلی پاڼه راوړی او څلور فرشتی هم درسره ملګری وی او ستا په نبوت باندی ښکاره شاهدی ورکړی نو زه به بیا هم ستا تصدیق ونه کوم رسو ل الله ﷺ نا امیده کور ته بیرته ولاړی

---

(۱) البدایه والنهایه جلد۲ صفحه ۵۱ کې راغلی دی چې له رسول الله ﷺ څخه یې ولی دقصی بن کلاب دژوندی کولو غوښتنه وکړه نو دهغه علت یې ویلی دی ، فانه کان شیخاً صدوقاً ، ځکه قصی رښتینی سپین ږیری وو او الله تعالی فرمایی وَقَالُوا مَالِ هَذَا الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ وَيَمْشِي فِي الْأَسْوَاقِ لَوْلَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مَلَكٌ فَيَكُونَ مَعَهُ نَذِيرًا (۷) أَوْ يُلْقَىٰ إِلَيْهِ كَنزٌ أَوْ تَكُونُ لَهُ جَنَّةٌ يَأْكُلُ مِنْهَا وَقَالَ الظَّالِمُونَ إِن تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَّسْحُورًا (۸) انظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا (۹) تَبَارَكَ الَّذِي إِن شَاءَ جَعَلَ لَكَ خَيْرًا مِّن ذَٰلِكَ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَيَجْعَل لَّكَ قُصُورًا (۱۰) سورة الفرقان) داآیتونه ددې پېښې په هکله نازل سو

(۲) عبدالله بن ابی امیه درسول الله ﷺ دترور زوی وو او دام المؤمنین ام سلمه ؓ ورور دی دمکی په فتح کې په اسلام مشرف سو دام المؤمنین ؓ په شفاعت سره رسول الله ﷺ هغه وبخښی داآیتونه دده په باره کې نازل سوی دی (وَقَالُوا لَن نُّؤْمِنَ لَكَ حَتَّىٰ تَفْجُرَ لَنَا مِنَ الْأَرْضِ يَنبُوعًا (۹۰) أَوْ تَكُونَ لَكَ جَنَّةٌ مِّن نَّخِيلٍ وَعِنَبٍ فَتُفَجِّرَ الْأَنْهَارَ خِلَالَهَا تَفْجِيرًا (۹۱) أَوْ تُسْقِطَ السَّمَاءَ كَمَا زَعَمْتَ عَلَيْنَا كِسَفًا أَوْ تَأْتِيَ بِاللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ قَبِيلًا (۹۲) أَوْ يَكُونَ لَكَ بَيْتٌ مِّن زُخْرُفٍ أَوْ تَرْقَىٰ فِي السَّمَاءِ وَلَن نُّؤْمِنَ لِرُقِيِّكَ حَتَّىٰ تُنَزِّلَ عَلَيْنَا كِتَابًا نَّقْرَؤُهُ قُلْ سُبْحَانَ رَبِّي هَلْ كُنتُ إِلَّا بَشَرًا رَّسُولًا (۹۳) سورة الاسراء) اصابه جلد۲/ص/۲۷)

Maktaba Tul Ishaat.com

## د دوئ پر غوښتنو باندې د مصنف رحمة الله علیه رڼا اچول !

الله تعالی چې کله چاته د نبوت اورسالت مرتبه ورکړی نوله نبوت سره د رسالت لپاره دلائل او علامې هم ورکوی که یوسړی خپل زړه له حسداو کین څخه پاک کی او په هغه علاموکې ښه غور او فکر وکوی نو هغه ته په نبوت او رسالت کې هیڅ شک نه پاته کیږی مګر داسې براهین او دلائل نه شي ورکوی چې دهغو په لیدو سره خامخا د انبیاء علیهم السلام د صدق او رښتینوالی یقین کیږی، ځکه مقصود خو ابتلاء او امتحان دی او امتحان اکتسابی شئ دی یعنې کوم ایمان چې په علاماتو د نبوت او رسالت کې له غور او فکر کولو وروسته راوړل سی په همدې ایمان او یقین او همدې تصدیق او اذعان باندې د جنت او دوزخ دارو مدار دی او کوم ایمان او تصدیق چې په خپل اختیار او اراده سره وی په شریعت کې هغه معتبر دی او کوم تصدیق چې د مجبوري او په ښکاره دلیل حاصل سی هغه نه په شریعت کې معتبر دی او نه دالله ﷻ خوښ دی ، یوائې د انبیاء الله علیهم السلام په قول باندې د ملائکه وو منل ایمان اختیاری دی او تصدیق ارادی دی او د مرګ په وخت کې د فرشتو لیدل هغه وخت فرشتې حق ګڼل دا د مجبوري او غیر اختیا ر ی ایمان او تصدیق دی او په شریعت کې هیڅ اعتبار نه لری، دنیا د ابتلاء او متحان کور دی له دې وجې انبیاء علیهم السلام ته داسې معجزې نه ورکول کیدی چې دهغو معجزو په لیدو سره خامخا د انبیاء حقانیت معلوم سی او هیڅوک انکار نه سی ځنی کولای ځکه دا سراسر د حکمت خلاف دی او بل دا چې د انبیاء علیهم السلام د بعثت چې کوم مقصد دی هغه نیستی کیږی ځکه مقصود خو دا دی چې خلک په خپل اختیار سره ایمان راوړی که مجبوری مقصود وی نو د انبیاء علیهم السلام ، دنیا ته د راتلو څه ضرورت وو الله ﷻ به په خپله خپل کلام وبندګانو ته اورولی وو بیله واسطې د کلام الهی له اوریدلو وروسته د چا نه منل امکان نه لری ، د مکې مشرکینو داسې رنګ دلائل او علامې وغوښتلې چې دهغو په لیدو سره خامخا د رسول الله ﷺ د نبوت اورسالت یقین راتلی، مثلا د خلکو په مخکې د ملائکو تصدیق د رسول الله ﷺ د رسالت شاهدی ورکوں ، یا د مړو په ژوندی کولو سره د رسول الله ﷺ د نبوت او رسالت شاهدی ورکول د داسې علامو د ښکاره کولو څخه په دې وجه انکار وسو چې د داسې معجزو ښکاره کول د بعثت د مقصد او حکم سره ضد او منافی دی دغه رنګه دالله ﷻ داعادت شریف دی چې کوم قوم دغوښتل سوی معجزې څخه وروسته بیا هم ایمان نه راوړی هغوئ په دغه وخت کې په الهی عذاب خامخا هلاک کیږی لکه د پخوانو امتو پیښې چې په قرآن عظیم کې ځای ځای ذکر سوی دی لکه چې الله تعالی فرمایي :

وَمَا مَنَعَنَآ أَن نُّرْسِلَ بِالْآيَاتِ إِلَّآ أَن كَذَّبَ بِهَا الْأَوَّلُونَ وَآتَيْنَا ثَمُودَ النَّاقَةَ مُبْصِرَةً فَظَلَمُوا بِهَا وَمَا نُرْسِلُ بِالْآيَاتِ إِلَّا تَخْوِيفًا (۵۹) سورة الاسراء )

Maktaba Tul Ishaat.com

ژباړه : داخاص نښې چې قریشوغوښتې دی موږ ته ددې په راوړلو کې هیڅ مانع نسته مګر یوائې داچې مخکې خلکوهم دداسې معجزوله لیدلووروسته بیاهم ایمان نه راوړی او انکاریې وکې ځکه دوئ هلاک سو دغه رنګه داخلک به هم دغوښتل سو معجزوله لیدلووروسته که ایمان رانه وړی نودمخکې قوموپه څیر به دوئ هم هلاک سی .

لکه څنګه چې نبی کریم ﷺ رحمة للعالمین رالیږل سوی دی دهغه په برکت سره داسې عذابونه پورته سوی دی هغه چې په پخوانوامتوباندی نازل سوی وو لکه چې په یو روا یت کې راغلی دی چې قریشورسول الله ﷺ ته وویل ته دصفاله غره څخه سره زر جوړکه ؟ نبی کریم ﷺ اراده وکوله چې داځل دالله ﷻ څخه داددعاوغواړی، خوجبرئیل علیه السلام تشریف راوړی ورته وې فرمایل چې اې نبی کریم ﷺ ته دوئ ته ووایه چې تاسوڅه غواړئ هغه کیږی مګر داپه یادوساتی چې ددې نښولو ښکاره کیدووروسته که ایما ن نه راوړی نو بیاموخیر نسته ، سمدستې به هلاک کیږی ، قریشو وویل چې موږ دمعجزولیدلوته هیڅ اړتیانه لرو داټول دعلامه سهیلی دخبروتفصیل دی ( روض الانف جلد ۱ صفحه ۱۸۷ )

**دمکې قریشودیهودوعلماء سره مشوره :**

قریشوته چې کله داڅرګنده سوه چې زموږداغوښتنې دناپوهانواوجاهلانووی دوئ مشوره وکړه چې یوبه نضر بن حارث اوبل عقبه بن ابی معیط مدینې ته ولیږو ددې دپاره چې دیهودوله علماء څخه درسول الله ﷺ په اړه پوښتنه وکوی ؟ دوئ دواړه مدینې منورې ته ورسیدل اودیهودعلماء ته یې ټوله قصه بیان که . دیهودوعلماؤ وویل چې تاسوله محمد ﷺ څخه ددرې شیانوپوښتنه وکوی .لومړی هغه خلک څوک دی چې په غارکې پټ سوی وو،اودهغوئ څرنګه قصه وه ( یعنی له محمد ﷺ څخه داصحاب کهف قصه وپوښتی دویم هغه کوم سړی دی چې له مشرق څخه بیاترمغرب پوری دټولې ځمکې پر مخ ګرزیدلی دی (یعنی ذوالقرنین دقصې وپوښتی) دریم روح څه شئ دی ؟ محمد ﷺ که له دې دروسوالو څخه داول اودویم جواب درکی اوله دریمه پټه خوله سو نوپوه سی چې هغه رښتیا نبی دی اوکه داسې نه وو نودروغجن دی . نضربن حارث اوعقبه خوشحاله اوتلوار مکې ته راغلو اوقریشوته یې وویل چې موږفیصله کونکې خبره راوړی دی ، دوئ درسول الله ﷺ په خدمت کې حاضر سو،اوداسوالونه یې ورته وړاندی کړل ، رسول الله ﷺ په دې امیدباندی چې ترصباپوری به ددې په اړه وحی نازله سی داوفرمایل چې صبابه زه ددې جواب درکړم دبشریت په مقتضاله نبی کریم ﷺ څخه ان شاء الله ویل هیر سودڅوورځوانتظار څخه وروسته سورة کهف نازل سو چې په هغه کې داصحاب کهف اوذوالقرنین قصه په تفصیل سره بیان سوه ، اودریم سوال په اړه داآیت نازل سو :

﴿وَيَسْئَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي وَمَا أُوتِيتُم مِّنَ الْعِلْمِ إِلَّا قَلِيلًا﴾ ۸۵ آیت سورة الاسراء )

Maktaba Tul Ishaat.com

یعنی ته ورته ووایه چې د روح حقیقت وهیچانه دی معلوم خو ستاسو لپاره دا کافی دی چې روح یو شئ دی ، د اللهﷻ په حکم چې کله په بدن کې ننوزی نو هغه ژوندی کیږی او کله چې ځنی ووزی نو مړکیږی (موضح القرآن ) او په مقتضی د بشریت چې له نبی کریم ﷺ څخه انشاء الله ویل هیرسوی وو دهغه په اړه دا آیت نازل سو؛

وَلَا تَقُولَنَّ لِشَيْءٍ إِنِّي فَاعِلٌ ذَٰلِكَ غَدًا (۲۳) إِلَّا أَن يَشَاءَ اللَّهُ وَاذْكُر رَّبَّكَ إِذَا نَسِيتَ (۲۴) سورة کهف )

دهیڅ شئ په باره کې دامه وایه چې زه به دا کار صبا کوم مګر ان شاء الله دهغه سره خامخا وایه او که دې هیرسی نو کله چې دریادسی په هغه وخت کې ان شاء الله ووایه ددې دپاره چې دهغه هیرسوی پټې سی .څکه ابن عباس ﷺ ویلی دی چې که یو کال وروسته هم ان شاء الله دریادسی نو په هغه وخت کې یې ووایه ددې لپاره چې دهغه خطا او هیری ځای ونیسی دیو کال وروسته ان شاء الله دا مطلب دی ، او دا مطلب یې نه دی چې تر یو کال وروسته د طلاق او عتاق تعلیق معتبر دی څکه دغه سړی دالله تعالی خوښه پرېښوده او په خپله خوښه یې باور وکی دا یې وویل چې زه به صبا دا کار کوم دالله عَزَّوَجَلَّ په نزد ناخوښه دی په دې جه که له یو سړی څخه سمدستي ان شاء الله ویل هیرسی نو دهغه جبران دا دی چې کله وریادسی نو په هغه وخت کې دی ان شاء الله وایې ددې لپاره چې دهیرېڅای ودریږی ..دابن عباس ﷺ دا مطلب نه دی چې د طلاق او عتاق او یمنی په مسئلو کې هم دیو کال وروسته ان شاء الله ویل معتبر دی ، امام ابن جریر او حافظ ابن کثیر دابن عباس ﷺ ددې قول همدا مطلب بیان کړی دی ..

## روح او نفس څه ته وایې ؟

د روح په حقیقت کې دعلماء ډیری خبری راغلی دی خو حقیقت دا دی چې ددې حقیقت له الله عَزَّوَجَلَّ پرته بل هیچا ته نه دی معلوم ، حافظ ابن ارسلان رَحِمَهُ اللهُ په متن الزبدن کې فرمایې والروح ما اخبر منها المجتبی ..............فنمسک المقال عنها ادبا

په دې ځای کې مقصود دا نه دی چې دلته د فلاسفه او طبیبانو مختلف خبری را نقل کړو او لوستونکی په حیرت او پریشانی کې واچول سی ..بلکې مقصود دا دی چې په ډیر کوتاه ډول دا درته بیان کړو چې کتاب الله او سنت د رسول الله ﷺ د روح او نفس په اړه څه لاربنوونه کړی دې او تر کومی کچې یې مورد روح او نفس له حالاتو خبر کړی یو ، د جمهورو علماء په نظر روح دیو نورانی او نرم جسم نوم دی چې په بدن کې داسی جریان لری او خپور وي لکه اوبه د ګلاب په پاڼه کې او یا لکه زیتون تیل د زیتون په درخته کې تر هغه وخته چې دا نرم جسم په سخت جسم کې جاری وی تر دغه وخته پوری به دا سخت جسم ژوندی وی ،

Maktaba Tul Ishaat.com

اوکله چې دانرم جسم دهغه سخت جسم څخه جلاسي نودغه سخت جسم مړکیږي ، دنرم جسم له سخت جسم سره یوځای والي اوتعلق ساتلونوم ژوندی دی اوديلو الي اوپريکون نوم يې مرګ دی ،داچې روح نرم جسم دی له قرآنی آیاتو اوبیشمیره احادیث نبویه علی صاحبها الف الف صلوة والف تحیة څخه ثابت دی،مثلاً دروح نیول اوپريښودل اود ملائکه وو دهغه دپاره دلاس اوږدول ، اوروح دمرګ په وخت کې مرۍ ته رسیدل دروح صفات دی په قرآن کریم کې داصفتونه یادسوی دی اوپه دې سره دهغه جسم کیدل ښکاره معلومیږی په حدیث شریف کې راځي چې کله دمومنارو حونه وزی نودمؤمن ستر ګی هغه ته ګوری ، دمؤمن روح دمرغۍ په څیر دجنت په ونوکې الوزی اودهغه ځای میوی خوری ، دعرش عظیم په قندیلوکې آرام کوی دمومن روح دجنت په کفن کې پیچل کیږی اوملائکی يې آسمان ته پورته کوی ، دروح لپاره داسمان دروازی خلاصیږی د هر آسمان نژدی ملائکه وی تردروازی پوری له هغه سره درخصت لپاره ځی ترڅو چې الله ﷻ ته رسیږی .

اودکافر روح اسفل السافلین اوسجین اور ته غورزی دمؤمن دروح لپاره فرشتی له جنت ورښمین کفن راوړی اودکافر دروح لپاره دتور ټاټ کفن راوړی ، دمومن روح خوشبویه وی دملائکه وویرکوم ټولی باندی چې هغه تیریږی ملائکه وایې سبحان الله څومره پاک روح دی ، اودکافر روح بدبویه وی ، حافظ ابن قیم قدس الله روحه په خپل کتاب الروح کې داخبره چې روح نرم جسم دی په یوسل شپاړس دلیلو ثابته کړی دی ، په دلیل کې يې یو اځی دقرآن اوسنت اودسلفو اقوال راوړی دی ، حافظ ابن قیم رحمه الله فرمایې : چې قرآن اوسنت اودصحابه کرام رضی الله عنهم اجماع پر همدې باندی دلالت کوی چې روح دیو نرم جسم نوم دی ، اوصحیح اوسلیم عقل هم ددې شاهدی ورکوی (١)

دامام غزالی رحمه الله استاذ امام الحرمین هم په ( ارشاد ) کې دروح همدغه تعریف کړی دی کوم چې موږ ذکر کی ، اوعلامه تفتازانی دشرح مقاصدپه بحث دمعاد کې داقول را نقل کړی دی ، علامه بقاعی په سرالروح کې دامام الحرمین قول نقل کوی اوفرمایې : على هذا القول دل الكتاب والسنة واجماع الصحابة وادلة العقل والفطرة سرى الروح ) دقرآن او حدیث اواجماع دصحابه وو اودعقل په غوښتنه اوله فطرته همدا ثابتیږی چې روح یونرم جسم دی او په سخت جسم کې چې بدن دی جریان لری ،

اوشیخ عزالدین بن عبدالسلام فرمایې : ويجوز ان تكون الارواح كلها نورانية لطيفة شفافة ويجوزان يختص ذلك بأرواح المؤمنين والملائكة دون ارواح الكفار والشياطين )

(١) کتاب الروح لابن القیم صفحه ٢٨٤

Maktaba Tul Ishaat.com

کیدای سی چی ټول ارواح نوراني اونرم اوروښانه وي اوداهم کیدای سی چی نورانیت یواځي دمؤمنانواوملائکه ووتراروا حوپوري خاص وي دکافرانواوشیطانانوارواح نوراني نه وي لکه چی په حدیث دصورشپیلۍ کی راغلی دی

ان اسرافیل یدعو الارواح فتأتیه جمیعا ارواح المسلمین تتوهج نورا والاخری مظلمة (شرح الصدور صفحه ۲۱۹)

ژباړه اسرافیل علیه السلام به ټول ارواح راوبولي دمسلمانانوروحونه به روښانه اوتازه وي اودکافرانوروحونه به تور اوتاریک وي..

له دې حدیث داسې معلومیږي چی نورانیت یواځي دمؤمنانوتراروا حوپوري خاص دی ځکه دکافرانوروحونه به تور اوتاریک وي مگر کیدای سی چی په اصل فطرت کې د مومنانواوکافرانوټولوارواح نوراني وي لکه په حدیث کې چې راغلی دی :

(کل مولود یولد علی الفطرة فأبواه یهودانه او ینصرانه او یمجسانه)

دمسلمان روح دایمان په وجه روښانه کیږي ځکه ایمان په اصل کې روښانه دی ، اود کافرروح دکفرپه وجه تور یږي ، لکه حجراسود چی کله له جنت څخه راوړل سوه نوترشیدوډیره سپینه وه مگر دانسانانودگناهوپه وجه تکه توره سوه ، دغه رقم کیدای سی چی روح په اصل فطرت کې روښانه وي مگر دکافر روح وروسته دکفر اوشرک په وجه توراوتاریک سی ځکه کفرپه حقیقت کې تیاره دی اوایمان نور اورڼادی .

لکه چی الله تعالی فرمایې :

{ اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَوْلِيَاؤُهُمُ الطَّاغُوتُ يُخْرِجُونَهُمْ مِنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ أُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ (۲۵۷) } سورة البقرة)

داآیت ددې خبری ښکاره دلیل دی چی ایمان رڼادی اوکفرتیاره ، اودقیامت په ورځ به دمؤمنانو مخونه روښانه کیږي ، اودکافرانومخونه به توریږي اوتاریک به وي ، په قرآن کریم کې ښکاره راغلی دی : يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهٌ وَتَسْوَدُّ وُجُوهٌ (آل عمران ۱۰۶ آیت) داټول به دایمان دنور اودکفر دتوروالی د ښکارولولپاره وي اوپه دې وجه فرشتی دمؤمن روح په سپین کفن کې اودکافرروح دتورټاټ په کفن کې له ځان سره وړي،بهرحال له آیاتواوحدیثو څخه دامعلومیږي چی دعبادت رنګ سپین اودګناه رنګ توردی ، دتفصیل دپاره نوردا ځای نه دی کتاب الروح په خپله وګوري .

**بسم الله الرحمن الرحیم :**

**دروح اونفس ترمینځ څه فرق دی :**

**دبعض علماء په نزد روح اونفس دواړه یوشئ دی ، مګر دمحققین علماء په نظر روح اونفس دواړه بیل بیل شیان دی .**

**دروح اونفس ترمینځ څه توپیردی ؟**

Maktaba Tul Ishaat.com

استاذ ابو القاسم قشیری رحمه الله فرمایلی دی : د ښو اخلاقو د منبع زیرمی او چینی نوم روح دی او د بدو اخلاقو د زیرمی او سرچینی نوم نفس دی ، مګر دوئ دواړه په دې کې شریک دی چی نرم جسم دی ، لکه فرشتی او شیطانان دوئ دواړه نرم جسم دی مګر ملائکه وی نورانی دی او شیطانان ناری دی ملائکه له نوره پیداسوی دی او شیطانان له اوره پیداسوی دی لکه چی د صحیح مسلم په صریح حدیث کې راغلی دی :

حافظ ابن عبد البر رحمه الله په دې اړه په (تمهید) کتاب کې داسی حدیث رانقل کړی دی :

ان الله خلق آدم وجعل فیه نفسا وروحاً فمن الروح عفافه وفهمه وحلمه وسخائه ووفائه ومن النفس شهوته وطیشه وسفهه وغضبه ونحو هذا (روض الانف جلد ۱/ص/۱۹۷)

ژباړه : الله تعالی انسان پیدا کړ او په هغه کې نفس او روح دواړه کیښودل له روح څخه د انسان پاک لمنی او پوهه او نرمی او وفاء داټول شیان له روح څخه دی

او شهوت او غضب او ناپوهی او غصه داټول بدخویونه پیا له نفس څخه دی ،

خلاصه دا دی چی ښه اخلاق او ښه صفات له روح څخه صادریږی او بد اخلاق او بد خویونه له نفس څخه صادریږی ..

اوله قرآن او حدیث څخه هم همداسی معلومیږی ځکه شهوت او ناپوهی او غضب او داسی نور بدخویونه په قرآ ن او حدیث کې نفس ته منسوب سوی دی روح ته نه دی منسوب سوی لکه چی الله تعالی فرمایی : وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهِي أَنْفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدَّعُونَ (۳۱حم سجدة) ژباړه : ستاسو د پاره په جنت کې هغه څه دی چی ستاسو نفسونه یې غواړی

وَأُحْضِرَتِ الْأَنْفُسُ الشُّحَّ (سورة النساء آیت ۱۲۸) او نفسونه حاضر سوی دی حرص و بخل ته ،،

وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَى فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوَى (۴۰سورة النازعات) او کوم سړی چی د خپل رب په مخکې له دریدو ویریږی او نفس یې له شهوتو څخه پاک وساتی نو جنت د هغه د اوسیدو ځای دی .

په دې آیاتو کې شهوت او حرص او غوښتنی یې نفس ته منسوب کړی دی او داسی یې نه دی فرمایلی (ولکم فیها ما تشتهی ارواحکم ، احضرت الارواح الشح ، ونهی الروح عن الهوی)

او په دې آیت کې یې سفاهت نفس ته منسوب کړی دی او الا من سفهت روحه یې نه دی فرمایلی ، په حدیث شریف کې راځی چی غښتلی او پهلوان هغه سړی دی چی د غصی په وخت کې خپل نفس په واک کې راولی ، او داسی یې نه دی فرمایلی چی د غصی په وخت کې خپل روح په واک کې راولی ..

او دغه رقم په حدیثو کې له نفس سره جهاد کولو ته ډیر ترغیب سوی دی او د نفس جهاد ته یې جهاد اکبر ویلی دی مګر له روح سره جهاد کول په هیڅ حدیث کې نه دی راغلی .

په یوضعیف الاسنادحدیث کې داسې راغلي دي (اعدی عدوک نفسک التی بین جنبیک) ترټولولوی دښمن ستانفس ستادی چې ستاد دواړو بغلوپه مینځ کې ځای لری ، ددې حدیث څخه دوې خبری معلومیږی اول خوداچې نفس ترټولولوی دښمن دی دویم داچې دنفس ځای ددووبغلوترمینځ دی له دې هم ثابته سوه چې نفس له روح بیل شئ دی ځکه روح دانسان دښمن نه دی ،اوبل داچې روح له سره ترپښوپوری په ټولواندامو کې جریان لري اوخپوروی ، په یوه بغل پوری خاص نه دی همداسې روایت له خزیمه بن حکیم ﷛ څخه هم سوی دی وایې، چې ماله نبی کریم ﷺ څخه دنفس دځای پوښتنه وکړه نبی کریم ﷺ وفرمایل چې زړه دی ، داحدیث په طبرانی اومعجم الاوسط کې په ډیروسندوسره نقل سوی دی (شرح الصدور صفحه ۲۱۷)

دغه رنګه کین په قرآن کریم نفس ته منسوب سوی دی :

حَسَدًا مِنْ عِنْدِ أَنْفُسِهِمْ (سورة البقرة آیت ۱۰۹) دکین په وجه هغه چې ددوئ له نفسو څخه پیداکیږی .

لَقَدِ اسْتَكْبَرُوا فِي أَنْفُسِهِمْ (الفرقان آیت ۲۱) ربښتیاهم دوئ په خپلو نفسوکې ځانونه لوی وګڼل

دغه رنګه دالله ﷻ ارشاددی (إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ (۵۳آیت سورة یوسف) داښکاره پردې دلالت کوی چې دټولوبدیوسرچینه نفس دی داسې یې هیڅ ځای نه دی فرمایلی چې (ان الروح لامارة بالسوء) له وهب بن منبه څخه نقل سوی دی چې روح انسان دخیرخواته بیایې، اونفس یې دشرخواته بیایې زړه که مؤمن وی نودروح پیروې کوی ( اخرجه ابن عبدالبرفی التمهید) شرح الصدور ۲۱۶، )

په طبقات ابن سعدصفحه کې له وهب بن منبه څخه روایت سوی دی : چې الله ﷻ لومړی دحضرت آدم ﷺ داوبواوختی کالبوت جوړکي ، بیایې په هغه کې نفس پیداکي بیایې روح په کښې پوکي ( شرح الصدورصفحه ۱۱۶) له دې معلومه سوه چې روح دنفس څخه بیل شئ دی اوبل داچې روح له عالم امرڅخه دی او نفس له عالم خلق څخه دی علامه بقاعی په سرالروح کې لیکلی دی :

وفی زادالمسیر لابن الجوزی فی تفسیرسورة الزمر عن ابن عباس ﷛ ان آدم نفس وروح فالنفس العقل والتمیز والروح النفس والتحریک فاذانام العبد قبض الله نفسه ولم یقبض روحه وقال ابن جریح فی الانسان روح ونفس بینهما حاجز فهوتعالی یقبض النفس عندالنوم ثم یردها الی الجسد عندالانتبهاه فاذاارادامامة العبدفی النوم لم یرد النفس وقبض الروح والله اعلم (سرالروح صفحه ۱۱)

ژباړه :دعلامه ابن جوزی ﷫ په کتاب زادالمسیر کې په تفسیردسورة الزمرکی راغلی دی ، چې له ابن عباس ﷛ څخه روایت سوی دی چې انسان دروح اونفس یوه مجموعه

Maktaba Tul Ishaat.com

دی ،انسان په نفس سره ادراک اوجلا والی دشیانو کوی اوپه روح سره ساه اخلی اوحرکت کوی کله چی انسان ویده سی نو الله ﷻ دهغه نفس قبض کوی مګر روح نه قبض کوی ابن جریح فرمایلی دی چی په انسان کې یونفس دی اوبل روح اوددوئ ترمنځ یوه پرده واقع دی دخوب په وخت کې الله تعالی نفس اخلی اودویښتیاپه وخت کې یې بیرته ورکوی اوکله چی الله تعالی دویده دمرګ اراده وکوی نوهغه ته نفس بیرته نه راګرزی اوروح ځنی اخلې .

## د روح شکل ؛

دروح شکل همداسی دی لکه دانسان شکل چی دی څنګه چی دجسم سترګی پزه لاس پښي سته دغه رنګه دروح هم سترګی پزه لاس پښي تو له شیان سته اصل انسان خوروح دی اودابنکاره بدن چی معلومیږی دادروح لپاره یوغالب دی دروح لپاره بدن داسی دی لکه جامه دبدن لپاره دروح دلاسولپاره دبدن لاسونه داسی لکه لستونی دلاس لپاره اودورح دزنګنولپاره دبدن زنګنونه داسی دی لکه دبدن دزنګنولپاره پرتوګ اودروح دسرلپاره دبدن سرداسی دی لکه خولۍ دسرلپاره اودروح دمخ لپاره مخ داسی دی لکه پړونی دمخ لپاره وقس علی هذا

## دقریشوونبي کریم ﷺ تکلیفونه رسول ؛

قریشوچی کله ولیدل چی اسلامی دعوت په ښکاره شروع دی اودبتانودعبادت کونکو بدی په ښکاره بیانیږی نودوئ داونه سوه زغملای اوهغه چاچی دیوه خدای لوری ته بلنه کوله دهغه دښمنی ته یې ملاوتړله اودتوحیددمقابلی لپاره تیارسو اودااراده یې وکړه چی نبی کریم ﷺ ته داسی ستونزی راولاړی کې چی له اسلامی دعوته مخ واړوی ،
لومړی په معجم طبرانی کې له منیب غامدی ﷺ څخه روایت سوی دی وایې چی مانبی کریم ﷺ ولیدلای ، چی خلکوته یې ویل :اې خلکو لااله الاالله وواياست کامیاب به سی ، مګریوشمیربدبختانوبه هغه مبارک ته ښکنځل کول اولاړی به یې ورتوکلی اونورو به بیاخاوری پرپاشلی دغه رنګه روان ووچی غرمه سوپه همدې وخت کې یوی انجلۍ اوبه راوړی اودنبی کریم ﷺ مخ مبارک اولاس یې ورپریولل ، ماپوښتنه وکړه چی داانجلۍ څوک وه چاراته وویل چی دادنبی کریم ﷺ لورزینب ﷺ ده بخاری هم داحدیث کوتاه راوړی دی په همدې سندسره مګر داحدیث له حارث بن حارث غامدی ﷺ څخه هم روایت سوی دی او په هغه کې نور زیادت هم راغلی دی ، چی زینب ﷺ ته نبی کریم ﷺ وفرمایل اې لوری ؛ته دخپل پلاړ په ماته اورسوایې مه ویریږه .رواه الطبرانی فی تاریخه اوابونعیم ابوزرعه دمشقی فرمایلی دی چی داحدیث صحیح دی (۱)

Maktaba Tul Ishaat.com

(دویم) له طارق بن عبدالله المحاربی رضی الله عنه څخه روایت سوی دی وایې چی ما رسول الله ﷺ ذی المجازپه بازار کی ولیدی چی خلکوته یې ویل : اې خلکو لااله الاالله ووایاست کامیاب به سی اویوسړی دده مبارک ترشاروان وو اوپه کاڼویې ویشتی اودکاڼوله ویشتلوڅخه دده بدن مبارک په وینوتک سور سو ،اودغه دشاسړی بیاویل (یاایها الناس لاتطیعوه فانه کذاب) اې خلکو دده خبره مه منی دادروغجن دی (رواه ابن ابن شیبه)

(دریم) دبنی کنانه یوسپین ږیری وایې چی مانبی کریم ﷺ په ذی المجاز بازار کی ولیدی چی خلکوته یې فرمایل: اې خلکو لااله الاالله ووایاست کامیاب به سی ، اوابوجهل له شاورپسی روان وو اوپه کاڼویې ویشتی اودایې ویل ، اې خلکو خطانه سی محمد ﷺ غواړی چی تاسوله لات اوعزی څخه بیل سی . خونبی کریم ﷺ هغه ته یوه ذره هم نه کتل اوخپل دعوت یې کاوو (۳)

څلورم : عروه بن الزبیر رضی الله عنه فرمایې : چی ماعبدالله بن عمرو بن العاص رضی الله عنه ته وویل ، مشرکینو چی رسول الله ﷺ ته کوم تکلیف رسولی دی هغه خوراته بیان کړه ،عبدالله بن عمرو بن العاص رضی الله عنه وفرمایل :چی یوه ورځ رسول الله ﷺ په حطیم کې لمونځ کوی او عقبه بن ابی معیط دنبی کریم ﷺ په څټ مبارک کی پتهو واچوی اوپه داسی زور سره یې راکش کی چی غاړه یې خفه سوه ، سمدستي ابوبکرصدیق رضی الله عنه راغلی اوعقبه یې لیری کی اوداایت یې ولوستی :

أَتَقْتُلُونَ رَجُلًا أَنْ يَقُولَ رَبِّيَ اللَّهُ وَقَدْ جَاءَكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ مِنْ رَبِّكُمْ (سورة غافر ، آیت ۲۸)

آیاتاسویوسړی په دې خبره باندی وژنی چی هغه وایې زمارب یواځی الله جل جلاله دی اودخپل نبوت اورسالت ښکاره دلیلونه یې تاسوته راوړی دی ستاسودرب عزوجل له لوری څخه (بخاری شریف)

فرعون اوهامان چی کله دموسی علیه السلام دوڅلومشهوره وکړه نودفرعون په خلکوکې یوسړی چی پټ مسلمان وووویل ، آیاداسی سړي وژنی چی هغه وایې زمارب یواځی الله جل جلاله دی الله تعالی داقصه په سورة مؤمن کې ذکرکړی .

وَقَالَ رَجُلٌ مُؤْمِنٌ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَكْتُمُ إِيمَانَهُ أَتَقْتُلُونَ رَجُلًا أَنْ يَقُولَ رَبِّيَ اللَّهُ وَقَدْ جَاءَكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ مِنْ رَبِّكُمْ (سورة غافر) آیت ۲۸

---

(۱) کنزالعمال جلد ۶ صفحه ۳۰۶)
(۲) کنزالعمال جلد ۶ صفحه ۳۰۲)
(۳) مسند جلد ۴ صفحه ۳)

Maktaba Tul Ishaat.com

ژباړه :یو مسلمان سړی چې د فرعون له خلکو څخه وو او خپل ایمان یې پټ ساتلی و وویل آیا تاسو داسی څوک وژنی چې هغه وایې زما رب الله ﷻ دی او دخپل نبوت او رسالت ښکاره دلیلونه یې تاسو ته راوړی دی .
په مسند بزار او دلائل ابی نعیم کې له محمد بن علی ﷺ څخه روایت سوی دی چې یوه ورځ علی کرم الله وجهه په خطبه کې پوښتنه وکړه چې تر ټولو خلکو ډیر غیرت مند او ډیر غښتلی څوک دی ؟ خلکو وویل ته یې علی ﷺ وفرمایل ، زما حال خو دا دی چې چا زما مقابله کړی ده ما له هغه څخه بدله اخیستی ده ،
خو تر ټولو ډیر زیات بهادر او غیرت مند ابوبکر صدیق ﷺ وو ما یو ځل ولیدی چې قریشو رسول الله ﷺ وهی ورته ویل یې چې (انت جعلت الالهة الهاً واحدا) آیا ته دا ټول خدایان یو خدای ګرزوی ، د هیچا د اهمت نه وو چې هغه خواته ورسی او نبی کریم ﷺ له دښمنانو څخه خلاص کړی ، ناڅاپه ابوبکر صدیق ﷺ راغلی او د دښمنانو په مینځ کې ننوتی یوه ته یې سوک ور کی او بل ته یې چپیړه پرمخ ور که او داسی خبره یې ورته و کوله لکه یوه مومن سړی چې فرعون او هامان ته کړی وه ابوبکر صدیق ﷺ ورته وویل أَتَقْتُلُونَ رَجُلًا أَن يَقُولَ رَبِّيَ اللَّهُ بخاری )او ابوبکر ﷺ پر همدې مهال کفاروته وویل وَيْلَكُمْ أَتَقْتُلُونَ رَجُلًا أَن يَقُولَ رَبِّيَ اللَّهُ)افسوس دی آیا تاسو داسی سړي وژنی چې هغه وایې زما رب الله ﷻ دی )
علی ﷺ دا وویل او په ژړا سو اووې فرمایل زه تاسو ته په الله ﷻ باندی قسم درکوم او پوښتنه در څخه کوم چې د فرعون په کورنۍ کې چې کوم مسلمان وو هغه افضل وو او که ابوبکر صدیق ﷺ خلکو هیڅ هم ونه ویل وروسته علی ﷺ وویل په الله ﷻ دې زما قسم وی چې د ابوبکر صدیق ﷺ یو ساعت د فرعون د کورنۍ تر مسلمان ډیر غوره دی او په ډیرو درجو تر هغه ښه دی ځکه هغه خپل ایمان پټ ساتلی وو او ابوبکر ﷺ خپل ایمان ښکاره کړی وو (فتح الباری جلد ۷ صفحه ۱۲۹ باب مالقی النبی ﷺ واصحابه من المشرکین بمکة )
د عبدالله بن عمرو بن العاص ﷺ په یو روایت کې راغلی دی او امام بخاری په خلق افعال کې او ابو یعلی او ابن حبان روایت کړی دی وایې کله چې نبی کریم ﷺ له دښمنانو څخه لیری سو نو نبی کریم ﷺ وفرمایل (وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ مَا أُرْسِلْتُ إِلَيْكُمْ إِلَّا بِالذَّبْحِ) زما دی په هغه پاک ذات قسم وی د چا په لاس کې چې زما روح دی زه ستاسو د حلالولو لپاره رالیږل سوی یم (فتح الباری باب مالقی النبی ﷺ واصحابه من المشرکین بمکة )
او په دلائل ابی نعیم بیهقی او سیرة ابن اسحاق داسی راغلی دی : چې د نبی کریم ﷺ دې خبره پر کفارو باندی دو مره بد آثر و کي چې هر سړی پر خپل ځای باندی حیران و دریدی (۱)

(۱) الخصائص الکبری جلد ۱ صفحه ۱۴۴ ، سیرة ابن هشام جلد ۱ صفحه ۹۸ )

Maktaba Tul Ishaat.com

ځکه دوئ په دې پوهیدل څه چې محمد ﷺ وایي هغه خامخا کیږي .

(۶) په مسند ابی یعلی او مسند بزار کې له انس ﷺ څخه په صحیح سند روایت سوی دی چې یو ځل قریشو نبی کریم ﷺ دومره ووهی چې بیهوښه سو ابوبکر صدیق ﷺ د مرستی لپاره راغلی قریشو نبی کریم ﷺ پرېښودی او ابوبکر ﷺ یې راوپرځوی په مسند ابی یعلی په سند حسن سره له اسماء بنت ابی بکر ﷺ څخه روایت سوی دی ، چې دومره یې ووهی چې ټول سرئی مات سو ابوبکر صدیق ﷺ د زخمونو ډیروالی له وجی سرته لاس نه سو وروړلای (۱)

(۷) له عثمان بن عفان ﷺ څخه روایت سوی وایې چې یوه ورځ ما نبی کریم ﷺ د بیت الله شریف په طواف کولو کې ولیدی ، هغه مبارک طواف کوی او عقبه بن ابی معیط او ابوجهل او امیه بن خلف په حطیم کې ناست وو کله چې نبی کریم ﷺ د دوئ مخ ته تیریدی نو دوئ بد رد ورته وویل نبی کریم ﷺ خپل طواف کوی د دوئ وخواته بیا تیر سو دوئ بیا هم هغسی بد ردورته وویل کله چې دریم ځل تیریدی بیا یې ناوړه خبری ورته وکولی په دریم ځل د نبی کریم ﷺ د مخ مبارک رنګ بدل سو او ودریدی او دوئ ته یې وویل : چې قسم په الله ﷻ تاسو نه منع کیږی ترڅو چې د الله ﷻ ډیر ژر د رباندی نازل نه سی ،عثمان ﷺ فرمایې چې په دغه وخت کې داسی څوک پاته نه سو چې هغه نه وی لړزیدلی نبی کریم ﷺ داو فرمایل او د کور خواته ولاړی او موږ د هغه په شا پسی روان سو په هغه وخت کې یې موږ ته داو فرمایل :

ابشروا فان الله مظهر دینه ومتم کلمته وناصر دینه ان هؤلاء الذین ترون ممن یذبح بایدیکم عاجلا فوالله لقد رأیتهم ذبحهم الله بایدینا (اخرجه الدار قطنی) (۲)

خوشاله سی الله ﷻ به خامخا خپل دین ته بری ورکوی او خپله خبره به پوره کوی او د خپل دین مرسته به کوی او کوم خلک چې تاسو وینی ژر دی چې الله ﷻ به دوئ ستاسو په لاسو حلال کی عثمان ﷺ فرمایې چې قسم په الله ﷻ موږ ولیدل چې هغه خلک الله ﷻ زموږ په لاسو حلال کړه دا روایت په دلائل ابی نعیم کې هم ذکر دی او مختصراً په فتح الباری جلد ۲ صفحه ۱۲۸ کې یې هم یادونه سوی ده ..

د عبدالله بن مسعود ﷺ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ یوه ورځ په حرم کې لمونځ کوی او ابوجهل او د هغه خاص ملګری (۳) هم هلته ناست وو ابوجهل (۴) وویل داسی څوک

(۱) فتح الباری جلد ۷ صفحه ۱۲۹)

(۲) عیون الاثر جلد ۱ صفحه ۱۰۴)

(۳) د ابوجهل له احبابو څخه مراد هغه خلک دی د کومو نومونه چې نبی کریم ﷺ په بنیرا کې یاد کړل لکه چې د دې روایت په پای کې یاد سوی دی او په مسند بزار کې په همدی تصریح سره یاد سوی دی (فتح الباری جلد ۷ صفحه ۳۰۱)

(۴) په صحیح بخاری کې د ابوجهل د نامه یادونه نسته دا یادونه د مسلم په روایت کی سته ، فتح الباری )

Maktaba Tul Ishaat.com

نسته چې د فلانی داوښ لری راوړی او کله چې محمد ﷺ پر سجده سی نو هغه نری د دې
پر شا باندی کیږدی په دغه وخت کې (۱) په قوم کې چې ترټولو ډیر بد بخت وو یعنی عقبه
بن ابی معیط هغه ولاړ سو او لری یې راوړی او د نبی کریم ﷺ په شا باندی یې واچوی.
عبدالله ابن مسعود رضی الله عنه فرمایې چې ما دا حال په خپلو سترګو لیدی خو هیڅ می هم نه سو
کولای او مشرکین چې یو بل ته وګوری خاندی او د خندا د لاسه یو پر بل واوړی په دې
وخت کې فاطمة الزهراء رضی الله عنها چې د څلورو یا پنځو کالو وه په منډه راغله او د نبی کریم ﷺ
څخه یې لری وغورزوی نبی کریم ﷺ د سجدی څخه سر راپورته کی (۲) او قریشو ته یې
درې ځله ښیرا وکړه پر قریشو د ا ښیرا ډیره بده ولګیده ځکه د قریشو دا عقیده وه (۳) چې په
دې ښار کې دعا قبلیږی، وروسته نبی کریم ﷺ خاص د ابو جهل او عقبه بن ربیعة او شبیة بن
ربیعه او ولید بن عبته او امیه بن خلف او عقبه بن ابی معیط (۴) او عمارة بن الولید نومونه
یاد کړل او ښیرا یې ورته وکړه چې د هغو ډیر د بدر په غزا کې ووژل سول د بخاری شریف
کتاب الطهارة او کتاب الصلوة په یو روایت کې راغلی دی چې د کالو د پاکی حکم یعنی
ثِيَابَكَ فَطَهِّرْ آیت (۵) له دې وروسته نازل سو له عائشه صدیقه رضی الله عنها څخه روایت دی چې
رسول الله ﷺ وفرمایل زه د ه دوو بدترینو همسایګانو ترمینځ اوسیدم یو ابولهب او بل
عقبه بن ابی معیط و دواړو به زما د سرای دروازی ته ګندګی راوړه او غورزوله به یې

## د ضماد بن ثعلبه رضي الله عنه اسلام راوړل ؛

ضماد بن ثعلبه ازدی د جاهلیت په وخت کې د نبی کریم ﷺ له دوستانو څخه دی په دم وچوو
به یې د خلکو علاج کوی له بعثت وروسته مکی ته راغلی ده یوه ډله خلک ولیدل چې پ
نبی کریم ﷺ پسی ده څوک ورته جادوګر او څوک لیونی او پاګل ورته وایې او څوک بیا بل
څه ضماد وایې زه د نبی کریم ﷺ په خدمت کې حاضر سوم ما ورته وویل چې زه د لیو نتوب
علاج کولای سم ته وما ته د علاج کولو اجازه راکړه ؟ کیدای سی الله جل جلاله تا ته زما په لاس
شفا درکړی نبی کریم ﷺ په ځواب کې داسی راته وویل (الحمدلله نحمده ونستعینهٗ ونستغفره

(۱) په حقیقت کې خو ابو جهل ترټولو ډیر بد بخت وو ځکه دئ د دې امت فرعون دی مګر په دغه پیښه کې ترټولو ډیر بد بخت
او بد نصیبه عقبه بن ابی معیط دی ځکه ابو جهل خو فقط هغه ته وویل او معیط بد بخت خود اکار په خپله وکوی او ښکاره
خبره ده چې تر ویونکی د کونکی جرم سخت دی لکه قدار چې د خلکو په خبرو د صالح علیه السلام اوښه حلاله کړله کما قال الله تعالی (
اذانبعث اشقاها ) الایه په دې وجه الله تعالی ترټولو لوی بد بخت وده ته وویل
(۲) په صحیح مسلم کې راغلی دی چې د نبی کریم ﷺ د ښیرا په اوریدو سره د دوئ خندا ګانی وچې سوی او د نبی کریم ﷺ له
ښیرا ډیر سخت وویریدل (فتح الباری )
(۳) په قریشو کې بعض شیان د ابراهیم علیه السلام د شریعت څخه پاته وو له دې وجی کیدای سی چې دا عقیده هم چې په حرم مکه
کې دعا قبلیږی د شریعت ابراهیمی څخه پاته وی )
(۴) عقبه بن ابی معیط د نوم یادونه په مسند ابی داؤد طیالیسی کی راغلی (فتح الباری جلد ۱ صفحه ۳۰۲)
(۵) فتح الباری جلد ۸ صفحه ۵۲۱، زرقانی جلد ۱ صفحه ۲۵)

Maktaba Tul Ishaat.com

ونعوذبالله من شرور انفسنا من يهده الله فلامضل له ومن يضلله فلاهادی له وانی اشهدان لااله الاالله واشهدان محمداً عبده ورسولهٗ) ژباړه :هرڅه ثنا او صفت الله ﷻ لری دی موږ ټول دالله ﷻ ثنا او صفت بیانوو اودهغه څخه مرسته غواړو اوله هغه بخښنه غواړو اودخپلو نفسوله شر څخه الله ﷻ ته پناه وروړو الله ﷻ چی چاته لاربښونه وکوی دهغه بیلاری کونکي څوک نسته اوزه شاهدی ورکوم چی محمد ﷺ دالله ﷻ بنده اودهغه حق رسول دی ﷺ ،

ضماد وایې ماورته وویل چی ته خو دا خبری دویم ځل بیاراته ووایه قسم په الله ﷻ ما ډیر شعرونه اوریدلی دی اودکاهنانو جادوګرانو ډیر منترونه می اوریدلی دی مګر والله دا سی کلام خو ماهیڅ کله هم نه دی اوریدلی ، داکلمات خو دوضاحت په دریاب کې پای ته رسیدلی دی اوزه هم داوایم (وانی اشهدان لااله الاالله وحده لاشریک له واشهدان محمداعبده ورسوله ضماد ﷺ پرهمدې ځای په اسلام مشرف سو او خپل قوم ته ستون سو له نبی کریم ﷺ سره یې په لاس بیعت وکوی (۱) حافظ عراقی فرمایلی دی

ثُمَّ اَتیٰ ضِمَادُ وَهُوَ الْاَزْدِی ................ يَسْتَبِيْنُ اَمْرَهُ بِالنَّقْلِ

دنبی کریم ﷺ دبعثت څخه پنځه یانه کاله وروسته ضماد بن ثعلبه ازدی ﷺ دحالاتو د معلومولو لپاره مکی ته حاضر سو (کذافی الشرح )

مَاهُوَ اِلاَّ اَنَّ مُحَمَّدًا خَطَبَ ................ اَسْلَمَ لِلْوَقْتِ وَذَهَبَ

نبی کریم ﷺ چی دضماد په مخکې خطبه وویله ضماد ﷺ له اوریدو سره سم په دغه وخت کې اسلام راوړی او خپل قوم ته بیرته ولاړی

## داسلام ځانګړی او سخترین بدبخته دښمنان ؛

دالله ﷻ دتوحید په ښکاره بیانولو سره خو په عامه توګه دمکی ټول خلک دنبی کریم ﷺ دښمنان سو خو کوم خلک چی دنبی کریم ﷺ په دښمني کې اوج ته رسیدلی وو دهغو نومونه په لاندی ډول دی :

(۱) ابوجهل بن هشام (۲) ابولهب بن عبدالمطلب (۳) اسود بن عدیغوث (۴) حارث بن قیس (۵) ولید بن مغیره (٦) امیه بن خلف (۷) ابی بن خلف یعنی دواړه دخلف زامن دی (۸) ابوقیس بن الفاکه (۹) عاص بن وائل (۱۰) نضر بن حارث (۱۱) منبه بن الحجاج (۱۲) زهیر بن ابی امیه (۱۳) سائب بن صیفی (۱۴) اسود بن عبدالاسد (۱۵) عاص بن سعید (۱٦) عاص بن هاشم (۱۷) عقبه بن ابی معیط (۱۸) ابن الاسد (۱۹) حکم بن العاص (۲۰) عدی بن حمراء په دوئ کې ډیر دنبی کریم ﷺ همسایګان وو اوډیر مشران اومخور خلک وو اودنبی کریم ﷺ په دښمني کې ډیرمخ ته تلی ووشپه اوورځ به یې

(۱) الاصابه جلد۱ صفحه ۲۱۰، البدایه والنهایه جلد۳ صفحه ۳٦)

Maktaba Tul Ishaat.com

ددې كارلپاره يوه كړې وه ابوجهل اوابولهب اوعقبه بن ابى معيط دادرې تنه ترټولو مشران وو (۱) دالله تعالى داعادت شريف دى چې كله يوشئ پيداكې نودهغه ضداومقابل هم پيداكوى لكه چې الله تعالى فرمايې :وَمِن كُلِّ شَيْءٍ خَلَقْنَا زَوْجَيْنِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ (۴۹آيت سورة الذاريات)ژباړه : موږ له هرشئ څخه دوه جوړه پيداكړې دى ددې لپاره چې تاسو دالله تعالى پوره قدرت وپيژنى .

لكه څنګه دړڼا په بدل كې تياره دى اودلوړه بدل كې كښته دى دغه رنګه دخيرپه مقابل كې شر اودلاربښوونى په مقابل كې لاروركى اودملائكه ووپه مقابل كې شيطانان پيداكړې دى دحق اوباطل مقابله روانه ده اوخلک په خپله خوښه اواختيارسره يوه خوامنى ، داسى نه دى چې څوک په منلومجبوردى، كه چيرى يې يواځى حق اودهغه ملګرى پيداكړى واى اوباطل بيخى شتون نه درلوداى نوخلک به دحق په قبلولو مجبوره وواوداكار دحكمت خلاف دى شريعت هيڅ كله دانه غواړى چې خلک په زوره اسلام راوړى لكه چې الله تعالى فرمايې :وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَآمَنَ مَن فِي الْأَرْضِ كُلُّهُمْ جَمِيعًا (سورة يونس آيت ۹۹)ژباړه : كه ستارب ﷻ غوښتلاى نودځمكې ټولوخلكوبه ايمان راوړى وو .

په همدې وجه الله ﷻ چې كله انبياء عليهم السلام پيداكړل نوددوئ په مقابل كې يې شياطين الانس والجن هم پيداكړه ددې لپاره چې دنيادحق اوباطل جګړه اودسمى لارى اوچپى لارى دجنګ اومقابله په خپلوسترګوووينى اوبياپه خپله خوښه اواختيارسره دحق او باطل څخه كوم لورى چې غواړى هغه ومنى په دې آياتوكې وهمدې مضمون ته اشاره دى

وَكَذَٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا شَيَاطِينَ الْإِنسِ وَالْجِنِّ (سورة الانعام آيت ۱۱۲)

ژباړه : اودغه رنګه موږدهرنبى ﷺ لپاره دښمنان پيداكړې دى څه شيطانان له انسانانو څخه دى اوڅه بياله پيريانوڅخه دى .

نولكه څنګه چې دهرفرعون دپاره يوموسى وى دغه رنګه دهرموسى لپاره يوفرعون هم خامخاوى ، دمنطقين منل سوى قانون دى وايې چې دقضيه عكس لازم اوصادق وى .

درکارخانه عشق ازکفرناگزیراست: دوزخ کی رابسوزدگربولهب نباشد

څكه موږدنبى كريم ﷺ دخاصودښمنانو لنډه پيژندنه دلوستونكومخ ته وړاندى كوو،

## لومړى سرتمبه اوبدبخت دښمن ابوجهل بن هشام ؛

ابوجهل دنبى كريم ﷺ دأمت فرعون دى ده دنبى كريم ﷺ په دښمنى كې ټول ژوندتيركې ، دابوجهل ددښمنى څه پيښې تيرى سوى دى اوڅه په راتلونكى كى راځې دمرګ په وخت كې چې ده كوم پيغام پرى ايښى دى دهغه تفصيل به انشاءالله دبدردغزاپه بيان كې

(۱) الخصائص الكبرى جلد ۱ صفحه ۱۳۴

Maktaba Tul Ishaat.com

راسی له هغه څخه لوستونکو ته دابوجهل د دښمنی پوره اندازه معلوميږی .
دابوجهل اصل نوم ابوالحکم دی رسول الله ﷺ دابوجهل لقب ورکی ، کمافی فتح الباری باب ذکر النبی ﷺ من يقتل ببدر ..
ابوجهل به ويل زمانوم عزيز کريم دی يعنی عزت منداومهربان مشر ، دده ددې وينا په ردکې داآيت نازل سو :
إِنَّ شَجَرَتَ الزَّقُّومِ (٤٣) طَعَامُ الْأَثِيمِ (٤٤) كَالْمُهْلِ يَغْلِي فِي الْبُطُونِ (٤٥) كَغَلْيِ الْحَمِيمِ (٤٦) خُذُوهُ فَاعْتِلُوهُ إِلَىٰ سَوَاءِ الْجَحِيمِ (٤٧) ثُمَّ صُبُّوا فَوْقَ رَأْسِهِ مِنْ عَذَابِ الْحَمِيمِ (٤٨) ذُقْ إِنَّكَ أَنتَ الْعَزِيزُ الْكَرِيمُ (٤٩) سورة الدخان
يقينابه دزقوم درخته دمجرم خوراک وی دګرمو اوبوپه څير به په نس کې خوټيږی او ملائکوته به حکم وسی چی دی ونيسی اودوزخ مينځ ته يې راولی بيا ورته پرسرباندی ګرمی اوبه واچوی اوده ته وواياست چی وڅکه داعذاب يقيناته عزيزاوکريم وی )

## دويم سخترين دښمن ابولهب

دابولهب اصلی نوم عبدالعزی بن عبدالمطلب دی اوابولهب يې کنيه دی په خپلوی کې درسول الله ﷺ سکه آکادی په لومړي ځل چی کله رسو ل الله ﷺ قريش راټوله کړه اودالله ﷻ پيغام يې ورته ورسوی نوترټولومخکې ابولهب دنبی کريم ﷺ تکذيب وکړ داسی يې ورته وويل : تبالک سائر اليوم الهذا جمعتنا : الله تعالی دې تاهلاک کی اياتاموږددی لپاره راټول کړی يو .
له دې وروسته تبت يدا ابی لهب سوره نازل سو ابولهب ډيرشتمن وو کله چی دی دالله ﷻ له عذاب وويرول سو نوده وويل که زمادوراره خبره حقه وه نودقيامت په ورځ به مال او اولاد په فديه کې ورکړم اوله عذابه به ځان خلاص کړم نوالله ﷻ وفرمايل (مَآأَغْنَىٰ عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَ) دده ښځه ام جميل بنت حرب يعنی دابوسفيان بن حرب خورهم له نبی کريم ﷺ سره سخته دښمنی درلوده دشپی به يې په لارکې ورته اغزی اچول ( تفسيرابن کثير وروح المعانی ) دابن اسحق په روايت کې راغلی دی ، چی کله ام جميل خبره سوه چی زمااوزمادميړه په اړه داسورت نازل سوی دی نويوکاڼی يې راواخيستی اودنبی کريم ﷺ دويشتلولپاره په منډه راغله نبی کريم ﷺ اوابوبکر صديق ؓ دواړه په مسجدحرام کې ناست وو ام جميل چی کله هلته ورسيده نوالله تعالی ددې پرسترګوداسی پرده واچوله چی يوازی ابوبکرصديق ؓ يې ليدی نبی کريم ﷺ يې نه وليدی ، ام جميل له ابوبکرصديق ؓ څخه پوښتنه وکوله چی ستاملګری چيری دی زه خبره سوی يم چی دی زمابدی بيانوی په الله ﷻ قسم که هغه دلته وای نوپه همدې کاڼی به مې ويشتلی وای ، اوقسم په الله ﷻ زه ډيره لويه شاعره يم ، وروسته يې داشعرولوستی :

مُذَمَّمًا عَصَيْنَا ............... وَأَمْرُهُ أَبَيْنَا ............... وَدِينَهُ قَلَيْنَا

موږ د بدنا فرمانی وکوله ، او دده له حکم څخه موسرغړونه وکړه ، او دده له دین سره موبغض وکوی ، دې له ډیر دښمنی څخه و نبی کریم ﷺ ته د محمد ﷺ پرځای مذمم وویل . د محمد ﷺ معنی دی ستایل سوی او د مذمم معنی مذموم ، بد .

قریشو چی کله و نبی کریم ﷺ ته مذمم وویل نو نبی کریم ﷺ وفرمایل تاسو تعجب نه کوی چی الله تعالی د دوئ بد له ما واړول دوئ که هرڅه بد ردوایې خو زه ستایل سوی یم . (١)

او په یوبل روایت کې راغلی دی :چی ابو بکر صدیق ؓ چی کله ام جمیل ولیده چی د نبی کریم ﷺ و خواته راروانه ده نو ابوبکر صدیق ؓ و نبی کریم ﷺ ته وویل یا رسول الله ﷺ ام جمیل مخامخ راروانه ده او زه پرتا ویریږم ؟ نبی کریم ﷺ و فرمایل (انهالن ترانی) دا هیڅ کله مانه سی لیدای . او د قرآن کریم څو آیتونه ولوستل (٢) (تفسیر ابن کثیر سورة تبت )

په مسند بزار کې له عبد الله بن عباس ؓ په حسن سند روایت سوی دی چی کله ام جمیل ابوبکر صدیق ؓ ته وویل ته دده تصدیق کونکي یې کله چی ام جمیل ولاړه نو ابو بکر ؓ وویل یا رسول الله ﷺ ام جمیل لکه چی ته و نه لیدلی نبی کریم ﷺ و فرمایل : د هغې تر تګه پوری زه یوی ملائکی پټ کړی وم (٣)

د بدر له پیښی اووه ورځی وروسته په ابولهب باندی یوه زهرناکه دانه ښکاره سوه چی په هغه دانی سره هلاک سو د کورنۍ خلکوله دې ویری چی دده ناروغی موږ ته راونه رسیږی وده ته لاس هم نه وروړی ، تر دروورځو پوری دده مړی پروت وو د شرم او بدنامی له وجی یې څو حبشی مزدوران راوغوښتل هغوئ پورته کی اویوه کنده یې ورته وکینده او په لرګویې د ابولهب مړی ور واچوی او په خاورو او ډبرویې هغه کنده ډکه کړه ، دا د ابولهب په دنیاکې ذلت او رسوایې وه او د آخرت خویې هیڅ پوښتنه مه کوه ( اجارنا الله من ذلک ) د ابولهب درې زامن وو عتبه ، معتب ، عتیبه ، لومړی دوه د مکی په فتح کې په اسلام مشرف سو او عتیبه هغه چی د ابولهب په خبره یې د نبی کریم ﷺ لور طلاق کړی وه او وروسته یې په نبی کریم ﷺ پوری ټوکی او پسخند هم ووهی ، د نبی کریم ﷺ د ښیرا له وجی هلاک سو ، د مکی د فتح په ورځ نبی کریم ﷺ عباس ؓ ته وویل ، ستا وریرونه عتبه او معتب چیری دی تا ته خو به وی لیدلی ، عباس ؓ وویل یا رسول الله ﷺ کیدای سی یو ځای پټ سوی وی نبی کریم ﷺ ورته وفرمایل دوئ پیدا که او ماته یې راوله عباس ؓ د دوئ په لټون پسی ولاړی او د عرفات په میدان کې یې پیدا کړل

---

(١) سیرة ابن هشام جلد ١ صفحه ١٣٢)

(٢) کما قال الله تبارک وتعالی . وَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ جَعَلْنَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ حِجَابًا مَسْتُورًا (٤٥) سورة الاسراء )

(٣) فتح الباری جلد ٨/ ٥/٥٢ )

Maktaba Tul Ishaat.com

او نبی کریم ﷺ په خذمت کی یې حاضر کړل نبی کریم ﷺ د اسلام بلنه ورکړه دوئ هم سمدستی اسلام ومنی او له نبی کریم ﷺ سره یې په لاس بیعت وکی نبی کریم ﷺ وفرمایل ، ما دخپل آکا دا دواړه زامن له الله تعالی غوښتی وو الله ﷻ دوئ دواړه ماته راکړل .

## دریم ناپوه دښمن امیه بن خلف الجمحي :

اُمیه بن خلف به نبی کریم ﷺ ته ښکنځل کول او ناوړه خبری به یې ورته کولی او کله چی به دده ږخندګ نه تیریدی نو په سترګو به یې اشاری ورته کولی په دې هکله دا آیت نازل شو :

وَيْلٌ لِكُلِّ هُمَزَةٍ لُمَزَةٍ (١) الَّذِي جَمَعَ مَالًا وَعَدَّدَهُ (٢) يَحْسَبُ أَنَّ مَالَهُ أَخْلَدَهُ (٣) كَلَّا لَيُنْبَذَنَّ فِي الْحُطَمَةِ (٤) وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْحُطَمَةُ (٥) نَارُ اللَّهِ الْمُوقَدَةُ (٦) الَّتِي تَطَّلِعُ عَلَى الْأَفْئِدَةِ (٧) إِنَّهَا عَلَيْهِمْ مُؤْصَدَةٌ (٨) فِي عَمَدٍ مُمَدَّدَةٍ (٩) (سورة الهمزة

عذاب دی د هغه سړی لپاره چی په غیاب کې عیب تړی او مخامخ بد وایې مال جمع کوی او هغه په وار وار شمیری آیا دده داګمان دی چی دده مال به له ده سره تل وی هیڅ کله داسی نه دی خامخا به حطمه ورغورزی او ته نه یې خبر چی حطمه څه ته وایې حطمه د الله ﷻ هغه بل کړل سوی اور دی چی په زړو باندی بلیږی رښتیا هم دا اور به په دوئ باندی چاپیروی او دوئ به دا اور په اوږدو اوږدو ستنوکی تړل کیږی .

امیه بن خلف د بدر په غزا کې د خبیب ؓ یا بلال ؓ په لاس ووژل سو (۱)

## څلورم دښمن اونبي کریم ﷺ په لاس وژل سوی اُبي بن خلف

ابی بن خلف هم دخپل ورو امیه بن خلف پرپله روان وو یوه ورځ یې یوزوړ هډوکي را اخیستی وو او نبی کریم ﷺ ته راغلی او هغه هډوکی یې په لاس کې ومروړی او دهغه خاوره یې په هواکې وپاشله او نبی کریم ﷺ ته یې وو ویل آیا الله ﷻ به دادویم ځل راژوندی کوی؟ نبی کریم ﷺ وفرمایل ، همدا هډوکي اوستا هډوکی له میده کیدو وروسته به هم الله ﷻ راژوندی کوی او تا به واور ته اچوی ، په دې اړه دا آیت نازل سو :

وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ (٧٨) قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنْشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ (٧٩) الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ مِنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا فَإِذَا أَنْتُمْ مِنْهُ تُوقِدُونَ (٨٠) أَوَلَيْسَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِقَادِرٍ عَلَى أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ بَلَى وَهُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ (٨١) إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ (٨٢) فَسُبْحَانَ الَّذِي بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ (٨٣) سورة يس)

ژباړه : اودئ زموږ دپاره یو مثال وړاندی کوی اوخپل زوکړه یې هیره کړی ده دئ وایې چی دا زاړه هډوکی به څوک راژوندی کوی ، ته ورته ووایه چاچی دا اول ځل پیدا کړی دی هم هغه ذات به یې بیا راژوندی کوی او هغه په ټول مخلوق خبر دی هغه الله ﷻ چی له شنی درختی څخه یې اور پیدا کړی دی او تاسو له هغې څخه اور بلوی آیا هغه الله عزوجل چی اسمان او ځمکه یې پیدا کړ ی دی په دې باندی قادر نه دی چی ددوئ په څیر خلک دویم ځل پیدا کې ولی نه دی هغه خو لوی پیدا کونکی او عالم ذات دی دهغه شان دادی چی دکوم شئ دپیدا کولو اراده چی وکوی هغه ته وایې شه ؛ نو هغه شئ سمدستی پیدا سی او پاک دی هغه ذات چی دهغه په لاس کې دهرشئ واک دی او تاسو ټول به هغه ته بیرته ورځي

(۱) ابن هشام جلد ۱ صفحه ۱۲۴)

Maktaba Tul Ishaat.com

ابی بن خلف داحد په غزاکې د رسول الله ﷺ په لاس ووژل سو تاریخ ابن اثیر جلد ۲ صفحه ۲۶، ابن هشام جلد ۱ صفحه ۱۲۶ ذکر من قتل من المشرکین یو احد )

**پنځم د اسلام دستر لاربنود ﷺ سخترین دښمن عقبه بن ابی معیط ؛**

عقبه بن ابی معیط دابی بن خلف نژدی ملګری و یوه ورځ عقبه ونبی کریم ﷺ ته راغلی اودنبی کریم ﷺ په مخکې کینستی دنبی کریم ﷺ خبری یې اوریدی اُبی چی کله خبر سو نوسمدستی عقبه ته راغلی ورته وې ویل اې عقبه زه خبرسوی یم چی ته محمد ﷺ ورغلی وې اوهغه ته نژدی ناست وې اودهغه خبری دې اوریدلی دی، قسم په الله ﷻ ترڅو چی ته دمحمد ﷺ پرمخ مبارک لاړی تونه کې ترهغه وخت زه له تاسره نه خبری کوم اونه به ستاومخ ته ګورم اوستاورنګ ته کتل پرما حرام دی عقبه بدبخت هم سمدستی ولاړسو اودنبی کریم ﷺ په مخ مبارک لاړی توکې، په دې اړه داآیت نازل سو : وَيَوْمَ يَعَضُّ الظَّالِمُ عَلَىٰ يَدَيْهِ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا (۲۷) يَا وَيْلَتَىٰ لَيْتَنِي لَمْ أَتَّخِذْ فُلَانًا خَلِيلًا (۲۸) لَّقَدْ أَضَلَّنِي عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ إِذْ جَاءَنِي وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِلْإِنسَانِ خَذُولًا (۲۹) وَقَالَ الرَّسُولُ يَا رَبِّ إِنَّ قَوْمِي اتَّخَذُوا هَٰذَا الْقُرْآنَ مَهْجُورًا (۳۰) وَكَذَٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا مِّنَ الْمُجْرِمِينَ وَكَفَىٰ بِرَبِّكَ هَادِيًا وَنَصِيرًا (۳۱) سورة الفرقان )

ژباړه : اوهغه ورځ دریاد کړه چی ظالم انسان به دافسوز اوپښیمانتیا څخه خپل لاس سره منبی اودابه وایې افسوس کاشکی ماله رسول الله ﷺ سره لاره یوه کړی وای اوافسوس دی چی فلانی می خپل دوست نه وای جوړکړی او دې بدبخت خوزه دالله ﷻ له لاری واړو لم اوشیطان دانسان بیلاری کونکې اورسو ل الله ﷺ ویل اې رب زما قوم خوقرآن پریښود ی اې زمانبی ته مه خفه کیږه ما دهرنبی لپاره دغه رنګه مجرمان دښمنان پیداکړی دی، اوستارب دلاربښوونی اومرستی لپاره کافی دی ..

عقبه دبدرپه غزاکې بندی سو اودصفراپه نامه ځای ته چی فوځ ورسیدی سرځنی غوڅ سو (ابن اثیر جلد ۲ صفحه ۲۷)

**شپږم سخترین اوبدبخت دښمن ولید بن مغیره ؛**

ولید بن مغیره به داویل چی ډیره دتعجب خبره ده چی پرمحمد ﷺ باندی وحی نازله سوه زه اوابومسعود ثقفی پریښودل سوسره له دې موږ دواړه دخپل قوم ډیر عزتمنداومشران یو زه دقریشو مشریم اوابومسعود دثقیف قبیلی مشردی، په دې باره کې داآیت نازل سو :
وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ هَٰذَا الْقُرْآنُ عَلَىٰ رَجُلٍ مِّنَ الْقَرْيَتَيْنِ عَظِيمٍ (۳۱) أَهُمْ يَقْسِمُونَ رَحْمَتَ رَبِّكَ نَحْنُ قَسَمْنَا بَيْنَهُم مَّعِيشَتَهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَرَفَعْنَا بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِّيَتَّخِذَ بَعْضُهُم بَعْضًا سُخْرِيًّا وَرَحْمَتُ رَبِّكَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ (۳۲) سورة الزخرف )

ژباړه : داکفاروایې چی داقرآن دمکی اوطائف څخه په لوی سړی باندی ولی نازل نه سو آیاداخلک دالله ﷻ خاص رحمت نبوت دخپلی خوښی برابرویشل غواړی موږ ددوئ

ددنيا ژوند په خپله خوښه تقسيم کړی دی او په خپله خوښه مويوپربل باندی لوړوالی ورکړی دی ددې لپاره چې يواوبل تابع کی اودآخرت نعمت خوددنياترنعمتوپه ډيرو درجوغوره دی نوهرکله چې ددنيوی ژوندويش ددوي په واک نه دی نوداخرت دنعمت ويش به څنګه ددوئ په خوښه کيږی (ابن هشام جلد ۱ صفحه ۱۲۶)

يعنی دنبوت اورسالت ورکړه په پيسواودواک اوددنياپه عزت اومرتبه سره نه دی ،
يوه ورځ وليدبن مغيره اواميه بن خلف اوابوجهل اوعتبه اوشيبه دربيعه زامن اودقريشو نورمشران داسلام په اړه دڅوپوښتنولپاره دنبی کريم ﷺ په خدمت کې حاضرسول ، نبی کريم ﷺ ته دمسجدمؤذن چې په سترګوړوندوودڅه پوښتنی لپاره راغلی ، اوداخلک خودمکی مشران اوسردارن و نبی کريم ﷺ په دې اميدچې که دوئ اسلام راوړی نوددوئ په وجه به په زرګونوخلک مسلمانان سی ،څکه يې هغه ړانده مؤذن ابن ام مکتوم ته توجه ونه کړه اودده په بيځايه پوښتنه دنبی کريمﷺ پرمخ مبارک باندی څه دخفګان نښی ښکاره سوی څکه مؤذن ته په کاروو چې دخبرودپای ته رسيدوانتظاريې کړی وای مګر دالله ﷻ رحمت په جوش کې راغلی اودا آيتونه نازل سو :عَبَسَ وَتَوَلّٰى (١) أَنْ جَآءَهُ الْأَعْمٰى (٢) وَمَا يُدْرِيْكَ لَعَلَّهٗ يَزَّكّٰى (٣) أَوْ يَذَّكَّرُ فَتَنْفَعَهُ الذِّكْرٰى (٤) أَمَّا مَنِ اسْتَغْنٰى (٥) فَأَنْتَ لَهٗ تَصَدّٰى (٦) وَمَا عَلَيْكَ أَلَّا يَزَّكّٰى (٧) وَأَمَّا مَنْ جَآءَكَ يَسْعٰى (٨) وَهُوَ يَخْشٰى (٩) فَأَنْتَ عَنْهُ تَلَهّٰى (١٠) كَلَّا إِنَّهَا تَذْكِرَةٌ (١١) فَمَنْ شَآءَ ذَكَرَهٗ (١٢) سورة عبس)
ژباړه نبی کريم ﷺ ديوړانده په راتګ سره تندی تريو کی اومخ يې وګرزوی تاته څه معلومه دی کيدای سی داړوند ستاپه ښوونه سره پاک اوسپيڅلی سی اوستاپه لار ښوو نه دته څه ګټه ورسيږی اوکوم سړی چې بی پروايې وکړه هغه ته دې مخ وګرزوی سره له دی که هغه پاک نه سی پرتاباندی هيڅ الزام نسته اوکوم سړی چې په دين کې ستاخواته په منډه راغلی اوله الله ﷻ ويريدی ته له هغه سره لاپروايې کوی

ددې آيت له نازليدو وروسته به دنبی کريم ﷺ داحالت وو چې کله به عبدالله بن ام مکتوم رضی الله عنه راغلی نونبی کريم ﷺ به خپل پټووړته خپورکی اودابه يې ورته فرمايل (مرحبابمن فيه عاتبني ربي) ښه راغلی هغه سړی چې دده په اړه ماته رب خبرداری راکړی دی .

## اووم دابوجهل خاص دوست ابوقيس بن الفاکه :

ابوقيس هم نبی کريم ﷺ ته ډير تکليفونه رسولی دی دابوجهل خاص دوست اومرستندوئ ابوقيس دبدرپه جنګ کې حمزه رضی الله عنه په لاس ووژل سو (ابن اثيرجلد ۲ صفحه ۲)

## اتم سختترين دښمن نضربن حارث :

نضربن حارث دقريشوله مشرانوڅخه دی دتجارت لپاره به فارس ته تلی اوهلته به يې دعجمودباچهانوقصی اوتاريخ يادوی هغه به يې قريشوته بيانول ، اودابه يې ويل چې

محمدﷺ خوتاسوته دعاد اوثمود قصی کوی خوزه بیا تاسوته درستم او اسفندیار او د فارس دپاچهانو قصی کوم، خلکوته به داافسانی زړه راکښونکی معلومیدی (لکه دننن صباناولونه) خلکوبه داقصی اوریدی اوقرآن به یې نه اوریدی یوغزلچی منیځه هم واخیسته مینځی به خلکوته غزلی ویلی کله چی به یې شوک ولیدی چی له اسلام سره مینه لری هغه ته به یې دغه مینځه وروليږله او ورته ویل به یې چی ودې سړی ته خوراک اوشراب ورکړه اوغزلی ورته ووایاست وروسته به یې ورته ویل مورچی څه درته وویل دابنه وو که هغه شئ بنه دی کوم چی هغه ته محمدﷺ بلنه ورکوی، چی لمنځونه کوی اوروژه نیسی اوداللهﷻ ددښمنانوسرونه پری کوي په دې اړه داآیتونه نازل سو :

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّخِذَهَا هُزُوًا أُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ (٦) وَإِذَا تُتْلَى عَلَيْهِ آيَاتُنَا وَلَّى مُسْتَكْبِرًا كَأَنْ لَمْ يَسْمَعْهَا كَأَنَّ فِي أُذُنَيْهِ وَقْرًا فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ (٧) سورة لقمان)

بعض خلک داللهﷻ څخه غافل کونکی خبری اخلي ددې دپاره چی خلک داللهﷻ له لاری واړوی اوداللهﷻ په آیاتوپوری وخاندی ددې خلکو لپاره رسوا کونکی عذاب دی اودوئ ته چی کله زموږآیاتونه ولوستل سی نوتکبرپه وجه مخ واړوی لکه چی بیخی یې اوریدلی نه وی ګواکی دوئ په غوږودرانه دی په دردناک عذاب زیری ورکړه .

**تنبیه** :خوراک اوڅیښاک اودښځوغزلی اورول اوپه دې چل سره خپل مذهب ته دخلکو میلان دکافرانوپخواني تګلاره ده دوئ په دې طریقه په ځانګړی ډول بیا نصاری بوخت دی اودوئ له همدې لاری مسلمانان بیلاری کوی خوچاته چی اللهﷻ څه ناڅه عقل اوپوهه ورکړی وی هغه ډیر ښه پوهیږی چی داالردخدای دعبادت کونکونه دی بلکې دشهوت پرستودي، (نعوذبالله من ذلک ) نضربن حارث دبدرپه جنګ کی ونیول سو اودنبی کریمﷺ په امر سره علیﷺ دهغه سرپریکی (ابن اثیر جلد ۲ صفحه ۲۷)

## نهم بدبخت عاص بن وائل سهمي ؛

عاص بن وائل سهمی ، دعمرو بن العاصﷺ پلاردی هم له هغه خلکوڅخه دی چی د نبی کریمﷺ پوری به یې مسخری او پسخندوهی، دنبی کریمﷺ چی څومره زامن پیدا سو هغه ټول دنبی کریمﷺ په ژوندکې وفات سو عاص بن وائل به ویل(ان محمداً ابتر لایعیش له ولد) محمدﷺ ابتردی هیڅ هلک یې ژوندی نه پاته کیږی ، ابترهغه حیوان ته وایې چی لکۍ یه پری سوی وی ، دکوم سړی چی نه مخ ته اونه وروسته دنوم یادولو څوک پاته سی نوګویاهغه سړی لکۍ پریکړی سوی حیوان دی په دې باره کې دا آیت نازل سو (إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ (٣) سورة الکوثر) ستادښمن ابتر دی .

څکه دنبی کریمﷺ دنوم مبارک یادیدونکي خلک په لکاوو نه بلکې په میلیاردو دی

ترهجرت یوه میاشت وروسته یو ځناور دعاص پښه وچیچله او هغه دومره وپړسیده چې داوښ دغاړی سره برابره سوه اوله دې سره دعاص ژوندهم پای ته ورسیدی (۱)

## لسم او یوولسم داسلام سخت دښمنان نبیه اومنبه دحجاج زامن؛

نبیه اومنبه هم دنبی کریم ﷺ سخت دښمنان وو، دوئ چې به کله نبی کریم ﷺ ولیدی نو دا به یې ویل چې الله تعالی له ده پرته دپیغمبری دپاره بل څوک نه کې پیداچې دی یې راولیږی، دوئ دواړه په بدر کې ووژل سو (۲)

## دولسم سخترین غماز اسود بن مطلب؛

اسود بن مطلب او دده ملګروچې به کله رسول الله ﷺ اوصحابه کرام ؓ ولیدل نو سترګې به یې سره وهلی اوویل به یې چې داهغه خلک دی چې دځمکی پرمخ به پاچهان کیږی اودقیصر او کسری په خزانو به واکمن وی دابه یې ویل شپیلکی اوچکچکی به یې کولی رسول الله ﷺ ښیراورته وکړه، چې اې الله ﷻ اسود ړوندکی (چې په سترګو وهلو قادرنه وی) اودده زوی هلاک کې اسود خو سمدستی ړوندسو اوزوی یې دبدرپه غزا کې ووژل سو قریشو چې کله داحد دجنګ تیاری کوی اسود هغه وخت ناروغ وخلک یې دنبی کریم ﷺ دمقابلې دپاره راپورته کول خود جنګ تر راتلو مخکې مړسو (۳)

## دریالسم دمسلمانانو دښمن اسود بن عبدیغوث ؛

اسود بن عبدیغوث درسول الله ﷺ دماما زوی دی، دده دنسب لړۍ داسی دی، اسود بن عبدیغوث بن وهب بن مناف بن زهره،

نوموړی هم دنبی کریم ﷺ له ستختو دښمنانو څخه وو کله چې به یې فقیران مسلمانان ولیدل نو ده به ویل، دغه خلک به دځمکی پرمخ پاچهان کیږی، دکسری دپاچهی وارثان به وی، کله چې به یې نبی کریم ﷺ ولیدې ده به ویل نن خو به له آسمان څخه نوی خبرنه وی راغلی اوداسی نوری ډیری بی معنی خبری به یې کولی (۴)

## څورلسم داسلام دستررهبر ﷺ دښمن حارث بن قیس سهمی؛

ونوموړی ته حارث بن عیطله هم ویل کیده عیطله یې دمورنوم دی، قیس یې دپلارنوم دی حارث هم له هغه خلکو څخه دی چې په نبی کریم ﷺ اوصحابه ؓ پوری به ټوقی اومسخری کولی ده به ویل چې محمد ﷺ خپل ملګری په دې خطا ایستلی دی چې له مرګه وروسته ژوندسته ده به قسم اخیستی ویل به یې (وَمَا يُهْلِكُنَا إِلَّا الدَّهْرُ(۲۴) سورة الجاثیه) مونږ نه هلاکوی مګر زمانه مو هلاکوی.

---

(۱) ابن اثیر جلد ۲ صفحه ۲۶
(۲) ابن اثیر جلد ۲ صفحه ۲۶
(۳) ابن اثیر جلد ۲ صفحه ۲۷
(۴) ابن کثیر جلد ۲ صفحه ۲۶

Maktaba Tul Ishaat.com

کله چې ددوئ پسخندونه اوټوقې ترحدتیرې سوې نو دنبي کریم ﷺ دتسلی لپاره دا آیتونه نازل سو : فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ (۹۴) إِنَّا كَفَيْنَاكَ الْمُسْتَهْزِئِينَ (۹۵) سورة الحجر) دکوم شي حکم چې تاته درکړل سوی دی هغه ښکاره بیان کړه اوله دوئ څخه مخ واړه اوکوم خلک چې په تاپورې ټوقې کوي اوپسخندوهي دهغوئ لپاره موږکافي یو . .

ترټولوزیات مسخرې اوټوقې کونکي داپنځه کسان وو ، (۱) اسودبن عبدیغوث (۲) ولیدبن مغیره (۳) اسود بن عبدالمطلب (۴) عاص بن وائل (۵) حارث بن قیس۔

یوه ورځ (۱)نبي کریم ﷺدبیت الله شریف طواف کوي جبرئیل ؑ راغلی نبي کریم ﷺ جبرئیل ؑ ته ددوئ دټوقواومسخرو شکایت وکړ په همدې وخت کې ولید مخامخ راغلی ، نبي کریم ﷺ وجبرئیل ؑ ته وویل داولیددی ، جبرئیل ؑ دولیدشا ته اشاره وکړه ، نبي کریم ﷺ پوښتنه وکوله ، دادې څه وکول ، جبرئیل ؑ وویل ستادولید څخه کفایت وسو ، ترده وروسته اسودبن مطلب تیرسو ، نبي کریم ﷺ وفرمایل : دااسودبن مطلب دی ، جبرئیل ؑ یې سترګوته اشاره وکړه، نبي کریم ﷺ پوښتنه وکوله ، اې جبرئیل ؑ داڅه معنی ؟ جبرئیل ؑ وویل ستادااسود بن مطلب څخه ساتنه وسوه ورو سته اسودبن عبدیغوث ددوئ خواته تیرسو جبرئیل ؑ دهغه وسرته اشاره وکړه اود مخکې په څیرې ځواب ورکړوروسته حارث تیرسو جبرئیل ؑ دهغه ونس ته اشاره وکړ ه اووې فرمایل ستاله ده څخه ساتنه وسوه ، ترده وروسته عاص بن وائل ددوئ و څنګ ته تیرسو جبرئیل ؑ دهغه وپښوته اشاره وکړه او وې ویل ستاله ده څخه ساتنه وسوه ،

**دولیدقصه**:ولیدیوځل دخزاعه قبیلې په یوسړي باندې تیرسو هغه غشې جوړول ناڅاپه یو غشی باندی دولیدپښه ولګیده چې په هغه سره لږنرم ټپ پیداسو جبرئیل ؑ وهغه زخم ته اشاره کړې وه دولیدزخم وشوړیدی اودهمدې زخم له کبله مړسو ،

**داسودبن عبدالمطلب قصه** اسود تریوه اغزي لرونکي ونه لاندې ناست وو خپلو زامنوته یې ناري پیل کړي چې اې زمازامنوزماپه سترګوځوک اغزی ننباسي زامنویې وویل موږته خوڅوک نه ښکاریږي په همدې خبروکې ړوندسو ، **داسودبن عبدیغوث** قصه جبرئیل ؑ دده وسرته اشاره کړې وه دده په ټول سرکې داني راوختلې اوپه همدې تکلیف کې مړسو ،د**حارث** ، په نس کې ناڅاپه داسې ناجوړي پیداسوه چې ترخوله یې غول راووتل (۲) اوپه همدی سبب مړسو ، د**عاص** بن وائل قصه : پرخره سپورووطائف

---

(۱) داروایت روح المعاني جلد ۱۴ صفحه ۱۸۸ کې راغلی دی مګر دبیت الله شریف دطواف قصه دابن اسحق له روایت څخه اخیستل سوی دی چې هغه حافظ ابن کثیر په خپل تفسیر کې دذکرسوی آیت لاندې نقل کړی ده )

(۲) لکه دطوسي په هکله چې دامشهوره سوې چې په آخرکې یې ترخوله ګنګې راووتل په دې اړه علامه شیرازي فرمایلي دي (که این آن آیدست که درآخر تجرید خوردئه )

Maktaba Tul Ishaat.com

ته روان وو په لاره کې له خره وغورزیدی او په یوه اغزی لرونکی بوټی باندی وموښتی او دغه بوټی یو اغزی دده په پښه ننوتی ددې کوچنی اغزی زخم دومره ډیر سو چې دغه اغزی له کبله مړسو (۱) (اخرجه الطبرانی فی الاوسط والبیهقی وابونعیم کلاهما فی الدلائل وابن مردویه بسند حسن)

درنولوستونکو ددې پیښواندازه تاسوپه خپله وکوی چې داسلام په خپراوی اودعوت کې له زوره کاراخیستل سوی دی اوکه داسلام په مخنیوی او ورانولوکې له زوراوظلم اوتیری څخه کاراخیستل سوی دی

## دمسلمانانو تکلیفونه اوستونزی :

(بَاطِنُهُ فِیْهِ رَحْمَةٌ وَظَاهِرُهُ مِنْ قِبَلِهِ الْعَذَابُ)

څومره چې اسلام پرمختګ کوی اومسلمانان زیاتیدل هغومره دمکی مشرکینو غصه اوغضب زیاتیدی دکوموسلمانانوچې مرستندوی اوساتونکی وو په هغوی باندی دمکی دکافرانوډیروس نه رسیدی مګرهغه مسلمانان چې بیچاره اوبې مرستندویه وو هغه دمکی دقریشودظلم اوتیری دامتحان تخته جوړه سو څوک به یې وهل اوڅوک به یې په کوڅنیو اوتوروخونوکې.بندیانول اوس موږ څوپیښې لیکوچې په دې سره دمکی دمشرکینوظلم اوتیری اودصحابه کرام رضی الله عنهم دصبر اوزغم ښه اندازه کیږی .

## (امام المؤذنین بالصلاة والفلاح سیدنا ومولانا بلال بن ابی رباح (۲) رضی الله عنهُ)

بلال رضی الله عنه حبشی النسل دی دامیه بن خلف مریی وو ، کله چې به ښه ټکنده غرمه سوه او ګرمی به ډیره سوه اوکانی به داورپه شان تاوده سوامیه به مریانوته امروکی چې بلال رضی الله عنه په ګرموکانړوبادی کیږدی اوپرسینه یوه غټه ډبره ورکښیږدی ددې دپاره چې ونه ښوری اوبیابه یې ورته ویل ته په دې حالت مرګ غواړی اوکه خلاصون غواړی نودمحمدﷺ څخه انکاروکوه دلات اوعزی عبادت شروع که ؟ مګر حضرت بلال رضی الله عنه به په همدغه حالت کې د اَحَدٌ اَحَدٌ آوازپرژبه جاری وو

*موحد چه برپائی ریزی زرش .... ہمیں فولاد ہندی نہی بر سرش...... امید دہراست نباشد زکس ..... ہمیں است بنیاد توحید وبس*

کله به یې دغوایې په څرمن کې وپیچي اوکله به یې داوسپنې زغره وروا غوسته پرسرپو به یې کښینوی په دې تکلیفواوسختیوکې به هم دبلال رضی الله عنه ترخوله داَحَدٌ اَحَدٌ غږ وتی (۳) اُمیّه بن خلف چې کله دبلال رضی الله عنه عزم اواراده ولیدله چې په ده کې هیڅ تزلزل نه راځی په غاړه کې رسۍ وروا چوله اوهلکانوته یې په لاس ورکی چې په ټول ښارکې یې وګرزوی

---

(۱)داروایت خصائص کبری جلد۱ صفحه ۱۴۶کې دی اوتفسیرابن کثیر سرورة الحجرجلد ۵ صفحه ۳۲۶طبع قدیم کې ذکر سوی دی مګر دسند تحسین یې نه دی ذکر هغه یوازې په روح المعانی کې ذکردی جلد ۱۴ صفحه ۷۸) (منه عفی عنه)

(۲)رباح دبلال رضی الله عنه دپلارنوم دی اودمورنوم یې حمامه دی )

(۳)سیرة ابن هشام جلد ۱ صفحه ۳۰۲)

Maktaba Tul Ishaat.com

مگر دبلال ؓ له ژبې مبارکې به دا َحدا َحد اوازراتلی (۱) وقال الحاکم صحیح الاسناد ولم یخرجاه واقره الذهبی (۲) دخپل عادت برابر به بلال ؓ دهمدې ظلم او تیرې دامتحان تخته جوړیده یوه ورځ ابوبکر صدیق ؓ دده وڅنګ ته تیرسو داحالت یې ولیدی نوزړه یې پر وسوځیدی وامیه ته یې وویل (الاتتق الله فی هذالمسکین حتی متی انت) آیاته ددې مسکین په حق کې له الله ﷻ نه ویریږې آخرظلم او تیری خو به تریوې اندازې پورې وو.
امیه وویل داخوتاسوبیلارې کړی دی اوس به یې هم تاسوله عذاب ژغورې، ابوبکر صدیق ؓ وویل سمه دی زماسره یومریئ دی چې ډیر غبنتلی هم دی اوستاسوپه دین باندې ډیرټینګ ولاړې دی هغه واخله اوپه بدل کې بلال ؓ ماته راکړه، امیه وویل ما قبول کې ابوبکرؓ له امیه څخه بلال ؓ واخیستی اوازاد یې کې (۳) احسن الداعین الی الله الکبیر المتعال سیدنا ومولانا بلال ؓ الحبشی ملامبارکه دمشرکینو دظلم اوتیرې له کبله داغل سوی وه کله چې به بلال ؓ شابنکاره که نوداغونه اونښې به له ورایه معلومیدې

**عماربن یاسر رضی الله عنهُ :**

عماربن یاسر ؓ په اصل کې قحطانی عرب دی دده پلاریاسر ؓ دخپل ورک وروړ په لټون کې مکې مکرمې ته راغلی اودوه وروڼه حارث اومالک ورسره وو حارث اومالک خویمن ته ولاړل اویاسر ؓ په مکه کې پاته سوله ابوحذیفه مخزومی سره یې دوستی وسوله ابوحذیفه خپله مینځه سمیّه بن خیاط ده ته په نکاح ورکړه له هغې څخه عمار ؓ پیداسو اوعمارؓ دابوحذیفه ترمړینې پورې ورسره اوسیدی کله چې الله ﷻ داسلام ظهوروکی، یاسرؓ اوسمیّه ؓ اوعمار ؓ اودده وروړ عبدالله بن یاسر ؓ ټول په اسلام مشرف سو د عمار ؓ یوبل وروهم وو چې په عمرکې تر عمار ؓ مشروو (۴) حریث بن یاسرنومیدی دجاهلیت په وخت کې دبنی الدلائل په لاس ووژل سو، په مکه کې دعماربن یاسر ؓ هیڅ خپلوان اوقریبان نه وو چې ددوئ ساتنه یې کړې وای په دې وجه قریشو دوئ ته ډیر سخت سخت تکلیفونه ورکول، په تکنده غرمه کې به یې په ګرمه ځمکه واچول اودومره به یې ووهل چې بیهوښه به سو، کله به یې په اوبو کې غوپه کول، اوکله به یې په انګاربانډې ودروی په دې حالت کې چې به کله نبی کریم ﷺ پرحضرت عمار ؓ باندې تیریدی نو په سرباندې به یې لاس ورتیرکی اودابه یې ورته ویل: ﴿یَانَارُ کُونِی بَرْدًا وَسَلَاماً عَلَی عَمَّار کَمَا کُنْتَ عَلَی اِبْرَاهِیْمَ﴾ اې اوره ته په عمارباندې داسې یخ اوسالم

(۱) طبقات ابن سعد جلد ۳ صفحه ۲۶_۲۷)
(۲) مستدرک جلد ۳ صفحه ۲۹۴)
(۳) سیرة ابن هشام جلد ۱ صفحه)
(۴) طبقات ابن سعد جلد ۳ صفحه ۱۷۶)

Maktaba Tul Ishaat.com

سه لکه څنګه چې په حضرت ابراهیم علیه السلام باندي یخ او سالم سوی وی .
کله چې به نبی کریم ﷺ د حضرت عمار رضی الله عنه او د ده د پلار یاسر رضی الله عنه او د ده د مور سمیه رضی الله عنها حالت ولیدی نو ورته فرمایل به یې اې آل یاسر رضی الله عنه صبر کوي : کله به یې ورته فرمایل ، اې الله جل جلاله ته آل یاسر ته بخښنه وکوی ، او کله به یې فرمایل ، تاسو ته دې زیری وی جنت له تاسو سره مینه لری (طبقات ابن سعد قسم اول او استیعاب لابن عبدالبر تذکره عمار رضی الله عنه)
د علی کرم الله وجهه څخه روایت دی چې ما د رسول الله ﷺ څخه واوریدل چې فرمایل یې عمار رضی الله عنه له سره تر پښو پوری د ایمان له نوره ډک دی .
دا حدیث په جامع ترمذی او سنن ابن ماجه (۱) کې راغلی دی په حسن سند سره او بزار هم له عائشه صدیقه رضی الله عنها څخه روایت کړی دی او اسنادیې هم صحیح دی او دا روایت نسائی هم نقل کړی دی او اسنادیې هم صحیح دی (۲) باب مناقب عمار رضی الله عنه )
عمار رضی الله عنه یوه ورځ قمیص وکیښ نو په شا مبارکه یې تور داغونه ښکاره سو خلکو پوښتنه څنی وکړه چې دا ولی ؟ عمار رضی الله عنه په ځواب کې ورته ویل ، چې د مکی قریشو به زه په ګرمو ډبرو باندی واچولم دا داغونه د هغه وخت دی (۳) او دا ظلم یې د ده له پلار مبارک یاسر رضی الله عنه او د ده له مور مبارکی سمیه رضی الله عنها سره هم کړی وو ، مجاهد فرمایلی دی ، تر ټولو مخکی شپږ کسانو د اسلام اعلان کړی دی رسول الله ﷺ ابوبکر صدیق رضی الله عنه بلال رضی الله عنه خباب رضی الله عنه صهیب رضی الله عنه عمار رضی الله عنه سمیه رضی الله عنها د کورنی د عزت په وجه په رسول الله ﷺ او ابوبکر صدیق رضی الله عنه باندی د مکی مشرکینو پوره وس نه رسیدی ، خو بلال رضی الله عنه او خباب رضی الله عنه او صهیب رضی الله عنه او عمار رضی الله عنه او سمیه رضی الله عنها د قریشو د ظلم او تیری د امتحان تخته جوړه سوی وه په تکنده غرمه کې به یې وهمدې صحابه رضی الله عنهم کراموته د اوسپنی زغری واغوستلی او پر ګرمه ځمکه به یې ودرول یوه ورځ ابوجهل خبیث راغلی او سمیه رضی الله عنها یې په شرمګاه کې په برچه ووهله چې په هغې برچې سره شهیده سوه .اخرجه ابوبکر بن ابی شیبه عن مجاهد وهو مرسل صحیح السند (۴) ترجمه سمیه رضی الله عنها لومړې شهیده په اسلام کې سمیه رضی الله تعالی عنها دی ، چې ډیره زړه او ضعیفه وه ابوجهل خبیث چې کله د بدر په غزا کې ووژل سو رسول الله ﷺ عمار رضی الله عنه ته و فرمایل : قتل الله قاتل امک الله تعالی ستا د مور مبارکی قاتل هلاک او تباه کی
د عمار رضی الله عنه پلار یاسر رضی الله عنه په هغو سختیو او تکلیفو کې د سمیه رضی الله عنها تر شهادت مخکې وفات سو (۵)

---

(۱) الاصابه جلد ۲ صفحه ۱۲)
(۲) فتح الباری جلد ۷ صفحه ۷۲)
(۳) طبقات ابن سعد جلد ۳ صفحه ۷۷)
(۴) الاصابه جلد ۴ صفحه ۳۳۵)
(۵) فتح الباری جلد ۷ صفحه ۱۷)

Maktaba Tul Ishaat.com

**صهيب بن سنان رضی الله عنهُ :**

صهيب ﷺ اصلاً د موصل د ښاوخوا او سيدونکی وو د ده پلار او اکا د کسری لخوا د اُبله حاکمان وو يوه ورځ روميانو د موصل پر اطرافو باندی بريد وکړ صهيب ﷺ هغه وخت د لږ عمر ماشوم وو روميانو په لوټ مارکې بندی کي اوله ځان سره يې بوتلی نوموړی هم هلته په روم کې ځوان سو په دې وجه د صهيب ﷺ رومی په نامه سره مشهور سو، په بنی کليب کې يوسړی له روميانو رانيوی مکې ته يې راوستی په مکه کې عبدالله بن جدعان ځنی رانيوی او آزادی کي، کله چی رسول الله ﷺ د اسلام دعوت پيل کي نو صهيب ﷺ او عمار ﷺ دواړه پر يوه ځای په دار ارقم کې په اسلام مشرف سو، د عمار ﷺ په څير د مکی مشرکينو صهيب ﷺ ته هم رنګارنګ تکليفونه ورسول، کله چی يې د هجرت اراده وکوله نو د مکی قريشو ورته وويل که ته ټول مال او سامان په مکه کې پرېږدی نو هجرت کولای سی که نی نه دې پرېږدو، صهيب ﷺ ورسره ومنله، دنيايې پرېښوده او هجرت يې وکي مدينی منوری ته ورسيدی، او دنبی کريم ﷺ په خذمت کې حاضرسو او ټوله قصه يې ورته بيان کړه نبی کريم ﷺ وفرمايل (ربح البيع) صهيب ﷺ په دې سوداکې ډيره ښه ګټه وکړه، چی دنيايې پرېښوده او اخرت يې غوره کي او الله تعالی په دې اړه دا آيت نازل کی

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاةِ اللَّهِ وَاللَّهُ رَءُوفٌ بِالْعِبَادِ (٢٠٧) آيت سورة البقرة)

ژباړه : يو شمير خلک داسی هم سته چی خپل ځان پلوری يوائی د الله ﷻ د رضا لپاره او الله تعالی په خپلو بندګانو باندی ډير مهربان دی .

او په يو بل روايت کې راغلی دی چی نبی کريم ﷺ وفرمايل (ربح صهيب ربح صهيبؓ ) صهيب ﷺ ډيره ښه ګټه وکوله صهيب ﷺ ډيره ښه ګټه وکوله )

د عمر بن حکم ﷺ څخه روايت دی چی د مکی مشرکينو به صهيب ﷺ او عمار ﷺ او ابو فائده ﷺ او عامر بن فهير ﷺ دومره وهل ډبول چی بيهوښه به سو )

او د بيهوښی په حالت کې به داسی وو چی په دې خبر هم نه وو چی زموږ له ژبو څه وزی په دې هکله دا آيت نازل سو :

ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ هَاجَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا فُتِنُوا ثُمَّ جَاهَدُوا وَصَبَرُوا إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ (١١٠) سورة النحل

ژباړه : رښتيا ستا رب ﷻ د هغه خلکو لپاره چی له رنګارنګ ستونزو وروسته يې هجرت وکی او بيا يې جهاد وکي او صبر يې وکی له دې تکليفو وروسته ستا رب د دوئ بخښونکی او په دوئ باندی مهربانی کونکی دی، دا آيتونه د دغه صحابه کرامو ﷺ په باره کې نازل سوی دی (١)

---

(١) الاصابه جلد ٢ صفحه ١٩٥)

Maktaba Tul Ishaat.com

## خباب بن الارت رضی الله عنهُ :

خباب بن الارت ﷺ له لومړنيو مسلمانانو څخه دی ، ويل سوی دی چې شپږم مسلمان دی ، ودارا قم ته د مسلمانانو ترتلو مخکې په اسلام مشرف سو ، دام انمار مريئ وو کله چې ده اسلام قبول کی نو ام انمار ډير تکليفونه ورکړه ، اصابه جلد ۱ صفحه ۴۱۶ )

يوه ورځ خباب ﷺ له عمرفاروق ﷺ سره يوځای سو عمرفاروق ﷺ خباب ﷺ پر خپل ځای کښينوی اووايې وفرمايل : ددې بستری دناستی ترتابل څوک حق دارنسته څکه په هغو تکليفواوغموکې ستامرستندوئ اوملګری هيڅوک نه وو دبلال ﷺ خودمکې يوشمير مشرکين خواخوږی وو مګرستاهيڅ خواخوږی نه وو

خباب ﷺ وايې :يوه ورځ دمکې مشرکينو زه په ګرم انګارباندی کيښودم اويوسړی زما پرسينه پښه کيښوده ددې دپاره چې زه هيڅ ونه ښورم ، کله چې ده قميص پورته کی په شامبارکه باندی يې ټپونه اوداغونه ښکاريدل (۱)

خباب بن الارت ﷺ فرمايې : زه دجاهليت په وخت کې آهنګرښن وم توری می جوړولی يوه ورځ می عاص بن وائل ته توره جوړه که کله چې دقيمت دغوښتنې لپاره ورغلم نوعاص بن وائل وويل چې زه تاته يوه پيسه هم نه درکوم ترڅوچې ته له محمد ﷺ څخه انکارونه وکوی ،

عاص وويل آيازه به له مرګ وروسته بياژوندی کيږم ، خباب ﷺ وفرمايل ، هو ،عاص وويل کله چې الله ﷻ مامړکی اوبيامی دويم ځل ژوندی کی اودغه رنګه مال او لا د زماسره وی نوپه هغه وخت کې راسره ستاقرض به درکړم ، په دې هکله داآيتونه نازل سو :

أَفَرَأَيْتَ الَّذِي كَفَرَ بِآيَاتِنَا وَقَالَ لَأُوتَيَنَّ مَالًا وَوَلَدًا (۷۷) أَطَّلَعَ الْغَيْبَ أَمِ اتَّخَذَ عِندَ الرَّحْمَٰنِ عَهْدًا (۷۸) كَلَّا سَنَكْتُبُ مَا يَقُولُ وَنَمُدُّ لَهُ مِنَ الْعَذَابِ مَدًّا (۷۹) وَنَرِثُهُ مَا يَقُولُ وَيَأْتِينَا فَرْدًا (۸۰) سورة مريم)

ژباړه :آياتاداسی سړی ليدلی دی چې زموږ له آياتوانکارکوی اودئ وايې چې په آخرت کې به ماته مال او اولاد راکړل سی آيادئ په غيبو خبردی ، اوکه يې له الله ﷻ څخه کومه ژمنه اخيستی ده، هيڅکله داسی نه دی ، بلکې غلط وايې ، څه خبره چې کوی موږ هغه ليکو، ددې لپاره چې دقيامت په ورځ پرده باندی دليل ودريږی اوده عذاب زياته وو اوکوم مال او اولادچې دئ يادوی ددې ټولو موږ وارثان يو اودئ به دمال او اولاد څخه خالی لاس موږته راځی .

## اَبُو فُکَيهَه جُهَنی رضی الله عنهُ :

دنومړی اصلی نوم يسار ﷺ دی اوابوفکيهه يې کنيه دی کنيه يې ډيره مشهوره دی دصفوان بن اميه مريئ وو ، اميه بن خلف به کله دده په پښو کې پړی وتړی راکش به يې او

(۱) طبقات ابن سعد جلد ۳ صفحه ۱۶۱)

Maktaba Tul Ishaat.com

کله به یې داوسپنې په زولنو تړی په ګرمه ځمکه به یې پری ایستی او په سلا به یې پ
غټه ډبره ورکیښوده ترڅو چې به دئ مبارک بیهوښه سو او کله به یې دده غاړه خفه که.
یوه ورځ امیه بن خلف په ګرمه ځمکه باندی پری ایستی غاړه یې ورخفه کړه په همدې
وخت کې دامیه بن خلف ورور ابی بن خلف هم راغلی ، ابی بن خلف ورته وویل دده غاړ
ښه په زور خفه که په داسی زور یې خفه که چې خلک داګمان وکوی چې ساه یې ووتله د
دابی بن خلف مهربانی وه خوناڅاپه ابوبکر صدیق ﷛ راغلی اوابوفکیهه یې پ
پیسو ځنی رانیوی اوآزادی یې کی (۱)

## زنیره رضی الله تعالی عنها :

زنیره رضی الله تعالی عنها د اسلام له لومړنیو مسلمانانو ښځو څخه ده . د عمرفاروق ﷛
مینځه وه ، عمر ﷛ به داسی وهله چې پرسترې به سو ، ابوجهل به هم ډیر ظلم پر کوی
ابوجهل او دمکی نورومشرانو چې به کله زنیره ﷝ ولیدله ویل به یې که اسلام ډیر ګټور
اوښه وای نو زنیره ﷝ به رمونږ څخه څنګه مخکې کیدله . الله تعالی په دې هکله داآیت
نازل کي : { وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا لَوْ كَانَ خَيْرًا مَا سَبَقُونَا إِلَيْهِ وَإِذْ لَمْ يَهْتَدُوا بِهِ فَسَيَقُولُونَ هَذَا
إِفْكٌ قَدِيمٌ [الأحقاف:۱۱ آیت]

ژباړه : ویل به هغه کسانو چې کافران دی هغه کسانوته چې مسلمانان دی که چیری
اسلام ښه شئ وای نو دې خلکو به ترمونږ مخکې والی نه وو کړی او دې ته نه ګوری که
دوئ دخیرورواې نو دوئ به ولی له رښتینی دین څخه مخ اړوی او له حق څخه به شاته پاته
کیدل ..او دوئ ودې ته هم نه ګوری چې هروخت دوئ د انبیاء علیهم السلام له لارښوونی مخ
اړولی دی او دغریبانو زړونه خودد نیاله مینی او واک اودمال له مینی پاک اوصفادی
دالله ﷻ د انبیاء علیهم السلام د ښوونی قبلول هیڅ کله دحق دباطل کیدو دلیل نه دی بلکې
دادسوال کونکود ښکاره بدبختی اولویی اوغرور اوتکبر ښکاره دلیل دی ، بیوزله اوغر
یبان دحق دقبلولو په وجه له کښته ځنی لوړپورته کیږی او امیران او مشران له حق څخه
دمخ اړونی په وجه دهوښیارانو په نظر رسوا اوذلیل کیږی اولاندی راغورزی او که امیرد
حق په قبلولو کې شاته نه سی لکه ابوبکر صدیق ﷛ اوعثمان غنی ﷛ اوعبدالرحمن بن
عوف ﷛ نو دهغوئ په عزت اومرتبه کې نورلوړوالی راځی .

زنیره ﷝ په دې تکلیفو او غمو کې په سترګو رنده سوه دمکی مشرکینو به ویل چې لات
اوعزی داړنده که ، زنیره ﷝ به دمکی دمشرکینو په ځواب کې ویل چې لات اوعزی خو
په دې هم نه دی خبر چې څوک زمونږ عبادت کوی داخو یوازې دالله ﷻ له لوری دی الله ﷻ

(۱) الاستیعاب جلد ۴ صفحه ۱۵۷

Maktaba Tul Ishaat.com

که وغواړي نو بيرته به زه روغه جوړه سم . دالله ﷻ دقدرت ته ګوره چې په همدغه شپه
سهار باندې روغه جوړه سوه اوسترګوبې ديدشروع کې . دمکې مشرکينو به ويل
وګورې محمد ﷺ څنګه جادوکړې دی زنيره رضي الله عنها بيرته روغه سوه . ابوبکر صديق رضي الله عنه
زنيره رضي الله عنها په پيسو رانيوله اوازاده يې که
ابوبکر صديق رضي الله عنه مريان اومينځې رانيول اوازادول به يې اودمظلومانو نفسونه به يې
دظالمانو له منګولوڅخه را ازادول لکه بلال رضي الله عنه ابوفکيهه رضي الله عنه عامربن فهيره رضي الله عنه زنيره رضي الله عنها نهديه
رضي الله عنها اودنهديه لوررضي الله عنها اولبينه رضي الله عنها اوام عبس رضي الله عنها داټول ابوبکرصديق رضي الله عنه آزاد کړل (۱)
دابوبکرصديق رضي الله عنه پلار ابوقحافه تردغه وخته لاپه اسلام نه وو مشرف سوی ابوقحافه
يوه ورځ ابوبکرصديق رضي الله عنه ته وويل زه تاوينم چې کمزوري مريان چاڼ کوې اوهغه
رانيسې اوازاده وې يې که غښتلي ځوانان رانيسې اوآزاديې کې نوستاپه کاربه راسي
ابوبکر صديق رضي الله عنه ورته ويل دځه لپاره چې زه دوئ آزادوم هغه غرض زما په زړه کې دی په
دې هکله داآيت نازل سو :
فَأَمَّا مَنْ أَعْطَىٰ وَاتَّقَىٰ (۵) وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَىٰ (۶) فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرَىٰ (۷) وَأَمَّا مَنْ بَخِلَ وَاسْتَغْنَىٰ (۸) وَكَذَّبَ بِالْحُسْنَىٰ (۹) فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْعُسْرَىٰ (۱۰) وَمَا يُغْنِي عَنْهُ مَالُهُ إِذَا تَرَدَّىٰ (۱۱) إِنَّ عَلَيْنَا لَلْهُدَىٰ (۱۲) وَإِنَّ لَنَا لَلْآخِرَةَ وَالْأُولَىٰ (۱۳) فَأَنْذَرْتُكُمْ نَارًا تَلَظَّىٰ (۱۴) لَا يَصْلَاهَا إِلَّا الْأَشْقَى (۱۵) الَّذِي كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ (۱۶) وَسَيُجَنَّبُهَا الْأَتْقَى (۱۷) الَّذِي يُؤْتِي مَالَهُ يَتَزَكَّىٰ (۱۸) وَمَا لِأَحَدٍ عِنْدَهُ مِنْ نِعْمَةٍ تُجْزَىٰ (۱۹) إِلَّا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِ الْأَعْلَىٰ (۲۰) وَلَسَوْفَ يَرْضَىٰ (۲۱) سورة الليل )
ژباړه : هغه چاچې دالله ﷻ په لاره کې خرچ وکړ اودالله ﷻ څخه وويريدی اودنبې خبرې (
يعنې دين اسلام ) تصديق يې وکې ، نوموږبه هغه ته دجنت داعمالو توفيق ورکړو اوهغه
چاچې بخل وکې اوځان يې بې پرواکي اوښه دين يې دروغجن وګڼی دده لپاره به بد
عملونه آسانه کړو اودمرګ په وخت کې به ده ته مال اودولت هيڅ ګټه ونه رسوی اوسمه
لار زموږپه واک کې دی اوهم موږددنيااوآخرت مالکان يو ، ورروسته زه تاسوله لمبې
وهونکې اورڅخه ويروم په دې کې به دتل دپاره هغه سړی داخليږی چې ترټولوزيات
بدبخت وی اوحق دين ته يې دروغ وويل اودهغه څخه يې مخ واړاوی اوددې اورڅخه به
هغه سړی بيخې خوندی وی چې ترټولوډير پرهيزګاره دی اوخپل مال دپاکوالی دپاره
دالله ﷻ په لاره کې ورکوی ، دده پرذمه دهيچابدله نسته چې دهغه بدله ورکی ، يوائې
دالله ﷻ رضااوخوشالی يې مقصوددی دې سړی ته به موږداسې نعمتونه ورکړوچې
دهغه په ليدوسره به خامخا دئ راضي اوخوشاله سي
اخرجه الحاكم عن عبدالله بن زبير رضي الله عنه زرقاني جلد ۱ صفحه ۲۶۹ ) عيون الاثر جلد ۱ صفحه ۱۱۱ ) البدايه والنهايه جلد ۳ صفحه ۵۸ )
داآيتونه په اجماع دامت سره دابوبکر صديق رضي الله عنه په شان کې نازل سوی دی او په دې آيت

(۱) زرقاني جلد ۱ صفحه ۲۶۹)

کې ابوبکرصدیق ؓ ته اتقی ویل سوی دی یعنی ترټولوډیر پرهیزګاره اوترټولوډیر ویریدونکی له الله ﷻ څخه ) اوپه سورة حجرات کې الله ﷻ فرمایلی دی(إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِندَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ(۱۳) آیت سورة الحجرات یقیناً په تاسوکی ترټولوډیرد الله ﷻ په نزد عزتمند هغه سړی دی چی هغه په تاسوکې ترټولوډیرپرهیزګاره اود الله ﷻ څخه ویریدونکي وی .
له دې څخه معلومه سوه چې دالله ﷻ په نزد ترنبی کریم ﷺ وروسته غوره بنده اوبهترین هستی حضرت ابوبکر صدیق رضي الله تعالی عنه دی ،
اودنبی کریم ﷺ څخه وروسته همدئ ترټولوافضل اوغوره دی ،څکه داسلام له پیل څخه ده په بدن اومال سره داسلام مرسته کړی دی مریان به یې رانیول اوآزادول به یې .
ابوبکر صدیق ؓ دڅلویښت زره درهموشتمنی ددریارلس کالوپه موده کې په اسلام خرڅ کړه اوڅه چی ورپاته وه هغه یې دهجرت په سفر اودمسجدنبوی دځمکی په رانیولوکې خرڅ کړه کله چی څه ورپاته نه سو نوابوبکر صدیق ؓ یوه زړه شړۍ اغوستی وه اودنبی کریم ﷺ مجلس ته راغلی وې ویل زه له خپل پالونکی خدای ﷻ ډیر خوشاله یم یوشمیرشیعه ګان وایې چی داسورة دعلی ؓ په اړه نازل سوی دی ؟
ځواب دادی چی ددې سورة ټول الفاظ پرد ې شاهددی چی داسورة دهغه سړی په اړه نازل سوی دی چی خپله ټوله شتمنی یې یوازې دالله ﷻ دخوشحالۍ اورضالپاره دالله ﷻ په لاره کې مصرف کړی ده ،
اوټوله نړۍ په دې خبره دی چی علی کرم الله وجهه هغه وخت کوچنی اودابوطالب دییوزلۍ له کبله دنبی کریم ﷺ په تربیه اوپالنه کې وو علی ؓ هغه وخت نه مالی توانمندی درلودله اونه بدنی ځکه علی ؓ دغه وخت ډیر کشروو علی ؓ څنګه ددې آیاتومصداق جوړیدای سی اوابوبکر صدیق ؓ خوپه ځان اومال سره په هغه وخت کې داسلام مرسته وکړه داهغه وخت ووچی مسلمانان کمزوری اوبی مرستندویه وپه داسی وخت کې مرسته کول ډیروفضیلتواوغوراوی لامل ګرزی دالله ﷻ ارشاددی :
لَا يَسْتَوِي مِنكُم مَّنْ أَنفَقَ مِن قَبْلِ الْفَتْحِ وَقَاتَلَ أُولَٰئِكَ أَعْظَمُ دَرَجَةً مِّنَ الَّذِينَ أَنفَقُوا مِن بَعْدُ وَقَاتَلُوا وَكُلًّا وَعَدَ اللَّهُ الْحُسْنَىٰ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ (۱۰) سورة الحدید)
ژباړه : برابرنه دی له تاسو څخه هغه خلک کوم چی مصرف یې وکی په لاره دالله ﷻ کی او دمکی ترفتح مخکې یې جهادوکړی بلکې داخلک په درجه اومرتبه کی ډیر لوړدی ترهغوخلکوچی دمکی ترفتح وروسته یې خرڅ اوجهادی وکی ، اوالله ﷻ له ټولو سره دنیکۍ وعده کړی ده ..
دمکی له فتح وروسته اسلام غنی سوترفتح وروسته دمرستی هیڅ اړتیا پاته نه سوه په دې وجه له نبی کریم ﷺ څخه وروسته په ټول امت کې ابوبکر صدیق ؓ ترټولوافضل

Maktaba Tul Ishaat.com

اوغوره دی ځکه دتیروآیاتوپه بناء باندی ابوبکرصدیق ﷛ نه اتقی (ډیرپرهیزګاره ویل ثابت سو اودا دده داکرم عندالله دلیل هم دی ، له د[illegible] ایت څخه دابوبکرصدیق﷛ اعظم درجهٔ یعنی ترټولودلوړی مرتبی لرونکي ثابت سو ځکه ابوبکرصدیق﷛ دمکی ترفتح مخکې داسلام مرسته کړی اودالله ﷻ په لاره کی یې په ځان اومال سره داسلام مرسته کړی . اودابوبکرصدیق ﷛ مخکې والی په اسلام کې له تیروپاڼوثابت سو اودهجرت په سفرکی دنبی کریم ﷺ ملګر[illegible] اوپه غارکې دنبی کریم ﷺ دملګری او یوځای والی اوپه مرض الوفاد[illegible] دا[illegible] بیان به ا[illegible] شاء الله العزیزوروسته راسی داټول دابوبکرصدیق﷛ دافض[illegible] دیرغور[illegible] والی دلائل دی .

قریشومسلمانانوته په ضرر رسولوکی یوګړ[illegible] صبر[illegible] دی کړی په ونوپوری یې تړلی دی ، په پښوکې به یې رسی وروا چولی اوراکشول به یې ، پرګرموشګوبه یې به سوځول هرڅه تکلیفونه یې ورکړل مګر له حق دین څخه یې یومسلمان یوګام هم نه واړوی یوشمیرخوله ډیر تکلیف شهیدان سو مګر داسلام څخه نه واوښتل (رضی الله عنهم ورضوا عنه) داخودغو مسلمانانو یادونه وه چی یادچاره یان وو یاد بل هیوادراغلی وو د مشرکینو له تیری څخه هغه خلک هم خوندی پاته نه سوکوم[illegible] دعزتمنوکورنیومخورخلک و لکه عثمان ﷛ کله چی ده مبارک اسلام راوړی نودده آکا حاکم بن ابی العاص په رسی وتړی اوورته وې ویل چی آیاته دخپل پلار اونیکه دین پریږدی اونوی دین دې غوره کړی دی؟ عثمان ﷛ په ځواب کې ورته ویل زمادې په الله ﷯ قسم وی که ره دادین هیڅکله پریږدم اویاځنی بیل سم ، حاکم چی کله دده سختی ولیده نوپری یې ښودی (۱)

دویم زبیر بن العوام ﷛ چی کله اسلام راوړی نودده آکا نوموړی په بوری کې وبیچی اودود به یې ورته کوی ددې لپاره چی دیٔ کفرته بیرته ورګرزوی مګر زبیر﷛ به داویل : (لااکفر ابداً) زه هیڅ کله له اسلام نه اوړم ) (۲)

دریم :د عمرفاروق ﷛ اخښی اودآکازوی سعیدبن زید﷛ چی کله اسلام راوړی نو عمرفاروق ﷛ هغه په رسی یاپړی وتړی (صحیح البخاری باب اسلام سعیدبن زید﷛)

څلورم خالد بن سعیدبن العاص ﷛ کله چی ده اسلام راوړی نوپلاردومره ووهی چی سریې ټول زخمی سو اوخوراک اوڅیښاک یې پربندکړه قصه یې مخکی بیان سوه )

پنځم :ابوبکر صدیق ﷛ اوطلحه ﷛ کله چی دویٔ اسلام راوړی نونوفل بن خویلدچی دقریشوزمری یادیدی دویٔ دواړه مبارکان به یې راوستل اوپه یوه رسی به یې وتړل ، په دې وجه ابوبکر﷛ اوطلحه ﷛ ته قرنین (یعنی دواړه په یوه رسی تړل سوی ) ویل سوی دی (طبقات ابن سعد ترجمه طلحه ﷛)

(۱) طبقات ابن سعد جلد ۳ صفحه ۳۸ ) ——— (۲) الاصابه جلد ۱ صفحه ۵۴۵ )

Maktaba Tul Ishaat.com

شپږم : ولیدبن ولید ﷛ اوعیاش بن اربی ربیعه ﷛ اوسلمه بن هشام ﷛ کله چی دوئ اسلام راوړی نوکفارودومره تکلیفونه ور رسول چی هجرت یې هم نه سوکولای ځکه په هجرت سره تکلیفونه پای ته رسیدو ، نبی کریم ﷺ په مدینه منوره کې هرسهار په لمانځه کې دوئ په نامه یادول او دمکی له مشرکینو څخه یې ددوئ دخلاصون دعاکله نبی کریم به داسی فرمایل به یاالله ﷻ ته ولیدبن ولید ﷛ اوعیاش بن ربیعه ﷛ اوسلمة بن هشام ﷛ ته دمشرکینوله تیری خلاصون ورکړی (صحیح بخاری)

اووم : ابوذرغفاری ﷛ چی کله اسلام راوړی په مسجدحرام کې یې داسلام راوړلو اعلان وکی نودمکی مشرکینودومره ووهی چی پرځمکه ولویدی عباس ﷛ راغلی او ځنی ویې ژغوری (صحیح البخاری باب اسلام ابی ذر ﷛)

## دسپوږمۍ ده دوه ځایه کیدلو معجزه :

اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ (۱) سورة القمر)

دمدینی منوری ترهجرت تقریباپنځه کاله مخکې یوه ورځ دمکی مشرکین نبی کریم ﷺ ته راغله په دوئ کې ولیدبن مغیره ، ابوجهل ، عاص بن وائل ، عاص بن هشام ، اسودبن عبدیغوث ، اسود بن مطلب ، زمعة بن الاسود ، نضربن حارث ، اوداسی نورمشران هم و دوئ ونبی کریم ﷺ ته وویل که ته رښتیانبی یې نودخپل نبوت خاصه نښه معجزه موږته راښکاره کړه اوپه یو روایت کې راغلی دی چی ورته وې ویل چی ته سپوږمۍ دوې ټوټې که ، چې موږیې په خپلوسترګووینو . دشپې وخت وو ، اودڅورلسم سپوږمۍ راختلی وه نبی کریم ﷺ وفرمایل ښه که دامعجزه درته ښکاره کړم بیاخوبه ایمان راوړی ، دوئ وویل هو موږتول به ایمان راوړو ، نبی کریم ﷺ له الله پاک دعاوغوښته اوپه ګوته مبارکه یې وسپوږمۍ ته اشاره وکړه ، سپوږمۍ هم سمدستی دوې ټوټې سوه ،یوه ټوټه دابوقبیس پرغره ودریده ، اودویمه ټوټه دقیقعان پرغره ودریده ، ترډیره وخته دوئ په حیرت ورته کتل داسی حیران وو چی خپلی سترګې یې په ټوکر پاکولی اوسپوږمۍ ته یې کتل خو چی هرڅومره به یې ورته وکتل سپوږمۍ به دوې ټوټې په سترګومعلومیده نبی کریم ﷺ په دغه وخت کې دوئ ته وفرمایل(اشهدوا اشهدوا) اې خلکوشاهدی ورکړی اې خلکوشا هدی ورکړی دمازیګراومابنام ترمنیځ چی څومره وخت وی سپوږمۍ همدومره وخت دوې ټوټې ولاړه وه ، وروسته بیرته سمه دمه سوه ،دوئ وویل چی محمد ﷺ جادووکي ترهغو اسلام مه قبلوی ترڅوله بیابانه مسافر راسی اوله هغوئ پوښتنه وسی ځکه داسی نه سی کیدای چی محمد ﷺ دې پرټولو خلکوجادوکړی وی که هغوئ هم سپوږمۍ دې ټوټې په خپلوسترګولیدلی وه نوربښتیاده اوکه دوئ نه وه لیدلی نوبیامحمد ﷺ پر

(۱) روح المعانی تفسیرسورة القمر (منه عفا الله عنه)

موږ جادو کړي دي، کله چې مسافر راغلل او پوښتنه ځني وسوه نو هر راتلونکي مسافر به خپل دسترګو لیدلی حال بیان کی چې موږ د سپوږمۍ دوه ځایه کیدل په خپلو سترګو ولیدل مګر ددې شاهدانو سره بیاهم دې ضد یانو ایمان نه راوړی دوئ وویل چې دا سحر مستمر همیشني جادو دی یعنی د جادو اثر به ژر لیری سی په دې اړه دا آیت نازل سو: اقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانشَقَّ الْقَمَرُ (۱) وَإِن يَرَوْا آيَةً يُعْرِضُوا وَيَقُولُوا سِحْرٌ مُّسْتَمِرٌّ (۲) سورة القمر)
د سپوږمۍ د چاودیدلو معجزه د رسول الله ﷺ په وخت کې په قرآن کریم او احادیث متواتره او صحیح او جید وسند وسره ثابت دي او پردې باندی د ټولو سلفو او خلفو اجماع دی.
او کوم شاذ او نادر چې د وانشق صیغه د ماضی په معنی د مضارع اړوی یعنی سینشق القمر هغه سراسر دقرآن له ظاهر اوله صریح او صحیح احادیثو او دسلفو او خلفو له تصریحاتو خلاف خبره ده هیڅ د منلو وړ هم نه دی، د سپوږمۍ د دوه ځایه کیدو د پیښې چې کوم تفصیل موږ وکی هغه مو په البدایه والنهایه للحافظ ابن کثیر او فتح الباری باب انشقاق القمر څخه را اخیستی دی (۱) علماء او پوهان دې وهمدې اصولو ته رجوع وکوی
سوال: د اسلام دښمنان پردې معجزه باندی دا سوال کوی چې اول خو دا محال دی او کیدای نه سی چې سپوږمۍ دی دوې ټوټې سی دویم دا چې ددې پیښی یادونه په هیڅ تاریخ کې نسته؟
ځواب: ترننه پوری په هیڅ عقلی دلیل سره د داسی پیښو محال کیدل نه دې ثابت سوی، الله عزوجل پر هر څه قدرت لری لکه څنګه چې تر سپوږمۍ لاندی شیانو کې تغیر او تبدیل عقلاً محال نه دی دغه رنګه دالله ﷻ د قدرت او ارادی سره سره په اجسام علویه یعنی لوړو شیانو کې هم تغیر او تبدیل هیڅ محال نه دی دالله ﷻ د قدرت په اعتبار سره اسمان او ځمکه لمر او سپوږمۍ ونې او کانی ټول سره برابر دی کوم خدای ﷻ چې لمر او سپوږمۍ پیدا کړی دی هغه خدای ﷻ دا شیان دوه ځایه کولای هم سی او بیرته یې جوړولای هم سی بهرحال د داسی نادرو پیښو راتګ هیڅکله محال نه دی هو دا به درسره ومنم چې عجیب او غریب دی خو دهری معجزی لپاره نادروالی او غریب والی لازم دی کوم خلک چې د نادروالی له وجی دا محال بولی هغوئ د محال او نادر فرق او توپیر نه سی کولای،
او پاته سوه دا خبره چې ددې پیښي یادونه په تاریخی کتابو کې نسته نو په سلهاوو داسی عجیب او نادری پیښي سوی دی مګر په تاریخو کې د هغوئ هیڅ یادونه نسته په تورات او انجیل کې ډیری داسی پیښي سته چې د هغو یادونه په هیڅ تاریخ کې یو ځای هم نسته او بل دا چې د سپوږمۍ دوه ځایه کیدل د شپې داسی وخت وسوه چې عام خلک ویده وو او بل دا چې دلږ وخت دپاره وه، په دې وجه که ټولو خلکو نه وی لیدلی هیڅ عجیبه نه دی

(۱) البدایه والنهایه جلد ۳ صفحه ۱۱۸، ۱۲۰ فتح الباری جلد ۷ صفحه ۱۳۸)

Maktaba Tul Ishaat.com

ځکه ډیروخت لمراوسپوږمی تندرونیسی خوډیرخلک په خبرهم نه وی دلمراوسپوږمی
دځای دبدلیدوپه وجه په ډیروځایوکې ورځ وی خوپه نوروځایوکې شپه وی اوځنی
ویده وی . اوبل داچې ددې معجزې څخه مقصودیوائې دمکې خلکوته ښودل وو
هغوئ باندې حجت پوره کول وو هغه مقصودحاصل سو ټولې دنیاته ښوول مقصودنه
اوبل داچې دیوشئ لیدل دالله ﷻ په اراده پورې موقوف دی کیدای سی ستا ترسترګو
لاندې شئ وی خوته یې نه وینې ځکه الله ﷻ چې نه وغواړي ته یې نه سې لیدلای.

## دلمرد راګرزیدلو معجزه ؛

دنبی کریم ﷺ له معجزوڅخه یوه دلمرد راګرزیدومعجزه دی (۱) یعنی له لمرلویدو
وروسته بیرته راګرزیدل ، له اسماء بنت عمیس رضی الله عنها څخه روایت دی چې نبی کریم ﷺ
خیبرته نژدې په صهباء نومې ځای کې وو اوسرمبارک یې د علی کرم الله وجهه په غیږکې
وو علی رضی الله عنه دمازیګرلمونځ نه وو کړی ،اوپه همدې حالت کې دوحی نزول پیل سو ترڅو
چې لمرولویدی،نبی کریم ﷺ له علی رضی الله عنه څخه پوښتنه وکوله چې تادمازیګرلمونځ کړی
دی علی رضی الله عنه ورته وویل نه ، نبی کریم ﷺ په همدې وخت کې لاس په دعاپورته کړاوله الله
ﷻ څخه یې وغوښتل چې اې الله ﷻ علی رضی الله عنه ستاپه اطاعت کې دی دده لپاره لمربیرته
راوګرزوی چې دمازیګرلمونځ پرخپل وخت اداکی ، اسماء بنت عمیس رضی الله عنها وایې چې لمر
ورته کتل چې لمرترلویدو وروسته بیرته راپورته سواودلمرشغلې پرځمکه اوغروخپرې
سوې اماء طحاوی رحمه الله فرمایې چې داحدیث صحیح دی او دحدیث ټول راویان ثقه دی
ابن جوزی رحمه الله اوابن تیمیه رحمه الله ودې حدیث ته موضوع اوبې اصله ویلی دی اوشیخ
جلال الدین سیوطی رحمه الله ددې حدیث په اړه یوه ځانګړې رساله د (کشف اللبس عن
حدیث رد الشمس ) په نامه جوړه کړې ده اوپه هغه رساله کې یې ددې حدیث په طریقو
اوسندوباندې خبرې کړې دی اوددې حدیث صحیح کیدل یې ثابت کړی دی اوعلامه
زرقانی هم په شرح مواهب کې ددې حدیث صحت اواستناد ثابت کړی دی (۲)

## دلمردځای پرځای دریدلو معجزه ؛

په یوشمیررواياتوکې راغلی دی چې یوه ورځ دنبی کریم ﷺ لپاره دلږوخت لپاره
دلمرحرکت ودریدی داروایت دمحدثینوپه نزدمعتبرنه دی ، زرقانی جلد ۵ صفحه ۱۱۸
نسیم الریاض جلد ۳ صفحه ۱۴ وشرح شفاللعلامه القاری جلد ۱ صفحه ۵۹۱ )

---

(۱) دامعجزه که څه هم ترهجرت وروسته په کال ۷ هجری کی دخیبرڅخه دراتلوپرمهال دصهباء په نامه ځای کې وښودل سوه
مګر دسپوږمی په مناسبت مودلته راوړه والله اعلم (منه عفا الله عنه )

(۲) نسیم الریاض شرح شفاقاضی عیاض جلد ۳ صفحه ۱۳۱) زرقانی جلد ۵ صفحه ۱۱۳ــ ۱۱۶)

Maktaba Tul Ishaat.com

لکه څنګه چې دسپوږمۍ دوه ځایه کیدل اودلمربیرته راګرزیدل اودلمرځای پرځای دریدل درې سره معجزې یوبل ته نژدې دی په دې وجه موږ درې واړه په یوه سلسله کې راوړی ، دامعجزه په مکه مکرمه کې وښودل سوه کله چې نبی کریم ﷺ دمعراج څه دبیرته راتلو قصه وقریشوته بیان که اودمعراج اوتربیت المقدس پوری دتګ بیان یې وکړ نوقریشو دبیت المقدس علامې ځنې وپوښتلې اوله نبی کریم ﷺ څخه دیوی قافلې حال وپوښتی هغه قافله دتجارت لپاره شام ته تللې وه چې داقافله به کله رارسیږی ؟ نبی کریم ﷺ وفرمایل چې قافله به دچهارشنبې په ورځ مکې ته داخلیږی کله چې دچهارشنبې ورځ پای ته ورسیده اومابنام سو نوکفاروشور اوزوږ جوړکی په دغه وخت کی نبی کریم ﷺ دعاوکړه چې یا الله ﷻ ته لمر پرهمدغه ځای ودروی په کوم ځای چې ولاړدی ترڅو چې قافله رارسیدله لمرپرهم هغه ځای ولاړوو الله ﷻ دنبی کریم ﷺ تصدیق ښکاره کی .

## دصحابه کرام ﷺ لومړی هجرت وحبشه ته !

کله چې داسلام دایره ورځ په ورځ پراخیدله اوخلک داسلام په کړیو ورځ په ورځ زیاتیدل دمکې مشرکینودانه سوزغملای اوټولوپه اتفاق سره دمسلمانانوضرر رسولوته ملاوتړله اورنګارنګ تکلیفونه اوظلمونه یې پرمسلمانانوشروع کړل ددې لپاره چې مسلمانان په زورله اسلام څخه واړوی په همدې وخت کې نبی کریم ﷺ وفرمایل (تفرقوا فی الارض فان الله سیجمعکم الی هنا واشاربیدہ الی ارض الحبشة) تاسو دالله ﷻ په ځمکه کې سره بیل سی ژر ده چې الله ﷻ به تاسو رایوځای کی صحابه ﷺ کرام ﷺ پوښتنه وکړه چې کومې خو اته ولاړسو نبی کریم ﷺ دحبشه هیواد وخواته اشاره وکوله (رواه عبدالرزاق عن معمر عن الزهری(۱)

اودایې هم وفرمایل چې هلته یوپاچادی دهغه په پاچهی کې څوک پرچاتیری نه سی کولا ی په هغه وخت کې صحابه کرام ﷺ دبدنی تکلیفو اوغمواودردوڅخه دومره نه ووتنګ بلکې دکفراوشرک له فتنې څخه ویریدل اودخپل دین دساتلوپه خاطر دالله ﷻ خواته کډه وکړه ددې لپاره چې په ډاډه زړه دالله ﷻ نوم واخلی اودهغه عبادت وکوی په کال ۵هجری درجب په میاشت کې لاندی صحابه کرامو ﷺ دحبشه وهیواد ته هجرت وکی ،

**نارینه مهاجر** : عثمان بن عفان ﷺ (۲) عبدالرحمن بن عوف ﷺ (۳) زبیربن عوّام ﷺ (۴) ابوحذیفه بن عتبه ﷺ (۵) مصعب بن عمیر ﷺ (۶) ابوسلمة بن عبدالاسد ﷺ (۷) عثمان بن مظعون ﷺ (۸) عامر بن ربیعة ﷺ (۹) سهیل بن بیضاء ﷺ (۱۰) ابوسبرة بن ابی رهم عامری فتح الباری جلد ۷ صفحه ۱۴۳ ) اودعیون الاثرپه جلد ۱ صفحه ۱۱۵ کې (۱۱) حاطب بن عمرو ﷺ هم یادسوی دی )

---

(۱)عیون الاثرجلد۱ صفحه ۱۱۵)

Maktaba Tul Ishaat.com

**ښځې مهاجرې** :(۱) رقیه رضی الله تعالی عنها درسول الله صلی الله علیه وسلم لورم اود عثمان غنی ؓ عزتمنده میرمن . (۲) سهلة بنت سهیل ؓ دابوحذیفه ؓ میرمن ، (۳) ام سلمه ؓ بنت ابی امیه دابوسلمه ؓ ښځه چی دابوسلمه ؓ تروفات وروسته دنبی کریم ﷺ په نکاح مشرف سوه اودام المؤمنین په لقب سره ونومول سوه (۴) لیلی بنت ابی حشمه ؓ دعامر بن ربیعه ؓ میرمن ،، فتح الباری جلد ۷ صفحه ۱۴۳)

دحبشی دمهاجرینو په فهرست کې محمدبن اسحق دحاطب بن عمرو ؓ اوام کلثوم ؓ نمونه نه دی یادکړی ، دانومونه حافظ ابن سیدالناس په عیون الاثرکې راوړی دی ، واقدی دعبدالله بن مسعود ؓ نوم هم یادکړی دی ، حافظ عسقلانی فرمایې چی صحیح دادی چی عبدالله بن مسعود ؓ دحبشه په لومړنی هجرت کې نه وو بلکې په دویم ځلی هجرت کې وو موږبه یې په نژدی راتلونکي کې درته بیان کړو اومحمدبن اسحق هم ویلی دی چی عبدالله بن مسعود ؓ دحبشی په لومړنی هجرت کی نه وو بلکې په دویم ځل هجرت کې و اودمسنداحمدله یوحسن روایت څخه هم همداسی معلومیږی (فتح الباری جلد ۷ صفحه ۱۴۳)

دایوولس نارینه اوپنځه ښځی په پټه روان سو ،یوشمیریې سپاره اونورپلی روان سو کله چی دسیندغاړی ته ورسیدل دوې تجارتی بیړی حبشه دتګ په حال کې تیاری ولاړی وی ، پنځه درهمه کرایه څنی واخیسته دوئ ټول یې سپاره کړه دمکی مشرکین چی کله خبرسوسمدستی یې سپاره ورپسی ولیږل کله چی دوئ بندګاره ته ورسیدل نوکښتی مخکې لاتللی وی ( عیون الاثر جلد ۷ صفحه ۱۸۰) حافظ عسقلانی لیکی چی داصحابه کرام ؓ دجدی له غاړی سپاره سو (فتح الباری جلد ۷ صفحه ۱۸۰)

دوئ د رجب له میاشتی بیاترکوچنی اختره پوری په حبشه کې پاته سو په کوچنی اختر کی یې داخبرواوریدی چی دمکی خلک ټول مسلمانان سوی دی ددې غلط خبرپه اوریدودوئ بیرته راغله کله چی مکی ته نژدی راورسیدل داورته معلومه سوه چی دا خبردروغ دی نودوئ په ډیرسخت حالت کې ولویدل چی اوس به څه کیږی څوک په پټه اوڅوک دچاپه پناه منلوسره مکی ته داخل سو،

## وحبشي ته دصحابه کرام ؓ دویم ځل هجرت ؛

دمکی مشرکینو اوس ترمخکې ډیرظلم اوتیری ورسره کوی له همدې کبله رسول الله ﷺ وحبشه ته ددویم ځل هجرت اجازه ورکړه په دې هجرت کی لاندی صحابه کرامو ؓ برخه درلودله :

Maktaba Tul Ishaat.com

**نارينه مهاجر**؛ (۱) عثمان بن عفان ؓ (۲) جعفربن ابى طالب ؓ (۳) عمروبن سعيد بن العاص ؓ (۴) خالدبن سعيدبن العاص ؓ دعمروبن سعيد ؓ ورور (۵) عبدالله بن جحش ؓ (۶) عبيدالله بن جحش چې په حبشه کې نصرانى سو اوپه نصرانيت مړسو (۷) قيس بن عبدالله ؓ (۸) معيقب بن ابى فاطمه دوسى ؓ (۹) عتبه بن غزوان ؓ (۱۰) زبيربن العوام ؓ (۱۱) ابوحذيفه بن عتبه ؓ (۱۲) اسودبن نوفل ؓ (۱۳) يزيدبن زمعه ؓ (۱۴) عمرو بن اميه ؓ (۱۵) طليب بن عمير ؓ (۱۶) مصعب بن عمير ؓ (۱۷) سويط بن سعد ؓ (۱۸) جهم بن قيس ؓ (۱۹) عمرو بن جهيم دجهم بن قيس ؓ زوى (۲۰) خزيمه بن جهم ؓ يعنى دجهم دويم زوى (۲۱) ابوالروم بن عمير ؓ دمصعب بن عمير ورور (۲۲) فراس بن النضر ؓ (۲۳) عبدالرحمن بن عوف ؓ (۲۴) عامربن ابى وقاص ؓ (۲۵) مطلب بن ازهر ؓ (۲۶) عبدالله بن مسعود ؓ (۲۷) عتبه بن مسعود ؓ دعبد الله بن مسعود ؓ ورور (۲۸) مقداد بن عمرو ؓ (۲۹) حارث بن حـ[illegible] (۳۰) عمروبن عثمان ؓ (۳۱) ابوسلمة بن عبدالاسد ؓ (۳۲) شماس ؓ چې دته عثمان بن عبدالثرياوايي (۳۳) هباربن سفيان بن عبدالاسد ؓ (۳۴) عبدالله بن سفيان دهبارورو (۳۵) هشام بن ابى حذيفه ؓ (۳۶) سلمه بن هشام ؓ (۳۷) عياش بن ابى ربيعة ؓ (۳۸) معتب بن عوف ؓ (۳۹) عثمان بن مظعون ؓ (۴۰) سائب بن عثمان ؓ (۴۱) قدامه بن مظعون ؓ (۴۲) عبدالله بن مظعون ؓ قدامه اوعبدالله دواړه دسائب ؓ آکاگان دى (۴۳) حاطب بن الحارث ؓ (۴۴) محمدبن حاطب ؓ (۴۵) حارث بن حاطب ؓ دواړه دحاطب ؓ زامن دى (۴۶) خطاب بن الحارث ؓ دحاطب بن الحارث ؓ ورور (۴۷) سفيان بن معمر ؓ (۴۸) جابربن سفيان ؓ (۴۹) جناده بن سفيان ؓ دسفيان زوى دحسنه له نس ښځه (۵۰) شرحبيل بن حسنة ؓ دجابر ؓ اوسفيان ناسکه ورور (۵۱) عثمان بن ربيعه ؓ (۵۲) خنيس بن حذافه سهمى ؓ (۵۳) قيس بن حذافه سهمى ؓ (۵۴) عبدالله بن حذافه سهمى ؓ دادرې سره ورونه دى (۵۵) عبدالله بن الحارث سهمى ؓ (۵۶) هشام بن العاص سهمى ؓ (۵۷) ابوقيس بن الحارث سهمى ؓ (۵۸) حارث بن الحارث بن قيس سهمى ؓ (۵۹) معمربن الحارث سهمى ؓ (۶۰) بشربن الحارث ؓ (۶۱) سعيدبن عمرو سهمى ؓ دبشربن الحارث ناسکه وروردى (۶۲) سعيدبن الحارث سهمى ؓ (۶۳) سائب بن الحارث سهمى ؓ (۶۴) عمير بن رئاب سهمى ؓ (۶۵) محميه بن جزء ؓ (۶۶) معمربن عبدالله ؓ (۶۷) عروة بن عبدالعزى ؓ (۶۸) عدى بن فضله ؓ (۶۹) نعمان بن عدى ؓ دعدى ؓ بن فضله زوى (۷۰) عامربن ربيعة ؓ (۷۱) ابوسبرة بن ابى رهم ؓ (۷۲) عبدالله بن مخزمه ؓ (۷۳) عبدالله

Maktaba Tul Ishaat.com

بن سهيل بن عمروؓ (۷۴) سليط بن عمروؓ (۷۵) سكران بن عمرؓ يعني د سليط ورور (۷۶) مالك بن ربيعةؓ (۷۷) ابو حاطب بن عمروؓ (۷۸) سعد بن خولهؓ (۷۹) ابو عبيده عامر بن الجراحؓ (۸۰) سهيل بن بيضاءؓ (۸۱) عمر بن ابی سرحؓ (۸۲) عياض بن زهيرؓ (۸۳) عمرو بن الحارث بن زهيرؓ (۸۴) عثمان بن عبد غنمؓ (۸۵) سعد بن عبد قيسؓ (۸۶) حارث بن عبد قيسؓ ..

(سيرة ابن هشام جلد ۱ /ص /۱۱۱ تر ۱۱۴، ،عيون الاثر جلد ۱ /ص /۱۱۶)

## ښځينه مهاجر؛

(۱) رقيه ؓ بنت رسول الله ﷺ (۲) اسماء بنت عمیسؓ د جعفرؓ ميرمن چې د دې له نس څخه عبد الله بن جعفرؓ په حبشه کې پيدا سو (۳) فاطمه بنت صفوانؓ د عمرو بن دؓ ميرمن (۴) أمَنيه بنت خلفؓ د خالدؓ مبرمن (۵) ام حبيبه بنت ابی سفيانؓ د عبد اللهؓ ميرمن د عبد اللهؓ تر وفات وروسته رسول الله ﷺ په نکاح کړه (۶) برکة بنت يسارؓ د قيسؓ ميرمن (۷) ام حرمله بنت عبد الاسودؓ د قيس بن عبد اللهؓ ميرمن ، (۸) امله بنت عرفانهؓ د معيقب بن ابی فاطمه دوسیؓ سره (۹) ريطه بنت حارث بن جَبَلهؓ د عتبه بن غزوانؓ ميرمن د دې په حبشه کې موسی ، عائشه او زينب او فاطمه پيدا سو (۱۰) ام سلمةؓ د زبير بن عوامؓ ښځه چې د هغې له نس په حبشه کې زينب پيدا سوه د ابو سلمهؓ تر مړينی وروسته د رسول الله ﷺ ربيبه سوه (۱۱) فاطمه بنت مُجَلَلؓ د ابو حذيفه بن عتبهؓ ميرمن (۱۲) فکيهه بنت يسارؓ د اسود بن نوفلؓ ميرمن (۱۳) حسنةؓ د يزيد بن زمعهؓ ميرمن (۱۴) ام کلثوم بنت سهيلؓ د عمرو بن اميهؓ سره (۱۵) سوده بنت زمعهؓ د سکران بن عمرؓ ميرمن (۱۶) عمره بنت سعدیؓ د مصعب بن عميرؓ ميرمن ..

(سيرة ابن هشام جلد ۱ صفحه ۱۱۱، تر ۱۱۴ پوری او عيون الاثر جلد ۱ صفحه ۱۱۶)

ابن هشام د حبشه د مهاجرينو نومونه له نسب او قبيلی سره په ډير تفصيل سره ياد کړی دی او حافظ ابن سيد الناس په عيون الاثر کې کوتاه ياد کړی دی د عمار بن ياسرؓ په اړه د سيرة د علماء اختلاف دی چې دئ د حبشی له مهاجرينو څخه دی که نه ،او محمد بن اسحق د ابو موسی اشعریؓ نوم د حبشه په مهاجرينو کې راوړی دی،واقدی او نور علماء دا خبره نه مني پو شمير علماء ويلی دی چې د محمد بن اسحق په څير د سيرة امام په دې نه خبريدل له عقل ليری دی ، حافظ ابن قيم فرمايلی دی چې اصلی خبره دا سی دی

Maktaba Tul Ishaat.com

ابوموسی اشعری خو دیمن او سیدونکی دی دبعثت په پیل کې مکی مکرمی ته راغلی او په اسلام مشرف سو وروسته یمن ته بیرته ولاړی او کله چی د جعفر ﷺ او نورو صحابه کرام ﷺ په هجرت خبر سو سمدستی له یمن حبشه ته راغلی او حبشه یمن ته نژدی وه په دې وجه ابوموسی ﷺ له دیمن څخه حبشه ته هجرت وکی او هلته پاته سو او وروسته بیا له جعفر ﷺ سره په کال ۷ هجری کې ومدینی منوری ته راغلي نو ابوموسی اشعری ﷺ هم دحبشه په مهاجرینو کې شمیرل کیږی که څه هم ده له مکی هجرت نه وکي بلکې له یمن راغلی په همدې وجه محمدبن اسحق ابوموسی اشعری ﷺ دحبشه دمهاجرینو په لړه کی یادکړی دی ده هغه مهاجرین یادکړی دی چی وحبشه ته یې هجرت کړی وی نور نو هغه که له مکی تللی وی اوکه له بله ځای راغلی وی حبشه ته او په دوئ کې ابوموسی اشعری ﷺ هم شامل دی که چیری محمدبن اسحق داسی ویلي وای چی ابوموسی اشعري ﷺ له مکی څخه حبشی ته هجرت کړی دی نو رښتیا هم دمنلو وړ نه وه (۱)

قریشو چی کله ولیدل چی صحابه کرام ﷺ په حبشه کې آرام ژوندلری او په ډاډه زړه داسلام ارکان عملی کوی نو مشوره یې وکړه، چی عمروبن العاص او عبدالله بن ابی ربیعه دی له ډیرو تحفو او ډالیو سره دنجاشی پاچا او دهغه دنژدی ملګرو دملاقات لپاره ولاړسی دوئ دواړه حبشه ته ورسیدل کله چی عمرو بن العاص او عبدالله بن ابی ربیعه دواړه حبشی ته ورسیدل لومړی یې ټولو بانفوذه خلکو ته تحفی او ډالی وړاندی کي وروسته یې ورته وویل چی زموږ له هیوادیو څو کم عقلان او ناپوهان ستاسو هیواد ته راغلی دوئ دخپلو پلرو دین پری ایښی دی او ستاسو په هیواد کې یې پناه اخیستی ده دوئ دخپلو پلرو ددین له پرینښودو سره سره ستاسو دین هم نه دی غوره کړی یعنی عسایان سوی هم نه دی بلکې یو نوی دین یې غوره کړی دی چی هغه نه موږ پیژنو او نه تاسو، زموږ دقوم مشرانو او سردارانو موږ دپاچا وخذمت ته ددې لپاره رالیږلی یو چی داخلک بیرته موږ ته وسپاري تاسو پاچا ته داسفارش وکوی چی داخلک بیله څه خبرو موږ ته وسپاری. دوئ دواړه دپاچا دربار ته راغلو او دتحفو او ډالیو په وړاندی کولو سره یې خپله غوښتنه وکړه د پاچا نژدی خلکو او وزیرانو ددوئ خبره تائید که عمروبن العاص او عبدالله بن ابی ربیعه ته داخبره ډیره ګرانه وه چی دحبشی پاچا صحابه کرام ﷺ راوغواړی او له هغوئ څخه څه پوښتنی وکوی یا د هغوئ خبری واوری،

لوستونکی په دې ښه پوهیږی چی دصحابه کرامو ﷺ راغوښتل ودربارته او ددوئ سره دپاچا خبری کول ولی د قریشو نه و خوښ دوئ ولی داغوښتنه وکړه چی پاچا دی بی له څه خبرو داخلک موږ ته وسپاری دلیل یې ښکاره او څرګند دی هغه دا چی دوئ په دې ښه

(۱) زادالمعاد جلد ۲ صفحه ۴۵ ـ فتح الباری جلد ۷ صفحه ۱۴۳)

Maktaba Tul Ishaat.com

پوهیدل چې دصحابه کرام ﷺ له ژبې دحق آواز راوزی اوهغه په زړه کې دننه ځای نیسی هسی نه چې دنجاشی په زړه کې ځای ونیسی لکه چې همداسی وسو.

دپلاوی غړی دپاچاودربارته راغله اوخپله غوښتنه یې وړاندې که دنجاشی وزیرانو اونږدی خلکوهم دپلاوړی خبره تائیدکه چې داخلک بایدودې پلاوی ته وسپارل سی د کوم شئ چې زموږویره وه وه هغه راپیښ سو، نجاشی په غصه سودوئ ته یې وویل چې زه په پټوسترګواوبیله خبروتاسوته دوئ نه سم سپارلای داځنګه کیدای سی چې څوک خپل هیواد پریږدی اوزماپاچهی ته راسی هغه زه بیله څه پوښتنی اوپلټنی دهغوئ ودښمنانوته وسپارم، نجاشی یوسړیوصحابه کرام ﷺ ته له پیغام سره ولیږی چې له تاسودی یوتن راسی قاصدپیغام ورسوی وصحابه ﷺ ته صحابه کرام ﷺ په خپل مینځ کې مشوره سره وکړه یوه وویل چې کله دنجاشی دربارته ولاړسو نوڅه به وایو پاچا عیسائی دی اوموږمسلمانان یو په ډیرو عقائدوکې زموږاوددہ اختلاف دی خوټولوپه یوه خوله وویل چې موږبه دباچاپه دربارکې هغه خبری کوو کومی چې موږته زموږنبی ﷺ ښودلی دی هرڅه چې کیږی له هغو به یوه زره تجاوزاو تیری نه کوو، صحابه کرام ﷺ دنجاشی دربارته راغلو اوسلام یې سلام واچوی دوئ یوه هم باچاته سجده ونه کړه بلکې یواځې په سلام یې بسنه وکوله دباچانږدی خلکو ته دمسلمانانودغه کار ډیر بد ښکاره سو ځکه ددربارخلکوله مسلمانانوپوښتنه وکړه چې تاسوولی پاچاته سجده ونه کوله اوپه یوروایت کې راغلی دی چې پاچاپه خپله هم داپوښتنه وکړه چې تاسوولی سجده ونه کړه؟ جعفر ﷺ ځواب ورکی موږپرته له الله ﷻ بل هیچاته سجده نه کوو الله ﷻ موږته یورسول رالیږلی دی هغه موږته داحکم کړی دی چې له الله ﷻ پرته هیچاته سجده مه کوي، مسلمانانو وویل موږ خپل رسول ﷺ ته هم همدغه رنګه سلام کوو اوپه خپل مینځوکې هم همدا سلام اچوو اورسول الله ﷺفرمایلی دی چې جنتیان به هم یوبل ته دغه شان سلام اچوی اوپاته سوه سجده موږ دالله ﷻ ساتنه غواړو چې موږپرته له الله ﷻ بل چاته سجده وکوو اوتاله الله ﷻ سره برابرکو نجاشی صحابه کرامو ﷺ ته وویل تاسو د عسایت اودبتانوله عبادت پرته بل دین غوره کړی دی هغه کوم دین دی چې تاسوغوره کړی دی؟ دصحابه کرام ﷺ په ټولی کې جعفر ﷺ دپاچادځواب دپاره ولاړسو داسی یې

**دنجاشی په دربارکې دجعفر ﷺ زړه راکښونکې تقریر اوپه نجاشی باندی دهغه آثر:**

اې پاچا؛ موږ ټول جاهلان اوناپوهان وو دبتانوعبادت موکوی اومرداری به موخوړلی په رنګارنګ فحاشی اوبی حیایې اخته وو، خپلوی موپریکولی له ګاونډیانوسره موبدچلند کوی، په موږکې چې څوک زورور وو هغه غوښتل چې کمزوری وخوړل سی په همدی وخت کې الله تعالی پرموږ خپل فضل اومهربانی وکړه اوله موږڅخه یې یوتن

پیغمبر ﷺ راولیږی چی دهغه نسب ، حسب ، رښتنیوالی ، امانت ، پاک لمنی ، مونږ ډیر ښه پیژنو هغه مونږ د الله ﷻ خواته راوبللو ، چی مونږ یوائې الله ﷻ ومنو او هغه یو وګڼو ، یوائې دهغه عبادت اوبندګی وکوو ، اودکوموبتانو او کاڼو چی مونږ او زمونږ پلرواونیکه ګانو عبادت کوی هغه ټول پریږدو ، درښتیاویلو ، امانت ، صله رحمی ، اوله ګاونډیانو سره دښه چلند ، اودوینی تویولو ، اوحرامو خبرو دنه کیدلو امریې راته وکی ، اوله هر قسم بی حیائی ، اوله دروغو اودروغ له ویناڅخه ، اودیتیم دمال له خوړلوڅخه اوپه پاک لمن ښځه باندی له تورپوری کولوڅخه ، یې مونږ منع کړو اوداحکم یې راته وکي چی یوائې دیوه الله ﷻ عبادت اوبندګی کوی له هغه سره هیڅ شریک مه نیسی ، لمنځونه کوئ ، زکوة ورکوی ، روژه نیسی ، ځان اومال دالله ﷻ په لاره کې مه سپموئ ،

حضرت جعفر رضی الله عنه له دې پرته دنورو اسلامی تعلیماتوهم یادونه وکړه ، اووې فرمایل بیامونږ دهغه نبی تصدیق وکی اوپه هغه موایمان راوړی اوهرهغه څه چی ده دالله ﷻ له لوری راوړی دی دهغه پیروی موو کړه مونږ دیوه الله ﷻ عبادت کوو ، اوله هغه سره هیڅ شریک نه نیسو ، حلال شیان خورو اوله حرامو ځان ساتو یوائې پردې خبروباندی زمونږ قوم زمونږ سره رنګارنګ ظلمونه وکړه اورنګارنګ تکلیفونه یې راورسول ددې لپاره چی مونږ دیوه الله ﷻ عبادت اوبندګی پریږدو اوپه جاهلیت اوبی حیایی کې بیرته اخته سو کله چی مونږ ددوئ له ظلمونو ډیر تنګ سو اوپه خپل دین باندی عمل کول اودیوه الله ﷻ عبادت کول ګران سو نو مونږ خپل هیوادپریښودی ، اوپه دې هیله چی ته به ظلم اوتیری نه راسره کوی ، ستاګاونډی توب ته مونږ ترنوروځایوترجیح ورکړه ، نجاشی وویل آیا تاسو ته دهغه له خبروڅه یاددی ، کوم چی ستاسوپیغمبر دالله ﷻ له لوری راوړی دی ؟ جعفر رضی الله عنه وفرمایل هو ، نجاشی ورته وویل دهغه خبروڅخه څه وماته واوروه ؟ جعفر رضی الله عنه دسورة مریم لومړی آیاتونه ولوستل ، دپاچااودهغه دټولو درباریانواوښکی وبهیدی ، دومره یې وژړل چی دپاچاږیره په اوښکولمده سوه ،

(له دې معلومه سوه چی پاچاږیره درلودله اوږیره دټولو انبیاء علیهم السلام سنت پاته سوی دی معاذالله هیڅ پیغمبر ﷺ هیڅ کل ږیره نه ده وهلی ږیره ساتل دانبیاء اورسولانو علیهم السلام سنت او طریقه دی )

کله چی جعفر رضی الله عنه تلاوت پای ته ورسوی (۱) نجاشی وویل داکلام اوهغه کلام چی عیسی علیه السلام راوړی وو دواړه له یوه شمع ځان راوتلی دی ، نجاشی دقریشوپلاوی ته

---

(۱) په دلائل ابی نعیم جلد ۱ صفحه ۸۱ کې راغلی دی ، فقرأ علیهم جعفر سورة مریم فلما سمعها عرف انه الحق ،، جعفر رضی الله عنه دسورة مریم تلاوت نجاشی واوریدی نووې پیژندل چی داحق دی جعفر رضی الله عنه ته یې وویل ، زدنا من هذا الکلام الطیب ، ای جعفر رضی الله عنه داپاک کلام لږنورهم راته ولوله جعفر رضی الله عنه یوبل سورة هم ولوستی نجاشی چی واوریدی وې ویل بیشکه داحق دی تاسو رښتیا وویل اوستاسو نبی ﷺ هم رښتیا ویلی دی اوقسم په الله ﷻ تاسو په سمه لاره یاست دالله ﷻ په نامه باندی دلته په امن اوامان سره اوسیږی ..

Maktaba Tul Ishaat.com

په داګه وویل چې زه داخلک هیڅ وخت هم تاسوته نه سپارم اونه ددې امکان سته کمه چې عمرو بن العاص اوعبدالله بن ابی ربیعه دپاچاله درباره نا امیده راووتل نوعمروبن العاص وویل چې زه به صبادپاچاپه مخکې داسې خبرې کوم چې په هغو سره به داخلک بیخي نیست اونابودسي ، عبدالله بن ابی ربیعه وویل داکارمه کوه ځکه دوئ که څه هم زموږددین مخالفین دي مګرزموږ خپلوان دي اوپه دوئ کې زموږنژدې قریبان شته خوعمرو بن العاص له خپلې خبرنه اوښتی ، بله ورځ بیاعمرو بن العاص دنجاشي دربارته راغلی ونجاشي ته یې وویل اې پاچاداخلک دعیسی علیه السلام په شان کې ډیرې ناوړه خبرې کوي ، نجاشي صحابه کرام رضی الله عنهم راوغوښتل صحابه کرام رضی الله عنهم په دویم ځل غوښتنه ډیر اندیښمن سو یوه وویل چې پاچاته به دعیسی علیه السلام په اړه څه وایو ، خوپه دې خبره باندې دټولو اتفاق سو چې قسم په الله جل جلاله موږبه هغه خبره کوو کوم چې الله جل جلاله او د هغه رسول ﷺ فرمایلي دي هرڅه چې کیږي موږبه دهغه یوه زره هم خلاف خبره نه کوو، صحابه کرام رضی الله عنهم دپاچادربارته بیاراغله ، نجاشي صحابه کرام رضی الله عنهم ته وویل چې تاسو د عیسی علیه السلام په هکله څه وایاست ؟

جعفر رضی الله عنه وفرمایل : موږدده په اړه هغه څه وایوکوم چې زموږنبي ﷺ فرمایلي دي ، هغه دادي ، چې عیسی علیه السلام دالله جل جلاله بنده اودهغه رسول دی اودالله جل جلاله خاص روح اودالله جل جلاله خاص کلمه وه، نجاشي له ځمکې یوه خاشه راپورته کړه وې ویل قسم په الله جل جلاله مسلمانانوچې څه ویلي دي عیسی علیه السلام که دهغه څخه دیوې خاشې په اندازه هم زیات وي په دې خبره باندې ددربارخلکوډیر تعجب وکړ مګر نجاشي یوه ذره پرواهم ونه کوله اوښکاره یې وویل چې تاسوچې هرڅه وایاست (۱) مګر حقیقت همدادی لکه مسلمانانوچې وویل وروسته یې مسلمانانوته وویل تاسوپه امن یاست په امن سره او سیږئ دسروزرو دغره په بدل کې هم پرتاسوظلم نه خوښوم اوحکم یې وکی چې دقریشوټولې دالې اوتحفې بیرته وروسپارئ ماته ددوئ دتحفوهیڅ اړتیانسته والله الله جل جلاله ماته زماپاچهي اوزماهیوادبیله رشوته راکړې دی له دې وجې زه ستاسوڅخه په رشوت اخیستوسره داخلک تاسوته هیڅکله هم نه سپارم ، ددربارمجلس پای ته ورسیدی اومسلمانان په ډیره خوشالۍ اوسرلوړې سره اودقریشوپلاوی په ډیرذلت اورسوایي اوپښیمانتیاسره دباندې راووتل ، (۲) ــــــــــــ

(۱) دابوموسی اشعری رضی الله عنه په روایت کې راغلي دي چې وروسته نجاشي وویل ، مرحبابکم وبمن جئتم من عنده اشهد انه رسول الله وان الذي بشر به عیسی ولولاما انا فیه من الملک لاتیته حتی احمل نعلیه ژباړه : هرکله راسئ تاسواوهغه څوک چې تاسویې رالیږلي یاست زه شاهدي ورکوم چې دادالله جل جلاله رښتینی رسول ﷺ دی اورښتیاهم پیغمبردی داسې پیغمبردی چې عیسی علیه السلام دهغه زیرې ورکړې دی اوکه دپاچهي کارونه نه وای نوخامخابه زه دهغه په خدمت کې حاضرسوی وم اودهغه څپلۍ به مې ښکل کړې وي ،وروسته یې مسلمانانوته وویل چې ترکومه وخته پورې تاسوغواړې زماپه پاچهي کې اوسیږئ اودخوراک اوجاموحکم یې هم زموږدپاره وکې (رواه الطبراني ورجاله رجال الصحیح مجمع الزوائد جلد ۶ صفحه ۳۱، باب هجرة الی الحبشه)

(۲) مسند احمد جلد ۱ صفحه ۲۰۱، حدیث جعفربن ابی طالب رضی الله عنه في الهجرة) قال الحافظ الهیثمي رواه احمد ورجاله رجال الصحیح غیرمحمدبن اسحق وقدصرح بالسماع مجمع الزوائد جلد ۶ صفحه ۶۷ سیرة ابن هشام جلد ۱ صفحه ۱۱۵)

Maktaba Tul Ishaat.com

داټول تفصیل په مسنداحمداوسیرة ابن هشام کی ذکرسوی دی یوائی په دربارکښ دصحابه ﷺ سجده نه کول په عیون الاثرکښ جلد۱ صفحه ۱۱۸) کښ اجمالایاده سوی او په دلائل ابی نعیم جلد۱ صفحه ۸۱کښ تفصیلادسجدی نه کول یادسوی دی اوپه مجمع الزوائدباب الهجرة الی الحبشه په ډیرو روایتوکښ ددې مضمون ښکاره موجوددی جلد ۶ صفحه ۲۳څخ تر۳۳پوری ،

زهری رحمة الله علیه فرمایلی دی چی مادام سلمه رضی الله عنها دامفصل حدیث عروة بن الزبیر ﷺ ته بیان کی نوعروه ﷺ ماته وویل چی ته په دې خبرېږ چی نجاشی داخبره ولی وکړه چی الله ﷻ ماته پرته له رشوت زماپاچهی بیرته راکړه ددې څه مطلب دی ؟ ماوویل نه ، عروه ﷺ وویل چی ام المؤمنین عائشه صدیقه رضی الله عنها ماته بیان کړی دی چی دنجاشی پلاردحبشی پاچاوو دنجاشی څخه پرته دده بل زوی نه وو دپاچا دورور یعنی دنجاشی دآکادوولس زامن وو دحبشی خلکودافکروکي چی نجاشی خو د پلاریوزوی دی اودپاچاورور ډیر زامن لری په دې وجه پاچابایدووژل سی اودپاچا ورور یقی دنجاشی آکابایدپاچاسی ځکه دده ډیر زامن اوترډیره وخته به دواک لړی په همدې کورنی کښ روانه وی کله چی دوئ دنجاشی پلارووژی اودپاچاورورېې پاچاکی نجاشی دخپل آکاپه تربیه اوپالنه کښ اوسیدی نجاشی ډیر هوښیارزیرک اوپوه وو په دې وجه دده آکادده دومره دروناوی کوی چی دبل هیچانه وودپاچاپه هرکارکښ به دنجاشی مشهوره وه دحبشی خلکو ته دده له ډیری هوښیارتیاداندیښنه پیداسوه چی هسی نه چی دخپل پلارغچ اوبدله له آکاڅخه واخلی په دې وجه یې له پاچاڅخه غوښتنه وکړه چی داهلک بایدووژل سی پاچاوویل تاسوخومخکښ دده پلاروژلی اواوس بیا ددې هلک وژل غواړی زه خوداکارنه سم کولای خوډیرڅه چی وکوم هغه دادی چی زه دئ له ځانه بیل کړم خلکوورسره ومنله اونجاشی یې دپاچاڅخه بیل کی دیوتاجرپه لاس یې په شپږسوه درهمه خرڅ کی تاجر نجاشی رانیوی او روان سو په همدغه ماښام ناڅاپه په پاچاباندی بریښناولویده پاچا مړ سوخلک ډیر اندیښمن سو چی واک چاته وسپاری ځکه ، دپاچادوولس زامن له سره ترپایه ټول ناپوهان اوبی عقلان وو په همدې وخت کښ دټولو خلکوپردې رایه اتفاق راغلی چی که دخپل هیوادبرياليتوب غواړي نونجاشی بیرته راولی اوپرتخت یې کښینوی ، سمدستی یې په نجاشی پسی خلک ولیږل چی نجاشی بیرته راولی دوئ په نجاشی پسی ولاړل اوهغه تجاریې پیداکی نجاشی یې بیرته خپل هیوادته راوستی اوپه تخت یې کښینوی له تخت کښینولووروسته هغه تاجرراغلی او د خپلوپیسوغوښتنه یې وکړه نجاشی دتجارشپږسوه درهم بیرته ورکړه، ام المؤمنین عائشه صدیقه رضی الله عنها فرمایې چی دنجاشی دقریشوپلاوی ته داخبره چی الله تعالی ماته خپله پاچهی پرته له رشوت بیرته راکړه وهمدې پیښې ته اشاره وه (۱)

---

(۱) البدایه والنهایه جلد ۳ صفحه ۷۵

Maktaba Tul Ishaat.com

دنجاشي له دې اعلان وروسته مهاجرین په ډاډه زړه په حبشه کې پاته سو کله چې رسول الله ﷺ مديني منورې ته هجرت وکړ ډیرو صحابه کرام ﷺ دخبرله اوریدو سره سم له حبشه څخه مدینې ته راغلل چې په دوئ کې څلیرویشت نارینه دبدرپه غزاکې ګډون وکړ او پاته نورمهاجرله جعفر ﷺ سره یوځای په کال ۷ هجري دخیبر له فتح وروسته له حبشي څخه مدینې منورې ته راغله (۱)

## دقریشو له هیئت څخه دجعفر رضي الله عنه درې پوښتني

عروه بن الزبیر ﷺ وایې کله چې جعفر ﷺ نجاشي ته وویل چې زه له دې خلکو څخه څه پوښتنې کوم ته له دوئ څخه دځواب غوښتنه وکړه ؟ لومړی پوښتنه ، آیا موږ دچامریان یو چې دخپلو مالکانو څخه راتښتیدلي یو که داسي وی نوبیشکه موږ دسپارلوړیو ، نجاشي وعمروبن العاص ته وویل چې آیا دوئ دچامریان دی ؟ عمروبن العاص وویل ( لَابَلْ اَحْرَارٌ ) نه مریان نه دی بلکې آزاداوعزتمند خلک دی .دویمه پوښتنه جعفر ﷺ نجاشي ته وویل ته له دوئ څخه پوښتنه وکړه چې آیا موږ دچاوینه توی کړی اودلته راغلي یو که موږ دچاناحقه وینه توی کړی وی اودلته راغلي یو نوته پرته له څه فکرکولو موږ دوژل سویو ووارثانوته وسپاره ، نجاشي عمرو بن العاص ته ویول (هل اهرقوادمابغيرحقه) آیا دوئ ناحقه وینه توی کړی ده اودلته راغلي دی ؟ عمروبن العاص ورته وویل (لاقطرة من دمٍ) نه دوینې یو څاڅکي يې هم نه دی توی کړی ، دریمه : جعفر ﷺ نجاشي ته وویل ته له دوئ داپوښتنه وکړه ، چې آیا موږ دچامال په زور اخیستي دی اوراتښتیدلي یو که داسي وی موږ دچامال اخیستي وی نوموږ دهغه داداکولودپاره تیاریو نجاشي عمروبن العاص ته وویل که دې خلکودچامال اخیستي وی دلته يې راوړی وی نوزه ددوئ کفیل او ضامن یم اوددې تاوان ذمه واریم ؟ عمرو بن العاص وویل (ولاقيراط) نه دې خلکو یوه روپۍ هم دچانه دی وړی نجاشي دقریشو وهیئت وویل نوبیاد څه شي غوښتنه لری ؟

عمروبن العاص وویل : موږاودوئ دواړه په یوه دین باندی وو په همدې دین باندی ولاړوو دوئ هغه دین پریښودی اویونوی دین يې غوره کی ، نجاشي صحابه کرام ﷺ ته وویل کوم دین تاسوپری ایښی اوکوم نوی دین تاسوغوره کړی دی هغه څنګه دین دی ؟

جعفررضي الله عنه وویل :امَّاالذى كناعليه فدين الشيطان وامر الشيطان نكفر بالله ونعبد الحجارة واماالذى نحن عليه فدين الله عزوجل نخبرك ان الله بعث الينا رسولا كمابعث الى الذين من قبلنا فاتانا بالصدق والبر ونهانا عن عبادة الاوثان فصدقناه وامنا به واتبعناه فمافعلنا ذلك عادانا قومنا وارادوا قتل النبى الصادق وردنا فى عبادة الاوثان ففررنا اليك بديننا ودمائنا ولو اقرنا قومنا لاستقررنا فذلك خبرنا

(۱) عيون الاثر فتح البارى باب هجرة النبى صلى الله عليه وسلم واصحابه الى المدينة )

Maktaba Tul Ishaat.com

ژباړه : هغه دین چې موږ مخکې پرولاړوو هغه دشیطان دین وو اودشیطان حکم وو هغه داسې دین وو چې موږدالله څخه منکروو دکاڼوعبادت به موکوی ، اواوس چې په کوم دین ولاړیو هغه دالله ﷻ دین دی الله تعالی موږته یورسول ﷺ راولیږی لکه څنګه چې یې ترموږمخکې امتوته انبیاء اورسولان علیهم السلام رالیږلی دی نوهغه رسول ﷺ موږته رښتیااونیکی راوړه اوموږیې دبتانوله عبادت څخه منع کړو موږدهغه تصدیق وکی اوایمان موپرراوړی اودهغه پیروی مووکړه ، پردې خبره زموږقوم زموږدښمنان سو او ددې رښتینی نبی په وژلویې اتفاق وکی اودا اراده یې وکړه چې موږبیرته دبتانوعبادت ته وګرزوی،موږدخپل دین اوخپلوځانودخوندی ساتلوپه وجه ستاخواته را وتښتیدوکه زموږقوم موږته په خپل وطن کې ځای راکولای نوموږنه ځنی راوتلو دا زموږقصه وه (۱)

جعفر رضی الله عنه اودهغه ملګروچې کله دحبشې څخه ومدینې منورې ته دتلواراده وکوله نونجاشی دټولودسفرخرڅ اودلارې توښه ورکړه اوڅه ډالۍ اوتحفې یې هم وکړی اویوقاصدیې ورسره کی دایې ورته وویل چې ماچې څه ستاسوسره کړی دی دهغه خبر محمدصلی الله علیه وسلم ته ورسوی، او زه ددې خبری شاهدی ورکوم چې له الله ﷻ پرته هیڅوک دعبادت لائق نسته اوددې خبری شاهدی ورکوم چې بیشکه ته دالله ﷻ رسول ﷺ یې اوستاڅخه داغوښتنه کوم چې ته زمالپاره دبخښنې دعاوکوی ؟

جعفر رضی الله عنه فرمایي : موږدحبشې څخه راروان سو اونبی کریم ﷺ ته راغلو هغه موږته غاړه راکړه وې فرمایل چې زه نه پوهیږم چې دخیبرپه فتح ډیر خوشاله یم اوکه دجعفر رضی الله عنه په راتګ سره بیانبی کریم ﷺ کینستی دنجاشی قاصدپه ولاړه عرض وکی یارسول الله ﷺ دا جعفر رضی الله عنه ستامخ ته دی ته له ده پوښتنه وکړه چې زموږپاچاله دوئ سره څنګه چلند کړی دی ؟ جعفر رضی الله عنه وفرمایل : بیشکه نجاشی زموږسره داسې اوداسې معامله وکړه او دراتګ په وخت کې یې موږته سورلۍ هم راکړی اوتوښه یې راکړه اوزموږډیره مرسته یې وکړه اوداشاهدی یې ورکړه چې دالله ﷻ پرته څوک دعبادت لائق نسته اوداشاهدی یې هم ورکړه چې ته رښتیادالله ﷻ رسول ﷺ یې اوله تاڅخه یې داغوښتنه وکړه چې ته زمالپاره دبخښنې دعاوکړه ، نبی کریم ﷺ سمدستی ولاړسو اودس یې وکی اودرې ځله یې دادعاوکړه (اللهم اغفرللنجاشی) اې الله ﷻ ته نجاشی ته بخښنه وکوی .

اوټولوصحابه کرام رضی الله عنهم آمین پروایو ، جعفر رضی الله عنه فرمایي ماقاصدته وویل چې ته کله بیرته ولاړسې نوڅه چې تادنبی کریم ﷺ څخه ولیدل هغه پاچاته بیان که ، (۲)

---

(۱) دلائل ابی نعیم جلد ۱ صفحه ۸۰)

(۲) رواه الطبرانی من طریق اسدبن عمر و مجالد وکلاهما ضعیف وقدوثقا مجمع الزوائد جلد ۶ صفحه ۳۰ باب الهجرة الی الحبشه)

Maktaba Tul Ishaat.com

**دعمرفاروق رضي الله تعالي عنه داسلام راوړلواصلي او حقيقي سبب درسول الله صلي الله عليه وسلم دعاء وه : (۱)**

لومړی نبی کريم ﷺ دادعاوکړه :اې الله ﷻ له ابوجهل او عمربن خطاب څخه چې کوم يوستاپه نزد ډير خوښ وی په هغه سره اسلام ته عزت ورکړې (رواه احمد والترمذی وقال حديث حسن صحيح)

ابن عساکرفرمايلی دی ، تردې دعاوروسته دوحی په ذريعه نبی کريم ﷺ ته دامعلومه سوه چې ابوجهل اسلام نه راوړی نووروسته نبی کريم ﷺ خاص دعمربن خطاب ؓ لپاره دعاوکړه ، اووې ويل (اللهم ايّد الاسلام بعمر بن الخطاب خاصةً) اې الله ﷻ ته خاص په عمربن خطابؓ سره اسلام ته قوت اوغلبه ورکړې (داحديث په سنن ابن ماجه اومستدرک دحاکم کې ذکرسوی دی حاکم ليکی چې داحديث دبخاری اومسلم په شرط باندی صحيح دی حافظ ذهبی رحمه الله هم دحاکم موافقت کړی دی ، لنډه داچې دعمرفاروق ؓ داسلام اصلی اوحقيقی لامل دنبی کريم ﷺ دعاوه اوظاهری سبب يې دادی چې له عمرؓ څخه په خپله روايت سوی دی ، عمرؓ وايې چې زه په پيل کې درسول الله ﷺ ډيرسخت دښمن او مخالف وم اوله دين اسلام څخه مې سخت نفرت کيدی اوډيرځنې بيزاره وم ، ابوجهل دا اعلان کړی وو چې که هرڅامحمدصلی الله عليه وسلم ووژی دهغه په بدل کې زه سل اوښان انعام ورکوم ، عمرؓ وايې چې زه خپله ابوجهل ته ورغلم اوپوښتنه مې ځنې وکړه چې تاداسی خبره کړی آيارښتياهم ته سل اوښان په بدل کې ورکوی ، ابوجهل وويل هوزه سل اوښان هغه سړی ته ورکوم ، عمرؓ وايې چې زه دنبی کريم ﷺ دوژلوپه نيت له هغه ځايه راروان سوم توره مې راواخيسته ، په لاره کې په يوسخوندرکی باندی زماسترګی ولګيدی چې خلکو دهغه دحلالولواراده کړی وه،زه هم دننداری لپاره ودريدم ناڅاپه مې د دسخوندر کيله نس څخه داآوازواوريدی (ياآل ذريح أمرٌ نجيح رجلٌ يصيح بلسانٍ فصيح يدعوالی شهادة ان لا اله الاالله وان محمدارسول الله) ژباړه :اې ذريح کورنی دخلاصون لاره ده يوسړی په فصيح ژبه سره خبری کوی خلکوته دشهاده ان لااله الاالله وان محمداً رسول الله بلنه ورکوی ، (۲)

عمرؓ فرمايې :چې زما ددې آوازپه اوريدوسره سمدستی په زړه کې داخيال پيداسو چې دا اواز ماته کيږی اوزه ددې آواز مخاطب يم (رواه ابونعيم عن طلحه وعائشه عن عمر (۳)

---

(۱) عمرفاروق ؓ حبشی ته له لومړی هجرت وروسته اوله دويم هجرت مخکې په کال ۷ نبوی کې په اسلام مشرف سو اوبعضوويلی دی چې په کال ۵ نبوی کې يې اسلام راوړی ، زرقانی جلد ۱ صفحه ۲۷۲)
(۲)اودسخوندرکی داوازاوريدوپېښه په صحيح بخاری کې هم يادسوی (صحيح بخاری ، باب اسلام عمر)
(۳)(فتح الباری جلد ۷ صفحه ۱۳۸)

Maktaba Tul Ishaat.com

مګر عمرؓ بیاهم دخپلې ارادې څخه مخ نه واړوی اوپه خپله مخه روان سو څوګامه مخکښې چې ولاړی نعیم بن عبدالله بن نحام ورسره مخامخ سواوپوښتنه یې ځنې وکړه چې په دې غرمه کښې په څه نیت روان یې ؟ عمرؓ وویل دمحمدﷺ دوژلوپه نیت، نعیم ورته وویل دمحمدﷺ په وژلوسره به دبنی هاشم اوبنی زهره څخه څنګه خلاص سی عمرؓ وویل زماپه فکرته هم بې دینه سوی یې اودخپل پلاردین دې پرې ایښی دی نعیم ورته ویل ته ماڅه کوی ته خبرنه یې چې ستاخور فاطمه بنت خطابؓ اوستااخښی سعیدبن زیدؓ دواړه صابیان سوی دی اوستادین یې پرې ایښی دی دین اسلام یې منلی دی
عمرؓ ددې خبرې په اوریدوسره له غصې تک سور سو دخورکورته ولاړی ، خبابؓ دده وخور اواخښی ته تعلیم ورکوی کله چې هغه دعمرؓ دپښوڅرپې واوریدې دکوړه په یوه کونج کښې پټ سو ، عمرؓ کورته داخل سو اوخوراواخښي ته یې وویل کیدای سی تاسودواړه صابیان سوی یاست اخښی راته وویل اې عمره ؓ که ستادین حق نه وی بلکښې له دې دین پرته یوبل دین حق وی نوته راته ووایه چې څه کول په کاردی ، داخښي په دې ځواب سره عمرؓ ته نوره غصه ورغله اوپه وهلویې پیل وکړخوریې دمیړه دخلاصون لپاره راغله هغه یې هم دومره ووهله چې پرمخ یې وینې راغلې ، په همدحالت کښې خوروعمرؓ ته وویل اې دخطاب زویه ستاچې څه په وس کیږی هغه وکوه موږدواړه مسلمانان یو ،اې داللهﷻ دښمنه؛ته یواځې په دې وجه موږوهې چې موږ اللهﷻ یو بولو ځان یوه که چې موږاسلام راوړی دی که څه هم ستاپزه په خاوروسپیره سوی ده .
عمرؓ ددې خبرې په اوریدوسره څه وشرمیدی اووې ویل ښه تاسوهغه کتاب څه کی چې تاسولوستی ماته یې ووایاست ، ددې خبرې په اوریدوسره خبابؓ هم راووتی چې دکوړه په یوه کونج کښې پټ و،دده خورورته وویل (انک رجس وانه لایمسه الاالمطهرون فقم فتوضأ) ته ناپاک یې اوقرآن پاک دې پاک خلک یې مسه کولای سی اودس وکه اوراسه .
عمرؓ ولاړسو په یوه روایت کښې راغلې دی چې اودس یې وکې اوپه بل روایت کښې راغلې دی چې غسل یې وکی اوهغه پاڼه یې په لاس کښې ونیوه په هغه پاڼه کښې سورة طه لیکل سوی په لوستلویې پیل وکړ کله چې ودې آیت ته ورسیدی (اِنَّنِيٓ اَنَا اللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّآ اَنَا فَاعْبُدْنِي وَاَقِمِ الصَّلٰوةَ لِذِكْرِي (۱۴) سورة طه) ژباړه : زه دعبادت لائق یم زماڅخه پرته هیڅ دعبادت لائق نسته زماعبادت کوئ اولمونځ زمادیاد ولودپاره قائم کی .
ناڅاپه یې له خولې ووتل ، مااحسن هذاالکلام واکرمه ، څومره ښائسته اوعزتمند کلام دی خبابؓ چې دعمرؓ داخبره واوریده وې ویل ، اې عمره ؓ ته دې خوشاله یې زه امیدلرم چې درسول اللهﷺ دعاستاپه حق کښې قبوله سوه ، عمرؓ وویل اې خبابؓ

Maktaba Tul Ishaat.com

ماهغه ته ورسوه خباب ﷺ له ځان سره ملګری کی اودارارقم ته روان سو هغه ځای ته چی رسول الله ﷺ اوصحابه کرام ﷺ به سره یوځای کیدل ، دروازه تړل سوی وه وې ټکوله اوددننه ورتلواجازه یې وغوښته ، کله چی صحابه کرام ﷺ په دې خبرسو چی عمردی هیچاددروازی دخلاصولوجرأت نه درلودی حمزه ﷺ وفرمایل : دروازه خلاصه کی اوراسی که الله ﷻ عمرﷺ ته دخیر اونیکی اراده کړی وه نوالله ﷻ به ورته هدایت وکی اواسلام به راوړی اودالله ﷻ درسول ﷺ خبره به ومنی اوکه داسی نه وو نوتاسوبه دالله ﷻ په اراده سره دده له شره خوندی اوپه امان سی ، اوبحمدالله دعمرﷺ مرګ موږته څه ګران نه دی،اوپه یو روایت کی راغلی دی چی حمزه ﷺ وفرمایل که عمردخیرپه اراده راغلی وی نوموږبه هم له ده سره دخیرمعامله کوو اوکه دشرپه اراده راغلی وی نوهم دده په توره به یې ووژنو،رسول الله ﷺ هم ددروازی دخلاصولواجازه وکړه،دورازه خلاصه سوه او دووکسانودعمرﷺ لاسونه ونیول اودنبی کریم ﷺ مخ ته یې ودروی نبی کریم ﷺ دوئ ته وفرمایل عمر پریږدی عمرﷺ وایې زماکرتی یې ونیوه اودخپل ځان وخواته یې کش کم اووې ویل : اې دخطاب زویه اسلام راوړه اودادُعایې وکړه (اَللّٰهُمَّ اهْدِهٖ) اې الله ﷻ دته هدایت وکوی اوپه یوبل روایت کې راغلی دی چی داسی یې وفرمایل : اللهم هذاعمربن الخطاب اللهم اعزالدین بعمربن الخطاب ..اې الله ﷻ دااعمربن خطاب دی اې الله ﷻ په ده سره خپل دین ته عزت ورکړی،اوعمرﷺ ته په خبروسوورته وې فرمایل اې عمره ﷺ آیاته تر هغه وخت خبرنه منی ترڅوچی الله ﷻ په تاباندی رسواکونکی عذاب نازل نه کړی عمر فاروق ﷺ وویل اې دالله ﷻ رسوله دهمدې لپاره راغلی یم چی ایمان راوړم پرالله ﷻ اودهغه پررسول ﷺ باندی اوپه هغه څه چی دالله ﷻ له لوری نازل سوی دی .اَشْهَدُاَنْ لَّا اِلٰهَ اِلَّا اللهُ وَاَنَّکَ رَسُوْلُ اللهِ رسول الله ﷺ ډیر خوشحاله سو له ډیر خوشحالی څخه یې په لوړآواز دالله اکبر نعره وکړه دنبی کریم ﷺ دغږپه اوریدودکورټول غړی په دې پوه سوچی عمرﷺ اسلام ومنی داټوله پیښه په سیرة ابن هشام اوعیون الاثرکې ذکرسوی ده ،

علامه زرقانی لیکی چی دعمرفاروقﷺداسلام داتفصیلی بیان په مسندبزار اومعجم طبرانی اودارقطنی کی له انس ﷺ څخه اوپه دلائل بیهقی کې له ابن عباس ﷺ څخه اوپه دلائل ابی نعیم کې له طلحه ﷺ اوعائشه صدیقه ﷺ روایت سوی دی (۱) ابن عباس ﷺ فرمایې : کله چی عمرفاروق ﷺ مسلمان سو جبرئیل ﷺ راکښته سو اووې فرمایل اې محمد ﷺ ټول آسمان والادعمرﷺ په اسلام خوشاله دی (رواه ابن ماجه والحاکم وصححه وقال الذهبی فیه عبدالله بن خراش ضعفه الدارقطنی (۲)

---

(۱) زرقانی جلد ۱ صفحه ۲۷۶)

(۲) عیون الاثر جلد ۱ صفحه ۱۲۶، طبقات ابن سعد جلد ۲ صفحه ۱۹۳)

Maktaba Tul Ishaat.com

له کله چې عمرفاروق ﷛ اسلام راوړی په هم هغه ورځ دین اسلام عزتمند او ښکاره سو او د اسلام غلبه پیل سوه په ښکاره په حرم کې لمونځ اداء سو او په ډاګه د اسلام دعوت او تبلیغ شروع سو او له هم هغې ورځې حق له باطل په ښکاره بیل سو رسول الله ﷺ ځکه عمر ﷛ ته د فاروق لقب ورکړ (۱)

عمر ﷛ چې کله اسلام راوړی نو دا فکریې وکې چې په خپل اسلام راوړلو دا سې څوک خبر کې چې هغه د خبرپه ورلوکې ښه استاذ وی د دې لپاره چې ټول خلک په دې خبرسی چې عمر ﷛ اسلام قبول کړی دی ، عمرفاروق ﷛ وایې زه جمیل بن معمرورغلم ځکه هغه په خبررسولوکې ډیر مشهوروورته ومی ویل اې جمیل ته په دې خبریې چې زه مسلمان سوی یم ، جمیل د دې خبری په اوریدوسره سمدستی ولاړسوپټویې پراوږو واخیستی او مسجد حرام ته په منډه منډه ورسیدی هغه ځای ته چې د قریشو مشران به یوځای سره کیناستل جمیل هم هلته ورسیدی او په لوړ آواز یې وویل اې خلکوزماخبره واوری عمرصابی سوی دی ، عمرفاروق ﷛ وایې زه هم له شاورپسی روان وم ، ماوویل نه داسی نه دی جمیل غلط وایې زه صابی سوی نه یم بلکې ماحق دین منلی دی او دا شاهدی می ورکړی چې له الله ﷻ پرته هیڅوک د عبادت لائق نسته او محمد ﷺ د الله ﷻ بنده او رسول ﷺ دی ، د دې خبری په اوریدو سره خلک سمدستی پر عمرفاروق ﷛ راټول سو وهل ډبول پیل سو په همدې وخت کې رناسوه ناڅاپه عاص بن وائل سهمی زموږخواته راغلی عاص پوښتنه وکړه چې څه پیښه ده خلکوورته وویل عمر ﷛ صابی سوی دی عاص ورته ویل نوڅه وسویوسړی د خپل ځان لپاره یو دین غوره کړی دی او تاسو هغه په زور له دین اړوی اوستاسو ګمان دی چې بنی عدی به خپل سړی ( یعنی عمر ﷛) بیله پوښتنی پریږدی ځی ولاړسی ما عمر ﷛ ته پناه ورکړی د عاص په پناه ورکولوسره ټول خلک سره وپاشل سو (۲)

## د مکې د مشرکینو پریکړه او د اظالمانه پریکړه لیک لیکل د نبوت ۷ کال د محرم الحرام میاشت .

کله چې د قریشو سفیران عمروبن العاص او عبدالله بن ابی ربیعه له حبشی څخه ناکام او شرمیدلی راغله او قریش په دې خبرسو چې نجاشی د جعفر ﷛ او د هغه د ملګرو ډیر درناوی وکړ او بل لوری ته حمزه ﷛ او عمر ﷛ هم په اسلام راوړلو مشرف سو چې په دې سره یومخ د قریشو ملاماته سوه او بل داچې ورځ په ورځ د مسلمانانو شمیرزیاتیدی د دوئ هیڅ چل ول د حق دین په مخنیوی کې کارنه ورکوی نو د قریشو ټولو قبیلو په اتفاق

---

(۱) طبقات ابن سعد جلد ۲ صفحه ۱۹۴) (۲) ابن هشام صفحه ۱۲۱ وقال ابن کثیر هذا اسناد جید قوی کمافی البدایه والنهایه جلد ۳ صفحه ۸۲ او د عاص بن وائل د پناه ورکولو پیښه کوتاه په صحیح بخاری کې هم یاده سوی ده ، فتح الباری جلد ۷ صفحه ۱۳۵ باب اسلام عمربن الخطاب رضی الله عنه (فتح الباری جلد ۷ صفحه ۱۳۵)

Maktaba Tul Ishaat.com

سره یوه پریکړه وکړه هغه داسی ، چی له محمد ﷺ او بنو هاشم او د هغوئ له خوا خوږو سره به اړیکی شلوی نه به څوک له دوئ سره راکړه ورکړه کوی اونه به نکاح ورسره کوی اونه به راشه درشه ورسره لری ترڅو بنی هاشم موږ ته محمد صلی الله علیه وسلم د وژلو دپاره نه وی سپارلی ، اوپه همدې مضمون یې یې لیک ولیکی اوپه کعبه کې د ننه یې وځړوی ، منصوربن عکرمه ، داظالمانه اوقاتلانه لیک ولیکی هغه ته دالله ﷻ له لوری داسزا ورکړل سوه چی لاس یې شل سو اودتل دپاره له لیکلو بیکاره سو ، ابو طالب مجبوره سو له خپلی کورنۍ سره یوځای په شعب ابی طالب کی پناه واخیسته دبنو هاشم اوبنوا لمطلب مسلمانان اوکافران ټول له ده سره ملګری وو مسلمانانو ددین په وجه اوکافران دکورنۍ اوخپلوی په وجه پرته له ابولهب څکه یو هغه له قریشو سره پاته سو ، درې کاله پرلپسی دې بندیز دوام وکړ (۱) ډیر سخت تکلیفونه لوږی تندی پردوئ تیری سوی لوږه تردې اندازې ورسیده چی دماشومانو آوازونه به دباندی اوریدل کیدل اوقریش به په خوشحالیدل مګر په دوئ کې چی کوم نرم زړی وو پرهغوئ داخبره ګرانه سوه اوبنکاره یې وویل چی تاسونه ګورئ چی په منصوربن عکرمه باندی څه مصیبت راغلی (۲)

په دې بندیزکې مسلمانانو ته رنګارنګ تکلیفونه ورسیدل مسلمانانو به دونې پاڼې خوړی اوژوند به یې تیروی سعدبن وقاص ﷺ فرمایی : چی زه ډیروږی وم یوه شپه زما پښه له یولامده شئ ولګید سمدستی مې راپورته کې اوترستونی مې تیرکې تراوسه هم نه پوهیږم چی هغه څه شئ وو ، اوسعدبن وقاص یوه بله پیښه هم بیانوی چی یوځل دشپی متیازوته ووتم په لاره کې می پښه له یووچ شئ ومونښته لاس می ورکښته کی داوښ وچه سوی څرمن وه راپورته می که اوپه اوبومی پریوله اوومی سوځله اوبیامی چاړ که اوسفوف می څنی جوړکی اوله ابوسره یوځای مې وخوړی درې شپې می په همدې څرمن تیری سوی، خبره دې ته ورسیده چی کله به تجارتی قافله مکې ته راغله نو ابولهب به ورغلی اوداعلان به یې وکی چی هیڅ یوتجار دی دمحمد ﷺ په ملګروباندی هیڅ شئ په عام نرخ نه پلوری بلکې له هغوئ دی اضعافاً مضاعفه (دوه چنده نرخ اخلی اوکه تاوان وروررسیدی نوزه دهغه ذمه واریم ، صحابه کرام ﷺ به درانیولودپاره بنارته راغله مګر دنرخ دلوړوالی داحالت چی به یې ولیدی نوخالی لاسونه به بیرته تلل لنډه داچی له یوی خوامسلمانان بیوزله وو اوله بلی خوادد ښمنانو ظلم اوتیری وو اوپه کوروکې به دماشو مانو دلوږی له لاسه خلک ناارامه و (۳)

---

(۱) ویل کیږی چی ددی بندیز شروع په کال ۷ نبوی دمحرم په میاشت کی وسو (فتح الباری جلد ۷ صفحه ۱۲۷ :
(۲) طبقات ابن سعد جلد ۱ صفحه ۱۳۹ عیون الاثر سیرة ابن هشام جلد ۱ صفحه ۱۲۲، زادالمعاد جلد ۲ صفحه ۳۶ ، فتح الباری جلد ۷ صفحه ۱۴۶) ——— (۳) روض الانف جلد ۱ صفحه ۲۳۲)

Maktaba Tul Ishaat.com

یو شمیر خلکو به د خپلو خپلوانو دا تکلیف لیدی نو زړه به یې نه ودریدی په پټه به یې دوئ ته څه خوراک او څیښاک تو کی لیږل، یوه ورځ حکیم بن حزام (۱) خپلې ترور خدیجه رضی الله عنها ته څه غله د مریی په لاس لیږله چې په لاره کې ابوجهل ولیدی ورته وې ویل آیا ته بنو هاشم ته غله لیږې زه تا هیڅ کله غلې لیږلو ته نه پریږدم او په ټولو خلکو کې به تا رسوا کوم له بل لوری ابوالبختری راغلی پوښتنه یې وکړه چې څه پیښه ده ابوجهل بیان ورته وکړ ده ورته وویل څوک چې خپلې ترور ته غله لیږلی ته یې ولی تنګوی ابوجهل په غصه سو او سخت بد رد یې ورته وویل ابوالبختری د اوښ یو هډوکی راپورته کی او ابوجهل یې پر سر په ووهی سریې زخمی سو ابوجهل ته له دې وهلو ډیر تکلیف ورسیدی او حمزه رضی الله عنه په شعب ابی طالب کې ولاړو وا و دا پیښه په خپلو سترګو ولیده (سیرة ابن هشام جلد ۱ صفحه ۱۲۳)

## دپریکړی ماتول او دلیک پرپانه وینه مسلط کیدل :

ددې ستونزو او غمو په لیدلو سره دیو شمیر زړسوانده خلکو ته ددې پریکړې دماتولو فکر پیدا سو تر ټولو مخکې هشام بن عمرو (۲) وویل چې افسوس دی زموږ پر حال څکه موږ خوراک او څیښاک کوو او زموږ خپلوان په لوږه او تنده کې شپې او ورځې تیروی کله چې به شپه سوه نو یو اوښ غله به یې شعب ابی طالب ته ولیږله او دوئ ته به یې رسوله یوه ورځ هشام بن عمرو ددې خبری لپاره زهیر بن امیه ته ورغلی زهیر د عبدالمطلب لمسی او دعاتکه بنت عبدالمطلب د رسول اللهﷺ دعمه زوی دی هغه ته یې وویل اې زهیره آیا ته په دې خوشاله یې چې ته خوښ خوشاله یې او ستاچې څه خوښ وی هغه خوری اغوندی نکاح کوی او ستا و ماما خپلو ته یو شئ هم نه رسیږی قسم په الله ﷻ که د ابوجهل ماماګان وای که یې داسی کړی وای ابوجهل به هیڅ کله ددې پریکړې پروانه وه کړی، زهیر (۲) وویل افسوس دادی چې زه یوائی یم زه څه کولای سم کاشکې چې یو بل ملګری می هم وای نو بیا به زه ددې کارد پاره خامخا ولاړ یدم هشام بن عمرو له دغه ځایه ولاړ سو اود مطعم بن عدی کور ته ولاړی او هغه ته یې هم داسی وویل مطعم وویل چې یو بل ملګری هم راګوره، هشام له دغه ځایه روان سو او ابوالبختری او بیا وروسته زمعة بن الاسود ته ورغلی هغه یې هم د خپل ځان ملګری کړل کله چې دوئ پنځه سره د پریکړی و ماتولو ته

---

(۱) حکیم بن حزام د جاهلیت په وخت کې د نبی کریمﷺ دوست دی له بعثت وروسته یې هم له نبی کریمﷺ مینه درلوده دمکی په فتح کې په اسلام مشرف سو احسان او صله رحمی دهغه فطری خوی وو حکیم بن حزام رضی الله عنه چې کله دارالندوه دمعاویه رضی الله عنه په لاس په سل زره درهم خرڅ کړ نو عبدالله بن زبیر رضی الله عنه ملامت کړ حکیم رضی الله عنه په ځواب کې ورته ویل اې زما وراره ما ددې دراهمو په بدل کې په جنت کې یو ځای رانیولی دی او هغه یو لک درهم یې ټول په فقیرانو باندی وویشل حکیم رضی الله عنه دیو سل شلو کالو په عمر په کال ۵۰ هجری یا ۴۵ هجری کې وفات سو

(۲) هشام بن عمر رضی الله عنه د مکی په فتح کې په اسلام مشرف سو (اصابه جلد ۳ صفحه ۶۰۵)

Maktaba Tul Ishaat.com

تیار سو نوټولو په یوه خوله وویل چی صبا سهار چی کله ټول قریش را یوځای سی نو هم هلته به داخبره راپورته کوو، زهیر وویل پیل به زه کوم، کله چی سهار سو او خلک په مسجد حرام کی یوځای سو زهیر ولاړ سو او وې ویل اې دمکی خلکو دا دیره دافسوس خبره ده چی موږ خوراک او څیښاک کوو جامی اغوندو نکاح کوو اوواده کوو او بنو هاشم له لوږی مری، قسم په الله ﷻ ترڅو چی داظالمانه پریکړه ماته نه سی که تر هغه وخت زه کښینم، ابوجهل وویل په خدای قسم که داپریکړه هیڅ وخت ماته سی،

زمعة بن الاسود وویل قسم په الله ﷻ داپریکړه به خامخا ماتیږی کله چی داپریکړه لیک لیکل کیدی هغه وخت هم موږ په دې پریکړه نه وو راضی،

ابوالبختری وویل چی زمعة رښتیا وایې موږ هم نه وو په راضی

مطعم وویل بیشکه دوئ دواړه رښتیا وایې،

هشام بن عمرو بیا ددوئ ټولو تائید وکی، ابوجهل خبیث چی کله دمجلس داحالت ولید ی حیران پاته سو ده وویل داسی معلومیږی چی داخبره دشپی یوځای سوی ده (۲)

په همدې ورځ رسول الله ﷺ ابوطالب ته وویل چی دپریکړه لیک پانه وینو خوړلی ده له دې ټکو پرته (باسمک اللهم) چی دعنوان په شکل دهرلیک په پیل کی لیکل کیږی نور ټول توری وینو خوړلی دی، ابوطالب داپیښه دقریشو په مخکې بیان کړه ورته وې ویل چی زماوراره نن داسی خبره کړی ده اوزماوراره هیڅ کله دروغ نه دی ویلی اونه دده خبره تراوسه پوری غلط ثابته سوی ده راځی پرهمدې پریکړه وکو که دمحمد ﷺ خبر صحی او رښتیا وو نو تاسو به له ظلم لاس اخلی اوکه غلط ثابت سو نو زه به محمد ﷺ تاسو ته سپارم ستاسو خوښه به وی که یې وژنی اوکه یې ژوندی پریږدی خلکو وویل چی ابوطالب رښتیا هم ډیره دانصاف خبره وکړه، په همدې وخت کې هغه پریکړه لیک راوغوښتل سو کله چی یې پانه وکتله نو دالله ﷻ له نامه پرته ټول ټکی وینو خوړلی وو ددې په لیدو سره دشرم له کبله دټولو کافرانو ځټي لاندی وځړیدی اوددوئ ظلم پای ته ورسیدی په کال ۱۰ نبوی کې ابوطالب اودهغه ټول ملګری له دغه دری څخه دباندی راووتل له دې وروسته ابوطالب حرم ته ولاړی اودبیت الله پرده یې ونیوه ابوطالب اودهغه ملګرو دا دعاوکړه :یاالله ﷻ کوموخلکوچی پرموږظلم وکړ اوزموږ خپلوی یې پریکړه اوزموږ عزت یې حلال وګڼی له دوئ څخه زموږبدله واخلی، داروایت په طبقات ابن سعد کې له ابن عباس ﷺ اوعاصم بن عمربن قتاده ﷺ اوابوبکر بن عبدالرحمن بن الحارث ﷺ اوعثمان بن ابی سلیمان ﷺ اوعکرمه ﷺ اومحمدبن علی ﷺ څخه نقل سوی دی (۳)

---

(۱) زهیربن ابی امیه ﷺ دمکی له فتح وروسته په اسلام مشرف سو (اصابه جلد ۱ ص ۵۵۲)

(۲) تاریخ طبری جلد ۲ صفحه ۲۲۸) ——— (۳) طبقات ابن سعد جلد ۱ صفحه ۱۳۹ تر ۱۴۱ اوتاریخ طبری جلد ۲ صفحه ۲۲۹)

Maktaba Tul Ishaat.com

ابو طالب په دې باره کې یوه قصیده هم وویله چې دهغې یو شعر داسې دی

اَلَمْ یَاْتِکُمْ اَنَّ الصَّحِیْفَةَ مُزِّقَتْ ............وَاَنَّ کُلَّ مَالَمْ یَرْضِهِ اللهُ یَفْسُدُ

آیاتاسو خبرنه یاست چې هغه پاڼه ذرې ذرې سوه اوکوم شئ چې دالله ﷻ نه وې خوښ هغه همدغه شان بربادیږي ، خصائص کبری جلد ۱ صفحه ۱۵۱

حافظ ابن کثیرلیکي چې کله چې نبی کریم ﷺ اوبنوهاشم په شعب ابی طالب کې حسار و ابوطالب یوه قصیده لامیه ولیکله چې ډیره مشهوره ده (البدایه والنهایه جلد ۳ صفحه ۸۶) ددې پانی په راښکته کولوسره درې کاله پرلپسې بندیزپای ته ورسیدی او په کال لسم ۱۰ نبوی کې یعنی ترهجرت درې کاله مخکې دوئ له شعب ابی طالب څخه دباندې راووتل (فتح الباری جلد ۷ صفحه ۱۴۷ باب تقاسیم المشرکین علی النبی صلی الله علیه وسلم )

## د ابوبکرصدیق ابن قحافه رضي الله تعالي عنهُ دهجرت هوډ

په همدې شپو اوورځوکی چې هاشم په شعب ابی طالب کې تربندیزلاندې وو (۱) ابوبکر صدیق ؓ حبشې ته دهجرت په نیت ووتی [ددې لپاره چې دحبشې له مهاجرینو (۲)سره یوځای سی] کله چې دبرکة الغماد په نامه ځای ته ورسیدی نودفاره قبیلی له مشرابن الدّغنه سره یې ولیدل ، ابن الدغنه پوښتنه ځنې وکړه چې اې ابوبکرؓ دکوم ځای اراده لری ابوبکرصدیق ؓ ورته وویل زه خپل قوم راایستلی یم غواړم چې دالله په ځمکه کې وګرزم اودخپل رب عبادت وکوم ابن الدغنه ورته وویل اې ابوبکر ؓ ستاپه څیرخلک له خپل وطن نه شړل کیږی ، ځکه ته دغریبانولپاره خوراک تیاروی ، صله رحمی کوی ، دخلکوقرضونه اوتاوان اداکوی ، خلکوته میلمستیاورکوی ، دحق ملګری کوی ، زه تاپه خپله پناه کې اخلم ته بیرته ولاړسه مکی ته ، ابن الدغنه له ابوبکرصدیق ؓ سره یوځای مکی ته راغلی دمکی دمشرانوپه مخ کې یې دبیت الله طواف وکی او د قریشو مشرانوته یې وویل چې دابوبکرؓ په څیرخلک څوک له خپله هیواده نه شړی آیاتاسو داسې څوک شړی چې دغریبانومرسته کوی . خپلوی پالی، دخلکوقرضونه اداکوی ،د میلمه پالنه کوی ، اودحق ملګری کوی ، ماابوبکرؓ ته پناه ورکړی ، قریشودابن الدغنه پناه ومنله خوداشرط یې پرکیښودی چې ابوبکرؓ دې په خپل کورکې دالله ﷻ عبادت کوی ، لمونځ دې کوی دقرآن تلاوت دې کوی مګرپه ښکاره دې لمونځ نه کوی ، په لوړآوازدې قرآن نه تلاوت کوی ، ځکه په دې سره موږته تکلیف رسیږی . اوله دې پرته له موږسره دا اندیښنه هم سته چې زموږښځی اوکوچنیان به اسلام ته واړوی

(۱) فتح الباری جلد ۷ صفحه ۱۸۰، وکذافی البدایه والنهایه جلد ۳ صفحه ۹۵)

(۲) ددوو قوسوپه مینځ کې چې کوم توری دی هغه دروایت جزء نه دی دتشریحی لپاره د فتح الباری څخه رااخیستل سوی فتح الباری جلد ۷ صفحه ۱۸۰ ، زرقانی جلد ۱ صفحه ۲۸۸)

Maktaba Tul Ishaat.com

ابن الدغنه ابوبکر رضی الله عنه ته ددوئ شرطونه بیان کړل اوبیرته ولاړی له دې وروسته به ابوبکرصدیق رضی الله عنه یوائې په خپل کورکې دالله ﷻ عبادت کوی ، خو یوڅه موده وروسته ابوبکرصدیق رضی الله عنه دخپل کورپه غولی کې یومسجد جوړکی اوپه هغه کې به یې لمونځ کوی اودقرآن تلاوت به یې کوی دقریشوکوچنیان اوښځې به پرراټول وو اوپه تعجب به یې ابوبکر رضی الله عنه ته کتل چاچې به ورته کتل دهغه دکتلو مقصد به ابوبکر رضی الله عنه و (۱) ابوبکر رضی الله عنه به دالله ﷻ له ویرې ډیرژړل ،خاص بیادقرآن دتلاوت په وخت کې دخپلوسترګومالک نه وو چې هرڅومره کوشش به یې وکی خوخپلې سترګې یې له ژړانه سوی بندولای په دې وجه به دده اوریدونکی دخپلوزړومالکان نه وو ډیرکوشش به یې وکی مګر دابوبکر رضی الله عنه دتلاوت پروخت به یې زړونه نه سو بندولای ، دقریشومشرانو چې کله داحالت ولیدی وویریدل چې موږخوابوبکر رضی الله عنه ته پناه ورکړی وه په دې شرط چې دئ به په خپل کورکې په پټه دالله ﷻ عبادت کوی په ښکاره به دالله ﷻ عبادت نه کوی ، اوپه ښکاره به لمونځ اوقرآن نه وایې ، دوئ سمدستی ابن الدغنه راوغوښتی ورته وې ویل چې ابوبکر رضی الله عنه خو دشرطوخلاف ورزی کوی په ښکاره لمونځ کوی اوقرآن لولی اوله موږسره دخپلو کوچنیانواوښځودبیلاری کیدو اندیښنه ده ته ابوبکر رضی الله عنه ته ووایه چې پرخپلوشرطو ودریږی یادې تاته خپل آمان اوپناه وسپاری موږستاپناه ماتول نه غواړو ،ابن الدغنه چې کله ابوبکرصدیق رضی الله عنه ته وویل نوابوبکر رضی الله عنه ورته وویل زه ستاامان اوپناه درته سپارم اویوائې دالله ﷻ په امان اوپناه باندی راضی یم .

**(ابوبکرصدیق رضی الله عنه داسی وستایل سولکه خدیجة الکبری رضی الله عنها چې نبی کریم ﷺ ستایلی وو)**

ابن الدغنه چې دابوبکرصدیق رضی الله عنه کوم صفات بیان کړی دی هغه هوبهوهغه صفات دی چې خدیجة الکبری رضی الله عنها دنبی کریم ﷺ لپاره بیان کړی وو (لکه چې دنبی کریم ﷺ دنبوت په بیان کې تیرسو ) اوپه دې سره دابوبکرصدیق رضی الله عنه غوره والی اوکمال اودرښتینوالی مقام ته نژدیوالی اوپیوسته والی معلومیږی

دعارفینو محققینوپه نظردصدقیت مقام اودنبوت مقام ترمینځ بل مقام نسته دصدیقیت آخری مقام دنبوت لومړنی اوابتدائی مقام سره یوځای کیږی .

**عام الحزن یادغم کال :د ابوطالب اوخدیجة الکبری رضی الله تعالی عنها دوفات کال ؛**

له شعب ابی طالب څخه تروتلو څوورځی وروسته دروژې یادکوچنی اخترپه میاشت کې په کال ۱۰ نبوی کې ابوطالب وفات سو،اوبیادرې یاپنځه ورځی وروسته خدیجة رضی الله عنها وفات سوه (۲)

---

(۱) دبخاری شریف الفاظ دادی ( یعجبون منه وینظرون الیه ) په عربی کلام کې الی دپای ته رسید وپه معنی راځی موږپه دې عبارت کی دالی ومعنی اومدلول ته اشاره کړی ده بخاری شریف جلد ۱ صفحه ۲٤۷)
(۲) زرقانی جلد ۱ صفحه ۲۹۱)

Maktaba Tul Ishaat.com

په مسند احمد، بخاري، مسلم، اونسائی کې راغلی دی، چې کله ابو طالب وفات کیدی نورسول الله ﷺ دهغه وخنګ ته کینستی، ابوجهل اوعبدالله بن ابی امیه هم هلته ناست وو، نبی کریم ﷺ وابو طالب ته وویل، اې آکا یوځل خولااله الاالله ووایه دده دپاره چې دالله ﷻ په دربارکې زه ستاشفاعت وکړم اوزمالپاره یودلیل سی،
ابوجهل اوعبدالله بن ابی امیه ورته وویل اې ابو طالب آیاته دعبدالمطلب دین پریږدې،
ابوطالب دلااله الاالله دکلمه له ویلوانکاروکی، اوآخری خبره چې دده له ژبې څخه واوریدل سوه هغه داوه چې علی ملة عبدالمطلب یعنی دعبدالمطلب پردین یم، داخبره یې وکړه اومړسو، رسول الله ﷺ وفرمایل چې زه به ترهغه وخت دابو طالب لپاره بخښنه غواړم ترڅوچې الله ﷻ نه یم منع کړی په دې اړه داایت نازل سو : مَاكَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ وَلَوْ كَانُوا أُولِي قُرْبَىٰ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُمْ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ (۱۱۳) آیت سورة التوبه)
ونبی ﷺ اومسلمانانوته داروانه دی چې دکافرانولپاره دبخښنې دعاوغواړی که څه هم ددوئ خپلوان وی کله چې داورته معلومه سی چې دوئ دوزخیان دی یعنی پرکفرمړه دی اوداآیت هم نازل سو إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ (۵۶) سورة القصص) ته چې چاته غواړی هدایت نه سی کولای مګر الله ﷻ چې وغواړی هغه چاته هدایت کوی )
عباس رضی الله عنه فرمایې ماپوښتنه وکړه چې یارسول الله ﷺ ته به دخپل آکا څه مرسته وکولای سی هغه خوستاساتونکی اومرستندوئ و؟نبی کریم ﷺ وفرمایل : هغه به تربجلکوپوری په اورکې وی که زماشفاعت نه وای نوهغه به دجهنم په تل کی وای (بخاری شریف باب قصة ابی طالب (۱)

(۱) علامه سهیلی په روض الانف کې اوحافظ ابن سید الناس په عیون الاثر جلد۱ صفحه ۱۳۳کې اوحافظ عسقلانی په فتح الباری جلد۲ صفحه ۱۴۸کې فرمایلی دی چې دعباس رضی الله عنه داپوښتنه پردې دلالت کوی چې هغه روایت چې دابو طالب دایمان په باره کې عباس رضی الله عنه ته منسوب دی هغه صحی نه دی، هغه روایت دادی : چې دمرګ په وخت کې دابو طالب شونډی ښوریدی عباس رضی الله عنه غوږورته ونیوی اورسول الله ﷺ ته یې وویل تاچې دکومی کلمی دپاره خبره کړی وه ابوطالب هم هغه کلمه وایې هغه وویل مانه واوریده آه) څکه صحیح نه دی که حضرت عباس رضی الله عنه له ابو طالب کلمه اوریدلی وای نوبیادې پوښتنې څه ضرورت دی، اوکه بالفرض داروایت صحیح هم وی نودآیات قرآنیه اوبخاری اومسلم اودنوروصحاح کتابومشهور اومعروف احادیث اومستند روایاتو په مقابله کې هیڅ دلیل نه سی کیدای سره له دې، چې داروایت ضعیف اومنقطع هم دی، علامه شبلی دابن اسحاق په دې ضعیف اومنقطع روایت دبخاری اومسلم اودصحاح سته ټولوروایات صحیحه ردوی اودابو طالب ایمان یې دابن اسحق په یوضعیف اومنقطع روایت ثابت کړی دی، اودعلامه هغه خبره هیره دی چې نوموړی وایې دکسری دمانۍ دزلزلې روایت په دې وجه دمنلوړنه دی چې په صحیح بخاری اوصحیح مسلم بلکې په صحاح سته کې شتون نه لری، که په صحاح سته کې دکسری دمانۍ دزلزلې روایت شتون نه لری خودهغه روایت خلاف هم یوتکی هم شتون نه لری، اودابن اسحق ددې روایت په خلاف په صحاح سته کې صحیح اوصریح روایتونه موجوددی، اوبل داخبره دعلامه شبلی چې محمدبن اسحق په دې وجه مجروح دی چې ده به له یهودو اونصاری وو څخه روایتونه کول اوهغه به یې ثقه ګڼل، نواوس بیاڅه پیښه سوه چې دداسی سړی په روایت سره دصحیحینو اوصحاح سته روایت ردوی علامه دې ته څنګه تیارسو چې هغه روایتونه چې دابو طالب ایمان راوړل ثابتوی ټول تقریباله هغه راویانو څخه نقل سوی دی چې معاذالله دوئ دابوبکر رضی الله عنه اوعمر رضی الله عنه دکفرراویان دی، حافظ عسقلانی په اصابه جلد۱ صفحه ۱۱۵کې دابو طالب په بیان کې پردې باندی تفصیلی بیان کړی دی علماء کرام دی داصابه پرته البدایه والنهایه جلد ۳ صفحه ۱۴۲تر۱۴۶پوری مطالعه کی اودزرقانی شرح مواهب جلد۱ صفحه ۲۹۱ ته هم رجوع وکوی )

Maktaba Tul Ishaat.com

**پاملرنه** اعلامه سهیلی وایې چې ابوطالب له سره ترپښتوپوری ګرده درسول الله صلی الله علیه وسلم په مرسته اوساتنه کې بوخت وویواځې پښتې یې ددین اسلام پرځای د عبدالمطلب پردین وی په دې وجه عذاب په پښتو مسلط سو

(رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ (٢٥٠) سورة البقرة)

له علی ﷺ کرم الله وجهه څخه روایت دی چې کله ابوطالب مړسو نومارسول الله ﷺ ته وویل چې یارسول الله ﷺ ستاګمراه اکامړسو ، نبی کریم ﷺ وفرمایل ولاړسه ښخ یې که ماعرض وکی چې هغه خومشرک مړدی ، نبی کریم ﷺ وفرمایل هو ښخ یې کړه ، داحدیث په ابوداؤد ، نسائی کې راغلی دی (١) حافظ عسقلانی په اصابه کې ویلی دی چې ابن خزیمه ودې حدیث ته صحیح ویلی دی ، په یوبل روایت کې راغلی دی چې کله علی ﷺ دابوطالب له ښخولوفارغه سو نونبی کریم ﷺ ته راغلی ، نبی کریم ﷺ ورته وفرمایل ، غسل و کړه ، په همدې وجه فقهاء وایې چې دکافراومشرک له تجهیز اوتکفین څخه وروسته غسل کول مستحب دی ، لکه چې په نوروا حادیثوکې هم راغلی دی ، حافظ توربشتی رحمه الله لیکی ، چې ددې حدیث څخه مجتهدینواومانو خصوصاً امام ابوحنیفه رحمه الله اوامام شافعی رحمه الله دکافردښخولوپه جوازاستدلال کړی دی اومسلمان دکافر وارث نه سی کیدای ځکه دابوطالب(٢) څلور زامن وو ١) طالب ٢) عقیل ٣) جعفر ﷺ ۴)علی ﷺ دابوطالب میراث یواځې طالب اوعقیل ته ورکړل سو هغه چې دخپل پلار اونیکه پردین پاته وو اوعلی ﷺ اوجعفر ﷺ ته نه ورسیدی ځکه دوئ دواړه مسلمانان وو (کذافی المعتمد فی المتعتقد)

**پاملرنه** !داهل السنت والجماعت ټولو داعقیده ده (٣)چې ابوطالب پرکفر مړدی لکه چې له آیاتو اواحادیثو څخه ښکاره ثابته سوه ، حافظ توربشتی رحمه الله لیکلی دی چې دابوطالب کفر دتواترحدته رسیدلی دی اودسلف علماء اوددین داامامانو هم همدغه رایه اومسلک اومذهب دی ،

روافض خبیثان وایې چې ابوطالب پر ایمان مړ دی،اوابوبکرصدیق ﷺ په کفرمړدی (العیاذبالله )درنولوستونکوداخبره باید وپیژنی چې دایمان لپاره یواځې مینه اوقربانی نه دی کافی بلکې دنبوت اورسالت شاهدی ورکول لازم دی پرته له شاهدی ورکولو هیچاته مؤمن نه سی ویل کیدای (فافهم واستقم)

---

(١) فتح الباری جلد ٧ صفحه ١٤٨ ) ——— (٢) عیون الاثرجلد ١ /ص /١٣٢)

(٣) اهل السنت والجماعت ټول پردې عقیده لری چې ابوطالب پرکفرمړدی نو دعلامه شبلی دسیرة النبی جلد ١ صفحه ١٨١ په تقطیع دکلام کې داایکل چې دابوطالب داسلام په اړه اختلاف دی یواځې تلبیس اوچل دی په اهل سنتوکی دده دکفر په اړه هیڅ اختلاف نسته البته روافض دابوطالب دایمان قائل دی اوښکاره خبره ده چې دروافضو اختلاف داعتباروړنه دی هغه وله چې ابوبکر ﷺ اوعمر ﷺ بلکې ټول صحابه کافران اومنافقین بولی دهغوئ اختلاف څنګه داعتبارا وکتنی وړ ګرزی

Maktaba Tul Ishaat.com

**وطائف ته داسلام ددعوت لپاره دنبي کريم ﷺ له ستونزو ډک سفر**

دابوطالب له مرګه وروسته دنبی کريم ﷺ بل مرستندوی اوساتونکي نه سوپاته اود خديجة الکبری ﷺ له مړيني وروسته څوک تسلی ورکونکي اوغمخور نه سوپاته ، په همدې وجه نبی کريم ﷺ دقريشودظلم دلاسه مجبورسو چی يوخواته ولاړسی،دنوبت په لسم کال دکوچنی اختر دمياشتی په پای کې وطائف ته دتلونيت وکړی چی کيدای سی دطائف خلک دالله ﷻ دين ومنی اودهغه ددين ساتونکي اومرسته کونکي پيداسی زيد بن حارثه ﷺ ورسره ملګری سو وطائف ته روان سو کله چی طائف ته ورسيدل نودطائف له درې مشرانو (۱) عبدياليل (۲) مسعود (۳) حبيب ،سره يې وليدل ودوئ ته يې داسلام بلنه ورکړه خودوئ ددې پرځای چی اسلام ومنی اوکلمه ووايې په ډيره سختی سره يې نبی کريم ﷺ ته ځواب ورکی يوه ورته وويل آيا الله ﷻ دکعبې دعزت د ختمو لو دپاره ته راوليږلی ، بل ورته وويل آيا الله ﷻ دپيغمبری لپاره بل څوک پيدانه کي ته يې راوليږلی ، دريم وويل قسم په الله ﷻ که زه له تاسره هيڅ خبری وکړم ځکه که ته رښتيانبی وی نوستاخبری ردول ډير خطرناک دی اوکه ته دالله ﷻ رسول نه يې نوبياته ددې وړنه يې چی زه له تاسره خبری وکړم ( مګر دې ناپوه دافکر نه وکی چی دالله ﷻ په پيغمبر پوری مسخری اوټوقی ترنه منلو هم سخت جرم دی )

له دې خبروروسته يې دطائف دبازار وکوچنيانوته امر وکی چی داسړی په کانړوويلی اوورپوری وخاندی دې ظالمانوپه دومره کانړو ويشتی چی دنبی کريم ﷺ سرمبارک زخمی سو کله چی به نبی کريم ﷺ دزخمونودتکليف له امله کښينستی نودوئ بدبختانو به هغه مبارک ترلاسونيوی اوولاړبه يې کی دکانړودويشتلولپاره به يې ودروی اوخندل به يې ،زيدبن حارثه ﷺ چی په دې سفرکی دنبی کريم ﷺ ملګری وو هغه به داکوشش کوی چی کوم کانړی راځی هغه پرده وموښلی ددې پرځای چی پرنبی کريم ﷺ باندی ولګيږی زيد ﷺ به دهغه کانړومخته دريدی په همدې وخت کې دزيدبن حارثه ﷺ ټول سر زخمی سو اودنبی کريم ﷺ پښي مبارکی دومره زخمی سوی چی په څپليوکې وينی روانی وی ،

له طائف چی دوئ راووتل هلته دعتبه بن ربيعه اوشيبه بن ربيعه دانګوروباغ وو نبی کريم ﷺ اوزيدبن حارثه ﷺ ديوی ونی ترسيوری لاندې کيناستل اونبی کريم ﷺ دا دعا وکړه چی دمستضعفينودعا ورته وايې :

اللهم اليک اشکو ضعف قوتی وقلة حيلتی وهوانی علی الناس ياارحم الراحمين انت رب المستضعفين الی من تکلنی الی عدو بعيد يتجهمنی الی صديق قريب ملکته امری ان لم تکن غضباناً علی فلا ابالی غيران عافيتک اوسع لی اعوذبنور وجهک الذی اشرقت له الظلمات وصلح عليه امر الدنيا والاخرة من ان تنزل لی غضبک اويحل بی سخطک ولک العتبی حتی ترضی ولاحول ولاقوة الابک (اخرجه ابن اسحاق والطبرانی)

Maktaba Tul Ishaat.com

ژباړه :یاالله ﷻ زه تاته دخپلی کمزوری، اودتدبیردکمزوری اودخلکودسپکو شکایت کوم اې ارحم الراحمین ته دکمزوروپالونکي اومرستندوئ یې ته ماچاته سپ یوداسی دښمن ته چی ډیرغصه ناک وی اوکه می وداسی دوست ته سپاری چی تا زمادچارووا کمن جوړکړی وی ، که ته له مانا راضه نه یې نوبیازماهیڅ پروانسته مګ ستا ساتنه اوجوړوالی ډیرپراخ دی زه پناه غواړم ستادمخ دړڼاپه وسیله چی په هغې سر تولی تیاری رڼاکیږی اوپه دې رڼاسره ددنیااوآخرت چاری چلیږی زه له دې پناه غواړ چی ستاغضب اوناراضی پرمابانډی نازله سی او اصل مقصودستااورول اوراضی کو دی له بنده سره د شره خلاصون اودخیرکولوهیڅ واک نسته مګر هغه څه چی ستاله لوری ورکړل سی ،

ددعادقبلیدودپاره خونبوت اورسالت بس و ځکه هرنبی مستجاب الدعوات دی مګرپه دغه وخت کې دنبوت اورسالت څخه پرته نورلاملونه هم ددعادقبلیدوو هغه لکه مسافری ، یواځی والی ،مظلومیت ،مجبوری ، لکه چی دالله ﷻ ارشاددی :

(أَمَّن يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوءَ وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَاءَ الْأَرْضِ(۶۲آیت سورة النمل) ،اوبل داچی دمظلوم اومسافرپه اړه خوبیل حدیث راغلی دی چی دمظلوم اومسافردعاء قبلیږی .

بترس از آه مظلومان که هنگام دعا کردن............... اجابت ازدرحق بهر استقبال می آید

په داسی حال کې چی نبی کریم ﷺ مظلوم هم وو مسافر هم وو اومجبورهم له خپل وطن شړل سوی وو داسی چاته به دقبول دروازی ولی نه خلاصیږی (۱)همدغه عتبه اوشیبه چی مخکې یې زړونه ترډبره کلک وو اوس دنبی کریم ﷺ ودې بی کسی اومظلومیت تا یې په باغ کې وکتل سمدستی یې زړونه نرم سو اودخپلوی وینه یې په رګوکې پرجوش راغله خپل مریئ عداس یې راوغوښتی ورته وې ویل چی په یوکاسه کې انګورراچوه اوهغه سړی ته یې ورووړه اوهغه ته ووایه چی له دې څخه څه خامخاوخوره ، عداس هم همداسی وکړل دنبی کریم ﷺ مخ ته یې دانګوروکاسه کیښووده ، نبی کریم ﷺ په بسم الله سره شروع په وکړه ، عداس ورته وویل ته دکوم ښاراوسیدونکی یې اوستادین اومذهب څه دی ؟ رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل :ته دکوم ښاراوسیدونکي یې اوستادین کوم دین دی ؟ عداس وویل زه دنینوی (۱) ښاراوسیدونکي یم اونصرانی یم ، نبی کریم ﷺ وفرمایل دهغه نینوی ښارچیری چی دالله ﷻ نیک بنده یونس بن متی اوسیدی ، عداس ورته وویل ته یونس بن متی څه پیژنی ؟ نبی کریم ﷺ وفرمایل : هغه زما ورورنبی ؤ اوزه هم نبی یم .عداس دنبی کریم ﷺ تندی اولاسونه اوپښې مچ کړی

---

(۱) ودې ته اشاره دی چی په راتلونکی کې چی څه داسلام پرمختګ وو هغه له همدغه ځایه شروع سواومبدأ یې دادعاوه ——(۲) نینوادموصل په سیمه کې یوښاردی (زرقانی جلد۱ صفحه ۱۶۹)

Maktaba Tul Ishaat.com

اوده وویل اشهدانک عبدالله ورسوله (۱) کله چې عداس دنبی کریم ﷺ له خوا بیرته ولاړی نوعتبه اوشیبه ورته وویل تاددې سړی لاس اوپښې ولی مچ کړل ، داسړی تاله خپل دین څخه وانه ړوی ستادین دده تردین ډیر غوره دی (۲)
دحکیم بن حزام ﷺ څخه روایت سوی دی : چې کله عتبه اوشیبه دمکی دقریشوسره دبدردجنګ لپاره تیارسو نوعداس عتبه اوشیبه ته په پښوکې ورولویدی ورته وې ویل قسم په الله ﷻ داالله ﷻ رسول ﷺ دی ، اوقریش دخپل مرګ ځای ته روان دی ، عداس ناستووژړل یې دده وخنګ ته عاص بن شیبه تیرسو ،له عداس څخه یې پوښتنه وکړه چې ولی ژاړی ؟ عداس ورته وایې دخپلو داړومشرانو په وجه ژاړم چې همدا اوس داالله ﷻ درسول ﷺ مقابلی ته روان دی .عاص بن شیبه ورته وویل چې رښتیامحمد ﷺ داالله ﷻ رسول ﷺ دی ؟ عداس وویل هوقسم په الله ﷻ چې دئ رښتینی رسول دی اوټولی دنیاته داالله ﷻ له لوری رالیږل سوی دی (۳)
عائشه صدیقه ؓ فرمایې : مایوه ورځ له نبی کریم ﷺ څخه وپوښتل چې یا رسول الله ﷺ آیاپرتاداُحُد له ورځی سخته ورځ راغلی ده ؟ نبی کریم ﷺ وفرمایل :ستادقوم څخه چې ماته کوم تکلیفونه رسیدلی دی هغه خوډیر دی مګر ترټولوډیره سخته ورځ هغه وه په کومه ورځ چې زه دعبدیالیل زامنوته ورغلم هغوئ زماخبره ونه منله زه له هغه ځایه ډیر غمجن اوخفه راووتم وقرن الثعالب ته ورسیدم هلته ویده سوی وم کله چې له خوب څخه راویښ سوم ناځاپه می سراپورته کی ګورم چې وریځی پرماباندی سایه کړی اوپه وریځ کې جبرئیل ؑ وو جبرئیل ؑ ماته آواز وکی چې ستاقوم چې تاته کوم ځواب درکی هغه الله ﷻ واوریدی اوس الله ﷻ تاته دغروفرشته رالیږلی ده ددې دپاره چې ته ودې ته هرڅه حکم کوی داهغه عملی کوی په دې وخت کې دغروملکی ماته اواز وکی اوماته یې سلام وکی اووې ویل :اې محمد ﷺ الله ﷻ زه تاته رالیږلی یم زه دغرومالکه یم ټول غرونه زماپه واک کی دی ته چې څه غواړی ماته حکم وکوه که ته حکم وکوی نودادوه غرونه [دکوموپه مینځ کې چې دمکی اوطائف اوسیدونکي دی ]یوځای کړم او په مینځ کې به یې ټول خلک راګیرسی ؟ نبی کریم ﷺ وفرمایل نه زه داالله ﷻ څخه امیدلرم چې الله ﷻ به ددوئ په نسل کې داسی خلک پیداکړی ، چې هغوئ دیوه الله ﷻ عبادت کوی اوله هغه سره څوک شریک نه نیسی ، داټول روایت په صحیح بخاری باب ذکرالملائکة کې راغلی دی یوائې دقوسوپه مینځ کې تکی دمعجم طبرانی له روایت رااخیستل سوی دی (فتح الباری جلد ۶ صفحه ۲۲۵)

---

(۱) داټوله قصه موږ دعیون الاثرڅخه رااخیستی ده یوائې اشهدانک عبدالله ورسوله دعداس داشهادت حافظ عسقلانی په حواله دسیرة سلیمان تیمی په اصابه کې جلد ۲ صفحه ۴۶۶کې په ترجمه عداس کې دشهادت کلمه یاده سوی )
(۲) عیون الاثر جلد ۱ صفحه ۱۳۴ ، البدایه والنهایه جلد ۳ صفحه ۱۳۵
(۳) اصابه جلد ۲ صفحه ۴۶۷

**ضروري پاملرنه** ! له دومره ستونزو او تکلیفو سره رحمت دوعالم رأفت مجسم نبی اکرم صلی الله علیه وسلم شرف وکرم ، ددوئ دبربادئ دعاونه کړه ځکه نبی کریم ﷺ وفرمایل که څه هم دوئ کافران دی او ایمان یې نه دی راوړی مګر کیدای سی ددوئ په نسل کې به دالله ﷻ منونکی او مخلص او ځان قربانونکي بندګان پیدا سی ، داسی نه وو لکه نوح علی سیدنا وعلیه الصلوة والسلام ،زمابدن او روح دې ترده قربان وی کله چې دنوح ﷺ هیلی پای ته ورسیدی او په وحی ورته معلومه سوه چې کوم وخلکو چې ایمان راوړی دی هغه مسلمانان دی او پاته نورخلک ایمان نه راوړی اونه ددوئ په نسل کې مسلمان پیدا کیږی نو ځکه سیدنا نوح ﷺ ددوئ دهلاکت او بربادي دعاوکړه لکه چې الله ﷻ فرمایي :وَأُوحِيَ إِلَى نُوحٍ أَنَّهُ لَن يُؤْمِنَ مِن قَوْمِكَ إِلَّا مَن قَدْ آمَنَ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ (۳۶) سورة الهود)

ژباړه : ونوح ﷺ ته وحی وسوه چې ستاله قوم څخه هیڅوک ایمان نه راوړی مګر کوموچې مخکې ایمان راوړی ذی نوته ددوئ دعملونو په وجه مه غمجن کیږه )

له دې وحی وروسته نوح ﷺ دادعاوکوله :

رَبِّ لَا تَذَرْ عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ دَيَّارًا إِنَّكَ إِن تَذَرْهُمْ يُضِلُّوا عِبَادَكَ وَلَا يَلِدُوا إِلَّا فَاجِرًا كَفَّارًا [نوح:۲۶،۲۷]

ژباړه : اې زماپالونکي ﷻ ته دځمکی پرمخ یوګرزیدونکی کافرهم مه پریږدی که ته دوئ پریږدی نوستابندګان به ګمراه کی اوله دې کافرانو څخه پرته له کافرانو اوفاجرانو بل څوک نه زیږی

نوح ﷺ ته دوحی له لارې معلومه سوه چې دوئ ایمان نه راوړی اونه ددوئ له نسل څخه څوک ایمان راوړی ژاتلونکي چې څومره نسلونه پیداکیږی هغه به کافراوبدکاره وی اودالله ﷻ نافرمان به پیداکیږی ځکه یې دادعاوکړه چې یاالله خپل منکرین اومکذبین پرځمکه باند مه پاته کوی دوئ که ژوندی پریږدی نوهم ستانافرمانی کوی اوددوئ نسل اواولادبه هم ستانافرمان وی کله چې ددوئ له ایمان راوړلو ناامیده سو نواوس دشفقت او مهربانی هیڅ ځای پاته نه سو ،

اودانړی به ترهغه وخته آباده وی ترڅو چې دالله ﷻ دنامه یادیدونکي پاته وی کله چې په ځمکه کې دالله ﷻ دنامه یادیدونکي پاته نه سی هغه وخت به داټوله دنیازره زره کیږی

## له طائف دراستنیدو په وخت کې دپیریانو راتګ !

کله چې نبی کریم ﷺ له طائف څخه راووتی نو څوورځی په نخله نامی ځای کې پاته سو یوشپه یې لمونځ کوی چې دنصیبین اووه پیریان دده وځنګ ته تیرسو اوپرلاریې دنبی کریم ﷺ څخه قرآن واوریدی اوولاړل نبی کریم ﷺ ددوئ په راتګ هیڅ خبرنه سو ترڅو چې الله ﷻ داآیتونه نازل کړه :

وَإِذْ صَرَفْنَا إِلَيْكَ نَفَرًا مِنَ الْجِنِّ يَسْتَمِعُونَ الْقُرْآنَ فَلَمَّا حَضَرُوهُ قَالُوا أَنْصِتُوا فَلَمَّا قُضِيَ وَلَّوْا إِلَى قَوْمِهِمْ مُنْذِرِينَ
(۲۹) قَالُوا يَا قَوْمَنَا إِنَّا سَمِعْنَا كِتَابًا أُنْزِلَ مِنْ بَعْدِ مُوسَى مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ وَإِلَى طَرِيقٍ
مُسْتَقِيمٍ (۳۰) يَا قَوْمَنَا أَجِيبُوا دَاعِيَ اللَّهِ وَآمِنُوا بِهِ يَغْفِرْ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُجِرْكُمْ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ (۳۱) وَمَنْ
لَا يُجِبْ دَاعِيَ اللَّهِ فَلَيْسَ بِمُعْجِزٍ فِي الْأَرْضِ وَلَيْسَ لَهُ مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءُ أُولَٰئِكَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ (۳۲) سورة الاحقاف

ژباړه : اوهغه وخت یادکه کله چی موږ دپیریانو یوه ټولی ستاخواته راوسته ددې لپاره چی ستاڅخه قرآن واوری کله چی دوئ حاضرسو نوپه خپل مینځ کی یې وویل چوپ سی یعنی داخبری واوری بیاچی کله قرآن ولوستل سو یعنی دنبی کریم ﷺ لمونځ ختم سو نوداخلک خپل قوم ته بیرته ولاړل ددې دپاره چی هغوئ خبرکی ولاړل اودوئ ورته وویل چی موږ عجیبه کتاب اوریدلی دی چی ترموسی ﷺ وروسته نازل سوی دی او د مخکې کتابو تصدیق کوی اودحق نیغی اوسیده لاری ته لاربنوونه کوی اې زموږ ورونو دالله ﷻ دبلونکي بلنه ومنی اوپه هغه باندی ایمان راوړی الله ﷻ به ستاسو ګناهونه وبخښی اوڅوک چی دالله ﷻ دبلونکي بلنه ونه منی نوهغه دځمکی دسرڅخه نه سی تلای اونه به دده څوک مرستندوئ وی داسی خلک په ښکاره ګمراهی کی دی.

نبی کریم ﷺ چی کله مکی ته نژدی ورسیدی نوزیدبن حارثه ؓ ورته وویل چی مکی ته به څنګه داخلیږو ، دمکی خلکو خوته راایستلی یې ؟

رسول کریم ﷺ وفرمایل :(۱) اې زید ؓ الله تعالی به ددې غم څخه دخلاصون لاره خامخا راته پیداکی اوالله ﷻ دخپل دین مرسته کوی اوربښتیابه هم هغه خپل نبی پرټولوبرلاسی کوی. وروسته رسول الله ﷺ غارحراء ته ولاړی واخنس بن شریق ته یې پیغام ولیږی ، چی آیازه ستاپه پناه کې مکی ته داخلیدای سم ؟ اخنس وویل زه دقریشو دوست یم په دې وجه زه پناه نه سم درکولای ،

داخنس له ځواب وروسته رسول کریم ﷺ همدغه پیغام وسهیل بن عمرو ته ولیږی ، سهیل بن عمرو وویل ، بنوعامر دبنوکعب په مقابله کی پناه نه سی ورکولای ،

ترسهیل وروسته رسول کریم ﷺ همدغه پیغام مطعم بن عدی ته ولیږی ، چی زه ستاپه پناه کی مکی ته داخلیدای سم ؟ مطعم بن عدی درسول الله ﷺ پیغام ومنی خپل زامن اودقوم ټول خلک یې راوغوښتل اوداامریې ورته وکی چی توری اونیزی راواخلی اودحرم پر دروازو ودریږی ماومحمد مصطفی صلی الله علیه واله وسلم ته پناه ورکړی ده، اوپه خپله هم پراوښ سپورسو اودحرم دروازی ته راغی ودریدی داسی آوازیې وکړ اې قریشو مامحمد ﷺ ته پناه ورکړی ده هیڅوک دې پرهغه لاس نه پورته کوی ،

(۱) اصل الفاظ دادی : یازید ان الله جاعل لماتری فرجا ومخرجاً وان الله ناصردینه ومظهرنبیه ( طبقات ابن سعد جلد ۱ صفحه ۱۴۲)

Maktaba Tul Ishaat.com

نبی کریم ﷺ حرم ته راغلی اوحجراسود یې ښکل کړ اوله طواف کولو وروسته یې دوه رکعته لمونځ وکړوروسته خپل کورته روان سو مطعم اودهغه زامن پرنبی کریم ﷺ دکړې په څیر راګرزیدلی وشاوخواورسره روان وو دنبی کریم ﷺ ترمبارک استوګنځی ورسیدل دمطعم بن عدی ددې نیکۍ په بناء باندی دبدر په ورځ دبدردبندیانو په اړه نبی کریم ﷺ وفرمایل (لوکان المطعم بن عدی حیاً ثم کلمنی فی هؤلاء النتنی لترکتهم له) که نن ورځ مطعم بن عدی ژوندی وای اوله ماسره یې ددې بینوپه هکله څه خبره کړی وای نوما دهغه په خبره داټول بین پریښودل.

## دطفیل بن عمرو دوسي رضي الله عنه اسلام راوړل :

طفیل بن عمرو دوسی مکی ته راغلی رسول الله صلی الله علیه وسلم په دعوت بوخت وو طفیل له ډیری درنی کورنۍ څخه اوډیرلوی شاعر اوډیر زیرک اوپوه اومیلمه پال سړی وو دقریشوسره یې ددوستی اړیکی درلودې کله چی نوموړی مکی ته راغی نودقریشو څوکسان ده ته راغلل اوورته وې ویل چی په موږکی یوسړی پیداسوی دی اوهغه په ټول قوم کی بې اتفاقی اچولی ده دده خبری دجادوپه څیردی چی پلار اوزوی ورور او ورور ښځه اومیړه سره بیله وی ته له ده څخه ځان وساته موږ اندیښنه لرو چی ته اوستاقوم هسی نه په دې غم اخته سی څومره چی دې توان وی دده هیڅ خبره مه اوره طفیل وایې زه قریشودومره وویرولم چی په غوږوکی می پنبه کیښودل چی هسی نه چی ناڅاپه دده خبری واورې اوخلکوماته ذوالقطنتین وویل خوناڅاپه یوه ورځ مسجدحرام ته ولاړم ګورم چی رسول الله ﷺ بیت الله شریف ته مخامخ لمونځ کوی ، طفیل ﷺ وایې زه هم دده وخنګ ته ودریدم ماکه څه هم داغوښتل چی دده خبره وانه ورم مګر الله ﷻ داغوښتی وو چی خپل کلام په ما واوری ، کله چی ماداکلام بی اختیاره واوریدی ډیرښه اوغوره راته معلوم سو دغه وخت زما زړه راته وویل چی اې طفیل ته خوعاقل هوښیاراو ښه شاعرهم یې اوپرتاباندی دخبری ښه والی اوبدوالی پټ نه دی ته دده خبری واوره که خوندوری اومزداره منی به یې اوکه بدی وی نوپریږدی به یې کله چی رسول الله ﷺ له حرم ولاړی زه ورپسی روان سوم کله چی هغه مبارک کورته ورسیدی نوزه هم ورغلم اوورته ومی ویل چی ستاقوم خوزه ستاله خبرو اوریدوڅخه دومره ویرولی یم چی په غوږو کی می پنبه کیښودل ددې لپاره چی ستاخبری وانه ورم مګر دالله ﷻ اراده داسی نه وه چی زه ستا خبری نه واورم ستاخبری چی ماواوریدی ډیری ښې راته معلومی سوی ته وماته خپل دین بیان کړه ؟ نبی کریم ﷺ اسلام راته وړاندی کی اوماته یې دقرآن تلاوت وکی په یوروایت کی دی چی سورة اخلاص اومعوذتین یې تلاوت کړل . قسم په الله ﷻ که ماترقرآن کریم بل غوره کلام هیڅ کله اوریدلی وی اوداسلام څخه می بل زیات میانه روه

Maktaba Tul Ishaat.com

دین هیڅ دین موندلی وی سمدستی می اسلام قبول کی اونبی کریم ﷺ ته می وویل یانبی الله ﷺ زه دخپل قوم مشریم، دانیت می کړی چی ولاړسم اوخپل قوم ته داسلام بلنه ورکړم ته له الله ﷻ څخه دعاوغواړه چی وماته څه نښه نښانه راکی چی هغه زماکومک اودلیل سی نبی کریم ﷺ دعاوکوله (۱) (اللهم اجعل له ایة) اې الله ﷻ ودته یوه نښانه ورکړې. کله چی زه خپل کلی ته نژدی ورسیدم نوزماپه تندی کې دچراغ په شان رڼا پیدا سوه ماد الله ﷻ څخه دادعاوغوښته چی یاالله دارڼا دمخ پرځای وبل ځای ته نقل کی هسی نه زماقوم ووایې چی طفیل مثله سوی دی (۲) اوداخیال ونه کوی چی دپلرود دین دپرېښودلوپه وجه سره دده شکل بدل سوی دی هغه رڼاهم سمدستی زمالکړی ته نقل سوه اوزمالکړه دڅراغ په څیرروښانه سوه کله چی سهارسو نواول می خپل پلار ته داسلام بلنه ورکړه اوبیامی خپلی ښځی ته دواړواسلام ومنی اوغسل یې وکی اوپاکی جامی یې واغوستلی وخپلی میرمن ته می وویل چی که ته له دې ویرېږې چی دبتانوپه پرېښودوبه می واولادته څه تاوان ورسیږی نوزه ددې ضامن یم وروسته می ددوس قبیلی ته داسلام بلنه ورکړه مګر ددوس (۳) قبیلی اسلام نه راوړی زه دویم ځل مکی ته ولاړم دنبی کریم ﷺ په خدمت کې حاضرسوم ورته ومی ویل چی یارسول الله ﷺ دوس قبیلی خوداسلام بلنه ونه منله ته دوئ ته ښیراوکړه نبی کریم ﷺ لاس پورته کړل اودا دعا یې وکوله(اللهم اهد دوسا وائت بهم) اې الله ﷻ دوس قبیلی ته هدایت وکوی اومسلمانان یې دلته راولی .اوماته یې وفرمایل : څه ولاړسه په نرمی سره خلک اسلام ته رابوله دنبی کریم ﷺ دښوونی برابرماخلک اسلام ته رابلل ترکال اوم ۷ هجری پوری اویا ۷۰ یا ۸۰ کورنی داسلام په نور روښانه سوی داځول می په کال ۷ هجری کې له ځان سره ملګری کړل اومدینی منوری ته ولاړو اودنبی کریم ﷺ په خدمت کې حاضرسو ، دمکی ترفتح وروسته ماله نبی کریم ﷺ څخه وغوښتل،چی دعمرو بن حمیمة بُت ذوالکفین دسوځولواجازه راکړی نبی کریم ﷺ اجازه راکړه اوزه روان سوم اوله رسیدوسره سم می بت وسوځي کله چی طفیل بن عمردوسی ﷺ بت سوځوی داسی شعرونه یې زمزمه کول

---

(۱) داداسلام ځانګړتیاده چی دده هرحکم میانه روه دی په دین اسلام کې نه ډیره سختی سته اونه ډیره نرمی له زیادت اونقصان څخه پاک دین دی په هرحکم کی میانه روی دی مثلا اسلام له دښمنانو څخه بدله اخیستل نه واجب کړی دی اونه یې عفوه لازمه کړی بلکې دبدلی اجازه یې ورکړی ده اوددښمنادبخښلویې ترغیب ورکړی دی اوعفوه یې تقوی اوپرهیزګاری بللی ده اسلام دعامو خلکودپاره اسراف اوبخل دواړه منع کړی دی هرڅوک دی نه ډیربیځایه خرڅ کوی اونه دې بخل کوی بلکې میانه روی دی کوی اودکوموخلکوزړونه چی په توکل اوصبرسره داسی ډک دی چی دمال هستی اونیستی ددوئ په نظرکې یوشان وی داسی خلکوته اسلام اجازه ورکړی چی دوئ خپل ټول مال دالله ﷻ په لاره کې ولګوی

(۲) مثله دهیئت اوشکل بدلولوته وایې )

(۳) حافظ عسقلانی فرمایې چی دغه وخت په دوس قبیله کې یواځی ابوهریرة ﷺ اسلام راوړی وو )

Maktaba Tul Ishaat.com

**د طفیل بن عمرو دوسی رضي الله عنه شعرونه د بت سو ځولو په وخت کې :**

يَاذَاالْكَفَّيْنِ لَسْتُ مِنْ عِبَادِكَا .....مِيلَادُنَا أَكْبَرُ مِنْ مِيلَادِكَا......اِنِّي حَشَوْتُ النَّارَ فِي فُؤَادِكَا

اې لاس لرونکي بته زه ستاله عبادت کونکو څخه نه یم.... زمازوکړه ستا تر پیدا کیدو ډیره مخکې دی........او ماستا په زړه کې اور بل کړی دی.

نیمه قبیله خو مخکې لامسلمانان سوی وو او پاته نور خلک هم ددې بت له سوځلو وروسته له د شرک او بت پرستی څخه توبه و کښه او د اسلام په کړی کې داخل سو.

په یو روایت کې راغلي دي چې طفیل رضي الله عنه چې کله خپل قوم ته راغلی نو تکه توره شپه وه او باران اوریدی، لاره نه ښکاره کیدله په دغه وخت کې الله جل جلاله دارڼا پیدا که خلک و رته کتل ډیر حیران سو، او د طفیل رضي الله عنه پرشا و خوا را و ګرزیدل او لکړه هغه رنګه روښانه وه کله چې به توره شپه سوه نو دا لکړه به دغه شان روښانه کیده په دې وجه طفیل په ذی النور سره مشهور سو (۱)

**فایده :**

داولیاء الله کرامتونه د انبیاء علیهم السلام د معجزو نمونه وی لکه څنګه چې علماء ربانیین په علم او حکمت کې د انبیاء او رسولانو علیهم السلام وراثان دی دغه شان د مرتبو په برابری په کرامت او د عادت خلاف کارو کې هم د انبیاء علیهم السلام وارثان وی، لکه په حدیث کې چې راغلی دی (العلماء ورثة الانبیاء) علماء د انبیاء علیهم السلام علمي وارثان دی،،

له دې امله د طفیل رضي الله عنه کرامت د موسی علیه السلام د معجزی ید بیضاء یوه نمونه وه،

دغه رنګه په سورة تحریم کې الله جل جلاله د صحابه په حق کې فرمایلی دی :

يَوْمَ لَا يُخْزِي اللهُ النَّبِيَّ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ نُورُهُمْ يَسْعَى بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِمْ (سورة التحریم آیت ۸)

د قیامت په ورځ به الله جل جلاله نبی کریم ﷺ او هغه څوک چې پر ده یې ایمان راوړی دوئ به نه رسوا کوی رڼا به د دوئ مخ ته او راسته طرف ته منډې وهی.

دا هیڅ عجیبه نه دی چې د طفیل رضي الله عنه دارڼا د هغې رڼا یوه نمونه وی کومه چې به د قیامت په ورځ د صحابه کرام رضي الله عنهم په خاص ډول سره لاربښوونه کوی، د رسول الله ﷺ په وجه طفیل رضي الله عنه ته دارڼا په دنیا کې وښودل سوه، والله سبحانه وتعالی اعلم وعلمه اتم واحکم.

---

(۱) الاستیعاب جلد ۲ صفحه ۱۳۱، الاصابه جلد ۳ صفحه ۲۲۵، الخصائص الکبری جلد ۱ صفحه ۱۳۶)

(۱) طبقات ابن سعد جلد ۴ صفحه ۷۵، سیرة ابن هشام جلد ۱ صفحه ۱۳۵، الخصائص الکبری جلد ۱ صفحه ۱۳۵ دلائل ابی نعیم جلد ۱ صفحه ۷۸،، الاصابه جلد ۲ صفحه ۲۲)

Maktaba Tul Ishaat.com

## اسراء او معراج (نبي كريم ﷺ ٧ اسمانونه وختي !)

دطائف له راستنيدووروسته(١) الله ﷻ نبی کريم ﷺ له مسجد حرام څخه مسجد اقصی ته اوله مسجد اقصی څخه اوواسمانونه په همدې صورت اوروح سره دبيدارۍ په حالت کې په يوه شپه وګرزوی ، چی هغه داسراء اومعراج په نامه يادېږی ، اودمعراج تفصيلی بيان به ان شاء الله دمعجزاتوپه بيان کې راسی ، دسيرة دعلماء په دې کې اختلاف دی چی دنبی کريم ﷺ معراج په کوم کال کې سوی دی دعلماء لس قولونه دی :

(١) قول دادی چی ترهجرت شپږمياشتی مخکې معراج سوی دی (٢) ترهجرت اته مياشتی مخکې(٣) ترهجرت يوولس مياشتی مخکې (۴) ترهجرت يو کال مخکې (۵) ترهجرت يو کال اودوې مياشتی مخکې (۶) ترهجرت يو کال اودرې مياشتی مخکې (٧) ترهجرت يو کال اوپنځه مياشتی مخکې (٨) ترهجرت يو کال اوشپږمياشتی مخکې (٩) ترهجرت درې کاله مخکې (١٠) ترهجرت پنځه کال مخکې )

د فتح الباري په باب المعراج کې داټول اقوال په تفصيل سره بيان سوی دی ،

راجح قول دادی چی دخديجة الكبرىؓ تروفات وروسته اودعقبه تربيعت مخکې معراج سوی دی ، اولومړنی اته قولونه هم پردې متفق دی چی دخديجهؓ تروفات وروسته معراج سوی،لدې داچی ډير په همدې خبره ډي او داخبره له نور رواياتوثابت سوی ده چی خديجهؓ دپنځولمنځوترفرض کيدومخکې وفات سوی ده ، اوداهم منلی سوی خبره ده چی خديجهؓ په شعب ابی طالب کې له نبی کريم ﷺ سره ملګری وه له شعب ابی طالب څخه دراوتلووروسته هغه وفات سوه ، اودامخکی تيرسو چی نبی کريم ﷺ اودهغه ملګری له شعب ابی طالب څخه په کال ١٠ نبوی کې راوتلی وو ، له دې کبله ددې ټولومقدمو نتيجه داسوه چی معراج دکال ١٠ څخه وروسته په کال ١١ نبوی کې دطائف دسفرله راستنيدووروسته په يوه مياشت کې سوی دی اوپاته سوه داخبره چی په کومه مياشت کې سوی دی ، په دې کی اختلاف دی. لومړی خور ، ياڅلورمه خور ، ياروژه ، يادکوچنی اخترمياشت پنځه خبری دی مشهوره دادی چی درجب د مياشتی په اوه ويشتمه معراج سوی دی (هذاماظهرلی بعدمراجعة شرح المواهب جلد١ صفحه ٢٠٧ والله سبحانه وتعالی اعلم)

**باريکی** : لسم کال دنبوت تيرسو دابتلاء اوازموينت ټول منزلونه اوپړاوونه ووهل سو دظلم اوتيری داسی نمونه پاته نه سوه چی هغه دالله ﷻ په لاره کې پرنبی کريم ﷺ باندی نه وی تيره سوی اوبنکاره خبره ده چی دالله رب العزت په لاره کې ستونزی ګاللل پرته له

---

(١) حافظ ابن قيم په زادالمعاد کې دطائف دسفرله قصه بيانولووروسته ليکی چی ددې څخه وروسته دنبی کريم ﷺ معراج وسو چی له هغه څخه دامعلوميږی چی دحافظ ابن القيم په نظرد اسراومعراج پيښه دطائف دسفرله راستنيدووروسته سوی اوددې خبری حاصل داسو چی معراج په کال ١١ نبوی کې وسو )

Maktaba Tul Ishaat.com

له عزت او لوړوالی او عروج او ترقی بل څه نه وی، هرکله چی د شعب ابی طالب او د طائف په سفرسره ستونزی او تکلیفونه خپل اوج ته ورسیدل نو الله ﷻ په بدل کې د اسراء او معراج عزت نبی کریم ﷺ ته ورکړ او نبی کریم ﷺ یې دومره لوړ کی چی افضل الملائکه المقربین(۱) ؑ یعنی جبرئیل امین ؑ هم شاته پاته سو او داسی ځای ته ولاړی چی هغه د کائناتو پای او آخر دی یعنی تر عرش عظیم پوری چی تر هغه وروسته بل ځای نسته، ځکه یو شمیر بزرگانو ویلی دی چی تر عرش پوری په تګ کې و ختم نبوت ته اشاره دی ځکه ټول کائنات پر عرش باندی ختمیږی په کتاب او سُنت سره تر عرش وروسته د هیڅ مخلوق وجود ثابت نه دی همدغه شان د نبوت او رسالت ټول کمالات پر نبی کریم ﷺ باندی پای ته رسیدلی دی (فافهم واستقم)

## د معراج د پیښې تفصیلي بیان؛

قال الله عزوجل: سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَىٰ بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِّنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ (۱) سورة الاسراء

پاک دی هغه ذات چی خپل خاص بنده یعنی محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم یې د شپې په یوه لږ برخه کې له مسجد حرام څخه مسجد اقصی ته ورسوی او د دې اصل هدف دا وو چی په نبی کریم ﷺ باندی د اسمانو سیل وکوی او هغه ته د هغه ځای خاص نښې نښانی وروښیو،، او د نښو نښانو څه یادونه په سورة نجم کې سوی ده (۲)

نبی کریم ﷺ سدرة المنتهی ته ورسیدی او هلته یې د جنت او دوزخ او قدرت د نورو عجائبو لیدنه وکړه ربښتیا هم اصلی اوریدونکي او اصلی لیدونکی الله ﷻ دی د الله ﷻ چی خوښه وی هغه چا ته د خپل قدرت نښې نښانی وربښیی او بیا هغه بنده د الله ﷻ په لیدنه سره دید کوی او د الله ﷻ په اورولو سره اوری.

د علماء په اصطلاح کې له مسجد حرام څخه بیا تر مسجد اقصی پوری تګ ته اسراء وایې، او د مسجد اقصی څخه بیا تر سدرة المنتهی پوری تګ ته معراج وایې او ډیر وخت دوئ دواړو ته اسراء او معراج ویل کیږی، معراج ته په دې وجه معراج ویل کیږی چی معراج معنی خینه، و مسجد اقصی ته له رسیدو وروسته د نبی کریم ﷺ لپاره له جنت یوه ځینه راوړل سوه او د هغې ځنی په ذریعه اسمانو ته وختی د دې ځنی یادونه په یو روایت کې راغلی ده (زرقانی جلد ۶ صفحه ۳۳ تر ۵۵)

---

(۱) اشارة الی ما اخرجه الطبرانی بسند ضعیف عن ابن عباس ؓ قال قال رسول الله ﷺ الا اخبرکم بافضل الملائكة جبرائیل (کذا فی روح المعانی جلد ۱ صفحه ۳۰۱)

(۲) کما قال الله تبارک وتعالی: وَلَقَدْ رَآهُ نَزْلَةً أُخْرَىٰ (۳) عِندَ سِدْرَةِ الْمُنتَهَىٰ (۴) عِندَهَا جَنَّةُ الْمَأْوَىٰ (۱۵) إِذْ يَغْشَى السِّدْرَةَ مَا يَغْشَىٰ (۱۶) مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغَىٰ (۱۷) لَقَدْ رَأَىٰ مِنْ آيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرَىٰ (۱۸) سورة النجم).

Maktaba Tul Ishaat.com

په قرآن کريم کې خو دا پيښه ډيره کوتاه ياده سوې خو په احاديثو کې د دې پيښې تفصيل راغلی دی او د هغو خلاصه داسې دی : يوه شپه نبي کريم ﷺ دام هانئ په کور کې په بستره باندې آرام کوی د نيم خوبي په حالت کې وو چې ناڅاپه د خونې بام د وه ځايه سو او له جنت څخه جبرئيل عليه السلام راکښته سو له هغه سره نوري فرښتې هم ملګرې وې نبي کريم ﷺ يې راکښينوی او مسجد حرام ته يې بوتلی هلته ولاړې په حطيم کې يې څنګ ولګوی او ويده سو جبرئيل عليه السلام او ميکائيل عليه السلام راغلو نبي کريم ﷺ يې راکښينوی او د زمزم وڅاه ته يې بوتلی او راوې پرزوی سينه مبارکه يې ورڅيرې کړه او زړه مبارک يې څنې راوايستی او د زمزم په اوبو يې پريولی او د سروزرو يوه کاسه راوړل سوه چې له ايمان او حکمت څخه ډکه وه د غه ايمان او حکمت يې د نبي کريم ﷺ په سينه مبارکه کې واچوي ، او سينه مبارکه يې ور وګنډله او د دواړو اوږو په مينځ کې يې مهر نبوت ولګول سو چې هغه د نبي کريم ﷺ د خاتم النبيين کيد و ښکاره او په سترګو ليد ونکي ننښه وه .

له دې وروسته براق راوستل سو، براق د جنت ديوه حيوان نوم دی چې تر قچر لږ کوچنی او تر خره لږ غټ سپين رنګ او د بريښنا په څير تيزوو او د هغه يو ګام به دلته او بل ګام به يې هلته لګيدی چې د سترګو ديد به رسيدی ، براق مستي کوله جبرئيل عليه السلام ورته وويل اې براق دا څرنګه مستي دی ستا پرشا باندې تر ټنه پورې د نبي کريم ﷺ څخه زيات د الله ﷻ عزت مند بنده نه دی سپور سوی، براق د شرم په وجه خولې خولې سو او نبي کريم ﷺ يې واخيستی روان سو جبرئيل عليه السلام او ميکائيل عليه السلام ورسره سپاره و په دې رقم سره نبي کريم ﷺ روان سو ،

او له يو شمير رواياتو داسې معلوميږي چې جبرئيل عليه السلام نبي کريم ﷺ پر براق سپور کی او په خپله له شا وريسې سپور سو (زرقاني او خصائص کبرى باب المعراج )

له شداد بن اوس رضي الله عنه څخه روايت دی چې رسول کريم ﷺ وفرمايل چې په لاره کې پر داسې ځمکه باندې تيرسو چې په هغې کې د خورماوو ونې بيخې ډيرې وې جبرئيل عليه السلام وويل دلته کښته سه او نفل لمونځ وکوه زه کښته سوم او لمونځ مې وکی ، جبرئيل عليه السلام وويل ته په دې خبريې چې ته چيرې کښته سوی ، ما ورته وويل نه ، جبرئيل عليه السلام وويل تا په يثرب کې يعنې مدينه منوره کې لمونځ وکړ دا هغه ځای دی چې ته به هجرت ورته کوی ، له دې وروسته بيا روان سوا و يو بل ځای ته ورسيدو جبرئيل عليه السلام راته وويل دلته هم کښته سه او لمونځ وکوه ، زه هم دلته کښته سوم او لمونځ مې وکی ، جبرئيل عليه السلام راته وويل تا په وادی سيناء کې د موسى عليه السلام ونې ته نژدې لمونځ وکی چيرې چې الله ﷻ له موسى عليه السلام سره خبرې کړې وې ، وروسته بيا روان سو يوه بل ځای ته ورسيدو و بيا جبرئيل عليه السلام راته وويل کښته سه او لمونځ وکوه ، زه هم کښته سوم او لمونځ مې وکی ، جبرئيل عليه السلام راته وويل تا

Maktaba Tul Ishaat.com

په مدين کې لمونځ وکې هغه چې د شعيب ﷺ د اوسيدو ځای و ، له هغه ځايه بيا روان سو اويوی بلی ځمکی ته ورسيدو جبرئيل ﷺ راته وويل کښته سه لمونځ وکوه ، زه کښته سوم او لمونځ می وکی ، جبرئيل ﷺ راته وويل دا بيت اللحم دی هغه ځای چې د عيسی ﷺ زوکړه پکښې سوې دی ،(اخرجه ابن ابي حاتم والبيهقي وصححه والبزار والطبرانی عن شداد بن اوس(۱) واماقصة الصلاة بطور سيناء حيث كلم الله موسى ﷺ فقد اخرجها النسائي عن انس بن مالک ﷺ كمافي خصائص كبرى جلدا صفحه ۱۵۳ وكذاذكر هذا التفصيل في شرح المواهب المجلد ٦ صفحه ۳۹)

د سفر ناد ري پيښې او د عالم مثال بې مثاله مثالونه ؛

[۱] نبی کريم ﷺ پر براق باندی سپور روان وو پر لار په يوه زړه ښځه باندی تيرسو هغې د ته ناره وکړه ، جبرئيل ﷺ ورته وويل مخکې ځه او دې خواته مه ګوره مخ ته روان وو بيا يې يو سپين ږيری سړی وليدی هغه هم نبی کريم ﷺ ته ناره وکړه ، جبرئيل ﷺ ورته وويل مخکې ځه هغې خواته مه ګوره ، نبی کريم ﷺ روان وو بيا د خلکو پر يو ټولۍ باندی تيرسو هغوئ په دې الفاظو ورته سلام وو ايو اسلام عليک يا اوّل اسلام عليک يا آخر اسلام عليک يا حاشر . جبرئيل ﷺ ورته وويل ته دوئ ته د سلام جواب ورکړه . وروسته جبرئيل ﷺ نبی کريم ﷺ ته وفرمايل چې هغه زړه ښځه چې د لارې په څنګ کې ولاړه وه هغه د نيا وه د دنيا عمر دومره لږ پاته دی لکه د دغی زړی ښځی ،او هغه سپين ږيری سړی بيا شيطان وو د دواړو مقصد داوو چې تا د خپل ځان و خواته مائل کی ،او هغه ټولۍ خلک چې پر تا يې سلام وا چوی هغه ابراهيم ﷺ او موسی ﷺ او عيسی ﷺ (اخرجه ابن جرير والبيهقي عن انس ﷺ (۲)

[۲] په صحيح مسلم کې له انس ﷺ څخه روايت سوی چې نبی کريم ﷺ وفرمايل چې د معراج په شپه زه پر موسی ﷺ باندی تيرسوم او ما هغه وليدی چې په قبر کې لمونځ کوی (۳) او د ابن عباس ﷺ په روايت کې راغلی دی چې نبی کريم ﷺ وفرمايل چې ما د معراج په شپه موسی ﷺ او دجّال او خازن نار يعنی د دوزخ خزانچی فرشته وليدله چې د جهنم متصرف ( اخرجه الشيخان عن ابن عباس ﷺ ولينظر هل كانت هذه الرؤية في الارض اوفي السماء والله اعلم (۴)

[۳] نبی کريم ﷺ په لاره کې پر يو داسی قوم تيرسو چې د هغوئ نوکان د تانبي وو هغوئ خپل مخونه او سينی په دې نوکانو سره توږل ، نبی کريم ﷺ له جبرئيل ﷺ څخه پوښتنه وکوله هغه وويل چې دا هغه خلک دی چې د انسانانو غوښی خوری ، يعنی د هغوئ غيبت کوی او د هغوئ عزت اخلی (اخرجه احمد وابو داؤد عن انس (۵)

(۱) الخصائص الكبرى جلد ۱ صفحه ۱۵۸، فتح الباری جلد ۱ صفحه ۱۵۳)
(۲) الخصائص الكبرى جلد ۱ صفحه ۱۵۵، تفسير ابن كثير جلد ۶ صفحه ۸ )
(۳) الخصائص الكبرى جلد ۱ صفحه ۱۵۶)
(۴) الخصائص الكبرى جلد ۱ صفحه ۱۵۶)
(۵) الخصائص الكبرى جلد ۱ صفحه ۱۶۰)

Maktaba Tul Ishaat.com

[۴] نبی کریم ﷺ یو سړی ولیدی چی په ویاله کې غوټې وهی اوله کانړو گولې جوړوی او هغه خوری نبی کریم ﷺ له جبرئیل علیه السلام څخه پوښتنه وکړه چی دا څوک دی ؟هغه ځواب ورکی چی داسود خواره دی (اخرجه ابن مردویه عن سمرة بن جندب رضی الله عنه)

[۵] نبی کریم ﷺ پرداسی خلکو تیرسو چی په یوه ورځ تخم کری اوپه یوه ورځ لوکوی هم اوترپریکولو وروسته پټی بیرته هغه رنګه شین کیږی لکه مخکی چی و، نبی کریم ﷺ له جبرئیل علیه السلام څخه پوښتنه وکړه چی داڅوک دی ؟ جبرئیل علیه السلام ورته وویل دا هغه خلک دی چی دالله جل جلاله په لاره کې جهادکوی ددوئ یوه نیکي تراووه سوه ۷۰۰ نیکیو هم زیاتیږی اودوئ چی هرڅه مصرف کي الله عزوجل ښه بدله ورکوی .

[۶] نبی کریم ﷺ پرداسی خلکو تیرسو چی دهغوئ سرونه په ډبرو میده کیږی ترمیده کید وروسته بیرته جوړیږی لکه مخکی چی و اوداکارروان وی نه ختمیږی ، نبی کریم ﷺ پوښتنه وکړه چی داڅوک دی ؟ جبرئیل علیه السلام وویل دا هغه خلک دی چی په فرض لمانځه کې سُستی کوی

[۷] نبی کریم ﷺ پرداسی خلکو تیرسو چی دهغوئ په فرج باندی مخ اوشاته ته چتړی تاؤشوی وی اوداوښانواوغوایانوپه شان څریږی ضریع اوزقوم یعنی ازغی اودجهنم کانړی خوری نبی کریم ﷺ پوښته وکړه چی داڅوک دی ؟ جبرئیل علیه السلام وویل دا هغه خلک دی چی دخپل مالوزکوة نه ورکوی .

[۸] نبی کریم ﷺ داسی خلک ولیدل چی دهغوئ مخ ته په یوه کټو کې پخه غوښه پرته وی اوپه بله کټوکی اومه خامه غوښه وی دوئ داخامه غوښه خوری ، نبی کریم ﷺ پوښتنه وکړه ، چی داخلک څوک دی ؟

جبرئیل علیه السلام وویل دا ستادامت هغه خلک دی چی دده خپله حلال ښځه وی مگر هغه له یوی زناکاری اوبدکاری ښځي سره شپه تیروی اویاهغه ښځی دی چی حلال اوښه میړه لری دوئ هغه پریږدی اوله زناکار اوبدکاره سړی سره شپه تیروی ،

[۹] نبی کریم ﷺ په لارکې داسی لرگئ ولیدی چی دلاری پرسرولاړوی جامه یابل شئ چی دته نژدی سی هغه شکوی اوپریکوی یې ، نبی کریم ﷺ له جبرئیل علیه السلام څخه پوښتنه وکوله چی داڅه دی ؟ جبرئیل علیه السلام ورته وویل داستاپه امت کې دهغه خلکو مثال دی چی په لاره کی ناست وی اودلاری په تیریدونکو باندی ډاکی غورزوی.

[۱۰] نبی کریم ﷺ پرداسی خلکو تیرسو چی هغوئ دلرگیو لوی بار ترلی وی اودهغه دپور ته کولوتوان نه لری خودوئ نورلرگی هم راوړی اوپرایږدی یې ، نبی کریم ﷺ پوښتنه وکوله ، چی داڅوک دی ؟ جبرئیل علیه السلام وویل چی داستادامت هغه خلک دی چی پرهغه باندی دخلکوحقونه اوامانتونه وی دئ هغه نه سی اداکولای اوله دې سره سره دنورو خلکو څخه هم پورونه کوی اوخپل باردرونده وی ..

Maktaba Tul Ishaat.com

[۱۱] نبی کریم ﷺ پرداسی خلکوتیرسو چی دهغوئ ژبی اوشونډی داوسپنی په غچی پری کیدلی اوکله چی به پری سوی نوبیرته به دمخکی په شان جوړی روغی سوی اودې عذاب دوام درلودی نه ختمیدی،نبی کریم ﷺ پوښتنه وکوله چی دابیاڅوک دی ؟ جبرئیل ﷺ وویل دا استادامت هغه خطیبان او نصیحت کونکي دی چی بل ته وایې اوپه خپله عمل نه په کوی ( یقولون مالایفعلون ، مصداق دی ) یعنی نوروته نصحیت اولاربنودنه کوی خوپه خپله عمل نه په کوی (اخرجه ابن جریر والبزار وابویعلی والبیهقی عن ابی هریرة ﷺ (۱)

وحدیث قرض الشفار بمقاریض الحدید اخرجه ابن مردویه عن انس ﷺ.

[۱۲] نبی کریم ﷺ پرداسی ځای تیرسو چی هلته تراندازه زیاته یخه اوخوشبویه هوالګیدله ، جبرئیل ﷺ وویل دادجنت خوشبویی دی اوله هغه وروسته پرداسی ځای تیرسو چی هلته ډیربدبوئ تلی ، جبرئیل ﷺ وویل دادجهنم بدبویې دی (۲)

**یادلرنه** !داټولی پیښي اسمان ته ترختلومخکې دی ځکه په روایاتوکی ددې پیښو یادونه دبراق له سپریدووروسته سمدستی اومسجداقصی ته تررسیدومخکی راغلی دی ځکه موږوایو چی داپیښي ټولی داسمان ترختلومخکی سوی دی والله اعلم )

**نزول اقدس علی بیت المقدس (۳) دپاک نبی ﷺ راکښته کیدل په پاک کورکي :**

لنډه داچی نبی کریم ﷺ په داسی طریقه بیت المقدس ته راورسیدی اوله براق کښته سو ، په صحیح مسلم کی له انس ﷺ څخه روایت سوی دی چی نبی کریم ﷺ براق په هغه موږی پوری وتړی چی انبیاء علیهم السلام به خپلی سورلی پوری تړلی ، اودبزارپه روایت کی راغلی دی چی جبرئیل ﷺ په یوه کاڼی کې په ګوته سوروی وکي ، اوبراق یې پوری وتړي ، داهیڅ عجبه نه دې چی دبراق په تړلوکې دواړه شریک وی کیدای سی چی دوخت په تیریدوسره هغه سوری بندسوی وی په دې وجه جبرئیل ﷺ هغه په خپله ګوته مبارکه سره خلاص کړی وی له دې وروسته نبی کریم ﷺ مسجداقصی ته داخل سو اودوه رکعته تحیة المسجد (۴)یې اداکړل ( رواه مسلم عن انس ﷺ ، زرقانی جلد ۶ صفحه ۴۵ )

له ابوسعیدخدری ﷺ څخه روایت دی چی رسول الله ﷺ وفرمایل چی زه اوجبرئیل ﷺ دواړه مسجدته داخل سو اوموږدواړودوه رکعته لمونځ وکی ( رواه البیهقی (۵)

(۱) الخصائص الکبری جلد ۱ صفحه ۱۷۲ ، زرقانی جلد ۱ صفحه ۴۱ )
(۲) الخصائص الکبری جلد ۱ صفحه ۱۷۲ )
(۳) په نزول اقدس کی ترکیب توصیفی اوترکیب اضافی دواړه کیدای سی اوداهم کیدای سی چی په یوه لفظ سره دواړونیت وکړل سی لکه چی دامذهب دامام شافعی رحمه الله دی یاپه دوه تلفظه کې دی لکه چی دامذهب دامام ابوحنیفه رحمه الله دی البته په ترکیب توصیفی کی داقدس اسنادنزول ته اسنادمجازی دی فافهم ذلک واستقم (منه عفاالله عنه )
(۴)داتحیة المسجدلفظ دمسلم په روایت کی نسته ) خصائص کبری جلد ۱ صفحه ۱۷۲،
(۵)خصائص کبری جلد ۱ صفحه ۱۷۲، ابن کثیر صفحه ۳۰۲ )

Maktaba Tul Ishaat.com

دنبی کریم ﷺ ترراسیدو مخکښې انبیاء علیهم السلام رارسیدلی وه اودنبی کریم ﷺ په انتظار وو په دوئ کښې ابراهیم علیه السلام اوموسی علیه السلام اوعیسی علیه السلام هم وو (۱)

لږوخت لانه ووتیرسوی چی ډیرحضرات په مسجداقصی کښې رایوځای سو بیایومؤذن آذان وکی ورپسی یې اقامت وکې موږ صف وتړی ودرید وموږ په دې انتظارووچی څوک به لمونځ راکوی جبرئیل علیه السلام زمالاس ونیوی اومخکښې یې کړم ماټولو ته لمونځ ورکې کله چی له لمانځه خلاص سونوجبرئیل علیه السلام راته ویل ته په دې خبرېږې چی تاوچاته لمونځ ورکی ماورته ویل نه ، جبرئیل علیه السلام وویل څومره انبیاء علیهم السلام چی دنیاته رالیږل سوی دی ټولو په تاپسی اقتداء وکړه (اخرجه ابن ابی حاتم عن انس ﷺ (۲)

اوپه یوروایت کښې راغلی دی چی دنبی کریم ﷺ په راتګ سره له سمان فرشتی هم راښکته سوی نبی کریم ﷺ ټولو انبیاء اوملائکه علیهم السلام ته امامت ورکی ، کله چی لمونځ پوره سو نوملائکه ووجبرئیل علیه السلام ته وویل چی داستاملګری څوک دی ؟ (۳) جبرئیل علیه السلام وویل دا محمدصلی الله علیه وسلم دی اخرجه ابن جریروالبزار وابویعلی والبیهقی من طریق ابی العالیة عن ابی هریرة

اوپه یوبل روایت کښې راغلی دی چی جبرئیل علیه السلام وویل دامحمدرسول الله خاتم النبیین ﷺ دی ،فرشتو وویل آیادده درابللوپیغام لیږل سوی دی ؟ جبرئیل علیه السلام وویل هو ،فرشتو وویل الله ﷻ دې ژوندی اوروغ لری ډیر ښه ورور اوډیرښه خلیفه دی یعنی زموږ ورور او د الله ﷻ خلیفه دی ، تردې وروسته نبی کریم ﷺ دانبیاء علیهم السلام له اروحوسره ملاقات وسو ټولو دالله ﷻ ثناء اوحمد ووایو :

## دابراهیم علیه السلام حمد ،

ابراهیم علیه السلام په دې الفاظ دالله ﷻ صفت اوستاینه وکړه :

الحمدلله الذی اتخذنی خلیلا واعطانی ملکا عظیما وجعلنی امتا قانتا یؤتم بی وانقذنی من النار وجعلها علی بردا وسلاما. ژباړه :ټول صفتونه هغه پاک ذات لره دی چی زه یې خپل دوست وګرزولم او ماته یې لویه پاچهی راکړه اوامام اوپیشوایې کړم اواوریې پرماباندی یخ اوسالم وګرزوی

## دموسي علیه السلام ثناء اوصفت :

الحمدلله الذی کلمنی تکلیما وجعل هلاک آل فرعون ونجاة بنی اسرائیل علی یدی وجعل من امتی قوما یهدون بالحق وبه یعدلون. ژباړه :صفت اوستاینه هغه ذات لره دی چی له ماسره یې بی له وا سطی خبری وکولی اودفرعون دقوم هلاکت اوتباهی اودبنی اسرائیلو خلاصون یې زما په لاس ښکاره کی اوزماپه امت کښې یې داسی قوم پیداکی چی دحق لاربښوونه اوانصاف کوی

(۱) زرقانی جلد۶ صفحه ۲۵)

(۲) فی حدیث انس ﷺ من لیالی ثم دخلت بیت المقدس فجمع فیه الانبیاء علیهم السلام فقدمنی جبرئیل علیه السلام حتی اممتهم ( ابن کثیر جلد۶ صفحه ۹)

(۳) دحدیث الفاظ داسی دی ، ثم سارحتی الی بیت المقدس فنزل فربط فرسه الی الصخرة ثم دخل فصلی مع الملائکة فلماقضیت الصلاة قالوا یاجبرئیل من هذا معک قال محمدصلی الله علیه وسلم )

## دداؤد علیه السلام ثناء اوصفت :

Maktaba Tul Ishaat.com

الحمدلله الذی جعل لی ملکا عظیماً وعلمنی الزبور ولی الحدید وسخرلی الجبال یُسبحن والطیر واعطانی الحکمة وفصل الخطاب:

ژباړه: ستاینه هغه سپیڅلی ذات لره دي هغه چې ماته یې لویه پاچهي راکړه اوزبوریې راوښودی او اوسپنه یې زماد پاره نرمه که، اوغرونه اومرغان یې زماتابع کړل چې له ماسره یې دالله ﷻ پاکی لوستله وماته یې علم اوحکمت اوزړه راکښونکي تقریرراکړی

## دسلیمان علیه السلام حمداوثناء

الحمدلله الذی سخر لی الریاح وسخرلی الشیاطین یعملون ماشئت من محاریب وتماثیل وجفان کالجواب وقدور راسیات وعلمنی منطق الطیر واتانی من کل شئ فضلا وسخرلی جنودالشیاطین والانس والطیر وفضلنی علی کثیر من عباده المؤمنین وآتانی ملکا عظیما لاینبغی لاحد من بعدی وجعل ملکی ملکا طیبا لیس فیه حساب.

ژباړه: ستاینه اوصفت دهغه پاک اوسپیڅلی ذات کوم چې باد اوشیطانان اوپیریانان یې زما تابع کړی وو زماپه حکم به چلیدل اودمرغانو خبری یې ماته راښودلی وی اودپیریانو اوانسانانو اومرغانو لښکریې زماتابع کړی اوزه یې په ډیروبندګانوکې غوره کړم اوداسی لویه پاچهي یې راکړه چې ترما وروسته به چاته مناسب نه وی اونه له ماسره د دې حساب اوکتاب کیږی.

## دعیسی علیه السلام حمداوثناء:

الحمدلله الذی جعلنی کلمة وجعل مثلی مثل آدم خلقه من تراب ثم قال له کن فیکون وعلمنی الکتاب والحکمة والتوراة والانجیل وجعلنی اخلق من الطین کهیئة الطیر فانفخ فیه فیکون طیرا باذن الله وجعلنی ابرئ الاکمه والابرص واحی الموتی باذن الله ورفعنی وطهرنی واعاذنی وامی من الشیطان الرجیم فلم یکن للشیطان علینا سبیلا:

ثنا اوصفت هغه پاک ذات لره وی چې زه یې کلمه ګرزولی یم اودآدم ﷺ په څیر یې پرته له پلاره پیداکړم اومرغان پیداکول اومړی ژوندی کول اودپیس مرض اودمورزاده ړوند جوړولو معجزی یې ماته راکړی اودتورات اوانجیل علم یې راکی زه اوزماموریې د شیطان له شره وساتلو اوزه یې اسمان ته پورته کم اودکافرانوله ملګرتیا څخه یې پاک کم

## دمحمدمصطفی صلی الله علیه وسلم حمد اوثناء:

الحمدلله الذی ارسلنی رحمة للعالمین وکافة للناس بشیرا ونذیرا وانزل علی الفرقان فیه بیان لکل شئ وجعل امتی خیرامة اخرجت للناس وجعل امتی هم الاولین والآخرین وشرح لی صدری ووضع عنی وزری ورفع ذکری وجعلنی فاتحا وخاتماً:

ژباړه: حمداوثناء دی وی هغه سپیڅلی ذات لره چې زه یې دټول مخلوق لپاره رحمت رالیږلی یم اودټول عالم دپاره یې زیری ورکونکي اوویره ونکي ګرزولی یم اوپرمابانده یې قران کریم نازل کړی او په هغه کې یې ټول دینی کارونه ښکاره یااشارة بیان کړی دی اوزماامت یې غوره دامتو ګرزولی دی، اوزماامت یې اول اوآخر ګرزولی دی یعنی په

Maktaba Tul Ishaat.com

بنکاره نوآخری دی مګر په رتبه کې اول دی اوزماسینه یې خلاصه کړه اوزمایادونه یې لوړه که اوزه یې فاتح جوړکړم یعنی په وجودروحانی کې ترټولواول اوپه نبوت او ظاهری جسم کې ترټولوآخری نبی یې وګرزولم ،

نبی کریم ﷺ چې کله له حمد اوثناء فارغه سونوابراهیم علیه السلام ونورو انبیاء علیهم السلام ته وفرمایل بهذافضلکم محمد صلی الله علیه وسلم . ددې فضائلو او کمالاتو په وجه محمدصلی الله علیه وسلم ترتاسوټولوغوره سو (۱)

کله چې نبی کریم ﷺ له حمدویلوخلاص سو (۲) نوله مسجدڅخه دباندی راووتی دده ومخ ته درې پیالی کیښودل سوی ، یوه دابو ، اوبله دشیدو ، اودریمه دشرابو ، نبی کریم ﷺ دشیدوپیاله غوره که ، جبرئیل علیه السلام ورته وویل تافطری دین خوښ کی که تاشراب غوره کړی وای نوستاامت به بیلاری سوی وو اوکه دې اوبه غوره کړی وای نوستاامت به غرق سوی و اوپه بعض روایاتوکې راغلی دی چې دعسلوپیاله هم راوړل سوه ، اونبی کریم ﷺ له هغې پیاله څخه هم څه وڅکل،لنډه داچې دټولوروایاتوله یوځای کیدداسی معلومیږی چې څلورپیالی راوړل سوی دی ، دتفصیل دپاره زرقانی ته رجوع وکی ، (۳)

**واسمانونه ختل :**

وروسته نبی کریم ﷺ دجبرئیل علیه السلام اونوروفرشتوسره یوځای اسمانونه وختی له یوشمیر روایاتومعلومیږی چې نبی کریم ﷺ دمخکې په څیرپربراق سپورآسمانونه وختی،اوله نوروروایاتوبیاداسی معلومیږی چې مسجداقصی ته تررسیدلو وروسته له جنت دزمرد اوزبرجدو ځینه راوړل سوه پرهغې ځینه اسمان ته وختی اودځنی راسته اوچپه خواته دالله ﷻ فرشتې دنبی کریم ﷺ په ملګری نازکوی .

قال ابن اسحق واخبرنی من لااتهم عن ابی سعید قال سمعت رسو ل الله صلی الله علیه وسلم یقول لمافرغت مما کان فی بیت المقدس اتی بالمعراج ولم ارشیئا قط احسن منه وهوالذی یمد الیه میتکم علیه اذاحضر فاصعدنی فیه صاحبی حتی انتهی بی الی باب من ابواب السماء یقال له باب الحفظة (الحدیث کذافی البدایه والنهایه جلد۳ صفحه ۱۱۰ للحافظ ابن کثیر وکذافی شرح المواهب للزرقانی جلد۶ صفحه ۵۵)

ژباړه :ابن اسحاق وایې چې باوری اوډاډمنوراویانوماته ویلی دی چې ابوسعیدخدری ﷺ ویل چې ماله رسول الله ﷺ څخه اوریدلی دی چې کله زه د بیت المقدس له کاروڅخه

---

(۱) خصائص کبری جلد۱ صفحه ۱۷۳

(۲) له یوشمیرروایاتومعلومیږی چې دادرې پیالی دسدرة المنتهی څخه وروسته راوړل سوی حافظ ابن حجر فرمایلی دی چې کیدای سی چې داپیالی دوه ځله راوړل سوی وی یوځل مسجداقصی ته دلمانځه له خلاصیدوروسته اودویم ځل په سدرة المنتهی کې اودشیدوخوښول دحقانیت دیر تاکید اومقصوددی والله اعلم (زرقانی جلد ۶ صفحه ۴۸)

(۳) زرقانی جلد۶ صفحه ۴۷

Maktaba Tul Ishaat.com

روزګارسوم نوداسی ځینه راوړل سوه چی ماترهغی ښائسته شئ نه دی لیدلی داهغه ځینه وه چی پردې باندی دانسانانوروحونه اسمان ته پورته خیژی اود مرګ په وخت کې مری دې ته ګوری زه دلاری ملګری جبرئیل علیه السلام په هغه ځینه کې وخیژولم ترڅو چی زه داسمان یوی دروزای ته ورسیدم اوهغې دروازې ته باب الحفظة وایې .

حافظ ابن کثیرفرمایې (۱)چی رسول الله ﷺ دبیت المقدس له وزګاریدو وروسته دهمدغه ځنی په ذریعه اسمان ته وختی ،اوبراق یې دمسجداقصی له دروازی سره تړل سوی وو کله چی نبی کریم ﷺ پربیت المقدس باندی راکښته سو بیرته پرهغه براق باندی سپورمکی مکرمی ته ولاړی (البدایه والنهایه جلد ۳ صفحه ۱۱۰)

اوکیدای سی چی رسول الله ﷺ په براق سپورپرهمدغه ځینه باندی اسمان ته ختلی وی لکه چی داقول هم دیوشمیرعلماء دی په دې صورت کې ټول روایتونه جمع کیدای سی اودارنګه داصورت دنبی کریم ﷺ دزیات عزت اوشرافت سبب هم دی

**داسمانوسفر اوپه اسمانوکې له انبیاء علیهم السلام سره دنبی کریم ﷺ لیدنه :**

په دې ترتیب نبی کریم ﷺ اول اسمان ته ورسیدی جبرئیل علیه السلام دروازه خلاصه که ددنیا داسمان ددروازی پیره دار پوښتنه وکړه چی ستاسره څوک دی ؟ جبرئیل علیه السلام وویل محمدرسول الله ﷺ دې فرشته وویل آیادده دراېللوپیغام لیږل سوی دی ؟ جبرئیل علیه السلام وویل هو .فرښتو مرحبا ورته وویل اودروازه یې پرانستله نبی کریم ﷺ اسمان ته داخل سو اوډیرښائسته خلک یې ولیدل ، جبرئیل علیه السلام ورته وویل داستاپلار آدم علیه السلام دی ده ته سلام وکوه نبی کریم ﷺ سلام ورواچوی ، ادم علیه السلام دسلام ځواب ورکی اوورته وې ویل (مرحباً بالابن الصالح والنبی الصالح)ښه راغلی وایم ونیک زوی اونیک نبی ته ، اودنبی کریم ﷺ لپاره یې دخیردعاوکړه نبی کریم ﷺ په دغه وخت کې ولیدل چی څه صورتونه راسته اوڅه چپه خواته دادم علیه السلام دی آدم علیه السلام چی کله راسته خواته وګوری نوخوشحاله سی اوو خاندی اوکله چی چپه خواته وګوری نو وژاړی جبرئیل علیه السلام وویل وراسته خواته دښوخلکوصورتونه دی دااصحاب الیمین جنتیان دی ودې ته چی وګوری نوآدم علیه السلام خوشاله سی اوچپه خواته اصحاب الشمال یعنی دوزخیان دی کله چی هغوئ ته وګوری نووژاړی ، داټول مضمون دصحیح بخاری اوصحیح مسلم په روایتوکی راغلی دی ..

---

(۱) وعبارته هکذا: والمقصود انه صلى الله عليه وسلم لما فرغ من امر بيت المقدس نصب له المعراج وهو السلم فصعد الى السماء ولم يكن الصعود على البراق كما يتوهم بعض الناس بل كان البراق مربوطا على باب مسجد بيت المقدس ليرجع عليه الى مكة . وذكر فى تفسير ابن كثير سورة اسراء جلد ۲ صفحه ۲۸ . ثم نزل الى بيت المقدس ثانيا وهم (اى الانبياء) معه وصلى بهم ثم انه ركب البراق وكر راجعا الى مكة والله اعلم ۱۲ انتهى كلامه) . قال العسقلاني ما السائغ من انه صلى الله عليه وسلم رقى المعراج فوق ظهر البراق بظاهر الحديث (زرقانى جلد ۶ صفحه ۴۳)

Maktaba Tul Ishaat.com

اوپه مسندبزارکی له ابوهریرة رضی الله عنه روایت سوی دی چی دادم علیه السلام وراسته خواته یوه دروازه وه چی له هغې څخه زیاته خوشبویي راتله اوچپه خواته یوه بله دروازه وه چی له هغې بیاډیره بدبویې راوتله کله چی راسته خواته وکوری نوخوشحاله سی اوکله چی چپه خواته وکوری نوغمجن اوخفه سی (زرقاني جلد ۶ صفحه ۶۰)

بیانبی کریم ﷺ ودویم اسمان ته ورسیدی اودغه شان جبرئیل علیه السلام دروازه پرانستله هلته چی کوم چوکیداروو هغه پوښتنه وکړه ستاسره څوک ملګری دی جبرئیل علیه السلام ورته وویل محمدصلی الله علیه وسلم دې هغه فرشتي وویل آیادئ راغوښتل سوی دی ؟ جبرئیل علیه السلام وویل هو فرشتي وویل (مرحبانعم المجئ جاء مرحبا) ښه راغلی ډیر ښه راتلونکی دی ډیر ښه راغلی په دویم اسمان کې یې یحی علیه السلام اوعیسی علیه السلام ولیدل ، جبرئیل علیه السلام ورته وویل دایحی اوعیسی علیه السلام دی دوئ ته سلام واچوه ؟ نبی کریم ﷺ دوئ دواړوته ته سلام وکی دوئ دواړودسلام ځواب ورکی اوورته وې ویل (مرحبابالاخ الصالح والنبی الصالح) ښه راغلی دی وی نیک وروراونیک نبی علیه السلام ته ،

وروسی دریم اسمان ته وختی اوجبرئیل علیه السلام همدغه شان دورازی ورته خلاصولی په دریم اسمان کې یې له یوسف علیه السلام سره ملاقات وسو اودغه رنګه خبری اوسلام یې ورته وکی نبی کریم ﷺ وفرمایل یوسف علیه السلام ته دښائست اوجمال یوه لویه برخه ورکړل سوی وه ،

وروسی څلورم اسمان ته وختی هلته یې له هارون علیه السلام سره ملاقات وسو

وروسی شپږم اسمان ته وختی اوهلته یې له موسی علیه السلام سره ملاقات وسو ،

وروسی اووم اسمان ته وختي اوهلته یې له ابراهیم علیه السلام سره ملاقات وسو نبی کریم ﷺ ابراهیم علیه السلام ولیدې چی وبیت المعمورته یې شالګولی اوناست دی بیت المعمور دملائکو قبله ده ... برابردی بالفرض که هغه راولویږی نوپه کعبه به سیده پرېوځي هره ورځ اویا ۷۰ زره ملائکه وې دبیت المعمورطواف کوی اوبیادهغوئ دویم ځل نوبت نه راځی جبرئیل علیه السلام ورته وویل داستاپلار ابراهیم علیه السلام دی ده ته سلام وکوه ؟

نبی کریم ﷺ سلام ورته وکړ ابراهیم علیه السلام داسی ځواب ورکړ (مرحباً بالابن الصالح والنبی الصالح

**سدرة المنتهی ؛**

له دې وروسته نبی کریم ﷺ سدرة المنتهی ته پورته کړل سو چی تراووم اسمان لوړ دېیری یوه درخته ده دځمکی څخه چی کوم شیان پورته کیږی هغه وسدرة المنتهی ته رسیږی او ترهغه لوړ ملأ اعلی (دفرشتومجلس) دی له هغه ځایه چی کوم شیان راکښته کیږی هغه پر سدرة المنتهی باندی دریږی بیاکښته راځی په دې وجه ددې نوم سدرة المنتهی دی (۱)

---

(۱) زرقاني جلد ۶ صفحه ۱۸)

Maktaba Tul Ishaat.com

په همدې ځای کې نبی کریم ﷺ جبرئیل علیه السلام په خپل اصلی شکل او هیئت ولیدی او د
ﷻ عجیبه او نالیدلی رنګانی او تجلیات یې ولیدل او بی شمیره ملائکه وی او د سرو زرو
پتنان یې ولیدل چې د سدرة المنتهی پرشا و خوا را ګرزی ،

## د جنت او دوزخ لیدنه :

جنت سدرة المنتهی ته نژدې دی لکه چې د قرآن کریم له آیاتو د اسی معلومیږی :

(عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهٰى (۱۴) عِنْدَهَا جَنَّةُ الْمَأْوٰى (۱۵) سورة النجم )

څکه د ابو سعید خدری رضی الله عنه په حدیث کې راغلی دی چې نبی کریم ﷺ په بیت المعمور کې له لمونځ
کولو وروسته سدرة المنتهی ته پورته سو او له سدرة المنتهی څخه وروسته جنت ته پورته کړل
سو او د جنت له تګ وروسته و نبی کریم ﷺ ته دوزخ وړاندی سو یعنی دوزخ ورته و ښودل سو (۱)
او په صحیح بخاری او صحیح مسلم کې له ابوذر رضی الله عنه څخه روایت سوی دی چې نبی کریم ﷺ و فرما
یل زه سدرة المنتهی ته ورسیدم هلته ما عجیب او نالیدلی رنګونه ولیدل ما ته نه دی معلوم چې
هغه څه وو بیا زه جنت ته داخل کړل سوم د هغه مانۍ له ملغلرو څخه وی او خته یې له مشکو وه

## د صریف الاقلام ځای : (۲)

وروسته نبی کریم ﷺ پورته ولاړی او داسی لوړ ځای ته ورسیدی چې هلته یې صریف
الاقلام واوریدل (د لیکلو په وخت کی چې د قلم کوم آواز پیدا کیږی هغه ته صریف الاقلام وایې )په
دغه ځای کې د قضاء او تقدیر قلم په لیکنه مشغول وو ملائکه وو د الله ﷻ د کارونو
کتابت کوی او احکام الهیه له لوح محفوظ څخه نقل کول (۳)

تنبیه ! د احادیثو له مطالعی وروسته داسی معلومیږی چې د صریف الاقلام ځای د سدرة
المنتهی څخه لوړ دی څکه په آحادیثو کی د صریف الاقلام ځای ته ختل تر سدرة المنتهی
وروسته د ثم په لفظ راغلی دی او بل دا چې سدرة المنتهی ته په دې وجه سدرة المنتهی
وایې چې د لوړی خوا څخه چې کوم احکام صادریږی د هغو پای سدرة المنتهی دی له دې
معلومه سوه چې تر سدرة المنتهی لوړ یو بل ځای سته او له هغه ځایه د عالم د چلیدلو په اړه
د احکام تکوینیه وو نزول کیږی هغه لوړ ځای صریف الاقلام دی ګواکی صریف الاقلام
د الله ﷻ د تدبیر او تقدیر بلاتشبیه او تمثیل مرکزی دفتر او صدارت مقام دی د سدرة
المنتهی او جنت او دوزخ له لیدلو وروسته نبی کریم ﷺ باندی دا ځای ولیدل سو دا رنګه د حدیث
په روایاتو کی د لمنځو فرض کیدل او د الله ﷻ د خبرو ذکر د صریف الاقلام څخه وروسته راغلی
، له دې هم دا معلومیږی چې صریف الاقلام تر سدرة المنتهی وروسته دی، والله سبحانه وتعالی اعلم

(۱) الخصائص الکبری جلد ۱ صفحه ۱۶۹)
(۲) صریف الاقلام ته د نبی کریم ﷺ رسیدل په بخاری او مسلم کې له ابن عباس رضی الله عنهما او ابو حبه انصاری رضی الله عنه څخه روایت سوی دی او د صریف الاقلام وضاحت له زرقانی را اخیستل سوی دی )
(۳) زرقانی جلد ۶ صفحه ۸۸)

Maktaba Tul Ishaat.com

**دنو او تدلی نژدیکت او نور د الله ﷻ دیدار او خبری او د الله ﷻ حکمونه :**

﴿ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّىٰ﴾(۸) ﴿فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَىٰ﴾(۹) ﴿فَأَوْحَىٰ إِلَىٰ عَبْدِهِ مَا أَوْحَىٰ﴾(۱۰) آیت سورة النجم

نبی اکرم ﷺ د صریف الاقلام (۱) له تیریدلو او د پردو له پریکولو وروسته د الله ﷻ دربارته ورسیدی، ویل کیږی چی د نبی کریم ﷺ لپاره رفرف یعنی شین رنګه بخملی بستره راغله پر هغه بستره باندی کینستی او د دنی فتدلی فکان قاب قوسین او ادنی مقام ته ورسیدی

قال قاضی عیاض رحمه الله فی الشفاء :قال ابن عباس هو ای قوله تعالی دنی فتدلی مقدم ومؤخر فاصله فتدلی فدنا ای فتدلی الرفرف لمحمد(۲) صلی الله علیه وسلم لیلة المعراج فجلس علیه ثم رفع ودنا من ربه

ژباړه : قاضی عیاض وایی چی ابن عباس ﷺ ویل چی د دنی فتدلی لفظ کی وروسته والی او مخته والی سته اصلی الفاظ داسی دی فتدلی فدنا او معنی یی داسی دی ، چی د محمد ﷺ د ناستی لپاره د معراج په شپه یوه بستره رانبکته سوه نبی کریم ﷺ په هغی باندی کښینستی بیا تر داسی ځایه پورته سو چی خپل رب ﷻ ته نژدی ورسیدی .

فایده ، قاضی عیاض په شفاء کی ویلی دی چی په آیت شریف کی د الله ﷻ دنو او تدلی داسی دی لکه په احادیثو کی چی د الله ﷻ په آخر د شپی کی بلا تشبیه او مثال رانبکته کیدل یاد سوی دی ، فافهم ذلک واستقم ، نسیم الریاض جلد ۲ صفحه ۲۳۶)

وفی حدیث عن انس ﷺ قال قال رسول الله ﷺ : وفتح لی باب من ابواب السماء فرأیت النور الاعظم واذ دون الحجاب رفرف الدُّر والیاقوت واوحی الله الیٰ ماشاء ان یوحی (الحدیث) (۳)

ژباړه :ماته د اسمان یوه دروازه پرانستل سوه او ما یوه لویه رڼا ولیده او د پردی شاته می د ملغلرو یوه بستره ولیده او بیا چی الله تعالی له ما سره کومی خبری کول غوښتل هغه یی وکولی (۴)

---

(۱) حافظ عسقلانی په فتح الباری ۷ جلد باب المعراج صفحه ۱۶۹ کی لیکی (تکملة وقع فی غیر هذه الروایة زیادات رآها صلی الله علیه وسلم بعد سدرة المنتهی لم تذکر فی هذه الروایة منها ما تقدم فی الصلاة حتی ظهرت لمستوی اسمع فیه صریف الاقلام ۱۲ وله دی عبارت څخه په ډاګه معلومیږی چی صریف الاقلام تر سدرة المنتهی وروسته دی

علامه سفارینی فرمایی :لما وصل صلی الله علیه وسلم سدرة المنتهی غشیته سحابة فیها من کل لون فتاخر جبرئیل ثم عرج بالنبی صلی الله علیه وسلم فی وصل لمستوی سمع فیه صریف الاقلام فدنا من الحضرة الالهیة حتی کان قاب قوسین او ادنی ای و اقرب بل اقرب من ذلک کذا فی شرح العقیدة السفارینیة جلد ۲ صفحه ۲۷۱ ، له دی عبارت څخه هم داڅرګندیږی چی صریف الاقلام ځای تر سدرة المنتهی وروسته دی حافظ عسقلانی فرمایی قال القرطبی وقیل تدلی الرفرف لمحمد ﷺ حتی جلس علیه ثم دنا محمد ﷺ من ربه انتهی ، فتح الباری جلد ۳ صفحه ۴۰۳ کتاب التوحید ، زرقانی جلد ۶ صفحه ۹۷)

(۲) علامه شهاب خفاجی فرمایی : چی رفرف مطلق بستری ته وایی یا شنه بستره یاد وربښمو بستره دی ، او یو شمیر نور بیا وایی چی رفرف اوزرابی مبثوثه ، یو شی دی او دا لفظ په قرآن کریم کی هم راغلی دی ﴿مُتَّكِئِينَ عَلَىٰ رَفْرَفٍ خُضْرٍ وَعَبْقَرِيٍّ حِسَانٍ﴾ ۷۶ آیت سورة الرحمن) نسیم الریاض ) او زرقانی هم داسی وایی زرقانی جلد ۶ صفحه ۹۵

(۳) حافظ عسقلانی فرمایی وعند ابن ابی حاتم وابن عائذ من طریق یزید بن ابی مالک عن انس ﷺ ثم انطلق حتی انتهی بی الی شجرة فغشیتنی سحابة فیها من کل لون فتأ جبرئیل وخررت ساجداً ، فتح الباری جلد ۷ صفحه ۶۹) او زرقانی فرمایی : وفی روایة فرأی ربه سبحانه فخر صلی الله علیه وسلم ساجداً (الحدیث زرقانی جلد ۶ صفحه ۱۰۳ نسیم الریاض جلد ۲ صفحه ۲۶۴)

(۴) الخصائص الکبری جلد ۱ صفحه ۱۵۷)

Maktaba Tul Ishaat.com

(تنبيه) درفرف يادونه په صحيح احاديثونه دی ثابت خوپه ضعيف اومنكررواياتو كې ددې يادونه شته په دې وجه ودې ته بالكل صحی هم نه سی ويل كيدای . والله اعلم (عفاالله عنه)

نبی کريم ﷺ چی کله دقرب و محترم ځای ته ورسيدی ، نود الله ﷻ په دربارکی يې دشكر سجده وکړه ، فتح الباری جلد ۷ صفحه ۱۶۹ ،باب المعراج اودنور السموات والارض دالله ﷻ دښائست اوبيمثال اولويي پرده يې وروسته وليده ، اوبی له واسطی دالله ﷻ په خبرواووحی مشرف سو ﴿فَأَوْحَىٰ إِلَىٰ عَبْدِهِ مَا أَوْحَىٰ﴾(۱۰)آيت سورة النجم)

اخرج الطبرانی فی السنة والحكيم عن انس ﷺ قال قال رسول الله صلی الله عليه وسلم رأيت النور الاعظم فاوحی الله الیّ ماشاء ان يوحی (درمنثور جلد ٦ صفحه ۱۲۳)

ژباړه : امام طبرانی اوحکيم ترمذی له انس ﷺ څخه روايت کړی دی وايې چی رسول الله ﷺ وفرمايل چی مالويه رڼا يعنی دالله ﷻ نور وليدی بيا الله ﷻ ماته وحی وکړه هغه څه چی ده غوښتل يعنی له ماسره يې بلاواسطی خبرې وکولی .

دابن عباس ﷺ په دې روايت سره ده دنا فتدلی او فاوحی الی عبده ما اوحی تفسير هم کيږی ، چی په آيت کې دنواوتدلی څخه دالله ﷻ داسی خاص اوپوره نژديکت مراددی ، چی له هغه سره په څيره باندې ښائست اوخوشالی هم وی اودفاوحی الی عبده مااوحی ، څخه بيله واسطي دخبرومعنی مراددی،دبلاواسطی ملاقات وروسته دخبرويادونه مناسب دی .لنډه داچی نبی کريم ﷺ دالله ﷻ په ملاقات اودهغه په بلاواسطه خبرومشرف سو الله ﷻ خبرې ورسره وکړې اوپنځه لمنځونه يې پرده اودده پرامت فرض کړل ،

دصحيح مسلم په حديث کې راغلي دی ، چی الله ﷻ نبی کريم ﷺ ته په دغه وخت کې دری انعامونه ورکړل (۱) پنځه لمنځونه (۲) دسورة بقره دپای آيتونه چی په هغه کې پردی امت باندی دالله ﷻ دپوره مهربانی اورحمت اوآسانتيا اوبخښنی اودکافرانوپه مقابله کی دبرياليتوب اومرستی يادونه سته ،اوددې دعاوامت ته تعليم اوتلقين ورکړل سوی اودې ته اشاره دی چی دسورة بقری په پای کې چی کومه دعاتاسوته درښودل سوی هغه له ماوغواړی زه به ستاسوټولی رواغوښتنی قبولی کړم

وَلَوْ لَمْ تُرِدْ نَيْلَ مَا نَرْجُوْ وَنَطْلُبُهُ ::::::: مِنْ فَيْضِ جُوْدِكَ مَا عَلَّمْتَنَا الطَّلَبَا ..

که ستااراده موږته دخپلی مهربانی څخه زموږمطلوب حاصلول نه وای نوموږته به دطلب اوغوښتنی زده کړه نه راکول کيده يعنی دغوښتنی لاربه نه راښودل کيده ،

(۳)نبی کريم ﷺ ته داجائزه ورکړل سوه چی دنبی کريم ﷺ په امت کې چی څوک له الله ﷻ سره شريک نه ونيسی الله ﷻ دهغه لوی ګناهونه بخښی يعنی دکبيره ګناه کونکي به دکافرانوپه شان دتل لپاره په دوزخ کی نه وی بلکې يوڅه به دنبی کريم ﷺ په شفاعت سره بخښل کيږی اوڅه به دملائکه وو په شفاعت سره اوڅه به دخپل خاص رحمت سره دچاپه زړه کې چی يوه زره ايمان وی آخر به هغه هم له دوزخ څخه راوزی

دابوهریرة رضی الله عنه په یوه اوږده روایت کې راغلی دی چې الله جل جلاله ونبی کریم ﷺ ته وفرمایل :
فقال له ربه قد اتخذتک خلیلا وحبیباً وارسلتک الی الناس کافة وحبیباً بشیراً ونذیراً وشرحت لک صدرک ووضعت عنک وزرک ورفعت لک ذکرک فلا اذکر الاذکرت معی وجعلت امتک خیرا امة اخرجت للناس وجعلت امتک وسطاً وجعلت امتک هم الاولین والاخرین وجعلت من امتک اقواماً قلوبهم اناجیلهم وجعلتک اول النبیین خلقاً واخرهم بعثاً واعطیتک سبعاً من المثانی لم اعطها نبیاً قبلک واعطیتک خواتیم سورة البقرة من کنز تحت العرش لم اعطها نبیاً قبلک واعطیتک الکوثر واعطیتک ثمانیة اسهم الاسلام والهجرة والجهاد والصلاة والصدقة وصوم رمضان والامر بالمعروف والنهی عن المنکر وجعلتک فاتحاً وخاتماً .. الی اخر الحدیث اخرجه ابن جریر فی تفسیر سورة الاسراء عن ابن هریرة رضی الله عنه بطوله کذا فی خصائص الکبری (۱)

ژباړه : نبی کریم ﷺ ته خپل رب عزوجل وفرمایل ته ماخپل دوست وګرزولې اود ټولو خلکو لپاره می زیري کونکی اوویرونکي لیږلې یې اوستاسینه می پرانیستله اوستاتکلیف می لیری کړی دی اوستایادونه می لوړه کړی زماله توحید سره ستارسالت اوعبدیت هم یادیږی اوستاامت می خیرد امتو ګرزولی اومیانه روه اوعادلانه امت می ګرزولی دی دعزت اومرتبی په لحاظ سره اول دی اووجود په لحاظ سره آخر دی اوستاپه امت کې می داسې خلک پیداکړي دي چې دهغوئ زړونه اوسینی به انجیل وی یعنی دالله جل جلاله کلام به دهغوئ په سینو اوزړوکې لیکلی سوی وی اوته مود روحانی وجود په اعتبارسره آخرالنبیین ګرزولی یې اوتاته موسورة فاتحه اودسورة بقره دپای آیتونه درکړی دی اوهغه ترعرش لاندی خزانی څخه دی او ترمامخکی مې یوه نبی ته هم نه دی ورکړی اوتاته می حوض کوثر درکړی دی اواته شیان می په ځانګړی ډول ستاامت ته درکړی دی ۱ اسلام اودمسلمان لقب ۲ هجرت ۳ جهاد ۴ لمونځ ۵ خیرات ۶ روژه ۷ امر په ښو کارو او منع له بدوکارو ۸ ته موفاتح اوخاتم دانبیاء ګرزولی یې اول الانبیاء اوآخر الانبیاء موګرزولی یې

وقال السیوطی فی الایة الکبری فی شرح قصة الاسراء اخرجه الحکم وغیره ورجاله موثقون الا ان ابا جعفر الرازی وثقه بعضهم وضعفه بعضهم وقال ابوزرعة یتهم وقال الحافظ ابن کثیر الاظهر انه سیئ الحفظ (۱)

لنډه داچې الله جل جلاله دقرب په ځای کې نبی کریم ﷺ ته رنګارنګ نعمتونه ورکړل اوډیریې ونازاوو اوپه رنګارنګ زیروباندی یې خوشاله کي اوخاص خاص احکام اولارښودنی یې ورته وکړی ترټولومهم حکم داوو چې نبی کریم ﷺ ته اودده امت ته دپنځوسو لمنځو حکم وسو نبی کریم ﷺ داټول احکام اولارښوونی واخیستل اوپه خوشالی اوترتازه سره ولاړی کله چې راتلی نوله حضرت ابراهیم علیه السلام سره یې ملاقات وسو

(۱) الخصائص الکبری جلد ۱ صفحه ۱۷۵

Maktaba Tul Ishaat.com

ابراهیم ﷺ دهغه احکامو او لار ښوونو او د لمنځو په اړه هيڅ هم ونه ویل کمافی فتح الباری (۲) ترده وروسته نبی کريم ﷺ پر موسی ﷺ تیرسو موسی ﷺ پوښتنه څنی وکړه چی تاته څه امر وسو ؟ نبی کریم ﷺ وفرمایل په شپه او ورځ کې د پنځوسو لمنځو امر راته وسو، موسی ﷺ ورته وویل چی ماپه بنی اسرائیلو ښه ازموینت کړی دی ستا امت ضعیف او کمزوری دی هغوئ پنځوس لمنځونه نسی کولای له دې امله ته الله ﷻ ته بیرته ورسه او د خپل امت د پاره د آسانی غوښتنه وکوه . نبی کريم ﷺ بیرته ولاړی او له الله ﷻ څخه د آسانی غوښته وکړه ، الله ﷻ پنځه لمنځونه ورکم کړل ، نبی کريم ﷺ بیرته راغلی موسی ﷺ ورته هغه خبره بیا وکړه ، نبی کریم ﷺ بیا ولاړی او د آسانی غوښتنه یې وکړه ډیر ځله یې د موسی ﷺ په خبره اسانی وغوښته کله چی لمنځونه پنځوته راورسیدل موسی ﷺ بیا د امشوره ورکړه چی ولاړسه او له الله ﷻ څخه د اسانی غوښتنه وکه خو نبی کریم ﷺ وفرمایل چی ماپه ډیروار غوښتنه وکړه او س زه له الله ﷻ څخه شرمیږم ، نبی کریم ﷺ چی موسی ﷺ ته دا خبره وکه او څنی روان سو نو دغیب له لوری آواز ورته وسو ، چی دا پنځه لمنځونه دی خو د پنځوسو لمنځو برابر ثواب لری او زماپه خبره کې بدلون نسته زماپه علم کې هم دغه پنځه تعین سوی وو چی اصل فرض لمنځونه پنځه دی او د پنځوسو لمنځو برابر ثواب لری او له پنځوسو څخه پنځوته راکمیدل د مصلحت له مخی وو لکه طبیب چی د ناروغ تداوی په ترتیب باندی کوی داپه حکمت او مصلحت باندی بناء وی او مریض په دې نه پوهیږی څکه هغه تغیر او تبدیل گڼی ، والله اعلم ،

په دې شکل سره له اسمانو څخه راښکته سو او لو مړی بیت المقدس باندی کښته سو او له هغه ځایه بیا پر براق سپور سو او تر سهار کید و مخکې مکی مکرمی ته ورسیدی سهار چی کله نبی کريم ﷺ دا واقعه د قریشو په مخکې بیان کړه ، هغوئ ټول حیران سو چاله ډیره تعجب پر سر لاس کیښودی او چالاسونه وټکول او په ډیر تعجب یې وویل چی په یوه شپه کې بیت المقدس ته تللی دی او بیرته راغلی دی او کوموخلکو چی بیت المقدس لیدلی وو هغوئ د ازموینی په څیر د بیت المقدس نښي څنی وپوښتلی په همدې وخت کې الله ﷻ بیت المقدس د نبی کریم ﷺ ستر گوته مخامخ کې قریشو پوښتنی کولی نبی کریم ﷺ بیت المقدس ته کتل او د هغوئ د پوښتنو ځوابونه یې ور کول دومره پوښتنی یې وکولی چی هیڅ د پوښتنی ځای پاته نه سو نبی کریم ﷺ د ټولو ځوابونه ورکړل وروسته یې ورته وویل د لاری یوه پیښه راته بیان که ، نبی کريم ﷺ وفرمایل په لاره کې په فلانی

(۱) زرقانی شرح مواهب جلد ۶ صفحه ۱۰۳)
(۲) قال الحافظ فی هذه الرواية من الزيادة فانصرفت سريعا فلم يقل شيئا ثم اتيت على موسى فقال ماذا صنعت الخ ، فتح الباری جلد ۷ صفحه ۶۹)

Maktaba Tul Ishaat.com

ځای کې ما یوه قافله ولیده چې له شام مکې ته را روانه ده ، له دوئ څخه یو اوښ هم ورک سوی وو خو وروسته پیدا سو اوهغه قافله به ان شاء الله تعالی په دروورځوکې را ورسیږی اوخرجن اوښ به ترټولو مخکې وی پرهغه به دوې ګونې بار وی کله چې دریمه ورځ هغه قافله مکې ته داخله سوه داوښ دورکیدو پیښه یې هم بیان که ، ولیدبن مغیره چې کله داخبره واوریده اووې لیده نووې ویل داجادودی قریشوو ویل ولید رښتیا وویل.

## دلمرځای پرځای دریدلو معجزه ؛ (۱)

دبیهقی په یوروایت کې راغلی دی ، چې نبی کریم ﷺ دانبه وقریشوته وویله چې فلانی تجارتی قافله چې له شامه راروانه ده هغه به دچهارشنبی مابنام ته مکې ته رارسیږی کله چې دچهارشنبی ورځ سوه نوقافله نه راورسیده اولمرلویدوته نژدی سو.نبی کریم ﷺ له الله ﷻ دعاوغوښته چې یاالله ﷻ لمردڅه وخت لپاره ځای پرځای ودروی ترڅو چې قافله راورسیږی دنبی کریم ﷺ په دعالمرځاي پرځای ودریدی اوقافله راورسیده (۲)

په نورو روایاتوکی راغلی دی چې قافله سهاروختی مکې ته راورسیدله کیدای سی چې دوې قافلې وی یوه سهاروختی رارسیدلی وی اوبله مابنام رسیدلی اوداهم کیدای سی چې یوه قافله وی څه خلک دقافلې په سهارکې رارسیدلی وی او څه دلمرلویدوپه وخت کې رارسیدلی وی دسیرة دعلماء په نزدد امعجزه دحبس شمس یعنی دلمر بندیدلو په نامه یادیږی شیخ تقی الدین سبکی رحمه الله فرمایې :

وَشَمْسُ الضُّحَی طَاعَتْکَ عِنْدَ مَغِیْبِهَا ::::::::::::::: فَمَا غَرَبَتْ بَلْ وَافَقَتْکَ بِوَقْفِهِ

الله ﷻ دخپل نبی کریم ﷺ رښتینوالی ښکاره کی اوقریشودهغه رښتینوالی په خپلو سترګوولیدی اوپه غوږوئې واوریدی مګر پرخپل تکذیب اودښمنی پاته سو دقریشوڅوتنه ابوبکرصدیق رضی الله عنه ته راغلواوورته وې ویل چې ستادوست یعنی محمد مصطفی ﷺ وایې چې زه نن شپه بیت المقدس ته تللی وم اوترسهارکیدومخکې راغلم آیاته داخبره هم منی؟ابوبکرصدیق رضی الله عنه پوښتنه وکړه آیارسول الله ﷺ رښتیاهم داخبره کړی ؟خلکوورته وویل هوویلی دی. ابوبکرصدیق رضی الله عنه وویل که نبی کریم ﷺ دافرمایلی وی نوبالکل رښتیایې ویلی دی اوزه ددې تصدیق کوم اوزه خوتردې زیات دنبی کریم ﷺ په آسمانی خبروسهاراومابنام تصدیق کوم له همدغې ورځی دابوبکر رضی الله عنه لقب صدیق سو

## باریکی اودپښورازوپیژندنه اواحکام !

(۱) الله ﷻ داسراء بیان په سبحان الذی ، لفظ سره په دې وجه پیل کړدی چې څوک تنګ نظره اوتنګ خیال داممکن اومحال ونه ګڼی الله ﷻ دهررنګه ضعف اوعجز څخه پاک دی زموږ کمزوری عقلونه که څه هم یوشئ لیری اوناشونی ګڼی مګر دالله ﷻ قدرت اندازه نه لری اوده دخوښې مخ ته هیڅ شئ ګران نه دی ،

---

(۱)زرقانی جلد ۶ صفحه ۱۲۶ ) ——— (۲) الخصائص الکبری جلد ۱ صفحه ۱۷۶ )

Maktaba Tul Ishaat.com

اودې ته اشاره ده چې دمعراج پیښه معمولي پیښه نه ده بلکې یوه لویه معجزه دی اوله نبی کریم ﷺ څخه پرته هیچاته نه ده ورکول سوی ، الله ﷻ په کامل قدرت سره په نبی کریم ﷺ باندی دوښتیاپه حال کې په همدې بدن اوصورت سره اسمانوته وخیژوی، دټولو صحابه ﷺ اوتابعینواوسلف صالحینوهمداعقیده دی چې نبی کریم ﷺ په همدې بدن مبارک سره دویښتیاپه حال کې اسمانوته ولاړی یواځی له دوو یادرو صحابه ﷺ او تا بعینو څخه نقل سوی دی چې داسفرروحاني وو یاخوب وو مګر صحیح دادی چې داسراء اومعراج ټوله پیښه له سره ترپایه په ویښه وه په بدن مبارک سره په ویښه واقع سوی دی که څه خوب یاکشف وای نودمکې مشرکینوبه دومره مسخری نه پوری کولی اونه به یې دبیت المقدس نښې نښانې له نبی کریم ﷺ څخه پوښتلي دخوب دلیدونکی څخه نه دنښو پوښتنه کیږي اونه په هغه پوری څوک مسخری کوی دارنګه لفظ د (اسری) دخوب یاکشف دپاره نه استعمالیږی بلکې دویښتیادحالت دپاره استعمالیږی لکه دلوط ﷺ په قصه کې ﴿قَالُوا يَا لُوطُ إِنَّا رُسُلُ رَبِّكَ لَنْ يَصِلُوا إِلَيْكَ فَأَسْرِ بِأَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِنَ اللَّيْلِ﴾ ( سورة هود آیت ۸۱)

اودموسی ﷺ په قصه کې ﴿ فَأَسْرِ بِعِبَادِي لَيْلًا إِنَّكُمْ مُتَّبَعُونَ ﴾ (۲۳) سورة الدخان)

په دې دواړو قصوکې له اسراء څخه دشپې په وخت کې اودویښتیاپه حالت کې تګ مراد دی اوبل داچې که دمعراج پیښه خوب وای نودنبی کریم ﷺ په معجزوکې به نه شمیرل کیدله ځکه په خوب کې خویهودی اونصراني هم داسمان اوجنت اوجهنم سفرکولای سی دارنګه زموږدنبی کریم ﷺغوره والی پرنوروانبیاء ﷺ باندی په خاص ډول ددووخبروپه وجه دی په دنیاکې معراج اوپه آخرت کې شفاعت اویواځي خوب دداسی لوړفضیلت سبب نه سی کیدای علماء فرمایي چې رسول الله ﷺ ته دغه دواړه فضیلتونه اودغه دواړه دولتونه دتواضع په وجه ورکړل سوی دی ځکه نبی کریم ﷺ دالله ډیر متواضع بنده دی نوالله ﷻ دمعراج نعمت په بدل کې ورکي اوله ملخوق سره دښه چلندپه بدل کې الله ﷻ مقام محمودیعنی دشفاعت مقام ورکی .

(۲)الله جل وعلی شانه په دې ځای کې دنبی کریم ﷺ دعبدیت شان یادکی اودنبوت او رسالت شان یې یادنه کړداسی یې وفرمایل (اسری بعبده) اواسری بنبیه ورسوله یې نه وفرمایل ځکه چې دسیر الی الله دپاره دعبدیت صفت مناسب دی چې بنده هرڅه پریږدی اوخپل بادارته ځی اودنبوت اورسالت معنی دالله ﷻ له لوری بندګانوته رالیږل دی په دې وجه دنبوت اورسالت صفت یادول په هغه ځای کې مناسب دی چیری انبیاء ﷺ دالله ﷻ له لوری بندګانوته دالیږلوبیان وی لکه چې الله ﷻ فرمایي :

إِنَّا أَرْسَلْنَا إِلَيْكُمْ رَسُولًا شَاهِدًا عَلَيْكُمْ كَمَا أَرْسَلْنَا إِلَى فِرْعَوْنَ رَسُولًا (۱۵) سورة المزمل )

Maktaba Tul Ishaat.com

الله ﷻ دسورة المزمل په دې تیرآیت کې داسې ونه فرمایل چې (انا ارسلنا الیکم عبدنا ،ځکه دلته دنیاته دنبي ﷺ درالیږلو بیان دی دنیاپریښودل او ځان ته دبللو بیان نه دی.
لنډه دا چې په معراج کې سیر الی الله دی دالله ﷻ لوري ته دتللو بیان دی ځکه یې دعبد لفظ وفرمایل اودرسول اونبي لفظ یې ونه فرمایل،اوبل داچې دعبدلفظ په دې وجه غوره سو چې هسې نه چې یوشمیرناپوهان لکه نصاري نبي کریم ﷺ آسمان ته دختلو په وجه خدای ونه ګڼي ، امام رازي دخپل پلار څخه نقل کړی وایې چې ماله ابوالقاسم سلیمان انصاري ﷺ څخه اوریدلي دي چې دمعراج په شپه الله تعالی دنبي کریم ﷺ څخه پوښتنه وکړه چې ستا ترټولوصفاتواوالقابوکوم لقب اوکوم صفت ډیر خوښ دی نبي کریم ﷺ وفرمایل دعبدیت صفت ستابنده کیدل ماته ترټولوصفاتومحبوب دی ، په دې وجه چې کله داسورة نازل سو نوپه همدغه غوره سوی صفت سره ونازول سو.

(۳)داسراء معنی که څه هم دشپې تګ دی مګر دلیلاً تصریح په دې وجه وسوه چې لیلاً لفظ نکره دی نکره پرلږوالي دلالت کوي ، یعني الله ﷻ په خپل کامل قدرت سره دشپې په لږبرخه کې په نبي کریم ﷺ دځمکې اواسمان سیلوکړ، اودشپې په وخت کې وسوځکه شپه عادةً دیواځې والي اوخلوت وخت دی په داسې وخت کې له چاسره لیدنه دنژدیکت اوخاص والي دلیل دی له همدې امله دقیام اللیل اوتهجد فضلیت په قرآن کریم او احادیثوکې په خاص ډول سره یادسوی دی:

يَا أَيُّهَا الْمُزَّمِّلُ (۱) قُمِ اللَّيْلَ إِلَّا قَلِيلًا (۲) إِنَّ نَاشِئَةَ اللَّيْلِ هِيَ أَشَدُّ وَطْئًا وَأَقْوَمُ قِيلًا (۶)سورة المزمل{ وَمِنَ اللَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ نَافِلَةً لَكَ عَسَى أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَحْمُودًا [الإسراء:۷۹] كَانُوا قَلِيلًا مِنَ اللَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ وَبِالْأَسْحَارِ هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ [الذاریات۱۷ـ۱۸] وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَامًا (۶۴)سورة الفرقان)

اودغه رنګه په قرآن کریم کې دنبي کریم ﷺ لقب سراج منیر راغلی دی سراج منیر یعنی روښانه ډیوه اوډیوه دشپې لپاره مناسب وي.

قلت یاسدی فلم توثر :::::::::: اللیل علی بهجه النهار

ماورته وویل اې زمامحبوبه ته دخپل مزل لپاره دورځې په مقابل کې شپه ولې خوښوې او په شپه کې مزل کوې اوپه ورځ کې نه وزې

قال لااستطیع تغیر رسی ::::::::: هکذا الرسم فی طلوع البدور

محبوب په ځواب کې راته وویل زه خپل عادت نه سم بدلولای دسپوږمۍ عادت دادی چې دشپې مزل کوي.

(۴)له مسجدحرام څخه ومسجداقصی ته په تلوکې داحکمت دی چې دمسجدحرام اومسجداقصی دواړو قبلو انوار اوبرکات اودبني اسرائیلو دانبیاء علیهم السلام فضائل اوکمالات په نبي کریم ﷺ کې رایوځای سي اودې ته هم اشاره دی چې نژدې دی

Maktaba Tul Ishaat.com

چې دبنی اسرائیلو قبله به دبنو اسماعیلو په واک کې راځي اومحمد مصطفی ﷺ به د دواړو قبلو یعنی بیت الله او مسجد اقصی انوار اوبرکات حاصل کي،
اودانبیاء اورسولانو اودملائکه علیهم السلام په نبی کریم ﷺ پسې اقتداکول دنبی کریم ﷺ دسرداری او دانبیاء علیهم السلام دامام کیدو دښکاره کولو لپاره وو چې دالله جل جلاله نژدې خلک په خپلو سترګو دنبی کریم ﷺ سرداری اوامامت ووینی.
**مسئله**: انبیاء اوملائکه علیهم السلام دنبی کریم ﷺ په اقتداء لمونځ وکړ او ښکاره خبره دی چې ټوله چوپ وو دنبی کریم ﷺ قراءت یې اوریدی هیچا هغه له شا قراءت نه دی لوستی اونه ثابت سوی دی اودقرآن کریم حق هم دادی چې باید په پټه خوله واوریدل سی لکه چې الله جل جلاله فرمایي: { وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ (۲۰۴) سورة الاعراف
په لعلکم ترحمون کې درحمت ژمنه له هغه چاسره سوی چې په امام پسی قراءت نه وایي په امام پسی دقراءت لوستونکو سره درحمت ژمنه نه دی سوی ځکه امام ابوحنیفه رحمه الله دقراءت خلف الامام قائل نه دی.
(۵) انبیاء علیهم السلام چې په مسجد اقصی کې په نبی کریم ﷺ پسی لمونځ وکي هغه نفلی لمونځ وو یو شمیر نور بیا وایې چې فرض لمونځ وو هغه لمونځ چې ترمعراج مخکې پرنبی کریم ﷺ باندی فرض سوی وو، والله اعلم (۱)
صحی خبره دادی چې هغه لمونځ نفلی وځکه له روایاتو داثابته سوی چې نبی کریم ﷺ معراج ته دماخستن اوسهار په مینځ کې ولاړی نبی کریم ﷺ دماخستن لمونځ وکی دارام لپاره پربسرته پریوتی جبرئیل علیه السلام براق راوستی اودسهارترلمانځه مخکې مکی ته له اسمانو څخه بیرته راستون سو دسهار لمونځ یې په مکه کې اداکی (کمافی فتح الباری جلد ۷ صفحه ۱۵۱)
له دې احادیثو داسی څرګندیږی چې په بیت المقدس کې لمونځ چې نبی کریم ﷺ ملائکه اوانبیاء علیهم السلام ته ورکړ نفلی لمونځ وو فرضی نه وو. والله اعلم
(۶) دجبرئیل علیه السلام ددروازې پرځای دخونی بام پرانیستی اوراښکته سو ودې ته اشاره وه چې دغه شان به دنبی کریم ﷺ سینه پرانیستل کیږی اوبیرته به ژر دپخوا په څیر جوړیږی.
(۷) ایمان اوحکمت که څه هم په دنیاکې له معناګانو اوعارضی شیانو څخه دی مګر په آخرت کې له معانی اوعراض څخه اجسام جوړیږی لکه چې په حدیث شریف کې راغلی دی چې دقیامت په ورځ به سورة بقره اوسورة آل عمران ده دوو ۲ وریځو په شکل کې ښکاره کیږی اوپه خپلو ویونکو به سایه کوی، اومرګ به دپسه په شکل کې راوستل سی اوداسی نور دتفصیل لپاره زرقانی ته مراجعه وکی (۲)

(۱) زرقانی جلد ۶ صفحه ۴۵)
(۲) زرقانی جلد ۶ صفحه ۲۸ تر ۳۰ پوری)

Maktaba Tul Ishaat.com

(۸) دسینې دخیرلو رازونه او حکمتونه دکتاب په سر کې تیرسوي دي هلته دې وکتل سي
(۹) په اسمانونو کې نبي کریم ﷺ له څوخاصو انبیاء علیهم السلام سره ولیدل اشاره وراتلونکو حالاتوته وه چې پرنبي کریم ﷺ باندې وروسته په هسته هسته راغله، لکه علماء چې دخوب په تعبیر کې وایې چې کوم سړی چې په خوب کې نبي ﷺ ووني دهغه تعبیر دادی چې دهغه په شان حالات به ده ته پیښ سي په اول اسمان کې له آدم ﷺ سره ولیدل ځکه آدم ﷺ اول الانبیاء دی په دې وجه تر ټولو لومړی له هغه سره ملاقات وسو او دادم ﷺ په لیدنه کې وهجرت هم اشاره وه یعنی لکه څنګه چې آدم ﷺ دیو دښمن له لاسه له اسمان او جنت و ځمکې ته هجرت وکی دغه رقم به نبي کریم ﷺ هم له مکې څخه مدینې منورې ته هجرت کوي او آدم ﷺ په څیر به هغه له ګران وطن څخه بیلیږي او له وطن بیلیدل طبعاً ګرا نوي او په دویم آسمان کې له عیسی ﷺ او یحیی ﷺ سره لیدنه وسوه په حدیث کې راغلي دي: (انا اقرب الناس بعیسی ابن مریم لیس بینی و بینه نبی) زه په ټولو انبیاء علیهم السلام کې زه وعیسی ﷺ ته ډیر نژدې یم زما او دهغه په مینځ کې بل هیڅ نبي نشته.
درانګه عیسی ﷺ به په آخره زمانه کې ددجال دپاره له اسمانه راکښته کیږي او په امت محمدیه کې به نوې شریعت محمدیه جاري کوي او دقیامت په ورځ به عیسی ﷺ له ټولو انبیاء علیهم السلام سره دنبي کریم ﷺ په خدمت کې حاضریږي او دشفاعت کبری غوښتنه به کوي ځکه له عیسی ﷺ سره په دویم اسمان کې لیدنه وسوه او دیحیی ﷺ دملګرتیا وجه یوائې نبوي قرابت وو ځکه عیسی ﷺ او یحیی ﷺ دواړه نبوي وروڼه دي په دې ملاقات سره دیهودو وتکلیفو او ضرر رسولو ته هم اشاره وسوه چې یهود به نبي کریم ﷺ آزاروي او دهغه دقتل لپاره به پلانونه جوړوي مګر لکه څنګه چې الله تعالی عیسی ﷺ دیهودو له شره وساتی دغه شان به الله تعالی نبي کریم ﷺ هم دهغوئ له شره وساتی
او په دریم اسمان کې یې له یوسف ﷺ سره لیدنه وسوه په دې لیدنه کې ودې ته اشاره دی چې دیوسف ﷺ په څیر به نبي کریم ﷺ هم دخپلو ورونو تکلیف وړي او په پای کې به هم دی غالبه کیږي او هغوئ ته به ښښنه کوي کله چې دمکې فتح وسوه نو نبي کریم ﷺ قریشو ته داسې وینا وکړه لکه یوسف ﷺ چې خپلو ورونو ته ویلي وو نبي کریم ﷺ وفرمایل:
(قَالَ لَا تَثْرِيبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ يَغْفِرُ اللَّهُ لَكُمْ وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ (۹۲) سورة یوسف)
اذهبوا انتم الطلقاء ای العتقاء (۱) نن ورځ پر تاسو هیڅ ملامتیا نسته الله ﷻ دې تاسو وبخښي هغه ارحم الراحمین ذات دی.. ځی ولاړسی تاسو ازاد یاست،
امت محمدیه چې کله جنت ته داخلیږي نو دیوسف ﷺ په شکل به ښائسته وي.

---
(۱) فتح الباری جلد ۷ صفحه ۱۶۳)

Maktaba Tul Ishaat.com

او د ادریس علیه السلام په ملاقات کې ودې ته اشاره وه چې نبی کریم ﷺ به پاچهانو ته د اسلام بلن لیکونه لیږی ځکه دلیک لیکلو لومړی ایجادونکي ادریس علیه السلام دی دارنګه د ادریس علیه السلام په اړه الله جل جلاله فرمایي وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِدْرِيسَ إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقاً نَّبِياً (٥٦) وَرَفَعْنَاهُ مَكَاناً عَلِياً (٥٧) آیت سورة مریم) نو د ادریس علیه السلام په ملاقات کې ودې ته اشاره وه چې نبی کریم ﷺ ته به هم الله جل جلاله لویه مرتبه اولوړوالی ورکوی کله چې نبی کریم ﷺ د روم پاچاته لیک ولیږی نو د روم پاچا ډیر وویریدی لکه چې په صحیح بخاری کې دابوسفیان قول داسی راغلی دی :

امر امر ابن ابي كبشة حتى يخافه ملك بني الاصفر

او دهارون علیه السلام په ملاقات ودې ته اشاره وه چې لکه څنګه چې سامری اوسخوندرکی عبادت کونکو دهارون علیه السلام په لاربنوونه عمل ونه کی نو دهغوئ پای د مرتد کیدو په جرم وژل سو لکه دبدرپه جنګ کې چې دقریشو اوویا ۷۰ مشران ووژل سو او اوویا ۷۰ یې اسیران سو او دعرنیین د مرتد کیدو په وجه دوئ ووژل سو او د موسی علیه السلام په ملاقات کې دې ته اشاره وه چې لکه څنګه چې موسی علیه السلام په شام کې له جبارینو سره جهاد لپاره ولاړی او الله جل جلاله هغه ته فتح او بری ورکړ دغه رنګه به نبی کریم ﷺ هم شام ته د جهاد لپاره ځي لکه چې نبی کریم ﷺ شام ته دتبوک غزا لپاره تشریف یوړوی او د دومة الجندل رئیس جزیه قبوله که او دسولی غوښتنه یې وکړه نبی کریم ﷺ دهغه دسولی غوښتنه ومنله او لکه څنګه چې دشام ملک د موسی علیه السلام څخه وروسته دیوشع علیه السلام په لاس باندی فتح سو دغه شان د نبی کریم ﷺ له وفات وروسته ټول شام دعمرفاروق رضی الله عنه په لاس فتح سو او د اسلام په ولکه کې راغلی ،، اوپه اووم اسمان کې له ابراهیم علیه السلام سره ملاقات وسو نبی کریم ﷺ ابراهیم علیه السلام ولیدی چې بیت المعمور ته تکیه لګولی ده او ناست دی بیت المعمور په اووم اسمان کې یو مسجد دی چې دکعبې پر برابر پروت دی او یا زره ۷۰ زره ملائکه وی هره ورځ دهغه طواف کوی ابراهیم علیه السلام دکعبې جوړونکی دی ځکه هغه ته دا مقام ورکړل سو په دې آخری ملاقات کې حجة الوداع ته اشاره وه چې نبی کریم ﷺ به دوفات کیدو مخکی دبیت الله شریف حج کوی او علماء وایي ښوک چې په خوب کې ابراهیم علیه السلام ووینی دهغه تعبیر د حج زیری دی دا اسرار او حکمتونه دفتح الباری جلد ۷ صفحه ۱۶۲ او روض الانف صفحه ۱۵۰ او زرقانی شرح مواهب جلد ۶ صفحه ۶۷ تر ۷۲ پوری له دې اخیستل سوی دی علماء حضرات دی هلته رجوع وکوی ،

ابن منیر لیکي چې تر دې ځایه اووه معراج وسو اتم معراج سدرة المنتهی دی په هغه کې دمکی وفتح ته اشاره وه چې په کال ۷ هجری کې وسوه او نهم معراج له سدرة المنتهی وروسته صریف الاقلام دی، په هغه کې دتبوک وغزا ته اشاره وه چې په کال ۹ هجری کې پیښه سوه ، اولسم معراج رفرف د الله جل جلاله دقرب مقام دی هغه ځای چې له الله جل جلاله سره

Maktaba Tul Ishaat.com

ملاقات وسو اود الله ﷻ خبری واوریدل سوی په لسم معراج کې د الله ﷻ تل پاته والی ته اشاره وه ځکه دهجرت په لسم کال به نبی کریم ﷺ وفات کیږی او په هغه کال به له الله ﷻ سره یوځای کیږی اود دنیا کور به پریږدی اوله رفیق أعلی سره به یوځای کیږی ،کذافی رسالة الحافظ اليسوطي في قصة الاسراء صفحه ۴۵ رساله(۱۰) )

په حدیث شریف کې راغلی دی چی الله ﷻ پر ځمکه باندی دانبیاء علیهم السلام بدنونه حرام کړی دی ځمکه ددوئ بدنونه نه سی خوړلای په دې وجه دانبیاء علیهم السلام د مبارکو بدنو اصل ځای ددوئ قبرونه دی اونبی کریم ﷺ له انبیاء علیهم السلام سره په بیت المقدس او اسمانوکې ملاقات وسو له دې څخه یاخوددوئ روحونه مراددی یاروح سره له بدن لیدل مراددی دوئ دنبی کریم ﷺ دعزت اوشرافت په وجه له خاورین بدن سره مسجداقصی اواسمانوته راوبلل سو (وماذلک علی الله بعزیز)

اوپوشمیرنورعلماء بیاوایې چی بدن خوپه قبرکې وی الله تعالی ددوئ ارواح دبدنوپه شکل جوړکړل اودنبی کریم ﷺ دملاقات لپاره یې په بیت المقدس کې رایوځای کړل.

یوازې عیسی علیه السلام په اسمانوکې په اصلی بدن سره ولیدل سو ځکه هغه په همدی بدن سره ژوندی آسمان ته پورته سوی دی (۱)

په دغه شپه کې پرنبی کریم ﷺ اودهغه پرامت باندی پنځوس لمنځونه فرض سو، نبی کریم ﷺ سمعنا واطعنا وویل اوبیرته راغلی په لاره کې له ابراهیم علیه السلام سره ملاقات وسو مګر ابراهیم علیه السلام هیڅ نه وویل، له هغه وروسته په موسی علیه السلام تیرسو هغه دآسانتیا مشوره ورکړه، دابراهیم علیه السلام دڅه نه ویلو وجه داوه چی داځای دنیاز اودوستی رضاء او منلوځای دی نوځکه یې څه ونه ویل اودموسی علیه السلام دآسانتیا مشوره ورکه خلیل الله چوپ پاته سو اوکلیم الله خبری وکړی (۲) دموسی علیه السلام دمشوری پربنیاد رسول الله ﷺ په واروار داسانی غوښتنه وکړه کله چی لمنځونه پنځوته رابنکته سو نونبی کریم ﷺ وفرمایل ،دنوری اسانی په غوښتلوزه له الله ﷻ شرمیږم ځکه نبی کریم ﷺ تردې مخکی نه ځله داسانی غوښتنه وکړه اوپه هرځل پنځه لمنځونه کمیدل نوداځل که هم داسانی غوښتنه وکوی نوددې غوښتنی مطلب به داوی چی داپنځه هم رامعاف که اوهیڅ فرض لمونځ به نه سی پاته په دې وجه نبی کریم ﷺ وشرمیدی اودبیرته تلوڅخه یې انکاروکې،

(۱۳) داسمانو ختلوڅخه مخکې دنبی کریم ﷺ سینه مبارکه وڅیرل سوه اودزمزم په اوبوپریولل سوه اودایمان اوحکمت څخه ډکه وګنډل سوه ، ددې دپاره چی ددې نادر اونالیدلی پاکی وروسته دبنوعباداتو دفرض کیدو حکم وکړل سی.

---

(۱) فتح الباری جلد۷ صفحه ۱۶۲) ——— (۲) زرقانی جلد۲ صفحه ۷۲-۷۳)

Maktaba Tul Ishaat.com

(۱۴) داسمانونو په سفرکې رسول الله ﷺ ملائکه وې په مختلفو عباداتو بوختې ولیدې یو شمیر دولاړې په حال کې لاس تړلې ولاړې وې اوبعض بیا په رکوع دې هیڅ کله سر نه راپورته کوي، اونوربیا دتل دپاره سره په سجده دي ، اوبعض بیا په ناسته دالله ﷻ عبادت کوي الله ﷻ ددې امت دپاره هغه ټول ارکان په یوه رکعت کې رایوځای کړه ددې دپاره چې دامت عبادت دټولو ملائکه ودعبادتو مجموعه اوخلاصه سي (۱)

دغه رنګه په قرآن کریم کې راغلي دي چې هرشئ په هروخت کې دالله ﷻ پاکي بیانوي او ستاینه یې کوي لکه چې الله ﷻ فرمایي :

وَإِن مِّن شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَلَٰكِن لَّا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا (۴۴) سورة الاسراء

دکائناتو هیڅ وخت دالله دپاکۍ بیانولو څخه خالي نه تیرېږي اوداخبره ثابته سوې چې دکائناتوپاکي بیانول یوشان نه دي ، بلکې په مختلفو طریقو سره وي ، دونواو بوټو تسبیح تل دولاړې په حالت کې وي اودڅارپایانو تسبیح تل درکوع په حالت کې وي اوځمکې دخزندو تسبیح تل دسجدې په حالت کې وي هروخت دهغوئ تندي له ځمکې سره لګیږي اودکانو اوجماداتو تسبیح تل دناستې په حالت کې وي الله ﷻ زموږ په لمانځه کې دحمداوتسبیح ټول اقسام اوانواع رایوځای کړه .

دارنګه انسان دڅلورعناصرو څخه جوړدی په دې وجه عبادت هم دولاړې ،ناستې،رکوع اوسجدې له دې څلوروارکانو څخه جوړدی اولکه څنګه چې دالله ﷻ څخه دنافرماني اسباب پنځه دي یعنی حواس خمسه ځکه په یوه ورځ کې پنځه لمنځونه فرض سو

(۱۵) دعلماء په دې کې اختلاف دی چې رسول الله ﷺ دمعراج په شپه دالله ﷻ په ملاقات مشرف سو یانه اوکه یې لیدلی وی نودالیدنه په سترګووه اوکه په زړه وه په سترګویې لیدلی دی یادزړه په سترګویې لیدلی دی ، اوداخبره یادساتئ چې دزړه په سترګولیدل بیل دی اوپوهیدل بیل دی دجمهورو صحابهٔ کرام ﷺ اوتابعینو دامذهب دی چې نبی کریم ﷺ الله ﷻ دسرپه سترګولیدلی دی اودمحققینو په نظر همدا قول راجح اوحق دی ځکه په احادیثوکې ښکاره راغلي چې کله له نبی کریم ﷺ څخه پوښتنه وسوه چې آیاتا رب ﷻ لیدلی دی نونبی کریم ﷺ وفرمایل هو مادمعراج په شپه خپل پالونکي ولیدی .

اخرج احمد بسند صحیح عن ابن عباس ﷺ قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم رأیت ربي عزوجل (۲)
واخرج الطبراني في السنة والحکیم عن انس ﷺ قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم رأیت النور الاعظم فاوحی الله الیّ ماشاء ..

(۱) فتح الباری جلد ۷ صفحه ۱۶۸)
(۲) الخصائص الکبری جلد ۱ صفحه ۱۶۱)

Maktaba Tul Ishaat.com

ژباړه : په مسند احمد کې په صحیح روایت سره نقل سوی دی چې رسول الله ﷺ وفرمایل چې ما الله ﷻ ولیدی ، امام طبرانی او حکیم ترمذی له انس ﷛ څخه روایت کړی دی چې رسول الله ﷺ وفرمایل چې ما نور رڼا ولیده یعنی نورالهی می ولیدی بیا الله ﷻ ما ته وحی وکړه کومه چې یې غوښتله یعنی له ما سره یې پرته له واسطی خبری وکړی .

دابن عباس ﷛ له یو مرفوع روایت (۱) څخه ثابتیږی چې د معراج په شپه نبی کریم ﷺ په سترګو او زړه دواړو ولیدی الله تعالی په خپل پوره قدرت سره د سترګو رڼا د زړه په رڼا داسی ګډه کړه چې د نبی کریم ﷺ د سترګو او زړه په دید کې هیڅ توپیر پاته نه سو (۲)

کلام سرمدی بی نقل بشنید ............ خداوند جهان را بی جهت دید

دران دیدن که حیرت حاصلش بود ............ دلش در چشم و چشمش در دلش بود

حضرت نظامی رحمه الله می فرماید

کلامیکه بی آله آمد شنید ............ لقائی که آن دیدنی بود دید

چنانچه دید کز حضرت ذوالجلال ............ نه زانسو جهت بود نه زین سو خیال

عارف جامی رحمه می فرماید

بدید آنچه از دیدن بیرون بود ............ مپرس از ماز کیفیت که چون بود

نه چه آنگنجد آنجاونه چون ............ فرو بند از کی لب وز فزون

شنید آنکه کلامی نه باواز ............ معانی در معانی راز باراز

نه آگاهی ازو کلام وزبان را ............ نه همراهی ازو نطق وبیان را

حافظ توربشتی رحمة الله علیه په المعتمد فی المعتقد کې لیکی چې د زړه له لیدلو یوائې علم او معرفت نه دی مراد ځکه دامعرفت خو رسول الله ﷺ ته مخکې حاصل وو بلکې مراد دادی چې الله ﷻ د رسول الله ﷺ په زړه کې داسی د لیدلو داسی توان پیدا کړ لکه سترګی چې لیدل کوی او یادا مراد دی چې د زړه د سترګو په مرسته او د زړه د سترګو په ملګرتیا او یو ځای والی سره د الله ﷻ په لیدلو مشرف سو .

د ملاقات په وخت کې زړه د سترګو ملګری وو او سترګی د زړه ملګری وی یو د بل څخه بېل نه وو (انتهی کلامه موضحاً والله اعلم وعلمه اتم )

---

(۱) هغه روایت دادی : اخرج ابن جریر عن ابن عباس ﷛ قال قال رسول الله ﷺ رأیت ربی عزوجل باحسن صورة الی ان قال ماکذب الفؤاد مارأی فجعل نوربصری فی فؤادی فنظرت الیه بفؤادی انتهی ، درمنثور جلد ۶ صفحه ۱۲۴

(۲) تفسیر درمنثور جلد ۶ صفحه ۱۲۳ )

یاداشت : دکتاب لیکونکې او ژباړونکی حمدالله زابلی سیوری جوګیانی ستاسو د دعا ډیر محتاج د رنو لوستو نکو کله چې داکتاب مطالعه کوی نو ما عاجزا و ګنهګار بنده ته د زړه له کومی یوه دعا کوئ الله ﷻ دې ښه بدله درکړی .آمین )

Maktaba Tul Ishaat.com

## د بېدينانو او آزاد خيالو سوالونه او زموږ ځوابونه !

بې دينانو د رسول الله ﷺ پر جسماني معراج باندې چې کوم سوالونه کړي دي د هغه ټولو لنډه يادونه دا دی چې په پخواني حکمت او فلسفه کې خوواېي چې په اسمانو کې څيردل اونرمې نه منې اونوي ساينس بيا د اسمانو وجود نه منې له دې وجې چې کله د اسمان وجود ثابت نه سو نو د جسماني معراج ثبوت به څنګه وي ، دا رنګه نوي سانيس او زوړ سانيس دواړه پردې خبره يو دي چې ترڅمکه پورته کره زمهريره دي اوزړه فلسفه وايې چې داور کره دی اوله دې دواړو ځايو څخه دانسان روغ رمټ تيريدل نه سي کيداي نو ځکه معراج جسماني نه سي کيداي بعض بياوايې چې ددرانه جسم دومره لوړوالی او په اودومره تيزی مزل کول عقلاً محال او ناممکن دي ؟

**ځواب:** دا ټولې وسوسې اووهمونه دي ، عقلاً په دې کې هيڅ شئ هم محال نه دي (قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ(٦٤آيت سورة النمل) څوک چې ددې شئ د محال کيدو دعوه لري هغه دې دليل وړاندې کي .

(۱) ټول انبياء عليهم السلام او ټول اسماني کتابونه پردې يوه خوله دي چې قيامت به راځي او آسمان به ټوټه ټوټه کيږي (إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ(۱)آيت سورة الانشقاق) او د ټولو انبياء عليهم السلام او رسولانو د محال امر پر واقع کيدو باندې اتفاق کيدل بيخي ناممکن او محال کار دي او مخکنی فلسفه چې د اسمانو د نه څيرلو او نرمی کوم دلائل وړاندې کړي دي متکليمنو د هغوئ پوره ځوابونه کړي دي

(۲) او د نوي ساينس د اسمانو د نه وجود منل نو د اسمانو د نه شتون دليل نه سي کيداي د ټولو پوهانو پردې خبره اتفاق دی چې د يو شئ په سترګو نه ليدل يا د دې نه ثابتيدل د دې شي د نه شتون دليل نه سي کيداي که داسې وي نو د ځمکې او اسمان د هغه زرهاوو شيانو نه منل لازميږي هغه چې موږ نه دي ليدلي له عقل او علم څخه پټ دي او بل دا چې پوهان پردې باندې يوه خوله دي چې د چانه پوهيدل د شئ د نه شتون دليل نه دي .

(۳) نن صبا نوي نوي آلات راوتلي دي او د هغه په ذريعه سره بدن د ګرمي او سړوالی له اثر څخه بيخي خوندي کيږي او د الله ﷻ قدرت خو تر دې ډير لوړ دي (ماللتراب ورب الارباب) د خاورو څه نسبت دي د اسمانو له پيداکونکي سره ، په حکومتي باغو کې داسې ونې شته چې داوبو پر ځای تر هغه ونه لاندي اور بلکاره کيږي هغه ونې داور په ګرمی شنې کيږي که داور ګرمي لږسي نو وچيږي په درياب کې داسې چنجې شته چې په اور کې د ننه پيداکيږي هغه نه په اور سوځي او نه په اور مړ کيږي بلکې کله چې هغه له اوره راووزي سمدستي مړ کيږي او د هغه لپاره ژوند دي ..

Maktaba Tul Ishaat.com

اودغه رنګ موږدسرپه سترګووينوچي په زرهاوو منه وزن داره الوتكي داسمان په فضاكې الوزي اوپه ساعتوساعتو په زرهاوو ميله مزل كوی تولـه دنيايې وينی . اوديوه انسان په الوتلوكې ولې دومره سرګردانه اوحيران ياست ..

(۵) اوس داسي نوی زينه پيداسوی (لفټ ورته وايې ) چی دبرېښنا په يوه بټن وهلوسره په يوه دقيقه کې سلم منزل ته سړی لوړ خيژوی آيا الله ﷻ دداسي زيني پيداكولوڅخه عاجزه دی چی په يوه دقيقه کې خپل يوخاص بنده له ځمکی څخه اسمان ته ورسوی

(۶) دپوهانوددې معلوماتوله رابرسيره كيدو داسي معلومېږی چی دساينس له لاری چی تراوسه كومې څېړنی سوی دی هغه ډېرلږدی اوپه راتلونكی کې چی دكومو پر مختګواميددی هغه تراوس په زرهاو درجوزيات دی ، تردی چی دا خبرداری هم راغلی دی چی په نژدې وخت کې به موږستورو اوسيارو ته ورسېږو ،خوافسوس دادی چی زموږ متمدن ورونه هغه چی دغربی علومو ليونيان دی هغوئ داخبرونه په ډېره خوشالی سره اوری اويوه اوبل ته يې نقل كوی مګر كله چی دنبی اُمی ﷺ فداه ابی وامی دمعراج خبره وسی نوهغوئ رنګارنګ شكونه اووسوسی مخ ته ايږدی داروپا (۱) وحی بيله چون اوچرا منی اودالله ﷻ په وحی کې شكونه راباسی (العياذبالله )

(۷) ديهودو په نزد انبياء عليهم السلام په بدن سره ژوندی اسمان ته تلل اودعيسايانوپه نزد دعيسی عليه السلام ژوندی اسمان ته ختل اوبياپه آخره زمانه کې له اسمانه راكښته كيدل منل سوی دی ، دغه شان درسول الله ﷺ په مبارک بدن سره اسمان ته ختل اوبيابيرته راتلل په قرآن اوحديث اواجماع دصحابه ﷺ اوتابعينو سره ثابت دی كه اسمان ته ختل عقلاً محال وای نوصحابه اوتابعين به هيڅ كله په دې باندی نه اتفاق كيدل .

## دحج په وخت کې داسلام بلنه :

كله چی نبی كريم ﷺ وليدل چی قريش پرخپله دښمنی باندی ټينګ ولاړی دی نو كله چی به دحج وخت راغلی اودشاوخواسيموخلک به راتلل ، نونبی كريم ﷺ به په خپله ددوئ ځای ته ورتلی اوداسلام بلنه به يې وركوله اودحق دين دمرستی اوساتنی لپاره به يې بلنه وركوله ، نبی كريم ﷺ خوبه خلک توحيد رښتيا اخلاص ته رابلل خودهغه آكاابولهب چی دهغه اصلی نوم عبدالعزی وو هغه به بياټول كارونه پرېښودل اودنبی كريم ﷺ له شا به روان وو اوويل به يې اې خلكو ګوري داسړی له تاسوڅخه دلات اوعزی پرېښودل غواړی اوبدعت اوګمراهی ته مو بيايې هيڅ كله ده ته خبره ونه منی ، لنډه داچی نبی كريم ﷺ به پرمختلفو قبيلوباندی اسلام پيش كوی اوهغوئ ته يې داسلام دمرستی اوساتنی

---

(۱) وهذا كماقال الله تبارک وتعالى { وَإِنَّ الشَّيَاطِينَ لَيُوحُونَ إِلَىٰ أَوْلِيَائِهِمْ } [الأنعام : ۱۲۱]

Maktaba Tul Ishaat.com

بلنه ورکړه چاپه نرمی ځواب ورکی اوچاپه سختی ځواب ورکی یو شمیر خلکو ورته وویل
چی موږ په دې شرط ستامرسته کوکه ته بریالی سوی نوموږ به ترځان وروسته خیلفه
گرزوی ، نبی کریم ﷺ وفرمایل : دازماپه واک کې نسته دالله ﷻ خوښه دی څوک چی
غواړی هغه خلیفه کوی ،دوئ ورته ویل دانه سی کیدای چی موږستاسره خپل سرونه
وبایلو اوخپلی سنیی دقریشو دغشولپاره سپرجوړی کړو اوکله چی ته بریالی سی نوبل
څوک ستاخلیفه اوځای ناستی سی (۱)

نبی کریم ﷺ دبنوهذل بن شیبان قبیلی ته ورغلی ابوبکرصدیق ؓ اوعلی ؓ هم ورسره
ملگری وو مفروق بن عمرو اوهانی بن قبیصه ددې قبیلی مشران وو ابوبکرصدیق ؓ
مفروق ته ویل آیاتاسو ته درسول الله ﷺ دنبوت اورسالت خبررسیدلی دی ؟ مفروق وویل
هو موږ ته دده یادونه سوی، ابوبکر صدیق ؓ ورته وویل همدا زماملگری رسول الله ﷺ
دی،مفروق وویل اې قریشی وروره ته دڅه شی بلنه ورکوی ؟ نبی کریم ﷺ راوړاندی سو
وې فرمایل ، الله ﷻ یودی شریک نه لری اوزه دهغه رالیږل سوی استازی یم داومنه ،
اودالله ﷻ ددین ساتنه وکړه ، قریشو دالله ﷻ دحکم له منولو مخ واړوی اودهغه رسول یې
دروغجن وگڼی اودباطل په لارکې له حق بی پرواسو (والله هو الغنی الحمید) الله ﷻ ترټولو
دیر بی پرواذات دی یعنی الله ﷻ ته خویوه ذره ضرورت نسته چی ته دهغه دین ومنی
بلکې ستاضرورت دی دالله ﷻ ددین دساتنی اومرستی لپاره ودریږه ، هوکه تاسوته
دخپلی کامیابی فکروی نوحق اوهدایت قبول کړه اودباطل اوگمراهی څخه توبه وکاږه ؟
مفروق وویل بل څه شئ ته بلنه ورکوی ؟ نبی کریم ﷺ داآیتونه ورته تلاوت کړه :

قُلْ تَعَالَوْا أَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ أَلَّا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ مِنْ إِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَإِيَّاهُمْ وَلَا تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ ذَٰلِكُمْ وَصَّاكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ (۱۵۱) سورة الانعام

ژباړه : ته ورته ووایه چی راشی چی زه تاسوته هغه شیان ولولم کوم چی ستاسورب
ﷻ پرتاسو باندی حرام کړی دی ، هغه دادی چی دالله ﷻ سره هیڅوک شریک نه کی ،
اودمور اوپلار سره نیکی کوی ، اواولاد دغریبی په وجه مه وژنی موږتاسو اودوئ ته هم
روزی درکوو،اودبیحیایې خواته مه ورځی بیحیایې که ښکاره وی اوکه پټه ، اودچاوینه
ناحقه مه تویوی الله ﷻ وینه تویول حرام کړی دی مگر په حق سره ددې خبرو الله تعالی
تاسوته په ټینگار سره حکم کوی ددې دپاره چی تاسو پوه سی .

---

(۱) سیرت ابن هشام جلد ۱ صفحه ۱۴۸)

Maktaba Tul Ishaat.com

مفروق وویل قسم په الله دا خبری خو دڅمکې دخلکو نه دی ، اې قریشی وروره بل څه شئ ته بلنه ورکوی ؟ نبی کریم ﷺ دا آیتونه ورته ولوستل :

{ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ (۹۰) سورة النحل }

بیشکه الله ﷻ تاسوته دانصاف اونیکی اوله خپلوانوسره دښه سلوک حکم کوی اوله هری بی حیایي اوبد وخبرو اوظلم څخه تاسومنع کوی ددې دپاره چی نصحیت قبول کی مفروق وویل : والله ته خودیر غوره اخلاقواوښوکاروته بلنه ورکوی مگر زمامجبوری داده چی زه دخپل قوم څخه پوښتنه کوم دهغوئ په غیاب کې له تاسره هیڅ ژمنه نه کوم څکه زه نه پوهیږم چی زماقوم به زمادا ژمنه ومنی اوکه بی نه ومنی ، اوبل داوجه دی چی موږدکسری ترلاس لاندی یو له کسری سره موږ ترون کړی دی چی هرنوی کاربه موږ ستا له خبرولوپرته نه کوو زماغالب گمان دی چی که موږله تاسره عهدوکوو نودکسری به خامخادانه خوښوی ،دنبی کریم ﷺ دمفروق رښتیا ویل خوښ سو، اونبی کریم ﷺ وفرمایل چی الله ﷻ دخپل دین په خپله مرستندوئ اوساتونکي دی اوکوم خلک چی دالله ﷻ دین مرسته کوی نژدی ده چی الله تعالی به دوئ دکسری (۱) دځمکی اوخزانومالکان کي ، تردی وروسته نبی کریم ﷺ دابوبکرصدیق ﷺ لاس ونیوی اوله مجلس ولاړسو ، داوس اوخزرج قبیلی کوم خلک چی له مدینی منوری څخه راغلی وو دهغوئ مجلس ته ورغلی ، ددې بیان به ژرستاسومخ ته راشی ان شاء الله هغه خلکواسلام قبول کی اوددین دنصرت اوساتنی وعده یې وکړه (۲) حافظ عسقلانی فرمایې : اخرجه الحاکم وابونعیم والبیهقی باسناد حسن عن ابن عباس ﷺ قال حدثنی علی بن ابی طالب ، ( الحدیث فتح الباری جلد ۷ صفحه ۱۷۱ باب وفود الانصار الی النبی صلی الله علیه وسلم بمکة وبیعة العقبة )

**تنبیه :**

حافظ ابونعیم اصبهانی رحمه الله لیکي :چی زه په دې نه یم خبر چی مفروق اسلام راوړی که نه (۳)

---

(۱) تولی نړۍ دسرپه سترگوصحابه کرام ﷺ ولیدل چی دالله ﷻ په مرسته په څوورځوکې دقیصراوکسری پرخزانوواکمن سو.

(۲) روض الانف جلد ۱ صفحه ۴۱۴، البدایه والنهایه جلد ۳ صفحه ۴۳)

(۳) اسدالغابة جلد ۴ صفحه ۴۰۹)

کاتب :ستاسودډعامحتاج ابوحمزه المهاجرحمدالله. زابلی ،سیوری . کلی جوگیان.

Maktaba Tul Ishaat.com

### دایاس بن معاذ رضی الله عنهُ اسلام راوړل !

په همدې کال ابوالحیسر انس بن رافع دڅو ځوانانو په ملګری په دې نیت مکې ته راغلی وو چې دخزرج په مقابل کې دقریشو له یو تړون وکوی په دغوځوانانو کې ایاس بن معاذ ﷛ هم وو رسول الله ﷺ ودوئ ته تشریف وروړی او ورته وې ویل دکومې موخې لپاره چې تاسو راغلی یاست زه به ترهغه ډیرښئ تاسوته وړاند ی کم ؟ ابوالحیسر اودده ملګروویل هغه لکه څه شئ ؟ رسول الله ﷺ وفرمایل : زه دالله ﷻ رالیږل سوی استازی یم الله ﷻ زه ددې دپاره رالیږلی یم چې بندګان الله ﷻ ته راوبولم یوازې دالله ﷻ بندګی وکوی اوهیڅوک مه شریک کوی اوالله ﷻ پرمابا ندی یوکتاب نازل کړی دی ، وروسته یې څوآیتونه ورته تلاوت کړه اوداسلام بلنه یې ورکړه ،

ایاس بن معاذ ﷛ وویل اې زماقوم قسم په الله ﷻ دکوم مقصدلپاره چې موږ راغلی یو دا ترهغه ډیرغوره اوښه دی ، ابوالحیسر کاڼې راپورته کی اوایاس یې پرمخ په وویشتی او ورته وې ویل موږخوددې کارلپاره نه یو راغلي ، ایاس ﷛ نورڅه ونه ویل اورسول الله ﷺ له مجلس څخه ولاړسو کله چې دوئ مدینې ته ورسیدل څو ورځی لانه وې تیرې سوی چې آیاس ﷛ وفات سو ، دمړینې په وخت کې یې لااله الاالله ، او الله اکبر اوسبحان الله او الحمدلله داکلمې پرژبه جاری وی ، چې هلته ناستوخلکواوریدی تول خلک په دې باور وو چې ایاس ﷛ مسلمان مړسو (۱)حافظ هیسمی ﷫ فرمایې : ددې خبری روایت احمد اوطبرانی کړی اوراویان یې هم ثقه دی (۲)

### په مدینه منوره کې داسلام پیل وسودنبوت ۱۱ کال !

په مدینه منوره کې ډیره آبادی داوس اوخزرج وه اودوئ مشرکین اوبت پرست وو اوله دوئ سره یوځای یهودهم اوسیدل هغه چې اهل کتاب وو ددوئ علماءهم په مدینه منوره کې اوسیدل یهودډیرلږ وو څکه به کله چې دیهودله اوس اوخزرج سره څه جګړه رامنځ ته سوه نویهودو به ویل اوس په نژدی وخت کې نبی آخرزمان پیداکیږی ، موږبه دهغه پیروی کو اوله هغه سره به ملګری سو اوتاسوبه دعاد اوثمود قوم په څیرتباه اوبربادسی کله چې دحج موسم راغلی نودخزرج قبیلې څه خلک مکې ته راغلوداد نبوت یولسم کال وو ،نبی کریم ﷺ له دوئ سره ملاقات وکی اوداسلام بلنه یې ورکړه اوپردوئ باندی یې قرآن پاک تلاوت کی ، دې خلکو نبی کریم ﷺ وپیژندی اوپه خپل مینځ کې یوبل ته وویل قسم په الله ﷻ داهغه نبی دی چې یهودو به یادوی ، ګوری هسی نه چې په دې فضیلت اونیک بختی کې یهودترموږ مخکې سی اودمجلس ختمیدو مخکې یې اسلام ومنی

---

(۱) البدایه والنهایه جلد ۳ صفحه ۱٤۸ ، الاصابه جلد ۱ صفحه ۹۱)

(۲) مجمع الزوائد جلد ٦ صفحه ۳٦۰)

Maktaba Tul Ishaat.com

اونبی کریم ﷺ ته یې وویل ، یارسول الله ﷺ موږ خو پرتاباندی ایمان راوړی دیهودو سره زموږ ډیروخت جګړی راځی که ته اجازه راته وکوی چی موږ هغوئ ته هم داسلام بلنه ورکړو که هغوئ هم دابلنه ومنله نوپه دې صورت کې که موږ اودوئ سره یوځای سو نوترتابه زیات عزتمند څوک نه وی ،

**دالومړنی مسلمانان دخزرج قبیلی څو تنه وو چی ددوئ نمونه په لاندې ډول دی :**

(۱) اسعدبن زرارة رضی الله عنه (۲) عوف بن الحارث رضی الله عنه (۳) رافع بن مالک بن عجلان رضی الله عنه (۴) قطبة بن عامر رضی الله عنه (۵) عقبة بن عامر رضی الله عنه (۶) جابر بن عبدالله بن رئاب رضی الله عنه (۱)

اودسیرت یوشمیرعلماء دجابر رضی الله عنه پرځای دعبادة بن الصامت نوم یادکړی دی (۲) فتح الباری باب وفود الانصار الی النبی صلی الله علیه وسلم بمکة وبیعة العقبة (۳)

داشپږکسان دنبی کریم ﷺ څخه رخصت سو اومدینی منوری ته ولاړل په کوم مجلس کې چی به کښیناستل نودنبی کریم ﷺ یادونه به یې ضرور کوله ، خبره دې ته ورسیده چی دمدینی هیڅ یوکور اوهیڅ یومجلس دنبی کریم ﷺ دیادونی خالی نه سوپاته ،

**دانصارو لومړنی بیعت کال ۱۲ نبوی !**

کله چی دویم کال هغه صحابه کرام رضی الله عنهم راغله نودنبوت دوولسم کال وو دوئ دوولس تنه دنبی کریم ﷺ دملاقات لپاره مکی ته راغلوپنځه خو دهغه شپږو مخکې کسانو څخه وو اواووه نور نوی راغلی وو.چی دهغوئ نومونه په لاندی ډول دی :

(۱) اسعدبن زرارة رضی الله عنه (۲) عوف بن الحارث رضی الله عنه (۳) رافع بن مالک رضی الله عنه (۴) قطبة بن عامر رضی الله عنه (۵) عقبة بن عامر رضی الله عنه په دویم کال جابر بن عبدالله بن رباب رضی الله عنه نه وو راغلی ..

(۶) معاذ بن الحارث رضی الله عنه یعنی دعوف بن الحارث رضی الله عنه وروړ (۷) ذکوان بن عبدقیس رضی الله عنه [۴](۸) عبادة بن الصامت رضی الله عنه (۹) یزیدبن ثعلبه رضی الله عنه (۱۰) عباس بن عباده بن نضله رضی الله عنه (۱۱) ابوالهیثم مالک بن تیهان رضی الله عنه (۱۲) عویم بن ساعدة رضی الله عنه

دادوولس تنه دشپې په منٰی کې عقبه ته نژدی درسول الله ﷺ په خدمت کې حاضر سو او له رسول الله ﷺ سره یې په لاس په دې الفاظ بیعت وکی ، موږبه له الله ﷻ سره هیڅوک نه شریک کوو، اونه به غلاکوو، اونه به زناکوو، اونه به خپل اولادوژنو، اونه پرچابدوایو اونه به په چاپوری تورترو ..

---

(۱) داهغه مشهورجابربن عبدالله بن حرام رضی الله عنه نه دی (زرقانی جلد ۱ صفحه ۳۱۱)
(۲) ابن هشام جلد ۱ صفحه ۱۵۰)
(۳) البدایه والنهایه جلد ۳ صفحه ۱۴۸)
(۴) ذکوان رضی الله عنه تربیعت وروسته په مکه کې پاته سو وروسته یې ومدینی منوری ته هجرت وکړپه دې وجه ذکوان رضی الله عنه مهاجر هم دی اوانصاری هم دی ، زرقانی جلد ۱ صفحه ۳۱۳ عیون الاثر)

Maktaba Tul Ishaat.com

دادانصارولومړني بیعت وو ودې ته بیعت عقبه اولی وایې دوئ چې کله بیعت وکی او مدینې منورې ته بیرته ولاړل نوله دوئ سره عبدالله بن ام مکتوم رضی الله عنه او مصعب بن عمیر رضی الله عنه هم دقرآن اودا حکامو دزدکړې لپاره مدینې ته ولاړه دوئ داسعد بن زرارة رضی الله عنه په کورکې اوسیدل. مصعب بن عمیر رضی الله عنه به خلک اسلام ته رابلل اودمدینې منورې مسلمانانو ته به یې لمونځ ورکوي ددوئ امام وو، یوه ورځ مصعب بن عمیر رضی الله عنه خلکوته دعوت ورکوی ډیرخلک راټول سوی وو، اسیدبن حضیر رضی الله عنه چې کله خبرسو نوتوره یې راواخیسته او راغلی و مصعب بن عمیر رضی الله عنه ته یې وویل ته دلته دڅه لپاره راغلی یې زموږ کوچنیان اوښځې بیلاری کوی ښه به داوي چې ته له دې ځایه ولاړسي، ؟ مصعب بن عمیر رضی الله عنه ورته وویل آیاداکیدای سی چې ته دلږوخت لپاره کښینې اوڅه چې زه وایم هغه واوری که دې خوښ سو نوویې منه اوکه نه نوځان به ځنې وساتې ،اسیدبن حضیر رضی الله عنه وویل داخودی ډیره دانصاف خبره وکړه اسید هم په مجلس کې کینستی، مصعب بن عمیر رضی الله عنه داسلام ښیګڼې اوښه صفتونه ورته بیان کړه اودقرآن کریم تلاوت یې وکی، اسید رضی الله عنه چې واوریدی وې ویل (مااحسن هذاالکلام) داڅومره ښائسته خبرې دی اوڅومره ښې خبرې دی اوپوښتنه یې وکړه چې په دې دین کې دداخلیدوطریقه څنګه وی ؟

مصعب رضی الله عنه ورته وویل اول خپل بدن پاک که اوبیاجامې پاکې که غسل وکوه اوبیاد شهادت کلمه ووایه لمونځ اداکه، اسید رضی الله عنه هم سمدستی ولاړسو جامې یې پاکې کې اوغسل یې وکی اودشهادت کلمه یې ولوسته اودوه رکعته لمونځ یې وکی وروسته یې وویل چې یوبل سړی هم سته که هغه مسلمان سو نوبیابه داوس قبیلې یوسړی هم پربل دین نه پاته کیږی زه اوس ځم هغه تاته رالیږم هغه سړی سعدبن معاذ رضی الله عنه وو اسید رضی الله عنه ولاړی سعدبن معاذ رضی الله عنه ته ورغلی کله چې هغه له لیرې ولیدی نووې ویل چې اسید هغه اسیدنه دی چې مخکې تللی وو داخوپربل مخ معلومیږی، کله چې اسید رضی الله عنه نژدی ورنژدی سو نوسعد رضی الله عنه واسید رضی الله عنه ته وویل ،مافعلت تاڅه وکړل، اسید رضی الله عنه وویل ماده هغه په خبروکې هیڅ عیب پیدانه کی، سعدبن معاذ رضی الله عنه په غصه سو اوتوره یې راواخیسته په خپله ورغلی اسعدبن زرارة رضی الله عنه ته یې وویل که زماله تاسره خپلوی نه وای اوته زما د ترور زوی نه وای نواوس به می په توره سره ددواړوکار ختم کړی ووتا دقوم دبیلاری لپاره مصعب رضی الله عنه دلته راوستلی دی، مصعب رضی الله عنه وویل، چې اې سعد رضی الله عنه د نه سی کیدای چې ته لږکړی کښینې اوزماخبره واوری که دې خوښې سوی وبی منې اوکه نه ستاخپله خوښه چې څه کوی هغه وکوه، سعد رضی الله عنه وویل تادانصاف خبره وکه کینستی، مصعب رضی الله عنه داسلام ښیګڼې بیان کړې اودقرآن تلاوت یې وکی ددې په اوریدوسره دسعد رضی الله عنه رنګ بدل سو پوښتنه یې وکړه چې په دې دین کې دداخلیدولپاره څه شرط شته ؟ مصعب رضی الله عنه ورته وویل

Maktaba Tul Ishaat.com

اول بدن اوجامې پاکې کړه غسل وکوه اوبیا دشهادت کلمه ووایه اودوه رکعته لمونځ وکړه سعد ؓ هم سمدستي ولاړسو غسل یې وکی اوجامې یې پاکې کړې اودشهادت کلمه یې وویله اودوه رکعته لمونځ یې وکی اوله مجلس ولاړی کله چې خپلوخلکوته ورسیدی دوئ چې سعد ؓ ولیدی نولیری یې یوه بل ته وویل چې رنګ یې بدل دی کیدای سي داهغه سعد ؓ نه وی په کوم مخ چې تللی وو ، کله چې خپلوخپلوانوته را ورسیدی نوسمدستي یې دمجلس ناستوخلکوته وویل چې تاسو ته زه څنګه ښکاریږم ټولوپه یوه خوله ورته وویل چې ته زموږمشراوسردار یې اودښه رایه اومشهوری په اعتبارترموږټول غوره اوپوه یې ، سعد ؓ وویل : قسم په الله ﷻ ترهغو به زه له تاسوسره خبره هم نه وکوم ترڅوچې تاسوټولوپرالله ﷻ اودهغه پررسول ﷺ باندی ایمان نه وی راوړی ، ترماښام مخکې دبنی عبدالاشهل قبیله ټوله په اسلام مشرف سو ه اویوناریته اوښځه پاته نه سو چې اسلام یې نه وی راوړی (۱).

له بنی عبدالاشهل څخه یواځې یوسړی دعمروبن ثابت په نامه چې دهغه لقب اُصَیرِم وو اسلام ونه مني ، داحد دجنګ په ورځ یې اسلام راوړی اودااسلام له راوړلو سره سم دجهاد لپاره دجنګ ځای ته ورسیدی اوپه همدغه ورځ شهیدسو ، رسول الله ﷺ دهغه دجنتي کیدو زیری ورکی ابوهریرة ؓ به دمعمی په ډول ویل چې هغه کوم سړی دی چې یو لمونځ یې هم نه دی کړی اوجنت ته داخل سو ؟کله چې به خلکوځواب ورنه کی نودده به په ویل چې هغه دبنی عبدالاشهل په قبیله کې اُصَیرِم دی (رواه البیهقی باسناد حسن مطولا عن ابی هریرة ؓ)(۲)

## درفاعه رضی الله عنهُ اسلام راوړل !

رفاعه بن رافع ذاتي ؓ وایې چې دشپږانصارو ترراتلومخکې زه اوزمادترور زوی معاذ بن عفراء مکې ته راغلو اودنبی کریم ﷺ سره موملاقات وسو هغه اسلام راته وړاندی کی اوداسې یې وفرمایل :اې رفاعه ؓ داراته ووایه اسمان ځمکه اوغرونه چاپیداکړی دی ؟ ماوویل الله ﷻ نبی کریم ﷺ وفرمایل نوبیاخوتاسوددې وړیاست چې بتان ستاسو عبادت وکوی ځکه بتان تاسوجوړکړی دی اوتاسوالله ﷻ پیداکړي یاست خوزه تاسو دیوه خدای ﷻ وعبادت ته رابولم تاسوالله ﷻ یووګڼئ اویواځې دهغه عبادت اوبندګی وکوی ظلم اوتیری پریږدی ماورته وویل چې ښتیاهم ته لویوکاروااوپاکو خویو ته بلنه ورکوی زه له نبی کریم ﷺ سره ولاړسوم اوحرم ته ولاړم اوداااعلان می وکی (اشهدان لااله الاالله وان محمداً رسول الله) زه شاهدی ورکوم چې له الله ﷻ پرته بل څوک دعبادت اوبندګی لائق نسته او محمد ﷺ ریښتینی نبی اورسول ﷺ دی (اخرجه الحاکم وخصائص کبری جلد۱صفحه ۱۸۲)

---

(۱) عیون الاثر جلد۱صفحه ۱۵۸ ، ابن هشام ،طبری ، البدایه والنهایه )———(۲) زرقانی جلد۱صفحه ۳۱۶)

Maktaba Tul Ishaat.com

## په مدینه منوره کښې دجمعې مبارکې لومړۍ لمونځ !

په همدې کال اسعدبن زراره ﷺ په مدینه منوره کښې جُمُعه قائمه کړه صحابه کرامﷺ ولیدل چې دیهود اونصاراو دیوځای والی یوه ورځ په اونۍ کښې شته دیهود خاصه ورځ شنبه یادخالی ورځ وه اودنصاراوو دیوځای والی ورځ په اونۍ کښې یک شنبه وه ځکه له مسلمانانوسره هم دافکرپیداسو چې بایدپه اوونۍ کښې یوه ورځ معلومه کړو اوپه هغه ورځ ټول سره یوځای سو اودالله ﷻ ذکر اوشکر اداکړو اولمونځ وکوو اودالله ﷻ عبادت اوبندګی وکوو،اسعدبن زراره ﷺ دجمعې ورځ معلومه کړه اوپه دې ورځ یې ټولو انصاروصحابه ﷺ ته لمونځ ورکړی ( رواه عبدبن حمید باسنادصحیح عن ابن سیرین )

لنډه داچې صحابه ﷺ ووپه خپل اجتهاد سره جمعه قائمه که اودویم یې دجمعې ورځ په جمعه ونوموله ځکه مخکښې داورځ په یوم عروبه سره یادیدله ، دیوم عروبه پرځای یې جمعه نوم پرکیښبودی د الله ﷻ له لوری وحی نازله سوه اوددوارو تائیدیې وکی اوددوئ دتائیدپه اړه دا آیت نازل سو :{ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِن يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ } [الجمعة:۹آیت]

په دې آیت سره دجمعه فرضیت هم معلوم سو اوداهم معلومه سوه چې دالله تعالی دجمعه لفظ خوښ دی ، الله ﷻ دیوم عروبه پرځای یوم الجمعه وفرمایل اویوم عروبه چې په جاهلیت کښې مشهورودهغه لفظ منعه یې وکړه اوانصاروچې کوم لفظ ټاکلی وو دهغه تائید وسو په دې آیت سره دانصارودااجتهاد تائیداوغوره والی بیان سواوله دې ځخه څو ورځې وروسته رسول الله ﷺ یولیک ومدینې منورې ته ولیږی په هغه کښې دجمعې د قائمولوپه اړه ومصعب بن عمیرﷺ ته لیکلی و چې دنیمایې ورځې وروسته ټول پریوه ځای دالله ﷻ په کورکښې یوځای کیږی اودوه رکعته لمونځ کوی اوپه دې سره الله ﷻ ته نژدیکت حاصل کی،(رواه الدارقطنی عن ابن عباس ﷺ هذاکله من الزرقانی جلد۱ صفحه ۳۱۵)

عبدالرحمن بن کعب مالک ﷺ وایې چې زماپلار کعب بن مالک ﷺ چې به کله دجمعې دلمانځه اذان واوریدی نوداسعدبن زراره ﷺ لپاره یې دبخښنې دعاکوله ، مایوه ورځ پوښتنه ځنی وکړه ، ده راته وویل چې په مدینه منوره کښې ترټولومخکښې اسعدبن زراره ﷺ موږته دجمعې لمونځ راکړی دی (رواه ابوداؤد والحاکم ، اصابه ترجمه سعدبن زراره ﷺ (۱)

فایده ؛ علامه سهیلی رحمه الله لیکي چې په اسلام کښې ترټولومخکښې اسعدبن زراره ﷺ دجمعې لمونځ کړی دی اوپه جاهلیت کښې ترټولومخکښې کعب بن لوی چې دنبی کریم ﷺ لورنیکه دی جمعه قائمه کړی لکه چې دنسب په سلسله کښې بیان تیرسو (۲)

---

(۱) الاصابه جلد۱ صفحه ۳۴) ——— (۲) روض الانف جلد۱ صفحه ۲۶۹)

Maktaba Tul Ishaat.com

## دانصارو ؓ دویم بیعت کال ۱۳ نبوی !

کله چې دویم کال راغلی دنبوت دیارلسم کال وو نومصعب بن عمیر ؓ دمسلمانانوله یوې ډلې سره دحج د اداء کولوپه نیت مکې مکرمې ته روان سو له مسلمانانوسره یوځای داوس اوخزرج څه مشرکین هم ووهغوترډې وخت اسلام نه وومنلی دوئ دحج دپاره روان سوددوئ شمیرترڅلورسوه زیات وو دمشهورقول په بناء دمسلمانانوشمیرپنځه اویا ۷۵ اوپه دوئ کې درې اویا ۷۳ نارینه اودوې ښځې هم وې دوئ ټولو درسول کریم ﷺ په لاس مبارک په هغه غونډۍ کې بیعت وکړچې تیرکال یې بیعت ورسره کړی و اوودې بیعت ته عقبه ثانیه وایې، علامه ابن جوزی رحمه الله دبیعت کونکوصحابه کرام ؓ نومونه یادکړی دی هغه ترپنځه اویا ۷۵ زیات دی اوپه لاندی ډول دی :

(۱)اسعدبن زراره ؓ (۲) اسیدبن حضیر ؓ دحسان بن ثابت ؓ ورور (۳) ابی بن کعب ؓ (۴) اوس بن یزید ؓ (۵) اوس بن یزید ؓ (۶) براء بن معرور ؓ (۷) بشربن براء بن معرور ؓ (۸)بشربن سعد ؓ (۹) بشربن الهیثم ؓ (۱۰) ثابت بن الجزع ؓ (۱۱)ثعلبة بن عدی ؓ (۱۲)ثعلبة بن غنمة ؓ (۱۳)جابربن عبدالله بن عمروبن حرام ؓ (۱۴) جابربن صخر ؓ (۱۵) حارث بن قیس ؓ (۱۶) خالدبن زید ؓ (۱۷) خالدبن عمرو بن ابی کعب ؓ (۱۸) خالدبن عمرو بن عدی ؓ فی قول الواقدی وحده (۱۹) خالدبن قیس ؓ فی قول ابن اسحاق والواقدی ولم یذکره ابومعشروابن عقبه (۲۰) خارجة بن زید ؓ (۲۱) خدیج بن سلامة ؓ (۲۲) خلادبن سویدبن ثعلبه ؓ (۲۳) ذکوان بن عبدقیس ؓ (۲۴) رافع بن مالک ؓ (۲۵) رفاعة بن رافع بن مالک ؓ (۲۶) رفاعة بن عبدالمنذر ؓ (۲۷) رفاعتبن عمرو ؓ (۲۸) زیادبن لبید ؓ (۲۹) زیدبن سهل ابوطلحه ؓ (۳۰) سعدبن زیدبن مالک الاشهلی ؓ فی روایة الواقدی وحده (۳۱) سعدبن خیثمة ؓ (۳۲) سعدبن الربیع ؓ (۳۳) سعدبن عبادة ؓ (۳۴) سلمة بن سلامة بن وقش ؓ (۳۵) سلیم بن عمرو ؓ (۳۶) سنان بن صیفی ؓ (۳۷) سهل بن عتیک ؓ (۳۸) شمربن سعد ؓ (۳۹) صیفی بن سواد ؓ (۴۰) ضحاک بن زید ؓ (۴۱) ضحاک بن حارث ؓ (۴۲) طفیل بن نعمان ؓ (۴۳) ظهیربن رافع ؓ (۴۴) عبادة بن الصامت ؓ (۴۵) عبادبن قیس ؓ (۴۶) عبدالله بن انیس ؓ (۴۷) عباس بن نضله ؓ (۴۸) عبدالله بن ربیع ؓ (۴۹) عبدالله بن رواحه ؓ (۵۰) عبدالله بن زیدصاحب الاذان ؓ (۵۱) عبدالله بن عمروبن حرام ؓ (۵۲) عبس بن عامر ؓ (۵۳) عبیدبن التیهان ؓ یعنی دابوالهیثم بن التیهان ؓ ورور (۵۴) عقبة بن عمرو ؓ (۵۵) عقبة بن عامر ؓ (۵۶) عقبة بن وهب ؓ (۵۷) عبادة بن حزم ؓ (۵۸) عمرو بن حارث ؓ (۵۹) عمرو غزیة ؓ (۶۰) عمرو بن عمیر ؓ (۶۱) عمیربن الحارث ؓ (۶۲) عوف بن حارث ؓ (۶۳) عویم بن ساعده ؓ

Maktaba Tul Ishaat.com

(۶۴) فروة بن عمرو ﷺ (۶۵) قتادة بن النعمان ﷺ (۶۶) قطبة بن عامر ﷺ (۶۷) قیس بن عامر ﷺ (۶۸) قیس بن ابی صعصعه ﷺ (۶۹) کعب بن مالک ﷺ (۷۰) مالک بن تیهان ابوالهیثم ﷺ (۷۱) مالک بن عبدالله بن جعشم ﷺ (۷۲) مسعود بن یزید ﷺ (۷۳) معاذ بن جبل ﷺ (۷۴) معاذبن الحارث ﷺ یعرف بامه عفراء (۷۵) معاذبن عمرو بن الجموح ﷺ (۷۶) معقل بن المنذر ﷺ (۷۷) معن بن عدی ﷺ (۷۸) معوذبن الحارث ﷺ (۷۹) منذربن عمرو ﷺ (۸۰) نعمان بن حارثه ﷺ (۸۱) نعمان بن عمرو ﷺ (۸۲) هانئ بن نیار ابوبرده ﷺ (۸۳) یزیدبن ثعلبه ﷺ (۸۴) یزیدبن خذام ﷺ (۸۵) یزیدبن عامر ﷺ (۸۶) یزیدبن المنذر ﷺ (۸۷) نسیبة بنت کعب ﷺ (۸۸) اسماء بنت عمرو ﷺ..

داټوله نمونه موږد علامه ابن جوزی د کتاب تلقیح صفحه ۲۱۵ څخه نقل کړی دی، علامه ابن هشام په سیرت ابن هشام کې او حافظ ابن سید الناس په عیون الاثر کې تقریبا همدغه نومونه یاد کړی دی یو اځی داتو یا لسو په نمونو کې توپیر راغلی دی،

په مسند احمد کې له جابر ﷺ څخه روایت سوی دی چې لس کاله پرلپسی به رسول کریم ﷺ د خلکو کورو او بازارو او میلوته ورتلی او د اسلام بلنه یې ورکوله او دا به یې ورته ویل (من یؤوینی ومن ینصرنی حتی ابلغ رسالة ربی وله الجنة) څوک به ماته ځای راکی او څوک به زمامرسته وکوی د دې دپاره چې زه دالله ﷻ پیغام ورسوم او دهغه په بدل کې جنت دی، مګر هیچانه ځای ورکی اونه یې مرسته ورسره وکړه موږ له یثرب راغلو اودنبی کریم ﷺ تصدیق مووکی اوهغه ته موځای ورکی په موږکې چې به څوک ونبی کریم ﷺ ته ورغلی هغه به اسلام قبولوی اوهغه به مسلمان کورته راستنیدی کله چې دمدینی هر کورته اسلام ورسیدی نوموږ مشهوره وکړه چې ترڅوپوری به موږ دالله ﷻ رسول ﷺ په دې حال کې پریږدو هغه دمکی په غروکې سرګردانه اوپریشانه ګرزی پیر همدې مهال زموږ اویاتنه له یثرب څخه مکی ته دحج لپاره راغلو، الی اخرالحدیث حافظ ابن کثیر فرمایي هذا اسناد جید علیٰ شرط مسلم، البدایه والنهایه جلد ۳ صفحه ۱۵۹)

کله چې قافله مکی ته ورسیده نومسلمانوپه پټه ورسول کریم ﷺ ته پیغام ولیږی چې موږ ستا دپښومچ کولودپاره راغلی یو رسول الله ﷺ دآیام تشریق په وخت کې دمنی په هغه مبارکه غونډۍ کې دشپې دملاقات وعده وکړه په کوم ځای کې چې تیرکال دوولس مدنیان په بیعت مشرف سوی و رسول کریم ﷺ تشریف راوړی اودنبی کریم ﷺ اکاعباس ﷺ هم ورسره ملګری وو که څه هم هغه تردغه وخت نه و مسلمان سوی مګر درسول کریم ﷺ کومک اوساتنه یې کوله کله چې دوئ دواړه کیناستل نوعباس ﷺ وانصاروته مخ ور واړوی ورته وې ویل چې محمد ﷺ په خپل قوم کې ډیر دعزت اولوړی مرتبی څښتن دی

Maktaba Tul Ishaat.com

قریش که څه هم دده ددین مخالف دی مګر دیرپه درناوی اوښه سترګه ورته ګوری اوموږ دده ساتندویان اومرسته کونکي یو خومحمد ﷺ غواړی چی تاسوته درسی نوکه تاسودده بشپړه ساتنه اومرسته کولای سی اودمرګ تروخت پوری پردې باندی ټینګ پاته کیږی نوښه دی اوکه داسی نه وی نواوس ښکاره ځواب راکړی ؟

انصاروﷺ وویل تاچی کومه خبره وکړه هغه موږ واوریدله دوئ دررسول کریم ﷺ خواته مخ واړوی ورته وې ویل یارسول الله ﷺ ته چی له زموږڅه غواړی موږ دهغه لپاره تیاریو ته چی څه دخپل ځان لپاره غواړی اودالله ﷻ دپاره غواړی له موږڅخه ژمنه او لوظ واخله ، رسول کریم ﷺ وفرمایل : زه تاسوالله ﷻ ته رابولم اواسلام یې ورته وړاندې کی اودقرآن کریم تلاوت یې وکی اوداسی یې وفرمایل چی زه دالله ﷻ لپاره له تاسوداغواړم چی دهغه عبادت اوبندګی کوی اوله هغه سره څوک شریک مه نیسی اوله خپلوملګرو څخه داغواړم چی موږته ځای راکي ، اوڅنګه چی دخپلوزامنواوښځوساتنه کوی دغه رنګه به زموږساتنه کوی په غم اوپه ښادی ، په استراحت او تکلیف ، په بیوزلی او مړتیا کې اوپه هرحال کې به زماخبره منی اوهرڅه چی زه وایم هغه به اوری ، انصاروپوښتنه وکړه چی که موږداسی وکوو نوزموږلپاره به څه بدله وی ؟ رسول کریم ﷺوفرمایل ، جنت یعنی دآخرت همیشه نعمتونه ، انصاروﷺ وویل هرڅه مومنلی دی راکه دبیعت دپاره لاس راپورته که ، ابوالهیثم بن تیهان ﷺ وویل یارسول الله ﷺ زه یوه غوښتنه لرم هغه داچی زموږ اودیهودوترمنځ څه اړیکی شته ستاسره دتعلق په وجه ددوئ اړیکی له موږسره پریکیږی نوداسی خوبه نه وی چی کله الله ﷻ تاته بری درکی اوته بیرته مکی ته راسی اوموږ غمجن هلته پریږدی ؟ رسول الله صلی الله علیه وسلم چی داخبره واوریدله نوپه شونډانوکې یې وخندل اوداسی یې وفرمایل : هیڅ کله به داسی نه کیږی ستاسو نفسونه زمانفس دی اوتاسوزمایاست اوزه ستاسویم ، له چاسره چی ستاسوجګړه وی ، له هغوئ سره زماجګړه دی اوله چاسره چی ستاسی سوله دی له هغوئ سره زماسوله دی په دې خبره باندی ټولوپه ډیره مینه اوخوشالی سره دبیعت دپاره لاسونه پورته کړه (۱)

په دې کې اختلاف دی چی ترټولو مخکې بیعت چاوکی ، دابن سعدپه یوروایت سره ټول مختلف اقوال وجمع کیږی ، سلیمان بن نجیم فرمایې : کله چی داوس اوخزرج په دې اړه اختلاف سو چی ترټولو مخکی چادنبی کریم ﷺ په لاس مبارک بیعت کړی دی نوبعضوو ویل چی په دې باندی عباس ﷺترټولوښه خبردی ، ځکه هغه په دغه وخت کې ناست وو له هغه بایدپوښتنه وسی ، عباس ﷺ وفرمایل :چی ترټولو مخکې اسعدبن زراره ﷺ

---

(۱) قال الحافظ العسقلانی اخرجه ابن اسحق وصححه ابن حبان فتح الباری جلد ۷ صفحه ۱۷۳)

Maktaba Tul Ishaat.com

بیعت کړی دی چې تر ټولو نیک بخته او دبنه نصیب څښتن دی ده لومړی له رسول الله ﷺ سره په لاس بیعت وکړو پسی بیا براء بن معرور رضی الله عنه او بیا اسید بن حضیر رضی الله عنه (۱)

عباس بن عباده الانصاری رضی الله عنه دبیعت دټینګولو او بنه ټینګار لپاره وویل اې دخزجیانو تاسو په دې خبر یاست چې پر کوم شئ باندی تاسو بیعت کوئ هغه څه خطرونه هم لری، په دې پوه سی چې له عرب او عجم سره په جنګ کولو باندی بیعت کوئ که دراتلونکي غمو او تکلیفو په پېښید لو سره یې پرېږدی نو اوس یې لا پرېږدی په هغه وخت کې له ویری پرېښودل ددنیا او اخرت درسوایی سبب کیږی او که تاسو په راتلونکي کې دغمو او ستونزو برداشت کولای سی او دخپلو ځانو او مالو دخرڅولو پر ژمنه دریږی نو والله چې په دې کې ستاسو ددنیا او آخرت بریالیتوب دی ټولو وویل هو موږ پرېږدې بیعت کوو چې د نبی کریم ﷺ لپاره به ځانونه او مالونه ځاره وو دغمو او تکلیفو له ویری قسم په الله ﷻ که موږ دا بیعت پرېږدو.

## تر بیعت وروسته دمشرانو ټاکل!

کله چې ټولو بیعت وکړ نو رسول کریم ﷺ وفرمایل: چې موسی علیه السلام دبنی اسرائیلو څخه دولس نقیبان مشران معلوم کړه دغه شان زه هم دجبرئیل علیه السلام په اشاره سره په تاسو کې دوولس نقیبان معلووم نبی کریم ﷺ هغه دوولس ته مخاطب سو دایې وفرمایل: چې تاسو به دخپل قوم کفیلان او ذمه وار یاست لکه حواریین چې دعیسی علیه السلام کفیلان وو (۲)

دمشرانو نومونه په لاندی ډول دی کفر الله عنهم سیئآتهم وادخلهم جنات تجری تحتها الانهار

(۱) سعد بن زراره رضی الله عنه (۲) عبدالله بن رواحه رضی الله عنه (۳) سعد بن الربیع رضی الله عنه (۴) رافع بن مالک رضی الله عنه (۵) ابوجابر عبدالله بن عمرو رضی الله عنه (۶) براء بن معرور رضی الله عنه (۷) سعد بن عباده رضی الله عنه (۸) منذر بن عمرو رضی الله عنه (۹) عبادة بن صامت رضی الله عنه (۱۰) اسید بن حضیر رضی الله عنه (۱۱) سعبد بن خیثمه رضی الله عنه (۱۲) رفاعة بن عبدالمنذر رضی الله عنه)

او بعض علماء درفاعة رضی الله عنه پرځای دابوالهیثم بن تیهان رضی الله عنه نوم یاد کړی دی امام مالک رحمه الله فرمایې چې ماته دانصارو یوه سپین ږیری بیان کړی دی چې دمشرانو دټاکلو په وخت کې جبرئیل علیه السلام رسول الله ﷺ ته په اشاره ویل چې فلانی نقیب وګرزوه او فلانی نقیب وګرزوه (۳) زهری رحمه الله وایې چې نبی کریم ﷺ انصارو رضی الله عنهم ته وفرمایل چې زه ستاسو څخه دوولس نقیبان غوره کوم ستاسو څخه دی څوک دافکرنه کوی چې زه ولی مشرنه سوم ځکه زه ماموریم څنګه چې حکم دی هغه شان یې ټاکم او جبرئیل علیه السلام دنبی کریم ﷺ څنګ ته ناست وو دهریوه دمشری حکم چې به وو هغه ته به یې اشاره کوله (۴)

---

(۱) قال العلامة الزرقانی رواه البیهقی باسناد قوی عن الشعبی ووصله الطبری واخرجه احمد. زرقانی جلد۱ صفحه ۳۱۷). سیرة ابن هشام جلد۱ صفحه ۱۵۶)
(۲) طبقات ابن سعد ۱۵۰)
(۳) زرقانی جلد۱ صفحه ۳۱۷)
(۴) روض الانف جلد۱ صفحه ۲۷۷)

Maktaba Tul Ishaat.com

کله چې سهارسو داخبرسمدستي په مکه کې خپورسو قریشو دیثرب له مشرکینو څخه پوښتنه وکړه هغوئ خو په دې بیعت نه وو خبرنو ځکه یې ورته وویل چې دا خبر دروغ دی دوئ ورته وویل داخبربالکل غلط دی که داسې وی نو موږبه هرومرو په څه خبرید و له دې وروسته قافله دمدینې پرلور روانه سوه له روانیدو وروسته قریش په دې خبرسو چې داخبررښتیاوو دوئ هڅه وکړه چې انصارراوګرزوی اوددانصارودګیرلودپاره له مکې ووتل خوهیڅ په لاس نه ورغله ځکه قافله تللې وه یوازې سعدبن عباده ﷺ له قافلې پاته سوی وو هغه یې دلارې له مینځه راوګرزوی اوډیر یې ووهی جبیربن مطعم راغلی هغه یې څینې خلاص کی (ابن هشام جلد ۱ صفحه ۱۵۷)

**بیعت څه ته وایې اودلته یې څه مناسبت دی !**

بیعت له بیع جوړی بیع خرڅولوته وایې اودشریعت په اصطلاح کې په ډیره خو شا لی اومینه سره خپل ځان اومال دالله ﷻ په لاس دجنت په بدل کې خرڅولوته بیعت وایې :
کله چې دابیعت وسو نوعبدالله بن رواحه ﷺ وویل یارسول الله ﷺ تاچې له موږ څه پرڅه بیعت واخیتسی داراته ووایه چې ددې په بدل کې به موږته څه راکول کیږی ؟ نبی کریم ﷺ وفرمایل : جنت عبدالله بن رواحه ﷺ وویل (ربح البیع لانقیل ولانستقل) ډیره ښه اوګټوره بیع دی موږ ددې بیع په ماتولو هیڅکله نه راضی کیږو .
په دې اړه داآیتونه نازل سوه :
إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِي التَّوْرَاةِ وَالْإِنْجِيلِ وَالْقُرْآنِ وَمَنْ أَوْفَى بِعَهْدِهِ مِنَ اللَّهِ فَاسْتَبْشِرُوا بِبَيْعِكُمُ الَّذِي بَايَعْتُمْ بِهِ وَذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ (۱۱۱) آیت ، سورة التوبه)
ژباړه : په تحقیق سره الله ﷻ دمسلمانانو ځانونه اومالونه دجنت په بدله کې رانیولی دی ، دوئ به دالله ﷻ په لاره کې جهادکوی کله به دوئ نوروژنی اوکله به دوئ وژل کیږی دادالله ﷻ رښتینې وعده ده په تورات اوانجیل اوقرآن کې اوترالله ﷻ هیڅوک ډیروعده پالونکی نه سی کیدای نواې مسلمانانوتاسوته دزیرې وی اوستاسوداسودا دې ستاسومبارک وی هغه چې تاسو له الله تعالی سره کړی داډیرلوی بریالیتوب دی.
(رواه الحاکم فی الاعن عن کعب بن مالک واحمدعن جابر ، فتح الباری جلد ۶ صفحه ۲ کتاب الجهاد
په جنت کې به یو بازار جوړیږی هر چاچې په دنیاکې دالله ﷻ په لاره کې خپل ځان اومال خرڅ کړی وی اوځان اومال یې الله ﷻ ته سپارلی وی هغه به په دې بازار کې په خپله خوښه شیان رانیسی له هغه بازاره چې څه ذده زره غواړی هغه به بې قیمته اخلې ځکه هغه خپل قیمت ځان اومال مخکې ورکړی دی . ولله درالقائل)

**مسئله** :محمد بن اسحق لیکي چې رسول اللهﷺ به یو اځی له نارینه وو سره په لاس بیعت په کوی او له ښځو سره یې په لاس نه کوي بلکې یو اځی دژبې په اقرار او ژمنه اخیستلو سره به یې داورته فرمایل : ځي له تاسو سره بیعت وسو (١)
ام المؤمنین عائشه صدیقه رضی الله عنها فرمایې :
أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَمْتَحِنُ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ بِهَذِهِ الْآيَةِ بِقَوْلِ اللهِ { يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعْنَكَ إِلَى قَوْلِهِ غَفُورٌ رَحِيمٌ } قَالَ عُرْوَةُ قَالَتْ عَائِشَةُ فَمَنْ أَقَرَّ بِهَذَا الشَّرْطِ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ قَالَ لَهَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَدْ بَايَعْتُكِ كَلَامًا وَلَا وَاللهِ مَا مَسَّتْ يَدُهُ يَدَ امْرَأَةٍ قَطُّ فِي الْمُبَايَعَةِ مَا يُبَايِعُهُنَّ إِلَّا بِقَوْلِهِ قَدْ بَايَعْتُكِ عَلَى ذَلِكِ (صحیح بخاری رقم الحدیث ٤٥١٢) (٢)
ژباړه : نبی کریم ﷺ به د مهاجرو ښځو په دې آیت شریف سره امتحان اخیستی کومی ښځي چې به هغه شرطونه ومنل هغه چې په دې آیت کې یاد سوی دی له هغې سره به یې په خبرو بیعت کوی او دا به یې ورته وویل چې ماله تاسره په خبرو بیعت وکړ ، قسم په الله ﷻ د رسول ﷺ لاس مبارک دبیعت په وخت کې له هیڅ ښځي سره نه دی موښتی یو اځی د خولی په ویناسره به یې بیعت کوی چې ماله تاسوسره په ژبه بیعت کړی دی .
او په مسند احمد او معجم طبرانی کې له اسماء بنت یزید رضی الله عنها څخه روایت سوی دی چې رسول اللهﷺ وفرمایل :انی لااصافح النساء ولکن آخذ علیهن ما اخذ الله علیهن )
ژباړه زه له ښځو سره لاس په لاس بیعت نه کوم یو اځی د الله ﷻ دپیروی ژمنه ځنی اخلم او دا روایت د عبدالله بن زبیر رضی الله عنه څخه په طبقات ابن سعد او مسند احمد او ترمذی کې هم راغلی دی ، امام ترمذی فرمایې دا حدیث حسن او صحیح دی ، نو له دې امله نن صبا چې یو شمیر ناپوه پیران دا کار کوی دا د شریعت خلاف دی اسلام له دې بیزاره دی خلک دی نه په دې ناپوهانو پیرانو نه خطاوزی (٣)
دانصارو قافله له مکی څخه مدینې ته ورسیده دخپل اسلام اعلان یې وکی د مدینې ډیری قبیلې په اسلام کې داخلی سوی مگر بعض سپین ږیری لا تراوسه په هم پر هغه زړه بت پرستی باندی ډیر ټینګ ولاړ وو له دوئ څخه یو عمرو بن الجموح د بنی سلمة قبیلې مشر او سردار دی خو دده زامن معاذ بن عمرو بن الجموح رضی الله عنه د رسول کریم ﷺ په لاس باندی بیعت کړی وو او له مکی څخه مدینې ته راستون سو، عمرو بن الجموح د لرګی څخه ډیر ښائسته بت جوړ کړی وو او هره ورځ به یې د هغه عبادت کوی او ډیر به یې نازوی په ښو عطرو به یې خوشبو به کوی او پر یولی به یې یوه شپه دده زوی معاذ بن عمرو رضی الله عنه او

---
(١) ابن هشام جلد ١ صفحه ٦٣
(٢) بخاری شریف جلد ٢ صفحه ٧٢٦
(٣) کنزالعمال جلد ١ صفحه ٢٦

Maktaba Tul Ishaat.com

معاذبن جبل ﷺ اودبنی سلمه ځونورځوانان راټول سودامشوره یې وکړه چې دعمروبن الجموح بت به وړو اوپه یوه کنده کې به یې غورزوو کله چې شپه سوه دوئ راغلو بت یې یوړوی په یوه مرداره کنده کې یې وغورځوی ، کله چې سهارسو نوعمروبن الجموح ولیدل چې دده خپل جوړکړی خدای نسته ، وې ویل افسوس زه نه یم خبرچې زماخدای چاتښتولی دی اودهغه په لټون پسی له کوره راووتی یوی خوااوبلی خواته سرګردانه ګرزیدی ورروسته یې بت په یوه کنده کې پرمخې پروت ولیدی ده له هغه ځایه بت راواخیستی او راروان سو بت یې راوړی ښه یې پریولی اوخوشبویه یې کی بیرته یې پرخپل ځای ودروی کله چې دویمه شپه سوه نوبیادې مبارکانودتیری شپې کاروکړ او بیا یې هغه بت په یوه کنده کې وغورزوی، کله چې سهارسو نوعمروبن الجموح بیا د هغه په لټه پسی ووتی ، بت یې پیداکی اورایې وړی پاک یې کی اوخوشبویه یې کی کله چې ځوورځی پرلپسی داناورین پربت تیرسو نوعمرو بن الجموح ډیرغمجن سو بت یې راوړی اوپرخپل ځای یې ودروی او توره یې راواخیسته دبت په غاړه یې وځړوله اوورته په خبروسو ده بت ته وویل قسم په الله که زه په دې خبریم چې له تاسره دابدچلند ځوک کوی که په تاکې ځه توان اوخیروی نوداتوره درسره شته اوته په خپله دخپل ځان ساتنه وکوه،کله چې شپه سوه نومعاذ ﷺ اوملګری بیاراغلو اودبت له غاړی یې توره خلاصه کړه اوبت یې له یوه مردارسوی سپي سره په یوپړی وتړی اودواړه یې په یوه ځاه کې وځړول کله چې سهارسو نوعمروبن الجموح بیاغمجن سو چې بت خوبیانسته عمرو بن الجموح ډیرغمجن دبت په لټون ووتی که ګوری بت اویومړسپی دواړه په یوه پړی ځړیږی ددوئ په لیدوسره سم یې سترګی خلاصی سوی اوبت ته یې وویل قسم په الله ﷻ که ته خدای وای نودومره به نه ذلیل کیدی ده بت هم هلته پریښودی راغلی اواسلام یې راوړی اودالله ﷻ شکریې اداء کی چې الله ﷻ په خپل رحمت سره له دې ګمراهی ځه وژغورلم اوله ړوندوالی ځخه یې بیناوګرزولم اوداشعرونه یې وویل :

وَاللّٰهِ لَوْ كُنْتَ إِلٰهًا لَمْ تَكُنْ ::::::::::::::::: أَنْتَ وَكَلْبٌ وَسْطَ بِئْرٍ فِي قَرَنٍ

قسم په الله ﷻ که ته خدای وای نوته به په کوهی کې له سپي سره نه وی تړل سوی

اف لملقاک الها مستدن (۱) ::::::::::::::::: الآن فتشناک عن سوء الغبن

ستاخدایې دې بربادسی نن موږ په خپل، کم عقلی اوناپوهی پوه سو .

الحمد لله العلي ذي المنن ::::::::::::::::: الواهب الرزاق دیان الدين

ستاینه هغه ذات لره دی چې لوی احسان کونکی اورزق ورکونکی اوبدله ورکونکي دی

هُوَ الَّذِي أَنْقَذَنِي مِنْ قَبْلِ أَنْ ::::::::::::::::: أَكُونَ فِي ظُلْمَةِ قَبْرٍ مُرْتَهَنْ

---

(۱) قوله مستدن من السدانة وهي خدمت البيت وتعظيمه ، روض الانف جلد ۱ صفحه ۲۸)

Maktaba Tul Ishaat.com

هغه موږ له دې بیلارې څخه خبرکړو مخکې تردې چې زه د قبرپه تیاروکې خبرسم
بِأَحْمَدَالْمَهْدِيِّ النَّبِيِّ الْمُؤْتَمَنِ (۱)
د احمد مجتبیٰ ﷺ دالله ﷻ دلارې لاربنوونکی نبی امین په برکت موږ وژغورل سو .
او دا شعرونه یې هم ولوستل :

اَتُوْبُ اِلَى اللهِ مِنَّا مَضَى ::::::::::::::::::::::::::::وَاَسْتَنْقِذُ الله من نارِهِ
زه له تیروتولو ګناهو څخه الله ﷻ ته توبه کارم او ددوزخ له اوره پناه غوارم

وَاُثْنِي عَلَيهِ بِنُعْمَائِهِ ::::::::::::::::::::::::اِلَهَ الْحَرامِ وَ استارِهِ
او دهغه دنعمتو شکرادا کوم هغه چې دبیت الحرام او دهغه دپردو مالک ﷻ دی

فَسُبْحَانَهُ عَدَّ الْخَاطِئِين ::::::::::::::::::::::وَقَطْرُ الْسَّمَاءِ وَمِدْرارُهُ
او دهغه پاکی بیانوم په اندازه او شمیر دګناهګارانو او دباران دڅاڅکو په شمیر بیانوم

هَدَانِي وَقَدْ كُنْتُ فِي ظُلْمَةٍ :::::::::::::::::::::حَلِيْفَ مناةٍ وَاَحْجَارِ
هغه ماته لاروښوده په داسې حال کې چې زه دکفر او شرک په تیاروکې پټ وم او دمناة او دهغه د همجنس کانو ملګری ګرزیدلی وم

وَاَنْقَذَنِي بَعْدَشَيْبِ الْقذا:::::::::::::::::::::::مِنْ شَيْنٍ ذَاكَ وَمِنْ عَارِهِ
او دسپین ږیروالی څخه وروسته الله ﷻ زه له دبت پرستی له شرم او پیغوره خلاص کړم

فَقَدْ كِدْتُ اُهْلِكُ فِي ظُلْمَةٍ::::::::::::::::::::::تَدَارَكَ ذَاكَ بِمِقْدَارِهِ
نژدی وم چې ددې بت پرستی په تیاروکې بربادسم ایمان راوړلو ددې ځای ونیوی

فَحَمْداً وَشُكْراً لَهُ مَابَقِيْتُ:::::::::::::::::::::اِلهُ الْاَنَامِ وَجَبَّارِهِ
اې دمخلوق پیداکونکی خدایه ترڅوچې زه ژوندی یم ترهغه وخت پورې به زه ستاثناء او ستاینه او حمد وایم

اُرِيْدُبِذَلِكَ اِذْقُلْتُهُ ::::::::::::::::::::::::::مُجَاوَرَةَ اللهِ فِي دَارِهِ
په دې وینا سره زما موخه او هدف دادی چې ماته دالله ﷻ نژدی والی حاصل سی (۲)

**نکته** : دالله ﷻ دعادت شریف دی چې کله دانبیاء او رسولانو علیہم السلام انکار او تکذیب ترحد واوړی او دانبیاء علیہم السلام په پلویانو او منونکو باندې غمونه او تکلیفونه پای ته ورسیږی او پیغمبرانِ ددوئ له اسلام راوړلو ناامیده سی نو په همدې وخت کې دالله ﷻ کومک راځي لکه چې الله ﷻ فرمایي : أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُمْ مَثَلُ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ مَسَّتْهُمُ الْبَأْسَاءُ وَالضَّرَّاءُ وَزُلْزِلُوا حَتَّى يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ مَتَى نَصْرُ اللَّهِ أَلَا إِنَّ نَصْرَ اللَّهِ قَرِيبٌ (۲۱۴) آیت سورة البقرة) وقال الله تبارک وتعالی : حَتَّى إِذَا اسْتَيْأَسَ الرُّسُلُ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ قَدْ كُذِبُوا جَاءَهُمْ نَصْرُنَا فَنُجِّيَ مَنْ نَشَاءُ وَلَا يُرَدُّ بَأْسُنَا عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ (۱۱۰) آیت سورة یوسف)

(۱) البدایه والنهایه جلد ۳ صفحه ۱۶۵، ابن هشام جلد ۱ صفحه ۱۵۸)
(۲) دلائل ابی نعیم جلد ۲ صفحه ۱۱۰)

Maktaba Tul Ishaat.com

ژباړه : ایا ستاسو دا ګمان دی چې جنت ته به پرته له تکلیفو داخل سی او تاسو ته به د تیرو امت ... حیرتکلیفونه نه وه رسیږي هغوئ ته دومره ضررونه او تکلیفونه ورسیدل چې رسول او مؤمنانو به ویل چې دالله عزوجل مرسته به کله راځي نو په هغه وخت کې به دا ورته وویل سو چې خبردار! دالله ﷻ مرسته او نصرت ډیر نژدې دی ،

او په یو بل آیت کې الله تعالی فرمایي : تردې حده چې انبیاء کرام علیهم السلام به نا امیده سو او له دوئ سره به دا ویره پیدا سوه چې د خلکو خامخا دا خیال او ګمان دی چې موږ ته غلطه خبره سوې په هغه وخت کې به زموږ مرسته دوئ ته را ورسیده .

دغه رنګه د رسول الله ﷺ او دده د ملګرو غمونه او تکلیفونه پای ته ورسیدل او د طائف سفر د دوئ دلاری ته راتلو یو قسم نا امیدی هم پیدا که نو په هغه وخت کې د جاءهم نصرنا مصداق ښکاره سو او د الله ﷻ نصرت او مرسته راورسیده هغه دا چې الله ﷻ انصار د رسول الله ﷺ او دده د مرستې او ساتنې لپاره له مدینې څخه را واستل او له نبي کریم ﷺ سره یې په لاس بیعت وکې او د نبي کریم ﷺ د مرستې او ساتنې وعده یې وکړه او بیرته ولاړل ، فرضی الله عنهم ورضوعنه ،

## مدینې منورې ته هجرت پیل سو !

لکه څنګه چې د نبوت پیل په رښتینې خوبو وسو دغه رنګه د هجرت پیل هم د ښو خوبو په لید لو سوی دی په پیل کې رسول الله ﷺ ته په خوب کې د هجرت ځای وښودل سو خو د ځای نوم نه وښودل سو بلکې یوائې کوتاه دومره ورښودل سوی وو چې ته به و خورما لرونکې ځمکې ته هجرت کوې په دې وجه به رسول الله ﷺ په فکر چې کیدای سي دا ځای یمامه یا هجر وي نبي کریم ﷺ په دې شک او تردد کې وو چې د الله ﷻ له لوری وحی راغله او صحابه کرام ﷺ ته یې مدینې منورې ته د هجرت کولو اجازه وکه (۱)

په یو بل حدیث شریف کې راغلی دی چې الله ﷻ په نبي کریم ﷺ باندې وحی نازله کړه چې د مدینې او بحرین او قنسرین دې درې سره ښاروکې چې په کوم یو ستا خوښ وي هغه به ستا د هجرت کور وي ، (رواه الترمذي والبيهقي عن جرير ﷺ كذا في البداية والنهاية جلد ۳ صفحه ۱۶۸)

**نکته**: لکه څنګه چې وعزتمند میلمه ته ډیر ځایونه وړاندې کیږي کوم ځای چې دده خوښ وي پر هغه ځای کښینې دغه رنګه د اعزاز او اکرام په ډول رسول الله ﷺ ته ډیر ځایونه وښودل سو او په پای کې مدینه منوره معلومه سوه او د هجرت ځای وټاکل سو ،

محمد ابن اسحق وایي چې د بیعت عقبه له پوره کیدو وروسته رسول الله ﷺ صحابه کرام ﷺ ته و مدینې ته د هجرت کولو حکم وکی ، ددې حکم په اوریدو سره په پټه باندې د هجرت لړی پیل سوه تر ټولو مخکې د رسول الله ﷺ رضاعی وروړ ابوسلمة بن عبدالاسد مخزومی ﷺ له خپلی ښځی او ماشوم سره د هجرت نیت وکی مګر هغه وخت

(۱) زرقانی جلد ۱ صفحه ۳۱۸)

Maktaba Tul Ishaat.com

هجرت کول هم څه آسان کار نه وو هر چاچې به د هجرت اراده وکه قریشو به لا رورته بندو.
اوپوره کوښښ به یې کوي چې څوک له مکې ولاړنه سي مهاجرو ته به یې رنګارنګ
تکلیفونه رسول کله چې ابو سلمة ﷺ پر اوښ کجاوه کېښوده ښځه او ماشوم یې پر اوښ
باندې سپاره کړل قریش هم سمدستي خبر سود ام سلمة ﷺ خپلوان راغلو ابو سلمة ﷺ ته
یې وویل ته تلای سې مګر زموږ ترور ام سلمة ﷺ نه سی بیولای ام سلمة ﷺ (۱) یې
ترلاس ونیوه اوراکش یې کړه اوله بلې خوا دابو سلمه ﷺ خپلوان راغلو ویل یې چې
داماشوم خو زموږ د قبیلې دی ماشوم څوک له ځان سره نه سی بیولای او دام سلمة ﷺ له
غېږې څخه واخیستی مور اوپلار او ماشوم درې سره بېل سو ابو سلمه ﷺ یوائې مدینې
ته روان سو ځکه ام سلمه ﷺ خپلو خپلوانو ځنې وګرزوله او ماشوم یې دابو سلمه ﷺ قبیلې
ځنې وګرزوی ابو سلمه ﷺ خپله یوائې مدینې ته روان سو ته ام سلمه ﷺ وایې کله چې
به سهار سو نوزه به ابطح په نامه ځای ته ولاړم او ترما ښامه به مې ژړل په دې ژړاکې یو کال
تیر سو بل وخت زما دا کاله زامنو څخه دیوه پر ما زړه وسوځی او زما قبیلې بني المغیرة ته
یې وویل چې ستاسو پر دې بېچاره ښځه زړه نه سوځی تولو ورځ په ژړاوی بني المغیره
ماته د مدینې د تلو اجازه راکړه اوبني الاسد چې د ابو سلمه ﷺ قبیله وه هغوئ خپل ماشوم
راته وسپاری ماکوچنی په غېږکې راواخیستی او په اوښ سپره سوم یوائې مې د مدینې
منورې لاره ونیوه او روانه سوم کله چې د تنعیم په نامه ځای ته ورسیدم نو عثمان بن طلحه
ﷺ راسره مخامخ سو (۲) هغه پوښتنه راڅخه وکړه چې د کوم ځای د تلو اراده لرې ما وویل
د خپل مېړه ځم مدینې منورې ته هغه پوښتنه وکه آیا ستاسره څوک سته ؟ ما وویل «لَا وَاللهِ
اِلاَّ اللهُ وَبُنَیَّ هٰذَا» ما ورته ویل نه قسم په الله که هیڅوک وی مګر الله ﷻ او زما دا کوچنی زوی
، د دې خبرې په اورید و سره عثمان ﷺ ډیر غمجن سو ، ده سمدستي د اوښ مهار ونیوی
او مخکې روان سو موږ خپل سفر ته دوام ورکي کله چې به د کښېنته کیدو ځای راغلی نو ده
به اوښ ګونډه کی او په خپله به لیرې یوې خواته ودریدی کله چې به زه راکښته سوم
نو دئ به بیرته راغلی او اوښ به یې بوتلی او په یوه ونه پورې به یې وتړی او د هغې ونې
سایه ته به کېنستی ، او کله چې به د تګ وخت راغلی نو ده به اوښ راوستی او نو موړی به
ولاړې یوې خواته به ودریدی ماته به یې وویل سپره شه ، کله چې به زه سپره سوم نو دئ به
راغلی او د اوښ مهار به یې ونیوی هر ځای چې به مود مه کوله نو داسې به یې کول تر څو

(۱) دا هغه ام سلمة ﷺ دی چې د ابو سلمة ﷺ له مرګ وروسته د نبی کریم ﷺ په نکاح کړه او د ټولو مسلمانانو مور ده)
(۲) عثمان بن طلحه ﷺ د حدیبیه د سولې په وخت کې په اسلام مشرف سو او له خالد بن ولید ﷺ سره یې هجرت وکړ او مدینې
منورې ته ولاړی ، عثمان بن طلحه ﷺ د عمر فاروق ﷺ د خلافت په وخت کې شهید سو ، روض الانف جلد ۱ صفحه ۲۸۴)

Maktaba Tul Ishaat.com

مدينې منورې ته ورسيدو كله چې دقباد كلي سرايونه ښكاره سو نوعثمان رضي الله عنه وويل چې په دې كلي كې ستا ميره استوګنه كوي دالله ﷻ دنامه په بركت هغه كلي ته داخل سو اوزه يې خپل ميړه ته ورسولم اوعثمان بن طلحه رضي الله عنه بيرته مكې ته ولاړ ، قسم په الله ﷻ كه ماتر عثمان رضي الله عنه ډيرشريف اوعزتمند څوك ليدلى وي (۱)

له ده وروسته عامربن ربيعه رضي الله عنه له خپلې ښځې ليلى بنت خيثمه رضي الله عنها اوورپسې ابواحمد بن جحش رضي الله عنه اودده وروعبدالله بن جحش رضي الله عنه له خپلې كورنۍ سره هجرت وكړ اوسرايوته يې قلف ورواچوى ، عتبه اوابوجهل راغلوددوئ سرايونه يې خالي وليدل دوئ همداحالت په سترګوليدى چې خلك يويو ځي اودمكې مكرمې سرايونه خالي كيږي ددې حالت په ليدلوعتبه ډيرغمجن سو اوپه اسويلى يې داشعروو وايو :

كُلُّ دَارٍ وَإِنْ طَالَتْ سَلَامَتُهَا ::::::: يَوْمًا سَتُدْرِكُهَا النَّكْبَاوَالْحُسوب..

هرسراى كه څه هم تر ډيرى مودى آباد وى مګريوه ورځ نه يوه ورځ هغه ته غم اوماتم رسيږي وروسته ده وويل چې داټول زموږ دوراره له لاسه دى ځكه ده زموږ ټولنه سره بيله كړه،تردوئ وروسته عكاشه بن محصن رضي الله عنه اوعقبه بن وهب رضي الله عنه اوشجاع بن وهب رضي الله عنه اواربدبن جميرة رضي الله عنه اومقدبن بنانه رضي الله عنه اوسعيدبن رقيش رضي الله عنه اومحرزبن نضله رضي الله عنه اويزيدبن رقيش رضي الله عنه اوقيس بن جابر رضي الله عنه اوعمروبن محصن رضي الله عنه اومالك بن عمرو رضي الله عنه اوصفوان بن عمرو رضي الله عنه اوثقيف بن عمرو رضي الله عنه اوربيعه بن اكثم رضي الله عنه اوزبيربن عبيد رضي الله عنه اوتمام بن عبيده رضي الله عنه اوسنجرة بن عبيده رضي الله عنه اومحمدبن عبدالله بن جحش رضي الله عنه اوله ميرمنو څخه زينب بنت جحش رضي الله عنها اوام حبيبه بنت جحش رضي الله عنها اوجذامه بنت جندل رضي الله عنها اوام قيس بنت محصن رضي الله عنها اوام حبيب بنت ثمامه رضي الله عنها اوآمنه بنت رقيش رضي الله عنها اوسنجرة بنت تميم رضي الله عنها اوحمنه بنت جحش رضي الله عنها هجرت وكړ اوتردوئ وروسته عمرفاروق رضي الله عنه اوعياش بن ابى ربيعه رضي الله عنه له شلوسپروسره يوځاى دهجرت لاره ونيوه ، هشام بن العاص رضي الله عنه هم له عمر فاروق رضي الله عنه سره دهجرت هوډوكړ مګرقريشو دده مخه ونيوه اونوموړى يې له هجرت كولو راوګرزوى كله چې عمرفاروق رضي الله عنه اوعياش بن ابى ربيعه رضي الله عنه مدينې ته ورسيدل نوابوجهل بن هشام اوحارث بن هشام دابوجهل خبيث ورور چې وروسته بيايه اسلام مشرف سو دواړه مدينې ته راغلل اوعياش رضي الله عنه ته يې وويل چې ستامور قسم كړى دى چې ترڅو چې تا ونه وينى كه ترهغوبه نه سرږمونځوى اونه به له لمروسايې ته كښينى ، عياش رضي الله عنه چې داخبره واوريده نوپرموريې زړه وسوځى اوله ابوجهل خبيث سره يوځاى راروان سو مكې ته تررسيدومخكې ابوجهل خبيث پر لار په رسيووتړي اومكې ته يې لاس تړلى راوستى ترډيره وخته په مكه كې بندى وواورنګارنګ تكليفونه يې وركړه رسول الله ﷺ

(۱) البدايه والنهايه، جلد ۱، صفحه ۱۶۹)

Maktaba Tul Ishaat.com

به هر سهار په لمانځه کې قنوت نازله لوستی او ددوئ دا زاد يد لو داسی دعا به يې داکوله
اللهم انج الوليد بن الوليد وسلمة بن هشام وعياش بن ابی ربيعة
یاالله وليد رضی الله عنه او سلمه رضی الله عنه او عياش رضی الله عنه ته د کافرانو له ظلم خلاصون ورکی ..
کله چې دوئ د الله عزوجل په مرسته له بنده خلاص سو سمدستی مدينی ته راغلو
کومو کسانو چې له عمرفاروق رضی الله عنه سره هجرت کړی دی دهغوئ نمونه په لاندی ډول دی :
(۱) زيد بن الخطاب رضی الله عنه د عمرفاروق رضی الله عنه مشر ورور (۲) عمرو بن سراقه رضی الله عنه (۳) عبدالله بن سراقه رضی الله عنه (۴) خنيس بن حذافه سهمی رضی الله عنه (۵) سعيد بن عمرو بن نفيل رضی الله عنه (۶) واقد بن عبدالله التميمی رضی الله عنه (۷) خولی بن خولی رضی الله عنه (۸) مالک بن ابی خولی رضی الله عنه (۹) اياس بن بکير رضی الله عنه (۱۰) عاقل بن بکير رضی الله عنه (۱۱) خالد بن بکير رضی الله عنه دې نومو ړو صحابه رضی الله عنهم له عمرفاروق رضی الله عنه سره يوځای مدينی منوری ته کډه وکړه ،
ددوئ تر هجرت وروسته د مهاجرينو يوه لويه قافله تياره سوه د هغوئ نمونه داسی دی ،
عبيدالله رضی الله عنه او صهيب بن سنان رضی الله عنه او حمزه بن عبدالمطلب رضی الله عنه او زيد بن حارثه رضی الله عنه ابو شد کناز بن حصن رضی الله عنه او انسه رضی الله عنه او ابوکبشه رضی الله عنه او عبيدة بن الحارث رضی الله عنه او دهغه دواړه ورونه طفيل بن الحارث رضی الله عنه او حصين بن حارث رضی الله عنه او مسطح بن اثاثه رضی الله عنه او سويط بن سعد رضی الله عنه او طليب بن عمير رضی الله عنه او خباب بن الارت رضی الله عنه او عبدالرحمن بن عوف رضی الله عنه او زبير بن العوام رضی الله عنه او ابوسبرة بن ابی رهم رضی الله عنه مصعب بن عمير رضی الله عنه ابوحذيفه بن عتبه رضی الله عنه او سالم رضی الله عنه د حذيفه رضی الله عنه مريی او عتبه بن غزوان رضی الله عنه او عثمان بن عفان رضی الله عنه دوئ ټولو و مدينی ته هجرت وکی
لنده دا چې په وروورو ټولو صحابه رضی الله عنهم هجرت وکی مدينی ته ورسيدل په مکه کې يواځې رسول الله ﷺ او ابوبکرصديق رضی الله عنه او علی کرم الله وجهه پاته سوا و يو څو نور بيکسه او بيوزله مسلمانان هغه چې د قريشو په لاس کې وو هغه پاته سو (۲)

---

(۱) زيد بن الخطاب رضی الله عنه له سابقين اولينو څخه دی په کال ۱۲ هجری کې ديمامه په غزا کې په شهادت ورسيدی ، عمرفاروق رضی الله عنه ته چې کله دزيد دشهادت خبر ورسيدی نو ډير غمجن سو داسی يې وفرمايل: سبقني الحسين اسلم قبلي استشهد قبلي ، زيد رضی الله عنه ترماپه دووښو شيانو کې مخ ته سو يو ترمامخکې مسلمان سو ، او بل ترمامخکې شهيد سو ( زرقانی جلد ۱ صفحه ۳۲۰ )
(۲) ابن هشام جلد ۱ ، صفحه ۱۶۳ )
يادداشت : ستاسو د دعا محتاج حمدالله په کمپيوټرليکونکي اوژباړونکي درنو لوستونکو ستاسو د دعا ډير محتاج يم هيله ده چې په دعاکې ماهم يادکي ( د هجرت سيمه کوټه کال ۱۴۳۵ هجری سپوږميز ۲۰۱۴ جنوری مياشت )

Maktaba Tul Ishaat.com

## په دارالندوه (۱) کې دقریشوغونډه اودنبي کریم ﷺ دشهادت مشوره !

قریشو صحابه ﷡ لیدل چې په ورو ورو هجرت کوی اومدینی ته ځي اورسول الله ﷺ هم په نژدې شپوروځوکې روان دی په دارالندوره کې دقریشومشران دمشوری لپاره راټول سوکوموشرانوچې دنبي کریم ﷺ دشهادت فیصله وکړه هغو نمونه په لاندې ډول دی (۱) عبته بن ربیعه (۲) شیبه بن ربیعه (۳) ابوسفیان بن حرب (۴) طعیمه بن عدی (۵) جبیربن مطعم (۶) حارث بن عامر (۷) نضربن حارث (۸) ابوالبختري بن هشام (۹) زمعة بن الاسود (۱۰) حکیم بن حزام (۱۱) ابوجهل بن هشام (۱۲) نبیه بن حجاج (۱۳) منبه بن حجاج (۱۴) امیه بن خلف (۱۵) شیطان لعین اویوشمیرنورخلک هم وو، شیطان لعین دیوسپین ږیری سړی په شکل راغلی اوپه دروازه کې ودریدی خلکو پوښتنه څنی وکړه چې ته څوک یې ؟ ده وویل زه دنجدیوسپین ږیری یم که ستاسوخوښه وی نو زه هم غواړم چې ستاسوخبری واورم اوزه به هم په خپله رایه اومشوره ستاسومرسته وکړم، خلکو دداخلیدواجازه ورکړه، مشوری پیل سوی :

چاویل چې محمدباید په یوه کوټه کې بندی سی، شیخ نجدی وویل دا سمه رایه نه دی، ځکه دده ملګری که چیری خبرسی نوپرتاسوبه حمله وکوی اودي به خامخاخلاص وی، بل چاییاوویل چې محمد ﷺ بایدله هیواده وشړل سی، شیخ نجدی وویل دارایه خوبیخی غلطه دی ځکه تاسودده دخبروانداز اوخوږوالی اوپه زړوکې دهغو اثرنه دی لیدلی که له دې ځایه وایستل سی اوبل ځای ته ولاړسی نوکیدای سی چې دهغه هیواد خلک دده خبره ومنی اوپرده ایمان راوړی اوبیابه ټول پریوه ځای پرتاسوحمله کوی،

ابوجهل خبیث وویل زمارایه خودادی چې نه خوبایدبندی سی اونه له هیواده وشړل سی بلکې له هری قبیلې دې یوځوان غوره سی اوبیادې ټول پریوه ځای په یوه وارپرمحمد ﷺ باندې دتوروګذار وکوی په دې طریقه به دمحمد ﷺ وینه پرټولو قبیلوتقسیم سی اوبني عبدمناف له ټولو قبیلوسره جنګ نه سی کولای خامخابه جوړه کوی موږبه دیت ورکړو او له دې غمه به خلاص سو، شیخ نجدی وویل قسم په الله ﷻ دادیره ښه رایه ده

---

(۱) په مکه مکرمه کې دالومړنی ځای دی چې دقریشومشر قصی بن کلاب دخاصومشورولپاره جوړکړی وواوپه همدې ځای کې به یې مشوری کولې ترقصی بن کلاب وروسته داځای دبني عبدالدار په ولکه کې راغلی، اودهغوئ څخه حکیم بن حزام ؓ وروسته په اسلام مشرف سو اودمعاویه ؓ دخلافت په وخت کې یې په یولک درهم داځای خرڅ کړیوشمیربدورته وویل چې تادپلاروانیکه دعزت یوه نښه له خپله لاسه وایسته، خوحکیم بن حزام ؓ دیرد قناعت ورځواب ورکی (ذهبت المکارم الاالتقوی) قسم په الله ټول عزتونه ختم سو پرته له تقوی اوپرهیزګاري، قسم په الله ﷻ دجاهلیت په وخت کې داځای مادشرابوپه یوه زی رانیولی وو اواوس مې په یولک درهم وپلوری اوزه تاسوشاهدان ګرزوم چې دایولک درهم ټول دالله ﷻ په لاره کې خرڅوم تاسو راته ووایاست ددې څه تاوان دی (ذکره الدارقطني في رجال المؤطا (زرقاني جلد۱، صفحه ۳۲۱)

Maktaba Tul Ishaat.com

او زماهم همداسی خوښه ده دمجلس ناستوخلکوهم همدارایه خوښه کړه (۱) دوئ دا پریکړه وکړه چې داکارباید نن شپه ترسره سی پریکړه وسوه او مجلس هم پای ته ورسیدی خوله بل لوری جبرئیل امین علیه السلام دالله ﷻ له لوری داسی وحی راوړه :وَإِذْ يَمْكُرُ بِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِيُثْبِتُوكَ أَوْ يَقْتُلُوكَ أَوْ يُخْرِجُوكَ وَيَمْكُرُونَ وَيَمْكُرُ اللَّهُ وَاللَّهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ (۳۰) آیت ، سورة الانفال

اوهغه وخت دریادکړه کله چې قریشوتدبیرونه جوړول چې تابندی کې یاووژنی یاتاله وطن وشړی دوئ رنګارنګ چلونه جوړول اوالله ﷻ غوره تدبیرجوړونکي دی .

جبرئیل علیه السلام نبی کریم ﷺ ته ټوله قصه بیان کړه اودالله ﷻ له لوری څخه یې هغه ته دمدینی دهجرت اجازه اوپیغام ورسوی اوداسی دعایې ورته وښوده : وَقُلْ رَبِّ أَدْخِلْنِي مُدْخَلَ صِدْقٍ وَأَخْرِجْنِي مُخْرَجَ صِدْقٍ وَاجْعَلْ لِي مِنْ لَدُنْكَ سُلْطَانًا نَصِيرًا (۸۰) آیت ، سورة الاسراء )

ووایه چې اې زماپالونکی خدایه ماپه ربښتینی رسیدوسره ورسوی اوپه ربښتینی وتلوسره ماوباسی اوستاله لوری ماته حکومت اومرسته راکړی .

له علی رضی الله عنه څخه روایت سوی چې نبی کریم ﷺ له جبرئیل آمین علیه السلام څخه پوښتنه وکړه چې له ماسره به څوک هجرت کوی جبرئیل علیه السلام ورته وویل ابوبکرصدیق رضی الله عنه ( رواالحاکم وقال صحیح الاسناد وقال الذهبی صحیح غریب (۲)

په صحیح بخاری کې له عائشه صدیقه رضی الله عنها څخه روایت سوی دی چې رسول الله ﷺ په ټکنده غرمه کې دابوبکرصدیق رضی الله عنه کورته تشریف راوړی اووې فرمایل چې ماته دهجرت اجازه سوی ابوبکر صدیق رضی الله عنه غوښتنه وکړه چې یارسول الله ﷺ زمامور اوپلاردی پر تاقربان وی آیاماته به ستادملګرتیا عزت حاصل سی ؟ رسول الله ﷺ وفرمایل هو دابن اسحق روایت دئ چې ابوبکرصدیق رضی الله عنه چې کله داخبره واوریده وې ژړل ، عائشه صدیقه رضی الله عنها فرمایې چې تردې مخکې زمافکرنه وچې یوڅوک دی له ډیرخوشالۍ هم ژاړی ، ابوبکرصدیق رضی الله عنه مخکې لادهجرت دپاره دوې اوښې ساتلي وی اوهغوته یې له څلورو میاشتوراهیسی دببول پاڼې ورکولی ابوبکرصدیق رضی الله عنه وویل یارسول الله ﷺ زمامور اوپلاردې پرتاقربان وی، له دې اوښوچې کومه یوه ستاخوښه وی هغه زماله خواتاته هدیه دی، خونبی کریم ﷺ وفرمایل چې زه یې بیله قیمته نه اخلم په معجم طبرانی کې له اسماء بنت ابی بکر رضی الله عنها څخه روایت سوی چې ابوبکر صدیق رضی الله عنه وویل چې سمه دی ستاخوښه دی که په قیمت قبلوی اوکه هدیه قبلوی (۳) لنډه داچې ابوبکرصدیق رضی الله عنه وویل چې زماغوښتنه ستادغوښتنې تابع دی په دې ځای کې بعضی خلکوته داشک

(۱) طبقات ابن سعد جلد ۱ ، صفحه ۱۵۲، عیون الاثرجلد ۱ ، صفحه ۱۷۷)
(۲) زرقانی جلد ۱ ، صفحه ۳۲٦ )
(۳) فتح الباری جلد ۷، صفحه ۱۸۳)

Maktaba Tul Ishaat.com

پیښی سوی دی چی ابوبکرصدیق رضی الله عنه داوښي ترارزښت ډیرخرڅ په رسول الله ﷺ باندی راوستی اونبی کریم ﷺ هغه ومني، خوخبره داسی نه دی ځکه په صحیح بخاری کې راغلی دی چی نبی کریم ﷺ وفرمایل: ابوبکرصدیق رضی الله عنه چی څومره په خپل ځان اومال سره پرما احسان کړی دی هغومره هیچاهم نه دی کړی ، اوپه ترمذی کې راغلی دی چی هرچاچی له ماسره نیکي کړی ما دهغه بدله ورکړی پرته له ابوبکرصدیق رضی الله عنه څخه ځکه دده دنیکی بدله به دقیامت په ورځ الله تعالی ورکوی شک دادی چی دهجرت په وخت کې نبی کریم ﷺ داوښي دقیمت په ورکولو ولی ټینګاروکړ؟

**ځواب** دادی چی هجرت لوی عبادت دی ځکه هجرت الله عزوجل ترایمان وروسته یادکړی دی په دې وجه رسول الله ﷺ نه غوښتل چی په دې لوی عبادت کې بل څوک له ځان سره شریک کړی نبی کریم ﷺ غوښتل چی دالله ﷻ په لاره کې هجرت یوائی په خپل ځان اومال سره وکوی (۱)

**فایده** !واقدی ویلی دی چی داوښی نوم قصواء وه، محمدبن اسحق ویلی دی چی ددې اوښی نوم جدعاء وه بخاری باب غزوة الرجیع (۲)

واقدی لیکي چی داوښی قیمت اته سوه درهم وو علامه زرقانی لیکي چی صحی دادی چی څلورسوه درهم وو اته سوه درهم ددواړواوښوقیمت دی لکه چی دعائشه صدیقه رضی الله عنها په یوروایت کې ددې تصریح سوی(وکان ابوبکر اشتراهما بثمان مائة درهم (۳) ابوبکر صدیق رضی الله عنه دواړه اوښی په اته سوه درهم رانیولی وی .

له ابن عباس رضی الله عنه څخه روایت سوی چی جبرئیل علیه السلام راغلی دقریشودمشوری خبریې نبی کریم ﷺ ته ورکړ اوورته وې فرمایل چی نن شپه په خپل کورکې مه تیره وه ( اخرجه البیهقی (۴) کله چی شپه سوه (۵) اوتیاره خپره سوه نوقریش دخپلی پریکړی مطابق راغلو اودرسول کریم ﷺ دسرای پرشاوخواراوڅرخیدل دوئ په دې انتظاروو چی کله نبی کریم ﷺ ویده سی نوحمله به پری کوو ، نبی کریم ﷺ علی رضی الله عنه ته حکم وکی چی زماشین رنګ پټو واغونده اوزماپربستره ویده سه اوهیڅ مه ویره دوئ تاته هیڅ ضرر نه سی رسولای ، قریش که څه هم درسول الله ﷺ دښمنان وو مګرنبی کریم ﷺ یې صادق اوآمین ګڼی اوډیر امانتون به یې له ده سره ایښودل نبی کریم ﷺ هغه ټول امانتونه وعلی رضی الله عنه ته

(۱) روض الانف جلد ۲ ، صفحه ۳)
(۲) زرقانی جلد ۱ ، صفحه ۳۲۷)
(۳) طبقات ابن سعد جلد ۱ ، صفحه ۱۵۳)
(۴) الخصائص الکبری جلد ۱ ، صفحه ۱۸۵، عیون الاثر جلد ۱ ، صفحه ۱۷۹)
(۵) کوموکفاروچی دنبی کریم ﷺ سرای محاصره کړی وو دهغوئ نمونه په لاندی ډول دی ابوجهل ، حکم بن العاص ، عقبه بن ابی معیط ، نضربن حارث ، امیه بن خلف، ابن عطیله ، زمعة بن الاسود ، طعیمه بن عدی، ابولهب ، ابی بن خلف ، نبیه بن حجاج ، منبه بن حجاج ، (طبقات ابن سعد جلد ۱ ، صفحه ۱۵۴)

Maktaba Tul Ishaat.com

وسپارل ورته وي فرمايل چې صبا سهار به دا اماانتونه خپلو خاوندانو ته وسپاری.
ابوجهل خبيث د سرای دباندی پرپيرداړانو ګرزيدی او په خندا خندا يې خلکو ته ويل چې محمد ﷺ وايې چې که تاسوزماخبره ومنی نو په دنياکې به د عربو او عجمو پاچهان سی او له مرګه وروسته به تاسوته باغونه درکول کيږی او که پرهغه باندی ايمان نه راوړی نو په دنياکې به زما په لاس ووژل سی او له مرګه وروسته به په دوزخ کې سوځول کيږی ، نبی کريم ﷺ له کوره يو موټی خاوری راواخيستی اوراووتی اووې فرمايل : هوزه همدغه وايم او ته هم يوله خلکو څخه يې چې په دنياکې به زماد ملګرو له لاسه وژل کيږی او له مرګ وروسته به په دوزخ کې سوځل کيږی ، او په هغه موټی خاوره باندی د سورة يسٓ لومړنی آيتونه تر ﴿وَجَعَلْنَا مِن بَيْنِ أَيْدِيهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَأَغْشَيْنَاهُمْ فَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ﴾ ۹ آيت سورة يسٓ) پوری ولوستل او دکافرانو پرسروباندي يې وپاشلی الله ددوئ پرسترګو پردی واچولی او نبی کريم ﷺ ددوئ ومخ ته تيرسو خو هيچاهم ونه ليدی (١)
نبی کريم ﷺ چې کله له کوره ووتی نوسيده يې د ابوبکرصديق ﷺ کورته تشريف راوړی او ابوبکر صديق ﷺ يې له ځان سره ملګری کی او د جبل ثور لاره يې ونيوله او هلته دواړه ولاړو او په غارکې پټ سو په همدې وخت کې يوسړی د نبی کريم ﷺ د کورته خواته تيرسو لوله قريشويې پوښتنه وکړه چې تاسوولی ولاړياست او دچا انتظار کوي دوئ ورته وويل د محمد ﷺ انتظار کو . کله چې هغه راووزی نوموږ به هغه ځای پرځای وژنو هغه سړی ور ته وويل الله ﷻ دې تاسو و شرموی محمد ﷺ ستاسو پرسرو خاوری پاشلی دی او تللی دی ، دوئ ترسهاره انتظار وکي کله چې سهار سو علی ﷺ د نبی کريم ﷺ له بستری راپورته سو ، په همدې وخت کې دوئ يوه بل ته وويل قسم په الله ﷻ هغه سړی خو موږ ته ربښتيا ويلی وو او په ډيره شرمندګی يې له علی ﷺ څخه پوښتنه وکړه چې محمد ﷺ چيری دی ؟ علی ﷺ ورته ويل زه نه يم په خبر (٢) دا روايت په طبقات ابن سعد کې له علی ﷺ او ابن عباس ﷺ او عائشه صديقه ﷺ او عائشه بنت قدامه ﷺ وسراقه بن جعشم ﷺ څخه نقل سوی دی .
قريشوتوله شپه دنبی کريم ﷺ کورمحاصره کړی وو مګر کورته دننه نه ورتلل ځکه عرب وهغه کورته نه داخليدل چې په هغه کې به ښځی نبی کريم ﷺ چې کله له مکی ووتی نو د يوی غونډی له سره يې ومکی ته وکتل مکه يې وليده او داسی يې وفرمايل :
(والله انک لخير ارض الله واحب ارض الى الله ولولا انى اخرجت منک ماخرجت) ژباړه :قسم په الله ﷻ ته ترټولو غوره ځمکه يې او ترټولو ځمکو د الله ﷻ خوښه يې که زه نه ايستل کيدای نونه تلم (ترمذی) حاکم فرمايې :چې دا حديث د بخاری او مسلم په شرط باندی صحيح دی (٣)

(١) عيون الاثر جلد ١ صفحه ١٧٩) ـــ (٢) البدايه والنهايه جلد ٣، صفحه ١٧٦) ـــ (٣) مستدرک جلد ٣ ، صفحه ٧)

Maktaba Tul Ishaat.com

له ابن عباس رضی الله عنه څخه روایت سوی چی نبی کریمﷺ داسی وفرمایل :
ماطیب من بلد واحبک الی ولولا ان قومی اخرجونی ماسکنت غیرک (رواه احمد والترمذی وصححه) (۱)
ژباړه : ته څومره پاک ښاریې اوزما ډیر خوښ یې که زه خپل قوم نه ایستلای نوما بل ځای داوسیدونه غوره کوی، دا حدیث امام احمد او امام ترمذی روایت کړی دی او امام ترمذی دې حدیث ته صحی ویلی دی .
(ف) له دې حدیث دا ښکاره سو چی مکه مکرمه ترمدینه منوره غوره دی او دا د جمهور و علماء قول هم دی ۱۲ دابوبکر رضی الله عنه مشری لور اسماء رضی الله عنها دسفرلپاره خوراک تیارکي دتلوار په وجه یې دپړی پرځای خپل کمربند دوه ځایه کی اولوښی یې په وتړل له همدغی ورځی څخه اسماء رضی الله عنها په ذات النطاقین ونومول سوه دابن سعد په روایت کې راغلی دی چی په یوه ټوټه یې دتوښي لوښی وتړل او په بله ټوټه یې داوبو دژی خوله وتړله (۲)
او عبدالله بن ابی بکر رضی الله عنه دابوبکرصدیق رضی الله عنه ځوان زوی وو هغه به تولہ ورځ په مکه کې گرزیدی خوکله چی به شپه سوه نودشپې به راغلی غارثورته اودقریشو خبرونه به یې دوئ ته راوړل او عامربن فهیره دابوبکرصدیق رضی الله عنه ازادسوی مریئ وو ده به رمه پیوله کله چی به ماخستن سو نوددوئ وخواته به یې رمه راوستله رسول کریمﷺ او ابوبکرصدیق رضی الله عنه ته به یې دبزوشیدی ورکولی (۳) عبدالله بن اریقط لاره پیژندنکی وو (۴) نوموړی ته یې دلارې ښودلو مزدوری ورکړه چی موږ په پټه لاره مدینی ته ورسوه عبدالله بن اریقط که څه هم کافراومشرک وو مگر رسول کریمﷺ او ابوبکرصدیق رضی الله عنه په هغه باندی باورکړی وو (بخاری شریف باب الهجرة ) اوښي یې هم هغه ته سپارلی وی او نوموړی ته یې ویلی وو چی دریمه ورځ جبل ثورته راسه او له هغه ځایه به مدینی ته روانیږو،
**فایده :**
لاربه خپله نبی کریمﷺ معلومه کړی وه اوکافرته یې مزدوری ورکړه له ځان سره یې ملگری کړ ددې لپاره چی دنبی کریمﷺ داوښی مهار ونیسی له دې معلومه سوه چی که یو کافردباور وړوی نو هغه ته مزدوری ورکول اوکار په کول روادی دغه کافردرسول اللهﷺ مزدورو معاذالله قائداوامیریې نه وو ددې حدیث څخه دکافرد مزدوري اوکار جواز هم معلوم سو مگر دکافراومشرک مشراوامیرجوړولو جواز هیڅ کله له دې حدیث نه ثابتیږی .

(۱) زرقانی جلد ۱، صفحه ۳۲۸)
(۲) طبقات ابن سعد جلد ۱، صفحه ۱۵۴)
(۳) البدایه والنهایه جلد ۳، صفحه ۱۸۴)
(۴) امام نووی فرمایې چی زه په دې نه یم خبر چی عبدالله بن اریقط اسلام راوړی که نه . وفاء الوفاء جلد ۱، صفحه ۱۶۹)

Maktaba Tul Ishaat.com

## »»»»»» غار ثور »»»»»»

لنډه داچې دوئ دواړه مبارکان له کوره راووتل او په شپه کې غارثور ته روان سو په دلائل بیهقي کې له محمدبن اسیرڅخه مرسلاً روایت سوی، چې کله رسول الله ﷺ د غار پر لور روان وو نو دهغه ملګری او ځان قربانونکی مخلص دوست او صدیق اکبر ﷛ د ډیری مینی اوناارامی عجیب حال وابوبکرصدیق ﷛ به کله د رسول الله ﷺ مخ ته تلی او کله به شاته سو او کله به راسته خواته او کله به چپه خواته سو بالاخره نبی کریم ﷺ پوښتنه ځنی و کړه چې اې ابوبکره ﷛ داڅه کوی چې کله مخکې ځی او کله شاته ځی او بیا په یوه دم راسته خواته سی بیا کیڼی خواته سی داڅه کوی؟ ابوبکرصدیق ﷛ وویل چې کله داپه فکر کې راسی چې هسې نه مخ ته څوک په کمین کې ناست وی نو مخ ته سم او کله دافکرراته پیداسی چې څوک له شاړاپسی رانه سی نوشاته سم او دغه رنګه یوه څنګ او بل څنګ ته هم په همدې فکر کیږم، رسول الله ﷺ وفرمایل: اې ابوبکر ﷛ ستاهدف دادی چې ته به ووژل سی اوزه به روغ پاته سم؟ ابوبکرصدیق ﷛ وویل هویارسول الله ﷺ زماپه هغه پاک ذات قسم چې ته یې په حق رالیږلی یې زه همدا غواړم چې زه ووژل سم او ته روغ پاته سی، کله چې غارته ورسیدل نو ابوبکرصدیق ﷛ غوښتنه وکه یارسول الله ﷺ ته یو ځل ودریږه زه دننه ورځم ستالپاره غار پاکوم (حافظ عسقلاني دا روایت راوړی دی وروسته وایې چې دغه شان دعبدالله بن ابی ملیکة او حسن بصری رحمۃ اللہ علیہ څخه روایت سوی دی (۱)

په دلائل بیهقي کې له صبه بن محصن څخه روایت سوی چې دعمرفاروق ﷛ په مخکې چې به کله دابوبکرصدیق ﷛ یادونه وسوه نوعمرفاروق ﷛ به فرمایل چې دابوبکر صدیق ﷛ یوه شپه اویوه ورځ دعمر ﷛ ترټول ژوند عبادت ډیر غوره او بهتردی، شپه خو هغه دغارشپه، او دا قصه به یې بیان که هغه چې اوس تیره سوه او ورځ بیا هغه ورځ چې کله نبی کریم ﷺ وفات سو او دعربو ډیری قبیلې له اسلام ووتی اومرتدین سو په دغه وخت کې زه دابوبکرصدیق ﷛ په خدمت کې حاضرسوم او دخوصلې غوښتنه می ځنی وکړه ماورته وویل اې د رسول الله ﷺ خلیفه ته له خلکو سره لږ نرمی وکړه او له نرمی او زغم څخه کار واخله؟ ابوبکرصدیق ﷛ ماته په غصه سو اوداسی یې وفرمایل:

(جَبَّارٌ فِي الْجَاهِلِيَّةِ وخَوَّارٌ فی الاسلام) ژباړه: اې عمره ﷛ ته خو دجاهلیت په وخت کې دلاوره او زړور وې خو اوس په اسلام کې بزدله سوی، ته داراته و وایه چې ولې له دوئ سره نرمی وکوم رسول الله ﷺ وفات سو او وحی نوره نه راځی، قسم په الله جل جلاله که داخلک د رسی له ورکولو څخه انکار وکوی هغه چې د رسول الله ﷺ په وخت کې به یې ورکوله او اوس یې نه ورکوی نو زه به له دوئ سره خامخا جهاد کوم، عمر ﷛ وایې بیامو د ابوبکرصدیق ﷛ په

(۱) فتح الباری جلد ۷، صفحه ۱۵۹)

امر سره جهاد وکي او الله ﷻ د ابوبکر صدیق ﷺ په ذریعه هغه ټول خلک کوم چی له اسلام
اوښتی بیرته اسلام ته راوستل ، داده ابوبکر صدیق ﷺ ورځ وه چی په دې باندی عمر ﷺ
دخپل ټول ژوند عبادت ورکولو ته تیاروو (۱) دا روایت د حاکم په مستدرک نامی کتاب
کې هم یادسوی دی حاکم وایې چی که دا روایت مرسل نه دی نو په شرط د بخاری
او مسلم باندی صحیح دی )حافظ ذهبی فرمایلی دی صحیحٌ مرسلٌ ،،
لومړی ابوبکر صدیق ﷺ غارته کښته سو اوترده وروسته نبی کریم ﷺ ورکښته سو او د
الله ﷻ په حکم سره یوه غنې ( عنکبوت ) د غار پرخوله باندی ځاله جوړه که ،، دا روایت
په طبقات ابن سعد کې له عائشه صدیقه ﷺ او ابن عباس ﷺ او علیٰ بن ابی طالب ﷺ
او عائشه بنت قدامه ﷺ او سراقه بن جعشم ﷺ څخه په ډیرو سندو سره نقل سوی دی و
په دوئ کې یو شمیر روایان د بخاری او مسلم راویان دی په مسند احمد ابن حنبل کې له
ابن عباس ﷺ څخه روایت سوی چی قریشو ټوله شپه د رسول الله ﷺ کور محاصره کړی وو
کله چی سهار سو او علی کرم الله وجهه یې ولیدی چی د رسول الله ﷺ له بستری راپورته
سو نو دوئ د رسول الله ﷺ په اړه پوښتنه ځنی وکړه چی محمد ﷺ چیری دی علی کرم الله
وجهه ورته وویل چی زه نه یم خبر، دوئ هم سمدستی د نبی کریم ﷺ په لټون پسی هری
خواته منډی وهلی په تلوتلو کې غارثورته ورسیدل او د غار په خوله کې یې د غنې ټال یا
ځالگۍ ولیده دوئ یوه او بل ته وویل چی که محمد ﷺ دلته ننوتلای وای نو د غار په خوله
کې به د غنې ځالگۍ نه پاته کیدله، حافظ عسقلانی (۲) لیکي چی د دې حدیث
سند حسن دی (۳) او حافظ ابن کثیر په البدایه والنهایه کې لیکي چی د غار په خوله کې
د غنې ځاله جوړولو په هکله چی څومره روایتونه راغلی دی په هغه ټولو کې دا روایت
جید او غوره روایت دی .
ابو معصب مکی وایې چی ما د انس بن مالک ﷺ او زید بن ارقم او مغیره بن شعبه ﷺ څخه
واوریدل دوئ ویل چی کله رسول الله ﷺ په غارثور کې پناه واخیسته نو د الله ﷻ په حکم
سره د غار و مخ ته یوه ونه راشنه سوه او د زنګلی کوترو یوه جوړه راغلی هکۍ یې پکې
واچولی مشرکین چی کله وغارته راورسیدل نو د کوتری ځالگۍ یې ولیده بیرته ولاړل
رسول الله ﷺ وفرمایل الله ﷻ دوئ زموږ څخه پر بل لوری واړول سو (۴)

(۱) درمنثور جلد ۳، صفحه ۲۴۱)
(۲) د حافظ عسقلانی الفاظ دادی : ذکر احمد من حدیث ابن عباس باسناد حسن ، او حافظ ابن کثیر د مسند احمد مفصل
روایت په اړه داسی وایې : وهذا اسناد حسن وهو من اجود ماروی قصة نسیج العنکبوت علی فم الغار وذلک من حمایت الله
ورسوله صلی الله علیه وسلم )
(۳) فتح الباری جلد ۷ ، صفحه ۱۸۴)
(۴) طبقات ابن سعد جلد ۱، صفحه ۱۵۴)

Maktaba Tul Ishaat.com

داپېښه دحدیثوپه کتابوکې په مختلفوسندونوسره روایت سوې په هرسند کې که څه هم یوشمیرراویان ضعیف دي مګردټولوپه رایوځای کیدوقوت اوثقه والی راځي چي ودې ته دمحدثینوپه اصطلاح کې حسن لغیره وایي ، والله اعلم

په بخاري ، مسلم ، ترمذي ، مسنداحمدکې له انس ﷺ څخه روایت سوی چي ابوبکر صدیق ﷺ ماته بیان کړی دی چي کله زه اورسول کریم ﷺ په غارکې وو اوقریش زموږپه لټون پسې دغارترخولي راورسیدل اودغارپرخوله ودریدل دغه وخت ما ورسول الله ﷺ ته وویل :یارسول الله ﷺ که ددوئ څخه یوسړي وخپلوپښوته وګوري نوخامخابه موږ ووینی رسول الله ﷺ وفرمایل(ماظنک یا ابابکر باثنین الله ثالثهما) ژباړه :اې ابوبکرصدیق ﷺ دهغه دووپه اړه ستاڅه خیال دی چي دهغوئ دریم الله ﷻ دی ، یعني موږدواړه یوازې نه یوبلکي دریم زموږسره الله تعالی دئ هغه موږدخپلودښمنانوله شره ساتي ،،

له زهري اوعروه بن زبیر ﷺ څخه روایت سوی چي کله رسول الله ﷺ ابوبکرصدیق ﷺ ولیدی چي ډیرغمجن دی نوداسې یې ورته وفرمایل (لاتحزن إن الله معنا) ته مه خفه کیږه یقیناً الله ﷻ له موږسره دی، اودابوبکرصدیق ﷺ دتسلي لپاره یې دعاهم وکړه بیاد الله ﷻ له لوري په ابوبکرصدیق ﷺ باندي یوخاص ډاډ اوارام اوخاص اطمینان نازل سو په دې اړه الله ﷻ فرمایي :إِذْ هُمَا فِي الْغَارِ إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَيْهِ وَأَيَّدَهُ بِجُنُودٍ لَمْ تَرَوْهَا وَجَعَلَ كَلِمَةَ الَّذِينَ كَفَرُوا السُّفْلَى وَكَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ (٤٠) آیت سورة توبه ژباړه : کله چي دوئ دواړه په غارکي وونوپیغمبر ﷺ خپل ملګري ته وفرمایل هیڅ غم مه کوه یقیناً الله ﷻ زموږسره دی بیاالله ﷻ سکون اوډاډ نازل کی اودوئ ته یې په داسې لښکر قوت ورکی چي هغه تاسونه دی لیدلي اودکافرانوخبره یې لاندې که اودالله ﷻ خبره خوهمیشه لوړه وي اوالله ﷻ غالب اوحکیم ذات دی .

## پټ رازونه اوحکمتونه ! او داذهمافی الغار تحقیق اوڅیړنه :

تحقیق نزول آیت الغارفی شان سیدالابرار علیه افضل الصلوات واکمل التحیات وعلی آله وازواجه الطاهرات وعلی اصحابه الذین هم کانوا نجوم الهدایة للبریات لاسیماعلی صاحبه فی الغار وفی الحیات وبعد رفیقه فی الدنیا وصاحبه علی الحوض وفی روضات الجنات )

مخکې تردې چي موږدآیة الغارحکمتونه وڅیړو دامناسب بولوچي ټول آیت له ترجمې سره راوړل سي ددې لپاره چي کتونکی اولوستونکي په دې پوه سي چي په دې آیت کې کوم حکمتونه اورازونه پټ دي :آیت داسي دی :

إِلَّا تَنْصُرُوهُ فَقَدْ نَصَرَهُ اللَّهُ إِذْ أَخْرَجَهُ الَّذِينَ كَفَرُوا ثَانِيَ اثْنَيْنِ إِذْ هُمَا فِي الْغَارِ إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَيْهِ وَأَيَّدَهُ بِجُنُودٍ لَمْ تَرَوْهَا وَجَعَلَ كَلِمَةَ الَّذِينَ كَفَرُوا السُّفْلَى وَكَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ (سورة توبه آیت ٤٠)

Maktaba Tul Ishaat.com

ژباړه : که تاسو د رسول الله ﷺ مرسته نه کوی نو څه به وسی الله ﷻ دده مرسته له مخکې لا کړی ده په هغه وخت کې هم موږ دده مرسته وکړه کله چې دئ په غار کې وو او ده خپل ملګری ته وویل ته مه خفه کیږه ربښتیا هم الله عزوجل له موږ سره دی یعنی په دغه سفر کې یوائې دوه وو یو رسول الله ﷺ او بل دده ملګری ابوبکر صدیق ؓ له نوموړی پرته بل سړی نه وو چې له هغه یې د مرستی غوښتنه کړی وای کله چې هغه خپل ملګری ته وویل ته مه غمجن کیږه او پردې یقین ساته چې الله ﷻ له موږ دواړو سره دی بیا الله ﷻ پر هغه باندی خپل سکون، ډاډ او ارام نازل کی او په داسی لښکریې ددوئ مرسته وکړه چې هغه تاسو نه لیدی یعنی پرته له ښکاره سببه یې د ملائکه وو په فوځ سره د غار ثور ساتنه وکوله او الله ﷻ د کافرانو خبره کښته کړه دوئ ناکام او شرمیدلی بیرته له غاره ولاړو او د الله ﷻ خبره تل لوړه وی او الله ﷻ غالب او حاکم ذات دی چې هغه خپل نبی ﷺ او د هغه ملګری د دښمنانو له منګولو وژغورل او په امن یې و مدینې منوری ته ورسول

الله ﷻ په دې آیت کې د ابوبکر صدیق ؓ چې کوم فضیلتونه او خصوصیتونه بیان کړی دی په دې امت کې هیچا ته هم د هغو لسمه دلسمی برخه نه دی نصیب سوی، اوس موږ د ابوبکر صدیق ؓ هغه فضیلتونه چې له دې آیت څخه ثابتیږی په کوتاه ډول بیانه وو

(۱) کفارو چې کله د رسول الله ﷺ په شهادت باندی پریکړه وکړه او په اتفاق سره ټولو د هغه د شهید کولو ټینګ عزم او هوډ وکی نو رسول الله ﷺ د الله ﷻ په حکم سره د هجرت اراده وکوله او د الله ﷻ په امر یې ابوبکر صدیق ؓ له ځان سره ملګری کړ نو که د الله ﷻ په نزد ابوبکر صدیق ؓ مخلص او ربښتینی مؤمن او د نبی کریم ﷺ ربښتینی عاشق نه وای نو په داسی نازک وخت کې به الله تعالی هیڅ کله د ابوبکر صدیق ؓ د ملګری اجازه نه وه ورکړی او بل دا چې په خپله نبی کریم ﷺ که د ابوبکر صدیق ؓ په ربښتینوالی او محبت او عشق او پوره اخلاص باندی پوره باور نه درلودی نو هیڅکله به یې ابوبکر صدیق ؓ په داسی خطرناک او نازک سفر کې د ځان ملګری کړی نه وو، معاذالله، معاذالله د الله ﷻ رسول ﷺ خو داسی نه دی چې خپل دوست او دښمن منافق او صادق یې نه پیژندل په داسی نازک وخت کې د ابوبکر صدیق ؓ ملګری ددې خبری شاهدی ورکوی چې رسول الله ﷺ ابوبکر صدیق ؓ د خپل ځان یو ځانګړی دوست او ځان قربانونکی عاشق او غم خوړونکی ملګری شمیری او د رسول الله ﷺ په اړه د الله ﷻ ارشاد دی :

فَلَعَرَفْتَهُمْ بِسِيمَاهُمْ وَلَتَعْرِفَنَّهُمْ فِي لَحْنِ الْقَوْلِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ أَعْمَالَكُمْ (۳۰ آیت سورة محمد)

الله تعالی رسول الله ﷺ ته داسی لوړ فراست او نور ورکړی وو چې منافق به یې پر مخ او خبرو پیژندی چې دا منافق دی که موږ د فرض محال په ډول دا فرض کو لکه شیعګان خبیثان چې وایې چې ابوبکر منافق وو (العیاذ بالله) نو پر رسول الله ﷺ باندی د هغه نفاق

Maktaba Tul Ishaat.com

څنګه پټ پاته کیدی اوکه دا فرض کړو چې پررسول الله ﷺ پټ پاته سوی وونو پرالله ﷻ علام الغیوب باندی څنګه پټ پاته سو چې هغه خپل پیغمبرته په هجرت کښ دیو منافق دملګری حکم وکی ، العیاذ بالله )

(۲) دعلی کرم الله وجهه او حسن بصری او سفیان بن عیینة ؓ څخه روایت سوی دی چې په دې آیت کښ الله ﷻ درسول الله ﷺ په نه مرسته کولو باندی ټول عالم ته عتاب ورکړی دی مګر یواځې ابوبکرصدیق ؓ له هغه څخه وتلی دی او یواځې وتلی نه بلکښ په داسی نازک وخت کښ درسول الله ﷺ ملګرتیا او رفاقت او معیت یې دصفت په ډول یاد کړی دی .

(۳) ثَانِيَ اثْنَيْنِ ؛

الله ﷻ دثانی اثنین په لفظ دا بیان کړه چې درسول الله ﷺ څخه وروسته په مرتبه کښ دویم سړی ابوبکرصدیق ؓ دی امام قرطبی لیکي چې دثانی اثنین لفظ ددې خبری دلیل دی چې له نبی کریم ﷺ څخه وروسته خلیفه به ابوبکرصدیق ؓ وی ځکه خلیفه دباچا دویم وی (تفسیرقرطبی جلد ۸ ، صفحه ۱۴۷)

له انس بن مالک ؓ څخه روایت دی چې یوه ورځ نبی کریم ﷺ حسان بن ثابت ؓ ته وویل چې آیا تا دابوبکرصدیق ؓ په اړه هم شعرویلی دی ؟ حسان ؓ وویل هو ، نبی کریم ﷺ وفرمایل ته یې راته وو ایه زه یې اورم حسان ؓ دا شعرورته ولوستی :

وثانی اثنین فی الغار المنیف وقد ::::::::::::::::::::::: طاف العدو به اصعد الجبلا

وکان حب رسول الله ﷺ قد علموا ::::::::::::::::::::::: من البریة لم یعدل به رجلا

اخرجه ابن عدی وابن عساکر من طریق الزهری عن انس ؓ

(۴) إِذْ هُمَا فِي الْغَارِ ؛

الله ﷻ په اذهما فی الغار لفظ سره دابوبکرصدیق ؓ ملګری بیان کړه او دغار دملګری مثال له همدې وخت جاری سوځوک چې دملګری مرسته وکوی هغه ته په محاوره کښ دغار ملګری وایي :

(۵) لِصَاحِبِهِ ؛

الله تعالی دلصاحبه په لفظ سره دابوبکرصدیق ؓ صحابیت بیان کی او ټول شیعه ګان او سنیان پردې خبره یوه خوله دی چې په آیت کښ دلصاحبه څخه مراد ابوبکر ؓ دی ، او په عربی ژبه کښ دصاحب لفظ دصحابی په معنی دی ، دصحابی او صاحب په معنی کښ هیڅ فرق نسته او دا مرتبه یواځې ابوبکر ؓ ته نصیب دی چې الله تعالی دهغه صحابیت په قرآن کښ یاد کړی دی په دې وجه علماء ویلی دی چې دابوبکرصدیق ؓ دصحابیت څخه انکارکوونکی دقرآن کریم ددې آیت اذیقول لصاحبه څخه منکردی او له قرآن څخه انکارکفردی او پردې بناء دکوموصحابه ؓ صحبت چې په احادیثو متواتره او اجماع سره

Maktaba Tul Ishaat.com

ثابت وی دهغوئ هم همدغه حکم دی البته دکوموصحابه صحابیت چی په خبرواحدسره ثابت وی دهغوئ له صحابیت څخه منکرته کافرنه ویل کیږی بلکې مبتدع یعنی فتنه خورونکي ورته ویل کیږی دابوبکرصدیق ﷺ په مخ کې یوسړی دسورة توبه تلاوت کوی کله چی ودې آیت ته ورسیدی ،اذیقول لصاحبه لاتحزن ، نوابوبکرصدیق ﷺ وژړل اوداسی یې وفرمایل قسم په الله ﷺ همدا صاحب زه یم .

(۶) لَاتَحۡزَنۡ !

کله چی دمکی مشرکین درسول الله ﷺ په لټون پسی غارته ورسیدل نودننه په غارکې دابوبکرﷺ سترګی په دوئ باندی ولګیدی ، وې وژړل ده وفرمایل چی یارسول الله ﷺ که زه مړسم نویوسړی به وفات سی مګر ددښمنانوپه نصیب که ستاشهادت سی نوټول امت به هلاک سی په همدې وخت کې نبی کریم ﷺ دابوبکرصدیقﷺ دتسلی لپاره وفرمایل :

لَاتَحۡزَنۡ اِنَّ اللهَ مَعَنَا : ، ته مه خفه کیږه یقینا الله ﷺ له موږسره دی (روض الانف جلد ۲، صفحه ۴)

حضرت مولانا محمدقاسم نانوتوی رحمه الله (ددارالعلوم دیوبندمؤسس) په هدیة الشیعة کې لیکلی دی چی دلاتحزن لفظ معنی دادی چی ته مه غمجن کیږه ،

دالفظ دابوبکرصدیق ﷺ پرربښتینوالی اوایمان اواخلاص باندی دلالت کوی که داسی نه وی نودننه خفګان څه اړتیاوه بلکې دشیعه خبیثانو دعقیدی موافق معاذالله که ابوبکر صدیق ﷺ درسول کریم ﷺ دښمن وای نودده دخوشالی وخت ووځکه رسول الله ﷺ دده په واک کې ووسمدستی به یې دښمنان راغوښتی وای ددې لپاره نعوذبالله چی هغوئ خپل کارسرته ورسوی ددښمنانولپاره تردې غوره وخت نه وو مګر چیر ی دی دانصاف سترګی دوئ په غارکې یواځی و ودته په دغه وخت کې دقتل ډیرښه وخت په لاس ورغلی وو هلته چاپوښتنه کوله قتل کړی به یې وو اوچیری به تللی وای ( معاذالله ) اوابوبکرصدیق ﷺ خپل زوی عبدالله ﷺ دغارثوردباندی وومکی ته تلی اوراتلی دهغه په ذریعه به یې دښمنان خبرکړی وای ، یااسماء بنت ابی بکرﷺ هغه چی غارته یې خوراک راوړی دهغې په ذریعه به یې دښمنان خبرکړی وای که دخاندان صدیق لږ څه دښمنی هم وای نوخپل ځان اومال به یې په رسول الله ﷺ نه ځاروی .

لنډه داچی دابوبکرصدیقﷺ خفه کیدل اوددښمنانوپه لیدوسره دهغه ژړل دا ټول درسول الله ﷺ په عشق اومینه کې وو که ابوبکرصدیق ﷺ ته دخپل ځان ویره وای نودحزن لفظ پرځای به دخوف ټکی استعمال سوی وو ځکه په عربی ژبه کې دحزن لفظ دغم پرځای اودمعشوق په بیلوالی یادهغه دفوت کیدوپه ځای کې استعمالیږی ، لکه دموسی علیه السلام په قصه کې چی کله هغه دطورغره ته ولاړی اوپیغمبری ورکړل سوه نوالله جل جلاله موسی علیه السلام ته حکم وکی چی خپله لکړه پرځمکه وغورزوه کله چی موسی علیه السلام لکړه وغورزوله

نولوی مارځنی جوړ سو موسی علیه السلام وبیریدی او په منډه سو شاته یې هم ونه کتل په همدې وخت کې الله ﷻ ورته وفرمایل : يَا مُوسَىٰ لَا تَخَفْ إِنِّي لَا يَخَافُ لَدَيَّ الْمُرْسَلُونَ (۱۰) آیت سورة النحل
اې موسی علیه السلام مه بیریږه له ماسره زما رسولان نه بیریږي .
له دې څرګندیږي چې موسی علیه السلام له دې ماره پرخپل ځان وویریدی نو منډه یې کړه په دې وجه الله تسلي ورکړه چې مه بیریږه او داسې یې نه ورته وفرمایل : چې (لاتحزن) یعنی مه غمجن کیږه ځکه دا دغم ځای نه وو بلکې دوهم ځای وو او دغه رنګه موسی علیه السلام چې کله یو قبطي ووژنی او د فرعون خلکو د ده دوژلو اراده وکړه نو موسی علیه السلام له هغه ځایه ولاړی ، په همدې وخت کې الله ﷻ ورته فرمایې : فَخَرَجَ مِنْهَا خَائِفًا (۲۱) آیت سورة القصص
یعنی موسی علیه السلام له هغه ځایه په بیره سره ووتی .
او ډیرځایونه دخوف لفظ دالله ﷻ په کلام کې راغلی دی هلته همدغه معنی ځنی اخیستل کیږی او په کوم ځای کې چې دغم ځای وی نو هلته بیا دحزن لفظ استعمال سوی دی : لکه په سورة یوسف کې چې کله دیوسف علیه السلام وروڼو یعقوب علیه السلام ته وویل موږ پردې بیریږو چې دیوسف علیه السلام په غم کې مړنه سې نو یعقوب علیه السلام داسی وفرمایل :
قَالَ إِنَّمَا أَشْكُو بَثِّي وَحُزْنِي إِلَى اللَّهِ وَأَعْلَمُ مِنَ اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ (۸٦) آیت سورة یوسف
یعقوب علیه السلام وویل زه خپل غم او خفګان الله ﷻ ته کوم او زه په هغه څه خبریم چې تاسو نه پوهیږی
په دې آیت کې دحزن لفظ فرمایلی دی او دخوف لفظ یې نه وفرمایل او له دې پرته په نورو ډیرو آیاتو داثابته سوی چې دحزن معنی جلا او بیله دی او دخوف معنی بیله ده .
تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا (۳۰) آیت حم سجدة
یعنی کله چې مؤمن مړکیږی نو درحمت ملائکه وی په هغه باندی نازلیږی او داورته وایې چې مه بیریږه او مه غمجن کیږه ..
که دحزن او خوف یوه معنی وای نو دده ځله یادولو څه اړتیاوه صحی خبره دادی چې حزن او خوف سره بیل دی ، خوف دې ته وایې چې دراتلونکی شئ څخه وبیریږی او حزن دادی چې اوس دستي دزړه اطمنان او ډاډ له لاسه ووزی ، او بل داچې غم دخوشالۍ په مقابل کې راځی مثلاً که دچاپو خپل مړسی نو په هغه باندی چې کوم حالت راځی هغه ته غم وایې ، هیڅوک هم خوف نه ورته وایې ، او که دچازوی ودیوال ته وخیژی او دهغه درالوید و ویره وی نو ودې حالت ته ویره وایې غم نه ورته وایې هیڅ یوناپوه هم دې ته غم نه وایې دمصیبت په وخت کې چې کوم حالت وی هغه ته غم وایې او دمصیت راتلو په حالت کې وهغه کیفیت ته غم وایې او که دشیعګانو خبیثانو دزړه خوشالولو لپاره (لاتحزن) هم په معنی دلاتخف واخلو بیا هم زموږ چندان تاوان نسته ځکه په دې صورت کې به معنی داسی شی ،اې ابوبکرصدیق رضی الله عنه مه بیریږه له دې څرګنده سوه چې ابوبکر صدیق

Maktaba Tul Ishaat.com

ﷺسرخپل ځان نه ویریدی ځکه د کافرانو خوله دوئ دواړو سره دښمنی وه او هغه دښمنی داسلام او ایمان په وجه وه نو د رسول الله ﷺ د تسلی ورکولو څه ضرورت وو او بیا هغه هم دومره چې الله ﷻ زمونږ سره دی .

(۷) إِنَّ اللهَ مَعَنَا !

رسول الله ﷺ دلاتحزن له ویلو وروسته ابوبکر صدیق رضی الله عنه ته تسلی ورکه چې الله ﷻ له مونږ سره دی ته مه نا امیده کیږه او مه غمجن کیږه یقیناً الله ﷻ له مونږ سره دی یعنی د الله ﷻ امر سته له مونږ سره دی او ښکاره خبره ده چې الله تعالی د مسلمانانو ساتنه او مرسته کوی ،

إِنَّ اللهَ مَعَ الْمُؤْمِنِيْنَ : إِنَّ اللهَ مَعَ الْمُتَّقِيْنَ : إِنَّ اللهَ مَعَ الْمُحْسِنِيْنَ) له داسی کلماتو څخه د الله تعالی کلام ډک دی

کله چې الله تعالی د إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللهَ مَعَنَا.. په ضمن کې دا خبر ورکړ چې له ابوبکر صدیق رضی الله عنه سره هم کفار د ښمنی لری که داسی نه وی نو رسول الله ﷺ ولی هغه ته تسلی ورکوله او الله ﷻ به ولی له دوئ سره یو ځای وو او مونږ ته خو دومره هم ډیره ده چې الله تعالی له هغه سره داسی دی لکه څنګه چې له رسول الله ﷺ سره دی ځکه الله تعالی د معیت په لفظ (مَعَنَا) سره د دواړو کومک بیان کړی دی او دوه لفظونه یې نه دی ویلی یعنی داسی نه دې فرمایلی ان الله معی ومعک ، چې د هغه دا معنی دی چې له ما سره هم دی او له تا سره هم دی نو له دې څخه خبره نوره هم ښه روښانه سوه چې لکه څنګه چې الله ﷻ د رسول الله ﷺ سره وو هم دغه شان له ابوبکر صدیق رضی الله عنه سره هم وو ، او بل دا چې إِنَّ اللهَ مَعَنَا جمله اسمیه دی او جمله اسمیه پر دوام او همیشه والی دلالت کوی چې د هغې معنی داسی کیږی چې د الله ﷻ ملګرتیا همیشه له دوئ سره ده ، او الله ﷻ به هیچری هم له دوئ نه بیلیږی .بالفرض که دا جمله په همیشه والی او دوام دلالت نه وکوی نو دومره خو شیعه خپیڅانو ته منل ضروری دی چې په هغه خاص وخت کې خو رسول الله ﷺ او ابوبکر صدیق رضی الله عنه دواړه د الله ﷻ په ملګری کې شریک وو او دا هیڅکله نه سی کیدای چې الله ﷻ د رسول الله ﷺ څخه بیل او جلا سی او د هغه ملګری او طرف پریږدی ، نو په ان الله معنا کې به د ابوبکر صدیق رضی الله عنه برخه همیشه وی ځکه د دواړو برخی یو ځای دی بیلی نه دی ، دواړې د مَعَ په لفظ پریوه ځای بیان سوی دی د هریوه د پاره یې بیل بیل د مَعَ لفظ نه دی استعمال کړی یعنی ومعی ومعک یې نه وفرمایل ، دارنګه په ان الله معنا کې ودې ته اشاره دی چې د الله ﷻ ملګری د رسول الله ﷺ او ابوبکر صدیق رضی الله عنه له ځان سره په هیڅ شرط باندی تړلی نه ده ځکه که له لاتحزن څخه وروسته ان الله مع المؤمنین یې فرمایلی وای نو دا ګمان به کیدی چې د الله ﷻ ملګرتیا په ایمان مشروط دی کله چې ایمان ولاړی نو ملګرتیا هم ورسره ولاړه او په هغه صورت کې چې ملګرتیا پرته له څه شرط څخه وی نو هغه دائمی او همیشه او تل پاتی وی په هغه کې د زوال احتمال او بوی هم نه وی

Maktaba Tul Ishaat.com

**حاصل** :لکه څنګه چې الله تعالی اِنَّ اللهَ مَعَنَاو فرمایل اواِنَّ اللهَ مَعَ الْمُؤْمِنِيْنَ او داسی نورکلمات چې پر صفت دلالت کوی ونه فرمایل نوله دې معلومه سوه چې دالله تعالی ملګری دابو بکرصدیق ؓ له ځان سره ده په هیڅ صفت سره مشروط نه ده ،داتقریردمو لانانانوتوی رحمه الله دخبروخلاصه دی که موتفصیل په کاروی نواصل کتاب هدیة الشیعة ته رجوع وکوی فرعون چې کله موسی علیه السلام ته نژدې سو نوپه دغه وخت کې دموسی علیه السلام ملګرو موسی علیه السلام ته وویل :اِنَّا لَمُدْرَكُوْنَ ،یعنی بیشکه موږ ونیول سو،موسی علیه السلام ددوئ په ځواب کې وفرمایل : كَلَّا اِنَّ مَعِيَ رَبِّيْ سَيَهْدِيْنِ.. هیڅ کله داسی نه سی کیدای یقینازما پالونکی له ماسره دی هغه به ماته دخلاصون لاره ښیي.

موسی علیه السلام دالله ﷻ ملګرتیادمفردپه صیغه بیان که یعنی معی یې وفرمایل یعنی الله ﷻ زماسره دی اومَعَنَا په صیغه دجمع یې ونه فرمایل چې دهغې معنی دی چې رب ﷻ له موږسره دی لنډه داچې موسی علیه السلام دالله ﷻ ملګرتیادخپل ځان سره خاص که خپلو ملګرو ته یې په دې ملګرتیا کې هیڅ برخه ورنه کړه ، اونبی کریم ﷺ لاتحزن ان الله معنا کې دجمع صیغه استعمال که یعنی اې ابوبکرصدیق ؓ ته مه غمجن کیږه بیشکه الله ﷻ له موږدواړو سره دی ، هغه دالله ﷻ ملګرتیا په خپل ځان پوری خاص نه کړه بلکې خپل خاص دوست اوملګری اوصدیق یې هم په معیت کې شریک کی، اوهمدارنګه دموسی علیه السلام ملګرتیا درب ملګرتیاده هغه چې موسی علیه السلام درب په نامه سره یادکړی دی (اِنَّ مَعِيَ رَبِّيْ) زماسره زمارب دی اودنبی کریم ﷺ اوابوبکرصدیق ؓ ملګرتیا اومعیت الهیه بیانبی کریم ﷺ دالله په نامه سره یادکی (اِنَّ اللهَ مَعَنَا) یعنی یقیناً الله ﷻ له موږسره دی ، نبی کریم ﷺ دالله ﷻ معیت په اسم جلیل اواسم اعظم سره یادکی چې دټولو صفاتو دکمال جامع دی اوموسی علیه السلام دالله ملګری درب په نامه سره یاده کړه

(هذا توضیح وتشریح ماقاله العارف اللبان قدس الله روحه ومتعنا بعلومه وبرکاته آمین ثم آمین)

**(٨)** فَاَنْزَلَ اللهُ سَكِيْنَتَهٗ عَلَيْهِ

یعنی الله ﷻ په هغه باندی سکون اوآرام نازل کی اوبیایې دهغه په برکت سره ابوبکرصدیق ؓ ته هم له دې څخه برخه ورکه ، لکه دبیهقی په یو روایت کی چې راغلی دی ، چې نبی کریم ﷺ دابوبکرصدیق ؓ دپاره دعاوکړه ، نوپه همدې وخت کې دالله ﷻ له لوری په ابوبکرصدیق ؓ باندی داډاوآرام نازل سو (خصائص کبری جلد ١ صفحه ١٨٥) ابن عباس ؓ فرمایې :له سکون څخه مراداطمینان دی علامه هروی لیکي سکون دیو خاص شی نوم دی چې درې شیان په ده کې یوځای کیږی اول نوردویم قوت دریم روح په نورسره زړه روښانه کیږی دایمان دلائل اودیقین حقائق ورته ښکاره کیږی اوپه قوت سره په زړه کې عزم اواستقلال پیدا کیږی ، دالله تعالی دبندګی په وخت کې دته خاص

Maktaba Tul Ishaat.com

خوشالی حاصلیږیا و دهمدې قوت له امله زړه د نفس د ټولو غوښتنو په مقابله کې غښتلی اوبریالی کیږی او په روح سره په زړه کې ژوند پیدا کیږی چی د هغه له امله زړه د غفلت له خوبه راویښیږی او د الله ﷻ په لاره کې چست او چالاکه کیږی

په بخاری او مسلم کې راغلی دی چی د خندق په غزاکې رسول الله ﷺ د عبدالله بن رواحه ؓ دا شعر لوستی : اللهم لولا انت ما اهتدینا

ولا تصدقنا و لا صلینا

فأنزلن سکینة علینا

اې الله ﷻ که ستا توفیق نه وای نوموږ به لاره نه وه پیدا کړی او نه به موخیرات ونه ورکول او نه به لمونځونه کول ، نو ته خپل خاص آرام او اطمینان په موږ باندی نازل که ، د تفصیل لپاره مدارج السالکین جلد ۲ صفحه ۲۷۸ ته رجوع وکوی .

مشهور قول دادی چی د عَلَیْهِ ضمیر نبی کریم ﷺ ته راجع دی ، او له ابن عباس ؓ څخه روایت دی چی د علیه ضمیر ملګری یعنی ابوبکرصدیق ؓ ته راجع دی ځکه چی لفظ د صاحب نژدی او ضمیر نژدی ته راجع کول ښه دی ترلیری مرجع ، او بل دا چی د فَأنزَل فاء هم پردې دلالت کوی چی پر لاتحزن باندی تفریع دی او په دې صورت کې به مطلب دا وی چی کله ابوبکرصدیق ؓ غمجن سو نو الله تعالی پرده باندی خپل آرام او وقار نازل کی ، د دې لپاره چی زړه ته سکون ورسیږی او دده غم او پریشانی لیری سی ( روح المعانی جلد ۱۰ ، صفحه ۲۷ ، روض الانف جلد ۲ ، صفحه ۵ )

او امام رازی رحمه الله په تفسیر کبیر کې دا قول غوره کړی دی چی د فَأَنزَلَ اللهُ سَكِينَتَهُ عَلَيْهِ کې د علیه ضمیر ابوبکرصدیق ؓ ته راجع دی علامه سهیلی وایې چی د ډیرو مفسرینو په نظر د علیه ضمیر ابوبکرصدیق ؓ ته راجع دی ځکه نبی کریم ﷺ ته خو مخکې لا اطمینان حاصل وو خو دیو شمیر علماء په نظر د علیه ضمیر نبی کریم ﷺ ته راجع دی او ابوبکرصدیق ؓ د نبی کریم ﷺ په اتباع په کښی داخل دی او د حفصه په مصحف کې دا سی راغلی دی (فَأَنزَلَ اللهُ سَكِينَتَهُ عَلَيْهِمَا) د علیه پر ځای عَلَیهِمَا په ضمیر د تثینه سره راغلی دی

(۹) وَأَيَّدَهُ بِجُنُودٍ لَّمْ تَرَوْهَا

قوت یې ورکی په داسی لښکرسره چی تاسو نه دی لیدلی ، یعنی الله تعالی په غار ثور باندی د ملائکه وو پیره ودروله چی د هغه له کبله د مشرکانو په زړو کې داسی ویره ولویدله چی غار ته د داخلید و همت یې نه درلودی ، لکه د اصحاب کهف پر غار باندی چی د الله ﷻ له لوری یو خاص ویره پرته ده چی د هغې له امله هیڅوک په هغه غار کې د ننوتلو جرأت نه سی کولای لکه چی الله تعالی فرمایې :

Maktaba Tul Ishaat.com

لَوِ اطَّلَعْتَ عَلَيْهِمْ لَوَلَّيْتَ مِنْهُمْ فِرَارًا وَلَمُلِئْتَ مِنْهُمْ رُعْبًا (۱۸) آیت سورة الکهف }
لکه چې ددې په تائید په معجم طبرانی کې له اسماء بنت ابی بکر رضي الله عنها څخه روایت سوی
چې کله قریش درسول الله ﷺ په لټون کې وغارته ورسیدل نوابوبکرصدیق رضي الله عنه وویل
یارسول الله ﷺ داسړی چې غارته مخامخ ولاړدی موږبه خامخاوینی ؟ نبی کریم ﷺ
وفرمایل : هیڅکله داسی نه دی فرشتو موږبه خپلووزروکې پټ کړی یو ، په دې وخت
کې هغه سړی وغارته مخامخ دبولولپاره کښېنستی ، رسول الله ﷺ ابوبکرصدیق رضي الله عنه ته
وفرمایل : دې سړی که موږلیدلای نوموږته مخامخ به دمتیازولپاره نه کښېنستی (۱)
او په مسندابی یعلی کې عائشه صدیقه رضي الله عنها له ابوبکرصدیق رضي الله عنه څخه همدا روایت کړی
یوشمیرعلماءد (وَأَيَّدَهُ) ضمیرهم ابوبکرصدیق رضي الله عنه ته راجع کړی چې ددې تائیددانس بن
مالک رضي الله عنه په یوروایت سره کیږی په هغه کې داسی راغلی دی : چې نبی کریم ﷺ داسی
وویل : یااباابکر ان الله انزل سکینته علیک وایدک الخ (۲) ژباړه :اې ابوبکرصدیق رضي الله عنه الله ﷻ
پرتاباندی خپل آرام اواطمینان نازل کی اوتاته یې مرسته ورسوله

(۱۰) وَجَعَلَ كَلِمَةَ الَّذِينَ كَفَرُوا السُّفْلَىٰ وَكَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ (سورة توبه آیت ۴۰)
اوالله ﷻ دکافرانوخبره ښکته که اوددوئ تدبیرېې ناکامه کی چې دغاردخولی څخه یې
دښمنان پرته وهدف ته له رسیدلوبیرته وشړل اوپه غیبی مرسته یې دهغه ساتنه وکړه ،
دملائکه وو پیره یې پرغارودروله اود غنې په تال یاځاله اوداسی کورچې اوهن البیوت
په ټولوکوروکې کمزوری کوروړته ویل سوی دی په هغه یې داوسپینی ترکلازیات
خوندی کی، اودالله ﷻ خبره همیشه لوړه وی الله ﷻ خپل نبی ﷺ سره له ملګری روغ رمټ
مدینی منوری ته ورسوی اوپه لاره کې سراقه ددوئ دګیرولوپه نیت دوئ ته ورسیدی خو
هغه په خپله درسول کریم ﷺ داطاعت په دام کې بندی سو بلکې دتل لپاره دهغه مریئ سو
اوالله ﷻ غالب اوحکیم ذات دی دهغه قدرت اوحکمت په هرڅه باندی غالب دی اودا
هرڅه دالله عزوجل دغیبی مرستی اوملګرتیااودملائکه ودراوړی سکون آثروو اونیک
خلک په دې ښه پوهیږی، چې دغارملګری اوځان ځارونکې دوست دالله ﷻ دپیغمبر ﷺ
په ملګرتیاکې دالله ﷻ ملګرتیا اوسکون اواطمینان اودملائکه و په تائیدکې برخه
درلوده ، دهغه منافقت اومرتدکیدل ناشونی اومحال دی ، اوبیاچې الله ﷻ دهجرت په
سفرکې پرته له ښکاره اسبابودخپل نبی ﷺ ساتنه وکړه اوپه نورو ځایو کې یې هم دخپل
نبی ﷺ ساتنه وکړه ددې لپاره چې خلک دافکرونه کړی چې الله ﷻ دخپل نبی اودنبی
دملګری دساتنی لپاره دچاکومک اومرستی ته اړاو محتاج دی

(۱) روح المعانی جلد ۱، صفحه ۸۸) ——— (۲) روح المعانی جلد ۱، صفحه ۸۸)

Maktaba Tul Ishaat.com

**خلاصه** :دادی چی الله تعالی په دې آیاتوکې دهجرت په سفرکې دابوبکرصدیق ؓ دملګرتیاقصه چی په کوم شان سره بیان کړی ده دادده دفضیلت اودده دسربښندنی سند اوشهادت دی چی دده مبارک متعصبو دښمنانو هم په دې اقرارکړی دی ،مصنف دلته دحمله حیدری اشعارراوړی دی هغه موږپرېښودل معذرت غواړوځکه ټوله فارسی وه له دې ټولوروایاتو داثابته سوه چی نبی کریم ﷺ په دې خطرناک سفرکې ابوبکرصدیق ؓ له ځان سره ملګری کړ لومړی دابوبکرصدیق ؓ کورته ولاړی اودهغه له کوره دواړه روان سو اوابوبکرصدیق ؓ رسول الله ﷺ په خپله اوږه باندی واخیستی لومړی خپله ابوبکرصدیق ؓ غارته کښته سو اوهغه غارېې پاک کې اوخپله لنګوټه یې ځیری که په هغې باندی یې سوری بندکړه یوسوری پاته سو هغه یې دخپلی پښی په تله بندکی داټول کارونه دابوبکرصدیق ؓ پرصداقت رښتینوالی اخلاص عشق اومحبت دلالت کوی اوښکاره دهغه دربښتینوالی دلائل دی نه دنفاق اودښمنی که دشیعه ګانوخبیثانوپه نزد دادمنافقت نښې وی نوبیادصداقت اوعشق اومینی کومی نښی دی اوبل داچی درې ورځی هغه په غارکې وو اوخوراک به دابوبکرصدیق ؓ له کوره راتلی اوکله چی دریمه ورځ دابوبکرصدیق ؓ زوی دوې اوښې وغارته راوستلی نوپریوه اوښه نبی کریم ﷺ سپورسو اوپربله عامر بن اریقط سپورسو هغه چی دابوبکرصدیق ؓ آزادسوی مریئ وو په دې طریقه مدینی منوری ته روان سو ،

درې ورځی رسول الله ﷺ په دغه غارکې وو عبدالله بن ابی بکر ؓ (۱) به ټوله ورځ په مکه کې اوسیدی اودمشرکینوخبرونه به یې دشپې دوئ ته راوړل اودهغوئ ټول حالات به یې ورته بیانول اوسهاروختې به بیرته له دغه ځایه وتی اوعامربن فهیره (۲) چی دابوبکر صدیق ؓ ازادسوی مریئ دې هغه به ماخستن مهال چی کله به ښه تیاره سوه نوبزی به یې راوستی اودغارخولی ته به راغلي دوئ ته به یې داړتیاپه اندازه شیدی ورکړی اودعبدالله بن ابی بکر ؓ پلونه به یې هم خرابول په دې طریقه یې درې شپې تیری کی له دروشپوورروسته عبدالله بن اریقط (۳) داهغه سړی دی چی دلاری دښودلودپاره په

(۱) عبدالله بن ابی بکر ؓ دابوبکرصدیق ؓ زوی دی په اسلام مشرف سوی دی دخپل پلاردخلافت په وخت کې تر پلارمبارک مخکې وفات سوی دی (اصابه جلد۲، صفحه ۲۸۳) (۲) عامربن فهیره ؓ دبل چامریئی وو ابوبکرصدیق ؓ رانیوی اوآزادیې کی دبدر اواحدپه غزاووکې شریک سوی دی اودبیرمعونه په غزاکې شهیدسو اودده بدن مبارک اسمان ته پورته سو اوبیرته پرځمکه کیښودل سو (اصابه وغیره) (۳) حافظ عبدالغنی مقدسی اوعلامه سهیلی اوعلامه نووی لیکي چی موږته په کوم صحیح سندسره دعبدالله بن اریقط اسلام نه دی معلوم سوی اوهمدا صحیح ده البته واقدی دهغه دمسلمان کیدوقائل دی والله سبحنه وتعالی اعلم، زرقانی جلد۱، صفحه ۲۳۹ترصفحی ۲۷۴)پوری )

(۳) عبدالله بن ابی بکر ؓ په مکه کې پاته سو اوعبدالله بن اریقط دلاری دښودلودپاره له دوئ سره مدینی ته ولاړی له مدینی منوری څخه بیرته مکی ته راغلی اودهغه دواړو مبارکانوپه خیرسره دررسیدلوخبرېې عبدالله بن ابی بکر ؓ ته ورکی له دې خبره ورروسته عبدالله بن ابی بکر ؓ دصدیق ؓ ټوله کورنی له ځان سره مدینی منوری ته روانه کړه )

Maktaba Tul Ishaat.com

مزدوری مقرر سوی وله خپلی ژمنی سره سم سهار وختی له دوو اوښو سره دغار خولی ته راغلی دوئ روان سو دمدینی معلومه لاریې پرېښوده پرستونزمنه لاره دسیند پرغاړه رسول الله ﷺ او ابوبکرصدیق رضی الله عنه او عبدالله بن اریقط روان سو (بخاری شریف باب الهجرة) پریوه اوښه نبی کریم ﷺ سپورسو اوپربله اوښه ابوبکرصدیق رضی الله عنه سپورسو او خپل ازادسوی مریئ عامربن فهیره یې دخدمت لپاره له ځان سره ملگری کی او ترشایې سپور کړاو عبدالله بن اریقط (۱) پرخپله اوښه سپورسو او دلاربنودنی لپاره مخ ته روان وو (۲) شیخ عبدالحق محدث دهلوی فرمایي: چی پریوه اوښه رسول الله ﷺ سپورسو او ترشایې ابوبکرصدیق رضی الله عنه سپورکی اوپربله اوښه عبدالله بن ابی بکر رضی الله عنهما او عامربن فهیره رضی الله عنه سپاره سو (۳) مگرصحی لومړی خبره ده ځکه حافظ عسقلانی په فتح الباری کې (۴) پردې خبره ټینگار کړی دی چی په دې سفرکې له نبی کریم ﷺ سره پرته له ابوبکرصدیق رضی الله عنه او عامربن فهیره رضی الله عنه بل څوک نه وو اوپه دریمه اوښه عبدالله بن اریقط سپورسو او عامه اومشهوره لاره یې پرېښوده او ددښتو اوبیابانو لاره یې ونیوله ،ابوبکرصدیق رضی الله عنه چی کله اسلام راوړی نوپه هغه وخت کې له ده سره څلوېښت رزه درهمه شتمنی وه ده ټوله دالله ﷻ په لاره کې مصرف کړه لکه چی مورېیان درته وکړچی ده ډیر مریان رانیول اوآزادیې کړه ټولی روپی مصرف سوی یوائې پنځه زره درهمه ورپاته سو هغه یې دهجرت په وخت کې له ځان سره واخیستل اومدینی ته چی کله ولاړی نوهغه پنځه زره درهم یې په مسجدنبوی اودخیرپه نوروکاروکې ولگول .

عائشه صدیقه رضی الله عنها فرمایې چی ابوبکرصدیق رضی الله عنه چی کله وفات کیدی نویودینار اودرهم یې هم نه دی پاته سوی (۵) عبدالله بن اریقط رسول الله ﷺ او ابوبکرصدیق رضی الله عنه ټول دمکی لاندی خواته وایستل اودساحل پرغاړه روان سو اوترعسفان پرلاندی لارتیرسو اومنزل پرمنزل یې پړاواچوی په مزل مزل قباء ته ورسیدل ،،

---

(۱) زرقانی جلد۱، صفحه ۳۴)

(۲) مدارج النبوت جلد۲، صفحه ۸۵)

(۳) دبخاری الفاظ داسی دی: فاتاهما براحلتیهما صبح ثلاث . زادمسلم بن عقبة عن ابن شهاب حتی اذاهدأت عنهما الاصوات وجاء صاحبهما ببعیریهما فانطلقامعهما بعامر بن فهیرة یخدمهما ویعنیهما یردفه ابوبکر ویعقبه لیس معهما غیره . فتح الباری جلد۷، صفحه ۱۸۶باب الهجرت)

(۴) دحافظ ابن کثیر الفاظ داسی دی : فدخلاهما الغار فاقامافیه ثلاثة ایام لیسکن الطلب عنهماوذلک لان المشرکین حین فقدوهما کماتقدم ذهبوا فی طلبهما کل مذهب من ساء الجهات وجعلوا لمن ردهما او احدهما مائة من الابل واقتصوا آثارهما حتی اختلط علیهم وکان الذی یقتص الاثر لقریش سراقة بن مالک بن جعشم کماتقدم . البدایه والنهایه جلد۳، صفحه ۱۸۳ اودسیرة ابن هشام الفاظ داسی دی : حتی اذامضت الثلاثة وسکن عنهما الناس اتاهماصاحبهما ببعیریهما وبعیرله . سیرة ابن هشام جلد۱ صفحه ۱۴۳، اوابن شهاب په روایت کې الفاظ داسی دی : حتی اذاهدأت عنهما الاصوات جاء صاحبهما ببعیریهما فانطلقا معهما بعامربن فهیرة یخدمهما ویعنیهما یردفه ابوبکر ویعقبه لیس معهما غیره (فتح الباری) زرقانی جلد۱ صفحه ۳۳۵)

(۵) الاصابه جلد۲، صفحه ۳۱۰)

Maktaba Tul Ishaat.com

**فائده** :رسول الله ﷺ چې کله دخپل کورڅخه ووتی اودابوبکرصدیق ؓ کورته یې تشریف یوړی اوهغه یې له ځان سره ملګری کی اوغارثورته ورسیدل هلته پټ سو نو مشرکین راغلو درسول اللهﷺ کوریې محاصره کی کله چې یې هلته پیدانه کی نودده په لټون پسې یې یوی اوبلی خواته خلک ولیږل اوپه تلوتلوکې دغارثورخولی ته ورسیدل خوالله تعالی دعنکبوت کور( دغنی تاال ) له تاروڅخه داسی کاروا خیستی چې په سلهاوو زغروسره نه کیدی تردرې ورځوپوری دوئ په دې غارکې پټ وو اوکفارهم درې ورځی پرلپسی ددوئ په لټون پسې وتلي وو کله چې کافران ناهیلی اوستړی سو نوکښیناستل دوئ دااعلان وکړچې هرڅوک که رسول الله ﷺ یاابوبکرصدیق ؓ ګیرکې اورایې ویلی نوهغه ته به په بدل کې سل اوښان انعام ورکول کیږی خوددې سره بیاهم دوئ بریالی نه سودوئ ستړی سو په دغه وخت کې رسول الله ﷺ اوابوبکرصدیق ؓ له غارڅخه ووتل اوددریاب پرغاړه مدینی منوری ته روان سو (۱)

ابوبکرصدیق ؓ په عمرکې تررسول اللهﷺ مشروو نوکله چې به پرخلکوتیریدل خلکوبه له ابوبکرصدیق ؓ څخه پوښتنه کوله چې داڅوک دی چې ترمامخته سپوردی ؟ ابوبکر صدیق ؓ به ورته ویل (هذالرجل یهدینی السبیل) دازمالاربنوددی ، یعنی داسړی ماته لارراښیی ، خومرادبه یې داوو چې دی زمادآخرت لاربنوددی (بخاری شریف جلد ۱، ۵۵۶)

**ومدینی منوری ته دنبی کریمﷺ دروانیدورځ اوتاریخ**

دعقبه تربیعت تقریبادرې میاشتی وروسته دلومړی خور په لومړۍ ورځ رسول اللهﷺ له مکی مکرمی څخه روان سو ، حاکم فرمایې چې په متواترواحادیثوداخبره ثابته سوی چې رسول اللهﷺ ددوشنبی په ورځ له مکی روان سو اوددوشنبی په ورځ مدینی منوری ته ورسیدی مګرمحمدبن موسی خوازمی لیکي چې دپنج شنبی په ورځ له مکی مکرمی څخه ووتی حافظ عسقلانی لیکي چې صحی خبره داده چې دپنج شنبی په ورځ له مکی ووتی درې ورځی په غارکې وو ددوشنبی په ورځ له غاره ووتی اومدینی منوری ته روان سو ، اسماء بنت ابی بکرؓ فرمایې : چې درسول الله ﷺتررروانیدووروسته خلک زمادپلارکورته راغلو په دوئ کې ابوجهل هم و دوئ پوښتنه وکړه چې ستاپلارابوبکرؓ چیری دی ماوویل ، والله که زه هیڅ خبره یم ، ابوجهل خبیث زه پرمخ په څپیړه دومره په زوروهلم چې زماغوږوالی پرځمکه ولویدل ، (۲)

---

(۱) فتح الباری جلد ۷ صفحه ۱۸۶)
(۲) سیرة ابن هشام جلد ۱، صفحه ۱۷۲)

Maktaba Tul Ishaat.com

## د ام معبد رضي الله عنها قصه

دوئ چې کله له غاره ووتل نو د مدینې منور لیرې او اوږده لاره یې ونیوه په لاره کې دام معبد پر خیمه تیرسو ام معبد یوه ډیره شریفه میلمه فاله ښځه وه دنبوی قافلې خلکو دام معبد څخه دغوښې او خورمادرانیولوغوښتنه وکړه مګرهیڅ یې پیدانه کړه ، رسول الله ﷺ دام معبد په خیمه کې ولاړه میږولیدله نوپوښتنه یې وکه ، داڅنګه میږه ده ، ام معبد ورته وویل دادډیرې کمزورې په وجه له رمې سره نسی تلای ، نبی کریم ﷺ وفرمایل په دې کې څه شیدې نسته ؟ ام معبد وویل په دې کې شیدې له کومه دی داله ډیرې کمزورې له رمې سره نه سی تلای ، نبی کریم ﷺ وفرمایل آیاماته ددې دلوشولواجازه شته ؟ ام معبد وویل زمامور اوپلاردې پرتاقربان وی که په دې کې شیدې وای نوضرور ما تاسوته لوشله ، نبی کریم ﷺ بسم الله وویله اودمیږې پرغولانځه یې لاس تیر کی غولانځه له شیدوډکه سوه نبی کریم ﷺ ولوشوله ، یولوښي یې په ډک کې چې هغه داتوترلسوپورې ددومره کسانوبس کیدی اول یې ام معبدته شیدې ورکې کله چې هغه په مړه سوه بیایې خپلوملګروته ورکې په خپلوملګرویې شیدې وڅیښلې اوپه پای کې نبی کریم ﷺ په خپله وڅیښلې وروسته یې بیاولوشوله اولوښي یې ډک کی ام معبدته یې ورکې ، ام معبد بیعت ورسره وکی او نبی کریم ﷺ روان سو ، کله چې مابنام دام معبد میړه ابو معبد له زنګله راغلی وې لیدل چې غټ لوښی له شیدوډک پروت دی نوپه ډیرتعجب یې پوښتنه وکه ؟ چې اې ام معبد داشیدې له کومه وی ،په دې میږه کې خو دشیدونوم هم نه وو ؟ ام معبد وویل چې نن دلته یومبارک سړی تیرسوقسم په الله ﷻ داټول دهغه برکت دی اوټوله پیښه یې ورته بیان که ، ابو معبد وویل ته دهغه علامې راته ووایه څنګه سړی وو ، ام معبد د رسول الله ﷺ څیره مبارکه اوالله ورکړی عظمت اوجلال اوهیبت اوعزت په تفصیل سره ورته بیان کی داسې ورته بیان کی لکه په مستدرک کې چې یادسوی دی ،،

ابو معبد وویل زه پوه سوم ، قسم په الله ﷻ داهغه قریشی سړی دی ، زه به هم خامخاد هغه په خدمت کې حاضریږم پرلار خوداپیښه رامنځ ته سوه اوپه مکه مکرمه کې یوونامعلوم آواز کونکی دا اشعار وویل : اواز اوریدل کیدی مګر داشعارولوستونکی په سترګونه ښکاره کیدی هغه اشعار داسې دی :

جَزَى اللهُ رَبُّ النَّاسِ خَيْرَ جَزَائِهِ ............ رَفِيقَيْنِ حَلَّا خَيْمَتَيْ أُمِّ مَعْبَدِ

الله ﷻ دې هغه دوو ملګروته دخیربدله ورکی ، کوم چې دام معبد په خیمه کې کښنته سو

هُمَا نَزَلَا (۱) بِالْهُدَىٰ فَاهْتَدَتْ ............ فَقَدْ فَازَ مَنْ أَمْسَىٰ رَفِيقَ مُحَمَّدِ

(۱) دابن هشام په روایت کې دامصرې داسې دی : هما نزلا بالبر ثم ترو حا ، سیرة ابن هشام جلد ۱ ، صفحه ۱۷۲ البدایه والنهایه جلد ۳ صفحه ۱۸۹ حافظ ابن کثیر فرمایې : چې ام معبداوابومعبد دواړه په اسلام مشرف سو اوهجرت یې وکی دنبی کریم ﷺ په خدمت کې حاضرسو

Maktaba Tul Ishaat.com

دوئ په هدایت سره کښېنته سو بیا ام معبد هدایت قبول کی او مراد ته ورسیده هغه سړی کوم چی د محمد ﷺ په دې مبارک سفر کې ملګری سو یعنی ابوبکر صدیق ﷺ

لِيَهْنَ اَبَابَكْرٍ سَعَادَةً جَدِّهٖ ............ بِصُحْبَتِهٖ مَنْ يُسْعِدِ اللهُ يَسْعَد

ابوبکر صدیق ﷺ ته چی د نبی کریم ﷺ د ملګرتیا په برکت کوم نیک بختی ورسیده هغه دې دده مبارک وی او چا ته چی الله ﷻ نیک بخت ورکړی وی هغه به خامخا نیک بخته وی

لِيَهْنَ بنی کعب مقام فتاتهم ............ ومقعدها للمؤمنین بمرصد

مبارک دی وی بنی کعب ته د دوئ د ښځو درجی او د مومنانو د پاره د دې کور په کار راتلل

سَلُوْ اُخْتَكُمْ عن شاتها وانائها............ فانکم ان تسألوا الشاة تشهد

تاسو د خپلی خور ښځه د هغه میږی او د لوښي پوښتنه وکوی که تاسو له هغه میږی پوښتنه وکوی نو میږه به هم شاهدی ووایې

دعاها بشاة حائل فتحلبت............ علیه صریحا ضرة الشاة مزید

نبی کریم ﷺ له هغې ښځه یوه میږه وغوښته بیا هغه میږی دومره شیدی وکړی چی لوښي ځنی ډک سو

فَغَادَرَهَا رَهْنًا لدیها لحالب ............ یرددها فی مصدر ثم مَوْرِدِ

بیا یې هغه میږه دې ته پرېښوده چی هر راتلونکی او تلونکی ته به یې لوشوله

حسان بن ثابت ﷺ ته چی کله د هاتف دیټ اواز کونکی دا اشعار ورسیدل نو حسان بن ثابت ﷺ د دې په ځواب کې دا سی شعرونه وویل

لقد خاب قوم غاب عنهم نبیهم ............ وقدس من یسری الیه ویغتدی

ربښتیا هم خلک تاوانی سو هغه خلک چی له دوئ ځخه پیغمبر ﷺ ولاړی یعنی قریش او پاک سو هغه خلک چی سهار او مابنام د هغه نبی ﷺ په خدمت کې حاضریږی

تَرَحَّلَ عَنْ قَوْمٍ فَضَلَّتْ عُقُوْلُهُم ............ وَاَحَلَّ عَلٰی قَوْمٍ بِنُوْرٍ مُجَدَّدٍ

نبی ﷺ خوله یوه قوم ځخه سفر وکی د دوئ عقلونه خوولاړو او پر یو بل قوم باندی د الله ﷻ په نوی نور سره کښېنته سو .

هَدَاهُمْ به بعد الضلالة رَبُّهُمْ ............ فَاَرْشَدَهُمْ مَنْ يَتْبَعِ الحقَّ يَرْشُدْ

له بیلاری وروسته الله ﷻ په هغه نور سره د دوئ لارښوونه وکړه او ځوک چی د حق پیروی کوی هغه به لار پیدا کوی .

وهل یستوی ضلال قوم تَسَفَّهُوا............ عَمًى وهداةٌ یهتدون بِمُهْتَدٍ

آیا بیلاری ، ګمرهان ، کم عقلان او ړانده له لارښود سویو سره برابریدلای سی

وقد نَزَلَتْ منه علی اَهْلِ يَثْرِبَ ............ رِكَابُ هُدًى حَلَّتْ علیهم باسعُدٍ(۱)

او په یثرب کې د لارښوونکو او نیک بختانو قافله له برکتو سره کښېنته سوه

(۱) اسعد جمع د سعد دی په معنی یمن ضد د نحوس دی )

Maktaba Tul Ishaat.com

نبیٌّ یری مالایری الناسُ حَوْلَهٗ ................. ویتلو کتاب الله فی کُلِّ مَشْهَدِ

هغه نبی ﷺ دی ده ته هغه شیان ښکاره کیږی کوم چی له ده سره ناست خلک ږی هغوئ ته نه ښکاریږی او هغه په هرمجلس کې دخلکو مخ ته دالله ﷻ دکتاب تلاوت کوی ،،

وان قال فی یومٍ مقالة غائب ................. فتصدیقها فی الیوم اوفی ضُحی الغَدِ

که هغه دغیبو خبره وکوی ، نونن یاترصباسهاره پوری دهغې رښتنیوالی ښکاره کیږی

داروایت له ډیروصحابه ﷡ په مختلفو سندونو سره نقل سوی دی

ام معبد [۱] او ابومعبدیعنی دام معبدمیړه او حبش بن خالد یعنی دام معبد ورور او سلیط بدری ﷜ هشام بن حبیش بن خالد ﷜ ددې لومړنیوڅلوروصحابیت منل سوی اومتفق علیه دی اودهشام بن حبیش بن خالدپه صحابی کیدو کې اختلاف دی ، ابن حبان ارهشام په صحابه ووکې یادکړی دی ، امام بخاری فرمایې چی هشام دعمرفاروق ﷜ څخه اوریدل کړی دی (اصابه جلد ۳، صفحه ۶۰۳)

(۱) دام معبد ﷥ روایت ابن سکن راوړی دی ، اصابه ترجمه ام معبدباب الکنی )

(۲) له ابومعبد ﷜ څخه اما م بخاری په خپل تاریخ کې روایت کړی دی اوامام ابن خزیمة په خپل صحیح کې یادکړی دی (اصابه ترجمه ابومعبدباب الکنی اوابن سعدپه طبقات جلد ۱، صفحه ۱۵۵کې اوحاکم په مستدرک جلد ۳، صفحه ۱۱کې یادکړی دی ..

(۳) حبیش بن خالد ﷜ روایت بغوی ، ابن شاهین ، ابن السکن ، طبرانی ابن منده اوداسی نوروهم راوړی دی [۲]

دحبیش ﷜ روایت حافظ ابن سیدالناس هم په عیون الاثرکې په خپل سندسره یادکړی دی دارنګه دحبیش بن خالد ﷜ روایت حافظ مزی رحمه الله په تفصیل سره په تهذیب الکمال کې په خپل سندسره روایت کړی دی [۳]

(۴) دسلیط بدری ﷜ روایت په عیون الاثر کې راغلی دی .

(۵) دهشام بن حبیش ﷜ روایت په مستدرک کې ذکرسوی دی ، حاکم ددې روایت په اړه وایې ،هذاحدیث صحیح الاسناد ) وروسته بیاحاکم دده حدیث په نورومختلفولارو هم روایت کړی دی مستدرک جلد ۳، صفحه ۱۰، هغه لاری که څه هم یوائې یوائې له شرط دصحت سره برابری نه دی مګر چی ټولی سره یوځای سی نوټینګوالی اوباورپیداکوی ، حافظ ابن عبدالبرپه استیعاب کې فرمایې : چی دام معبدقصه په دې تفصیل سره له صحابه کرام ﷡ څخه یولوی جماعت روایت کړی ده .

(۱) اصابه جلد ۱، صفحه ۳۱۰) ———— (۲) اصابه جلد ۱، صفحه ۳۱۰)

(۳)تهذیب الکمال جلد ۱، صفحه ۳۴، تهذیب الکمال یوه نادره قلمی نسخه ده دانسخه په کتب خانه آصفیه حیدرآباددکن کې ده له هغې څخه ماکتبه واخیسته )

Maktaba Tul Ishaat.com

له دې پرته دې پیښې ته نژدې یوه بله پیښه بعینه په دغوټکو له ابوبکرصدیق ﷺ څخه روایت سوی چې حاکم په اکلیل کې او بیهقی په دلائل النبوة کې یاده کړې او حافظ ابن کثیر په البدایه والنهایه جلد ۳ صفحه ۱۹۱ کې له ابوبکرصدیق ﷺ روایت نقل کړی او ویلي دي چې داسند حسن دی ،ددې روایت او دهغه روایت یوائې دومره توپیر دی چې په دې روایت کې دام معبد نوم نه دی یادسوی بلکې دیوی ښځې په نامه داپیښه روایت سوې داسې بیان چې بعینه دام معبدپیښه ده ، محمدبن اسحاق او امام بیهقي ودې ته میلان لري چې داپیښه دام معبدپیښه ده ، اوحافظ مغلطائي بیاودې ته خواته میلان دی چې داپیښه دام معبدله پیښې بیله ده ، والله سبحانه اعلم (۱)

(۶) اوهمداسې پیښه دقیس بن النعمان ﷺ څخه په کوتاه ډول روایت سوی ، حافظ هیثمي وایي ، البزار ورجاله رجال الصحیح (مجمع الزوائد (۲)

علمي فائده :له همدې ابومعبدخزاعی ﷺ څخه امام ابوحنیفه رحمة الله علیه په خپل مسند کې دقهقه خندا حدیث روایت کړی دی حدیث دادی (ابوحنیفه عن منصور بن زازان الوسطی عن الحسن عن معبدبن ابی سعیدالخزاعی عنه صلی الله علیه وسلم قال بینما ھو فی الصلوة اذاقبل اعمی یرید الصلوة فوقع فی زبیة فاستضحک القوم فقهقهوا فلما انصرف صلی الله علیه وسلم قال من کان منکم قهقه فلیعد الوضوء والصلوة (فتح القدیر جلد ۱، صفحه ۳۵، کتاب الطهارة)

## دسراقة بن مالک قصه !

قریشو دا اعلان کړی وو چې هرڅاکه محمد ﷺ یاابوبکرصدیق ﷺ ووژل یا یې لاس تړلی راوستل نوموږ به د هریوه په بدل کې سل اوښان انعام ورکوو ، مستدرک جلد ۳، صفحه ۶)

سراقه بن مالک بن جعشم وایي زه د خپل کلي په یومجلس کې ناست وم یوسړی راغلی اوداییان یې وکړ چې ماڅوکسان ولیدل دسیندپرغاړه دیثرب خواته روان وو زماخودا ګمان دی چې داهغه محمد ﷺ اوددہ ملګري دي. سراقه وایي چې ما په خپل زړه کې ویل چې ربنتیاهم داهغه محمد ﷺ اوددہ ملګري دي خوهغه سړی ته مې وویل چې دامحمد ﷺ اودهغه ملګري نه سي کیدای دابه فلانکی اوفلانکي وي دامی په دې نیت وویل چې هسې نه داانعام بل څوک راڅخه یوسي زه یوګړی په دې مجلس کې کښیناستم ددې لپاره چې دخلکوله پامه داخبره ووزي وروسته راولاړسوم اوکورته راغلم ومینځې ته مې وویل چې ته زماآس دپلانکي غونډۍ وشاته ودروه اوماخپله نیزه راواخیسته دکوردشاله لوري راووتم اوپرآس مې پښه واړوله سپورسوم ددوئ په لټون

(۱) البدایه والنهایه جلد ۳، صفحه ۱۹۰ ـ ۱۹۶)
(۲) زرقانی جلد ۱، صفحه ۳۴۹)

Maktaba Tul Ishaat.com

پسی روان سوم کله چی دوئ ته نژدی ورسیدم نو ابوبکرصدیق ﷛ ولیدلم هغه نبی کریم ﷺ ته وویل موږ ونیول سو داسړی زموږ په لټون پسی دی اودې خواته ډیر تیز راروان دی نبی کریم ﷺ وفرمایل هیڅکله هغه موږ نه سی گرفتاره کولای او ابوبکرصدیق ﷛ ته یې وویل لَاتَحْزَنْ اِنَّ اللهَ مَعَنَا ، ته مه غمجن کیږه الله ﷻ له موږ سره دی ، اوماته یې ښیراوکوله(١) په همدې وخت کې زما آس ترگونډوپوری په شگلنه ځمکه کې ښخ سو (٢) ماغوښتنه ځنی وکړه چی تاسوپه آمان یاست ربښتیاهم ستاسودښیراله وجهی زما آس په ځمکه کې ښخ سو تاسودواړه زماد پاره له الله ﷻ وغواړی چی زماآس له ځمکی راووزی قسم په الله ﷻ زه له تاسوسره ژمنه کوم چی هرڅوک چی ستاسوپه لټون پسی دمکی له لوری راځي هغه به زه بیرته شاته گرزوم رسول الله ﷺ دعاوکه آس هم سمدستی ځمکی پریښودی ، زه هم پوه سوم چی الله تعالی به له نن ورځی وروسته دوئ ته غلبه اوقوت ورکوی اوقریشوچی دسل اوښانوانعام اودگیرولوکومه خبره مشهوره کړی وه هغه مې هم ودوئ ته وکوله اوودوئ ته مې دلاری توښه وړاندی که نبی کریم ﷺ هغه نه واخیسته خودایې راته وویل چی زموږحال وچاته مه وایه ماله نبی کریم ﷺ غوښتنه وکړه چی وماته دامن اومعافی لیک راکه دنبی کریم ﷺ په امرسره عامربن فهیره دڅرمنی پرېوه ټوټه باندی لیک ولیکی اودامن اومعافی لیک یې وماته وسپاری دوئ دمدینی پرلورروان سو زه هم له هغه لیک سره راستون سوم(٣) دمکی پرلوری روان سوم کله چی به یوسپوریاپیاده په مخ راتلی نوهغه به مې گرزوی چی ستادتلوضرورت نسته زه اوس له هغه لوری راغلم که چیری وای نوما به هرومروگیرکړی و ( بخاری شریف جلد١ ، صفحه ٥١٠، جلد١ ، صفحه ٥١٥تر صفحه ٥٥٧) پوری )

سراقه چی کله مکی ته ورسیدی نوله ابوجهل سره یې ولیدل اوداشعریې ورته ولولی :

---

(١) دبخاری په روایت کې راغلی دی : چی نبی کریم ﷺ دابنیراوکه .اللهم اصرعه ، اې الله دئ وگرزوی اوپه یوروایت کې دی : چی داسی یې وفرمایل : اللهم اکفناه بما شئت) اې الله ﷻ زموږ کفایت وکوی څنگه چی ته غواړی (فتح الباری جلد٧، صفحه ١٨٧)

(٢) اوپه یوروایت کې راغلی دی چی دسراقه آس ترنسه پوری په ځمکه کې ښخ سو (فتح الباری جلد ٧، صفحه ١٨٨)

(٣) په یوحدیث کې راغلی دی، چی نبی کریم ﷺ سراقه ته وفرمایل : کیف بک اذا لبست سوار کسری) اې سراقه په هغه وخت کې به ته څنگه یې چی ته دکسری پاچابنگړی لاس ته واچوی کله چی دعمرفاروق ﷛ دخلافت وخت وونودکسری پاچهی فتح سوه اودکسری تاج اوبنگړی اونوری ډیر گینې په مسجدنبوی کې دعمرفاروق ﷛ ومخ کیښودل سو ی عمرفاروق ﷛ وفرمایل : سراقه راوغواړی سراقه راغلی عمرفاروق ﷛ سراقه ته وویل لاس پورته که اودایې وویل الله اکبر الحمدلله الذی سلبهما کسری بن هرمز والبسهما سراقة الاعرابی الله اکبر) ثنااوصفت هغه پاک ذات لره دی چی دابنگړي یې دکسری څخه واخیستل اوس دیوه کوچی بزگر په لاس کیدی .په همدې وخت کې سراقه ﷛ په ژراسو اووې ویل چی ماته نبی کریم ﷺ ویلی وو چی ته نه غواړی چی دکسری بنگړی ستاولاس ته ولوېږی ، وروسته عمرفاروق ﷛ هغه گینې اوزیورات پرمسلمانانوووېشل، زرقانی جلد١، صفحه ٣٤٨ الاصابه ترجمه سراقه بن مالک ﷛ واستیعاب لابن عبدالبرجلد٢، صفحه ١٢٠)

Maktaba Tul Ishaat.com

ابا حكم والله لو كنت شاهدا.............. لامر جوادي حين ساحت قوائمه

اې دحکم پلاره په الله ﷻ قسم که ته په هغه وخت کې وای کله چې زما د آس پښې په ځمکه کې ښخې سوې

علمت ولم تشكك بان محمداً.......................... نبي ببرهان فمن ذا يقاومه

نو تا به یقین کړی وو او یوه زره شک به دې هم نه وپاته سوی چې محمد ﷺ د الله ﷻ رښتینی نبی دی او په ټینګو دلائلو سره رالیږل سوی او څوک دده مخه نسي نیولای (۱)

فائده :دنبي کریم ﷺ همدا معجزه د موسی ﷺ له هغه معجزې سره مشابه ده کله چې موسی ﷺ قارون ته ښیرا وکوله او هغه په ځمکه کې ښخ سو دلته دنبي کریم ﷺ په ښیرا دسراقه بن مالک آس په ځمکه کې ښخ سو ، وروسته نبي کریم ﷺ پرته له ویری پر لاره روان سو کله چې نبي کریم ﷺ مدینې منورې ته نژدې ورسیدی نو زبیر ﷺ له قافلې سره ملګری له شام راغلی له دوئ سره یو ځای سوو زبیر ﷺ نبي کریم ﷺ او ابوبکر صدیق ﷺ ته یوه جوړه سپینې جامې هم ورکې دا روایت دبخاري دی ، او د ابن ابي شیبه له روایت څخه څرګندیږي چې طلحه ﷺ هم دوئ دواړو ته جامې وړاندې کې (۲)

## دبریده اسلمي رضي الله تعالى عنه داسلام راوړولو قصه

دسراقه ﷺ په څیر بریده اسلمي ﷺ هم له اویا ۷۰ سپرو ملګرو سره د رسو ل الله ﷺ په لټون پې راووتلی وو ددې دپاره چې دقریشو لوی انعام یا جائزه لاس ته راوړي ، بریده نبي کریم ﷺ ته نژدې راورسیدی کله چې نبي کریم ﷺ ته ښه نژدې سو نو نبي کریم ﷺ پوښتنه ځنې وکړه (من انت) ته څوک یې ، بریده ﷺ په ځواب کې ورته وویل (انا بريدة) زه نوم بریده دی نبي کریم ﷺ و ابوبکر صدیق ﷺ ته دنیک فال په څیر وفرمایل (یا ابابکر برد امرنا وصلح) اې ابوبکر ﷺ زموږ کار یخ سو او سوله وسوه بیا یې وفرمایل ته له کومې قبیلې څخه یې ؟ بریده ﷺ وویل (من اسلم) زه د اسلم له قبیلې څخه یم ، نبي کریم ﷺ بیا ابوبکر صدیق ﷺ ته دنیک فال په څیر وفرمایل . (سلمنا) موږ خوندي او په امن سو بیا یې ځنې وپوښتل داسلم قبیلې دکوم ښاخ څخه یې ؟ (من بني سهم) په اسلم قبیله کې دسهم له تبر څخه یم ، نبي کریم ﷺ وفرمایل ، (خرج سهمک) ستا برخه راووتله ، یعنی تا ته به داسلام څخه برخه ورسیږي ، بریده ﷺ پوښتنه وکړه ته څوک یې ، رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل :

انا محمد بن عبدالله رسول الله : زه نوم محمد ﷺ دعبد الله زوی او د الله ﷻ رالیږل سوی استازی یم :بریده ﷺ وویل : اشهد ان لا اله الا الله وان محمداً عبده ورسوله : بریده ﷺ هم مسلمان سو او ورسره اویا کسان چې دبریده ﷺ ملګري وو هغوئ هم ټول په اسلام مشرف سوو وروسته بریده

---

(۱) فتح الباری جلد ۷، صفحه ۱۸۹) ، روض الانف ، جلد ۲، صفحه ۶)

(۲) فتح الباری جلد ۷، صفحه ۱۸۹)

Maktaba Tul Ishaat.com

غوښتنه وکړه چې یارسول الله ﷺ کله چې ته مدینی ته داخلیږی باید ستا ومخ ته یو بیرغ وی ؟ رسول الله ﷺ خپله لنګوټه خلاصه که اوپه نیزه پوری یې وتړله اوبریده ؓ ته یې ورکړه ، کله چې رسول الله ﷺ مدینی ته ورسیدی نودبریده ؓ هغه بیرغ په لاس کې واو دنبی کریم ﷺ مخ ته روان وو (اخرجه البیهقی فی الدلائل واخرجه ابن عبدالبر باسناده فی الاستیعاب ترجمه بریده اسلمی (۱).

درسول الله ﷺ دهجرت خبرمدینی منوری ته ډیر وختی رسیدلی وو دمدینی هرمسلمان وګړی دنبی کریم ﷺ دلیدلودپاره له مدینی څخه دحره په نامه ځای ته راوتلی واوپه انتظارولاړو کله چې به غرمه سوه نوبیرته به کوروته سره ولاړه ډیری ورځی په دې انتظارکې تیری سوی یوه ورځ غرمه دوئ وکوروته ستنیدل یویهودی دغونډۍ پر سر ولاړ و دغونډۍ له سره یې نبی کریم ﷺ اودده ملګری ولیدل اوبی اختیاره یې ترخوله دا چیغه ووتله :يَابَنِيْ قَيْلَةَ هَذَا جَدُّكُمْ :اې دقیلی زامنو دادی ستاسوبخت مبارک اوبنه نصیب راورسیدی . (۲)

ددې خبری په اوریدوسره انصارؓ دومره خوشاله سوچې په ځان نه پوهیدل دنبی کریم ﷺ دهرکلی لپاره یې رامنډی کړی اودالله اکبرپه نعرویې دبنی عمرو بن عوف ټوله آبادی ولړزوله په مدینه منوره کې یوزوړ اوشورجورشو له مدینی څخه درې میله لیری یوه آبادی ده هغې ته قباوایې هلته دانصاروؓ څه کورونه هم وه دوئ مشرکلثوم بن هدم نومیدی رسول الله ﷺ چې کله قباء ته ورسیدی نودکلثوم بن هدم په کورکې میشت سو اوابوبکرصدیق ؓ دخبیب بن اساف په کورکې واړول انصارؓ به له هرلوری بنه په ګڼه ګونه راتلل اوپه ډیرجوش اوجذبه اودعشق په اندازه محبت سره به درسول الله ﷺ دهرکلی لپاره راتلل ..

علی کرم الله وجهه له رسول الله ﷺ څخه درې ورځی وروسته مدینی ته روان سو په مکه مکرمه کې درې ورځی ددې دپاره پاته سو چې دخلکوهغه امانتونه چې رسول الله ﷺ ته یې ایښی وو هغه خلکوته وسپاری علی کرم الله وجهه هغه ټول امانتونه وخلکوته وسپارل اودکلثوم بن هدم په کورکې له رسو ل الله ﷺ سره یوځای سو (سیرة ابن هشام جلد۱، صفحه۱۷۴)

---

(۱) سیرة ابن هشام جلد۱ صفحه ۱۷۴)

(۲) قیله دانصاروؓ جده کبری وه یعنی داوس اوخزرج قبیلی دمورنوم دی ، زرقانی جلد۱ صفحه ۳۵۰)

Maktaba Tul Ishaat.com

**نبی اکرم صلی الله علیه وسلم په قباء کښی د مسجد تقوی بنیاد کیښودی !**

په قباء کې له کښېنته کېدو وروسته نبی کریم ﷺ تر ټولو کاڼو مخکې د مسجد قباء بنیاد کیښودی او تر ټولو مخکې یې په خپله په خپل لاس مبارک یو کاڼی راوړی او د قبلی لوری ته یې کیښودی تر نبی کریم ﷺ وروسته ابوبکر صدیق رضی الله عنه او تر ابوبکر صدیق رضی الله عنه وروسته عمر فاروق رضی الله عنه یوه یوه ډبره راوړه په بنیاد کې کیښوده وروسته نورو صحابه کرام ډبری راوړی او ایښودی یې په دې طریقه د مسجد جوړېدو لړۍ پیل سوه رسول الله ﷺ به هم غټی ډبری راوړی او ډیر ځله به ډبره دومره غټه وه چې له نس مبارک سره به مونښته صحابه کرام رضی الله عنهم غوښتنه ځنی وکړه چې یا رسول الله ﷺ موږ یې راوړو ته کښېنه خو رسول الله ﷺ به دانه خوښوله چې زه ناست یم او تاسو کار کوی د مسجد قباء په شان کې دا آیت نازل سو :

لَمَسْجِدٌ أُسِّسَ عَلَى التَّقْوَى مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ أَحَقُّ أَنْ تَقُومَ فِيهِ فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَتَطَهَّرُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُطَّهِّرِينَ

(۱۰۸) آیت سورة توبه

ژباړه : هغه مسجد چې د هغه بیناد له لومړی ورځی پر تقوی ایښودل سوی دی هغه د دې بشپړ مستحق دی چې ته په هغه کې ودرېږی په هغه مسجد کې داسی خلک سته چې ښکاره او پټه پاکی خوښوی او الله تعالی هم داسی پاکي کونکی خوښوی ،

کله چې دا آیت نازل سو نو نبی کریم ﷺ له بنی عمرو بن عوف څخه پوښتنه وکړه چې هغه کومه پاکی ده چې د هغې له کبله الله جل جلاله تاسو ستایلی یاست ؟ بنی عمرو بن عوف رضی الله عنهم وویل موږ د کاڼو یا د بروتر استنجا وروسته په اوبو استنجا وهو ، یا رسو ل الله ﷺ کیدای سی چې د الله عزوجل زموږ دا کار خوښ وی نبی کریم ﷺ وفرمایل هو دا هغه عمل دی چې په دې باندی الله جل جلاله ستاسو ستاینه کړی تاسو ته په کار دی چې دا کار پر ځان لازمی وګرزوی او د دې پابند سی (روض الانف جلد ۲، صفحه ۱۱۰)

په صحیحن کې له عبدالله بن عمر رضی الله عنهما څخه روایت دیٔ چې رسول الله ﷺ به د هری شنبی په ورځ مسجد قباء ته تلی کله به سپور او کله به پیاده تلی او دوه رکعته لمونځ به یې په مسجد قباء کې کوی

له سهل بن حنیف رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسو ل الله ﷺ وفرمایل : څوک چې له خپله کوره په اوداسه راووزی او مسجد قباء ته ولاړسی دوه رکعته لمونځ وکوی نو د عمری برابر ثواب به ورکول کیږی ( ابن ماجه )

Maktaba Tul Ishaat.com

## دهجرت تاریخ :

محمدبن اسحق ليكي چې په كومه ورځ رسول الله صلى الله عليه وسلم هجرت وكي او قباء ته ورسيدى هغه دخالى شنبى ورځ وه او د۱۳نبوی كال دلومړی خور۱۲ ورځ وه خودسيرت دعلماء رايه دادى چې رسول الله ﷺ له مكى مكرمى څخه دپنج شنبى په ورځ دصفرى ۲۷ وه ووتى درې شپې يې په غارثوركې تيرى كړى دلومړی خور په اوله ورځ چې ديک شنبى ورځ وه مدينى منورى ته روان سو اودسيندپرغاره يې اووه ورځې مزل وكړدلومړۍ خور۸ اوددوشنبى په ورځ غرمه قباء ته ورسيدى (علامه ابن حزم اوحافظ مغلطائى هم همدا خبره غوره كړى (زرقانى جلد۱، صفحه ۳۵۱)

## داسلامي تاريخ پيل كله وسو؟

زهرى رحمه الله وايې چې له همدې ورځې داسلامى تاريخ پيل درسول الله ﷺ په حكم وسو، كله چې نبى كريم ﷺ مدينى منورى ته تشريف راوړی نودلومړی خور څخه يې دتاريخ دليكلو حكم وكى، داروايت حاكم په اكليل كې ذكركړى دى، مگر داروايت ضعيف دى مشهور دادى چې دعمرفاروق ؓ دخلافت په وخت كې داسلامى تاريخ پيل سوى دى.

دشعبى اومحمدبن سيرين څخه روايت دى چې يوه ورځ ابوموسى اشعرى ؓ عمرفاروق ؓ ته ليک وليږی چې ستا فرمان موږ ته رارسيږی مگر په هغه باندى تاريخ نه وى، عمر فاروق ؓ په كال ۱۷ هجرى كې صحابه كرام ؓ دتاريخ دتعين دمشورى لپاره راوغوښتل يو شمير صحابه ؓ وويل چې دتاريخ پيل بايددنبى كريم ﷺ له نبوت وسى، اونوروبياوو يل چې بايدله هجرت پيل وسى اوبعض ويل چې دنبى كريم ﷺ دوفات څخه بايدتاريخ شروع سى عمرفاروق ؓ وفرمايل دتاريخ شروع بايد دهجرت له پيل څخه وسى ځكه په هجرت سره حق اوباطل سره بيل سو اوپه هجرت سره داسلام عزت اوغلبه پيل سوه دټولوپرهمدې رايه اتفاق سو اودارايه يې خوښه كړه ، دقياس غوښتنه خودا ده چې دهجرى كال شروع دلومړی خورڅخه بايدوسى ځكه رسول الله ﷺ په همدې مياشت كې مدينى منورى ته راغلى ،مگر دلومړی خور پرځاى دمحرم دمياشتى څخه هجرى كال پيل كيږی ، ځكه رسول الله ﷺ دهجرت اراده دمحرم په مياشت كې كړى وه اوانصاروؓ دلوى اخترپه لسم د رسول الله ﷺ په لاس بيعت وكړ او دذى الحجه په پاى كې انصاروحج وكى مدينى منورى ته بير ته ولاړو نبى كريم ﷺ ددوئ له تگه څوورځې وروسته دهجرت اراده وكړه اوصحابه كرامو ؓ ته يې دهجرت اجازه وركړه په دې وجه هجرى سپوږ ميزكال دمحرم الحرام له مياشتى پيل كيږی عثمان ؓ اوعلى ؓ وعمرفاروق ؓ ته دامشوره وركړه چې دكال پيل بايدله محرالحرام څخه وسى ، بعض وويل دروژى څخه

Maktaba Tul Ishaat.com

باید کال پیل سی خو عمر فاروق رضی الله عنه وفرمایل محرم الحرام مناسب دی ځکه خلک د حج له آداکیدو وروسته په محرم الحرام کې راستینیږی پردې رایه ټولو اتفاق وکړ.
(باب التاریخ فتح الباری جلد ۷، صفحه ۲۵۲، زرقانی جلد ۱، صفحه ۳۵۲، وعمدة القاری جلد ۸، صفحه ۱۲۸)
له ابن عباس رضی الله عنه څخه دوالفجر ولیال عشر په تفسیر کې نقل سوی دی چې له الفجر څخه د محرم الحرام سهار مراد دی چې له هغه څخه د اسلامی کال پیل کیږی (البدایه والنهایه جلد ۳، صفحه ۳۷)
امام سرسخی د سیر کبیر په شرح کې لیکلی دی ، چې کله عمر فاروق رضی الله عنه د تاریخ د تعین لپاره صحابه کرام رضی الله عنهم راوغوښتل، نو څو دا مشوره ورکړه ، چې د تاریخ شروع باید له ولادت مبارک څخه وسی ، مګر عمر فاروق رضی الله عنه دا رایه تصویب نه کړه ځکه په دې کې له نصارا وو سره مشابهت و ځکه دوی تاریخ د عیسی علیه السلام د ولادت پیدا ینبت څخه دی بعض دا رایه ورکړه ، چې د رسول الله ﷺ له وفات کیدو څخه باید د تاریخ شروع وسی ، عمر فاروق رضی الله عنه دا رایه هم خوښه نه کړه ځکه د رسول الله ﷺ وفات لویه پیښه او غټ غم دی دهغه څخه د تاریخ پیل مناسب نه دی، له ډیرو مشورو وروسته ټول پردې اتفاق سو چې د هجرت څخه باید د تاریخ پیل وسی ، عمر فاروق رضی الله عنهم همدا رایه غوره که ، ځکه له هجرت وروسته حق او باطل سره بیل سو، د اسلام شعائر، یعنی جمعه او عیدین د اختر لمونځ په ښکاره و سو ، کذا فی شرح السیر الکبیر جلد ۴، صفحه ۶۳)
په قباء کې له څو ورځو پاته کیدو وروسته نبی کریم ﷺ د جمعې په ورځ د مدینې منورې نیت وکړ او پر اوښه باندې سپور سو ، په لاره کې د بنی سالم کلی وو هلته ورسیدی چې د جمعې د لمانځه وخت راغلی هلته یې د جمعې لمونځ اداکی دا په اسلام کې د رسول الله ﷺ د جمعه لومړنی لمونځ او د جمعې لومړی خطبه وه :

## د جمعې لومړنی لمونځ او د جمعې لومړنی خطبه چې خطبة التقوی ورته وایي

هغه خطبه دا سې دی چې د دې هر لفظ د فصاحت او بلاغت د دریاب په زوروالی کې پای ته رسیدلی دی او د هغې هر ټکی د نفس د ناروغیو لپاره شفا او د مړو زړو لپاره د ژوند او به دی او د هغې هره خبره د ذوق د څیښتنانو لپاره تر مهر سوي شرابو ډیر خوندور او مزه دار دی

الحمد لله أحمده واستعينه. وأستغفره واستهديه، وأومن به ولا أكفره، وأعادي من يكفره وأشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له، وأن محمدا عبده ورسوله أرسله بالهدى ودين الحق والنور والموعظة على فترة من الرسل، وقلة من العلم، وضلالة من الناس، وانقطاع من الزمان، ودنو من الساعة، وقرب من الاجل. من يطع الله ورسوله فقد رشد، ومن يعصهما فقد غوى وفرط وضل ضلالا بعيدا، وأوصيكم بتقوى الله فإنه خير ما أوصى به المسلم المسلم أن يحضه على الآخرة، وأن يأمره بتقوى الله، فاحذروا ما حذركم الله من نفسه، ولا أفضل من ذلك نصيحة، ولا أفضل من ذلك ذكرا. وإنه تقوى لمن عمل به على وجل ومخافة [من ربه] (۱)،

Maktaba Tul Ishaat.com

وعون صدق على ما تبتغون من أمر الآخرة، ومن يصلح الذي بينه وبين الله من أمر السر والعلانية لا ينوي بذلك إلا وجه الله يكن له ذكرا في عاجل أمره وذخرا فيما بعد الموت، حين يفتقر المرء إلى ما قدم، وما كان من سوى ذلك يود لو أن بينه وبينه أمدا بعيدا، ويحذركم الله نفسه والله رؤوف بالعباد. والذي صدق قوله، وأنجز وعده، لا خلف لذلك فإنه يقول تعالى: (ما يبدل القول لدي وما أنا بظلام للعبيد) واتقوا الله في عاجل أمركم وآجله في السر والعلانية فإنه: (من يتق الله يكفر عنه سيئاته ويعظم له أجرا) (ومن يتق الله فقد فاز فوزا عظيما) وإن تقوى الله توقي مقته، وتوقي عقوبته، وتوقي سخطه. وإن تقوى الله تبيض الوجه، وترضي الرب، وترفع الدرجة، خذوا بحظكم ولا تفرطوا في جنب الله قد علمكم الله كتابه، ونهج لكم سبيله ليعلم الذين صدقوا وليعلم الكاذبين فأحسنوا كما أحسن الله إليكم، وعادوا أعداءه وجاهدوا في الله حق جهاده هو اجتباكم وسماكم المسلمين ليهلك من هلك عن بينة ويحيى من حي عن بينة ولا قوة إلا بالله. فأكثروا ذكر الله واعملوا لما بعد الموت فإنه من أصلح ما بينه وبين الله يكفيه ما بينه وبين الناس ذلك بأن الله يقضي على الناس ولا يقضون عليه، ويملك من الناس ولا يملكون منه، الله اكبر ولا حول ولا قوة الا بالله العظيم) (۱)

دالله ﷻ حمدا وثناء وايم اويوا ځي له الله ﷻ مرسته او بخښنه او هدايت غوارم او په الله ﷻ باندې ايمان لرم له الله ﷻ څخه انكار نه كوم بلكې دده له منونكو سره دښمني لرم او شاهدي وركوم چې الله ﷻ يودې او محمد ﷺ دده بنده او رسول دى چې هغه الله ﷻ هدايت او دحكمت په رڼا او لارښودنه په داسې وخت كې راوليږي چې كله دانبياء او رسو لان عليهم السلام لږ، پاي ته ورسيده او پر ځمكه باندې پوهه لږ وه او خلك په ګمراهي كې وو او قيامت نژدې و ځوك چې دالله ﷻ او دهغه درسول ﷺ خبره ومني هغه هدايت پيدا كې، او چاچې دالله ﷻ درسول ﷺ نافرماني وكړه هغه رښتيا هم بيلارى سو او كوتاهي يې وكه او په ډيره بيلري كې ولويدى اوزه تاسوته دالله ﷻ دپرهيزګارى وصيت كوم ځكه ديو مسلمان دويم مسلمان ته غوره وصيت دادى چې هغه وآخرت ته متوجه كړي اود پرهيزګارى حكم ورته وكوي، او وويريږي دهغه شئ څخه چې الله ﷻ تاسو ويرولي ياست ، له پرهيزګارى څخه بل لوى نصيحت نسته او بيشكه دالله ﷻ پرهيزګارى او ويره دآخرت په اړه رښتينې مرسته ده او ځوك چې په ښكاره او پټه خپله معامله له الله ﷻ سره سمه كې، او هدف يې يوا ځي دالله ﷻ رضاء وي او هيڅ دنيايي غرض او مصلحت يې مقصود نه وي نو داد ښكاره او پټ سموالي په دين كې دده لپاره دعزت او شهرت سبب دى او له مرګه وروسته دآخرت زخيره دى او په آخرت كې به انسان ښو اعمالو ته ډير محتاج وي او د تقوى

(۱) تاريخ طبري جلد ۲، صفحه ۲۲۵، البدايه والنهايه جلد ۳، صفحه ۲۱۳)

Maktaba Tul Ishaat.com

خلاف امورو په اړه به په هغه ورځ وایې چې کاشکې زما او دبدو کارو په مینځ کې یوه پرده وای ، او الله تعالی تاسو له آخرت ویروی ، ځکه الله ﷻ پرخپلو بندګانو ډیر مهربان دی ، په خپله خبره کې رښتینی دی او دوعدی پوره کونکی دی دده په خبره او وعده کې هیڅ خلاف خبره نسته خپله خبره نه بدلوی اوهم په خپلو بندګانو بنه خبردی نو تاسو په دنیا او آخرت کې په پټه او ښکاره له الله ﷻ څخه وبیرېږی ، رښتیا هم څوک چې له الله ﷻ څخه بیرېږی الله ﷻ به دهغه ګناهونه بخښي اولویه بدله به ورکوی او څوک چې دالله ﷻ څخه بیرېږی رښتیا به هم هغه کامیابه سی او رښتیا دالله ﷻ بیره داسی شئ دی چې دالله ﷻ دغضب اودهغه دعذاب اوسزاء اوناراضی څخه سړی ساتی او پرهیزګاری دقیامت په ورځ مخونه سپینوی اورڼاکوی اودالله ﷻ درضا او ددرجو دلوړوالي وسیله کیږی او په پرهیزګاری کې چې څومره برخه اخیستلای سی هغه واخلی په دې کې کمی مه کوئ الله ﷻ ستاسو ددزدکړی دپاره کتاب نازل کی ، اودهدایت لاره یې ستاسو دپاره روښانه کړه ددې لپاره چې په رښتینی اودروغجن کې بیلوالی راسی نو لکه څنګه چې الله ﷻ ستاسو سره احسان وکړتر تاسو هم دهغه پیروی وکوی اودهغه له دښمنانو سره دښمنی ولری دهغه په لاره کې جهاد وکوی الله تعالی تاسو دخپل ځان دپاره غوره اوخاص کړی یاست ، اوستاسو نوم یې مسلمانان ایښي دی یعنی خپل تابعدار اوامرمنونکی نوم یې درباندی ایښي دی نوددې نوم لحاظ وساتي دالله ﷻ اراده داده چې څوک هلاکوی نو پرهغه باندی خپل دلیل قائموی نو بنه ژوندی وکوی هیڅ خوندی کیدل او هیڅ توان اوقوت پرته دالله ﷻ له کومک نه سی کیدای نو دالله ﷻ ذکر ډیر کوی اودآخرت دپاره عمل کوی څوک چې خپله معامله دالله ﷻ سره سمه کی الله تعالی به له خلکو څخه دده کفایت وکوی هیڅوک دته ضررنه سی رسولای ، ددې وجه داده چې دالله ﷻ حکم پرخلکو چلیږی اودخلکو حکم پرالله ﷻ باندی نه سی چلیدلای ، الله ﷻ دټولو خلکو مالک دی او خلک دالله ﷻ دهیڅ شئ مالکان نه دی ، له دې وجی تاسو خپله معامله له الله ﷻ سره برابره کی ، دخلکو څخه مه بیرېږی الله ﷻ به دټولو کفایت کوی الله ﷻ لوی ذات دی او هیڅ توان او قوت نسته پرته له الله ﷻ هغه لوړ اولوی ذات دی .

**نکته** :دادرسول الله ﷺ لومړی خطبه وه چې ترهجرت وروسته نبی کریم ﷺ ولوسته نبی کریم ﷺ له دیارلس کاله مظلوم ژوند تیرولو وروسته داسی خطبه ولوسته چې په هغې کې یوټکی هم ده دخپلو دښمنانو دبدی اوشکایت ونه کړ، له تقوی او پرهیزګاري اودآخرت له تیاری پرته هیڅ لفظ دنبی کریم ﷺ له ژبی مبارکی نه ووتی ،رښتیا هم نبی کریم ﷺ د ( انک علی خلق عظیم ) مصداق دی، صلی الله علیه وسلم وبارک وترحم .

Maktaba Tul Ishaat.com

دجمعې له لمانځه وروسته نبی کریم ﷺ پراوښه سپور سو او ابوبکرصدیق ﷛ یې شاته کښېنوی او دمدینې ولوری ته روان سو دانصارو ﷡ یو لویه ډله له سلاو و سره دنبی کریم ﷺ یوی او بلې خواته او له شا او ړسی روان وو (۱)

هرچاغوښتل چی کاشکې رسول الله ﷺ زما سره کورته ولاړسی ،له هری خوا په عاشقان اندازدا غوښتنه کیدله چی یارسول الله ﷺ دا غریب کورستا په خذمت کې حاضردی رسول الله ﷺ به هغه ته دعاء کوله او دا به یې فرمایل دا اوښه دالله ﷻ له لوری امرسوی چیری چی دالله ﷻ په امرسره کښېنې چوسی هلته به زه استوګنه کوم (۲)

رسول الله ﷺ داوښې واګې پری ایښې وې یوی خواته یې هم لاس نه وروړی دجوش حالت داسې و چی ښځې دنبوی ښائست دلیدو لپاره وباموته ختلې وی او دا شعرونه یې لوستل

طلع البدر علینا ::::::::::::: من ثنیات الوداع

دڅورلسم سپوږمۍ دثنیات الوداع څخه پرموږ رواختله

وجب الشکر علینا ::::::::::::: مادعا الله داع

پرموږ باندی دالله ﷻ شکر واجب دی ترڅو چی الله ﷻ ته بلونکی څوک پاته وی

ایها المبعوث فینا ::::::::::::: جئت بالامر المطاع

اې موږ ته رالیږل سوی استازی تا داسې کارونه راوړی دی چی دهغه منل واجب دی .

(او دبني النجار انجونو به دا شعرونه لوستل )

نحن جوارٍ من بني النجار ::::::: یاحبذا محمد من جار

موږ دبنی النجار انجونی یو محمد ﷺ څه ښه همسایه او ګاونډئ دی

اوله ډیر خوشالۍ دهرو ړوکې او ځوان پرژبه دا الفاظ وو

جاء نبی الله جاء رسول الله :: دالله ﷻ نبی ﷺ راغلی دالله ﷻ رسول ﷺ راغلي .

په صحیح بخاری کې له براء بن عازب ﷛ څخه روایت سوی چی ما دمدینې خلک یو وخت دومره خوشاله نه دی لیدلی لکه درسول الله ﷺ په راتلو چی دمدینې خلک خوشاله وو

او په سنن ابی داؤد کې له انس بن مالک ﷛ څخه روایت سوی دی چی کله رسول الله ﷺ مدینې منورې ته تشریف راوړی ، نو حبشیانو درسول الله ﷺ دتشریف راوړلو په خوشالۍ کې دنیزه بازۍ لوبه کوله ، انس ﷛ فرمایې چی کله رسول الله ﷺ مدینې ته راغلی نو دمدینې هرکونج روښانه واو په کومه ورځ چی نبی کریم ﷺ وفات سو په هغه ورځ هر شئ تیاره وو او کله چی نبی کریم ﷺ موږ په قبرکې کېښودی او خاورته موو سپاری موږ لا لاسونه له خاورنه وو څنډلی چی په خپلو زړوکې مو تغیراو تبدیل ولیدی ، (اخرجه الترمذی فی المناقب وقال صحیح غریب وابن ماجه فی الجنائز)

(۱) فتح الباری جلد ۷، صفحه ۱۹۵ — (۲) فتح الباری جلد ۷، صفحه ۱۹۲)

Maktaba Tul Ishaat.com

لنډه داچې اوښه سوکه سوکه روانه وه اوصحابه کرام ﷺ داوښې پرشا وخوا راسته اوچپه خواته تلو وددوئ زړونه په ازل کې الله ﷻ دخپل ځان اودخپل رسول ﷺ دمینې اومحبت لپاره غوره کړی وو، اوله ځان پرته دنبي کریم ﷺ ددوئ په زړوکې دجزء لایتجزی په اندازه هیڅ ځای نه وو قسم په الله ﷻ داخه چې وایم دابیخې ربښتیادی په دې کې داستعاری اومجازنوم اونښان هم نسته صحابه کرام ﷺ ربښتیاهم همداسې وو، رسول الله ﷺ روان وو اودنبي کریم ﷺ ځان قربانونکوفدایانولیمه ورته فرش کړی وو، هرسړی به دمینې په ولوله کې داوښې مهارنیول غوښتل خونبي کریم ﷺ به دافرمایل (دعوها فانها مأمورة) داپرېږدی دادالله ﷻ له طرفه امرسوی .اوښه روانه وه په پای کې اوښه دبني نجارپه کلی کې چې دنبي کریم ﷺ ماماخیل په خپله پرهغه ځای ودریده چې اوس دمسجدنبوی دروازه دی رسول الله ﷺ له اوښې نه سوکښته لږ وروسته اوښه بیرته ولاړه سوه پرهغه ځای پریوته چې مخکې چوسوی وه اومغزی یې پرځمکه کیښودی رسول الله ﷺ هم له اوښې را ښکته سو ابوایوب انصاري ﷺ له اوښې بارواړوی دنبي کریم ﷺ دسفرتوکي یې خپل کورته یوړل. (۱) درسول الله ﷺ خوښه زړه کې هم خوښه وه چې زه په بني النجارکې واوسیږم ځکه بني نجار دعبدالمطلب ماماخیل واوپه خپل مشتیدوسره ددوئ عزت اودرناوی وکوی لکه چې دصحیح مسلم له روایت معلومیږی مګر الله ﷻ دهغه داغو ښتنه دمعجزې په ډول پوره کړه ځکه نبي کریم ﷺ داوښې واګې پرېښودی اوښه خپلې خوښې ته پرېښودل سوه هیڅ یوی خواته واګو ته حرکت نه ورکوی،نبي کریم ﷺ دخپل ځان لپاره هیڅ ځای نه دی غوره کړی ،ددې لپاره چې دهغه ددوستانو اومخلصانو په زړو کې څه شک اوشبه ونه لوېږی اودوئ ته داوښېې چې زماد په خپله هیڅ معلوم ځای نیت اواراده نسته اوښه دالله ﷻ له لوری امرسوی ده چیری چې دالله ﷻ خوښه وی هلته به دریږی نبي کریم ﷺ دالله ﷻ دخوښي انتظارکوی او الله ﷻ دنبي کریم ﷺ دزړه غوښتنه هم پوره کړه پردې ځای داوښي دریدل صحابه کرام ﷺ ته یومعجزه وښودل سوه چې دهغې په برکت سره دټولوزړونه پریوبل دبدګمانۍ اوجګړې اونفرت څخه هم پاک سو ، اوټول په دې پوه سوچې دابوایوب انصاري ﷺ دکورخاصول درسول الله ﷺ له طرفه نه بلکې دالله ﷻ له لوری دی (ذٰلِكَ فَضْلُ اللهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ (۲)

تراسلام مخکې وخت کې دیمن پاچا تُبّع (۳)دمدینې منورې په ځمکه کې تیرسوله ده

---

(۱) زرقاني جلد ۱ /ص/ ۳۵۶،تر ۳۵۹ ، عیون الاثر فتح الباری جلد ۷ /ص/ ۱۹۲)

(۲) زادالمعاد جلد ۲ ،صفحه ۵۵)

(۳)ډیرروایت څخه معلومیږی چې تبع دیر نیک سړی وو لکه چې ددې آیت په تفسیر کې ( أنتم خیر ام قوم تبع ) په تفسیرکې یوشمیرصحابه ﷺ اوتابعینو داخبره کړی ده

سره ځلورسوه تنه دتورات علماء هم ملګری وو ټولو علماء له پاچاغوښتنه وکړه چی موږ ته په دې ځمکه کې دپاته کیدواجازه راکړه ؟ پاچاپوښتنه وکه چی ولی ، دوئ په ځواب کې ورته وویل چی موږ دانبیاء علیهم السلام په صحیفوکې لیدلی دی چی په آخره زمانه کې به یونبی ﷺ پیداکیږی دمُحَمَّدْ په نامه اوداځمکه به دهغه دهجرت کوری وی ، پاچاودوئ ټولوته دپاته کیدواجازه ورکړه اودهریوه دپاره یې بیل بیل ځای جوړکړي اوټولوته یې ودونه وکول اوهریوه ته یې ډیر مال اوشتمنی ورکړه اویوځانګړی کوریې دنبی کریم ﷺ دپاره جوړکړی ، اودنبی کریم ﷺ په نامه یې یولیک ولیکي چی په هغه لیک دخپل اسلام راوړلواودلیدنې تلوسه ولیکله دهغه لیک مضمون داسی دی

شَهِدْتُ عَلَى اَحْمَدَ اَنَّهُ ::::::::: رَسُوْلٌ مِنَ اللهِ بَارِئَ النَّسَمْ

زه شاهدی ورکوم چی محمد ﷺ غوره استازی اوراليږل سوی حق رسول ﷺ دی

فَلَوْ مَدَّ عُمْرِی اِلَی عُمْرِهٖ:::::: لَکُنْتُ وَزِیْرًا لَهٗ وَاَبْنَ عَمٍّ

که زماژوندده ترراتلوپوری ورسیږی ، نوزه به دده مرسته اوکومک خامخاکوم

وَجَاهَدْتُ بِالسَّيْفِ اَعْدَائَهٗ ::::::::: وَفَرَّجْتُ عَنْ صَدْرِهٖ كُلَّ غَمٍّ

اودده له دښمنانوسره به جهادکوم ، اودده له زړه ځخه به هرغم لیری کوم

تبع پردې لیک باندی مهرهم ولګوی اوپه دوئ کې یوه لوی عالم ته وسپاري ورته وې فرمایل چی که ته دهغه نبی آخرزمان په وخت کې ژوندی وی نوزمادالیک به هغه رسوی اوکه ته مړسوی نوخپل اولادته یې پریږده اوداوصیت وکړه کوم چی زه تاته کوم ، دالیک ترابوایوب انصاری ؓ راورسیدی ابوایوب انصاری ؓ دهغه عالم له نسل ځخه وو اوداکورهم هغه کوروچی تبع پاچاآبادکړی وکله چی نبی کریم ﷺ هجرت وکی نولومړی ځل په همدی کورکې میشت سواونور انصار ؓ دهغه ځلورسوه علماء له نسل ځخه دی اواوبنه هم دالله ﷻ په امر دهغه کورپردروازه ودریدله هغه کورچی دیمن پاچاتبع ډیره موده مخکې دنبی کریم ﷺ دپاره جوړکړی و شیخ زین الدین مراغی رحمه الله لیکي چی که داوویل سی چی رسول الله ﷺ په مدینه منوره کې دابوایوب انصاری ؓ په کورکی نه دی میشت سوی بلکې وخپل کورته راغلی دی نوبیځایه به نه وی ، ځکه داکورخوله لویه سره دنبی کریم ﷺ دپاره تیارسوی و ابوایوب انصاری ؓ خودهغه په انتظارپه دې کورکې او سیدی داسی ویل کیږی چی کله رسول الله ﷺ وکورته راغلی نوابوایوب انصاری ؓ هغه لیک ورته وسپاری هغه پانه چی مخکنی شعرونه پکی لیکل سوی وو والله اعلم ) (۱)

(۱) روض الانف جلد ۱، صفحه ۲۴

Maktaba Tul Ishaat.com

رسو ل الله ﷺ دابوایوب انصاری ﷛ په کورکې استوګن سو ابوایوب انصاری ﷛ ډیر تینګار وکی چی ته باید په لوړه خونه کې واوسیږی او موږ به لاندی خونو کې یو نبی کریم ﷺ وفرمایل چی ماته هروخت خلک څی اوراځی زه په لاندی کوټه کې اوسیږم خو ابو ایوب انصاری ﷛ وویل چی دازموږدپاره ډیره بی ادبی ده نبی کریم ﷺ دابوایوب ﷛ له ټینګاره وروسته په لوړه خونه کې واړول . یوه ورځ ابوایوب انصاری ﷛ اودده کورنۍ په لوړه خونه کې وو ابوایوب انصاری ﷛ وایي له موږڅخه داوبو منګی مات سو موږډیر وبیریدو چی هسی نه اوبه درسول الله ﷺ کوټې ته ورتوی سی نوماا‌ودایوب مور دواړو هغه اوبه په خپله بستره وچی کړی اوله موږسره بل شئ هم نه ووپرته له دې بستری شپه موهغسی تیره کړه ، اوموږبه هره ورځ دنبی کریم ﷺ لپاره خوراک تیاروی اوورلیږی به مو څه چی به پاته سو هغه به یې بیرته رالیږی اوموږبه وخوری په هرځای کې چی به درسول الله ﷺ دګوتونښان وو موږبه تبرکاً له هغه ځایه خوراک کوی . یوه ورځ موږبه خوراک کې اوږه اوپیاز واچول ، رسول الله ﷺ ته مو ولیږی کله چی هغه کاسه بیرته راولیږله نوموږبه کاسه کې دهغه مبارک دګوتونښی ونه لیدی په ډیره بیره سره زه دهغه په خدمت کې حاضرسوم ماورته وویل یارسول الله ﷺ تاخوراک نه وو کړی څکه په هغه کاسه کې ستا دګوتونښی نه وی ما اودایوب مور دبرکت دپاره له هغه ځایه خوراک کوی چیری چی به ستادګوتومبارکونښی وی رسول الله ﷺ وفرمایل : ماپه دې خوراک کې داوږی اوپیازبوی محسوس کړزه له فرشتوسره خبری کوم څکه زه له داسی خوراکه ځان ساتم چی په هغه کې پیازوی اوتاسویې خوری ، ابوایوب ﷛ فرمایې بیاموږهیڅ کله دنبی کریم ﷺ په خوراک کې اوږه یاپیازنه دی ګډ کړی (۱)

**په مدینه منوره کې به دیهودعلماء درسول اکرم ﷺ په خدمت کې حاضریدل**

رسول الله ﷺ چی کله مدینې منورې ته راغلی نوپه خاص ډول به دیهودوعلماء درسول الله ﷺ په خدمت کې حاضریدل اوله رسول الله ﷺ څخه به یې دامتحان په ډول رنګارنګ پوښتنې کولی څکه دیهودوعلماء دمخکنیوانبیاء علیهم السلام په زیرې ورکولوسره دنبی اخرزمان په راتلوډیر ښه خبروو اودوئ په دې پوهیدل چی موسی ﷺ چی دکوم نبی دراتلو زیری ورکړی دی هغه به په نژدی وخت کې دبطحاء له ځمکی څخه راپاڅیږی او دوئ وئ دهغه نبی په انتظارو لکه دهجرت په بیان کې چی موږدرته وویل چی لومړی ځل چی رسول الله ﷺ انصاروته دحج په وخت کې داسلام بلنه ورکړه نودوئ په خپل مینځ کې مشوره وکړه اووې ویل چی داهغه نبی ﷺ معلومیږی چی یهود دهغه یادونه کوی هسی نه چی یهودپه دې نیک بختۍ اوفضیلت کې ترموږمخکې سی (۲)

(۱) سیرت ابن هشام جلد ۱، صفحه ۱۷۶
(۲) فتح الباری باب وفودالانصار الی النبی ﷺ بمکه وبیعة العقبة ، البدایه والنهایه جلد ۳ ، صفحه ۱۴۸

Maktaba Tul Ishaat.com

نوله دې څخه دامعلومیږی چې یهودپه دې ښه خبروو چې دکوم نبی دراتلوزیرېچی موسی ﷺ ورکړی دی دهغه دراتلووخت رانژدی سوی دی په دې وجه یهودپه ځانګړی ډول دهغه ﷺ په خدمت کې حاضریدل خوپه ازل کې چې دچاپرتندی دنیک بختی توری لیکلی وهغه به دنبی کریم ﷺ په لیدوسره سمدستی وپیژندی چې داربښتینی نبی ﷺ دی چې مخکنیوانبیاء علیهم السلام یې زیری ورکړی دی او پرته له شکه اوشبه اوفکرکولوڅخه به یې ایمان پر راوړی ، اودچاپه نصیب کې چې به بدبختی لیکلی وه نوهغه بی برخی پاته سو (١)

ابن عائذ دعروة بن زبیر له لاری روایت کوی ، چې دیهودوپه علماء کې ترټولومخکې درسول الله ﷺ په خدمت کې یاسربن اخطب یعنی دحیی بن اخطب ورور حاضرسو اودنبی کریم ﷺ خبری یې واوریدی کله چې بیرته ولاړی نوخپل قوم ته یې وویل (اطیعونی فان هذا النبی الذی کنا ننتظر) زما خبره ومنی ربښتیاهم داهغه نبی دی چې موږیې انتظارکوی هغه راغلی دی نوپرهغه باندی ایمان راوړی مګر دده ورور حیی بن اخطب دده خبره ونه منله اوپه قوم کې مشر هغه وو قوم دهغه خبره منله پرهغه باندی شیطان غالب سو اودحق له منلویې مخ واړوی قوم دهغه خبره ومنله اودیاسربن اخطب خبره یې ونه منله (٢)

سعیدبن مسیب له ابوهریرة ﷺ څخه روایت کوی وایې کله چې رسول الله ﷺ مدینی منوری ته راغلی نوپه بیت المدارس کې چې دیهودیانودمدرسی نوم و دیهودوعلماء سره راټول سومشوره یې وکړه چې له دې سری څخه باید پوښتنی وسی (اشاره رسول الله ﷺ ته وه) (٣)

بیهقی له ابن عباس ﷺ څخه روایت کوی چې یویهودی عالم رسول الله ﷺ ته په داسی وخت کې راغلی چې رسو ل الله ﷺ سورة یوسف تلاوت کوی هغه پوښتنه وکړه اې محمد ﷺ داسورت چادرته ښودلی دی رسول الله ﷺ وفرمایل : الله ﷻ ماته ښودلی دی ، هغه ډیرتعجب وکی اوسمدستی ولاړی یهودوته یې وویل چې محمد ﷺ قرآن وایې او هغه داسی کتاب معلومیږی لکه څنګه چې پرموسی ﷺ باندی نازل سوی وو اودیهودو یوټولی یې له ځان سره راوستی اودرسول الله ﷺ په خدمت کې حاضرسو هغه خلکوچې درسول الله ﷺ صورت اوصفات ولیدل سمدستی یې وپیژندی چې داهغه نبی ﷺ دی کوم چې دراتلوزیری په تورات کې ورکړل سوی دی اودنبی کریم ﷺ دداوړو اوږو ترمنځ یې مهرنبوت هم ولیدی رسول الله ﷺ چې سورة یوسف لوستی هغه یې په ډیرغورواوریدی دوئ ټول حیران پاته سو اوپرهمدغه ځای یې ایمان راوړی (فتح الباری جلد ٧، صفحه ٢١٤)

---

(١) فتح الباری جلد ٧، صفحه ٣١٣) ـــ (٢) فتح الباری جلد ٧، صفحه ٢١٤) ـــ (٣) فتح الباری جلد ٧ ، صفحه ٢١٤)

Maktaba Tul Ishaat.com

ابن اسحاق او بیهقی له ابوهریرة ﷺ څخه روایت کړی دی چی یوځل رسول الله ﷺ ابن صوریاته چی دیهودو لوی عالم ووفرمایل چی زه تاته په الله ﷻ قسم درکوم چی رښتیا ووایه په تورات کښ د واده سوی زناکاری لپاره د سنګسار حکم سته ؟ ابن صوریا وویل (اللهم نعم اما والله یا اباالقاسم انهم لیعرفون انک نبی مرسل ولکنهم یحسدونک . خصائص کبری جلد۱، صفحه ۱۳) قسم په الله ﷻ رښتیاهم په تورات کښ دغسی حکم سته او ای ابوالقاسم ﷺ والله چی یهود په دې ښه خبردی چی ته د الله ﷻ رالیږل سوی نبی ﷺ یې مګر د وئ ستا سره کین کوی او ایمان نه درباندی راوړی )

عبدالله بن احمد په زوائد د مسند کښ له جابربن سمرة ﷺ څخه روایت کوی چی یو جرمقانی (۱) سړی راغلی او له صحابه ﷺ څخه یې د رسول الله ﷺ په اړه پوښتنه وکه چی ستاسو هغه صاحب کوم یودی چی داګمان کوی چی زه نبی یم هغه چیری دی زه ورځم او یو څو پوښتنی څنی کوم له دې پوښتنو به معلوم سی چی هغه نبی دی که نه دی په دې وخت کښ نبی کریم ﷺ راغلی ، جرمقانی ورته مخامخ سو اوورته وې ویل پرتاچی کومه وحی راځی هغه راته واوروه ؟ نبی کریم ﷺ هغه ته دکتاب الله څو آیتونه ولوستل ، جرمقانی چی کله واوریدل وې ویل چی والله داخو هغه رنګه خبری دی لکه موسی ﷺ چی راوړی دی (۲) دغه رنګه نورهم علماء او عام یهودیان د رسول الله ﷺ په خدمت کښ حاضرسوی دی او په اسلام مشرف سوی دی لکه زیدبن سعنة او داسی نور (۳)

**دعبدالله بن سلام رضی الله عنه ، اسلام راوړل !**

عبدالله بن سلام ﷺ (۴) د تورات یولوی تکړه عالم وو د یوسف ﷺ له نسل څخه دی د هغه اصل نوم حصین وو تر اسلام راوړو وروسته رسول الله ﷺ عبدالله بن سلام نوم پرکیښودی عبدالله بن سلام ﷺ د خپل اسلام راوړلو قصه داسی بیانوی دده له خولی به یې واورو ، نوموړی وایې کله چی رسول الله ﷺ مدینی منوری ته راغلی زه هم د هغه په راتګ خبرسوم نو د هغه د لیدو د پاره ورغلم (فلمّارأیت وجهه عرفت ان وجهه لیس بوجه کذاب) ما چی کله د هغه مبارک مخ ولیدی نو ما وپیژندی چی دا مخ د دروغجن مخ نه دی لومړی خبره چی ما د هغه مبارک له څخه خولی واوریدله داوه :ایها الناس اطعموا الطعام وافشوا السلام وصلوا الارحام وصلوا باللیل والناس نیام تدخلوا الجنة بسلام (اخرجه الترمذی والحاکم وصححاه)

ای خلکو خوراک ورکوی او سلام عام کړی او خپلوی پالي او په شپه کښ لمنځونه کوی په داسی وخت کښ چی خلک غافله بیده وی تاسو به جنت ته په سلامتیا داخل سی

---

(۱) جرمقانی ، جرامقه ته منسوب دی په عجمو کښ دیو قوم نوم دی )
(۲) الخصائص الکبری جلد ۱، صفحه ۱۹۴)
(۳) فتح الباری جلد ۷، صفحه ۲۱۴)
(۴) دعبدالله بن سلام ﷺ د اسلام قصه په البدایه والنهایه جلد ۳ صفحه ۲۱۰ تر ۲۱۲ پوری وګوری )

Maktaba Tul Ishaat.com

په دلائل بیهقي کې د عبدالله بن سلام رضی الله عنه څخه روایت سوی چې ما د رسول الله ﷺ نوم او د هغه صفت او د هغه شکل مخکې لا پیژندی مګر هیڅ چاته می نه ښکاره کوی کله چې رسول الله ﷺ مدینې منورې ته راغلی او ما د هغه خبری واوریدی نو زه هغه وخت د خورما ونی ته ختلی وم له هغه ځایه مې په خوشالۍ کې د الله اکبر نعره وکوله زما ترور خالده بنت حارث راته وویل که تا د موسی علیه السلام خبر اوریدلای وای نو تر دې به ډیر نه وې خوشاله سوی ما وویل هو قسم په الله جل جلاله دا د موسی علیه السلام ورور نبی علیه السلام دی په هم هغه دین باندی رالیږل سوی دی پر کوم دین چې موسی علیه السلام رالیږل سوی و زما ترور وویل اې زما وراره آیا دا هغه نبی نه دی چې موږ د هغه خبر اوریدلی دی چې هغه به د قیامت له شپیلۍ سره رالیږل کیږي ما وویل هو دا هم هغه نبی دی زه له کوره راووتم د رسول الله ﷺ په خدمت کې حاضر سوم او په اسلام مشرف سوم او بیرته راغلم ټولي کورنۍ ته مې د اسلام بلنه ورکه ټولو اسلام ومنې (۱)

فایده : د قیامت له شپیلۍ څخه مراد هغه فتنې او مصیبتونه دی چې تر قیامت مخکې به ښکاره کیږي او د هغو ښکاره کیدل د قیامت مقدمه دی لکه چې الله جل جلاله فرمایي (نذیر لکم بین یدی عذاب شدید) او نبی کریم ﷺ فرمایلي دي (بعثت انا والساعة کهاتین) روض الانف جلد ۲ صفحه ۲۵)

عبدالله بن سلام رضی الله عنه وایې تر دې وروسته ما نبی کریم ﷺ ته وویل مخکې تر دی چې زما قوم زما په اسلام راوړلو خبر سی ته ما په یوه خونه کې کښینوه او له یهودیانو زما پوښتنه وکوه څکه یهود ډیر بهتان ویونکي قوم دی ؟

نبی کریم ﷺ یهود راوغوښتل او عبدالله بن سلام رضی الله عنه یې په یوه کوټه کې کښینوی له دوئ څخه یې پوښتنه وکړه چې اې یهودو له الله جل جلاله څخه وبیریږی قسم په هغه ذات چې له هغه پرته بل څوک د عبادت لائق نسته تاسو په دې ښه پوهیږی چې زه د الله جل جلاله رښتینی رسول یم او په حق سره رالیږل سوی یم نو اسلام راوړی ، یهودو وویل موږ په دې نه یو خبر ،رسول الله ﷺ درې ځله غوښتنه ځنې وکړه ، خو دوئ به ویل موږ په دې نه یو خبر چې ته رسول یې ، وروسته یې پوښتنه ځنې وکړه چې عبدالله بن سلام رضی الله عنه په تاسو کې څنګه سړی دی ؟ یهودو وویل چې هغه زموږ مشر او د مشرزوی او په موږ کې تر ټولو ښه عالم او تر ټولو دلوی عالم زوی دی او په موږ کې تر ټولو غوره او تر ټولو د غوره سړي زوی دی ،

نبی کریم ﷺ وفرمایل که عبدالله بن سلام رضی الله عنه پرما باندی ایمان راوړی بیا خو به تاسو زما نبوت منی ؟ یهودو وویل عبدالله بن سلام رضی الله عنه هیڅ کله اسلام نه راوړی ، رسول الله ﷺ وفرمایل بالفرض که هغه اسلام راوړی ، یهودو وویل (کلا وحاشا) نه هغه هیڅ کله اسلام نه منی داکیدای نه سی چې هغه دې اسلام قبول کی ، رسول الله ﷺ وفرمایل اې ابن سلام رضی الله عنه دباندی راووزه عبدالله بن سلام دباندی راووتی او دا کلمه یې پر ژبه جاری وه اَشْهَدُ اَنْ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا رَّسُوْلُ اللّٰهِ

(۱) فتح الباری جلد ۷، صفحه ۱۹۷)

Maktaba Tul Ishaat.com

عبدالله بن سلام رضی الله عنه ویهودوته وویل اې یهودیانو له الله ﷻ څخه وبیرېږی قسم په هغه ذات چی له هغه پرته بل هیڅ حق معبود نسته تاسوپه دې ښه پوهیږی چی محمد ﷺ دالله ﷻ رسول دی اوحق یې راوړی دی ، ددې خبری په اورید وسره یهودو وویل ته دروغجن یې اوپه ټولوکې بداوبدسړی زوی یې (بخاری شریف) په دې اړه داآیت نازل سو :

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِن كَانَ مِنْ عِندِ اللَّهِ وَكَفَرْتُم بِهِ وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِّن بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَىٰ مِثْلِهِ فَآمَنَ وَاسْتَكْبَرْتُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ (۱۰) آیت سورة الاحقاف)

## د میمون بن یامین رضي الله عنه اسلام راوړل !

میمون بن یامین دیهودوله مشرانوڅخه دی دنبی کریم ﷺ په لیدوسره په اسلام مشرف سو اوهغه هم دعبدالله بن سلام رضی الله عنه په څیرمشراوعالم وو میمون بن یامین رضی الله عنه درسول الله ﷺ په خدمت کې حاضرسو اوغوښتنه یې وکړه چی ته یهودراوغواړه اومادریم جوړکي هغوئ به ماته رجوع کوی، رسول الله میمون رضی الله عنه په یوه خونه کې کښینوی اویهودیې راوغوښتل کله چی یهودراغلو خبری شروع سوی نبی کریم ﷺ وفرمایل چی تاسو د خپلو خلکوڅخه کوم یوزما اوستاسوپه مینځ کې دریم ګړی ټاکی . یهودو ورته وویل چی موږ دمیمون بن یامین رضی الله عنه په حاکم جوړیدو باندی راضی یو هغه چی څه فیصله وکوی موږته منظوره دی ، نبی کریم ﷺ میمون ته غږوکی کله چی میمون دباندی راووتی وې ویل اشهدانه رسول الله ﷺ مګر یهودیانو له تصدیق کولوانکاروکړ (۱) (فتح الباری جلد ۷، صفحه ۱۱۳ باب اتیان الیهود النبی ﷺ حین قدم المدینة

## دسلمان (۲) بن اسلام رضی الله عنهُ اسلام راوړل !

دده مبارک نوم سلمان دی ابوعبدالله یې کنیه دی په سلمان الخیر سره مشهوردی ګواکی سلمان رضی الله عنه دخیرمجسمه وه ، دفارس ملک دراه رمز له شاوخواڅخه وو دجئ علاقی اوسیدونکی وو دفارس دپاچهانوله کورنۍ څخه ووکله چی به چاله سلمان رضی الله عنه څخه پوښتنه وکړه چی ته دچازوی یې ؟ نوده به ځواب ورکوی انا سلمان بن اسلام (۳)

(۱) عیون الاثر جلد ۱، صفحه ۲۰۷،، فتح الباری جلد ۷، صفحه ۱۱۳)

(۲) حافظ عسقلانی وایې چی سلمان فارسی ته سلمان بن اسلام اوسلمان بن خیر رضی الله عنه هم وایې یعنی اسلام دهغه په حق کې په منزله دپلاردی اودئ داسلام په حق کې په منزله دزوی دی (اصابه جلد ۲، صفحه ۶۳) ترجمه سلمان فارسی رضی الله عنه حافظ ابن قیم فرمایې دسلمان رضی الله عنه نوم عبدالله دی اودنسب لړه یې په اسلام پوری تړلی یعنی داسلام زوی دی ، فقردده شتمنی وه مسجدده هتی وه کته یې صبروو، پرهیزګاری دده جامه وه ، بیداری دده تکیه ، منادی دهغه فخردی (یعنی دنبی کریم ﷺ ارشاددی چی سلمان له موږڅخه دی ) اوکه داپوښتنه وکړی چی کوم لوری ته روان یې؟ نودالله ﷻ ذات اودهغه رضااوخوشالی غواړی یریدون وجهه دی ، اوکه داوپوښتی چی هغه چیری تلونکی دې ؟ نوپوه شه ، چی هغه جنت ته روان دی ، اوکه داوپوښتی چی په دې سفرکې ذهغه لارښودڅوک دی ؟ نوښه پوه سه چی دهغه لارښود امام المتقین هادی الخلائق الی رب العالمین سیدالاولین والاخرین خاتم الانبیاء والمرسلین صلی الله علیه وسلم وعلی آله واصحابه وازواجه وذریاته اجمعین دی) إِذَا نَحْنُ أَدْلَجْنَا وَأَنتَ إِمَامُنَا::: كَفَى بِالْمَطَايَا طِيبُ ذِكْرَاكَ حَادِيًا زباره :کله چی موږپه توره شپه کې ځواوته زموږلارښودیې نوداوښانو دحدی ویلولپاره ستاپاک ذکر کافی دی وَإِنْ نَحْنُ أَضْلَلْنَا الطَّرِيقَ وَلَمْ نَجِدْ::: دَلِيلاً كَفَانَا نُورُ وَجْهِكَ هَادِيًا زباره :اوکه موږ لاره ورکه کړو اوڅوک لارښودونکی له موږسره نه وی نوستادمخ رڼا زموږدلارلی لودپاره ښیخی بس دی (کذافی الفوائدلابن قیم رح ۴۱)

(۳) الاستیعاب للحافظ ابن عبدالبر جلد ۲ صفحه ۶۵ حاشیه اصابه )

Maktaba Tul Ishaat.com

زمانوم سلمان اوداسلام زوی یم یعنی زمادروحانی وجودسبب اسلام دی اوهمدغه زماپالونکی دی،څومره ښه پلاردی اوڅومره ښه زوی دی .دسلمان فارسی رضی الله عنه عمرډیرزیات سوی دی ویل کیږی چی سلمان رضی الله عنه دمسیح بن مریم علیه السلام په وخت کې وو اوبوشمیرنوریباوایې چی دمسیح علیه السلام په وخت کې خونه وو مګر دمسیح علیه السلام دیوه دوست اووصی په وخت کې وو حافظ ذهبی رحمه الله لیکیچی هرڅومره خبری چی دده دعمرپه اړه راغلی دی هغه ټول پردې اتفاق دی چی دسلمان رضی الله عنه عمرتردوه نیم سوه کاله اوښتی وو ، ابوالشیخ په طبقات الاصبهانیین کې لیکی ، چی علماء وایې چی سلمان رضی الله عنه درې نیم سوه کاله ژوندی وو مګر په دوه نیم سوه کالوکې خودهیڅاخبره نسته ، اصابه ترجمه سلمان رضی الله عنه جلد ۲، صفحه ۶۲) ابن عباس رضی الله عنه فرمایې : چی ماته سلمان فارسی رضی الله عنه دخپل اسلام راوړلوقصه په خپله ژبه داسی بیان کړه : نوموړوی وایې چی زه دفارس ملک دجئ اوسیدونکی وم زماپلاردخپلی سیمی مشروو اوزه ترټولوزمانوباندی ګران وم لکه څنګه چی خلک دپیغلونجونوساتنه کوی زه یې هم دغه شان په کورکې ساتلی وم اوزه به یې دخپل کوردباندی نه پریښودم موږپه مذهب مجوسیان داورعبادت کونکی وو زماپلازه دآتش کدی (دمجوسیانوعبادتخانه ) ساتونکی مقررکړی وم چی په هیڅ وخت کې بایداوردرڅخه مړنه سی یوه ورځ زماپلارختی کولی دنه خلاصی په وجه یې زه دځمکی وپتی ته دیوکاردپاره ولیږلم ، زه له کوره راووتم دپتی پرلورروان یم په لاره کې یوه کلیساوه دننه له دې کلیساڅخه آوازونه اوریدل کیدل زه دلیدودپاره دننه ورغلم اوومی لیدل چی دنصاراوو یوه ټولی لمونځ کوی ماته ددوئ عبادت ډیر خوندراکی اوپه زړه کې می وویل چی دادین زموږتردین غوره دی ماله دوئ پوښتنه وکړه چی ددې دین اصل اوريښې چیری دی ؟ دوئ راته وویل دشام په ملک کې په دې وخت کې لمرلویدی پلارمی له ډیره انتظاره وروسته یوڅوک زماپه لټون پسی رالیږلی وو هغه راغلی زه یې پیداکړم کله چی زه کورته ولاړم نوپلارراته وویل زویه ته چیری تللی وی ؟ ماټوله قصه ورته بیان که پلارراته وویل زویه په دې دین یعنی نصرانیت کې هیڅ خیرنسته ستادپلارنیکه دین یعنی داور عبادت کول ډیر غوره دین دی ماوویل هیڅ کله داسی نه دی قسم په الله جل جلاله چی دنصاراوو دین زموږتردین غوره دی ، پلارمی ډیر په غصه سو اوتردې وینا وروسته یې زه دباندی نه پریښودم اوزماپښوکې یې ولچک اوزولنی واچولی اوداسی یې راته وویل لکه فرعون چی وموسی علیه السلام ته ویلی وو :

قَالَ لَئِنِ اتَّخَذْتَ إِلَٰهًا غَيْرِي لَأَجْعَلَنَّكَ مِنَ الْمَسْجُونِينَ (۲۹) ایت سورة الشعراء )

ژباړه :که ته له ما پرته دبل چا عبادت وکوی نوزه به تابندی کړم .

Maktaba Tul Ishaat.com

(لکه اوس چې امریکاوایي که هرڅوک زماخبره ونه مني نوموږبه يې په کیوباکې بندیان کړو )ماپه پټه باندې نصاراوته حال ولیږی چې که شام ته قافله تله نوماخبرکې ، یوه ورځ دوی ماته خبر راکې چې دنصاراوو دتجارانویوه قافله شام ته ځي ماوخت غنیمت وګڼی زولنې مې له خپلوپښوخلاصې کړې اوله کوره راووتلم له دوی سره شام ته ولاړم اوپوښتنه مې وکه چې دعیسایانو ترټولولوی عالم څوک دی ؟دوی دیوپادری نوم راوښودی زه هم هغه ته ورغلم اوهغه ته مې ټوله پیښه بیان که اوماورته وویل چې زه غوارم ستاسودین زده کړم زماستاسودین ډیر خوښ دی ته اجازه راکه ستاخذمت به کوم اوله تاسره به لمونځ کوم ده راته وویل سمه ده، زه له هغه پادری سره څه وخت پاته سوم مګر څوورځې وروسته داراته معلومه سوه چې داپادری ښه سړی نه دی ځکه ډیر حریص اوطامع وو بل ته به يې دخیراتو حکم کوی اوکله چې به خلکوروپې راوړې نوده به یوځای خوندی کولی اوساتلی وهیڅ فقیر اومسکین ته يې نه ورکولی په دې طریقه هغه داشرفیو اووه منګیان ډک کړه کله چې هغه مرسو خلکو په ډیره مینه اودرناوی دده دهدیری اوکفن ورکلولولپاره راغلوماخلکوته دهغه حال بیان کی اوهغه اووه منګی می هم وروښودل خلکوچې کله داحالت ولیدی وې ویل قسم په الله ﷻ داسی څوک باید ښخ نه سی دوی په دار وځړاوو اوسنګساریې کی اودهغه پرځای يې بل عالم کښینوی ، سلمان ﷺ فرمایي :چې ماترهغه زیات عالم اوترهغه لوی عابد اوتقوی داره اوله دنیا لیری اودآخرت په مینه کې اوغوښتنه کې غرق څوک نه دی لیدلی ، اوڅومره چې زماله هغه سره مینه پیداسوه ترهغه زیات مې هیڅ کله له هیچاسره مینه نه وه پیداسوی زه تل دهغه عالم په خدمت کې وم کله چې دده دمرګ وخت رانژدی سو نوماغوښتنه ځنی وکړه چې ته ماته وصیت وکوه اوداراته ووایه چې ترتاوروسته زه دچاخذمت وکړم ده راته وویل په موصل کې یوعالم دی ته بیاهغه ته ولاړسه زه هغه ته ورغلم اوترهغه وروسته په نصیبن کې دهغه دوصیت مطابق یوعالم ته ولاړم اودهغه ترمرګ وروسته دهغه دوصیت مطابق په عموریه کې یوعالم ته ولاړم اوورسره پاته سوم کله چې هغه هم وفات کیدی نوماوویل چې زه دفلانی فلانی عالم سره واوسیدم اوس ته وصیت راته وکړه چې زه چیری ولاړسم هغه عالم راته وویل چې زماپه نظربه دې وخت کې خوبل داسی څوک نسته چې هغه پرسمه لار وی اوزه تاته دهغه معلومات درکړم خودیونبی دراتلو وخت رانژدی سوی دی چې هغه به دابراهیم علیه السلام پردین وی دعربوپه ځمکه کی به دهغه نبی ښکاره کیږی اوهغه نبی به داسی ځمکی ته هجرت کوی چې په هغه ځمکه کې به خورماوی وی که ته هغه ځای ته رسیدای سی نوخامخاځان ورسوه اودهغه علامه به

Maktaba Tul Ishaat.com

داوي چې د زکوة مال به نه خوري او هدیه به قبلوي اود دواړو اوږو ترمینځ به یې مهرنبوت وي کله چې ته هغه ووینې نوو به یې پیژنې ، په دې وخت کې له ماسره یوڅو غواوې او پسونه اوبزي وې ناڅاپه یوه قافله راغله چې عربوته تله ماهغوئ ته وویل تاسوماد ځان سره ملګري کې داغواګانې او پسونه به ټول تاسوته درکړم ،دوئ هم راسره ومنله اوزه یې له ځان روان کړم کله چې وادي قرى ته ورسیدو نوله ماسره یې ډیر ناوړه چلندوکړ زه یې مریئ جوړکم اوپریوه یهودي یې وپلورلم کله چې زه له هغه یهودي سره راغلم نودخورماوو درختې مې ولیدې فکر مې وکې چې کیداې سې داهغه ځمکه وي مګر تردې وخته مې یقین نه وو بیایویهودي له بني قریظه ځخه زمادمالک وخواته راغلی اوزه یې له هغه رانیولم کله چې زه مدینې منورې ته راورسیدم نوقسم په الله ﷻ چې دمدینې په لیدوسره مې وپیژندله اودامې یقین سو چې داهغه ښاردی کوم چې ماته هغه عالم راښودلی وو په صحیح بخاري کې په خپله له سلمان ﷛ ځخه روایت سوی دی چې زه دغه شان لس ځله وپلورل سوم خلکوسلمان ﷛ په ځوواره په ډیره بې خوندي دخوروپوپه بدل کې خرڅ کی مګر دهغه اصلي قیمت هیچا ونه پیژندی زه له هغه یهودي سره په مدینه منوره کې وم اوپه بني قریظه کې مې دهغه ددرختوکارکوی الله تعالی نبي کریم ﷺ په مکه مکرمه کې مبعوث کی مګر زماپه غاړه کې دمریي توب زنځیروو اود خپل مالک دخذمت په وجه ماته هیڅ معلومات نه کیدی کله چې نبي کریم ﷺ مدینې منورې ته هجرت وکړ اوپه قباء کې دبني عمرو بن عوف په ځای کې واړول زه په همدې وخت کې دخورمایوی ونی ته ختلی وم کارمې کوی اوزمابادار ترونه لاندې ناست وو یویهودي راغلی چې هغه دمالک داکازوی وو اودایې وویل الله ﷻ دې بني قیله یعنې انصارهلاک کی په قباء کې دیوسړي پرشاوخوارا‌ټول سوي دي هغه سړی له مکې راغلی دی اووایې چې زه نبي اوپیغمبریم ، سلمان ﷛ فرمایې قسم په الله ﷻ د دې خبرپه اوریدوسره زه ولړزیدم اوزماغالب ګمان داسو چې زه به پرخپل مالک باندې راولویږم دبشیراونذیر ﷺ دزیري په اوریدوسره بیهوښه اوبې حال سوم چې که د (لَوْلَآ اَنْ رَّبَطْنَا عَلٰى قَلْبِهَا لِتَكُوْنَ مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ (۱۰آیت سورة القصص) مضمون نه وای (۱) نوترونه لاندې به رالویدلی وم دوئ دواړودسلمان ﷛ ودې حالت اوکیفیت ته کتل سخت په تعجب کې وو اودسلمان ﷛ حال ژبې داشعرلوستی خَلِيْلَيَّ لَا وَاللّٰهِ مَا اَنَا مِلْكُنَا : اِذَا عَلَمٌ مِنْ آلِ لَيْلَى بَدَالِيَا

اې زمادوستانو قسم په الله ﷻ زه اوس له تاسوبیل سوم کله چې ماته دلیلی دکورغربنکاره سو زه په دې خوشالۍ کې له ونې راکښته سوم اوله هغه یهودي ځخه مې پوښتنه وکه چې ته

(۱) دې کیفیت ته دصوفیانوپه اصطلاح کې وجد وایي اوداآیت په ظاهره کې ددې مأخذ دی والله سبحانه وتعالی اعلم )

Maktaba Tul Ishaat.com

راته ووایه تاڅه حال بیان کی هغه خبره خولږ ماته هم بیان کړه ؟ زما مالک چی زه ولیدم ډیر په غصه سو اوپه زوره یې یوسوک ووهلم اووې ویل ولاړسه خپل کارکوه په دې کی ستاڅه کاردی ته خپل کارکوه،ماهم کارشروع کی کله چی مابښام سو اوله کاره روزګار سوم نوڅه چی زماسره وو هغه می له ځان سره راوړل اودرسول الله ﷺ په خدمت کې حاضر سوم نبی کریم ﷺ په قباء کې وو ماورته وویل چی زه په دې خبرسوم چی له تااوستاله ملګروسره هیڅ نسته تاسوتول بیوزله یاست په دې وجه ستاسو اوستاد ملګرودپاره داڅه زکوة راوړی داقبول که ، رسول الله ﷺ دخپل ځان لپاره دزکوة له قبلولوانکاروکی اودایې وفرمایل چی زه زکوة نه خورم اوصحابه کرام ﷺ ته یې اجازه ورکه چی تاسویې قبول کی ، سلمان ﷺ وایې چی ماپه زړه کې وویل قسم په الله ﷻ داله هغه درې علاموڅخه یوه علامه ده زه بیرته ولاړم اوبله ورځ می بیا یوڅه مال جمع کی ، رسول الله ﷺ مدینی ته تشریف راوړی ووزه هم هلته ورغلم اوغوښتنه می وکه چی زمازړه غواړی چی ستاپه خدمت کې څه وړاندی کم صدقه خوته نه قبلوی داهدیه می راوړی داقبوله که ، رسول الله ﷺ هدیه قبوله که اوصحابه کرام ﷺ ته یې هم ورکړه ماپه زړه کې وویل دادویمه علامه ده زه بیرته ولاړم اودرې څلور ورځی وروسته بیادنبی کریم ﷺ په خدمت کې حاضرسوم نبی کریم په همدې وخت کې له یوجنازی سره بقیع ته راغلی وو اودصحابه کرام ﷺ یوجماعت ورسره وو نبی کریم ﷺ په مینځ کې ناست ووماسلام واچوی اودنبی کریم ترشاکښیناستم ددې دپاره چی مهر نبوت ووینم ، رسول الله ﷺ پوه سو اوله شامبارکی څخه یې پټولیری کي دمهرنبوت په لیدوسره می سمدستی وپیژندی ولاړسوم اومهر نبوت می مچ کی اوومی ژړل ، رسول الله ﷺ وفرمایل مخ ته راسه زه مخ ته ورغلم اوڅنګه چی تاته اې ابن عباس ﷺ ماخپله قصه بیان کړه همدغه شان مې داټوله قصه په تفصیل سره رسول الله ﷺ ته دصحابه ﷺ ووپه مخکې بیان که اوپرهمدغه ځای باندی په اسلام مشرف سوم ، رسول الله ﷺ ډیر خوشاله سو وروسته زه بیرته دخپل مالک په خدمت بوخت سوم له دې امله زه دبدر اواحدپه غزاکې شریک نه سوم ،رسول الله ﷺ وفرمایل : اې سلمان له خپل مالک سره کتابت وکړه(۱) ماخپل مالک ته وویل چی له ماسره کتابت وکوه هغه راته وویل چی که ته څلویښت اوقیه سره زر اودرې سوه دخورمانهالان کیږدی اوهغه میوی ته ورسیږی نوته ازادیې ، مادرسول الله ﷺ په امرورسره ومناه ، اونبی کریم ﷺ خلکوته ترغیب ورکی چی له سلمان ﷺ سره دخورماپه نیالانواینبودلوکې مرسته وکوی ، صحابه کرامو ﷺ مرسته راسره وکړه چا په دیرش نهالانوسره چاپه شل اوچاپه

---

(۱) کتابت ودې ته وایې چی مریی له خپل مالک څخه ځان په معلوموپیسوواخلی چی که زه تاته دومره مال درکړم نوازادیم

پنځوس اوچاپه لس مرسته راسره وکوله کله چې نهالان پوره سو نونبی کریم ﷺ ماته وویل اې سلمان ﷺ ددې نهالانودپاره غوچې وکاږه کله چې غوچې تیاری سوی نورسول الله ﷺ په خپل لاس مبارک هغه ټول نهالان کینبودل اودبرکت دعایې وکړه یو کال لانه وو تیرسوی چې ټولومیوه وکوله اوهیڅ یوه ونه پاته نه سوه ټولې ښنی اوغټې سوی اومیوه یې وکوله ، ددرختوقرض خواداسو یواځې سره زر پاته وو یوه ورځ رسول الله ﷺ ته یوسړی دهګۍ په اندازه سره زر راوړل ، نبی کریم ﷺ وفرمایل : هغه مسکین مکاتب یعنی سلمان فارسی ﷺ چیری دی هغه راوغواړی ، زه راغلم دنبی کریم ﷺ په خدمت کې حاضرسوم نورسول الله ﷺ ماته دهګۍ په اندازه سره زر راکړل اودایې وفرمایل چې داواخله الله ﷺ به ستا قرض اداکې ماعرض وکې یارسول الله ﷺ داسره زر خوډیر لږدی په دې سره زما قرض چیری اداکیږی رسول الله ﷺ وفرمایل ولاړسه الله ﷺ به ستا قرض په همدې سره اداکی ، کله چې ماهغه سره زر وتلل نوپوره څلویښت اوقیه سره زروو زماټول قرض اداسو اوله مریۍ توبه آزادسوم اوله رسول الله ﷺ سره دخندق په غزاکې شریک سوم تردې وروسته زه په ټولوغزاګانوکې له رسول الله ﷺ سره حاضروم (۱)

## دمسجدنبوی آبادول !

لومړۍ چې پرکوم ځای درسول الله ﷺ اوښه چوسوه هغه ځمکه دیتیمانودخورماوو ډاګ وو یعنی خورماوی یې پروچولې نبی کریم ﷺ دهغه ځای پوښتنه وکړه چې داځای دچا ملکیت دی خلکوو ویل چې داځمکه دسهل اوسهیل دی اودواړه یتیمان دی ، رسول الله ﷺ هغه دواړه راوغوښتل ددې دپاره چې داځمکه دمسجدد پاره ځینې واخلی اودهغوئ له اکاسره چې ددوئ پالنه اوروزنه دهغه پرغاړه وه خبره وکړه دوئ دواړوویل چې موږ هیڅ نه غواړو مګر رسول الله ﷺ داخبره نه ومنله اوقیمت یې ورکی اوځنی رایې نیوله ، له زهری رحمة الله علیه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ ابوبکرصدیق ﷺ ته وویل چې ددې ډاګ دځمکې قیمت ورکړه په یوبل روایت کې راغلی دی چې ابوبکرصدیق ﷺ لس دیناره ددې په بدل کې اداکړه ( فتح الباری جلد ۷، صفحه ۱۹۲)

وروسته په دې ځمکه باندې چې دخورماکومې ونې وې درسول الله ﷺ دهغو دپر یکولو اودمشرکانودقبرودهوارولوحکم وکی، اووروسته یې دخښتودمنبلوحکم وکې ، اوپه خپله به رسول الله ﷺ دمسجد په جوړولوکې کارکوي انصار اومهاجرین ﷺ هم یوځای کار کوی دصحابه کرام ﷺ سره به یې په خپله خښتې پورته کولې اوراوړلې به یې اوداشعرونه به یې ویل : هَذَا الْحِمَالُ لَا حِمَالُ خَيْبَرَ ::::::::::: هَذَا أَبَرُّ رَبَّنَا وَ أَطْهَرُ

(۱) سیرة ابن هشام جلد ۱ صفحه ۷۳، طبقات ابن سعد جلد ۴، صفحه ۵۳)

Maktaba Tul Ishaat.com

دادخیبر دخورماوو بارنه دی اې رب ﷻ دابار ترټولو غوره اوښه بار دی .
اوکله کله به یې دا لوستی اَللّٰھُمَّ اِنَّ الْاَجْرَ اَجْرُ الْاٰخِرَۃ ::: فَارْحَمِ الْاَنْصَارَ وَالْمُھَاجِرَۃ
اې الله ﷻ بیشکه په حقیقت کې خوبدله داخرت بدله دی نوته پرانصارو اومهاجروباندی مهربانی وکړی ..
اوپه یوروایت کې داسی دی : اَللّٰھُمَّ لَاخَیْرَ اِلَّاخَیْرُ الْاٰخِرَۃ ::::::::: فَانْصُرِالْاَنْصَارَ وَالْمُھَاجِرَۃ
اې الله ﷻ دآخرت نیکی اوخیرپرته خوبل هیڅ خیر اونیکی نسته نوته دانصارو اومهاجرینو مرسته اوکړه ځکه چې دوی یواځې دآخرت نیکی اوخیرغواړی (۱)
اوصحابه کرام رضی الله عنهم به داسی ویل :
لَئِنْ قَعَدْنَا وَالنَّبِیُّ یَعْمَلُ :::::::: لَذَاکَ مِنَّا الْعَمَلُ الْمُضَلَّلُ
که موږکښینو اونبي کریم ﷺ کارکوی نوزموږ داکاریعنی کښینتل به ډیر بدکاروی ..
اوعلی کرم الله وجهه به داشعرلوستی :
لایستوی من یعمر المساجدا :::::::::: یداب فیها قائما و قاعدا
ومن یری عن التراب حائداً
نه دې برابر هغه سړی چې په ناسته او ولاړه دمسجدپه آبادولوکې سرګردان دی له هغه سړی سره چې له جامو خاوری اوګرځ پاکوی (۲)
دخښتوپه راوړونکوکې عثمان بن مظعون رضی الله عنه هم ووعثمان بن مظعون رضی الله عنه په فطری ډول ډیر پاک طبیعته وو په مزاج کې یې پاکی ډیره خوښه وه کله چې به یې خښتی راوړی نوله جاموبه یې لیری نیولی وی اوکله چې به یې پرجاموباندی خاوری اوګرځ پریوتی نوهغه به یې څنډی (رواه البیهقی عن الحسن) علی کرم الله وجهه دا شعر چې (ومن یری عن التراب حائداً) دټوکوپه ډول دعثمان بن مظعون رضی الله عنه دپاره ولوستی (۳)
اوداهم کیدای سی چې دعلی رضی الله عنه ودې ته اشاره وی چې په داسی وخت کې ترپاکی ګرځ اوخاوره غوره ده تردې چې سړی پاک اوصفاوی لکه په حدیث شریف کې چې راځی (الحاج الشعث التفل) حاجی خوهغه دی چې خرجن اوپه خاورولړی وی ،
اوپه مسنداحمدې له طلق بن علی رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ ماته دختی جوړولوحکم وکړ ما بیلچه راواخیسته اودختی جوړولودپاره ولاړسوم اوپه صحیح ابن حبان کې راغلی دی چې ما غوښتنه وکړه چې یارسول الله ﷺ زه به خښتی راوړم نبی کریم

---

(۱) فتح الباری جلد ۷، صفحه ۱۹۳)
(۲) فتح الباری جلد ۷، صفحه ۱۹۳)
(۳) زرقانی جلد ۱، صفحه ۳۶۸)

Maktaba Tul Ishaat.com

وفرمايل : نه ته ختهٔ جوړه كه ځكه ته په دې كاركې ماهره يې (١) دا مسجد په خپل خرجر
حالت كې بې مثاله وو دخاموخښتو ديوالونه وو اودخورما درختوستني اودخورما دښ
خلواوپاڼو بام يې وو كله چې به باران سو نواوبه به دننه ورتلې (٢) وروسته يې بام ته
دختې ګل وركى ، اوددې مسجداندازه سل ګزه اوږداوتقريباً سل ګزه پلن اودرې لاس
قدرى يې بنيادپه ځمكه كې واچول سو دديوالواوږدوالى يې دانسان ترقد زيات وو
دقبلې لورى دبيت المقدس وخواته وواودمسجد درې دروازى جوړى سوى يوه درواز
هغه خواته كيښودل سوه چې اوس دقبلې ديوال دى ، اودويمه دروازه دمغرب وخواته وه
چې هغې ته باب الرحمة وايې ، اودريمه دروازه هغه ده چې پرهغې به رسول الله ﷺ تلى
راتلى ، چې اوس ورته باب جبرئيل وايې اوكله چې شپاړس يااولس مياشتى وروسته
دبيت المقدس قبله كيدل منسوخ سو اووكعبې ته دلمونځ كولوحكم نازل سو نوهغه
دروازه چې دمسجد دشاوخواته وه هغه بنده سوه اودهغې په بدل كې بله دروازه وركول
سوه دسيرت دعلماء په دې كې اختلاف دى چې دمسجداوږدوالى اوپلنوالى څومره وو،
بعض وايې سل ګزه اوږد اوسل ګزه پلن وو،خارجة بن زيدفقيه مدينه وايې :چې دلمر
لويدو اولمرختوخواته درې شپيته ګزه وو اوراسته اوچپه خواته ګزه وو اودوه ثلث وو،
خواصلى خبره داده چې دمسجدنبوى دوه ځلې آبادى سوى لومړى چې كله رسول الله ﷺ
هجرت وكى اودابوايوب انصارى ﷺ په كوركې استوګن وو دويم ځل په كال ٧ هجرى
كې دخيبرله فتح وروسته لكه چې په ډيرواحاديثواومختلفورواياتوثابت دى نواول ځل
دمسجداوږدوالى اوپلن والى ترسل ګزه كم وو اوپه دويم ځل آبادولوكې ترسلوګزه لږ څه
زيات سو لكه چې ابن جريج له جعفربن عمرو ﷺ څخه روايت كوى چې نبى كريم ﷺ دوه
ځلې مسجدجوړكى لومړئ كله چې نبى كريم ﷺ هجرت وكړمدينې منورى ته په دغه
وخت كې دمسجداوږدوالى اوپلنوالى ترسل ګزه كم وواودويم دخيبرله فتح وروسته په
كال ٧ هجرى كې مسجدبيرته نوى جوړسو اونوره ځمكه يې هم رانيوله اوپه مسجديې
ګډه كړه لكه چې په معجم طبرانى كې راغلى دى چې رسول الله ﷺ چې كله دمسجدد
پراخولونيت وكړنومسجدته څيرمه ديوه انصارى ځمكه وه رسول الله ﷺ هغه انصارى ته

---

(١) زرقانى جلد ١، صفحه ٣۶۶)
(٢) له حسن بصرى ﷺ څخه مرسلاً روايت سوى دى چې رسول الله ﷺ فرمايلى دى (ابنوه عريشاكعريش موسى ) داسى
څپركى جوړكى لكه موسى ﷺ څپرچې وو راوى وايې ماله حسن بصرى ﷺ څخه پوښتنه وكه چې دموسى ﷺ څپر څنګه وو
نبى كريم ﷺ و فرمايل چې وبام ته يې لاس رسيدى په يوبل روايت كې راغلى دى چې انصاروڅه مال سره يوځاى كې
اورسول الله ﷺ ته يې وړاندى كى چې په دې باندى مسجدښائسته كړل سى نبى كريم ﷺ وفرمايل ( مابى رغبة عن اخى
موسى عريش كعريش موسى ) زه دخپل ورور موسى ﷺ له طريقې څخه مخ اړول نه غواړم داهم هغه شان څپردى لكه
دموسى ﷺ چې وو، البدايه والنهايه جلد ٣، صفحه ٢١٥)

Maktaba Tul Ishaat.com

وفرمایل چې دا ځمکه دجنت دیوه سرای په بدل کې مسجدته وقف کړه مګر هغه انصار ی ﷛ ډیربیوزله اوتنګ لاسی وو اوډیرواولادونه یې لرل ځکه یې مفته نه سوه ورکولای نوعثمان غنی ﷛ هغه ټوټه ځمکه دلس زره درهم په بدل کې له هغه انصاری رانیوله اودرسول الله ﷺ په خذمت کې حاضرسو اوغوښتنه یې وکه چې یارسول الله ﷺ کومه ټوټه ځمکه چې تاله دې انصاری ﷛ څخه دجنت دسرای په بدل کې غوښتی وه هغه له ما څخه واخله ، رسول الله ﷺ هغه ځمکه دجنت دکور په بدل کې له عثمان ﷛ څخه رانیوله اوله مسجدسره یې یوځای کړه لومړی خښته یې په خپل لاس مبارک کیښوده اوبیادهغه ﷺ په حکم ابوبکرصدیق ﷛ اوبیاعمرفاروق ﷛ اوبیاعثمان غنی ﷛ اوبیاعلی ﷛ کیښوده ددې حدیث سندکه څه هم ضعیف دی مګردمسنداحمداوجامع ترمذی یوروایت ددې تائیدکړی اوحسن الاسنادیې ورته ویلی دی هغه داچې کله باغیانودعثمان غنی ﷛ کورمحاصره کړنوعثمان ﷛ وویل تاسوپه دې نه یاست خبر چې کله مسجدنبوی تنګ سو نورسول الله ﷺ وفرمایل چې په تاسوکې څوک شته چې هغه دې داټوټه ځمکه اودجنت دیوه کورپه بدل کې واخلي او مسجدته یې وقف کړی اوتاسو په دې ښه خبریاست چې هغه ټوټه ځمکه مارانیوله اومسجدته مې ورکړه خواوس تاسو ماپه همدغه مسجدکې له دوه رکعته لمانځه څخه هم منع کوی ، داروایت په جامع ترمذی کې له ثمامة بن حزن قشیری ﷛ څخه روایت سوی دی امام ترمذی ددې روایت تحسین کړی دی اوهمدغه روایت په مسنداحمداودارقطنی کې له احنف بن قیس ﷛ څخه روایت سوی دی دارنګه ابوهریره ﷛ چې په کال ۷ هجری کې درسول الله ﷺ په خذمت کې حاضرسوی دی هغه هم ددې مسجدپه آبادی کې شریک وو لکه چې په مسنداحمدکې په خپله له ابوهریرة ﷛ څخه روایت دی چې دصحابه کرام ﷛ سره یوځای به رسول الله ﷺ هم خښتی راوړلی یوځل زه په مخه ورغلم نوومی لیدل چې رسول الله ﷺ ډیری خښتی را اخیستی دی اوروان دی اوله سینی مبارکی سره لګیږی او خښتوته یې پرسینه مبارکه باندی تکیه ورکړی زه په دې پوه سوم چې ددروندوالی له امله یې پرسینه تکیه ورکړی ماغوښتنه ځنی وکړه چې یارسول الله ﷺ ماته یې راکه نبی کریم ﷺ وفرمایل (خذ غیرها یاأباهریرة فانه لاعیش الاعیش الاخرة ) اې ابوهریرة ﷛ نوری خښتی راواخله ربښتیاهم ژوندون نشته مګر دآخرت ژوندی .نوله دې روایت څخه معلومیږی چې ابوهریرة ﷛ په دویم ځل جوړلوکې ووځکه هغه دخیبرله فتح وروسته په کال ۷ هجری کې راغلی وو په لومړي کال دهجرت کې دابوهریرة ﷛ ګډون هیڅ امکان نه لری دغه رقم دعمرو بن العاص ﷛ ګډون ځکه هغه په کال ۵ هجری کې په اسلام مشرف سوی دی دمسجدنبوی

Maktaba Tul Ishaat.com

په لومړي ځل جوړلو کې د هغه کډون هیڅ امکان نه لري او په دلائل بیهقی کې دده د کډون یادونه سوی ده اوښکاره خبره ده چې کوم سړی چې د هجرت په پنځم کال په اسلام مشرف سوی وي هغه د اول ۱ کال د هجرت د مسجد په جوړولو کډون وکوی خامخا به دده کډون په دویم ځل ابادولو کې وی، دا ټول تفصیل په وفاء الوفاء او د خلاصة الوفاء په څلورم باب کې ذکر سوی دی )

## دامهات المؤمنین ﷺ لپاره دحجرو جوړول !

کله چې رسول الله ﷺ د مسجد له جوړولو خلاص سو نو د خپلو میرمنو لپاره یې د خونو بنیاد کیښودی دوې خونې یې جوړې کې وروسته یې د اړتیا په کچه نورې خونې جوړولې، د مسجد نبوی سره موښتې د حارثه بن نعمان انصاری ﷺ سرای وو کله چې به د رسول الله ﷺ و خونو ته اړتیا سوه نو حارثه ﷺ به نبی کریم ﷺ ته هغو مره ځمکه ورکوله د غه رقم یوه په بل پسې یې ټول سرای رسول الله ﷺ ته ورکړ، ډیری خونې د خورماله ښاخلو او بعضې بیاله خامو خښتو جوړې سوې وې پر دوو رازو باندې به د کمبلي یا ټاټ پرده وه، خونې څه وی ددې د نیا د نه مینې او قناعت یو انځوروو او د دنیا د بیوفایې نقشه وه په دې حجرو کې به ډیروخت ډیوه یا څراغ نه لګیدی (بخاری شریف جلد ۱ صفحه ۵۶ ) او د ډیوی د لګولو اړتیا هم نه وه په کوم کورکې چې د الله ﷺ داعی بشیر او نذیر او روښانه څراغ وی هلته د هیڅ شمع او څراغ د لګید و اړتیا نسته یو چا ډیره ښه خبره کړی ده :

یَابَدِیْعَ الدَّلِّ وَ الْغَنَجْ ::::::::: لَکَ سُلْطَانٌ عَلَی الْمُهَجْ

اې عجیبه او ناآشنا ناز او ادا والا، ستا پاچهی خو پر زړو باندی وه

اِنَّ بَیْتًا اَنْتَ سَاکِنُہُ ::::::: غَیْرَ مُحْتَاجٍ اِلَی السُّرَجْ

په کوم کورکې چې ته او سیږې، هغه و ډیوی ته هیڅ اړتیا نه لري

وَجْهُکَ الْمَأْمُوْلُ حُجَّتُنَا ::::::: یَوْمَ یَأْتِیَ النَّاسُ بِالْحُجَجْ

ستا مبارک مخ زموږ دپاره پوره دلیل دی په هغه ورځ چې خلک به خپل خپل دلیلونه وړاندی کوی..حسن بصری فرمایې چې زه کله لږ غټ سوم نو په ولاړه به می د حجری له بام سره لاس لګیدی د احجری د مشرق په طرف کې د شام و خوا ته واقع وی د غرب په خوا کې هیڅ حجره نه وه ( خلاصة الوفاء صفحه ۱۲۷ )

## دامهات المؤمنین ﷺ له مړینی وروسته دحجرو حالت !

د ولید بن عبدالملک په حکم سره دا ټولې حجرې په مسجد نبوی ګډې سوی کله چې د ولید دا حکم مدینی ته ورسیدی نو د مدینی ټولو خلکو د نه خوښي خپل بړغ پورته کی ابو امامه سهل بن حنیف به فرمایل، کاشکی هغه حجری پر د غه حالت پریښودل سوی وای ددې د پاره چې خلکو لیدلی وای چې د کوم نبی ﷺ په لاس کې حرم د الله ﷺ له لوری

ددیناد ټولو خزانو کیلي. اینبودل سوي وي هغه نبي ﷺ په څنګه حجرو او څنګه څپرو کې
او سیدي صلی الله علیه وآله وازواجه وذریاته واصحابه وبارک وسلم، زرقاني جلد ۱، صفحه ۳۷۰)
د مسجد نبوي له ودانولو وروسته نبي کریم ﷺ زید بن حارثه او ابورافع ﷺ مکې ته ولیږل
دې دپاره چې فاطمة الزهراء ﷺ (۱) او ام کلثوم ﷺ او ام المؤمنین سوده ﷺ له ځان سره
راولي ابوبکرصدیق ﷺ له دوئ سره عبدالله بن ابي بکر ﷺ هم ملګری کړ چې نوموړی بیا
عائشه صدیقه ﷺ او اسماء ﷺ او ام رومان ﷺ او عبدالرحمن بن ابي بکر ﷺ راوستل کله
چې زید بن حارثه ﷺ تول مدینې منورې ته راورسول نوپرهمدې مهال رسول الله ﷺ دابو
ایوب انصاري ﷺ له کوره وحجروته نقل سو (رواه الطبراني عن عائشه صدیقه ﷺ زرقاني جلد ۱ صفحه ۳۷۰)

### دخلفاء راشدینو زیادت په مسجدنبوي کې چې خاتم المساجدورته ویل کیږي (۲)

دابوبکرصدیق دخلافت پرمهال په مسجدنبوي کې هیڅ زیادت نه دی سوی یوائې هغه
ستنې چې دزړیدوله امله نړیدلې وې دهغو پرځای یې هغه رنګه دخورماد درختې ستنې
ودرولې او دعمرفاروق ﷺ دخلافت پرمهال په کال ۱۷هجري کې دقبلې اولمرلویدوپه
خواکې مسجدنبوي فراخ سو اودلمرختوخواته دامهات المؤمنین ﷺ حجرې وې ځکه
یې په هغه خواکې هیڅ زیادت ونه کړ. عمرفاروق ﷺ یوائې مسجدپراخ کی دمسجد
واصلي حالت اوشکل ته یې هیڅ تغیر اوتبدیل نه دی ورکړی یعنې دنبي کریم ﷺ دوخت
په څیر یې په خاموخښتوآبادي وکړه اودخورماستنې اودخورماوو له ښاخلو اوپاڼو څخه
یې بام وو اوپرهغه زاړه هیئت اوشکل باندي یې پریښودی،
اودعثمان ﷺ دخلافت پرمهال مسجدنبوي هم فراخ سواودخاموخښتوپرځای نقشه
لرونکې دبرې کیښودل سوې اوپه قلعي چونه سره یې جوړکي اوستنې یې هم دبرینې ور

---

(۱) حضرت سیدة الزهراء ﷺ او ام کلثوم ﷺ خوله زید بن حارثه ﷺ او ابورافع ﷺ سره مدینې منورې ته راغلې او رقیه ﷺ له خپل میړه عثمان ﷺ سره مخکې مدینې ته راغلې وه زینب ﷺ دخپل میړه ابوالعاص بن ربیع ﷺ سره په مکه مکرمه کې پاته سوه، ابوالعاص ﷺ تردغه وخت نه وومسلمان سوی دبدرپه جنګ کې چې کله بندي سو نورسول الله ﷺ هغه په دې شرط پریښودی چې زمالور زینب ﷺ راولیږې کله چې ابوالعاص ﷺ مکې ته راغلی نو زینب ﷺ یې رسول الله ﷺ ته راورسوله، زرقاني جلد ۱، صفحه ۳۷۰)

(۲) دایوحدیث ته اشاره ده چې صحیح مسلم اونسائي له ابوهریره ﷺ څخه روایت کړی دی وایې چې رسول الله ﷺ وفرمایل: زه خاتم الانبیاء یم اوزمامسجدخاتم المساجددی دالفظ دنسائي دی دمسلم الفاظ داسې دی: زه آخر الانبیاء یم اوزمامسجداخرالمساجددی، پهمسندبزاراوعیون کې داالفاظ دی: اناخاتم الانبیاء ومسجدی خاتم المساجد یعنی زه خاتم الانبیاء یم اوزمامسجددانبیاء آخري مسجددی نولکه څنګه چې له رسول الله ﷺ څخه وروسته بل نبي نه راځي دغه شان دهغه له مسجدڅخه وروسته به بل نبوي مسجدنه جوړیږي ځکه بل نبي نه راځي دامطلب یې نه دی چې دهغه دمسجدڅخه وروسته به په دنیاکې بل مسجدنه جوړیږي.

Maktaba Tul Ishaat.com

جوړی کړی او بام یې دلرګو جوړ کی ، عثمان غنی ﷺ چی کله پرنقشه برابر د مسجدنبوی دجوړولو اراده وکه نو په صحابه کرام ﷺ باندی داخبره ډیره ګرانه سوه چی د مسجدنبوی په سادګی اوهیبت کې څه تغیر اوتبدیل راسی ، عثمان ﷺ چی کله دصحابه کرام ﷺ انکار ولیدی نوخطبه یې ولوسته اوپه خطبه کې یې داسی وفرمایل :انکم اکثرتم وانی سمعت النبی صلی الله علیه وسلم من بنی لله مسجدا بتغی به وجه الله بنی الله له مثله فی الجنة (۱)

تاسوپه دې اړه ډیری خبری کړی دی اومابنتیا له نبی کریم ﷺ څخه اوریدلی دی چی څوک یواځی دالله ﷺ درضادپاره مسجدجوړکی نوالله تعالی به دهغه دپاره دهغه مسجد په شان په جنت کې یوکورجوړوی . دهجرت ۲۰ کال دلومړی خورپه میاشت کې د مسجد نبوی بیاابادول پیل سو ترکال ۳۰ هجری دمحرم الحرام په میاشت کې ابادی پای ته ورسیده په دې حساب سره داباد ولووخت لس کاله کیږی (۲)

دامام مالک رحمة الله علیه څخه روایت سوی چی کله عثمان غنی ﷺ دمسجدنبوی ودانول پیل کړه نوکعب احبار ﷺ به دادعاء کوله چی اې الله ﷺ دا ودانی مه پوره کوی خلکوبه ددې سبب پوبنتی نوده به فرمایل چی کله داآبادی پوره سی نوسمدستی به له اسمان فتنه نازله سی (۳)

## دجنازې دلمانځه ځای !

ابوسعیدخدری ﷺ فرمایې : کله چی نبی کریم ﷺ هجرت وکی مدینی ته راغلی نوپه موږکې چی به کوم سړی مرګ ته نژدې سوموږبه سمدستی رسول الله ﷺ ته خبرورکی هغه به راغلی اودهغه سړی دپاره به یې دبښنی دعاوکړه تروفات کیدو وروسته به تربښخو لو پوری نبی کریم ﷺ له موږسره وو اوپرنبی کریم ﷺ به ډیر وخت تیریدی وروسته موږ داتسمیم ونیوی چی ترمړینی وروسته به موخبرورکوی ، ترڅه مودیدارواج وو چی ترمرګ وروسته به مونبی کریم ﷺ ته خبرورکوی هغه به راغلی اومړی ته به یې لمونځ ورکی اودمړی دپاره به یې دبښنی دعاوکړه ، کله ناکله به په ښخولوکې هم راسره شریک سو اوکله چی به دجنازې لمونځ وسونوبیرته به تلی له دې وروسته موږ درسول الله دهوسایې لپاره داسی وکړه چی موږبه جنازه راواخیسته اودرسول الله ﷺ کورته به راغلو اورسول الله ﷺ به دخپل کوروڅنګ ته دجنازې لمونځ ورکړ په دې وجه دهغه ځای نوم چیری چی به رسول الله ﷺ دجنازې لمونځ ورکوی (موضع الجنائز) سو (۴)

---

(۱) فتح الباری جلد ۱، صفحه ۴۵۳
(۲) وفاء الوفاء جلد صفحه ۵۶
(۳) فتح الباری جلد ۱، صفحه ۴۵۳
(۴) طبقات ابن سعد جلد ۱، صفحه ۱۴ (قسم ثانی)

Maktaba Tul Ishaat.com

په بخاری شریفه کی (۱) له عبدالله بن عمر ﷛ څخه روایت سوی دی چی د جنازی د لمانځه لپاره په مسجد نبوی پوری یو ځای خاص سوی وو د رسول الله ﷺ همیشه داعادت وو چی هغه به په مسجد کې د جنازی لمونځ نه کوی خو کله چی به یو عذر وو لکه باران یا بل داسی نو بیا به یې په مسجد کې د جنازی لمونځ ورکوی

(فتح الباری جلد ۳، صفحه ۱۶۰، باب الصلوة علی الجنائز بالمصلی والمسجد)

له دې کبله د امام ابوحنیفه رحمه الله او امام مالک رحمه الله مذهب دادی چی په مسجد کې د جنازی لمونځ مکروه دی د امام شافعی رحمه الله په نزد جائز دی

## دمهاجرینو او انصارو رضي الله عنهم ورور ګلوی !

مهاجرین ﷺ چی کله په مکه مکرمه کې د الله ﷻ د رضا د پاره خپل کورونه او اولادونه او خپلوان هرڅه پرېښودل او مدینی منوری ته راغلو نو رسول الله ﷺ و مهاجرینو ﷺ او انصارو ﷺ ته د ورور ګلوی حکم وکړ، د دې د پاره چی د هیواد، کورنۍ او اولاد د بیلوالی او یواځی والی غمونه د انصارو په مینه او محبت او دوستی سره بدل سی ،

دا ړتیا پر مهال یو د بل مرسته کونکی او د غم په وخت کې یو د بل غمخور او شریک سی و کمزوری ته د غښتلی د ورو ګلوی قوت ورسیږی او کمزوری د قوی لپاره بنی لاس سی کمزوری له غښتلی او غښتلی له کمزوری ګټه واخلی او د مهاجرین او انصارو ﷛ پاشلی ملغری د روری په مزی وتړی د جلاوالی او بیلوالی نوم او نښان ورک سی ټول پر یوه ځای دیوه الله ﷻ رسۍ ټینګه ونیسی کوم جلاوالی او اختلاف چی د بنی اسرائیلو د هلاکت او بربادی سبب وو د اامت مرحومه له هغه څخه بیخی خوندی پاته سی .، او دیوځای والی له امله د الله ﷻ لاس د دوئ پر سر و نو باندی سی او که د جاهلیت د وخت څه د فخر او مباهات فاسده ماده په زړه کې پاته وی نو په دې ورور ګلوی سره به د هغه بیخ و خیژی او په زړه کې به د فخر او لویی پر ځای خاکساری عاجزی او ورور ګلوی او غم شریکی و لوېږی خادم او مخدوم مریئ او بادار محمود او ایاز به په یوه صف کې ودرېږی د دنیا ټول امتیازات به پای مومی یواځی د تقوی او پرهیزګاری شرافت او مشری به پاته وی ، إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِندَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ (۱۳) ایت سورة الحجرات) په تحقیق سره د الله ﷻ په نزد تر ټولو ډیر عزتمند هغه څوک دی چی هغه تر ټولو ډیر پرهیزګاره او متقی وی .

د دې ښیګڼو په وجه رسول الله ﷺ د مدینی منوری تر هجرت مخکې په مکه مکرمه کې یواځی مهاجرین ﷺ د ورور ګلوی په مزی سره تړلی وو او تر هجرت وروسته د مهاجرینو

(۱) امام بخاری دا حدیث د صحیح بخاری په ډیرو ځایو کې راوړی دی مثلاً باب الصلوة علی الجنائز ، باب المصلی صفحه ۱۷۷ و باب علامات النبوة صفحه ۵۱۳ و کتاب التفسیر صفحه ۶۵۴ کتاب المحاربین باب الرجیم بالبلاط صفحه ۱۰۰۷ او داسی نور

Maktaba Tul Ishaat.com

اوانصارو ﷺ په مینځ کې ورورولی قائمه سوه ، لکه چې حافظ ابن عبدالبرفرمایي : مواخات دوه ځلی سوی دی یو ځل یوازې دمهاجرینو ﷺ په مینځ کې وو چې یو مهاجر به دبل مهاجر ورور وګرزول سو اوداورورګلوي په مکه کې سوی ده اودویم ځل ورورګلوي ترهجرت وروسته دمهاجرینو اوانصارو ﷺ ترمینځ سوی، لکه چې له ابن عباس ﷺ څخه روایت سوی چې رسول الله ﷺ د زبیر ﷺ اوعبدالله ابن مسعود ﷺ ترمینځ وروری وکړ اوسره له دې دوئ دواړه مهاجرین وو داحدیث حاکم او ابن عبدالبر روایت کړی دی او سندیې هم حسن دی اوحافظ ضیاء الدین مقدسی داحدیث په مختارکې له طبرانی دمعجم کبیر په حواله نقل کړی دی ،

حافظ ابن تیمیه رحمه الله وایې په مختاره حدیثوکې دحاکم دمستدرک حدیثونه ډیرقوی او صحیح دي دحاکم په مستدرک کې له ابن عمر ﷺ څخه روایت سوی دی : چې رسول الله ﷺ د ابوبکرصدیق ﷺ او عمرفاروق ﷺ اوفلان اوفلان ترمینځ ورورګلوی قائمه که ماورته وویل زما ورور څوک دی نبي کریم ﷺ وفرمایل زه ستاورور یم (۱)

حافظ ابن سیدالناس په عیون الاثرکې فرمایي : چې کوم ورورګلوی چې ترهجرت مخکی په مکه کې سوی وه هغه یوازې دمهاجرینو ﷺ په مینځ کې وه دهغوئ نمونه دادی په مکه کې دوروګلوی په مزی تړل سوی وروڼه :

ابوبکرصدیق ﷺ ،،،،،،،،،، عمرفاروق ﷺ ....... حمزه ﷺ ،،،،،،،،،،،،،،،، زیدبن حارثه ﷺ ...عثمان غني ﷺ عبدالرحمن بن عوف ﷺ ..... زبیربن عوام ﷺ ،،،،،،،،،، عبدالله بن مسعود ﷺ .....عبیده بن الحارث ﷺ ،،،،،،،، بلال بن رباح ﷺ ....مصعب بن عمیر ﷺ ،،،،،، سعدبن ابی وقاص ﷺ .....ابوعبیده ﷺ ،،،،،،،،،،، سالم دابی حذیفه مریئ ﷺ......سعیدبن زید ﷺ ،،،،،،،،، طلحة بن عبیدالله ﷺ ...سیدناومولانا حضرت محمدمصطفی ﷺ ،،،،،،،،،،،،،،،،،، علي کرم الله وجهه

## دویم ځل ورورګلوی

دویم ځل ورورګلوی ترهجرت پنځه میاشتی وروسته (۲) دپنځه څلویښتو مهاجرینو اوپنځه څلویښت انصارورضی الله عنهم په مینځ کې وسوه د انس ﷺ په کورکې سوی ده اویو مهاجردیوه انصاری ورور وګرزول سو (فتح الباری جلد ۷، صفحه ۲۱۰ )

اودیوشمیرورونونمونه په لاندی ډول دی :

---

(۱) فتح الباری جلد ۷، صفحه ۲۱۰)

(۲) یوشمیریاوایي چې ورورګلوی دمسجدنبوی ترودانولووروسته سوی ده اونوریاوایي په کوم وخت کې چې مسجدنبوی جوړیدی په دې وخت کې وسوه ، عیون الاثرجلد ۱، صفحه ۲۰۰)

Maktaba Tul Ishaat.com

| مہاجر | انصار |
| --- | --- |
| ابوبکر صدیق ؓ | خارجۃ بن زید ؓ |
| عمر بن الخطاب ؓ | عتبان بن مالک ؓ |
| ابوعبیدۃ بن الجراح ؓ | سعد بن ربیع ؓ |
| زبیر بن عوام ؓ | سلامۃ بن سلامۃ بن وقش ؓ |
| عثمان بن عفان ؓ | اوس بن ثابت ؓ |
| طلحہ بن عبید اللہ ؓ | کعب بن مالک ؓ |
| سعید بن زید بن عمرو بن نفیل ؓ | ابی بن کعب ؓ |
| مصعب بن عمیر ؓ | ابوایوب خالد بن زید انصاری ؓ |
| ابوحذیفہ بن عتبہ ؓ | عبّاد بن بِشر ؓ |
| عمار بن یاسر ؓ | حذیفہ بن الیمان ؓ |
| ابوذر غفاری ؓ | منذر بن عمرو ؓ |
| سلمان الفارسی ؓ | ابوالدرداء عویمر بن ثعلبہ ؓ |
| بلال ؓ | ابوریحہ عبد اللہ بن عبد الرحمن ؓ |
| حاطب بن ابی بلتعہ ؓ | عویم بن ساعدہ ؓ |
| ابومرثد ؓ | عبادۃ بن صامت ؓ |
| عبد اللہ بن حجش ؓ | عاصم بن ثابت ؓ |
| عتبہ بن غزوان ؓ | ابودجانہ ؓ |
| ابوسلمہ بن عبد الاسد ؓ | سعد بن خیثمہ ؓ |
| عثمان بن مظعون ؓ | ابوالہیثم بن تیہان ؓ |
| عبیدۃ بن الحارث ؓ | عمیر بن الحمام ؓ |
| طفیل بن الحارث ؓ | سفیان بن نسر خزرجی ؓ |
| صفوان بن بیضاء ؓ | رافع بن معلی ؓ |
| مقداد ؓ | عبد اللہ بن رواحہ ؓ |
| ذوالشمالین ؓ | یزید بن الحارث ؓ |
| ارقم ؓ | طلحہ بن زید ؓ |
| زید بن الخطاب ؓ | معن بن عدی ؓ |
| عمرو بن سراقہ ؓ | سعد بن زید ؓ |
| عاقل بن بکیر ؓ | مبشر بن عبد المنذر ؓ |
| خنیس بن حذافہ ؓ | منذر بن محمد ؓ |
| سبرۃ بن ابی رُہم ؓ | عبادۃ بن الخشخاش ؓ |
| مسطح بن اثاثہ ؓ | زید بن المزین ؓ |
| عُکاشہ بن محصن ؓ | مجذر بن دمار ؓ |
| عامر بن فہیرہ ؓ | حارث بن صمّہ ؓ |
| مہجع (۱) دعمر ؓ مریئ | سراقہ بن عمرو بن عطیہ ؓ |

(۱) عیون الاثر جلد ۱، صفحہ ۲۰۱

Maktaba Tul Ishaat.com

انصاروﷺ چې کوم دوروړګلوی حق اداء کی اوداخلاص اوځان ځارونی ثبوت یې ورکړهغه په تیرواوورروسته کې دهغوهیڅ نمونه اومثال نسته په سروزرو اوسپینوزر ځمکه مال اوشتمنی اوجایدادکې سره شریک کړل له مهاجرینو ﷺ سره یې چې کوم چلندی کړی دی هغه خوڅه کوی ځمکی اوباغونه یې مهاجرینوته ورکړه تردې ټولولویه قربانی داوه چې یوه انصاری ﷺ دوې ښځې درلودی هغه مهاجرﷺ ورورته وویل چې کومه یوه ستاخوښه وی زه به هغې ته طلاق ورکړم ترطلاق وروسته به یې ته په نکاح کی خو هغه مهاجرﷺ داخبره ونه منله ، په سنن ابی داؤداوجامع ترمذی کې له انس ﷺ څخه روایت سوی دی چې هرانصاریﷺ به دخپل درهم اودینارترځان خپل مهاجرﷺ ورور ډیرحقدار شمیری (زرقانی جلد۱، صفحه ۳۷۴)

کله چې مهاجرینودانصاروﷺ ودې به مثال قربانی ته وکتل غوښتنه یې وکوله چې یارسول اللهﷺ وکوم قوم ته چې موږراغلی یو اودلته دیره سوی یو تردوئ غوره اومینه ناک اوغمخور مخلص او وفادار په تنګې اوپراخی اوپه هرحال کې مرسته کونکی خلک موږنه دی لیدلی له موږسره دااندیښنه دی چې هسی نه چې ټول اجرونه او ثوابونه دوئ ته ورسیږی اوموږبیخی له اجرڅخه بی برخی پاته سو ؟ رسول اللهﷺ وفرمایل نه ترڅوپوری چې تاسو دوئ ته دعاکوی (اخرجه ابن سید الناس باسناده عن انس ﷺ عیون الاثر وقال ابن کثیرهذا حدیث ثلاثی الاسناد علی شرط الصحیحین ولم یخرجه احد من اصحاب الکتب الستة من هذا الوجه (۱)

یعنی ددعاء نیکی ددینار اودرهم تربدلی کمه نه ده بلکې دانیکی څه زیاته ده یوڅو روپې خوپریږده که ددنیاټولی خزانی دترازوپه یوه پله کې ولویږی او داخلاص یوه دعاپه بل طرف کې ولویږی اووتلل سی نوان شاء الله ثم ان شاء الله همدغه دعاء به درنیږی اوان شاء اللہ دتعلیق دپاره نه بلکې تبرکاً وتأدباً وایم ،

امام بخاریؒ دصحیح البخاری دکتاب التوحید په باب فی المشیة والارادة په باب کې ډیر داسی حدیثونه ذکرکړی دی چې په هغو کې رسول اللهﷺ دتعلیق په ډول نه بلکې دتبرک په ډول ان شاء الله ذکرسوی دی ،

ام المؤمنین عائشه صدیقهؓ ته چې به کله سوال کونکی راغلی اودعاء به یې وغو ښتله لکه چې دسوال ګرو طریقه ده نو ام المؤمنینؓ به هم هغه فقیرته دعاء وکړه او وروسته به یې څه خیرات ورکی ، چاورته وویل اې ام المؤ منینؓ ته سوال ګرته خیرات هم ورکوی اوڅنګه چې هغه تاته دعاء وکوی ته هم هغه رقم دعاء ورته کوی ؟ دې و فرما یل که زه هغه ته دعاء ونه کړم اویواځی خیرات ورکړم نودهغه احسان به پرماپاته سی له دې امله دعاء ترخیرات ډیره ښه ده په دې وجه به یې ددعاء بدله په دعاء ورکوله ددې دپاره چې زماخیرات خالص پاته سی دهیڅ احسان په بدله کې نه سی ، کذافی المفاتیح شرح المصابیح)

(۱) البدایه والنهایه جلد۳، صفحه ۲۲۸)

Maktaba Tul Ishaat.com

نوکوم سړی چې په پوره اخلاص له یوځو ،وپوسره ددعاء سوداکولای سی هغه دې هیڅ کله نه شاته کیږی او وخت دې له لاسه نه ورکوی
ددوئ مبارکانووروړګلوی دومره ټینګه سوه چې دنسب ورور ګلوی وګڼل سوه کله چې به انصاری ؓ وفات سو نومهاجر ؓ به دهغه میراث وړی ، لکه چې الله ﷻ فرمایي :
إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ آوَوا وَّنَصَرُوا أُولَٰئِكَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ (الانفال سورة آیت ۷۲)
ژباړه :ربنتیاهم کوموکسانوچې ایمان راوړی اوهجرت یې وکړ اوپه مالواوځانویې جهادوکړ اوهغه کسان چې مهاجرینوته یې ځای ورکړ اوددوئ مرسته یې وکړه داخلک یودبل وارثان دی ،
څه وخت وروسته دمیراث حکم منسوخ سو اوټول مؤمنان سره وروڼه سو اوداآیت نازل سو (إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ ، الحجرات سورة آیت ۱۰) تردې وروسته دوروړګلوی حکم منسوخ سو یوازې ځی دمیني اوهمدردۍ اوغم شریکی مرستی اوساتنی دپاره حکم پاته سو اومیراث وړل یوازې په نسبي خپلوانوپوری خاص سو (فتح الباری جلد ۷، صفحه ۲۱۰ ، زقانی جلد ۱، صفحه ۳۷۴)

## دآذان پیل کله وسو :

دسهار اومازیګر لمنځونه خودنبوت په پیل کې فرض سوی وو اودمعراج په شپه پنځه لمنځونه فرض شو مګر دماښام څخه پرته ټول لمنځونه دوه دوه رکعته وو ترهجرت وروسته دسفردپاره ده دوه رکعته حکم پاته سو اوپه کورکې دماپښین اومازیګر او ماخستن لمنځونه څلورڅلوررکعته سو (رواه البخاری عن عائشه ؓ)
ترهغه وخت چې اذان لانه ووشروع سوی نوصحابه کرام ؓ به په خپله یوځای کیدل اولمونځ به یې کوی له دې کبله رسول الله ﷺ ته دافکرپیداسو چې دلمانځه دپاره څه علامه په کاردی چې په هغه سره دټول کلی خلک په یوه وخت په آسانۍ سره مسجدته حاضرسی پر دې خبره مشوره غونډه وسوه چاوویل چې ناقوس (۱) دې ووهل سی ، چاوویل چې بوقا (۲) دې ووهل سی چې کله خلک دهغه آواز واوری نولمانځه ته به راځي مګر رسول الله ﷺ ناقوس خوښ نه کی ځکه له نصاراووسره مشابهت پیداکیدی اودبوقاپه وهلوسره دیهودسره مشاهبت پیداکیدی ، لنډه داچې دادواړه خبری ردسوی دیهوداونصاراوو دمشابهت په وجه چاوویل چې یولوړځای به اوربلوو چې خلک هغه ووینی نورایوځای کیږی به رسول الله ﷺ وفرمایل دادمجوسیانوطریقه ده دمجوسیانو سره دمشابهت په وجه داخبره ونه منل سوه مجلس پای ته ورسیدی خوهیڅ پریکړه نه

(۱) ناقوس دیولرګی نوم دی چې هغه به عسایانو په خپله کلیساکې دیوځای کیدودپاره وهی چې خلک ورته نغاره وایي )
(۲) دبوق وهلو طریقه دیهودووه چې په خپل عبادت خانه کې به یې دیوځای کیدودپاره وهی

Maktaba Tul Ishaat.com

وسوه ، درسول الله ﷺ دفکر اوخيال په عبدالله بن زيدبن عبدربه (۱)باندی ډيرزيات اثروکی کله چی هغه ولاړی نوپه خوب کې عبدالله بن زيدوليدل چی يوڅوک چی شنی جامی اغوستی دی اوناقوس يې په لاس کی نيولی دی اوزماپه بغل کې تيريږی ، ماپوښتنه وکه داناقوس خرڅوی هغه سړی وويل ته دادڅه دپاره رانيسی ،ماوويل ددې په وهلوسره به خلک دلمانځه دپاره راغوښتل کيږی هغه سړی راته وويل زه تاته تردی ښه اوغوره شئ وښيم ، ماوويل ولی نه خامخايې راوښيه هغه سړی داسی الفاظ وويل ::

اللهُ أَكْبَرُ، اللهُ أَكْبَرُ، اللهُ أَكْبَرُ، اللهُ أَكْبَرُ، أَشْهَدُ أَنْ لا إِلَهَ إِلا اللهُ، أَشْهَدُ أَنْ لا إِلَهَ إِلا اللهُ، أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللهِ، أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللهِ، أَشْهَدُ أَنْ لا إِلَهَ إِلا اللهُ، أَشْهَدُ أَنْ لا إِلَهَ إِلا اللهُ، أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللهِ، أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللهِ، حَيَّ عَلَى الصَّلاةِ، حَيَّ عَلَى الصَّلاةِ، حَيَّ عَلَى الفَلاحِ، حَيَّ عَلَى الفَلاحِ، اللهُ أَكْبَرُ، اللهُ أَكْبَرُ، لا إِلَهَ إِلا اللهُ،

اوبيالږ دابلی خواته سو اواقامت يې راوښودی اووې ويل چی کله دلمانځه دپاره ودريږی نو ترحی علی الفلاح وروسته دوه ځلی قدقامت الصلوة زيات کی کله چی سهار زه رسول الله ﷺ ته راغلم اوخوب مې ورته بيان کی نبی کريم ﷺ وفرمايل (ان هذالرؤيا حق ان شاء الله تعالی) رښتياهم داخوب حق دی که دالله ﷻ خوښه وه (په دې ځای کې دان شاءالله لفظ دتعليق اوشک دپاره نه بلکې دتبرک اوادب دپاره دی لکه مخکې نږدی تيرسوی دی فتذکر )

وروسته نبی کريم ﷺ عبدالله بن زيد ﷺ ته وويل چی داکلمی وبلال ﷺ ته وښوده چی هغه اذان وکوی ځکه دبلال ﷺ آواز ستاتراواز لوړی دی ،بلال ﷺ اذان وکی ، کله چی عمر فا روق ﷺ واوريدی سمدستی يې پټو پراوږه کړ اوله کوره په منډه زاووتی اودنبی کريم ﷺ په خذمت کې حاضرسو اووې ويل(يارسول الله ﷺ والذی بعثک بالحق لقدرأيت مثل الذی اری) يارسول الله ﷺ قسم په هغه ذات چی ته يې په حق سره راليږلی يې رښتياهم ماهمداسی خوب ليدلی دی لکه څنګه چی عبدالله بن زيد ﷺ ته ښودل سوی دی ،

ددې خبرپه اوريدوسره رسول الله ﷺ وفرمايل (فلله الحمد) داحديث محمدبن اسحق په دې سند ذکر کړی دی :قال ابن اسحق حدثنی بهذالحديث محمدبن ابراهيم التيمی عن محمدبن عبدالله بن زيدبن عبدربه عن ابيه )

---

(۱)په دې اره عبدالله بن زيد ﷺ دا شعرونه وويل :

أَحْمَدُ اللهَ ذُوالجَلالِ وذَالإكرام :::::::: مُحَمَّدًا على الاذان كثيراً

زه دالله ﷻ داذان په نعمت باندی ډيرډير شکر اداکوم

إذا آتاني به البشير من الله ::::::::::: فأكرم به لَدَيَّ بَشِيرًا

دالله ﷻ له لوری ماته يوزيری کونکی راغلی ،، اوڅومره ښه زيری ورکونکی وو

فی ليالٍ والی بهن ثلاثٍ :::::::::: كلما جاء زادنی توقيراً

درې شپی پرلپسی دالله ﷻ زيری ورکونکی راغلی اوهرځل به يې زماپه عزت کې زيادت کوی (سنن ابن ماجه )

Maktaba Tul Ishaat.com

اوپه هندې سند سره امام ترمذی او امام ابوداؤدهم روایت کړی دی ، امام ترمذی وايي چې ماله امام بخاری رحمه الله ښخه دمحمد بن ابراهیم تیمی ددې حدیث په اړه پوښتنه وکړه نو هغه وفرمایل چې زما په نزد دا حدیث صحیح دی ، (سنن الکبری للامام البیهقی امام ابن خزیمه په خپل صحیح کې فرمايي ( هذا حدیث صحیح ثابت من جهة النقل ) دا حدیث صحیح دی او په اعتبار د نقل او سند سره ثابت او مستند دی ، محمد بن یحی ذهلی هم دی حدیث ته صحیح ویلی دی امام ترمذی فرمايي : حدیث عبدالله بن زید حدیث حسن (۱)
عبدالرحمن بن ابی لیلی فرمايي چې ماته د رسول الله ﷺ ملګرو ﷺ بیان کړی دی چې عبدالله بن زید ﷺ د نبی کریم ﷺ په خدمت کې حاضر سو اووې ویل چې یا رسول الله ﷺ ما په خوب کې ولیدل چې یو سړې دوه شنه پټوان اغوستی وی اول پر دیوال وخیژی او دوه ځله آذان وکوی او بیا را کښېنته سو او دوه ځله يې اقامت وکی .
حافظ علاء الدین ماردینی وايي چې ددې حدیث ټول راویان د بخاری په شرط برابر دی ، جوهرنقی برحاشیه سنن کبری جلد۱، صفحه ۴۲۰ اوپه معجم الاوسط للطبرانی کې راغلی دی چې ابوبکرصدیق ﷺ هم همداسی خوب ولیدی

## دآذان حکمتونه اومعلومات :

ترایمان وروسته دلمانځه درجه ده اولمونځ په جماعت آداکول ډیر ضروری دی او په یوه وخت او یوه ځای کې دخلکو راټولیدل بیله اعلان اوخبرداری نه کیږی، رسول الله ﷺ په مجلس کې ددې یادونه وکړه، چاد اوربلولو مشوره ورکړه چاد ښکر د رغ وویل اوچا د سورناړغولو وویل خورسول الله دا ټول رد کړه ځکه په اورکې له مجوسو سره مشابهت راتلی او په ښکروهلو کې له یهودوسره مشابهت راتلی او په سورناړغولو کې له نصارا وو سره مشابهت راتلی نو مجلس بیله څه پریکړی پای ته ورسیدی او دوئ خپلو کوروته ولاړو
(۱) لومړی :هغه وخت عبدالله بن زید بن عبدربه ﷺ ته اذان او اقامت په خوب کې وښودل سو عبدالله بن زید ﷺ خپل خوب رسول الله ﷺ ته بیان کی نبی کریم ﷺ وفرمایل چې دا خوب حق او رښتیا دی یعنی دالله ﷻ له لوری څخه دی دا خوب له نفس او شیطان څخه نه دی په ښو خوبو او الهام سره که څه هم حکم یقینی نه سی ثابتیدلای مګر د رسول الله ﷺ تصدیق او تقریر یعنی د هغه دا عمل جاری کول دا خوب د وحی جلی په حکم کې وګرزوی او په هم هغو الفاظو سره رسول الله ﷺ خلکو ته دآذان کولو حکم وکی ترڅو چې آذان د دین له شعائرو څخه د اسلام یو لوی شعار وګرزیدی او د دین اسلام یو خاص نښه او علامه سوه

(۱) نیل الاوطار جلد ۲، صفحه ۶)
(۲)، الفتوحات الربانیة علی الاذکار النوویة للشیخ ابن اعلان المکی جلد ۲، صفحه ۷۰)

Maktaba Tul Ishaat.com

(۲) دذان دکلمو جوړښت اوترتیب هم ډیرعجیب دی چی په یوڅو کلموکې داسلام پردرې بنیادی اصولو توحید، رسالت اوآخرت باندی مشتمل دی په الله اکبرکې دالله ﷻ دلویې اوعظمت بیان دی اوپه اشهدان لااله الاالله کې دتوحید اثبات اودشرک نفی دی، اواشهدان محمداً رسول الله کې درسالت اثبات دی اوددې خبری اعلان دی چی دالله تعالی پیژندنه اودهغه دعبادت طریقه موږته ددې حق نبی ﷺ په ذریعه معلومه سوه، اودتوحیداورسالت تراعلان وروسته خلک ترټولوغوره اوښه عبادت لمونځ ته په حی علی الصلوة ویلوسره راوبلل سو اوپه پای کې دحی علی الفلاح په ویلوسره دهمیشه کامیابی وخواته بلنه ورکول کیږی چی په دې واخرت ته اشاره کیږی چی که همیشه کامیابی غواړی نودحقیقی بادارپه اطاعت اوبندګی کې مصروف سی له خلاصون څخه دآخرت همیشه کامیابی مراددی اوپه پای کې د الله اکبر لااله الاالله چی الله ﷻ ترټولو لوړدی دهغه څخه پرته څوک دبندګی لائق نسته خلکوته دالله ﷻ لوی والی ښه یې (۱) چاته چی الله تعالی یوه ذره دصحی عقل ورکړی وی هغه دآذان وکلماتوته په یوسرسرین نظرسره دافهمولای سی چی اذان بیخی دحق بلنه اودعوت دی اوالله ﷻته دراغوښتو نکی اوازدی اودیهودو اونصاراوو اوداسی نوروډول اوناقوس اواوربلول لوبی اوتما شی دی دالله تعالی دلویی اوعظمت اودهغه دخدایی اویووالی په اعلان سره بنده الله تعالی ته رسیدي سی، دډولو اوتنبلوپه آواز وسره هیڅ کله الله ﷻ ته نه سی رسیدلای.

*این ره که تومی روی بتر کستان است*

(۳) داذان مشروع کید ل دخوب په ذریعه په ښکاره په دې وجه وسو چی اذان درسول الله ﷺ دنبوت اورسالت پراعلان باندی مشتمل دی اودرسول الله ﷺ دنبوت اورسالت خپرول اودهغه ددین ولوړی ته رابلل دی، اودابلنه ورکول دمریانو اوخادمانو فریضه دی دمعراج په شپه الله تعالی رسول الله ﷺ ته په ښکاره دلمانځه حکم وکړ اوداسمانوپه مخلو ق وګرزیدی هغه ته اذان واورول سو په آسمان کې ملائکه وو اذان وکی رسول الله ﷺ واوریدی لکه چی په خصائص کبری کې له علی کرم الله وجهه څخه روایت سوی دی (۲) اوله عائشه صدیقه رضی الله عنها څخه روایت سوی چی نبی کریم ﷺ وفرمایل چی جبرئیل علیه السلام په اسمان کې اذان وکی اوزه یې دامامت دپاره مخکی کړم وروسته ماملائکه وو ته لمونځ ورکی (۳)

(۱) قال القرطبي وغيره الاذان على قلة الفاظه مشتمل على مسائل العقيدة لانه بدأ بالاكبرية وهي تتضمن وجود الله وثم ثنى بالتوحيد ونفى الشريك ثم باثبات الرسالت محمد صلى الله عليه وسلم ثم دعا الى الطاعة المخصوصة عقيب الشهادة لانها لاتعرف الامن جهة الرسول ثم دعاء الى الفلاح وهوالبقاء الدائم وفيه الاشارة الى المعاد ثم اعاده مااعادتوكيداً (فتح الباري جلد ۲، صفحه ۹۲)

(۲) الخصائص الكبرى جلد ۱، صفحه ۱۳

(۳) الخصائص الكبرى جلد ۱، صفحه ۱۷۶

Maktaba Tul Ishaat.com

اوترهجرت وروسته چې کله دجماعت دلمانځه دیوځای کیدوو لپاره دتولود خبرولو ارتیا پیښه سوه نوعبدالله بن زید رضی الله عنه ته په خوب کې اذان اواقامت وښودل سو اوعبدالله بن زید رضی الله عنه چې کوم اذان اواقامت په خوب کې واوریدی رسول الله ﷺ له وریدوسره سم پوه سو چې داهغه اذان اواقامت دی چې مادمعراج په شپه په اسمان کې اوریدلی ووځکه رسول الله ﷺ دخوب په اوریدلوسره سمدستي وفرمایل (انهالرؤیاحق) دا رښتینی خوب دی یعنی ماچې په وینبه دمعراج په شپه اوریدلی وو له هغه سره برابردی .

(۴) داذان اواقامت په اړه مختلف روایتونه راغلی دی دابومحذوره رضی الله عنه په اذان کې ترجیع راغلی ده ، چې په هغه کې داذان نولس کلمی دی اوداقامت اولس کلمی دی امام شافعی رحمه الله دابومحذوره اذان غوره کړی دی ..امام ابوحنیفه رحمه الله دعبدالله بن زید رضی الله عنه دحدیث مطابق اذان غوره کړی دی ځکه داذان اصل مشروعیت دعبدالله بن زید رضی الله عنه په خوب پوری تړلی دی اوعمرفاروق رضی الله عنه هم دهغه په څیرخوب ولیدی ، اوشیخ ابن اعلانِ مکی رحمه الله (۱) په شرح دکتاب الاذکارجلد۲ صفحه ۷۰ کې فرمایې چې په معجم طبرانی کې راغلی دی ، چې ابوبکرصدیق رضی الله عنه هم همدغسی خوب ولیدی اونبی کریم ﷺ ته یې هغه خوب بیان کړاوهغه ﷺ یې تصدیق وکی اودهغه برابر یې بلال رضی الله عنه ته داذان کولوحکم وکړ ، ځکه دعبدالله بن زید رضی الله عنه اذان دهغه اذان مطابق وو کوم اذان چې په اسمان کې رسول الله ﷺ دمعراج په شپه دجبرئیل علیه السلام څخه اوریدلی وو اودجبرئیل علیه السلام په وینایې ملائکه ورته لمونځ ورکړی وو په حدیث کې راغلی دی چې عبدالله بن زید رضی الله عنه چې کله خپل خوب رسول الله ﷺ ته بیان کی ، نودایې وفرمایل چې دا اذان چې تاته په خوب کې ښودل سوی دی بلال رضی الله عنه ته وښیه ځکه دهغه ږغ ترتا لوړدی اوغټ دی تردې وروسته به بلال رضی الله عنه دنبی کریم ﷺ په ژوندکې هغه اذان کوی هغه اذان چې عبدالله بن زید رضی الله عنه ورته ښودلی وو اوپه احادیث صحیحه ووسره داخبره ثابته سوی ده چې دعبدالله بن زید رضی الله عنه په اذان کې ترجیع نه وه ، اودا اوس تیره سوه چې ابوبکرصدیق رضی الله عنه اوعمرفاروق رضی الله عنه هم همدغسی خوب ولیدی څنګه چې عبدالله بن زید رضی الله عنه لیدلی وو اوپه هغه کې ترجیع نه وه ،ځکه امام ابوحنیفه رحمه الله ددې وجوه پربناباندی داذان هغه کیفیت غوره کړی دی کوم چې دعبدالله بن زید رضی الله عنه په حدیث کې ذکرسوی دی .

(۵)لکه څنګه چې اذان داسلام لوی شعاردی اودهغه په کلماتو کې خاص انواراوبرکتو نه دی په دې وجه په شریعت کې داحکم سوی چې کله ماشوم پیداسی نو دهغه په غوږکې دی اذان وسی ددې دپاره چې ترزوکړی وروسته ترټولومخکې دتوحیداورسالت آوازدهغه غوږوته ورسیږی ددې دپاره چې دالست تیره ژمنه وریاده سی .

(۱) وفی الاوسط للطبرانی ان ابابکر رضی الله عنه رآه ایضاً وفی الوسیط رآه بضعة عشر رجلا الخ کذافی الفتوحات الربانیة علی الاذکار النوویة جلد۲ صفحه ۷۰ وقال العلامة الزرقانی وقع فی الاوسط والطبرانی ان ابابکر صدیق رضی الله عنه ایضارأی الاذان . اخرجه من طریق زاذان بن الهذیل عن ابی حنیفة عن علقمة ابن مرثد عن بریدة عن ابیه ان رجلا من الانصار . الحدیث قال الطبرانی لم یروه عن علقمة الا ابوحنیفه رحمه الله . زرقانی جلد ۱ صفحه ۳۷۷)

Maktaba Tul Ishaat.com

## له مکي مکرمي څخه هجرت ومديني منوری ته ؛

په مدينه موره کې چې کله اسلام خپور سو نو صحابه ﷺ دخپل دساتني دپاره له مکی څخه مديني ته هجرت وکی ددې دپاره چې په ډاډه زړه داسلام احکام پرځان عملی کی اوپه امن سره دالله ﷻ بندګی وکړل سی .

وَعَزَمَ الصِّدِيْقُ اَنْ يُّهَاجِرا (١) :::::::::::: فَرَدَّهُ النَّبِيُّ حتى هَاجَرَا

مَعًا اِلَيْهَا فَتَرَافَقَا اِلَى :::::::::::::::: غَارٍ بِثَوْرٍ بعد ثُمَّ ارْتَحَلاَ

کله چې مسلمانانو هجرت پيل کړ اويوتربل وروسته مديني ته ولاړل نو ابوبکرصديق ﷺ هم دهجرت اراده وکړه مګر نبی کريم ﷺ دخپل ملګرتياپه وجه له هجرت کولومنع کی ترڅوچې نبی کريم ﷺ اوابوبکرصديق ﷺ دواړوپريوه ځای هجرت و کی لومړی له کوره ووتل اوپه غارثورکې پټ سو اوتردرې شپوپاته کيدووروسته مديني ته روان سو :

ومعهما عامرٌ مولى الصديق ::::::::::: وابن اريقط دليلٌ للطريق

اوله دوئ سره دابوبکرصديق ﷺ ازادسوی مريئ عامربن فهيره ﷺ وو اوعبدالله بن اريقط دلاری دښودلودپاره ورسره ملګری وو

فَاَخَذُوا نَحْوَ طَرِيْقِ السَّاحِلِ :::::::::: وَالْحَقُّ لِلْعَدُوِّ خَيْرُ شَاغِلِ

دوی دسيندپرغاړه غاړه روان سو ، اوالله ﷻ ددوئ دښمنان بوخت وساتل اودوئ روغ رمټ ومديني منوری ته ورسيدل

تَبِعَهُمْ سُرَاقَةُ بْنُ مَالِكٍ :::::::::::::::: يُرِيْدُ فَتْكًا وهوغَيْرَ فاتک

سراقه په دوئ پسی سو اودهغه مبارک دوژلو اراده يې کړی وه مګرهغه کله وژلی سی ځکه الله ﷻ دهغه سره وو

دلومړی خور دمياشتی په دوولسمه ورځ روغ جوړ په خيراوبرکت سره قباء ته ورسيدل ؛؛

اَقَامَ اَرْبَعًا لَدَيْهِمْ وَطَلَعَ :::::::::: فِي يَوْمِ جُمْعَةٍ وَصَلَّى وَجَمَعَ

څلورشپې يې په قباکې تيری کی ، دجمعی په ورځ مديني ته روان سو په لاره کې دجُمعی لمونځ آداکړ.

فِي مسجدالجمعة وهى اول :::::::::: ماجَمَعَ النبى فيما نقلوا

په جامع مسجدکې يې لمونځ اداء کی اودادنبی کريم ﷺ اول دجُمعی لمونځ وو په قباء کې څلور ورځی پاته سو دادسيرت دعلماء خبره ده ، دبخاری اومسلم روايت په لاندی شعروکې کې راځي :

---

(١) په يهاجرا کې الف اشباعی دی اود دويمه مصرع په هاجرا کې الف دتثنيه دی چې ضميردهما راجع دی ونبی کريم ﷺ اوابوبکرصديق ﷺ ته )

Maktaba Tul Ishaat.com

وقيل بَلْ اَقَامَ اَرْبَعَ عَشرَةَ ::::::::::::لِيهِمْ وهُمْ يَنْتَحِلُوْنَ ذِكْرَه
يوشميربياوايې چې په قباء کې څورلس ورځې پاته سو :اوعالمان اومحققين ودې ته مائل دی
وهُوَالذِیْ اخرجه الشيخان :::::::::لكن مامَرَّ من الا تيانِ
بمسجدالجمعة ويوم الجمعة ::::::: لايستقيم مع هذه المدّه
اِلاَّ على القول بِكَوْن القدمَهْ :::::::: الى قبا كانت بيوم الجمعة
په بخاري اومسلم کې راغلي دي چې رسول الله ﷺ په قباء کې څورلس شپې پاته سو مگر پر دې تقديردا سوال کيږي چې رسول الله ﷺ قباء ته ددوشنبې په ورځ رسيدلی دی اودجمعې په ورځ مدينې منورې ته روان سو نوهغه په دې حساب په قباء کې څلورشپې پاته سوی دی که په همدغه جمعه مدينې ته روان سوی وی اوکه ددويمه جمعه په ورځ روان سوی وی نوبيا دولس شپې په قباءکې ميشت سوی دی که راتلونکې جمعه روانيدل واخلې پرهرحال دبخاري اومسلم دروايت پربناء باندې دڅورلس شپوپاته کيدل نه صحيح کيږي مگر هغه وخت صحی کيږي چې وقباء ته رسيدل ددوشنبې پرځای دجمعې په ورځ ومنی نوبياله شنبې ترپنځ شنبې پورې څورلس ورځې کيږي ..
بَنَى بِهَا مَسْجِدَهُ وَارتحَلَا ::::::::::::: بطيبة الفَيْحَاءِ (۱) طَابَتْ نُزُلًا
اوپه قباء کې دميشتيدوپه وخت کې يې دمسجدقباء بنيادکيښودی : اوبيايې له قباء څخه مدينې ته سفروکړ .
لَمَّادَعَاعَلَيْهِ سَاحَتِ الْفَرَسْ ::::::::::::::: نَادَاهُ بِالاَمَانِ اِذْعَنَهُ حَبَسَ
درسول الله ﷺ سترګې مبارکې چې کله پرسراقه ولګيدې نوهغه ته يې ښيراوکه په دغه وخت کې دسراقه آس په ځمکه ښخ سو سراقه مجبوره سواوله نبی کريم ﷺ څخه يې دامن غوښتنه وکړه ..
مَرُّوا عَلَى خَيْمَةِ اُمِّ مَعْبَدِ :::::::::::: وَهِيَ عَلَى طَرِيقهم بِمَرْصَدِ
په لاره کې دام معبدپه خيمه باندې تيرسو اودهغې خيمه دلارې وڅنګ ته وه
وَعِنْدَهَا شَاةٌ اَضَرَّ الْجُهْدِ:::::::::::: بِهَا وَمَا (۲) بِهَا قُوَى تَشْتَدُّ
دام معبدپه خيمه کې يوه ميږه ولاړه وه چې دناجوړې اوډيرې کمزورې له وجې په دې کې دګرزيدوتوان هم نه ووپاته چې هغه له رمې سره تللې وای له دې کبله هغه په خيمه کې پاته سوې وه
فَمَسَحَ النَّبِيُّ منها الضَّرْعَا ::::::::::::::وَحَلَبَتْ ماقدكفاهم وُسْعًا
نبی کريم ﷺ خپل لاس مبارک دميږې پرغولانځوراکش کې وروسته هغې دومره شيدې وکولې چې دټولوښه پوره بس سوې اوټول په ماړه سو
وَحَلَبَتْ بَعْدُ اِنَاءً آخرا ::::::::::::: تَرَكَ ذاک عِنْدَهَا وَ سَافَرَا
تردې وروسته يې يوبل لوښې له ميږې ولوشوی اوهغه له شيدو ډک سو هغه لوښی له ام معبدسره پاته سو اودوئ روان سو دغه شان حافظ عراقی په الفيه السيره کې فرمايي :

(۱) الفيحاء معنى الواسعة ) ——————(۲) کلمه مانافية ۱۲)

Maktaba Tul Ishaat.com

## نبي کریم ﷺ له قباء څخه ومديني منورې ته ورسيدی :

حَتّٰی آتٰی اِلٰی قُبَاءٍ ::::::::::::::::::::::::::::کِلَاهُمَا بِالسَّعْدِ وَالْهَنَاءِ

فِیْ یَوْمِ الاِثْنَیْنِ لِثِنْتَیْ عَشْرَةً ::::::::::::::::::::مِنْ شَهْرِ مَوْلُوْدٍ فَنِعْمَ الْهِجْرَة

کله چې رسول الله ﷺ قباء ته ورسيدی نوکښته سو په نیک بختی او عزت سره د دوشنبی په ورځ دلومړی خور په دوولسمه دهغه میاشتی چې دئ مبارک په کښې زوکړی دی نو دا څومره ښه اومبارک هجرت دی　　فبرکت ناقته المامورة::::::::::::::::::::::::::::بموضع المسجد فی الظهیرة

بیا دهغه مبارک اوښه چې دالله ﷻ له لوری امرسوی وه دغرمی په وخت کې مدینی ته ورسیده اودمسجدنبوی پرځای پریوتله

فحل فی دار ابی ایوبا ::::::::::::::::::::::::::: حتی ابتنی مسجده الرحیبا

دابوایوب انصاری ﷺ دکورمخ ته چوه سوه رسول الله ﷺ هم دلته اوسیدی ترڅوېوفراخ مسجد جوړ کړی　　وَحَوْلَهٗ منازلاً لِاَهله ::::::::::::::::::::وَحَوْلَهٗ اصحابِهٖ فی ظِلِّهٖ

اودمسجد شاوخوا یې دامهات المؤمنین دپاره حجری آبادی کی کله چې دحجرو ودانول پوره سونو دابوایوب ﷺ له کوره حجرو ته نقل سو اودرسول الله ﷺ دنژدیوالی په وجه صحابه ﷺ وو هم هغې خواته کورونه جوړ کړل ..

طابت به طیبة من بعدالردی :::::::::::::::::::::::: اشرق ماقد کان منها اسودا

مدینه مخکې خرابه اوبربادوه خودرسول الله ﷺ په راتلوسره پاکه سوه مخکې تیاره وه اوس روښانه سوه...له انس ﷺ څخه روایت دی چې کله رسول الله ﷺ مدینی ته راغلی نوهرشئ روښانه سو (رواه الترمذی فی المناقب وقال صحیح غریب، زرقانی جلد ۱، صفحه ۳۵۹)

کانت لمن اوبأ ارض الله :::::::::::::::: خزال داءها بهذا الجاه

دمدینی څمکه ډیره وبائی څمکه وه دمدینی وباء درسول الله ﷺ په برکت سره پورته سوه

ونقل الله بفضل رحمه :::::::::::::::::::::::::::ماکان من حمی بها للجحفة

الله ﷻ په خپل مهربانی سره دمدینی تبه جحفی ته واړوله . په بخاری اومسلم کې له عائشه صدیقه ﷺ څخه روایت سوی چې کله رسول الله ﷺ مدینی ته تشریف یووړی نودمدینی په ټوله څمکه کې وباء وه رسول الله ﷺ له الله ﷻ دعاء وغوښته چې یا الله ﷻ مدینه پاکه کې اودهغی وباء اوتبه جحفی ته نقل کړی ، داحدیث دصحیح بخاری په ډیروبابوکې یادسوی دی باب فضائل المدینه اوکتاب المرضی اوکتاب الدعوات کې

قال ابن اسحق وذکر ابن شهاب الزهری عن عبدالله بن عمرو بن العاص ﷺ ان رسول الله ﷺ لماقدم المدینة هو واصحابه اصابتهم حمی المدینة حتی جهدوا مرضا وصرف الله ذلک عن نبیه صلی الله علیه وسلم حتی کانوا مایصلون الاوهم قعود قال فخرج علیهم رسول الله صلی الله علیه وسلم وهم یصلون کذلک فقال لهم اتعلمون ان صلوة القاعد علی النصف من صلوة القائم قال فتجشم المسلمون القیام علی مابهم من الضعف والسقم التماس الفضل سیرة ابن هشام جلد ۱/ص/۲۱۶)

Maktaba Tul Ishaat.com

ژباړه : له عبدالله بن عمرو بن العاص ؓ څخه روایت سوی چې نبی کریم ﷺ او دهغه ملګرو ؓ چې کله مدینې ته هجرت وکی نوپه ډیره سختته تبه اخته سو اوصحابه کرام ؓ دومره کمزوری سوچې په ناسته یې لمنځونه شروع کړه یوه ورځ رسول الله ﷺ پرلارتلی وې لیدل چې صحابه ؓ په ناسته لمونځ کوی رسول الله ﷺ وفرمایل چې په ناسته لمونځ کونکی ته دولاړی دلمونځ کو نکونیمایې ثواب رسیږی تردې خبری وروسته صحابه کرام ؓ ډیرتکلیف پرځان یووړی اوپه ولاړه یې لمنځونه کول ددې دپاره چې دولاړی ثواب هم حاصل کی (سیرة ابن هشام جلد ۱، صفحه ۲۱۶)

لیس دَجَّالٌ ولاطاعون :::::::::::::::: یدخلها فحرزها حصین

ومدینې منورې ته نه دجال داخلیدی شي اونه طاعون مرض ددې تولوآفتولپاره مدینه یوه ټینګه کلاده لکه چې په بخاری اومسلم کې له ابوهریره ؓ څخه روایت سوی چې رسول الله ﷺ وفرمایل : دمدینې پرلاروباندی دملائکوپیره ولاړه دی نه ومدینې ته دجال داخلیدای سی اونه طاعون امام بخاری داحدیث په فضائل مدینه اوکتاب الطب اوکتاب الفتن کې کې ذکرکړی دی

اقام شهراً ثم بَعْدُ نزلت :::::::::::: علیه اتمامُ الصَّلوٰة کملت

دیوی میاشتی له اوسیدو و روسته په لمانځه کې دوه رکعته زیات کړل سو اود مسافر لمونځ دوه رکعته پاته سو لکه څنګه چې مخکې وو په بخاری اومسلم کې له ام المؤمنین عائشه صدیقه ؓ څخه داروایت سوی دی :

آقَامَ شهرًا ربیع لِصَفَرْ :::::::::::::::::: یُبْنٰی لَهُ مسجد

دلومړی خور له میاشتی څخه بیاترصفری پوری دمسجدنبوی په جوړولوبوخت سو

وَوَداع الیهود فی کتابه :::::::::::: مَا بَیْنَهُمْ وبین اصحابه

اوپه دې وخت کې دیهود اوصحابه کرام ؓ په مینځ کې رسول الله ﷺ یوه پریکړه ولیکله

وکان امرُ البدء بالاذان :::::::::::: رؤیاً ابن زید او لعامٍ ثان

اوداذان پیل دعبدالله بن زید ؓ دخوب له وختته وسو داپیښه دهجرت په اول کال یاد هجرت په دویم کال وسو دعلماءپه دې کښې اختلاف دی ..

## دمدینې منورې له یهودو سره پریکړه لیک لاسلیک سو

په مدینه منوره کې ډیره آبادی داوس اوخزرج قبیلو وه مګر له ډیری مودی راهیسی یهود ملعونین هم دلته آبادوو اوددوئ پوره شمیر په مدینه منوره اوخیبرکې میشت وو ددوئ مدرسی اوعلمی مرکزونه په مدینه کې وواوپه خیبرکې ددوئ ډیری ټینګی کلاګا نی وی یهودخواهل کتاب وو اودحجاز په ځمکه کې دمشرکینوپه مقابله کې دوئ په علمی لحاظ لوړ اوممتاز وو دوئ ته له اسمانی کتابوڅخه دنبی آخرزمان حالات اوصفتونه ښه معلوم وو لکه چې الله تعالی فرمایې (یَعْرِفُوْنَهُ کَمَا یَعْرِفُوْنَ اَبْنَاءَهُمْ ۲۰ آیت سورة الانعام

Maktaba Tul Ishaat.com

مگر ددوئ په طبیعت کې سلامتیانه وه له حق سره یې کین اوعنادوو انکار اوتکبیر دهغوئ په ختیه اخښل سوی وو لکه چې الله تعالی فرمایي(وَجَحَدُوا بِهَا وَاسْتَيْقَنَتْهَا أَنفُسُهُمْ ظُلْمًا وَعُلُوًّا ۱۴ آیت سورة النمل) رسول الله ﷺ چې په مکه مکرمه کې وو په هغه وخت کې به هم یهودو قریش دنبی کریم ﷺ په مقابل کې راپورته کول اوقریشوته به یې ویل چې له دې رسول ﷺ څخه داصحاب کهف اوذوالقرنین اوروح په اړه پوښتنې وکوی دااوداسې نوردیری ستونزی یې ورته جوړولې کله چې رسول الله ﷺ هجرت وکی مدینې منورې ته راغلی نودحسد اوکین اوریې نورهم تازه سو اودوئ په دې پوه سو چې نورزموږ علمی امتیازاولوړوالی پای ته ورسیدی اودې کینه ګرو دخپل نفس تابعداری وکه اودوئ دحق په دښمنی کې حریص وودوئ دخپلو مشرانوخبره ومنله (وَبَآؤُوا بِغَضَبٍ مِّنَ اللهِ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانُوا يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللهِ وَيَقْتُلُونَ النَّبِيِّينَ بِغَيْرِ الْحَقِّ ذَٰلِكَ بِمَا عَصَوا وَّكَانُوا يَعْتَدُونَ ۶۱ آیت سورة البقرة) اوداصحاب سبت طریقه یې غوره کړه .

په یهودو کې چې ربښتینې علماء اوښه خلک وو له کین اوحسده پاک وو هغوئ نبی کریم ﷺ وپیژندی سمدستی یې اسلام ومنی اونورو یهودو ته یې هم بلنه ورکه مګر ډیرو یهودو دضداودښمنی لاره ونیوه اوکین اوعناد یې ددوئ دپاره دلاری خنډ وګرزیدی له دې امله رسول الله ﷺ ددوئ دکین اوعناد اوفتنه اچولو اوفسادخورولو دپاره له هغوئ سره یو پریکړه لیک ولیکي ددې دپاره چې دهغوئ په مخالفت اوعنادکې زیادت رانه سی اومسلمانان ددوئ له شر اوفساده خوندی پاته سی .

قرآن کریم دیهودو دشرارت اوفتنو دومره بیان کړی دی چې سړی به ورته ګوته په غاښ سی په دې وجه رسول الله ﷺ له دوئ سره یوه معاهده لاسلیک کړه ددی دپاره چې دهغوئ په فتنو اوفساداوسخت دښمنی کې نورزیادت او اوږدوالی رانه سی لکه څنګه چې ترهجرت پنځه میاشتې وروسته (۱) دمدینې منورې له یهودوسره یوپریکړه لاسلیک سواودوئ پرخپل دین اوخپلو مالواوملکیتوباندی پاته سو په لاندی شروطنوباندی له هغوئ سره یولوظنامه ولیکل سوه تفصیلي مادی په سیرة ابن هشام کې دی مګر دهغه پریکړی خلاصه به موږ په لاندې مادوکې په راتلونکي پاڼه کې بیان کړو

---

(۱) دپریکړی اصلی مادی په سیرة ابن هشام کې جلد۱ ، صفحه ۱۷۸او البدایه والنهایه جلد ۳، صفحه ۲۲۴کې ذکرسوی دی مګر په دې دوارو کې دتاریخ یادونه نه دی سوی ترهجرت پنځه میاشتې وروسته دپریکړی کیدل دتاریخ الخمیس جلد ۱ صفحه ۳۹۸څخه رااخیستل سوی دی )

یاداشت : درنولوستونکو دکتاب لیکونکي اوژباړونکی په ډیردرناوی له تاسو درنولوستونکو هیله لری چې ماعاجزبنده هم یوعمل په دعاکې یادکړی الله ﷻ دې ښه بدله درکړی آمین ، حمدالله ، کال ۱۴۳۵هجری سپوږمیز مطابق کال ۲۰۱۴میلادی )

Maktaba Tul Ishaat.com

بسم الله الرحمن الرحیم ا

داپریکړه دمحمدنبی امی ﷺ له خوا څخه کیږی اوداپریکړه دقریشو مسلمانواودیثرب مسلمانو اویهودو ترمینځ ده په یهودوکې چې څوک دمسلمانانوتابع وی اودهغوئ سره یوځای کیدل غواړی هره دله به پرخپل دین له پاته کیدوسره دلاندی امورو تابع اوپابندوی

(۱) دقصاص اووینه تویولو چې کومه طریقه له پخوا څخه وه هغه به په عدل اوانصاف سره پرخپل حال پاته وی

(۲) دویم پرهره دله به په عدل اوانصاف سره دخپل غړی فدیه ورکول لازم وی یعنی دکومی قبیلې چې بندی یابل مجرم وی دهغه دخلاصون دپاره فدیه دهغې قبیلې پرذمه دی

(۳) دظلم اوتیری اوزیادت اوفساد په مقابل کې به ټول یوکیږو په دې اړه به دهیچا مراعت نه کیږی که څه هم دچازوی یابل قریب وی ..

(۴) هیڅ مسلمان ته به دکافرپه مقابله کې دمسلمان دوژلواجازه نه وی اونه به کافرته دمسلمان په مقابل کې کومک اومرسته ورکول کیږی .

(۵) دیوادنی مسلمان پناه ورکول به داسی حق وی لکه څنګه چې دلویې مرتبی دمسلمان وی

(۶) کوم یهود چې دمسلمانانوپه امرمنلوکې اوسیږی دهغوئ ساتنه به دمسلمانانوپرذمه وی پرهغوئ به هیڅ ظلم نه کیږی اونه به دهغوئ په مقابله کې دهغوئ له دښمنانوسره مرسته کیږی

(۷) هیڅ کافراومشرک ته به داحق نه وی چې دمسلمانانوپه مقابله کې دې وقریشوته په مال اوځان سره پناه ورکړی یادې دقریشواومسلمانانوترمینځ ولویږی

(۸) دجنګ په وخت کې به یهود په مال اوځان سره دمسلمانانومرسته کوی اودمسلمانانوپه خلاف به دمرستی اجازه نه وی

(۹) دنبی کریم ﷺ که کوم دښمن په مدینه باندی حمله وکوی نوپه یهودو باندی به دمحمد ﷺ مرسته لازمی وی

(۱۰) کومی قبیلی چې په دې پریکړه اوژمنه کې برخه لری که له دوئ څخه کومه قبیله له دې پریکړی اوژمنی څخه وتل غواړی نودنبی کریم ﷺ له اجازی پرته نه وتلای اونه بیلیدای سی .

(۱۱) دفتنه پورته کونکی مرسته یاهغه ته دځای ورکولواجازه به نه وي اوکوم سړی چې دیو بدعتی مرسته کوی یاهغه ته ځای ورکوی نوپرهغه باندی دالله لعنت اوغضب دې ترقیامته پوری دهغه هیڅ عمل نه قبلیږی .

(۱۲) مسلمانان که له چاسره سوله غواړی نودیهود به هم په دې سوله کې خامخابرخه لری .

(۱۳) څوک چې یومسلمان ووژنی اوشاهدموجودسی نوله هغه به قصاص اخیستل کیږی مګر که وارثان دمړی پردیت باندی راضی سو نوبیاقصاص نسته

(۱۴) کله چې جګړه پیښه سی یاپه خپل مینځ کې اختلاف راسی نوالله ﷻ اودهغه رسول ﷺ ته به رجوع کیږی (البدایه والنهایه جلد ۳، صفحه ۲۲۴)

Maktaba Tul Ishaat.com

له کوموقبیلوسره (۱) چې رسول الله ﷺ داپریکړه وکړه په هغې کې دیهودو دری غټې قبیلې شاملې وی هغه چې په مدینه اوشاوخوادمدینې کې اوسیدل ، (۱) بنی قنقاع (۲) بنی نضیر (۳) دریم بنی قریظه ،دې قبیلودرسول الله ﷺ دامرله منلو انکاروکړ په دې وجه رسول الله ﷺ له دوئ سره داپریکړه ولیکله ددې دپاره چې فتنه اوفساد خورنه سی اویوه نوی اسلامی ټولنه جوړه سی مګر درې واړه قبیلویوې ترېلی وروسته عهدمات کی اوداسلام په دښمنی اوداسلام په خلاف سازشوکې یې پوره برخه واخیسته اودخپلوکړوورو سزایې هم وڅکله لکه چې په راتلونکوغزاګانوکې به دابیان راسی ..

ابوعبیدپه کتاب الاموال کې فرمایې چې داپریکړه لیک دجزیه دحکم ترنازلیدومخکې ولیکل سو اواسلام په هغه وخت کې ضعیف وو اوپه پیل کې داحکم وو چې که یهود دمسلمانانوسره په غزاکې شریک سی نودغنیمت له مال به دوئ ته هم برخه ورکول کیږی له دې کبله په پریکړه کې پریهودوباندی داشرط ولګول سو چې په جنګی مصارفوکې به هغوئ ته هم برخه ورکول کیږی

## پاملرنه : دیوی غلط فهمي لیری کیدل ا

ددې پریکړې له عبارته په ډاګه ښکاره سوچې داپریکړه دمسلمانانو اویهودو ترمینځ په دې شرط وسوه چې مسلمانان به آمران وی اویهود به دمسلمانانوتابع وی اونبی کریم ﷺ به ددواړو ډلو حاکم وی اوکله چې څه اختلاف پیښ سی نورسول الله ﷺ ته به رجوع کیږی اوکومه فیصله چې رسول کریم ﷺ وکوی په هغې به عمل لازمی کیږی داپریکړه داسی ده لکه دمسلمانانو اوذمیانو ترمینځ چې کیږی : مګر هوبهو هغسی نه دی ځکه ترهجرت وروسته داسلام دقدرت اواسلامی ریاست شروع وه دحدیبیه ترسوله اودمکی ترفتح وروسته داسلامی حکومت دوره شروع کیږی یوشمیرې دنن وخت مسلمانان کوم چې دکانګریس سر ه په یوځای والی خبره کوی ددې یوځای والی دپاره چې کله هغوئ ته په قرآن اوسنت کې څه دلیل پیدانه سو نوپه دې پریکړه اومعاهده دلیل نیسی اوداډیره لویه غلطی دی ځکه ددې پریکړې ټولی مادی له سره ترپایه ددې خبری شاهدی ورکوی چې اسلام به غالب وی اوکافران به دمسلمانانودحکم تابع وی لکه چې په سیرکبیراوداسی نوروکې داشرط ښکاره یادسوی دی ، دکافر اومسلمان داتحاد دساتونکو دایونوی ایجاد اویوی نوی دین دی ددې ډیموکراسی دین په اسمانی دین کې هیڅ بنیاد نسته ډیموکراسی سراسرګمراهی اوبیلاری ده ::

(۱) ذكرابن اسحق ان النبى ﷺ وادع اليهودلماقدم المدينة وامتنعوا من اتباعه فكتب بينهم وكانو ثلاث قبائل قينقاع والنضير واستاصل بنى قريظة فنقض الثلاثة العهد طائفة بعد طائفة فمن على بنى قنقاع اجلى بنى النضير واستاصل بنى قريظة وسيأتى بيان ذلک كله مفصلا ان شاء الله تعالى (فتح البارى جلد ۷، صفحه ۳۱۴)

Maktaba Tul Ishaat.com

# د لومړی هجری کال بیلابیلی پیښي

(۱) مدینی منوری ته له رسیدو وروسته کلثوم بن هدم د قباء په هغه کورکې چی رسول الله ﷺ اوسیدی مړ سو (۱)

(۲) د مسجد نبوی له ودانولو څخه رسول الله ﷺ لاترا وسه نه وو فارغ سوی چی اسعد بن زراره ؓ د بنی النجار قبیلی مشرا ونقیب ومړ، بنی النجار د نبی کریم ﷺ په خدمت کې حاضر سو چی ته د اسعد پرځای بل څوک مشر راته وټاکی نبی کریم ﷺ وفرمایل : تاسو زمانا ماخیل یاست زه ستاسو څخه یم اوزه ستاسو نقیب یم نبی کریم ﷺ د بنی النجار مشری منل د بنی النجار له مناقبو څخه دی اودوئ په دې خبره فخرکوي (۲)

(۳) په همدې کال د مکی د مشرکینو دوه سرداران مړه سو ، ولید بن مغیره ، اوعاص بن وائل ، یعنی د عمرو بن العاص ؓ د مصرد فاتح پلار مړسو (۳)

او په همدې کال مدینی ته له رسیدو څخه اته میاشتی وروسته د کوچنی اختر په میاشت کې نبی کریم ﷺ عائشه صدیقه ؓ واده کړه چی تر هجرت مخکې د خدیجة الکبری ؓ تر مړینی وروسته رسول الله ﷺ عقد ورسره کړی وو د عقد په وخت کې د عائشه صدیقه ؓ عمر ۶ یا اووه ۷ کاله وو اوداده په وخت کې د ۹ کالو وه یو شمیر خلک وایې چی تر هجرت اتلس میاشتی وروسته په کال ۲ هجری کې د عائشه صدیقه ؓ سره خلوت وکړ (۴)

تر هجرت وروسته چی کله صحابه ؓ مدینی منوری ته را غلو نو د مدینی ټول څاګان ترخه وو یوازی یو د بیررُومه څاه اوبه خوږی وی او د هغه څاه مالک یهودی وو او هغه به له قیمته پرته اوبه نه ورکولی بیوزله مسلمانانو ته ډیری ستونزی پیښی سوی، وروسته عثمان غنی ؓ بیررُومه څاه رانیوله اوپر رسول الله ﷺ یې د جنت دیوی چینی په بدل کې خرڅ کړه او د مسلمانانو لپاره یې وقف کړه چی د هر چا زړه غواړی له دې څخه دې اوبه وړی اودې حدیث ته امام ترمذی حسن ویلی دی دا حدیث ډیر مشهور دی د ترمذی څخه پرته نورو امامانو هم د دې تخریج کړی دی د تفصیل دپاره کنزالعمال ته رجوع وکوی (۵)

د عثمان غنی ؓ دا پیښه امام بخاری په لنډ ډول یاده کړی ده په کتاب المساقات او کتاب الوقف کې.

---

(۱) روض الانف جلد ۲، صفحه ۱۷ )
(۲) تاریخ طبری جلد ۲، صفحه ۲۵۷)
(۳) تاریخ طبری جلد ۲، صفحه ۲۵۷)
(۴) تاریخ طبری جلد ۲، ۳۵۷)
(۵) تاریخ طبری جلد ۶، صفحه ۳۷۲)

Maktaba Tul Ishaat.com

## د صرمة بن ابي انس رضي الله عنهٔ اسلام راوړل !

صرمة بن ابی انس انصاری نجاری ﷺ له لویه سره اسلام ته په زړه کې ځای ورکړی وو او د کفر او شرک څخه بیزاره او متنفروو تر اسلام مخکې په عیسوی دین کې د داخلیدو اراده هم وکړه مګر د نصاراوو د مشرکانه عقیدو په وجه یې بیرته اراده ماته کړه .

نوموړی ډیر عابد او له دنیاسره یې هیڅ مینه نه لرله په دې نړۍ کې د مسافر په څیر ژوند تیروی تل به یې پنډی جامې اغوندلې د عبادت لپاره یې ځانګړې کوټه جوړه کړې وه او هغې ته د حائضې او جنب د داخلیدو اجازه نه ورکوله او نوموړی به داویل (اعبدرب ابراهیم) زه د ابراهیم ﷺ د رب عبادت کوم د خپل وخت ډیر لوی شاعروو شعرونه به یې تل له وعظ او لارښونو ډک وو (۱)

کله چې نبی کریم ﷺ هجرت وکی مدینې منورې ته راغلی نو صرمة بن ابی انس ﷺ ډیر سپین ږیری سوی وو دیٔ د نبی کریم ﷺ په خدمت کې حاضر سو او په اسلام مشرف سو او دا شعرونه یې وویل

ثوی فی قریش عشرة حجة :::::::::: یذکر لو یلقی صدیقاً مواتیا

رسول الله ﷺ په مکه کې تر لسو کالو ډیر پاته سو خلکو ته به یې نصیحت کوی او د هغه داهیله وه چې څوک دوست او مرسته کونکی به پیدا سی

ویعرض فی اهل المواسم نفسه :::::::::: فلم یر من یؤوی ولم یر داعیا

او د حج په وخت کې به یې خپل ځان وړاندې کوی چې ما ور سره بوزی او ځای راکړی مګر هیڅ ځای ورکونکی او بلونکی پیدا نه سو

فلما اتانا اظهر الله دینه :::::::::::::: فاصبح مسروراً بطیبة راضیا

کله چې هغه موږ ته راغلی نو الله ﷻ د هغه دین ته قوت ورکړ او د مدینې څخه خوشاله او راضی سو

والقی صدیقاً واطمأنت به النوی :::::::::: وکان له عوناً من الله بادیا

کله چې دلته راغلی نو دوستان یې هم پیدا سو ، او د وطن د بیلوالی له غمه هم ډاډه سو او هغه دوستان د الله ﷻ له لوری د هغه د پاره پوره مرسته او کومک کونکی سو .

یقص لنا ما قال نوح لقومه :::::::::::::: وما قال موسی اذاجاب المنادیا

رسول کریم ﷺ موږ ته هغه خبری بیانوی چې نوح ﷺ او موسی ﷺ خپلو خلکو ته بیان کړی دی

فاصبح لا یخشی من الناس احدا :::::::::: قریبا ولا یخشی من الناس نائیا

او دلته داسی په ډاډ سو چې له هیچا و یره پاته نه سوه نه د خپلوانو څخه او نه له پردو څخه

بذلنا له الاموال من جل مالنا :::::::::: وانفسنا عند الوغی والتآسیا

موږ ټول مالونه د هغه د پاره ځار کړل او د جګړې په وخت کې مو خپل ځانونه د هغه د پاره قربان کړه

ونعلم ان الله لا شیٔ غیره :::::::::: ونعلم ان الله افضل هادیا

موږ په دې یقین لرو چې د الله ﷻ پرته رښتیا هم هیڅ شیٔ موجود نه دی او دا هم پیژنو چې الله ﷻ تر ټولو ښه لارښود ونکی او توفیق ورکونکی دی

نعادی الذی عادی من الناس کلهم :::::::::: جمیعاً وان کان الحبیب مصافیا

موږ د هر هغه چا دښمنان یو چې د هغه دښمن وی که څه هم هغه زموږ هر څومره مخلص دوست او ملګری وی

(۱) علامه ابن هشام په خپل سیرة کې دوې قصیدی بیان کړی علماء دی سیرة ابن هشام جلد ۱، صفحه ۱۸۲ ته رجوع وکوی )

Maktaba Tul Ishaat.com

### په دویم هجري کال کې دقبلې بدلون :

کله چې رسول الله ﷺ په مکه کې اوسیدی نو هغه وخت یې بیت المقدس خواته لمونځ کوی مګر په داسې طریقه چې بیت الله شریف به یې هم مخ ته راغله خو کله چې مدینې منورې ته راغلې نو دا صورت نه سو کیدای چې ودواړو قبلوته مخ کړی ځکه یې دالله ﷻ په حکم شپاړس یااولس میاشتې یې بیت المقدس ته لمونځ وکړ، مخکې تردې چې دقبله دبدلون حکم نازل سی درسو ل الله ﷺ په زړه کې دکعبة الله ولوری ته دلمونځ کولو مینه واچول سوه نوځکه به رسول الله ﷺ هرځل داسمان خواته پورته کتل چې کله به کعبة شریفې ته دلمونځ کولو حکم نازلیږي خو یونیم کال وروسته په کال ۲ هجری کې داحکم نازل سو { قَدْ نَرَىٰ تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاءِ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضَاهَا فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا كُنتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ (۱۴۴آیت سورة البقرة} ته خپل مخ مسجد حرام ته وګرزوه الله تعالی ددویمې پارې په سرکې دقبلې داړولو حکم اوددې اسرار او حکمتونه ذکر کړی دی لوستونکی حضرات دی دتفسیر کتابو ته رجوع وکوی

### صُفّه او اصحاب صُفّه :

دقبلې له بدلیدو وروسته چې کله دمسجد نبوی مخ بیت الله ته سو نو دمخکې قبلې طرف چې کوم دیوال او په هغه پورې ځای وو هغه دهغه فقیرانو او غریبانو داوسیدو دپاره پر خپل حال پریښودل سو ځکه ددوئ هیڅ داوسیدو ځای اوکورنه وو داځای دصفه په نامه مشهور سو صفه په اصل کې برنډې اودسایه ځای ته وایې دغه ضعیف مسلمانان اوشکر کښونکی فقیران هغه چې په خپل فقر باندې یواځې صبرکونکی نه بلکې ترشتمنو او مړو ډیر شکر کښونکی اوخوشاله وو

کله چې دپاکو احادیثو داوریدو اودنبی کریم ﷺ دخبرو داوریدو په نیت په دربار نبوت اورسالت کې حاضریدل نو دلته به پاته کیدل خلکو به داکسان داصحاب صفه په نامه سره یادول ګواکی دادهغه دبشیر اونذیر نبی ﷺ فقیر (۱) خانقاه وه چې په زړها وو ځله ډیرې فقرته ددنیا پر پاچهی باندې په ډیره مینه اوخوشالی غوراوی ورکړی وو او اصحاب صفه دتوکل خاوندان اودتبتّل داصحابو یوټولئ وو چې شپه اوورځ به دنفس دپاکولو اود کتاب او حکمت دزدکولو دپاره درسو ل کریم ﷺ په خدمت کې حاضریدل ،ددوئ هدف نه تجارت اونه کښت اوکرونده وه دوئ خپلې سترګی دنبی کریم ﷺ دلیدو دپاره او غوږونه دهغه دپاکو خبرو داوریدو دپاره اوبدن یې دهغه مبارک دملګری دپاره وقف کړی وو

(۱) حافظ ابن تیمیه قدس سره په الجواب الصحیح کې په یوځای باندې دنبی کریم ﷺ په مخکښیو انبیاء باندې افضلیت بیانولو کې ویلی دی چې زموږنبی ﷺ ترسلیمان ﷺ په دې وجه افضل دی چې سلیمان ﷺ نبی پاچاوو اورسول الله ﷺ نبی فقیر وو کماقال موسی ﷺ رب انی لماانزلت الی من خیر فقیر ، ۱۲)

Maktaba Tul Ishaat.com

له ابوهریرة ﷜ څخه روایت دی چې ما اوویا ۷۰ اصحاب صفه ولیدل چې له دوئ یوه سره پټوهم نه وو یوائې لنګ به یې وهلی وو یا به یې یوه کمبله یا شړی پربدن وه او هغه شړی به هم دومره کوچنی وه چې نیمایې پنډیوته به رسیدله او د چا دا به پنډیو ته هم نه رسیدله او په لاس به یې هغه نیولی وه چې هسې نه بې پردی سی (بخاری شریف جلد ۱، صفحه ۶۳ باب نوم الرجال فی المسجد)

واثله بن اسقع ﷜ فرمایې : چې زه هم په اصحاب صفه کې وم په موږ کې د هیچا سره هم پوره جامه نه وه د خولو په وجه به زموږ پربدن باندې خیرې جمع کیدل (حلیة الاولیاء جلد ۱، صفحه ۳۴۱) دوئ د الله ﷻ په دربار کې ترزرها وو پاکو ډیر خوښ او محبوب وو د احضرات اَلمَسَّ اوالضَّرّ) هغه بېر سری او خرپړوو دوئ که په الله ﷻ دیو کار قسم خوړلی وی نو الله ﷻ د دوئ قسم پوره کوی

مجاهد فرمایې : چې ابوهریرة ﷜ به ویل چې قسم په هغه ذات چې له هغه پرته هیڅ د عبا دت لائق نسته چې ما به ډیر ځله د لوږې له وجې خپله خیټه په ځمکه و موښله د دې د پاره چې د ځمکې په لوند والی او یخوالی سره د لوږې په ګرمی کې څه کمبود راسی او ډیر ځله به مې په نس پوری د برې ترلی وی د دې د پاره چې سیده ودریدلای سم یوه ورځ د لاری په سر کې کښیناستم په دې وخت کې ابوبکرصدیق ﷜ راغلی ماله هغه څخه دیو آیت پوښتنه وکړه زما هدف دا وو چې زما شکل به ووینی او د خوراک لپاره به مې له ځان سره بوزی مګر ابوبکرصدیق ﷜ ولاړی او زما په مقصد پوه نه سو ترده وروسته بیا عمر فاروق ﷜ تیرسو له هغه مې هم یوه پوښتنه وکړه مګر هغه هم تیرسو ،

لږ وروسته ابوالقاسم رسول اکرم ﷺ هغه څوک چې الله ﷻ د خیرات او برکاتو ویشونکي رالیږلی دی زما وخواته تیریدی او زه یې ولیدلم وې پیژندم او مسکی سو او وې فرمایل یااباهِرّ (یعنی اې ابوهریره ﷜) ماوویل یارسول الله ﷺ حاضریم نبی کریم ﷺ وفرمایل زماسره راځه ، زه هم له هغه سره روان سوم کله چې د نبی کریم ﷺ کورته ورسیدو وې لیدل چې یوه پیاله د شیدو پرته ده پوښتنه یې وکړه چې دا شیدې له کومه ځایه راغلی دوئ ورته وویل فلانی سړی دا شیدې تاته هدیه رالیږلی دی نبی کریم ﷺ وفرمایل اې ابوهریره ﷜ اصحاب صفه را وغواړه ؟ ابوهریره ﷜ فرمایې چې اصحاب صفه د اسلام میلمانه وو نه د دوئ کوروو او نه له دوئ سره څه مال وو لنډه دا چې د دوئ هیڅ ځای د اوسیدو نه وو رسول الله ﷺ ته به چې کله د کوم ځای څخه زکوة راغلی نو اصحاب صفه ته به یې ولیږی او په خپله یې د هغه څخه هیڅ هم نه اخیستل ځکه صدقه پرهغه حرامه وه او که هدیه به راغله نو په خپله به یې هم له هغې څخه څه اخیستل او اصحاب صفه ته به یې هم په هغه کې برخه ورکوله په دې وخت کې د هغه دا حکم کول چې اصحاب صفه را

Maktaba Tul Ishaat.com

وغواړه زما پرنفس څه ګران سو ما په خپل زړه کې وویل چې دا یوه پیاله شیدی د اصحاب صفه د پاره نه بس کیږی د دې شید وخوترتولو ډیرزه حق داره یم چې څه وڅیښم ځکه له لوږی د باندی راوتلی وو بل دا چې د اصحاب صفه تر راتللو وروسته به ماته د دې د ویشلو حکم کوی اوله ویشلو وروسته دا امید نسته چې زما د پاره دی له دې څه پاته سی مګر دالله ﷻ اودهغه د رسول ﷺ د خبری له منلو هیڅ چاره نه وه زه ولاړم خپل ملګری مې راوغوښتل کله چې ما اصحاب صفه راوستل د نبی کریم ﷺ په امر می هریوه یوه ته شیدی ورکړی نو د دوئ ټول ماړه سو نبی کریم ﷺ زما وخواته وکتل او په شونډانو کې یې وخندل وې فرمایل چې یوائې زه او ته پاته یو ما وویل هو نبی کریم ﷺ وفرمایل کښینه وې څیښه ماهم سمدستی پیل په وکړ او هغه مبارک ﷺ همداسی راته فرمایل نوری وڅیښه نوری وڅیښه ترڅو چې ما غوښتنه وکړه چې قسم په هغه ذات چې ته یې په حق سره رالیږلی یې زه نور د څیښلو هیڅ توان نه لرم هغه مبارک ﷺ پیاله زما له لاسه واخیسته او د الله ﷻ حمد یې وو ایو اوبسم الله یې وویله کومی شیدی چې پاته وی هغه یې وڅیښلی (بخاری شریف کتاب الرقاق باب کیف کان عیش النبی صلی الله علیه وسلم واصحابه وتخلیهم من الدنیا )

عبدالرحمن (۱) بن ابی بکر صدیق ؓ فرمایې: چې اصحاب صفه فقیران وو رسول الله ﷺ به دوئ په صحابه ؓ باندی ویشل فرمایل به یې چې له چا سره د دوو کسانو خوراک وی هغه دې له ځان سره یو سړی او د چا سره چې د دریو کسانو خوراک وی هغه دې څلورم بوزی نورهم په دې شمیر (بخاری شریف )

محمدبن سیرین فرمایې چې کله به ماښام سو نورسول الله ﷺ به اصحاب صفه ؓ په صحابه ؓ باند ی ویشل چا به دوه چا به درې اوسعد بن عباده ؓ اتیا اتیا کسان له ځان سره بیول او دوئ ته به یې خوراک ورکوی ، ابوهریره ؓ فرمایې : چې زه هم په اهل صفه کې وم کله چې به ماښام سو نوموږ به ټول د رسول الله ﷺ په خدمت کې حاضرید و هغه به یو یو دوه دوه کسان شتمنو صحابه وو ؓ ته سپارل او څوک چې به پاته سو هغه به یې له ځان سره بیول ترخوراک وروسته به موږ د شپې په مسجد کې ویدیدلو (فتح الباری باب کیف کان عیش النبی صلی الله علیه وسلم واصحابه وتخلیهم من الدنیا )

د مسجد نبوی په دووستنوکې به یوه رسۍ جاروه چې په هغې باندی به انصارو ؓ د خپلو باغو څخه د خورماو ابنکی راوړل او د اصحاب صفه د پاره به یې پردې رسۍ اچول اصحاب صفه به هغه له لرګی اا اخیستل او خوړل به یې معاذبن جبل ؓ د هغه منتظم وو ( وفاء الوفاء جلد ۱،صفحه ۳۲۴)

---

(۱) دعبدالرحمن بن ابی بکر ؓ داحدیث امام بخاری دصحیح بخاری په ډیرو ځایو کې راوړی دی مثلاً باب السمر مع الابل والضیف جلد ۱،صفحه ۸۴،... او باب علامات النبوة فی الاسلام جلد ۱، صفحه ۵۰۶)

Maktaba Tul Ishaat.com

عوف بن مالک اشجعی رضی الله عنه فرمایي : چې یوه ورځ رسول الله ﷺ راغلی او په لاس مبارک یې لکړه وه ده یو خراب ؤ اېنکی ولیدی چې پردې رسی ځړیدلی وو نبی کریم ﷺ هغه خراب وابنکی ته لکړه وروړه اووې وفرمایل که دې خیرات کونکی غوښتلای نو تردې ښه وابنکی یې خیرات کولای سو .

داحدیث (۱) نسائی روایت کړی دی ددې سند قوی دی په یوبل حدیث کې راځي چې رسول الله ﷺ وفرمایل چې هرباغ لرونکي دی یویو وابنکی دخورما راوړی اودېیوزلو لپاره دې په مسجدکې وځړوی ( فتح الباری جلد ۱، صفحه ۴۳۱ باب القسمة وتعليق النقو فی المسجد )

اودجابر بن عبدالله رضی الله عنه څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وفرمایل (فی کل عشرة اقناء قنو یوضع فی المسجد للمساکین ( طحاوی جلد ۲، صفحه ۳۱۳) په هرولسو وابنکوکې به یو وابنکی دمسکینانو دپاره په مسجدکې ایږدی ددې حدیث سند قوی دی اوټول راویان یې ثقه دی

مســـــــــــــــئله :

دوږو اوتږو خلکو دپاره په مسجدکې اوبه اودخوراک شیان ایښودل ډیرغوره اوښه کاردی عبدالله بن شقیق وایي چې زه یوکال دابوهریره رضی الله عنه سره وم یوه ورځ یې وفرمایل آرمان چې تازموږ هغه وخت لیدلی وای چې کله به ډیری ورځې پرموږ داسی تیری دی چې زموږ به دومره خوراک هم نه وو چې په هغه موږ پرملاسیده ودرېږو تردې اندازی چې له ډیری مجبوری به موږ نس پوری ډبری تړلی ددې دپاره چې پرملاسیده ودرېږو ( اخرجه احمد فتح الباری جل ۱۱ صفحه ۲۴۳)

له فضاله بن عبید رضی الله عنه څخه روایت دی چې ډیرځله به اصحاب صفه دډیری لوږی له لاسه په لمانځه کې پیهوښه سو له بهر څخه به چې څوک کوچیان یانور څوک راغلی وو دهغوبه داخیال سو چې دالیونیان دی : خورسول الله ﷺ به هغوئ ته راتلی اوپه دې الفاظو به یې تسلی ورکوله :

[ لوتعلمون مالکم عندالله لاحببتم ان تزدادو فقرا وحاجة ( وفاء الوفاء جلد ۱، صفحه ۳۲۳ واخرجه ابونعیم فی الحلية مختصرا جلد ۱، صفحه ۳۳۹)

که تاسوپه دې خبروای چې دالله ﷻ له طرفه ستاسودپاره څه تیاردی نوخامخا به تاسوداهیله درلوده چې کاشکی زموږ دافقراوارتیا نوره هم ډیره سوی وای .

---

(۱) حافظ عسقلانی فرمایي ددې سندکه څه هم قوی دی مګربخاری پرشرط باندی نه دی په دې وجه امام بخاری ددې تخریج نه دی کړی مګر ترجمة الباب بالقسمة وتعليق النقوفی المسجد کې یې دی حدیث ته اشاره کړی ده لکه چې دامام همام رحمه الله داعادت دی ،، ۱۲)

Maktaba Tul Ishaat.com

داصحاب صُفّه ﷺ غوره صفات او ښه خويونه :

عياض بن غنم ﷺ وايي : چې ماله رسول الله ﷺ څخه واوريدل چې زمادامت غوره او ښه اودلوړې مرتبې څښتنان هغه دي چې ددوئ په اړه ماته ملأ اعلیٰ ته نژدې ملائکه وو خبرراکړې دي چې دوئ په ښکاره دالله ﷺ دفراخ رحمت په فکر سره خاندي خو په زړه کې دالله ﷺ دعذاب اوسختوالي له ييرې ژاړي سهار اوماښام دالله ﷺ پاکې يبانوي اوپه پاکوکورو يعنې مسجدوکې دالله ﷺ ذکرکوي په ژبه الله ﷺ په مينه اوويره رابولي اوپه زړوکې دهغه دملاقات مينه لري پرخلکوباندې ددوئ بار ډير نرم اوپه خپله ددوئ پرنفسوباندې هغه ډير دروند اوګران دي پرځمکه باندې په ډيره نرمۍ اوارام سره ځي کاږه واږه نه ځي دمږيانو په څيرتګ کوي ددوئ په تګ کې عاجزي اومسکنت ښکاريږي دقرآن تلاوت کوي پخوانۍ اوزړې جامې اغوندي هروخت دالله ﷺ په رحمت کې اوسيږي دالله ﷺ رحمت ددوئ ساتنه کوي ددوئ ارواح په دې نړۍ کې دي خوزړونه يې په آخرت کې دي دآخرت څخه پرته دوئ دهيڅ شئ په فکرکې نه دي هروخت دآخرت او قبرښه تياري بوخت وي له دې وروسته داآيت نازل سو :(ذٰلِكَ لِمَنْ خَافَ مَقَامِي وَخَافَ وَعِيدِ(۱۴آيت سورة ابراهيم) داوعده دهغه چاپاره دي چې وماته له مخامخ دريدوييريږي اوزماپه خبرداري ييريږي (حلية الاولياء جلد ۱، صفحه ۱۶)

داصحاب صفه رضي الله عنهم نومونه :

داصحاب صفه ﷺ شميربه کله لږ اوکله ډيرسو عارف سهروردي په عوارف کې ليکلي دي چې داصحاب صفه ﷺ شميرڅلورسوه ته هم رسيدلې دی ابوعبدالرحمن سلمي اوابن اعرابي اوحاکم ددوئ دنومو اوحالاتوديوځای کولوکوښښ کړی دی حافظ ابونعيم په حلية الاولياء کې ټول رايوځای کړي دي اودپرهيزګارانوصحابه کرام ﷺ اواصحاب صفه تفصيلي يادونه يې کړې ده( فتح الباري جلد ۱۱، صفحه ۲۴۵ باب کيف کان عيش النبي صلى الله عليه وسلم واصحابه وتخليهم عن الدنيا )

ديوشميراصحاب صفه ﷺ وونومونه په لاندې ډول دي :

ابوعبيده عامربن الجراح ﷺ (۲) عماربن ياسر ابواليقظان ﷺ (۳) عبدالله بن مسعود ﷺ (۴) مقدادبن عمرو ﷺ (۵) خباب بن ارت ﷺ (۶) بلال بن رباح ﷺ (۷) صهيب بن سنان ﷺ (۸) زيدبن الخطاب ﷺ (۹) ابومرثد کناز بن حصين عدوی ﷺ (۱۰) ابوکبشه دنبی کريم ﷺ مريئ (۱۱) صفوان بن بيضاء ﷺ (۱۲) ابوعبس بن جبر ﷺ (۱۳) سالم ﷺ دابوحذيفه مريئ (۱۴) مسطح بن اثاثه ﷺ (۱۵) عکاشة بن محصن ﷺ (۱۶) مسعود بن ربيع ﷺ (۱۷) عميربن عوف ﷺ (۱۸) عويم بن ساعده ﷺ (۱۹) ابولبابه ﷺ (۲۰) سالم

Maktaba Tul Ishaat.com

بن عمير رضی الله عنه (۲۱) ابوبشر کعب بن عمرو رضی الله عنه (۲۲) خبيب بن سياف رضی الله عنه (۲۳) عبدالله بن انيس رضی الله عنه (۲۴) جندب بن جناده ابوذرغفاری رضی الله عنه (۲۵) عتبه بن مسعود هذلی رضی الله عنه (۲۶) عبدالله بن عمر رضی الله عنهما تر واده مخکې به له اصحاب صفه رضی الله عنهم سره اوسيدی اوشپه به يې په مسجد کې تيروله ، (۲۷) سلمان فارسی رضی الله عنه (۲۸) حذيفه بن اليمان رضی الله عنه (۲۹) ابوالدرداء عويمر بن عامر رضی الله عنه (۳۰) عبدالله بن زيد جهنی رضی الله عنه (۳۱) حجاج بن عمرو اسلمی رضی الله عنه (۳۲) ابوهريره دوسی رضی الله عنه (۳۳) ثوبان رضی الله عنه د رسول الله ﷺ مريئ (۳۴) معاذ بن الحارث رضی الله عنه (۳۵) سائب بن خلاد رضی الله عنه (۳۶) ثابت بن وديعه رضی الله عنه ..

همدانو مونه د حاکم په مستدرک جلد ۳ صفحه ۱۸ کې يادسوی دی

## رمضان المبارک : دروژی برکتمنده مياشت !

په همدې کال د شعبان مياشتی په آخری لسو ورځو کې د رمضان روژه فرض سوه او دا آيت نازل سو :

(شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِنَ الْهُدَى وَالْفُرْقَانِ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ وَمَنْ كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَى مَا هَدَاكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ (سورة البقرة آيت ۱۸۵)

له ام المؤمنين عائشه صديقه رضی الله عنها او عبدالله ابن عمر رضی الله عنهما څخه روايت دی چی کله رسول الله ﷺ مدينی منوری ته تشريف راوړی نو د عاشوری روژې يعنی د محرم تر لسم پوری دروژی نيولو حکم يې وکړ کله چی د رمضان روژه فرض سوه نووې فرمايل اوس د عاشوری په روژه کې ستاسو خوښه دی نيسی يا ست او که يې خوری (بخاری شريف)

له سلمه بن اکوع رضی الله عنه څخه روايت دی چی رسول الله ﷺ د عاشوری په ورځ يو سړی ته دا امر وکی چی خلکو ته خبر ورسوه چی د هرچا که روژه وې هغه دی ونيسی او چا که خوړلی وی هغه دې هم تر ماښامه د روژتی په څېر خوراک نه کوی

(بخاری شريف باب اذا نوی بالنهار صوماً د تفصيل د پاره فتح الباری او طحاوی ته رجوع وکوی

## دکوچنی اخترلمونځ او زکوة الفطر (سرسايه) دهجرت دويم کال

دروژی د مياشتې دوې ورځې پاته وی چی د سرسايه او اختر د لمانځه حکم نازل سو او دا آيت نازل سو (قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكَّى (۱۴) وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّى (۱۵) آيت سورة الاعلی)

ربنتيا هم کامياب به سو هغه څوک چی له پټو بدو مرداريو څخه پاک سو او د الله جل جلاله نوم يې ياد کړ او د اختر لمونځ يې آدا کړ.

عمر بن عبدالعزيز او ابوالعاليه به ددې آيت تفسير داسی کوی ، کامياب سو هغه څوک چی دکوچنی اخترسرسايه يې آداء کړه او د اختر لمونځ يې وکی (احکام القرآن للجصاص جلد ۳/ص/ ۳۷۳

Maktaba Tul Ishaat.com

## دلوی اختر لمونځ او قرباني دهجرت دویم کال : :

اوپه همدې کال باندې دلوی اختر دلمانځه او قربانۍ حکم وسو او دا آیت نازل سو: [فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ] دالله ﷻ دپاره داخترلمونځ وکوه او قرباني وکوه ،
حسن بصری رحمه الله وایې چې په دې آیت کې صلاة الاضحی ( دلوی اخترلمونځ او قرباني مرادوه ) احکام القران للجصاص جلد ۳،صفحه ۴۷۵)

## دُرود شریف هم په دویم کال دهجرت :

ابوذر رضی الله عنه وایې چې پررسول اللهﷺ باندې ددرود او سلام لوستلو حکم هم دهجرت په دویم کال نازل سو او یوشمیر بیا وایې دمعراج په شپه دا حکم نازل سو ( فتح الباری تفسیر سورة الاحزاب جلد ۸، صفحه ۲۱۱)

## دنغدوروپو او تجارت دمال زکوة کله فرض سو :

دعلماء په دې خبره کې اختلاف دی چې دمال زکوة په کال کې یو ځل ورکول کله فرض سو ، جمهور وایې چې ترهجرت وروسته فرض سو او بعض بیا وایې چې په اول هجری کال فرض سو او یوشمیرنور بیا وایې چې دویم هجری کال دروژې ترفرض کیدو وروسته فرض سو په مسنداحمد، او صحیح ابن خزیمة او نسائی او ابن ماجه کې له قیس بن سعد رضی الله عنه څخه په صحیح سند سره روایت سوی دی چې رسول الله ﷺ دمال دزکوة ورکولو دحکم ترنازلیدو مخکې مونږته دسرسایه دورکولو حکم وکړ
امام ابن خزیمه وایې چې دنغدوروپو زکوة ترهجرت مخکې فرض سو ځکه دحبشه د هجرت په قصه کې له ام سلمه رضی الله عنها څخه روایت دی چې کله نجاشی پاچا له جعفر رضی الله عنه څخه پوښتنه وکړه چې ستاسو نبی ﷺ تاسوته دڅه شئ حکم کوی ؟ نو جعفر رضی الله عنه په ځواب کې ورته وفرمایل (انه یأمرنا بالصلاة والزكاة والصيام (فتح الباری جلد ۱، صفحه ۲۱۱)
زمونږ نبی ﷺ مونږته امرکوی چې لمنځونه کوی او زکوة ورکوی او روژه نیسی
حافظ عراقی فرمایې : وفیه فرض الصوم والزكاة للفطر والعیدین بالصلاة
بخطبتین بعد والاضحیه :::: كذا زكوة مالهم والقبله
اوپه همدی دویم کال دهجرت درمضان روژه فرض سوه او دکوچنی اخترسرسایه او دلوی اخترلمونځ واجب سو او دا اخترلمانځه وروسته دوې خطبې وویل سوی او قربانی او دمال زکوة هم په دې کال پیل سو او په همدې کال دقبلې دبدلید وحکم هم نازل سو
للمسجد الحرام والبناءُ :::::::: بعائِس كذلك الزهراء
اوپه همدې کال عائشه صدیقه رضی الله عنها واده سوه اوپه همدې کال دفاطمة الزهراء رضی الله عنها نکاح له علی رضی الله عنه سره وتړل سوه ........ والله سبحانه وتعالی اعلم ......

Maktaba Tul Ishaat.com

## دالله ﷻ په لاره کې له کافرانوسره جهاد کول

د انبیاء علیهم السلام مبعوث کیدل دالله ﷻ داسی لوی نعمت دی چی که له هرویښته څخه ژبه جوړه سي نوهم دد ې لوی نعمت شکرنه سی اداکولای که دانبیاء علیهم السلام نه وای رالیږل سوی نودالله ﷻ ذات اوصفات به موږلاروړکوته چا ښودل اودرښتینی بادارله خوشالی اوناراضی به موږچاخبرولو اودهغه حق معبود دعبادت اوبندګی طریقه به چا راته ښودله دسمی لاری اوبیلاری دنیک بختی اوبدبختی فرق به چاراته ښودی دژوند اوآخرت اوددین اوددنیا دمسکنت اوفقیری اوامارت اوعدل لاری چاری به چاراته راښودلی . په مسجدکې پر مصلی باندی په ناسته سره حکومت څنګه کیدای سی دقیصراوکسری تخت څنګه چپه کیدای سی چی دمسجداما م هم وی اودهیوادآمیر هم وی دتزکی خاوندهم اودمسجدپه انګړکې دقیصر اوکسری خزانی په مسلمانانانو ویشی داکارپرته له انبیاء علیهم السلام څخه بل څوک کولای سی زموږناکاره عقلونه دنبوت له رڼا پرته بیخی بیکاره اومعطل دی سترګی هرڅومره ښې لیدونکې دی خوپه دې شرط چی دلمراوسپوږمی رڼاورسره ملګری وې کله چی هغه نه وی نوسترګی بیکاره دی دغه رنګه دعقل په رڼاسره اودبصیرت په رڼاسره دحق اوباطل توپیر هغه وخت کیدای سی چی کله دنبوت رڼا اودهدایت شمع دهغه لارښوونکی سی اوعقل دنبوت له رڼا پرته بیکاره دی هیڅ کارنه سی کولای لکه څنګه چی په توره شپه کې دسترګورڼاکارنه کوی دغه رنګه دضلالت اوګمراهی په توره شپه کې دعقل رڼاهیڅ کارنه ورکوی .

عقل که څه هم دلیل دی مګر بشپړدلیل نه دی حجت بالغه نه دی حجت بالغه یوازې دانبیاء علیهم السلام بعثت دئ په کومه خبره چی دآخرت همیشنی عذاب اوثواب اوجزاء اوسزاءددې ټولو دارومدارهمدابعثت دی . خلق اطفالند جز مست خدا:::::::::: نیست بالغ جز رہیدہ از ہوا

ړونداوګوډ عقل دالله ﷻ وښایسته نومونو اولوړو صفاتواودهغه رضا یانه رضاته پرته دانبیاء علیهم السلام له ښونی اوروزنی چیری رسیدای سی

لنډه داچی دانبیاء علیهم السلام بعثت عین رحمت اوعین نعمت دی چی پرهغه باندی ددنیا اوآخرت دنیک بختی اوکامیابی راڅرخی الله ﷻ دآدم علیه السلام نه داسلسله پیل کړه اویوپه بل پسی یې دبندګانودلارښوونی لپاره پیغمبران علیهم السلام راولیږل ددې دپاره چی خلکوته دحقیقی بادارډبندګې بلنه ورکړی اودهغه دنه منلوڅخه یې وساتی منونکو اوغاړه ایښودونکوته دجنت زیری ورکړی اونه منونکواوسرغړونکوته ددوزخ له اوره خبرکې هغه چی نیک بخته اودښه نصیب څښتنان وو دوئ ددې لوی نعمت قدر وکړ اودالله ﷻ شکریې اداکړددنیالمن یې ونغاړله اودانبیاء علیهم السلام لمن یې ونیوله اودخپلوارادو اوغوښتنواوخوښیو اودنفس له غوښتنویې لاس پرینمځل اوخپل ولاره اوناسته یې

Maktaba Tul Ishaat.com

دانبیاء علیهم السلام داشاری تابع کړه اوخپل ځانونه یې دوئ ته داسې وسپارل لکه مړی چې دژوندی په لاس کې وی ، اوڅوک چې ناپوه اوبدبخته ووهغوئ ددې لوی نعمت قدر ونه پیژندی اوشرعی احکام اوداللهﷻ په احکامو باندی عمل کول دوئ ته ګران سو اود حیوانانواوځناورپه څیربې مهاره اوښانوپه څیر اوسیدل یې دځان لپاره خوښ کی اودې شرافت اوکرامت ته یې ونه کتل چې اللهﷻ موږته دا امر کوی اوله دې مومنع کوی اوپه دې موږعزتمند کیږودوئ دنفس اماره اوشیطان لعین په جال کې ګیرسوداللهﷻ دانبیاء علیهم السلام انکار اوتکذیب اودښمنی اومقابله باندی بوخت سو داالله اوداللهﷻ دغوره بندګانوپیروی یې شرم اوذلت وګڼی اودنفس اوشیطان پیروی یې عزت وګڼی انبیاء علیهم السلام به دوئ په ډیر نرمی سره اللهﷻ ته رابلل لکه څنګه چې مشفق اومهربان پلار دنالائق اولاد په اصلاح اوتربیه کې هیڅ وخت غفلت نه کوی دغه شان انبیاء علیهم السلام په خپل مخلصانه اوپه زړه پوری نصیحت سره دامت نالایق اوبدبخت وګړیودپوهولو اوسمی لارې ته په راتلوکې هیڅ بی پروایې نه ده کړی ترډیره وخته به یې په ډیره نرمی دوئ داللهﷻ لوری ته رابلل مګر هغه بدنصیبه ورځ په ورځ نورهم داللهﷻ څخه لیری تښتیدل لکه چې اللهﷻ فرمایې :

قَالَ رَبِّ إِنِّي دَعَوْتُ قَوْمِي لَيْلًا وَنَهَارًا (٥) فَلَمْ يَزِدْهُمْ دُعَائِي إِلَّا فِرَارًا (٦) وَإِنِّي كُلَّمَا دَعَوْتُهُمْ لِتَغْفِرَ لَهُمْ جَعَلُوا أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ وَاسْتَغْشَوْا ثِيَابَهُمْ وَأَصَرُّوا وَاسْتَكْبَرُوا اسْتِكْبَارًا (٧) (سورة النوح)

نوح علیه السلام وویل اې اللهﷻ ماخپل قوم شپه اوورځ اللهﷻ ته راوبلل بیازماپه رابللوسره پرته دحق څخه په تښتیدونورد هیڅ شئ زیادت ونه سو اوماچې کله دوئ ته دحق بلنه ورکړه ددې دپاره چې ددوئ په ایمان راوړلوسره ته ددوئ ګناهونه وبخښې اودوئ دنفرت په وجه په غوږوکې ګوتې ونیوی اوپه جاموکې پټ سو اوپه خپله خبره باندی ټینګ ودریدل اودسرکښې هغه دپای درجې ته ورسیدل .

کله چې انبیاء علیهم السلام په نصحیت کولوستړی سو اوپرهغوئ باندی هیڅ اثرونه سو بلکې دهغوئ سرکښې اوشرارت نور هم زیات سو اوداللهﷻ منونکې اوداللهﷻ دپاک نوم یادول ګران سواوداللهﷻ دانبیاء اودهغوئ دملګرو اومنونکو په تکلیف اوعذا ب ورکولواوټوقواومسخروباندی ودریدل نوبیاالله تعالی پردوئ باندی عذاب نازل کړ مخلص مومنان یې وساتل اومنکرین اودروغجن یې هلاک اوبرباد کړه څوک په اوبو کې دوب کړه اوڅوک یې په ځمکه کې ښخ کړه اوپرچاپې له اسمان کانې واورول اوپه چازلزله راغله اوپرچاباندی تیزباد مسلط سو اوڅوک یې بیزوګان اوخنزیران کړه

(اللّٰهُمَّ احفظنا مِنْ ذٰلِکَ کُلِّهٖ آمین)

Maktaba Tul Ishaat.com

لنډه داچې دانبیاء اورسولانو علیهم السلام دنه منونکو اودروغجنو دغه پیښې چې دالله ﷻ عذاب دوی هلاک اوبربادکړه دنړۍ په تاریخ کې یومنل سوی حقیقت دی او په دې کې دهیچا اختلاف نسته اوپه دې کې هیڅ شک نسته چې اصل عذاب ورکونکی عزیز منتقم دی مګر دهغه ښکاره کیدل تل په پرده اوواسطه سره کیږی چې بل چاته دخپلو دښمنانو دتباه کولوحکم کوي هغه پرته دڅه ویلو دالله ﷻ حکم عملی کوی کله دریاب ته دخپلو دښمنانو دډوبولوحکم کوی، اوکله ځمکې ته ددوی ده دننه کولوحکم کوی اوکله بادته ددوی دزره زره کولواوکله ملائکه وته ددوی دهلاک اونیستی کولوحکم ورکړی دی.

**خلاصه :**

له کومه وخته چې دالله ﷻ نافرمانی اواحکم الحاکمین اودهغه دوزیرانو اواستازویعنی انبیاء اورسولان علیهم السلام څخه دسرغړونی سلسله جاره ده له هغه وخت ودوی ته دعذاب ورکولو اوتباهی اوبربادی رنګارنګ عذابونه ددوی دهلاکت اورسوایی لړۍ هم را روانه ده، اودادحکمت غوښتنه هم ده لکه څنګه چې دفرشتوپه لاس دانبیاء اورسولانو علیهم السلام ومنکرینو ته عذاب ورکول دحکمت غوښتنه ده دغه رنګه په خپله انبیاء اورسولانو علیهم السلام اوددوی دملګروپه لاسو هم ومنکرینواودروغجنوته عذاب ورکول بیخي دحکمت غوښتنه اوعین حق دی لکه چې الله ﷻ فرمایي :

قَاتِلُوهُمْ يُعَذِّبْهُمُ اللَّهُ بِأَيْدِيكُمْ (سورة التوبه آیت ۱۴) ژباړه : له کافرانو سره جهادوکوی اودوی ووژنی ددې دپاره چې الله ﷻ دوی ته ستاسوپه لاسو عذاب ورکړی .

له دې آیت څخه ښکاره معلومه سوه چې کوم عذاب چې کافرانوته دمسلمانانو په لاس ورکول کیږی هغه په حقیقت کې دالله ﷻ کاردی دبنده لاس دهغه دفعل دعذاب لپاره یوائې ښکاره کونکی اووسیله دی لکه چې کله ناکله وهل یاوژل دوهونکی څخه بیله واسطی صادرېږی اوکله دغشی اوتوری په وسیله سره دغه رنګه دعذاب الهی ښکاره کیدل هم کله بیله واسطی کیږی اوکله دانسان یافرشتی په لاس هغه ښکاره کیږی لکه چې الله ﷻ فرمایي (وَنَحْنُ نَتَرَبَّصُ بِكُمْ أَنْ يُصِيبَكُمُ اللَّهُ بِعَذَابٍ مِنْ عِنْدِهِ أَوْ بِأَيْدِينَا (سورة التوبه آیت ۵۲ ژباړه : اوموږ انتظارکوو چې الله ﷻ به تاسوته په خپله له خپل لوری څخه عذاب ورسوی اویابه یې زموږ دلاسوپه واسطه تاسوته عذاب ورسوی .

دادلوی خدای ﷻ عذاب کله دفرشتو په لاس وی اوکله یوائې دانسانانوپه لاس دجهاد په نامه سره وی اوکله دانسانانو اوفرشتو دواړو په لاس سره وی لکه دبدرپه غزا کې چې دمکې مشرکین دصحابه کرام رضی الله عنهم په لاسو اودفرشتو په لاس سره هم دواړه دلی پریوه ځای دمحمدرسول الله ﷺ له نه منونکو اودروغجنوسره وجنګیدی اوله هغوی سره یې جګړه وکوله ددې تفصیل به دبدرپه غزاکې راسی ان شاء الله،،

Maktaba Tul Ishaat.com

دامنل سوی خبره چې دمجرم وژل وامیر اوحاکم ته نسبت کیږی وتوره وهونکی ته یې نسبت نه کیږی په دې وجه الله ﷻ فرمایي :
فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ قَتَلَهُمْ وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ رَمَىٰ (الانفال سورة آیت ۱۷)
تاسو دوئ نه دې وژلی بلکې الله ﷻ دوئ ووژل اوتا ویشتل نه دی کړی بلکې الله ﷻ ویشتل کړی دی کله چې تا یو موټی خاوری وروپاشلی.
یعنی ددې سرغړونکو وژونکئ په حقیقت کې زه یم اوته یواځې یوه آله یې څنګه چې غشی اوتوره ستاسو دکارودپاره آله اوواسطه دی دغه رنګه تاسو زمادکارودپاره دغشی اولیندی په څیر واسطه اوښکاره کیدونکی یاست لکه چې ابوالطیب وایې :
فانت حسام الملک والله ضارب .......... وانت لواء الدین والله عاقد
ته دپاچهی توره یې اوالله ﷻ وهونکی دی اوته ددین بیرغ یې اوالله ﷻ ددې بیرغ تړونکی دی بلکې دفرشتوپرځای دانسانانوپه لاس جهاد اوقتال دعذاب الهی دشکل په ښکاره کیدوکې یوخاص رحمت دی ځکه دفرشتوپه لاس چې کوم امتونه هلاک سوی دی هغوئ ته هیڅ وخت نه دی ورکول سوی اوکوموامتوته چې دجهاد اوقتال امرسوی دی هغوئ ته ددین داوریدو وخت اوپه حق کې دغوراوفکرکولوپوره وخت ورکول سوی دی کله چې دیروخلکوداالله ﷻ ددین ساتنه اومرسته ولیدله دوئ په دې پوه سوچی دد ې ساتونکی اومرسته کونکی الله ﷻ دی اوداالله ﷻ دفرشتوبی شمیره فوځونه ددوئ ودښمنانوته دغصی اوغضب په سترګه ګوری حق ته یې غاړه کیښوده اوپوه سو چې داداالله ﷻ له لوری رالیږل سوی اسمانی دین دی، اوڅه ځکه دریابونه بوتی اوکانی ټول ددوئ مرسته کوی دې خلکوته په غاړه ایښودوکې سلامتی ده اوڅوک چې ازلی بدبخته وو هغه بیاهم په سپین سترګی سره په مقابل لوری کې پاته سو پایله داسوه چې په دنیا کې هم رسواسو اودآخرت درسوایی خوبې پوښتنه مه کوه په دنیاکې چې هرڅومره لویه ګناه وی هغه ښښل کیږی مګر دبغاوت سزا دمرګ اوهمیشنی بند څخه پرته بل څه نه وی اوسره له دې داهم انسان دی اوهغه باغی هم انسان دی دیوځوورځومجازی باچهی دبغاوت سزا دبښلوورنه دی اوټول هوښیاران داحق اوپرځای بولی اوسره له دې باغی سړی نه پاچاپیداکړی دی اونه یوه زه په یوشئ کې دده محتاج دی نودهغه احکم الحاکمین ذات اولوی خدای ﷻ اوکبیرمتعال اودهغه داستازو یعنی رسولانو اوانبیاء علیهم السلام څخه سرغړونه به څنګه معمولی اوسپک وګڼل سی اودالله ﷻ داستازو څخه سرغړونه اودالله ﷻ دحکمونه منل څنګه ظلم اوتیری ونه ګڼل سی ددنیاپاچهان خپل فوځ دباغیانوپرخلاف جنګوی څوک وژنی اوڅوک بندی کوی اودباغیانوهرڅه شتمنی کنګل کوی اوبیاهغه شتمنی پرخپلووفادارو اودحکومت پرپلویانودانعام په ډول

ویشی ددنیاد باچهانو دغه کارد غلبی اوپاچهی غوښتنه ګڼل کیږی ؟ مګر دهغه احکم الحاکمین اواسمانو اوځمکودپاچاله سرغړوونکو سره جهاد اوقتال اوددوئ بندی کیدل اودوئ مریان جوړول اوددوئ شتمنی اومال په غنیمت نیولو باندی ولی ګوت نیونه کوی؟ لکه څنګه چی په جنګ کې دښمن ته بدنی تاوان رسول سیاست دی اودفوځی تدبیرغوښتنه دی دغه رنګه ددښمن په جنګی اومالی قوت باندی قبضه کول هم دفوځی تدبیرکمال اوپوره والی دی عجیبه خبره دی چی اروپا یان اوامریکایان چی دمسلمانانوشتمنی ګنګل کوی نوهغه ته سیاست ویل کیږی اودفوځی تدبیرپه نامه یادیږی اوکله چی مسلمانان دالله ﷺ دباغیانوپرشتمنی واک راولی نوهغه ته بیالوټ مارچور اوتالان ویل کیږی اومسلمانانوته تروریستان ویل کیږی اوبل دادرته وایم چی په جګړه کې ددښمن روح اخیستل روادي نوبیادهغه دمال په اړه ولی دومره شور اوغوغا کوئ مسلمانان چی کله پربوه تجارتی قافله باندی حمله کوی نوآیاداقافله دهغو دښمنانو نه دی چی داسلام دروح اوبدن دښمنان دی ددښمن په روح اوبدن باندی واک راوستل په کوم قانون سره تاسونه مني اوبیاکله چی هغه قبضه دمال دحاصلولودپاره نه بلکې یواځی ددې دپاره وی چی کافران دالله ذوالجلال والاکرام له منلوسرغړونکي دی اوبل داچی دنړۍدځورورځو پاچهان خپل فوځونه دهیواددپرمختګ لپاره یوځای ته لیږی داستاسوپه نزد جائزاوروا کاردی (لکه نن چی امریکاپرافغانسان قبضه کړی دوئ دکانونواوزیرموپه لوټ اوتالان پسی راغلی اوغواړی دډیموکراسی نوی دین په افغانستان کې پلی کړی اودډیموکراسی په نامه افغانان عسویت ته واړوی الله ﷻ دې دوئ اوددوئ مزدوران تولہ نیست اونابودکې )مترجم)دانبیاء علیہم السلام جهاد اودصحابه کرام ﷺ ټولی قربانۍ یواځی اویواځی داعلاء کلمة الله دپاره وی ددې دپاره چی دالله قانون پرځمکه جاری سی اودالله ﷺ په احکاموپوری مسخری ونه سی اودالله ﷺ دنوم اخیستونکی دخپل حقیقی مالک په اطمینان سره نوم واخیستلای سی،کافران ایمان راوړی .اوکه یې نه راوړی نو داحکم الحاکمین اودځمکی اواسمانو د مالک داحکامود نافذولومخه ونه نیسی

دحضرت یوشع بن نون اوداؤداوسلیمان علیہم السلام جهاد دهمدې هدف لپاره وو اومسیح بن مریم علیہ السلام به قیامت ته نژدی له اسمان درابښکته کیدووروسته دهمدې هدف لپاره له دجال اودهغه له لښکرسره جهادکوي لکه چی دمکاشفات یوحنا اودپولوس ددویم خط دتهلنکیوپه نامه سره ددې تصریح شوی ده.

ددنیا پرمخ تللی قوم که داغواړی چی پرته دحکومت اوپاچهی اوپرته له قوت اوغلبی دخپل عزت اوهیواداوناموس ساتنه وکړل سی نودانه سی کیدای اوکه څوک غواړی چی

په قلم سره بدرواجونه او فاسدی مفکوری اوضعیف وهمونه پرته له سیاست او انتظامه ختم کړی نوداامکان څخه وتلی خبر ده
پند اونصیحت رښتیاهم موثردی مگر دپاکو طبیعتو دپاره دی ته که هرڅومره په اخلاص اوهمدردی سره ښه نصیحت وکوی مگر پرفاسد طبیعت هیڅ کله تأثیرنه کوی اودانسانانو طبیعتونه یورقم نه دی دچادپاره الله ﷻ کتاب نازل کړی دی اودچادپاره یې اوسپنه نازله کړی ده نن ورځ که هرڅومره واعظان پریوه ځای راوغواړی چی په خپل زړه راښکونکی تقریرسره دیوبدرواج ختمول غواړی نونه یې سی ختمولای مگردباچایو فرمان په یوه وخت کې دهیوادله سره تر پایه ښه اوبد هرڅه ختمولای سی ،،
نبی اکرم ﷺ سیدولدآدم خاتم الانبیاء والمرسلین سیدنا ومولانا محمدصلی الله علیه وعلی آله واصحابه اجمعین چی کله احکم الحاکمین اوداسمانو اوځمکوپاچازیری ورکونکی اوویره ونکی وګرزوی اوددنیادلاربنوونی دپاره یې راولیږی نوپه هغه وخت کې هغه بیخی یواځې وو نه یې مرستندوئ اونه مشاورو وو نه یې وزیراوپلان جوړونکی وو دالله ﷻ دیووالی اودرالیږلوخبرېې ورکړ اودالله ﷻ دیووالی بلنه وکړه چی الله ﷻ یو ادی داومنی اویوی یې وګڼی اوله هغه څخه هرشئ وغواړی هغه ته سرتیټ کړی له هربد کاراوبی حیایې اوله هری بدی خبری څخه مخ واړوی اودښو خویو اوکاروترغیب یې ورکی لنډه داچی هغه ددنیا اوآخرت هیڅ خیراونیکی نه پریښودله چی هغه یې نه وي بیان کړی اودهغه نیکۍ حکم یې نه وی کړی اوددنیا اوآخرت هیڅ داسی بدی یې نه پریښودله چی له هغې څخه یې دوئ منع کړی نه وی پاکو اوروغو طبیعمودده مبارک ﷺ خبره سراسرلاربنوونه وبلله اوپه غوږو یې واوریده اوپه زړه یې قبوله کړه اوکوم کینه ګر اوضدیان اودپیسو اوواک مینان وو هغوئ یواځی دانه چی وی نه منله بلکې په تکلیف اوضرر رسولواومسخرو او ټوقوباندی ټینګ ودریدل اودهغه مبارک ﷺ دملګرو ﷺ په تکلیف رسولوکې یې یوه دقیقه ځنډ نه وه کړاودا تفصیل په مخکنیوپاڼوکې تیرسو مگر دوئ به صبر کوی اودهغولار ورکودپاره به یې دلاربنودلودداسی دعاکوله (اللهم اهد قومی فانهم لایعلمون) دالله ﷻ له لوری رسول الله ﷺ اودهغه ملګروته ﷺ ته ددې اجازه نه وه چی دمکی له مشرکینو په ژبه یالاس بدله واخلی بلکې داامرورته سوی وو
فَاعْفُوا وَاصْفَحُوا حَتَّىٰ يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرِهِ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ (البقرة سورة آیت۱۰۹)
تاسو ببښنه کوی اومخ اړوی ترڅو چی الله ﷻ په دې اړه نوی حکم نازل کړی بیشکه الله ﷻ په هرشئ باندی واک لری .
کله چی نبی کریم ﷺ اودهغه خواږه ملګری ﷺ مدینی منوری ته راغلو نوپه همدې وخت کې دجهادآیتونه نازل سو .

Maktaba Tul Ishaat.com

## دجهاد حکم څه وخت نازل سوی دی !

له ابن عباس(۱)اوابوهريرةاوعائشه صديقه اوابوبکرصديقﷺ زهری،سعيدبن جبير ،مجاهد،عروة بن زبير،زيدبن اسلم ،قتاده،مقاتل بن حيان،اودنوروسلفوڅخه دانقل سوی دی چی دجهادپه اجازه کې چی کوم آيت ترټولو مخکې نازل سوهغه داآيت دی (۲) أُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظُلِمُوا وَإِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ (۳۹) الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِن دِيَارِهِم بِغَيْرِ حَقٍّ إِلَّا أَن يَقُولُوا رَبُّنَا اللَّهُ وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُم بِبَعْضٍ لَّهُدِّمَتْ صَوَامِعُ وَبِيَعٌ وَصَلَوَاتٌ وَمَسَاجِدُ يُذْكَرُ فِيهَا اسْمُ اللَّهِ كَثِيرًا وَلَيَنصُرَنَّ اللَّهُ مَن يَنصُرُهُ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ (۴۰) الَّذِينَ إِن مَّكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ وَأَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنكَرِ وَلِلَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ (۴۱) الحج سورة)

هغه خلکوته دجهاداوجنګ کولواجازه سوی ده چی له دوئ سره کافران جنګيږی دااجازه په دې وجه ورکړل سوه چی دوئ ډير مظلومان دی اوبيشکه اللهﷻ ددوئ په مرسته باندی قادردی اودکوموخلکوسره چی دفتح اومرستی ژمنه کيږی داهغه خلک دی چی دخپلوکوروڅخه پرته له څه وجهی ايستل سوی دی يوازې په دې وجه شړل سوی چی دوئ وايې زموږ رب اللهﷻ دی اوکه الله تعالی يوشميردنوروپه واسطه نه دفع کولای نودېخوانی وخت دراهبانوخلوت خانی اودنصاراً اويهودو عبادتخانی اوپه دې اوس وخت کې مسجدونه په کوموکې چی اللهﷻ ډير يادېږی ټول به نړيدلی وای اوربنتيا هم اللهﷻ مرسته کوی دهغه چاچی دهغه ددين مرسته کوی بيشکه اللهﷻ زوروراوغالب دی اوموږددوئ مرسته کووکه موږدوئ ته دځمکی پاچهی اوحکومت هم ورکړونوهم دوئ زموږله لاری يوه زره هم نه اوړی لمنځونه کوی زکاتونه ورکوی اوبل چاته د نيکی حکم کوی اوله هری بدی څخه منع کوی اودټولوکاروپايلی داللهﷻپه واک کی دی.

اوبعض علماء قول دادی چی دجهادپه اړه لومړی داآيت نازل سوی دی وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ (۱۹۰)سورة البقرة) اخرجه ابن جرير عن ابی العاليه

اوحاکم په اکليل کې ويلی دی چی لومړنی آيت دجهاد دادی {إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَىٰ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُم بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِي التَّوْرَاةِ وَالْإِنجِيلِ وَالْقُرْآنِ وَمَنْ أَوْفَىٰ بِعَهْدِهِ مِنَ اللَّهِ فَاسْتَبْشِرُوا بِبَيْعِكُمُ الَّذِي بَايَعْتُم بِهِ وَذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ [التوبة: ۱۱۱] ( زرقانی جلد ۱، صفحه ۳۸۷)

---

(۱) دابن عباس رضی الله عنه روايت په مسنداحمداوترمذی نسائی اومستدرک اونوروکې ذکرسوی دی امام ترمذی حسن ورته ويلی دی حاکم وايې چی دبخاری اومسلم په شرط باندی صحيح دی زرقانی وزادالمعاد د ابوهريره رضی الله عنه روايت عبدالرزاق اومستدرک ذکرکړی دی درالمنثور جلد ۴ صفحه ۳۶۴ دعائشه رضی الله عنها روايت په نسائي کې په صحيح سندسره يادسوی دی زرقانی صفحه ۳۷۸ دابوبکر صديق رضی الله عنه دزهری اوسعيدبن جبير رحمه الله ذکر ابوبکررازی جصاص په احکام القرآن کې کړی دی جلد۱، صفحه ۱۲۵ اودمجاهد څخه ترمقاتل پوری تفسيرابن کثيرجلد ۳، صفحه ۳۲۵ کې ذکر دی.

(۲) علامه زرقانی فرمايې چی داآيت په ۱۱ دصفردريم ۳ کال دهجرت باندی نازل سوی دی زرقانی جلد۱، صفحه ۲۷۸ اوديوشميرله خبرودامعلوميږی چی دجهاددآيت نزول ترهجرت يوکال مخکی سوی دی

Maktaba Tul Ishaat.com

## دجهاد اغراض اواهداف او مقاصد !

په دې آیت کې الله ﷻ په کوتاه‌ول دجهاد څه اغراض او هدفونه یاد کړی دی او اشارةً یې دخلکو ددې شک ځواب هم کړی دی چې دوئ وایې : اسلام دجهاد په امرکولوسره دوینی تویولو دروازه خلاصه کړی ده ؟ دځواب لنډیز دادی چې جهاد یواځې په اسلام پوری خاص نه دی بلکې مخکنیوانبیاء علیهم السلام ته هم دجهاد امرسوی وو ځکه که جهاد نه وای نودالله عزوجل دنامه یادول به ګران و و اوټولی عبادت خانې به ورانې اونړیدلی وی اودالله ﷻ دامخکنی طریقه دی چې وخپلو مخلصانوته دجهادکولوحکم کوی ددې دپاره چې دمفسدینواوفتنه اچونکوشراوفساد مخه ونیسی لکه چې الله تعالی فرمایې :

وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَفَسَدَتِ الْأَرْضُ وَلَكِنَّ اللَّهَ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْعَالَمِينَ (۲۵۱) آیت البقرة سورة)

که الله ﷻ یوشمیرخلکودنوروپه لاس نه بندولای نوپه ټوله ځمکه کې به فسادخپورسوی وو مګر الله ﷻ پرټول مخلوق مهربان اوفضل کونکی دی دفتنې او فساددمخنیوی دپاره یې دجهاداجازه ورکړی ده ، *کندزګی ست درکعبہ تی:::::::: اګرچوب حاکم نباشد زپلی*

په دې آیاتوکې دجهاله غرض اوهدف پرته دجهادعلت هم بیان سوی دی چې صحابه کرام ﷺته ولی دجهادامروسو هغه داچې په دوئ باندی رنګارنګ ظلم اوتیری وسو اوپرته له څه زیان رسولو اوبی له څه وجې له خپلوکوروو‌شړل سو یواځې له دې امله وایستل سو چې دوئ ویل زموږ رب الله ﷻ دی اودجهادامریواځې دمکی د مشرکینوله ظلم اوتیری څخه دخلاصون دپاره نه بلکې هدف داووچې ددوئ مرسته اوساتنه وسی وَإِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ (۳۹آیت الحج سورة) اویقیناً الله تعالی ددې بیوزلو اوبی اسری اوبی مال اودولت خلکوپه بری اوکومک باندی واکمن دی .

اوقادرمطلق ددې واک لری چې ځمکه دوئ ته په لاس ورکړی اودخپلواحکامو دجاری کولواونافذولوقدرت ورکړی ددې دپاره چې په ځمکه باندی له واکه وروسته په خپله هم په ځان اومال سره دالله ﷻ عبادت اوبندګی وکوی لمنځونه وکوی اوزکوة ورکړی اونوروته هم دښوخبروحکم کوی اوله بدوخبروڅخه منع کوی یعنی وکوموخلکوته چې موږ دجهادامرکړی دی اوددوئ دمرستی اوساتنی ژمنه موکړی ددوئ شان دادی چې تروا‌کمن کیدو وروسته به ددنیادپاچهانوپه څیر په عیش اوعشرت نه اخته کیږی بلکې په ځان اومال به پوره دالله عزوجل امر منی اونور.خلک به هم وسیده لاری ته رابولی دښوخبروحکم به کوی اوله بدوخبروڅخه به منع کوی لنډه داچې په خپله هم پوره دښوخویوڅښتنان دی اونوروته هم دښواخلاقوښوونه کوی په خپله به هم پرسمه لار روان وی اونوروبه ته هم سمه سیده لاروربنیی داغوره اوښه خویونه په خلفاء راشدینو کې په پوره معنی موجودوو اوڅنګه به نه وو څوک چې الله ﷻ داسمانی پاچهی دپاره

Maktaba Tul Ishaat.com

غوره کړی وی دهغه دپاره داصفات په کاردی لکه چی عثمان غنی ﷛ فرمایلی دی چی په دې آیت کې الله ﷻ دخلافت اوواکمن کولومخکې ددوئ ستاینه اوصفت کړی دی چی دوئ به ترخلافت اوپاچهی وروسته هم لمنځونه کوی ،زکوة به ورکوی خلک به ښو اخلاقوته رابولی اوله بدوخبرواوکاروڅخه به منع کوی اوداسی نورصفات چی تیرسو .

## جهاد څه ته وايي ؟

دجهادلفظ له جُهدڅخه جوړدی جهد معنی طاقت یعنی خپل ټول توان اوطاقت داعلاء کلمة الله لپاره وکاروی نه دمال اودولت دپاره اونه دقومیت دپاره نه دتربرګلوی دپاره اونه دوطن دپاره اونه دغښتلیاد ښکاره کولودپاره اونه د دلاوری دپاره اونه دپاچهی دفراخی دپاره بلکې یوائې اویوائې دالله ﷻ دکلمه دلوړوالی دپاره خپل پوره توان اوطاقت داوبوپه څیر ویوځای ته ورسوی ودې ته دشریعت په اصطلاح کې جهاد وایې .اعلاء کلمة الله یعنی دالله ﷻ کلمه (دین ) لوړول که مقصود نه وی بلکې مال یادولت هدف وی یاقطع نظر دحق اوباطل څخه دهیواد اوقوم ڎساتنی دپاره یادخپلی غښتلتیا دښکاره کولودپاره وی نودالله ﷻ اودرسول ﷺ په نزد دغه جهادنه بلکې یوعام جنګ دی ځکه جهادخوهغه دی چی یوائې دالله ﷻ درضاء اوخوشالی دپاره وی ددنیااوځان غو ښتنی اونوروراغراضو اومقاصدو له شبهی څخه هم پاک وی

لنډه داچی یوائې دالله ﷻ دمنونکودالله ﷻ له باغیانوسره یوائی دالله ﷻ څخه دسرغړونی په وجه جنګیدلواوپه دغه لاره کې قربانی اوسرښندلوته جهاد وایې په دې شرط چی هغه قربانی اوسرښندنه به یوائی ددې دپاره وی چی دالله ﷻ کلمه لوړه سی ، اودهغه احکام په ځمکه کې نافذسی اوددنیاهیڅ ګټه مقصود نه وی داسی قربانی اوسر ورکولوته په اسلامی شریعت کې جهاد وایې.

که دچاهدف دمال لاسته راوړل یاخپل نوم لوړول وی یاله اسلام پرته دقوم اوهیوادساتنه هدف وی نوپه شریعت کې ودې ته جهادنه بلکې جنګ ویل کیږی لکه چی دابوموسی اشعری ﷛ څخه روایت سوی دی چی له رسول الله ﷺ څخه داپوښتنه وسوه چی یوسړی کله ددلاوری ښکاره کولودپاره جنګیږی اوکله دقومی غیرت اوساتنی دپاره جنګیږی اوکله دشهرت اوځان ښودنی دپاره جنګیږی په دوئ کې کوم یودمجاهدفی سبیل الله مصداق دی ؟ نبی کریم ﷺ وفرمایل : مَنْ قَاتَلَ لِتَكُونَ كَلِمَةُ اللهِ هِيَ الْعُلْيَا فَهُوَ فِي سَبِيْلِ الله (بخاری)

څوک چی یوائی اویوائې ددې دپاره وجنګیږی چی دالله ﷻ کلمه دین لوړسی عزتمندسی نوهغه دالله ﷻ په لارکې رښتینی مجاهددی

امام بخاری په صحیح بخاری کې یوباب راوړی دی په نامه د(باب لایقال فلان شهید) یعنی دچاپه اړه په پریکنده ډول دا نه سی ویل کیدای چی فلانی سړی شهیدسو ځکه چی دنیت

اوخاتمی حال هیچاته معلوم نه دی او په همدې باب کې یې یوه پیښه بیان کړی ده هغه داسی چې په یوه غزاکې نبی کریم ﷺ له مشرکینو سره جګړه وکړه نود قزمان په نامه یو سړ ی دصحابه کرام ﷺ په ټولی کې وو خوپټ منافق وو هغه په دې جنګ کې د مشرکینو سره ښه مقابله وکړه اوډیره دلاوری یې خلکوته ښکاره کړه سهل بن ساعدی ﷺ وویل یارسول الله ﷺ (ماأجزامنا الیوم احد کماأجزأفلان) نن په موږکې هیچادومره جنګ نه دی کړی لکه څومره چې فلانی وکړ .رسول الله ﷺ چې داخبره واوریده وې فرمایل (اماانه من اهل النار) خبردار چې داسړی دوزخی دی دې جنګ نورهم دوام وکی په پای کې داقزمان نامی سړی سخت ژوبل سو اودزخمو دتکلیف دنه راوړوله کبله یې ځان وژنه وکړه .

حافظ عسقلانی (۱) ددې حدیث په شرح کې فرمایې : چې ددې حدیث له ترجمة الباب سره مناسب دادی چې دې سړی دالله ﷻ دپاره جنګ نه ووکړی بلکې دقوم دپاره جنګیدلی وو دقومی غیرت په بنایې سخت جنګیدلی وو په دې وجه د ته شهید نه ویل کیږی انتهی کلامه ) له دې څرګنده سوه چې، کوم سړی چې دنبی ﷺ په ساتنه کې دکافرانو سره وجنګیږی اودالله ﷻ دپاره نه وی بلکې دقوم اووطن دپاره وې نودغه سړی ته مجاهد اوشهید نه ویل کیږی داخوپریږده چې له قومی اووطنی وروڼوسره ملګری سی اوداسلام دلښکرپه مقابله کې وجنګیږی هغه ته به څنګه مجاهد یاشهید وویل سی (۲)

حافظ بدرالدین عینی لیکی چې دجنګ ډګر ته ترټولو مخکې داسړی یعنی قزمان ووتی اوترټولومخکې ده پرمشرکینوباندی غشی وویشتل اوډا ناره یې وکړه (یاآل اوس) اې داوس قبیلی خلکوراسی دخپل حسب اونسب اوقبیلی اوقوم ساتلودپاره وجنګیږی ، قتادة بن النعمان ﷺ چې کله پردې سړی باندی تیرسو نودده حالت ډیر نازک وو ده ورته وویل (هنیالک الشهادة) اې قزمان دشهادت دې مبارک شه . قزمان داخبره واوریده په ځواب کې ورته وویل (انی والله ماقاتلت علی دین ماقاتلت الا علی الحفاظ )قسم په الله ﷻ ماددین اسلام دپاره جنګ نه دی کړی مایواځی دخپل قوم اوقبیلی دساتنی دپاره جنګ کړی دی ددې مطلب دااووتی چې دقوم اووطن دپاره جنګیدل اوپه دې لاره کې وژل کیدلوسره سړی ته مجاهداوشهیدنه ویل کیږی بلکې یواځی دالله ﷻ په لاره کې دالله ﷻ دپاره چې څوک دالله ﷻ له دښمنانوسره وجنګیږی اوپه هغه جنګ کې ووژل سی هغه وخت وداسی چاته شهیداومجاهدویل کیږی .

---

(۱) دحافظ عسقلانی اصلی عبادت داسې دی : انهم شهدوا حجانه فی امرالجهاد فلوکان قتل لم یمتنع ان یشهدوا له بالشهادة وقدظهرمنه انه لم یقاتل لله وانما قاتل غضبالقومه فلایطلق علی کل مقتول فی الجهاد انه شهید لاحتمال ان یکون مثل هذا (فتح الباری جلد ۶، صفحه ۶۶ کتاب الجهاد باب لایقال فلان )

(۲) لکه نن چې په افغانستان کې دامریکامزدوران دقوم اوهیوادپه نامه جنګیږی پرچاپې دملی اردونوم ایښي اوپرچاپې دملی پولیس اوډیربدیې اربکیان دی دوئ دوطن اوقومیت پربنیاد جنګیږی (اللهم عذبهم بایدینا آمین (حمدالله زابلی )

Maktaba Tul Ishaat.com

قزمان تردی وروسته ځان وژنه وکړه نبی کریم ﷺ وفرمایل (ان الله لیؤید هذا الدین بالرجل الفاجر) ربښتیا هم کله ناکله الله ﷻ د فاجر او کافر په ذریعه هم د دین تائید او ټینګ والی کوی دا روایت عمدة القاری جلد ۶، صفحه ۶۳۱ باب لایقال فلان شهید کښ ذکر سوی دی.

وَمَا أَصَابَكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ فَبِإِذْنِ اللَّهِ وَلِيَعْلَمَ الْمُؤْمِنِينَ (١٦٦) وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ نَافَقُوا وَقِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا قَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوِ ادْفَعُوا (١٦٧) آیت آل عمران سورة)

ژباړه: او تاسو ته چی کوم غم ورسیدی په هغه ورځ چی دوه ډلو یعنی کافرانو او مسلمانانو مقابله وسوه یعنی د اُحد ورځ نو هغه د الله ﷻ په حکم سره وسو او په هغه کښ حکمت داوو چی مخلص مؤمنان اومنافقان سره بیل سی ځکه د مصیبت په وخت کښ اخلاص او نفاق ښکاره کیږی او په دې ورځ منافقانو ته داوویل سو چی راسی د الله ﷻ په لاره کښ د الله جل جلاله د پاره وجنګیږی او که د الله ﷻ په لاره کښ نه جنګیږی نو د خپل قوم د ساتنی د پاره د خپل قوم او وطن او کورنۍ او اولاد و د ساتنی د پاره د دښمن دفاع وکوی ځکه که دښمن کامیاب سو نو په بدله اخیستلو کښ د مؤمنانو او منافقانو تو پیر نه کوی د عامو مسلمانانو په څیر به تاسو ته هم زیان ورسیږی دا آیت د رئیس المنافقین عبدالله بن ابی بن سلول په اړه نازل سوی دی دا حد په غزاکی مسلمانانو د الله ﷻ د پاره جنګ وکی او عبدالله بن ابی او نورو منافقینو چی کوم جنګ وکی نو هغه یواځي د قوم او وطن او غیرت په نامه او د دښمن د دفاع په وجه دوئ وجنګیدل، له دې ښکاره معلومه سوه چی د قوم او وطن د پاره د دښمن د دفاع کولو نوم جهاد نه دی په آیت شریف کښ چی د قَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوِ ادْفَعُوا امر سوی دی د لته جنګ کول د دفاع کولو مقابل ګرزیدلی ده د دې مطلب هغه دی کوم چی موږ وړاندی بیان کی

په صحیح بخاری کښ له عبدالله بن عباس ﷺ څخه روایت سوی دی چی څه مسلمانان د بدر په جنګ کښ د مشرکینو د شمیر زیاتولو د پاره د مکی له قریشو سره د رسول الله ﷺ په مقابله کښ راووتل او د بدر په جنګ کښ د امسلمانان د کافرانو په فوځ کښ شریک سو د صحابه کرام ﷺ په لاس ووژل سول نو د دوئ په اړه دا آیت نازل سو

إِنَّ الَّذِينَ تَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ قَالُوا فِيمَ كُنْتُمْ قَالُوا كُنَّا مُسْتَضْعَفِينَ فِي الْأَرْضِ قَالُوا أَلَمْ تَكُنْ أَرْضُ اللَّهِ وَاسِعَةً فَتُهَاجِرُوا فِيهَا فَأُولَئِكَ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَسَاءَتْ مَصِيرًا (٩٧) سورة النساء)

په تحقیق سره د کومو خلکو چی فرشتو روح قبض کی په داسی حال کښ چی دوئ پر خپلو ځانو ظلم کړی وو نو دوئ ته فرشتو د رټنی او رزورونی په ډول وویل چی تاسو په کوم حال کښ واست دې ظالمانو وویل چی موږ د کفر په ځمکه کښ وو او دوئ تر لاس لاندی مجبوره وو فرشتو ورته وویل چی آیا د الله ﷻ ځمکه فراخه نه وه چی تاسو خپل وطن پری ایښي وای او د داسی خلکو د اوسید و ځای جهنم دی او دا ډیر بد ځای د بیرته ورتلو دی.

دا آيت چې دکوموخلکوپه اړه نازل سو دوئ که څه هم مسلمانان وو مګردقوم اووطن په نامه يې داسلام مقابله وکړه اودقوم اووطن دکافرانوپه لښکرکې دمسلمانانودجنګ دپاره راووتل (اعاذناالله من ذلک)

**خلاصه دکلام دادی** :چې داسلامي قانون دتنفيذلپاره چې کوم جنګ وسی دهغه نوم جهاددی اودوطن دکافرانوپه ملګری کې له نوروسره پرته داسلامي قانون دلحاظ ساتلودوطن دآزادی دپاره دجنګ کولونوم هيڅ کله جهادنه دی انبياء عليهم السلام دخپل وطن له کافرانوسره يووخت نه اتحادکړی دی اونه يې له دوئ سره ګډ حکومت جوړکړی دی بلکې خپل ملګری يې له ځان سره کړی دی اودخپل قوم دکافرانوڅخه بيل يې دځان دپاره داوسيدو ځای جوړکړی دی اودجهاد تياری يې کړی دی اوترټولومخکې يې په خپل قوم باندی حمله کړی اوهغه يې فتح کړی دی هررسول ترټولومخکې دخپل قوم دکافرانوسره جهادکړی دی دنوروپرديوقومودکافرانوسره وروسته جهادسوی دی لکه چې الله تعالی فرمايي :

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قَاتِلُوا الَّذِينَ يَلُونَكُمْ مِنَ الْكُفَّارِ وَلْيَجِدُوا فِيكُمْ غِلْظَةً وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ (التوبة آيت ۱۲۳)

درسول الله ﷺ ټولی غزاګانی لومړی له خپل قوم اوخپلوخپلوانوسره وی له پرديوخلکو اونوروقوموسره نه وی دبدرپه غزا کې مهاجرينو ﷺ مخامخ چاد پلار چادزوی اوچا دورور اوچاداکا اوچادماما جګړه وکړه اوعامه خپلوی خودټولوترمينځ وه خوله ټولوسره يواځې دالله ﷻ اودهغه درسول ﷺ اودهغه ددين دپاره صحابه کرامو ﷺ توره له تيکی ايستلی وه (رضی الله عنهم ورضوا عنه) ايمان دداسی عشق نوم دی چې ترهغه دليلي اومجنون ټول داستانونه قربانيږی اوقرآن اوحديث چې دهجرت له فضائلوډک پروت دی دهجرت هدف همدادی چې دالله ﷻ اودهغه درسول ﷺ دپاره خپل مور اوپلارا وښځه اوبچيان اوخپل خپلوان ټول پريښودل سی دقوم اووطن خوهيڅ يادونه مه کوه صحابه کرامو ﷺ چې کله هجرت وکړنودچادږوند ملګری چې کفرته پراسلام ترجيح ورکړه اودکفرپه حالت کې يې دقوم اووطن استوګنه خوښه کړه نوهغې ته به يې طلاق ورکړښځه بچيان پيسی قدرت اوکور اوهرڅه يې پريښودل اودنبی ﷺ تابع سو اودمدينی لاره يې ونيوله رضی الله عنهم وحشرنافی زمرتهم وامانتنا علی حبهم وسيرتهم آمين يارب العالمين)

اې زماخوږوملګرو قوميت اووطن پرستي يوه فتنه دی دبت پرستی څخه وروسته دقوم پرستی اووطن پرستی درجه دی اودکفرٌ دون کفرٍ اوشرکٌ دون شرکٍ اوظلمٌ دون ظلمٍ مصداق دی إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ (سورة الحجرات آيت ۹) إِنَّ الْكَافِرِينَ كَانُوا لَكُمْ عَدُوًّا مُبِينًا سورة النساء آيت (۱۰۱) ودې آياتوته په کتلوسره مسلمانان ټول سره وروڼه دی، اودڅمکی پرمخ ټول کافران يهودا ونصاری مشرکين اودهريين ټول دمسلمانانو ښکاره دښمنان دی .

Maktaba Tul Ishaat.com

**نکته**: الله ﷻ اِنَّ الْكٰفِرِیْنَ په صیغه دجمع وفرمایل اوددې خبرېپ عَدُوًّا مُّبِیْنًا مفرد وفرمایل اَعْدَاءً یې ونه فرمایل ودې ته اشاره دی چې پرمخ دځمکې ټول کافران دمسلمانانو دښمنان دی اوټول په منزله دیوه دښمن دی اوپه منزله دیوه تن دی اوپه دوئ کې یوه ذره تعدد اواختلافه هم نشته

ووالله لقد صدق الله العظیم وانا علی ذلک من الشاهدین والشاهدین والحمدلله رب العالمین

## دقومیت پالونکو لویه غلطي

دقوم پرستو داخبره چې دهیواداووطن اوسیدونکي ټول یوقوم دی دادهغوئ یوه لویه غلطي اوتیروتنه ده ددې دلې یوخاص نظراوخاص عقیده ده څوک چې په دې عقیده او نظریه کې ددوئ هم نظره اوملګری وی اوڅوک چې دنظراوعقیدی مخالف وی هغه ددوئ دښمن دې که څه هم ددوئ پلار یاورور یازوی یااستاذ هم وی

دمشرق اومغرب اوسیدونکی هغه چې ګډه عقیده لری دوئ سره له ډیرلیری والی نژدی اویوبلل کیږی اودوه حقیقي ورونه اودیوه کور اوسیدونکی که مختلف المسلک وی نو هغه دواړه یودبل څخه ډیرلیری دی نوله دې معلومه سوه چې داتحاد دارومدارپر هیواد اوقومیت باندی نه دی بلکې داتحاد معیار اومدار په اتحاد مسلک باندی دی نو که شریعت اتحاد اودآخرت مدار په اسلام اوکفرباندی بولی نوداتعصب اوتنګ نظری ولی ګڼل کیږی دشریعت ټول احکام دهمدې ایمان اوکفرپه ویش باندی مبنی دی مسلمانان اوکافران یودبل وارثان نه دی په همدې اسلامی تعلق سره بلال حبشی ﷺ اوصهیب رومی ﷺ اوسلمان فارسي ﷺ په اسلامی ورورګلوی کې شامل سو اوابوجهل اوابولهب سره له ډیری خپلوی پردی سواودابوطالب په څیر قربانی ورکونکی آکا داسلام دنه منلوپه وجه دجنازی له لمانځه اودمسلمانانوپه هدیره کې له ښخیدلوبې برخې پاته سو نبی کریم ﷺ چې کله دابوطالب په اړه دبښنې ددعاء اراده وکړه نودمنع داآیت نازل سو

مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ وَلَوْ كَانُوا أُولِي قُرْبَىٰ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُمْ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ (سورة التوبه آیت ۱۱۳)

اوترقیامته پوری داحکم پاته دی چې دکافر اومشرک خپل دپاره دبښنې دعا نه ده روا.

## دجهاد آداب!

(۱) کله چې له کوره وزی نودالله ﷻ دنامه په یادولوسره ووزی

(۲) په تکبر غرورلویې سره مه وزی بلکې په عجز سره وزی

(۳) په خپلومینځوکې جنګ جګړی مه کوی دالله ﷻ اودهغه درسول ﷺ خبره ومنی اوهروخت دهغه خبره په نظرکې ولری

(۴) دجنګ په وخت کې ثابت قدم اوسی تیښته مه کوی له صبر اوزغم څخه کاراخلی

Maktaba Tul Ishaat.com

(۵) دجنګ په وخت کې هم دالله ﷻ له ذکر څخه مه غافل کیږئ دچادپاره چې دقربانی اوسرورکولودپاره وتلي یاست دیوی دقیقی دپاره دهغه څخه غفلت مه کوی ..
لکه چې الله تعالی فرمایلي دي :
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا لَقِيتُمْ فِئَةً فَاثْبُتُوا وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ (۴۵) وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ وَاصْبِرُوا إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ (۴۶) وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ خَرَجُوا مِن دِيَارِهِم بَطَرًا وَرِئَاءَ النَّاسِ وَيَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ اللَّهِ وَاللَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ (۴۷) (سورة الانفال)
اې مؤمنانو کله چې دکافرانوله ډلې ستاسومقابله سی نو دلاندی خبروخیال ساتی
(۱) په جهاد کې ثابت قدم اوسیږی (۲) دالله ﷻ ذکر ډیر کوی ددې دپاره چې دهغه دنامه په برکت سره تاسوبریالی سی (۳) اوپه هرکارکې دالله ﷻ او دهغه درسول ﷺ پیروی کوی (۴) په خپل مینځ کې جګړی مه کوی ځکه په دې سره تاسو بیغیرت کیږی اوستاسوهیبت اودبدبه ختمیږی (۵) دهغه کافرانوپه څیر مه کیږی کوم چې دبدرپه دې پیښه کې دخپلو کوروڅخه په لویې اوځان ښوونه سره راووتل اوخلک دالله ﷻ له لارې منع کوی اوالله تعالی ددوئ پر کاروچاپیردی .
(۶) په خپل ډیروالی اوسازوسامان باندی هیڅ کله غرور مه کوي اودلږ والی څخه هیڅ کله مه بیریږی په هرحال کې پر الله ﷻ باندی اعتماد اوبروسه لری دبری اونصرت مالک یواځي اویواځی دالله ﷻ ذات وګنی لَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ فِي مَوَاطِنَ كَثِيرَةٍ وَيَوْمَ حُنَيْنٍ إِذْ أَعْجَبَتْكُمْ كَثْرَتُكُمْ فَلَمْ تُغْنِ عَنكُمْ شَيْئًا وَضَاقَتْ عَلَيْكُمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ ثُمَّ وَلَّيْتُم مُّدْبِرِينَ (۲۵) ثُمَّ أَنزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَىٰ رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَأَنزَلَ جُنُودًا لَّمْ تَرَوْهَا وَعَذَّبَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَذَٰلِكَ جَزَاءُ الْكَافِرِينَ (۲۶) (سورة التوبه
په رښتیاهم الله تعالی په ډیروځایوکې ستاسومرسته کړی ده اودحنین په ورځ کله چې تاسوخپل ډیر والی په تکبر اخته کړلاست نوتاسوته ستاسوډیروالی یوه ذره کارهم ونه کی اوځمکه سره له ډیری فراخوالی پرتاسوتنګه سوه بیاتاسوشاته ولاړلاست بیاالله ﷻ خپل آرام اوداد نازل کی په خپل رسول ﷺ باندی اوپرمؤمنانوباندی اوداسی لښکریې راولیږی چې تاسونه لیدی اوکافرانوته یې سزاء ورکړه اوهمدا سزا دکافرانو ده .
(۷) کله چې سپاره سی نودالله ﷻ نعمتونه یادکړئ چې هغه ستاسودآسانتیا دپاره د دسفرداسامان پیداکړی اودا آیت وایاست: سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَٰذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ (۱۳) وَإِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا لَمُنقَلِبُونَ (۱۴) (الزخرف سورة) پاک دی هغه ذات چې تابع کړی دی زموږ دپاره دغه حیوانات اوکه دانه وای نوپه موږکې ددې توان نه وو اورښتیاهم موږټول الله ﷻ ته بیرته ورتلونکي یو
(۸) کله چې لوړځای ته خیژی نو الله اکبر وایاست الله ﷻ ترټولولوړذات دی اوکله چې کښته کیږی نوسبحان الله وایاست چې معنی الله ﷻ له هررنګه کښته والي څخه پاک دی

Maktaba Tul Ishaat.com

(۹) الله ﷻ که په خپل فضل سره بری او کامیابی درنصیب کړه نو دلښکر امیر ته په کار دی چې دمجاهدینو صفونه ودروی او په دې الفاظو سره دالله ﷻ شکر او دهغه حمدا وثنا ووایې او ټول لښکر دې آمین وایې : اللهم لک الحمد لاقابض لما بسطت ولاباسط لما قبضت ولاهادی لمن اضللت ولامضل لمن هدیت ولامعطی لما منعت ولامانع لما اعطیت ولامقرب لما باعدت ولامباعد لما قربت اللهم ابسط علینا من برکاتک ورحمتک وفضلک ورزقک (رواه النسائی او بن حبان)

(۱۰) دفتح او بری وروسته دفخر په ډول مه وایاست چې موږ فتح وکړه بلکې بریٔ او فتح الله ﷻ ته منسوب کوی چې هغه خالص په خپل فضل او رحمت سره موږ ته بری را نصیب کی لکه چې په حدیث کې راغلی دی چې رسول الله ﷺ چې به کله دجهاله خوارا تلی نو دا کلمات دتوحید به دهغه پرژبه جاری وو

لَا إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ آيِبُونَ تَائِبُونَ عَابِدُونَ سَاجِدُونَ لِرَبِّنَا حَامِدُونَ صَدَقَ اللّٰهُ وَعْدَهُ وَنَصَرَ عَبْدَهُ وَهَزَمَ الْأَحْزَابَ وَحْدَهُ (مسلم ، ترمذی)

(۱۱) سپیان او دهغو ځونګوټیان او دسروز سامان لکه باجه ، رباب او داسی نور په قافله کې نه وی درسره ځکه فرشتې له دوئ سره نه یو ځای کیږی (رواه مسلم عن ابی هریرة ﷺ یعنی دعیش او عشرت او مستې هیڅ سامان دې درسره نه وی درنولوستونکو تاسو فکر وکوی چې داسلامی جهاد داسی شان دی چې په ښکاره خو دمجاهدینو لښکر دی خو په پټه دنور السموات والارض (الله ﷻ) دعاشقانو یوه ټولی روانه ده .

## دجهاد اقسام

جهاد څو قسمه دی ډیر قسمونه لری یو قسم دفاعی دی چې هغه ته دفاعی جهاد وایې یعنی دکافرانو یو قوم پرتاسو باندی برید وکوی نو تاسو ددوئ دمخینوی دپاره جنګ وکوی دجهاد دا قسم الله تعالی داسی بیان کړی دی :

وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا إِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ (۱۹۰) آیت سورة البقرة)

دالله ﷻ په لاره کې جنګ وکوی دهغه خلکو سره چې له تاسو سره جنګ کوی او زیاتی مه کوی یقیناً الله ﷻ زیاتی کونکی نه خوښوی ..

أُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظُلِمُوا وَإِنَّ اللّٰهَ عَلٰى نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ (۳۹) الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ إِلَّا أَنْ يَقُولُوا رَبُّنَا اللّٰهُ (سورة الحج)

مسلمانانو ته له هغه کافرانو سره دجهاد او ددوئ دوژلو اجازه ورکړل سوی چې هغه کافران دمسلمانانو سره جنګیږی په دې وجه چې له مسلمانانو سره ظلم سوی دی او بیشکه الله تعالی دمسلمانانو په مرسته باندی قادر دی دوئ له خپلو رکورو څخه پرته له څه وجې ایستل سوی دی پرته له دې بله هیڅ وجه نسته چې دوئ ویل چې زموږ رب الله ﷻ دی

Maktaba Tul Ishaat.com

دجهاد دويم قسم : اقدامي ياتعرضي دی يعنی کله چی دکفر په قوت وغلبی سره د اسلام دآزادی ويره وی نوپه داسی حالت کې اسلام خپلوپيروانوته داحکم کوی چی جهادوکوی ځکه کله چی ددښمنانوله لوری ويره وی نوداحتياط اودين دساتنی غوښتنه داده چی تاسوپه دوئ باندی بريدوکوی دذې دپاره چی اسلام اومسلمانان د کفر اوشرک له فتنی څخه خوندی سی اوپرته له څه ويری په امن اوعافيت سره دالله ﷻ احکام عملی کړی اوهيڅ قوت اوتوان دوئ له خپل ربښتينی دين څخه وانه ړولی سی اوبيرته ونه ګرزی اوهيڅ کافر دالله ﷻ دقانون دجاری کولواونافذولوکې مخه ونه نيسی په داسی وخت کې دعقل اوتدبير اوسياست همداغوښتنه ده چی دخطر تر پيښيدو مخکې بايد دخطرمخه ونيول سی په دې انتظارکښيناستل چی کله داخطرپيښ سی بيابه يې مخنيوی وکوو داديره لويه کم عقلي اوناپوهي ده لکه چی دزمری او پړانګ ترحمله کولومخکې دهغه وژل اودمار اولړم ترچيچلومخکی دهغه وژل ډير لوړتدبير اوهوښيارتيادی که چيری غله اودرنده ګان په يوه زنګله کې يوځای سي نودعقل اوپوهي غوښتنه داده چی مخکې تردې چی دوئ ښارته راسی بايد دوئ په هم هغه زنګله کې ووژل سی ددرندګانوپه وژلو سمدستي لاس پوری کول دعقل غوښتنه ده

لکه چی الله تعالی فرمايې :

فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ [التوبة:۵] مَلْعُونِينَ أَيْنَمَا ثُقِفُوا أُخِذُوا وَقُتِّلُوا تَقْتِيلًا (۶۱) آيت الاحزاب)

په دې آياتوکې دکافرانودوژلوامرسوی يعنی دوئ دزنګلی ځناوروپه شيرپه هرځای کې ووژنی ددوئ دمخنيوی فکر کول اوپه دې فکرپريښودل چی کله دادرنده ګان زموږ پر يوه ځای حمله وکوی نو هغه وخت به موږ ددوئ مخنيوی کوو داسی فکر اوتدبير دهوښيارانو په نزدښکاره کم عقلي اوناپوهي ده دالله ﷻ په دې ارشادسره :

(وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلَّهِ فَإِنِ انْتَهَوْا فَإِنَّ اللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ بَصِيرٌ (۳۹) آيت. الانفال)

په دې ارشادکې دادويم قسم جهادمراددی يعنی اې مسلمانانو تاسودکافرانو سره تر هغه وخته جهاد اوقتال کوی چی دکفرهيڅ فتنه پاته نه سی اودالله ﷻ دين ته پوره واک وريه برخه سی په دې آيت کې دفتنی څخه دکفر قوت اودبدبه مراددی او وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلَّهِ څخه ددين لوړوالی اوغلبه مراددی لکه چی په بل آيت کې (لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ) يعنی دين اسلام ته دومره غلبه اوقوت حاصل سی چی دکفر دفتني اوويری بالکل خوندی سی اوس نودين اسلام ته دکفرله فتنې څخه څنګه داد اواطمينان حاصليدای سی ددې اطمينان دريې صورتونه دی

Maktaba Tul Ishaat.com

(۱) یوصورت دادی چی کفارد مسلمانانو مخ ته سلاح وغورزوی او د مسلمانانو ترلا
لاندی سی او جزیه ومنی او د اسلامی حکومت ترلاس لاندی او سیدل غوره کې یا د جزیه
پرځای د مسلمانانو مریان سی
(۲) دویم صورت دادی چی کافران له مسلمانانو سره د امن معاهده لاسلیک کړی
(۳) دریم صورت دادی چی کافران له مسلمانانو څخه امن او پناه وغواړی او دوئ د
مسلمانانو په پناه کې استوګنه غوره کړی نوله داسی کافرانو سره د جهاد حکم نسته په
شریعت اسلامی کې د جهاد حکم له جګړه کونکو کافرانو سره سوی دی دذمیانو او
مستأمنینو کافرانو حکمونه جلا دی ،کافران که په اسلامی حکومت کې اوسیږی دوئ
د اسلام او عدالت اوسیمی په احکاموکې د مسلمانانو سره برابر دی د دوئ د ځان او مال
او عزت ساتنه پر مسلمانانو او اسلامی حکومت فرض ده په دې شرط چی دغه کافران
غداری او پټ چلونه جوړ نه کړی او د دین دښمنان جګړه ماران او مستأمنین سره بیل دی
د دوئ په احکاموکې فرق د ټولو عاقلانو په نزد منل سوی حقیقت دی .

## د جهاد مثال

جهاد داسی مثال لری لکه د چاپر لاس چی د ناسور دانه وخیژي نو لومړئ خو باید مرهم
باندی کنبیږدی چی د مرهم په اینبودلو سره هغه زخمونه ووزی ، که په دې نه سوه جوړ
نو بیا په دویم درجه کې ښکر لګول دی باید ښکر ولګول سوی او په ښکر سره یې زخمونه
ووزی که په دې هم نه سی جوړه نو په دریم ځل ډاکټر راولا ړیږی او دا اندام لاس وی که
پښه داغو څوی د دې د پاره چی نور اندامونه ځنی خراب نه سی او د دې دانی تأثیر ونورو
ته اندامو ته ولاړ نه سی په دې صورت کې ټول خلک د دې ډاکټر منته کوی او ښه لوړ فیس
ورکوی او ټول عمر د ده صفت کوی چی ده اندام پریکړی خو نور اندامونه یې له خرابیدو
وژغورل او هیڅوک د ډاکټر و دې کار ته وحشیانه او ظالمانه کار نه وایې ؟ هم دغه مثال
د روحانی طبیبانو د تداوی او علاج دی لکه انبیاء او رسولان علیهم السلام دوئ هم لومړی د کفر
پردانو باندی د وعظ او نصیحت مرهم ایږدی که په دې سره جوړ نه سو او د اندام د
جوړید و امید ختم سی او د اویره هم وی چی دا ناروغی د بدن نورو اندامو ته هم ځی یعنی
ایمان لرونکي هم زیانمنه وی نو بیا دا اندام پریکوی د دې د پاره چی نور پاته اندامو د دې
اندام له شره خوندی سی او دا خرابه ماده پر مختګ ونه کوی .

**دویم مثال** : د غلوا و لوټمارانو مخنیوی د حکومت له فرائضو څخه دی که یې مخنیوی نه
وسی نو د حکومت نظام ختمیږی ؟ دغه مثال د ایمان د دولت د غلوا و دا رمارانو دی کله
چی دوئ غواړی چی زمو ږ څخه د ایمان او حق سرمایه لوټ کړی او د دې کار خوښونکی
وي چې معاذ الله اهل حق هم د خپل ځان په څیر غله او دا رماران او قاتلان یعنی کافران

Maktaba Tul Ishaat.com

جوړکړی او دالله ﷻ دمنونکوله نوم لړه ددوئ نوم لیری کړی او دباغیانو په ټولی کې شامل کې نوله داسی خلکوسره هم جهادکول عین حکمت او عین مصلحت دی بلکې فرض او واجب ګرزی او دشریعت دلوازمو او فرائضو څخه کیږی او ددې غلو او داړمارانو بیخ باید وایستل سی

## دجهاد اصلی هدف او مقصد څه دی ؟

دجهاد په حکم سره دالله ﷻ دا اراده نه دی چی په یو څل ټول کافران دمرګ په کنده کې واچوی بلکې مقصود دادی چی دالله ﷻ دین په دنیاکې حاکم سی او مسلمانان په عزت سره ژوند تیر کړی او په امن او سلامتیا سره دالله ﷻ عبادت او بندګی وکوی دکافرانو څخه څه ویره نه وی چی ددوئ ودینی امورو ته څه زیان ورسوی .

اسلام دخپلو دښمنانو دهسی وجود دښمن نه دی بلکې ددوئ دداسی دبدبې او غلبې دښمن دی چی دا سلام او مسلمانانو دپاره دویری باعث وی ددنیا پرمختللی او متمدن قومونه هم داخبره منی چی دخپل ځان او مال او عزت او ناموس دساتنې دپاره جنګ کول دانسان فطری حق دی او یو عزتمندانه فکر او دلاوره خیال دی مګر موږ په دې نه پوهیږو چی دمسلمانانو په حق کې له دې حق ولی سترګی پټیږی ددنیا هرپرمخ تللی ښاری سیاست مداران او ډلی هرناروا او روا دروغ او رښتیا چل او خطاایستنه هرڅنګه چی کیدای سی دخپل واک دپاره کوی او دخپلو مخالفینو دماتولو لپاره چی کومه لاراو طریقه په لاس ورځی هغه کاروی ورته سیاست او تمدن او پرمختګ وایې مګر که حق او حقانیت په روا طریقه او ډیر عدل او انصاف سره پرباطل باندی واک غواړی نو دغرب ډیموکراسان بیاودې ته تعصب او مذهبی لیونتوب او ترهګری وایې سبحان الله په کوم حق دین کې چی په خپلو دښمنانو باندی دروغ ویل او په دوئ باندی تورپوری کول او پردوئ باندی ظلم او تیری کول حرام ګڼل سوی او ددنیا ځان مال او عزت او شرافت ددوئ لومړنی فریضه او مقصددی دهغه په لوړوالی او غلبې او دهغه په حاکمانه واک باندی همدا ډیموکراسان او سیاسی غله او داړماران ولی ګوت نیونی کوی دوئ د حق دین په عادلانه کوښښ کې هروخت خپله ژبه کاروی

داسلامی جهاد مقصددادی چی رښتینی عدل او برابری په دنیاکې راسی او داروشن فکران او دلی ټپلی دنړۍ امن خراب نه کی دکوم جنګ مقصدچی دعدل او برابری انصاف او امانت او رښتینولی ساتنه او درشوت غلاچور او تالان بدکارۍ او زناکارۍ او نوروبدو خویو او بی حیایۍ او دټولو بدوکارو بیخ ایستل وی داسی جنګ به بربریت ظلم او تیریٔ نه بلکې اعلی ترین عبادت دی او دالله ﷻ پرمخلوق باندی بی پآیه شفقت او مهربانی دی .

Maktaba Tul Ishaat.com

اوپه قرآن کریم کې چې دجزیه کوم حکم سوی دی دهغه مقصد هم همدادی چې دکفر او باطل زورختم سی اودحق اوعدل زوراوواک ته باطل پرګوندوسی دجزیه په دې آیت کې
حَتّٰی یُعْطُوا الْجِزْیَةَ عَنْ یَّدٍ وَّهُمْ صَاغِرُوْنَ] } [التوبة: ۲۹ آیت]
له صاغر څخه دغه رنګه ذلت اوسپکوالی مراددی اوورداسی جزیه ورکونکوته دشریعت په اصطلاح کې ذمی اومعاهدوایې ذمی اومعاهدپه دې وجه ورته وایې چې الله ﷻ اودهغه رسول ﷺ ددوئ دمال اوځانودخوندینی ذمه واری اخیستی ده

## اسلام اوزور!

(۱) جهاددې لپاره نه دی چې خلک په زورپه اسلام کې داخل سی بلکې داسلام دعزت اوناموس دساتنی لپاره دی اودنړی هیڅ یوقوم او هیڅ یومذهب بیله حکومت دخپل ځان ساتنه نه سی کولای ، داسلام دښمنانواسمان اوځمکه پرسر اخیستی په اوږبه اوقلم اوراډیواوټلویزون له هری لاری داداندوره خپروی چې اسلام دتوری په زور خپورسوی دی دوئ په دې نه دی خبرچې په شریعت کې مسلمان هغه سړی ته ویل کیږی چې په خپله خوښه اومینه اوشوق سره داسلام دحقانیت اقرارپه ژبه اوپه زړه دهغه تصدیق وکوی اوکوم سړی چې دڅه طمعی له امله یادویری له کبله اسلام یوازې په ژبه ومنی اوپه زړه کې دهغه تصدیق نه لری نوهغه سړی ته په شریعت کې مسلمان نه ویل کیږی بلکې منافق دی اوښکاره خبره دی چې داسی عقیده اوپوره باورداسلام نه بیلیدونکی جزء دی بلکې داسلام عین حقیقت دی په زوراوجبر سره نشی حاصلیدای اونه په کوم ترغیب اوترهیب سره اونه په څه طمعه اوتیروتنه سره لاس ته راتلای سی ژبه که څه هم په زور اوجبر دیو شئ اقرارکولای سی مګرزړه ددې هغه وخت تصدیق کوی چې کله هغه ته په ټینګو دلائلودهغه شئ حقانیت ښکاره سی ددنیاټول ځواکونه که دا وغواړی چې په زوره دچا زړه دادمن کې نوداممحال اوناشونی کاردی په تبر. غیښی ، چاړه اوتوره ټانګ اوټوپک سره هیڅ عقیده په زړه کې نسی ننوتلای اوله دې ښکاره حقیقته هیڅوک هم انکارنه سی کولای نواې پرمخ تللیونړیوالواوای روشنفکرانودیموکراسانوستاسوداوینا چې اسلام دتوری په زورخپورسوی دی بیخی بی بنسټه اوبی اساسه اوبشپړه غلطه ده.
(۲) صحابه کرامو ؓ دمکی دکافرانودلاس څخه پرلپسی دیارلس کاله رنګارنګ غمونه اودردونه پرځان یوړل ، مور ، پلار ، خپل خپلوان ټول یې داسلام له کبله پریښودل ، ددې خبری ښکاره دلیل دی چې هغوئ اسلام په ډیرخوشالی اومینه اوشوق سره قبول کړی وو اوداسلام خوند اوخوږوالی ددوئ په زړوکې داسی ننوتلی وو چې ددنیا ترټولو ترخه غمونه ددوئ دپاره خواږه وو اودومره خواږه چې ځان اومال هرڅه یې پر ځارکړه ای داسلام دښمنانوزه له تاسوپوښتم چې کوم شئ په زوراجبراوپرغاره باندی په توره اېښودوسره ومنل سی دهغه حالت داسی وی ؟

(۳) داسلامی شریعت مقصداوهدف دادی چی خلک په خپله خوښه داسلام احکام ومنی ددې دپاره چی ثواب اودآخرت خلاصون پرهغه باندی مرتب سی بنده داختیاری ایمان مکلف دی دالله ﷻ اودهغه درسول ﷺ په نزد هغه ایمان اواسلام معتبردی چی دزړه له تله وی دجبر اودزور ایمان ته هیڅ اعتبار نسته په دې وجه دالاربنود نه موږته سوی ده
وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَآمَنَ مَنْ فِي الْأَرْضِ كُلُّهُمْ جَمِيعًا أَفَأَنْتَ تُكْرِهُ النَّاسَ حَتَّى يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ (سورة الیونس آیت ۹۹)
که الله ﷻ غوښتی نودټولی ځمکی خلکوبه ایمان راوړی وای آیاته په خلکوباندی زورکولای سی چی دوئ ټول ایمان راوړی
وَقُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيَكْفُرْ (سورة الکهف آیت ۲۹) څوک چی غواړی ایمان دی راوړی اودچاچی زړه غواړی کفردی خوښ کی حق ښکاره دی زورته هیڅ اړتیانسته.
(۴) رسول الله ﷺ چی څه وخت دنبوت اعلان وکړ اوخلک یې اسلام ته راوبلل په هغه وخت کې یواځی وو هیڅ یو حکومت اوپاچهی دهغه پلوی نه وو نه یې په لاس کې توره وه چی په هغې یې څوک ویرولی وای دنورو خلکوبه څه درته وایم دخپلی کورنۍ خلک چی دهرسړی فطری مرسته کونکی وی هغه هم درسول الله ﷺ دښمنان اودوینوتږی وو دظلم اوتیری هیڅ داسی نوعه پاته نه سوه چی دهغه تجربه یې پررسول الله ﷺ اودهغه پرصحابه‌ﷺ باندی نه وی کړی که الهی وحی درسول الله ﷺ تسلی نه کولای نودهغو اوغمواودردوپیښوبرداشت تقریباً امکان نه درلودی په داسی حالت کې څنګه زور اوجبرامکان لری هیڅ کیدای نه سی چی ده دې پربل چازور رواستلای وای ؟
(۵) له بعثت وروسته په مکه مکرمه کې دیارلس کاله هغه ﷺ واوسیدی په دې وخت اوپه دې حالت کې په سلهاوو قبیلی په اسلام کې داخلی سوی، لکه ابوذرغفاری رضی الله عنه داسلام په لومړیو شپو ورځو کې مسلمان سو کله چی بیرته خپلی سیمی ته ولاړی نودده په بلنه سره دغفارنیمه قبیله مسلمانه سوه ، اوترهجرت مخکې درې اتیا نارینه اواتلس میرمنی چی په اسلام مشرف سوی وو دمکی دکافرانو له لاسه په تنګ سو حبشی ته ولاړو هجرت یې وکی نجاشی دحبشی پاچادجعفرطیار رضی الله عنه دخبرو په اوریدوسره په اسلام مشرف سو ترهجرت مخکې دمدینی اویا ۷۰ کسان په منی کې درسول الله ﷺ په لاس مبارک باندی بیعت وکړ اودمصعب بن عمیر رضی الله عنه په دعوت اوبلنه په مدینه منوره کې دبنی عبدالاشهل قبیله په یوه ورځ کې ټوله په اسلام مشرف سوه او وروسته نورپاته انصارهم په اسلام مشرف سو .
داټولی قبیلی اوخلک دجهاددحکم ترنازلیدومخکې مسلمانان سوی دی او ابوبکر صدیق رضی الله عنه اوعمرفاروق رضی الله عنه اوعثمان غنی رضی الله عنه اوعلی بن ابی طالب رضی الله عنه داهغه خلک دی چی څلورکونجه دنیاته یې اسلام ورسوی داسلام دازمریان دجهاد دآیت ترنازلیدو مخکې په اسلام مشرف سوی دی .
(۶) دنجران اوشام نصاری چامجبوری کړی وو چی ددوئ هیئتونه به راتلو اودرسول الله

Maktaba Tul Ishaat.com

ﷺ په خذمت کې به حاضریدل اوپه اسلام به مشرف سو له هرلوري دهیئتولړي جاري وه هیئتونه به راتلل دنبی کریم ﷺ په خذمت کې به حاضریدل او اسلام به یې قبولوی زور خوپریږده نبی کریم ﷺ خودویٔ ته یوځوک ور لیږلی هم نه وولکه چې دابیان به وروسته راسی دوفدو یاپلاروپه بیان کې . ان شاء الله العزیز .

(٧) جهاد تردین اسلام پوری ځانګړی اوخاص نه دی بلکې دمخکنیو انبیاء علیهم السلام په شریعت کې هم جهاد وو نوکه داسلام دترقي اوخپراوی سبب یوائی جهاد وی نوپه نورو ادیانوکې خوهم جهادوو هغه ولی په داسی تیزی سره خپاره نه سول په تاریخ کې داسی دیر مثالونه سته چې دواک په وخت کې دیهود اونصاراووپاچهانو هریوه خپل دخپل مخالف لوری عام وژنه کړی ده .

(٨) اسلامی پاچهانوکه خلک په اسلام مجبوره کولای یایې هغه چلونه اوفریبونه دوکی کولای لکه نن چې یې غربیان دعیسویت دتبلیغ دپاره کوی لکه پیسی . ډالر، دقدرت نشه، تهدیدونه ، بندیزونه ، پټی ژمنی ، دمرستی په نامه مؤسسی جوړول خوپټ عسویت خپرول ، نواوس به د اسلام په خاوره کې یو کافر هم پاته نه وای ځکه کله چې له حق اوربښتیا سره ددنیاګټه هم ملګری سی نوبیادحق په منلوکې څه فکرکیږی لکه چې په طمع اوفریب سره دتثلیث ډنډوره ږغږول کیږی ،اوپه یوانسانی بدن کې سره له ډیره احتیاج دبشریت اولوهیت یوځای کیږی اوکانی اوبوټي ته خدای ویل اوماده اوروح ته دالله په څیرپخوانی اوازلی اوابدی ویل اوسرمدی منل چې داکیدای سی دطمع اوپیسواونوروامتیازاتودپاره ، نودالله ﷻ دتوحیداو خالص یووالی اودهغه په بیچون اوچرا اودعلم اوقدرت اوسمع اوبصرشان ددئ له طمع سره منل خونوبیا هیڅ مشکل نه دی مګر داسلام ښائست اوجمال له دې څخه پاک اوبی پروادی چې دزر اوښځود ښائست په ذریعه خپورسی اودشیطانی دلیندی په ذریعه خپل غشی وویلي (١)کوم خلک چې ددې لاری څخه یو دین غوره کې هغه دالله ﷻ بندګان نه بلکې هغه دروپی اودالرواوروبلوبندګان دی (نعوذبالله من ذلک )

(٩) همدارنګه داسلام قوانین په خپله ددې شاهدی ورکوی چې اسلام دتوری په زور نه دی خپورسوی ځکه په اسلام کې داسلام دخپراوی قانونشته هغه دا چې کله په کوم قوم باندی حمله کوی نولومړیٔ دویٔ ته داسلام بلنه ورکوي ورته وواياست چې ایمان راوړی که دویٔ ایمان راوړی نودویٔ ستاسوورونه دی ستاسو اوددویٔ هیڅ توپیر نسته ټول سره یویاست اوکه اسلام نه راوړی اوپرخپل دین پاته کیدل غواړی نودویٔ ته وواياست

---

(١) دشیطان وینا ده چې ښځه زماپخوانی لینده ده ددې له لاری چې زه کوم غشی وویلم هغه خطانه ځی ، فافهم واستقم ،

Maktaba Tul Ishaat.com

چې تاسو داسلامي حکومت دامرمنلوژمنه وکوی جزیه قبوله کړی اوپه حکومتي چارو کې به هیڅ لاس وهنه نه کوی نوموږستاسودځانواوستاسودناموس ساتونکی اوذمه واریو ستاسودځان مال اوعزت ساتنه به دمسلمانانو دځان اومال عزت په شیروی په دې شرط تاسوپه اسلامي حکومت کې له عیسویت اویهودیت اومجوسیت سره اوسیدای سی اسلامي حکومت به ستاسوپه دین کې هیڅ ډول مداخله نه کوی اوستاسودپاره به دمذهب ازادي وی چې اسلام به خپل خاص احکام پرتاسو نه جاری کوی مثلاً شراب څیښل په اسلام کې حرام دی اوستاسوپه دین کې روادی په دې وجه اسلام پرتاسو دشراب څیښلواودهغه دارانیولواوپلورلو پابندی نه لګوی دنکاح لپاره چې په اسلام کې کوم شرطونه دی اسلام تاسودهغه په کولونه اړکوی تاسوته به دخپل رواج برابر نکاح کوی اوداسې نور.

اوکه تاسونه اسلام منی اونه جزیه ورکوی نوبیادتوری فیصله ده نوله دې معلومه سوه چې دتوری حکم ددوئ داسلام راوړلولپاره نه دی بلکې په آخری درجه کې ددوئ دسرکښي په ځواب کې دی نوکه اسلام دتوری په زورخپورسوی وای نوترټولومخکې به دتوری حکم وو په دریمه درجه کې به توره نه وای بلکې په لومړي ځل به وه.

(۱۰) که اسلام په زور سره خپرېدلای نوپه زور اومجبوری سره اسلام راوړونکی به پر اسلام باندی عاشقان نه وای ځکه دزور خبره خوپه ښکاره وی په زړه کې هیڅ ځای نه لری نوکوم خلک چې په زوره مسلمانان سوی وای دهغوئ حالت به داسې وای چې په ښکاره به یې په ژبه داسلام کلمه ویله اوپه زړه کې به دهغې څخه متنفراوبیزاره وو اوسره له دی مسلمانان په زړه اوبدن په ښکاره اوپټه یوائې اوپه ټولی کې په اسلام باندی عاشقان اوتراسلام ځان ځارونکي دی اوترمسجدبه یې په کورکې ډیرعبادت نه کوی اوپه اسلام باندی خپل ځان اومال ورکول به یې نیک بختی نه ګڼله .اوبل داچې دشریعت دامسئله ده چې کوم سړی یوائې په ژبه لااله الاالله محمدرسول الله ووایې دهغه وژل نه دی روا نوکوم دین چې ددښمن مخ ته دایوه خبره ایږدی چې په یو ځل ویلوسره سمدستي پرېښنو دل کیږی آیاداددین په زور اوجبردومره پرمختګ کولای سی دزوردلته هیڅ ځای نسته دهرکافرپه تېنګولوسره دکلمې یه یوځل لوستوسره له مرګه ژغورل کیږی اوبیاپه قدرت اووخت پیداکیدوباندی خپل مخکنی دین ته بیرته اوړیدای سی اوبیاددې څه وجه دی چې کوموخلکوچې په زور اوجبرسره اسلام منلی دی هغه ټول عمر ولی ددې زور پابند سو په وخت پیداکولوکې خپل پخوانی دین ته ولی بیرته نه واوښتل (فتلک عشرة کاملة)

Maktaba Tul Ishaat.com

## اسلام او دمرېي توب مسئله :

الله تعالى چې کوم عزت اوکرامت انسان ته ورکړی دی هغه يې وبل هيڅ مخلوق ته نه دی ورکړی خپل خاص صفات کماليه ، لکه علم ، قدرت ، سمع ، بصر ، تکلم اواراده،انسان يې ددې ټولوصفاتو ښکاره کيدوځای ګرزولی دی په خپل خلافت سره يې نازولی دی دفرشتومسجود يې ګرزولی دی په ټول مخلوق باندی يې انسان غوره والی ورکړی تر څوچې ابليس لعين وويل (هَٰذَا الَّذِي كَرَّمْتَ عَلَيَّ) ټول کائنات يې دانسان لپاره پيدا کړی اوانسان يې دخپل عبادت اوبندګی لپاره پيدا کي هغه ته يې ازادی ورکړه اوټوله ځمکه يې دهغه په ملکيت واک او اختيارکې ورکړه لکه چې الله تعالى فرمايي (خَلَقَ لَكُم مَّا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا(۲۹آيت سورة البقرة) مګر کله چې دې ناپوه انسان دخپل پيداکونکی اوپالونکي له بندګی اوامرمنلوسرغړونه وکړه اودالله ﷻ څخه دسرغړونی اوبغاوت (کفر) ذمه يې واخيسته ادالله ﷻ داستازوانبياء عليهم السلام سره دمقابله اوجنګ دپاره وميدان ته راووتل نوټول کرامتونه اوامتيازات يې له خاوروسره خاوری سو اوهغه آزادی چې انسان ته ورکړل سوی وه هغه په يوه ځل څنی واخيستل سوه اودالله ﷻ دغه باغيان اوسرکښه انسانان يې دخپلوهغه نيکوبندګانوچې دالله ﷻ دکلمی دلوړولودپاره ځان قربان وی مريان جوړکړل اودوئ ته يې دااجازه ورکړه چې دخيواناتوپه څير اودخپلورانيول سويو مالوپه څير څنګه چې تاسوغواړی ددې پلورل اورانيول وکړی تاسو ته ددوئ د رانيولو خرڅولواوګينه کولوپوره إختيارسته اودوئ ستاسوله اجازی پرته هيڅ کارنه سی کولای دهرجرم سزا دهغه جرم په اندازه وی څومره چې جرم غټ وی نوسزايې هم دغومره غټه وی دغلااولوټ مجرم دڅو ورځو بندی کيدو وروسته بيرته ازاديږی ځکه داجرم دعوامو خلکوپه مقابل کی دی مګر دبغاوت جرم نه بښل کيږی ځکه هغه دحکومت په مقابل کې دی اوله حکومت بغاوت او سرغړونه نه بښل کيږی ځکه دالله ﷻ ارشاددی :

إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَن يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَن يَشَاءُ (۴۸) آيت سورة النساء )

يقيناً الله تعالى هغه ګناه نه بخښی چې له الله ﷻ سره څوک شريک ونيسی اودشرک څخه کم درجه ګناهونه بښی وهغه چاته چې دالله ﷻ خوښه سی .

ځکه کافراومنکرپه اصولی ډول د الله ﷻ اودهغه رااليږل سوی قانون نه منی اونه خپل ځان دالله تعالى دخوښی پابندګڼی ، په دې وجه داسړی دالله ﷻ باغی دی که څه هم په فطری ياعقلی يااخلاقی ډول باندی له ده څخه داسی اعمال سوی وی چې هغه دشريعت مطابق وی ځکه دااطاعت اوپيروی نه بلکې يواځې په صورت کې برابری ده په اصل کې خودئ باغی اودالله ﷻ نه منونکی دی اوښکاره خبره ده چې اصلی مخالفت اوپه پوره معنی نافرمانی دعقيدی کوږوالی دی په لړ اوښکاره برابری نه بښل کيږی ؟

Maktaba Tul Ishaat.com

له دې کبله له ایمان او اسلام پرته ښېښنه امکان نه لري او ټول ښه عملونه او غوره خويونه پرته له ایمان هیڅ دمنلوور نه دي خوداداسې نه دي لکه فاسق مسلمان څکه دهغه سرغړونه جزئي ده په اصل کې الله ﷻ او دهغه دقانون منی کله چې کومه ګناه کوي نو دالله ﷻ ودربارته بیرته ورګرزي او په ډیر عجز اوزاریو او په ډیره پښېمانتیا او شرم دخپلې ګناه ښېښنه غواړي په دې وجه دالله ﷻ لاربښود نه مورته سوی ده :

وَلَعَبْدٌ مُؤْمِنٌ خَيْرٌ مِنْ مُشْرِكٍ وَلَوْ أَعْجَبَكُمْ أُولَئِكَ يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ (۲۲۱ آيت سورة البقره)

هرومرو مسلمان مریئ ترآزادکافر ډیر غوره او ښه دي که څه هم ستاسو ډیر خوښ وي. څکه داخلک جهنم ته بلنه ورکوي .

دحکومت پلویان او څان څارونکي له باغیانو اوغدرانو سره برابرول دعقل او فطرت او دپا چهی په قوانینوکې ښکاره ظلم او تیری دی هغه کوم پرمختللی حکومت دی چې ددوئ په قانون کې دپلویانو او باغیانو لپاره یورنګه احکام وی درب العالمین ارشاددی

أَفَنَجْعَلُ الْمُسْلِمِينَ كَالْمُجْرِمِينَ (۳۵) آيت القلم سورة)

آیا موږ امرمنونکی خلک له مجرمینو سره برابر کړو چې ددواړو په احکامو کې هیڅ فرق رانه سی په ټوله پرمخ تللی نړۍ کې دحکومت دباغیانو او حکومتی مجرمانو سزا ترغلو او بدمعا شانو او چلبازانو او جعل سازانو ډیره زیاته ده پرچاباندی چې دبغاوت جرم ثابت سی نو دهغه سزادمرګ یادټول عمر بنداویاله هیواده شړل دی که څه هم دسرغړونی او نافرمانۍ ماده په دواړو مجرمانوکې شتون لری مګر دغلو اوبدماشانوسرکښي درعیت دیوسړی یاڅوکسانوپه مقابله کې وی اودباغیانو اودحکومت دمجرمانو سرغړونه اونه منل دپاچااوحکومت ادحکومت دقانون په مقابل کې وی باغیان غواړی چې حکومت ونړیږی اودټولوپرمخ تللیوحکومتو په نظر تربغاوت لویه ګناه نسته دغلاوبدکارۍ ګناه دبغاوت په نسبت هیڅ حقیقت نه لری دحکومتومنل سوی قانون دی چې څوک دحکومت سرغړونه وکوی نودهغه ټوله فطری ازادی ختمیږی اودهغه ټول مال اوجایداد قبضه کیږی اودسپک اوخوار ذلیل حیوان په څیرمعامله ورسره کیږی که څه هم داحکومتی مجرم هرڅومره هوښیار لائق اوغوره سړی وی اوکه څه هم دامجرم په پوهه اوزده کړه اوعقل کې ترباچا هم زیات وی خوبیا هم له ده سره دڅوه چارپای چلند کیږی نو اې لوستونکو کله چې یوه مجازی اوجوړسوی حکومت ته دخپلو باغیانو دازادی اخیستلو اختیارسته نوهغه خدای ﷻ ته چې هغه ودې باغیانو اوسرکښانوته دوجود اوژوند اوعقل اوپوهی سرمایه ورکړی ده وهغه ته ددې اختیارولی نسته چې هغه له خپلوسرغړونکو باغیانو کافرانوڅخه خپلی ورکړی آزادی واخلی اودوئ تل دمریئ توب په زنځیر وتړی .

**حاصل**: دادی چی مریئ توب دخدای ﷻ څخه دسرغړونی سزاده په دې وجه ددې مسئلی یادونه په تورات اوانجیل کې هم موندل کیږی بلکې هیڅ اسمانی دین اوملت نسته چی په هغه کې دمریئ توب مسئله نه وی له دې څرګنده سوه چی دمریې توب مسئله دټولو اسمانی ادیانو اوملتو اجتماعی اواتفاقی مسئله ده نه یوائی ددین اسلام مریئ توب که په خپل ځان کې بدشئ وای نوپه هیڅ شریعت کې به نه وورروا له تورات اوانجیل څخه ثابته سوی چی دابراهیم ﷺ څخه واخله بیاترعیسی ﷺ پوری ټولوانبیاء اورسولان علیهم السلام ورته رواویلی دی معاذالله که مریئ توب قبیح لذاته وای یا غیر انسانی عمل وای یاڅه شرمناک کاروای نوانبیاء علیهم السلام داڅنګه رواګڼی آیاانبیاء کرام علیهم السلام په دې نه پوهیدل چی مریئ توب بدشئ دی په ذات کې اودفطرت له قانون څخه خلاف دی ، ماریه قبطیه دمینځی په ډول درسول الله ﷺ په بستره کې نه وه له کومی چی ابراهیم ؓ پیداسو آیاټول عمر نبی کریم ﷺ ددې بدکار کونکی وو معاذالله معاذالله دفطرت دقانون څخه یې خلاف کارکوی اوکه دمحال په ډول دافرض سی چی دانبیاء کرامو علیهم السلام څخه په دې اړه غلطی سوی نوبیاسوال دادی چی هغه علیم اوقدیرذات دوحی په ذریعه په دې غلطی باندی ولی دوئ نه پوه کول تراسلام مخکې هیڅ قوم داسی نه وو چی په هغه کې دی دمریئ توب رواج نه وو کله چی اسلام راغلی نوهغه یوائی مریئ توب جائزاوروا وبلی مګر اسلام دمریئ توب هغه ناروا رواجونه منع کړه چی هغه دانسانیت خلاف وو اوله مریانوسره کیدل اسلام دمریانو اودمریانودمالکانوحقونه وویشل اوتعین یې کړه دمریانودآزادولودپاره رنګارنګ لاری وښودی هغه چی دحدیث اوفقه په کتابوکې تفصیلایادسوی دی ،هو اسلام مریئ توب بالکل پای ته نه ورسوی ځکه دادخدای جل جلاله څخه دسرغړونی اوبغاوت یعنی کفر سزاء ده ترڅوچی په دې نړۍ کې کفراوشرک پاته وی ترهغه وختپوری به مرئي توب هم پاته وی اوپه کارهم همدادی ځکه کله چی ګناهګارموجودوی نوسزاء ولی نه وی، شریعت اصل مریئ توب پرخپل ځای پریښودی خودهغه دمفاسدوسمون یې وکړ دهرګناه بدوالی ترېوی اندازی پوری وی مګر دخدای ﷻ دبغاوت اوسرغړونی بدوالی هیڅ اندازه نه لری اوددې هیڅ پای نسته اوداسلام هدف اومقصددکفر ذلت دی دغلااوبدکاری منشأ خوحرص اوشهوت دی اودالله ﷻ څخه دسرغړونی منشأ تکبر اوځان لوی ګڼل دی لکه چی الله ﷻ فرمایي :أَبَىٰ وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ (۳۴ البقرة سورة) له دې کبله دمخکې یادوسوجرمونوسزاء دهغه مناسب وټاکل سوه اودکوم جرم منشأ چی تکبر اوځان لوی ګڼل دی دهغه سزا ذلت یعنی مریئ توب وټاکل سو (وَجَزَاءُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِّثْلُهَا (۴۰ آیت سورة الشوری) اوکوموخلکوچی

Maktaba Tul Ishaat.com

دالله ﷻ او دهغه درسول ﷺ خبره ومنله او دالله ﷻ پرلاره ولاړو الله تعالی ددوئ عزت ښکاره کړچی دوئ یې ددې سرغړونکو باغیانو اوسرکښانو مالکان اوبادارن جوړکړه:

قال الله تبارک و تعالی وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَلَكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَعْلَمُونَ [المنافقون سورة : ٨ آیت

څوک چی په دې نړۍ کې دخیر اوشردایمان اوکفر دنیکۍ اوبدۍ دمؤمن اوکافر بیلوالی منی هغه په دې مسئله کې هیڅ سوال نه سی کولای اوڅوک چی له لویه سره دخیر اوشر دنیکۍ اوبدۍ ویش نه پیژنی له هغه سره زموږ هیڅ خبره نسته ځکه هغه یېخی انسان نه دی بلکې حیوان مطلق دی په قرآن کریم کې د(مَامَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ) لفظ پنځلس ځایه راغلی دی اودګناه په کفاره کې دمریئ دآزادولوحکم هم په قرآن کریم کې ښکاره ذکرسوی دی اودمریئ دکتابت حکم هم په قرآن کریم ښکاره یادسوی دی دداسی ټولو آیتوڅخه دمریی توب ثبوت دومره ښکاره دی چی هیڅ یوانسان له دې څخه انکارنسی کولای اوپه حدیث کې راغلی دی (المکاتب عبدمابقی علیه درهم) هغه مریئ چی دپیسوپه بدله کې یې له مالک سره خط لیکلی وی ترڅوچی دده پرذمه یوه روپۍ پاته وی ترهغه وخت مریئ دی ، سعدبن معاذ رضی الله عنه چی کله دبنی قریظه په اړه داپریکړه وکړه (تقتل مقاتلهم وتسبی دریتهم) ددوئ جګړه ماران دی ووژل سی اوددوئ ماشومان دی مریان سی نورسول الله ﷺ وفرمایل قضیت بحکم الله اې سعدبن معاذ رضی الله عنه تادالله ﷻ دفیصلی برابره پریکړه وکوله اوداوطاس دغزادمریانو په اړه داآیت نازل سو:

وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ (النساء سورة آیت ٢٤) دقرآن اوحدیث څخه دمریئ توب ثبوت ترلمردیر روښانه اوښکاره دی ،،،

عارف رومی قدس الله سره په مثنوی دفتر څلورم صفحه ١٢١ کې فرمایې درتفسیر این حدیث

(انّ الله تعالیٰ خلقَ الملائکة ورکب فیهم العقلُ خلق البهائم ورکب فیها الشهوة وخلق بنی آدم ورکب فیهم العقل والشهوة فمن غلب عقله علی شهوته فهو اعلی من الملائکة ومن غلبت شهوته علی عقله فهو ادنی من البهائم صدق النبی صلی الله علیه وسلم.)

ددې حدیث نبوی په تفسیرکې چی الله ﷻ فرښتی پیداکړی اوپه دوئ کې یې خاص عقل کیښود اوڅارپایان یې پیداکړه اوپه دوئ کی یې یوازې شهوت کیښودی او انسان یې پیداکی په هغه کې یې عقل اوشهوت دواړه کیښودل نودچاعقل چی پرشهوت باندې غالب سو هغه ترفرښتو هم دیر لوړدی اودچاچی شهوت پرعقل غالب سی هغه بیاترڅارپایانو هم دیر کښته اوذلیل دی یقینا همداسی دی رسول الله ﷺ رښتیا ویلی دی... وهواصدق الصادقین ﷺ

درحدیث آمد که یزدان مجید........ خلق عالم راسه گونه آفرید

په حدیث کې راغلی دی چی الله تعالی مخلوق درې قسمه پیداکړی دی

Maktaba Tul Ishaat.com

ایک گروه راجمله علم وعقل وجود............ آن فرشته آست وندانند جز سجود

یوه ډله یې په علم اوپوه او عقل او مجسم سخا او مهربانی سره پیدا کړه دا فرښتو ډله ده چې پرته له سجدو یعنی دالله ﷻ له بندګی بل هیڅ کار نه پیژنی

نیست آن عنصرش حرص وهوا............ نور مطلق زنده از عشق خدا

ددوئ په ماهیت کې دحرص اونفس غوښتنې نوم اونښان نسته له نوره پیدا سوی دی دالله تعالی په عشق او مینه سره ددوئ ژوند دی .

یک گروهی دیگر از دانش تهی............ همچون حیوان از علف در فربهی

دویمه ډله هغه ده چې دعقل اوپوهې څخه بیخې خالی وی لکه حیوان چې دهغه کار پرته له پیولو او چاغیدلو بل هیڅ نه وی .

او نه بیند جز که اصطبل وعلف............ از شقاوت غافل ست وز شرف

هغه له غوجلی او وښو پرته هیڅ نه وینی هغه له نیک بختی اوبدبختی بیخی خبرنه دی

آن سوم هست آدمی زاده بشر............ از فرشته نیمی ونیمش زخر

دریمه ډله هغه انسان دی چې دهغه نیمه برخه دفرښتی اونیمه برخه دخره وی

نیم خر خود مائل سفلی بود............ نیم دیگر مائل علوی بود

دانسان نیمه برخه هغه چې حیوانی وی دحیواناتوپه څیر کښته خواته میلان کوی اودویمه نیمه برخه چې ملکی ده هغه بیالوړی خواته ته میلان کوی

تاکدامین غالب آید در نبرد............ زین دوگانه تاکدامین بُرد نرد

ددې دواړو برخوپه خپل مینځ کې جنګ دی وبه ګوروچې اوس په دې جنګ کې څوک بریمن کیږی اوپه دې ازموینه کې څوک بریالی کیږی .

عقل گر غالب شود پس شد فزون............ از ملائک این بشر در آزمون

که په دې امتحان کې عقل غښتلی سو اوحیوانیت ماته وخوړه نو بیا داسړی ترفرښتو هم ډیر غوره اوښه دی ځکه نوموړی سره له حیوانی اوشهوانی موانعو عقل ته ترجیح ورکړه په خلاف دملائکه ځکه ددوئ په لوړ میلان کې هیڅ مانع اوخنډ نسته .

شهوت از غالب شود وپس کمتر است............ از بهائم این بشر زان کمتر است

که شهوت بریالی سو نو بیا داسړی ترحیواناتو هم ډیر بد دی لکه چې الله ﷻ فرمایې :

أُولَـٰئِكَ كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ أُولَـٰئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ ﴿١٧٩﴾ آیت سورة الاعراف)

آن دو قوم آسوده از جنگ وخراب............ وین بشر با دو مخالف در عذاب

هغه دواړه ډلې یعنی فرښتی اوحیوانات دنفس اوشیطان له جګړې څخه خلاص دی مګر دادریم قسم یعنی انسان دنفس اوشهوت په مخالفت اوجګړه کې په یو عذاب اوتکلیف کې اخته وی

Maktaba Tul Ishaat.com

وین بشر ہم ز امتحان قسمت شدند............ آدمی شکل آند وسه است شدند

بیاهمدغه انسا ن په اعتبار دازموینې اوامتحان سره پر درې قسمه باندی ویشلی دی لکه چې الله تعالی فرمایي : فَأَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ مَا أَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ (٨) وَأَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ مَا أَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ (٩) وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ (١٠) أُولَئِكَ الْمُقَرَّبُونَ (١١) فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ (١٢)سورة الواقعه)

یک گروه مستغرق مطلق شده............... ہمچو عیسیٰ بالمک ملحق شده

یوه ډله هغه دی چې دالله ﷻ په محبت اومینه کې غرق او فنادی اودعیسی ﷺ په شیر له فرشتو سره یوځای سوی دی

فائده :عیسی ﷺ لکه ځرنګه چې دجبرئیل ﷺ په ساه پیدا سوی دی په دې وجه صورةً انسان اومعنی ملک دی دتفصیل دپاره فتوحات مکیه اوفصوص الحکم وګوری.

نقش آدم لیک معنی جبرئیل ................. رسته از خشم وهوا و قال وقیل

داډله په صورت کې انسان اوپه معنی کې جبرئیل ﷺ دی دشهوت اوغضب اوهررنګه خبرو ځخه پاک اوبیل دی داډله مقربینو اوسابقینو ځخه ده ..

قسم دیگر باخران ملحق شدند ................ خشم محض وشهوت مطلق شدند

دویمه ډله بیاهغه دی چې له خرواوحیواناتو سره یوځای سوی اوسراسر له شهوت اوغضب ځخه جوړسوی دی لکه الله تعالی چې فرمایي :كَأَنَّهُمْ حُمُرٌ مُسْتَنْفِرَةٌ(٥٠)آیت المدثر سورة) أُولَئِكَ كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ أُولَئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ (١٧٩)آیت الاعراف سورة

وصف جبریلی در ایشان بود رفت........ تنگ بود ان خانه وآن وصف رفت

جبریلی صفت له دوئ ولاړی دلوبنی دتنګوالی سره هغه صفت په هغه کې پاته نه سو دادویمه ډله دچپه لاس دخاوندانو دی ..

ماند یک قسم دگر اندر جهاد.......... نیم حیوان نیم حی بارشاد

له دې درې قسموځخه یوقسم پاته سو هغوئ عام مؤمنان دی کوموته چې الله ﷻ اصحاب المیمنة یعنی دراسته لاس خاوندان ویلی دی

کوموچې پرالله ﷻ اودهغه پررسول ﷺ باندی ایمان راوړی دی مګر تراوسه پوری ددوئ نفس مطمئن سوی نه دی ایمان یې دالله ﷻ ولوری ته راکاږی اونفس یې دخوندو نو او غوښتنوخواته رابولی نودانابلده په کشمکش کې دی کله نفس حیوانی غالب کیږی اوکله ایمان اوهدایت غالب کیږی ورځ اوشپه همدغه جنګ اومقابله روانه وی دعقل له نفس سره اودروح له جسم سره مقابله دی ،،،،، دعارف رومی داکلام موږ په کوتاه ټکو سره راوړی اوس اصل مقصد ته بیرته ورګزو.

Maktaba Tul Ishaat.com

**دسرخبرې ته بیرته ورګرزو**: انسان ته چې کوم صفت دآزادی ورکړل سوی دی هغه دده دذات اوماهیت غوښتنه نه دی چې ددې صفت بیلوالی له ده نه راځي بلکې په صفات ملکی سره د موصوف کیدوپه وجه تر هغه وخته پورې انسان آزاددی اوکله چې د حیوانیت په صفاتوسره موصوف سی نوهغه ورکړل سوی آزادی هم له منځه ځی .

له نصوص قرآنیه ووڅخه داخبره ییخی روښانه سوې چې انسان دکفر اوشرک په کولوسره دچارپای اوحیوان په حکم کی کیږی لکه چې الله تعالی فرمایې :

(إِنْ هُمْ إِلَّا كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ سَبِيلًا (٤٤) آیت الفرقان سورة) نه دی داکافران مګر دچارپایانوپه څیربلکې ترهغوئ هم ډیر لارورکی دی

إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِندَ اللَّهِ الَّذِينَ كَفَرُوا فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ (٥٥) آیت سورة الانفال )

رښتیاهم بدترین حیوانات دالله ﷻ په نزد هغه دی چې الله ﷻ نه مني یعنی کافران دی .

وَالَّذِينَ كَفَرُوا يَتَمَتَّعُونَ وَيَأْكُلُونَ كَمَا تَأْكُلُ الْأَنْعَامُ وَالنَّارُ مَثْوًى لَّهُمْ (١٢) آیت سورة محمد)

اوکافران په دیناکې ښه ژوندا وښه خوندونه اخلی اودچارپایانوپه څیرناخبره اوپه ولاړه باندی اوپرلار باندی خوراکونه کوی ( اللهم احفظنا من ذلک )

لکه نن صباچې ددې حیوان صفتوځناورو پرمختګ تنداره تاسوپه خپلوسترګووینی الله تعالی چې کوم خبر ورکړی وو نن هغه په پرمخ تللی نړۍ کې رښتیاسو بلکې په سترګو لیدل کیږی آیادنړۍ هوښیاران ،دا اخلاقی مجرمان ، ترځناوروا وچارپایانو ډیربدنه ګڼې نوکه اسلام دالله ﷻ وباغیانوته ترچارپایانوبد وایې نوآیاغلط وایې ؟ نولکه څنګه چې حیوانان په نیولواوښکارکولوسره دسړی ملک ګرزی دغه رنګه دالله جل جلاله باغیان اوسرکښان په بندی کولو سره دمسلمانانو ملک ګرزی اوڅنګه چې په حیواناتو کې بنداوښکاردملک سبب دی دغه رنګه پر کفاروباندی غلبه اولاس بری پردوئ دملک اومریې توب پوره سبب اولامل دی .

په انسان اوحیوان کې چې کوم توپیر دی هغه یوائې دعقل اوادراک پوهی په وجه دی دټولوهوښیارانوپه نظردعقل دنه شتون په وجه دحیواناتو رانیول اوپلورل فقط جائز نه بلکې غوره کاردی انسان چې کله په بی عقلی کې راګیرسی اودچاحق بربادکړی نو ډیروخت قاضی دده دخرڅولواوپلورلوحق ځنی اخلی اوډیرځله محکمه په زور هغه مالونه اوجایدادونه خرڅوی اودخلکوخپل حقوق ورته سپاری آیادا دحریت اوآزادی ختمول نه دی ؟

## دیوه شکمني خبرې روښانه کول !

داخبره پیژندل په کاردی چې انسان ته چې آزادویل کیږی دهغه هیڅ کله دامطلب نه دی چې آزادی دانسان له لوازمو څخه دی بلکې ددې مطلب دادی چې هرانسان داسلام پر

Maktaba Tul Ishaat.com

فطرت باندې پيدا کيږي ځکه فطرةً آزاددی اوکله چې اسلام نه وی نوآزادی هم ځنی اخيستل کيږي اومرېي توب دهغه جرم سزادی هغه چې دفطرت خلاف دی که دلږوخت لپاره داومنل سی چې آزادی دانسان فطري حق دی نوموږداپوښتنه کوو چې داحق چاورکړی دی اوآياداالازمي حق دی ؟ چې هرڅه جرم کوه کفرکوه شرک کوه دالله ﷻ څخه سرغړونه کوه دهغه دنازل سوی قانون دجاري کولو اونافذولومخنيوی کوه دهغه وراليږل سوی پيغمبرﷺ ته دروغجن وايه په دوئ پوري مسخري کوه اوددوئ مقابله کوه ددوئ پرمننونکوباندی ظلم اوتيري کوه لنډه داچې هرجرم اوظلم چې ته غواړی هغه کوه مګرستا دآزادی حق يووخت هم له تاڅخه نه بيليږي ؟

پوه سه اوښه پوه سه چې ټول اسماني دينونه اوالهي ملتونه پر دې باندی يوه خوله دی چې دکفر اوشرک وروسته دژوندااو وجودحق هم نه پاته کيږي دآزادي اوحريت يادونه خوبيخي مه کوه اوداسي آزادی خوپه لويو پرمخ تلليو اوجمهوری حکومتو کې هم نسته چې حکومت هم مه منه وزيران اودملک واکداران هم مه منه دحکومت قانون هم مه منه اودهغه خلاف ويناوی کوه اودقانون دنافذولومخنيوی کوه اوبيادې هم ته آزاد اوسيږی اوهيڅوک دې تانه ګيروی اونه دې پرتايوتورلګول کيږي اونه دې ستاپه ځمکه اوجايدادباندی حکومت قبضه کوی اوستادمال شتمنی هغه چې تاپه بينک کې جمع کړی دی هغه دې هم نه کنګل کيږي کله چې ته له حکومت څخه سرغړونه کوی نو حکومت به هم هرهغه څه کوی دکوم چې ته حقداريې دبدن غړی دانسانی ژوند له امور فطريه څخه دی مګر په حدوداوقصاص کې دبدن غړی پريکيږي اودانسان ژوند ختميږ ی اعدام کيږي په ګناه کولوسره فطری حقوق ختميږي اوترکفرييابله لويه ګناه شته ؟ ن

## سياسي مريي توب !

فرنګی انګريزی قومونه داسلامی مريې توب يادونه کوی مګر په تورات اوبايبل کې چې دمريي توب کومه مسئله ذکرسوی دهغې نوم نه اخلی اوسياسی مريان دځان دپاره واجب اوحتمي بولي په اوسنی سياست کې دوئ دپوره قوم اوبشپړ هيواددمريانو جوړلو لاری چاری لټوی په دې وجه ديوائي والی مريي توب ضرورت نه دی پاته سوی اونن صبا هم جمهوريت ،ضلالت اوډيموکراسي په دين کې سپين پوستوته پرترپو ستو باندی ترجيع ورکول کيږي لکه اوس چې په آيالات متحده امريکا کې دسورمخو کافرانو دپاره بيل قانون او دتورمخوکافرانودپاره بيل قانون اينبي دی (اللهم اهلکهم کما هلکت عادا وثمود)

## دمبارکوغزاګانو اوسریو لړی

دالله ﷻ په لاره کې دصحابه کرام ﷺ بې مثاله قرباني، اوسربښندني اودالله ﷻ دباغیانو اوسرغړونکو دپیښېدو باب یعنې دروازه درته پرانیزو:

دجهاد حکم نازل سو رسول الله ﷺ دجهاد پیل وکړ شاوخواته یې فوځونه لیږلي په کوم جهاد کې چې رسول الله ﷺ په خپله ګډون کړی دی هغه ته دسیرت دعلماء په اصطلاح غزوه وایې اوپه کوم فوځ کې چې رسول الله ﷺ په خپله ګډون نه دی کړی هغه ته بیا سریه اوبعث وایې

## دغزاګانو شمیر څودی ؟

موسی بن عقبه ، محمدبن اسحق ، واقدی ، ابن سعد ، ابن جوزی ، دمیاطی ، عراقی دغزاګانو شمیر اووه ویشت ښودلی دی اودسعیدبن المسیب (۱) څخه څلیرویشت اوله جابربن عبدالله (۲) څخه یوویشت اوله زیدبن ارقم (۳) څخه دنولس شمیرروایت سوی دی علامه سهیلي وایې داختلاف وجه دادی چې بعض علماء څوغزاګانی دنژدی والی اوپه یوه سفرکې دپیښېدوپه وجه یوه ګڼلی ده په دې وجه ددوئ په نزددغزاګانوشمیر کم سوی دی اوکیدای سی چې بعضوته دیوشمیرغزاګانو خبرنه وی رسیدلی (۴)

## دسریو یاټولګي لیږلوشمیر

دغه رنګه دسریو په شمیرکې هم اختلاف دی له ابن سعد څخه څلویښت اوله ابن عبدالبر څخه پنځه دیرش اوله محمدبن اسحق څخه اته دیرش اوله واقدی څخه اته څلویښت اوله ابن جوزی څخه شپږپنځوس شمیر نقل سوی دی دتفصیل دپاره زرقاني جلد ۱، صفحه ۳۸۸

## لومړی سریه سیدالشهداء حضرت حمزه رضي الله تعالي عنه

رسول الله ﷺ ترټولو مخکې ترهجرت اووه ۷ میاشتې وروسته دروژې په مبارکه میاشت کې دهجرت په لومړی کال کې یادربیع الاول میاشت دهجرت په دویم ۲ کال کې پر اختلا ف درواياتو (۵) ده دیرش مهاجرينو یوه ټولی د حضرت حمزه ﷺ په مشری کې سیف البحرسیمې ته ولیږله ددې دپاره چې دقریشو ددرې سوه ۳۰۰ سپرلیو یوه قافله دابوجهل په مشری له شام څخه مکې مکرمې ته بیرته راستنیده رسول الله ﷺ ورته وویل هغه قافله

(۱) رواه عبدالرزاق بسند صحیح )
(۲) رواه ابویعلی باسناد صحیح
(۳) رواه البخاری ومسلم والترمذی )
(۴) فتح الباری صفحه ۲۱۸ زرقاني جلد۱ ، صفحه ۳۸۸)
(۵) یوشمیرخلک وایې چې په دې سریه کې څه انصارهم وو ابن سعد وایې صحیح خبره داده چې دانصارو څخه هیڅوک هم نه وو دبدرتر غزا مخکې رسول الله ﷺ چې څومره سریه لیږلې دی په هغو کې یوانصاری هم نه دی تللی ځکه انصارو په مدینه منوره کې داوسید او دساتنې وعده کړې وه دله مدینې دباندې یې دوتلو او دجنګ وعده نه وه کړې په دې وجه نبي کریم ﷺ دبدرپه ورځ انصاروته په ونیاکې ووېل چې ستاسو څنګه خوښه ده (طبقات ابن سعد جلد ۲، صفحه ۲ قسم اول زرقاني جلد ۱، صفحه ۲۸۰)

Maktaba Tul Ishaat.com

لاندې کې ترهجرت وروسته دالومړۍ سريه وه په دې سريه کې يواځې مهاجرين ﷺ وو له انصارو ﷺ څخه هيڅوک هم نه وو کله چې حمزه ﷺ سيف البحرت ورسيدی قافله يې لاندې کړه اودواړه ډلې سره مخامخ سوی اودجګړې دپاره صفونه وتړل سو په همدې وخت مجدی بن عمرو جهني منيځ ګړيتوب وکړ اوجنګ پاته سو ابوجهل قافله مکې ته روانه کړه اوحمزه ﷺ له خپلو ملګرو سره مدينې منورې ته بيرته راستون سو (١)

## دويمه سريه د عبيده بن الحارث رضي الله عنه سريه

ترهجرت اته مياشتې وروسته دکوچنی اخترمياشت دهجرت لومړۍ کال وورسول الله ﷺ دمهاجرين ﷺ شپيته ٦٠ يااتيا ٨٠ تنه سپرو پرټولګی باندی عبيدة بن الحارث ﷺ آمير وټاکی اودابغ په نامه ځای ته يې وليږل په دې سريه کې هيڅ يوه انصاری ﷺ برخه نه درلوده دوئ هلته ورسيدل دقريشو ده دوه سوه ٢٠٠ سپرو له ډلې سره مخامخ سو مګر جنګ ونه سو دمشرکينو دډلې مشر ابوسفيان بن حرب (٢) ياعکرمه بن ابی جهل يامکرز بن حفص دروايا تودا ختلاف پربنياددمشرکينو دټولۍ مشران وو ،مقداد بن عمرو اوعتبه بن غزوان دوئ دوه مخکې لامسلمانان سوی وو مګر دقريشوپه لاس کې وو له دې کبله دوئ هجرت نه سو کولای دوئ دقريشوله قافلې سره ددې دپاره ملګرې سوی وو چې که وخت ومومی نوله مسلمانانو سره به يوځای کيږې کله چې دمسلمانانو اوقريشو مقابله سوه دوئ ته وخت په لاس ورغلی سمدستی دواړه دقريشوله ډلې راووتل اوله مسلمانانو سره يوځا سو (٣) دحمزه ﷺ اوعبيده ﷺ سريه ډيرې سره نژدې وې په دې وجه دعلماء اختلاف دی يوشميردحمزه ﷺسريه مخکې بولي اونورييادعبيده ﷺ سريه مخکې بولي والله اعلم بحقيقة الحال اويوشميرخلک بياوايې چې دوئ دواړه پريوه ځای ليږل سوی دی په دې وجه اشتباه پيښه سوی ځوک دحمزه ﷺ سريه مخکې بولي اوځوک دعبيده ﷺ سريه مخکې بولي اوهريوپه خپل خپل ځای صحيح دی .

## دريمه دسعدبن ابي وقاص رضي الله عنه سريه

دهجرت په لومړي کال دذی القعدی په مياشت کې دسعدبن وقاص په مشری يوګروف څوّار ته وليږل سو خوار جحفی ته نژدې يوميدان دی غديرخم هم دې ځای ته نژدې دی دوئ به دورځې پټيدل اودشپې به يې تګ کوی کله چې ورسيدل دوئ خبرسو چې دقريشو قافله له دې ځايه تللی ده صحابه کرام ﷺ بيرته مدينې ته راستانه سو (۴)

(١) طبقات ابن سعد جلد ٣، صفحه ٢]

(٢) ابوسفيان بن حرب عکرمه بن ابی جهل دمکی په فتح کې په اسلام مشرف سو مکرزبن حفص چاپه صحابه وو کې نه دی يادکړی يواځې ابن حبان په کتاب الثقات کې دومره ويلی دی چې يقال له صحبة ) ويل کيږی چې مکرزبن حفص صحابی دی (زرقانی جلد ١، صفحه ٣٩١ )

(٣) زرقانی جلد ١، صفحه ٣٩١ )  (۴) زادالمعاد جلد ٢، صفحه ٨٣ )

Maktaba Tul Ishaat.com

دواقدي او محمد بن سعد په نزد دادرې واړه سريه دهجرت په لومړی کال ليږل سوی دی او محمد بن اسحق وايې چې دادرې سريه دهجرت په دويم کال دابواء له غزا وروسته ليږل سوی دی (۱) او ابن هشام هم په خپل سيرت کې داخبره غوره کړې ده ابن هشام لومړئ دودان غزاراوړی اوبيايې دعبيده بن حارث رضی الله عنه سريه اوبيا دحمزه رضی الله عنه سريه راوړی اوماکمزوری بيا دحافظ ابن قيم اوعلامه قسطلاني اوعلامه زرقاني پيروی کړی.

## دابواء لومړی غزا (۲)

دالومړنی غزاده اوپه دې غزاکې رسول الله ﷺ خپله تللی دی اوتبوک بياآخری غزادی چې نبی کريم ﷺ پکښې تللی دی .دهجرت دويم کال دصفری دمياشتې په پيل کې شپيته تنه مهاجرين رضی الله عنهم چې په دوئ کې يوانصاری هم نه وو نبی کريم ﷺ له ځان سره ملگری کړه اودقريشودقافلې اوپربنوضمره باندې دحملې کولوپاره دابواء سيمی ته روان سو سعد بن عباده رضی الله عنه يې په مدينه منوره کې خپل خليفه وټاکی په دې غزاکې بيرغ دمره رضی الله عنه په لاس کې وو کله چې رسول الله ﷺ ابواء سيمی ته ورسيدی نودقريشوقافله تللې وه دبنی ضمره قبيلې مشر مخشی بن عمرو سوله وکړه اوصحابه کرام رضی الله عنهم بيرته راستانه سو دسولې شرائط په دې ډول وو :بنوضمره به له مسلمانانوسره جگړه نه کوی اونه به د مسلمانانو له دښمنانوسره مرسته کوی اونه به مسلمانانوته څه چل ورکوی اودارتيا په وخت کې به دمسلمانانو مرسته اوکومک کوی (۳) ودې غزاته غزاودّان هم وايې :ابواء اوودان دوه ځايونه دی چې يوله بل سره نژدې دی ددوئ ترمينځ يواځې دشپږو ميلوپه اندازه ليری والی شته له دې غزاڅخه رسول الله ﷺ پنځلس ورځې وروسته بيرته پرته له جنگ مدينې منورې ته راستون سو اوپه دې سفر کې جگړه نه وسوه ،(۴)

## دويمه : دبواط غزا (۵)

رسول الله صلی الله عليه وسلم ته دوحی په ذريعه دامعلومه سوه چې دقريشويوه تجارتی قافله مکې ته روانه ده په دې وجه رسول الله ﷺ دهجرت په دويم کال دلومړی خورباد ويمی خورپه مياشت کې له دوه ۲۰۰ سوه سپروسره يوځای روان سو اودقريشوپر دې قافله باندې دحملې کولوپاره دبواط خواته روان سو اوسائب بن مظعون رضی الله عنه چې له سابقين اولين اودحبشې له مهاجرينوڅخه دی دمدينې نائب والی وټاکی دقريشوپه قافله کې يونيم سل اوښان اودقافلې سل ساتونکی دااميه بن خلف په مشری وو کله چې مسلمانان بواط ته ورسيدل نبی کريم ﷺ خبرسو چې قافله تللی ده په دې وجه رسول الله ﷺ پرته له جنگ جگړې څخه مدينې منورې ته بيرته راستون سو (٦)

---

(۱) ابن الاثير جلد ۱، صفحه ۴۱]

(۲) الابواء بفتح الهمزة وسكون الموحدة وبالمدقرية من عمل الفرع بينها وبين الجحفة من جهة المدينة ثلاثة وعشرون ميلا ، فتح الباری جلد ۷، صفحه ۲۱۷ کتاب المغازی ،،

(۳) عيون الاثر جلد ۲، صفحه ۲۲۶ وفتح الباری جلد ۷، صفحه ۳۱۷)

(۴) طبقات ابن سعد جلد ۲، صفحه ۳۰،،

(۵) بواط : دپاه په زورسره اوپه پيښ هم ويل کيږی داديوغره نوم دی چې ينبع ته نژدې دی له مدينې تقريبازيات وکم اته څلويښت ميله ليری دی ،، زرقانی ،،

(٦) زرقانی جلد ۱، صفحه ۳۹۲،، عيون الاثر،،

Maktaba Tul Ishaat.com

## دريمه : دعشيريه غزا

دهجرت دويم كال ددريمې خورپه مياشت كې رسول الله ﷺ له دوه سوه ٢٠٠ مهاجرين ﷺ سره يوځاى دقريشوپرقافله دحملې كولودپاره دعشيريه ولورى ته روان سو عشيره ويَنْبُعْ ته نژدې دى اوپه مدينه منوره كې يې ابوسلمه بن عبدالاسد ﷺ خليفه وټاكى اود سپرلۍ دپاره ديرش اوښان ورسره وو چې پرهغوئ به صحابه كرام ﷺ په نوبت سپريدل درسول الله ﷺ تررسيدو څو ورځې دمخه قافله له دې ځايه تللې وه رسول الله ﷺ دجمادى الاولى مياشتې پاته شپې ترځلورمې خورپورې په عشيره سيمه كې تيرې كړې اوله بنى مدلج سره يې پريكړه ليك وليكي اوپرته له جنګ اوجګړې څخه مدينې ته راستون سو دپريكړه ليك مادې داسې وې بسم الله الرحمن الرحيم هذا كتاب من محمد رسول الله لبنى ضمرة بانهم آمنون على امرلهم وانفسهم وان لهم النصر على من رامهم ان لايحاربوا فى دين الله ما بل بحر صوفة وان النبى اذ دعاهم لنصرة اجابوه عليهم بذلك ذمة الله وذمة رسوله ولهم النصر على من بر واتقى (١)

شروع كوم په نامه دالله ﷻ چې ډيرمهربان اوبښونكې ذات دى داپريكړه دمحمدرسول الله صلى الله عليه وسلم له لورى دبنى ضمره دپاره ددوئ ځان اومال هرڅه به خوندى وى اوڅوك چې دبنوضمره سره جنګ كوى نودهغه په مقابله كې به دبنوضمره مرسته كيږى په دې شرط چې بنوضمره به دالله ﷻ ددين هيڅ مخنيوى نه كوى ترڅوچې دصوف سيند لوندى وى يعنى داشرط دهميشه دپاره دى نبى كريم ﷺ چې كله دوئ دمرستې دپاره راوغواړى نودوئ به حاضريږى داپه دوئ باندې دالله ﷻ اودهغه درسول ﷺ وعده ده اوپه دوئ كې چې څوك نيك اوپرهيزګاردى دهغه سره به مرسته كيږى .

دعلماء په دې كې اختلاف دى چې ترټولومخكې كومه غزاپيښه سوې محمدبن اسحق اويوجماعت وايې چې ترټولومخكې دابواء غزاده بيا بواط اوبيا عشيره (٢) اوداترتيب امام بخارى هم په خپل صحيح بخارى كې كړى دى اوهمداترتيب حافظ عسقلانى په شرح دبخارى كې غوره كړى دى اويوشميرعلماء بياوبل لورى ته تللى دى دوئ وايې چې لومړى غزا عشيره دى دغه رنګه دسيرت دعلماء په دې كې اختلاف دى چې اول يادى سوى دى درې سريه يعنى دحمزه ﷺ سريه اودعبيده بن الحارث ﷺ سريه اودسعد ﷺ سريه دادرې واړه دهجرت په لومړى كال دابواء ترغزاوروسته پيښې سوى دى ډيروعلماء بيادادرې سريه دهجرت په لومړى كال دابواء ترغزامخكې يادى كړى دى اوددوئ مطلب دادى چې دجهادله اجازى وروسته سمدستى دغزاګانوپيل په سريه سوى دى ..اوحافظ ابن القيم په زادالمعاد كې اوعلامه قسطلانى په مواهب كې او

---

(١) روض الانف جلد٢، صفحه ٥٨ ،،زرقانى جلد١، صفحه ٣٩٦ )
(٢) تاريخ الخميس جلد١، صفحه ٤٠١،،

Maktaba Tul Ishaat.com

علامه زرقاني په شرح مواهب کې لومړني يادې سوې درې سريه يعنى سريه حمزه ؓ
اوسريه عبيده ؓ اوسريه سعد ؓ دهجرت دلومړي کال په پيښوکې شميرکړې دى اودا
ناچيزهم دسريو اوغزاګانو په ترتيب کې ډير دقسطلانى اوزرقانى پرلارى تللى دى او د
محمدبن اسحق رايه دادى چي دغزاګانوپيل له ابواء څخه دی اوترهغه وروسته دحمزه
ؓ سريه اودعبيده ؓ سريه ليږل سوى دى لکه څنګه چي رسول الله ﷺ ددرې واړه سريو
دروانيدو حکم يوځاى ورکړى دى ځکه راويان په دې کې حيران دى چي کومه يوه اوله سريه دى
ابن هشام په خپل سيرت کې همداترتيب غوره کړى دى چي لومړئ يې غزوه ودان راوړى
اوبيايې دعبيده بن الحارث ؓ اوبيادحمزه ؓ او وروسته يې غزوه بواط اوبيايې غزوه عشيره
يادى کړې دى اوداټولى سريه اوغزاګاني يې دهجرت ددويم ۲ کال په پيښوکې يادى کړى دى

## څلورمه : دبدر لومړى وړه غزا ياد سفوان غزا

دعشيره دغزاله راستنيدو روسته تقريباً لس ورځى رسول الله ﷺ په مدينه منوره کې پاته
سوپه همدې ورځوکې کرز بن جابرفهرى دمديني په څرځاى باندى دشپي بريد وکړ
اومديني دخلکواوښان پسونه بزى يې وتښتول رسول الله صلى الله عليه وسلم چي کله
داخبروواوريدى نوسمدستي دهغه په لټون پسي تر صفوان نومى ځايه پورى ولاړى
دابدرته نژدى يوځاى دى مګر کرزبن جابرفهرى درسول الله ﷺ تررسيدومخکې تللى وو
نبى کريم ﷺ بيرته مديني ته راستون سو سفوان بدرته نژدى يوځاى دى اورسول الله ﷺ
دهغه په لاندى کولوکې تربدره پورى ولاړى له دې کبله ودې غزاته غزوه بدر اولى وايې
اودسفوان غزاهم ورته وايې دې غزاته دتلوپه وخت کې زيدبن حارثه ؓ په مدينه کې
خليفه وټاکل سو (۱)

کرزبن جابر دقريشو له مشرانواوسردارانوڅخه وو وروسته بيايې اسلام مشرف سو
رسول الله ﷺ چي کله دعرنيين په لاندى کولوکې دشل تنه سپرويوه ډله ليږلى وه کرز بن
جابر ؓ دهغې ډلى مشراوآميروودمکى په فتح کې شهيدسوى دى (۲)

## دعبدالله بن جحش رضی الله عنه سريه

دسفوان غزاله راستنيدووروسته دهجرت دويم کال درجب په مياشت کې رسول الله ﷺ
عبدالله بن جحش ؓ دنخله (۳) په نامه ځاى ته وليږى اويوولس مهاجرين ؓ يې له هغه
سره کړل چي ددوئ نمونه په لاندى ډول دى (۱) ابوحذيفه بن عتبه ؓ (۲) عکاشه بن
محصن ؓ (۳) عتبه بن غزوان ؓ (۴) سعد بن ابى وقاص ؓ (۵) عامربن ربيعه ؓ (۶)
واقدبن عبدالله ؓ (۷) خالدبن بکير ؓ (۸) سهيل بن بيضاء ؓ (۹) عامربن اياس ؓ
(۱۰) مقدادبن عمرو ؓ (۱۱) صفوان بن بيضاء ؓ

(۱) زرقانى جلد۱، صفحه ۳۹۶،،، عيون الاثر جلد۱، صفحه ۲۲۷،، (۲) الاصابه جلد۳، صفحه ۲۹،،(۳) نخله : دمکى
اوطائف ترمينځ يوځاى دى دمکى څخه ديوى ورځى اوشپى مزل دى داهغه ځاى دى چي پيريانانوله نبى کريم ﷺ څخه قرآن
اوريدلى وو ، زرقانى جلد ۱، صفحه ۳۹۷)

Maktaba Tul Ishaat.com

دا یوولس تنه مهاجرین دعبدالله بن جحش ؓ ملګری وو او دولسم په خپله دسریه امیر عبدالله بن جحش ؓ وو دسعدبن ابی وقاص ؓ څخه روایت سوی دی چی رسول الله ﷺ موږ یوی سریه ته ولیږلو اودایې وفرمایل چی زه به پرتاسو باندی داسی سړی امیر کړم چی هغه به ترتاسوټولوپه ډیره لوږه اوتنده باندی صبرناک وی ترڍي وینا وروسته یې عبدالله بن جحش ؓ زموږ امیروټاکی داپه اسلام کې لومړنی اواولنی آمیروو (۱)

په معجم طبرانی کې په حسن سندسره له جندب بجلی ؓ څخه روایت سوی دی چی رسول الله ﷺ چی کله عبدالله بن جحش ؓ لیږی نویولیک یې ورکړ اودایې ورته وفرمایل چی ترڅوپوری چی دی دوې ورځی پرلپسی مزل نه وی کړی ترهغه وخته به دالیک نه ګوری تردوو ورځومزل وروسته دالیک وګوره اوپه هغه کې چی څه لیکل سوی دی په هغه باندی عمل وکوه اودخپلو ملګروڅخه څوک مه مجبوره کوه کله چی دې مبارکانو ددوو ورځولاره ووهله نوعبدالله بن جحش ؓ درسول الله ﷺ لیک پرانیستی وې لوستی نوپه هغه کې داسی لیکل سوی وو ، چی سیده ولاړسی اوترهغه ځایه ورسیږی چی دمکی اوطائف ترمینځ دنخله په نامه دی هلته کښېنه سی اودقریشو انتظاروکوی اوددوئ په حالاتوځان خبرکړی عبدالله بن جحش ؓ هغه لیک ولوستی اوداسی وفرمایل : سمعاً وطاعةً مادرسول الله ﷺ خبره واوریده اومنم یې اونوروملګروته یې هم دهغه لیک مضمون ولوستی اودایې ورته وویل چی زه تاسونه مجبوره وم دڅاکه شهادت خوښ وی هغه دې له ماسره ملګری سی اوکه نه زه اجازه ورکوم خوټولو ملګروپه یوه خوله دعبدالله بن جحش ؓ ملګرتیا غوره کړه اوله ده سره ملګری سوپه لاره کې دسعد ؓ اوعتبه ؓ اوښ ورک سودوئ دواړه داوښ په لټون کې شاته پاته سو اوله دوئ څخه نادرکه سو اونورپاته ملګری نخله ته ورسیدل اوهلته میشت سو (فتح الباری جلد۱، صفحه ۱۴۳ باب مایذکرفی المناوله وکتاب اهل العلم الی البدان ۱۲ وعیون الاثر وزرقانی جلد۱، صفحه ۳۹۷)

## په اسلام کې لومړی غنیمت

دقریشویوه تجارتی قافله له شام څخه مکې مکرمی ته ستنیده دغه ورځ درجب الحرام دمیاشت آخری ورځ وه په دې میاشت کې جنګ اوجګړی کول حرام وو (۲) دصحابه کرام

---

(۱) زرقانی جلد۱، صفحه ۳۹۷،،

(۲) دابراهیم ؑ په شریعت کې په څلوروڅلوروکی جنګ اوجګړی کول حرام وو ، ذی القعده ، ذی الحجة ، محرم الحرام ، اورجب المرجب ، دذی الحجه میاشت دحج میاشت ده دامیاشت اوترڍې میاشت یوه میاشت مخکی اویوه میاشت وروسته په دې وجه حرام سوه ددې دپاره چی دلیری ځای حاجیان په امن سره ولاړسی اوراسی اوپه امن سره حج وکوی اودرجب په میاشت کې به خلک دعمری دپاره راتلل داهغه خلک ووچی اکثربه دلس یاپنځه لس ورځوپه مزله رسیدل نوځکه ددوئ دپاره یوه پوره میاشت حرام وګرزیده اودغه رنګه دغلی اومیوه جاتوقافلی به هم په دې میاشت کې راتلی په دې وجه دامیاشت حرام سوی ددې دپاره چی دخلکوځانونه اومالونه له لوټ مارڅخه خوندی سی لکه چی الله تعالی فرمایي : جَعَلَ اللَّهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ قِيَامًا لِّلنَّاسِ وَالشَّهْرَ الْحَرَامَ (۹۷)آیت سورة المائدة) دابراهیم ؑ له وخته بیاداسلام ترپیل پوری داحکم وو ترهغه وخته چی په آیت سیف سره داحکم منسوخ سو اوپه دې میاشتوکې دجنګ اجازه ورکړل سوه مګرسره له اجازی دجهاد اوقتال اوس هم ددې میاشتوعظمت اوعزت پاته دی لکه چی الله تعالی فرمایي : (مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرُمٌ ذَٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ فَلَا تَظْلِمُوا فِيهِنَّ أَنفُسَكُمْ ) [التوبة:۳۶] یعنی څلورمیاشتی حرام دی په دې کې په خپلو ځانوظلم مه کوی یعنی دالله ﷻ نافرمانی مه کوی عطاء فرمایي چی په دې میاشتوکې دجهاداوجنګ دحرامېدو حکم اوس هم پاته دی منسوخ نه دی ،، روض الانف جلد ۲، صفحه ۶۰،،،

Maktaba Tul Ishaat.com

ﷺ خیال وو چې نن د شعبان لومړی ورځ ده پر قافله یې حمله وکړه ، واقد بن عبدالله رضی الله عنه د قافلې مشر عمرو بن الحضرمی په غشي وویشتی او په هغه غشي سره هغه مړ سو د هغه په مرګ سره د قافلې خلک وارخطا سوا و وتښتېدل او مسلمانانو د قافلې پرټول مال او توکو باندې ولکه وکړه او عثمان بن عبدالله او حکم بن کیسان یې بندیان کړه تر دې وخته پورې د غنیمت د ویش په اړه هیڅ حکم نه وو نازل سوی خو عبدالله بن جحش رضی الله عنه په خپل اجتهاد سره څلور برخې پر مجاهدینو وویشلې او پاته پنځمه برخه یې د رسول الله ﷺ دپاره پرېښوده کله چې مدینې ته ورسیدل او رسول الله ﷺ ته یې د هغه خبر ورکړ رسول الله ﷺ وفرمایل : ما تاسو ته د حرام په میاشت کې د جنګ کولو حکم نه وو کړی خو تر څو پورې چې وحی نه وې نازله سوې تر هغه وخته پورې غنیمت او بندیان خوندي وساتې په دې باندې عبدالله بن جحش رضی الله عنه او د هغه ملګري ډیر خفه او پښېمانه سو څکه له بلې خوا مشر کینو او یهودو خبیثانو داډنډوره پیل کړې وه چې محمد ﷺ او د هغه ملګري د حرام په میاشت کې جنګ او جګړې روا بولي مجاهدین رضی الله عنهم ډیر خفه او غمجن له دې کبله سو چې زموږ له لاسه مسلمانانو ته دومره لویه مشکل پېښ سو او د خلکو خولې ور خلاص سوې :

په همدې وخت کې دا آیت نازل سو: يَسْأَلُونَكَ عَنِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ قِتَالٍ فِيهِ قُلْ قِتَالٌ فِيهِ كَبِيرٌ وَصَدٌّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَكُفْرٌ بِهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَإِخْرَاجُ أَهْلِهِ مِنْهُ أَكْبَرُ عِنْدَ اللَّهِ وَالْفِتْنَةُ أَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ وَلَا يَزَالُونَ يُقَاتِلُونَكُمْ حَتَّى يَرُدُّوكُمْ عَنْ دِينِكُمْ إِنِ اسْتَطَاعُوا (٢١٧) آیت سورة البقرة)

ستا څخه په بزرګو میاشتو کې د جنګ په اړه دوئ پوښتنه کوي ته په ځواب کې ورته ووایه چې بېشکه په بزرګه میاشت کې قصداً جنګ کول لویه ګناه ده مګر د الله ﷻ د لارې څخه څوک منع کول او د الله ﷻ نه منل او د مسجد حرام څخه منع کول او اهل حرم له حرم څخه ایستل د الله ﷻ په نزد دا ګناه تر ټولو ګناهو ډیره سخته ګناه ده او د کفر او شرک فتنهٔ تر دې هم ډیزیات لوی جرم دی او دا کافران تل له تاسو سره جنګ کوي د دې دپاره چې تاسو له خپل دین څخه واړوي که د دوئ وس ورسیږي .

لنډه خبر دادی چې د اشتباه او التباس په ډول په بزرګه میاشت کې د جنګ او جګړې پېښېدل ډیر غټ شئ نه دی خو د کفر او شرک فتنه او مسلمانان له مسجد حرام څخه په ښکاره منع کول یوه لویه فتنه دی چې تر دې لوی جرم بل نشته د دې آیت شریف له نازلیدو وروسته رسول الله ﷺ پنځمه برخه د غنیمت قبوله کړه او پاته غنیمت یې پر مجاهدینو وویشې عبدالله بن جحش رضی الله عنه او د هغه ملګرو چې دا آیت واورېدی دومره خوشاله سو چې په جامو کې نه ځایېدل تر دې وروسته د عبدالله بن جحش رضی الله عنه او د هغه د ملګرو د ثواب امید پیدا سو دوئ وپوښتل چې یا رسول الله ﷺ آیا موږ پر دې غزا باندې د ثواب امید کولای سو په دې اړه دا آیت نازل سو :

Maktaba Tul Ishaat.com

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَتَ اللَّهِ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ (۲۱۸) آیت سورة البقرة) کوم خلک چي ایمان راوړی او هجرت يې کړی او د الله ﷻ په لاره کې يې جهاد کړی داسي خلق یقیناً د الله ﷻ د رحمت امیدکولای سي او ولی نه الله ﷻ خو ډیر بښونکی او مهربان دی.

دا په اسلام کې لومړنئ غنیمت وو او عمرو بن حضرمی لومړئ مشرک وو چي د مسلمانانو په لاس ووژل سو قریشو د عثمان بن عبدالله او حکم بن کیسان فدیه راولیږله رسول الله ﷺ وفرمایل چي ترڅو پوری زما دوه ملګری سعد ﷺ او عتبه ﷺ نه وی راغلی تر هغه وخت زه ستاسو بندیان نه پریږدم ځکه له ماسره دا اندیښنه ده چي تاسو هغه قتل نه کړی که تاسو زما ملګری ووژل نو زه به هم ستاسو خلک ووژنم

يو څو ورځی وروسته سعد ﷺ او عتبه ﷺ راغلو رسول الله ﷺ فدیه قبوله کړه عثمان او حکم يې پریښود ل عثمان خو تر آزادید و وروسته سمدستي مکی ته ولاړی او په مکه کې پر کفر مړسو او حکم او کیسان مسلمانان سو او په مدینه کې پاته سو وروسته بیا د بیر معونه په غزا کې شهیدان سو (سیرة ابن هشام جلد ۲، صفحه ۷۰ زرقانی جلد ۱، صفحه ۲۹۷)

او په دې اړه عبدالله بن جحش رضی الله عنه دا شعرونه وویل ::

تَعُدُّوْنَ قَتْلًا فِي الْحَرَامِ عَظِيْمَةً............وَاَعْظَمُ مِنْهُ لَوْ يَرَى الرشد راشدُ

صدودُکُمْ عَمَّا یقول مُحَمَّدُ............وَكُفْرٌ به واللهُ رَاءٍ و شاهدُ

تاسو په بزرګ میاشت یعنی رجب کې جنګ کول لوی شئ ګڼی او سره له دی محمد ﷺ چي څه وایي د هغه څخه مخ اړوی او په هغه سره کفر کوی، همدا تر دې ډیر لوی شئ دی آرمان چي لرېوه سی لږ خیال او فکر وکوی او الله ﷻ به لیدونکی او حاضر دی

واخراجکم من مسجد الله اَهْلَهُ............كَيْلَا يُرَى في الْبَيْتِ لِلّهِ ساجد

او ستاسو د الله ﷻ د کور څخه د الله ﷻ د دوستان ایستل د دې د پاره دی چي الله ﷻ ته سجده کونکی و نه لیدل سی دا هم په بزګه میاشت کې تر جنګ کولو ډیره لویه ګناه ده.

فانا وان عَيَّرْ تُمُوْنَا بِقَتْلِهِ............وَاَرْجَفَ بالاسلام باغٍ و حاسد

تاسو که څه هم موږ ته په دې جنګ باندی پیغور راکوی او عیب يې ګڼی او کینه ګر خلک د اسلام په اړه چي هر څو مره دروغجنی خبری خپری کړی مګر موږ ته هیڅ پروا نه په راځی

سَقَيْنَا مِنِ ابْنِ الحضرمی رِمَاحَنَا............بِنَخْلَةَ لَمَّا اوقد الحربَ وَاقِدٌ

دماً وابن عبدالله عثمان بيننا............ينازعه غل من القيد عَانِد(۱)

بیشکه موږ د عمرو بن الحضرمی له وینو په نخله کې خپلی نیزی اوبه کی کله چي واقد بن عبدالله ﷺ د جنګ اور بل کړ او عثمان بن عبدالله زموږ په مینځ کې بندی وو چي کړه او زنځیرونه يې ځان ته راکښل..

(۱) العاند المائل يعنى يميل فيميله ويجذبه سيرة ابن هشام جلد ۲، صفحه ۹ وحسن الصحابه جلد ۱ صفحه ۳۰۳)

Maktaba Tul Ishaat.com

## پنځمه : دبدر لویه غزا دهجرت دویم کال دروژې مبارکه میاشت (۱)

داغزاداسلام په غزاګانو ترټولولویه غزاياديږي ځکه داسلام دعزت اودبدبې اودغه رنګ دکفر اوشرک دذلت اورسوايې پیل هم له همدې غزاڅخه کيږي اوداللهﷻ په فضل سره اسلام ته پرته له ښکاره اومادي اسبابويواځې دغیب په کومک اومرسته قوت حاصل سو اودکفرپرسرباندې داسې سخت ګذار ولګیدی چې دکفر ددماغ هډوکي زره زره سو دبدرمیدان تراوسه لادهغه پیښې شاهددی اوپه دې وجه الله تعالی دې ورځې ته په قرآن کریم کې يَوْمَ الْفُرْقَانِ وفرمایل یعنی دحق اوباطل دبیلوالی ورځ بلکې دغه میاشت فرقان وه یعنی رمضان المبارک میاشت وه چې په دغې میاشتې الله تعالی قرآن مجید نازل کړی دی اوپه دې سره یې دحق اوباطل دهدایت اوګمراهی بیلوالی ښکاره کړی دی اوبیاپه همدې میاشت کې یې روژه نیول فرض کړی دی ددې دپاره چې ددوستانو اومخلصینوعاشقانواومینانوازموینه واخلي چې څوک دهغه سره ربښتینې مینه لري چې دسپیدوله راختلودلمرترلویدلو پورې دهغه درضا دپاره په سخته ګرمی کې تکلیف پرځان یوسي اوروژه سرته ورسوی اوڅوک دروغجن دی چې دخپلې خیټې اوکولمو مریان دی لنډه داچې دامیاشت دفرقان میاشت دی په دې کې په ډیرووجهو سره دمخلصینو اومنافقینو فرق ښکاره کیږي.

## دبدر غزادقصې پیل

دروژې مبارکې په سرکې رسول الله ﷺ ته داخبرورسیدی چې ابوسفیان دقریشوتجارتی قافله له شامه بیرته راستنوی چې له ډیرو مالو اوتوکوڅخه ډکه ده ، رسول الله صحابه کرامﷺ راټول کړه اددې خبرې ورکړ اووې فرمایل چې دادقریشوتجارتی قافله دی او له ډیروسامانوڅخه ډکه ده تاسوددې وخواته ووزی کیدای سی چې الله تعالی تاسوته داقافله په غنیمت کې درکړي..

څنګه چې دجنګ اوجګړې اوقتل اوقتال وهم اوګمان هم نه وو په دې وجه دوئ پرته له څه تیاری ووتل ابوسفیان خوله مخکې لااندیښمن وو کله چې حجاز ته ورسیدی نوله هرلاروی اومسافرڅخه به یې درسول الله ﷺ دحالاتواوخبروپوښتنه کوله ترڅو چې بعض مسافرو هغه ته داخبرورکړچې محمد ﷺ خپلوملګروته دقافلې دنیولو حکم کړی دی ؟

ابوسفیان دخبرې په اوریدوسره سمدستي ضمضم غفاری ته مزدوری ورکړه اومکې ته یې ولیږی ورته وې ویل چې قریشوته خبرورکړه چې څومره ژر کیدای سی دخپلې قافلې

---

(۱) بدردیوځای نوم دی بدرله مدینې منورې څخه څلور مزل او۲۸ فرسخه لیری دی یعنی تقریباً اتیا۸۰ میله څمکه ده بدرځکه بدربولی دامنسوب دی وبدربن یخلدبن نضربن کنانه یابدربن الحارث ته منسوب دی چې ددې ځای جوړونکی وو اویوشمیربیاوایې چې بدردیوکوهی نوم دی دکوهی په نامه سره داعلاقه مشهوره سوه ، زرقانی جلد۱، صفحه ۴۰۶،،

Maktaba Tul Ishaat.com

دساتلو اودخپلوشتمینو دخوندی کولوکوشش وکوی محمد ﷺ له خپلوملګروسره دقافلی دپاره(۱) راوتلی دی .

کعب بن مالک رضی الله عنه فرمایي : لَمْ أَتَخَلَّفْ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي غَزْوَةٍ غَزَاهَا إِلَّا فِي غَزْوَةِ تَبُوكَ غَيْرَ أَنِّي تَخَلَّفْتُ عَنْ غَزْوَةِ بَدْرٍ وَلَمْ يُعَاتَبْ أَحَدٌ تَخَلَّفَ عَنْهَا إِنَّمَا خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُرِيدُ عِيرَ قُرَيْشٍ حَتَّى جَمَعَ اللَّهُ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ عَدُوِّهِمْ عَلَى غَيْرِ مِيعَادٍ(صحیح بخاری)

زه په هیڅ یوه غزاکې چی رسول الله ﷺ حضوردرلودی نه یم پاته سوی مګر دتبوک له غزاپرته دبدرپه غزاکې هم پاته سوم مګر دبدر دغزا پرپاته کیدونکوباندی هیڅ ملامتیا نه وه ځکه رسول الله ﷺ یواځی دقریشودقافلی په اراده وتلی وو ناڅاپه پرته له ارادی او قصد الله تعالی مسلمانان ددوئ له دښمنانوسره مخامخ کړه .

کعب بن مالک رضی الله عنه دتبوک غزا اودبدر غزا په بیلابیلو حروف سره بیلوی اوپه یوه حرف سره یې نه بیلوی ددواړودپاره یې ونه ویل چی (الأفي غزوة تبوک وبدر) بلکې دتبوک دبیلوا لی دپاره یې دإلأحرف اودبدردبیلوالی دپاره یې د غَیْرُ حرف استعمال کی اوداسی یې ویل (الافي غزوة تبوک غيراني اتخلف عن غزوة بدر)اودواړه یې په یوه توری بیل نه کړل ځکه دواړه ځله پاته والی سره بیل دی یوشان نه دی ځکه دتبوک دغزاپرپاته کیدونکوباندی ملامتیاوویل سوه اودتبوک پرپاته کیدونکوباندی دالله ﷺ له لوری ملامتیاوویل سوه اودبدر له غزاپاته کیدل بدنه وو نوهغه څوک چی دبدرپه غزاکې نه ووشریک سوی پرهغه باندی هیڅ ملامتیانسته په دې وجه دبدرڅخه پاته کیدل یې د غیرُ په حرف سره یادکړ ددې دپاره چی دبدرغزاڅخه پاته کیدل دتبوک دغزاله پاته کیدلوڅخه بیل اوجلادی نویې دواړه په بیل بیل استثنائي حروف مستثنی کړل ددغه فرق ته بښه فکروکوی داډیر باریک ځای دی (۲)

ابن سعدوایې چی داهغه قافله وه چی ددې لپاره غزوه ذی العشیره کې دوه سوه تنه ۲۰۰ مهاجرین رضی الله عنهم نبی کریم ﷺ له ځان ملګری کړه اوله مدینی وتلی وو داقافله شام ته ورسیده کله چی بیرته له شام راستنیده په همدې وخت کې رسول الله ﷺ دقافلی په نیت ووتی اود ډیرتلوار له کبله ډیر لږکسان درسول الله ﷺ ملګری سو اوداسفر لکه څنګه چی دجهاد دپاره نه بلکې دقافلی دپاره وو په دې وجه پرنه تلونکوباندی هیڅ ملامتیاونه ویل سوه

(۱) داروایت په سیرة ابن هشام کې په دې سندسره ذکرسوی دی : قال ابن اسحق فحدثنی محمد بن مسلم الزهری وعاصم بن عمروبن قتادة وعبدالله بن ابی بکر ویزیدبن رومان عن عروة بن الزبیر وغیرهم من علمائنا عن ابن عباس رضی الله عنه الخ .. ددې سندپه صحی کیدو اوقوی کیدو بلکې پرشرط دبخاری اومسلم باندی هم په دې کې هیڅ شک اوشبه نسته ،، وذلک ظاهرلمن کان له قلب او القی السمع وهوشهید ، البدایه والنهایه ، جلد ۳،صفحه ۲۵۶،،

(۲) فتح الباری جلد ۷، صفحه ۲۲۳،،

Maktaba Tul Ishaat.com

## دبدرغازیان بدرته روان سو !

دروژې مبارکې ۱۲ دوولسم ورځ رسول الله ﷺ له مدینې منورې څخه روان سو درې (۱) سوه دیارلس یاڅورلس یاپنځلس کسان دهغه مبارکﷺ ملګرې وودبې وسې اوبېوزلې داحالت وو چې په دومره لوېه ډله کې یوائې دوه آسان او او ۷۰ اوښان وو یوآس دزبیربن العوامؓ اوبل دمقدادؓ ووپرېوه اوښ به ۲ دوه ۲ درې ۳ درې ۳ کسان په نوبت سپریدل عبدالله بن مسعودؓ وایې چې بدرته دتلوپه وخت کې به یواوښ ددرې درې کسانو سره ګډووپه نوبت به سپریدل ابولبابهؓ اوعلیؓ درسول الله ﷺ سره شریک وو کله چې به درسول الله ﷺ دپښودتګ نوبت راغلی نوابولبابهؓ اوعلیؓ به غوښتنه ځنې وکړه چې یارسول الله ﷺ ته سپورسه موږستاپرځای په پښوځو ؟ خورسول الله ﷺ به دا فرمایل تا سو ترماپه پلې تګ کې پیاوړې نه یاست اوزه ترتاسو دالله ﷻ داجرډیربې احتیاجه نه یم

بیرابې عنبه چې له مدینې منورې یومیل لیرې دی کله چې ودې ځای ته ورسیدل نونبی کریم ﷺ ټول فوځ وکتی هغه څوک چې دلږ عمر وو هغه یې بیرته ولیږل روحاء ته چې ورسیدل ابولبابه بن عبدالمنذرؓ یې دمدینې خلیفه وټاکی اوبیرته یې ولیږی په دې لښکرکې درې بیرغه وو یودعلی کرم الله وجهه په لاس کې وو اودویم دمصعب بن عمیرؓ اودریم دیوه انصاری په لاس کې وو کله چې صفراء ته نژدې سو نوبلبس بن عمرو جهنیؓ اوعدّی بن ابی الدغباء جهنیؓ یې دابوسفیان دقافلې دحالاتومعلومولو دپاره مخکې ولیږل (۲)

له بل لورې ضمضم غفاری دابوسفیان پیغام مکې ته ورسوی اوویولوړځای ته پورته سو اوپه زوره یې چیغه کړه داسې ناری یې وهلې اې قریشو قافله دخطرله ځایه راوباسی اوډیرژرپه تیزې سره دهغې خبرواخلې محمد ﷺ اودهغه ملګروقافله محاصره کړې ده ، ددې خبرپه اوریدو سره په ټوله مکه مکرمه کې شور اوزوږ جوړسو ځکه په قریشوکې داسې هیڅ نارینه اوښځه نه وه پاته چې هغه په دې قافله کې خپل شتمنی نه درلودله له دې امله ددې خبرپه اوریدوسره په ټوله مکه کې جوش اوخروش جوړسو اوزرکسان پوره له ډیر سامان اووسلوزغرو تورو اوآسانو سره راووتل ابوجهل خبیث دهغه لښکر مشرقمندان وو ،

(۱) ده درې سوه دیارلس خبره په مسنداحمدبزار مجمع الطبرانی کې دعبدالله بن عباسؓ څخه روایت دی اود ۱۴ قول مجمع الطبرانی کې له ابوایوب انصاریؓ څخه روایت دی اود ۱۵ قول په بیهقی کې په حسن سندسره له عبدالله بن عمروبن عاصؓ څخه نقل سوی دی ، فتح الباری جلد ۷ ، صفحه ۲۲۷ ،،،

(۲) طبقات الکبری لابن سعد جلد ۲ ، صفحه ۶ ،،

Maktaba Tul Ishaat.com

قریش په ډیره مستئ او دعیش عشرت له سامان سره سندري ویونکی ډماني هم ملگري کړي په ډیر غرور او تکبر او ریاء سره زرتنه مشرکین له مکی راووتل (۱)،

لکه الله تعالی چی فرمایي وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بَطَرًا وَرِئَاءَ النَّاسِ(۴۷) آیت سورة الانفال

اي مسلمانانو دهغه کافرانو په څیر مه کیږی چی دخپلو کورو څخه په ډیر غرور او تکبر او مستئ سره دخپل زور او دبدبی دښودلو دپاره وتلی دی ..

دقریشو سرداران او مشران تقریباً ټول په دې لښکرکې شریک سو یوائی ابولهب په څه وجه نه ولاړی او دځان پرځای یې دابوجهل ورور عاص بن هشام ولیږی ، عاص بن هشام دابولهب قرض داره وو اودمفلسی په وجه یې قرض نه سو اداکولای نودقرض دنه اداکیدو په بدله کې دابولهب پرځای عاص بن هشام جنگ ته ولاړی (۲)

اودغه رنگه امیه بن خلف هم په لومړی سرکې ډیر ټینگاروکړ اوله تللو څخه یې انکاروکی مگر ابوجهل په زور مجبورکی اوله لښکرسره ولاړی دامیه دانکار سبب دا وو چی سعدبن معاذ انصاری ﷺ دجاهلیت په وخت کې دامیه دوست وو امیه چی به کله دتجارت دپاره شام ته تلی نودمدینی په لاره کې به پرسعدبن معاذﷺ باندی دمه کوله اوسعدبن معاذﷺ چی به کله مکی ته راغلی نوله امیه سره به وو درسول الله ﷺ ترهجرت وروسته یوځل سعدبن معاذﷺ دعمری کولو دپاره مکی ته راغلی اودتیر په څیر دامیه کورته ورغلی اوامیه ته یې وویل چی دطواف کولو دپاره ماته مناسب وخت گوره کله چی حرم له خلکو خالی وی یعنی گڼه گونه نه وی ، امیه دغرمی په وخت کې سعدبن معاذ ﷺ له ځان سره ملگری کړاوطواف یې کوی ابوجهل خبیث په مخه ورغلی ورته وې ویل اې ابوصفوان (دادامیه کنیه دی ) داستا ملگری څوک دی ؟

امیه وویل سعدﷺ دی ابوجهل وویل زه گورم داسړی په ډیرډاډه زړه طواف کوی ته دا سی بی دینانوته ځای ورکوی اوددوئ مرسته کوی اې سعد قسم په الله ﷻ که ابوصفوان درسره نه وای نوته به له دې ځایه روغ نه تلی . سعدپه لوړآواز وویل که ته ماله طواف کولو منع کړی نو قسم په الله ﷻ دمدینی لارخوبه ستادقافلو پرمخ بنده کړم امیه سعدﷺ ته وویل چی ته ابوالحکم ته یعنی ابوجهل خبیث باندی خپل آواز مه لوړوه دادمکی سردار او مشر دی ، سعدﷺ په تریو تندی امیه ته وویل اې امیه بس ماپریږده قسم په الله ﷻ مادرسول الله ﷺ څخه اوریدلی دی چی ته به درسول الله ﷺ یادهغه دملگرو په لاس وژل

---

(۱) کمارواه مسلم وابوداؤد والترمذی عن ابن عباس ﷺ عن عمروابن سعد عن ابن مسعود ﷺ اوله موسی بن عقبه اودابن عائذ په مغازی کې راغلی دی چی نه نیم سوه ته وو ددواړوروایتو په مینځ کې هیڅ تعارض نسته څکه جگړه ماران ۹۵۰ سوه وو او ۵۰ ته یې مریان اوخدمت گاران وو ، زرقانی جلد ۱، صفحه ۴۱۰،،،

(۲) طبقات الکبری جلد ۲، صفحه ۷،،

Maktaba Tul Ishaat.com

کیږی امیه وویل آیا زه به په مکه کې وژل کیږم ؟ سعد ﷺ وویل نورزه نه یم خبر چې ته به چیري اوپه کوم ځای کې وژل کیږی ددې خبری په اوریدوسره امیه دومره وبیریدی له ډیره وهم سمدستي کورته ولاړی اوخپلی ښځی ام صفوان ته یې داخبره یاده کړه اوپه یوروایت کې راغلی دی چې امیه وویل (والله مایکذب محمد فکادان یحدث) قسم په الله ﷻ که محمد ﷺ هیڅکله دروغ ویلی وی اونژدی وه چې له ډیری ویری دامیه بن خلف متیازی بولی روانی سوی وی ( فتح الباری جلد۷، صفحه ۳۲۰ ) اوپرامیه باندی ویره دومره غالبه سوه چې داارادہ یې وکړه چې هیڅ کله به له مکی څخه دباندی نه وزی ، خوکله چې ابوجهل خلکوته دبدرپرلور دتګ وویل نوپرامیه باندی داخبره ډیره ګرانه سوه ځکه هغه پرخپل ځان بیریدی ابوجهل امیه ته ورغلی اودتګ یې ورته وویل خوامیه انکاروکړ ابوجهل ډیر ټینګاروکی خوکته یې ونه کړه امیه تللوته تیارنه وو ابوجهل ورته وویل چې ته سرداریې که ته ولاړنه سی نوستاتابع خلک به ټول پاته سی لنډه داچې ابوجهل امیه باندی ډیر ټینګاروکی بالاخره یې ورته وویل چې اې ابوصفوان ستادپاره یوډیرښه آس رانیسم ددې دپاره چې که چیری دویری ځای وو نوتابه سمدستي له هغه ځایه راباسی امیه دتللودپاره تیارسو اوکورته ولاړی ښځی ته یې وویل چې زمادسفرسامان تیار کړه ښځی ورته وویل اې ابوصفوان ستا دخپل یثربی ورور خبره هیره کړی امیه وویل نه ښه مې یاددی خوزماارادہ ترلږځایه دی ترډیره ځایه نه ورسره ځم لږورسره ځم اوبیرته څنی راګرزم امیه په دې اراده روان سو اوپه کوم ځای کې چې به کښته کیدی خپل آس به یې له ځان سره نژدی تړی مګر تقدیر دتیښتي وخت په لاس ورنه کړ بدرته ورسیدی او دبدرپه میدان کې دصحابه کرام ﷺ په لاس ووژل سو (بخاری غزوه بدر)
لنډه داچې دامیه په خپلووژلوباندی یقین وو دابوجهل په ټینګارسره ولاړی ابوجهل په خپله هم تباه سو اونورقریش یې هم تباه کړل (احلوقومهم دارالبوار جهنم یصلونها وبئس القرار)

## دقریشودروانیدو خبراودصحابه کرام ﷺ په خپل مینځ کې مشوره اودصحابه کرام ﷺ ددلاوری اوقرباني تقریرونه

له روحاء څخه چې کله رسول الله ﷺ اودهغه ملګری ﷺ صفراء ته ورسیدل نوبسبس ﷺ اوعدی ﷺ راغلورسو ل الله ﷺ ته یې دقریشودروانیدوخبرورکړ په همدې وخت کې رسول الله ﷺ مهاجرین اوانصار ﷺ دمشوری لپاره راوغوښتل اودقریشوپه دې شان راتګ سره یې خبر کړه ابوبکر صدیق ﷺ ددې خبرپه اوریدوسره سمدستي ولاړسو اوډیرپه ښه انداز یې دځان دقربانی ښکاره ونه وکړه اودسرپه سترګویې دهغه مبارک ﷺ اشاره قبوله کړه اوپه بدن اوزړه یې دمنلودپاره ملاوتړله ترده وروسته عمرفاروق ﷺ ولاړ سو اوهغه هم په ډیر ښه انداز اودقربانی ښکاره کولوپه ښه شان سره اظهاروکړ،

Maktaba Tul Ishaat.com

## دمقداد بن اسود رضی الله تعالی عنه ځان قربانونکی تقریر (۱)

تردوئ دواړوورورسته مقداد بن اسود ﷺ ولاړسو او غوښتنه یې وکړه چې یارسول الله ﷺ دکوم شئ چې الله تعالی تاته حکم کړی دی هغه پوره کړه موږ ټول ستاسره یو قسم په الله ﷻ موږ دبنی اسرائیلو په شیرهیڅ کله داسی نه وایو چې اې موسی ﷺ ته اوستارب ﷻ ولاړ سی وجنګیږی اوموږ ټول به دلته ناست یو موږبه دبنی اسرائیلو په خلاف داوایو چې ته اوستارب جهاد وکوی موږهم درسره ملګری یو.

داابن اسحاق درروایت الفاظ دی (۲) اودبخاری په روایت کې داسی الفاظ راغلی دی: (ولکن نقاتل عن یمینک وعن شمالک وبین یدیک وخلفک) موږ ستاراسته خواته اوستاچپه خواته اوستادمخ وخواته اوستادشاوخواته جنګیږو خوتایوائی نه پریږدو، دحدیث راوی عبدالله بن مسعود ﷺ فرمایي: چې ماپه دغه وخت کې ولیدل چې درسول الله ﷺ مخ مبارک له ډیری خوشالي ځخه وځلیدی (بخاری شریف صفحه ۵۶۴ غزوه بدر)

دابن اسحق په روایت کې راغلی دی چې نبی کریم ﷺ دمقداد ﷺ دپاره دخیر دعاء وکړه.

ابوایوب انصاری ﷺ فرمایي: چې موږ په مدینه منوره کې وو چې رسو ل الله ﷺ موږته دابوسفیان دقافلی خبرراکړ اووې فرمایل چې که تاسو ولاړسی کیدای سی چې الله ﷻ تاسوته غنیمت په لاس درکړی موږ وویل ډیر ښه اوملګری روان سو کله چې مویوه دوې ورځی مزل وکړ بیا یې موږته دمکی دقریشو دتیاری خبرراکړ اودجهاد اودجنګ دتیارید ولاربښوونه یې راته وکړه یوشمیرخلکو لږ ځه فکروکی، ځکه له کوره په دې اراده نه وو راوتلی چې جنګ به کوی یوائې دقافلی دپاره راوتلی خومقداد ﷺ ولاړسو اوتقریریې وکی اودقربانۍ داسی اظهاریې وکړ کاشکی چې موږ ټولوداسی ویلی وای لکه مقداد ﷺ چې وویل (رواه ابن ابی حاتم) یعنی کاشکی چې لومړی ځل موږ ټولو دغه خبره کړی وای ځکه وروسته خوبیا ټولو همدا وینا وکړه د ټولو صحابه ﷺ په زړو کې هغه خبره وه کومه چې دمقداد ﷺ له خولی ځخه ووتله (په مسند احمد کې په حسن روایت سره نقل سوی دی چې درسول الله ﷺ ټولو ملګرو په یوه خوله وویل چې یارسول الله ﷺ موږ دبنی اسرائیلو په شیرنه وایو موږ په هرحال کې ستاملګری یو ددې شافی اوکافی ځواب په اوریدو سره رسول الله ﷺ دریم ځل بیاوفرمایل چې اې خلکو تاسو ماته مشوره راکړی؟

دانصارو ﷺ مشر سعد بن معاذ ﷺ دنبی کریم ﷺ افصح العرب والعجم صلی الله علیه وسلم

---

(۱) دمحمد بن اسحق له روایت معلومیږی چې مقداد ﷺ داتقریرپه صفراء کې وکړ اودصحیح بخاری اونسائی له روایت معلومیږی چې دبدرپه ورځ یې داتقریروکړ، فتح الباری جلد ۲، صفحه ۲۲۳،، مګر دداړو روایتوپه مینځ کی منافات نسته ځکه اول مقداد ﷺ داتقریرپه صفراء کې دنبی کریم ﷺ دپوښتنی په ځواب کی وکی اودبیایې په ډیروځایوکې داستلذاذ خوند اخیستو دپاره داځان قربانونکی اوله مینی ډک خبری بیابیا یادی کړی، والله سبحانه وتعالی اعلم،،
(۲) زرقانی جلد ۱، صفحه ۴۱۲، سیرة ابن هشام جلد ۲، صفحه ۱۲،،

Maktaba Tul Ishaat.com

په دې بلیغه اشاره او باریکه خبرپوه سو سمدستي یې وویل چې یارسول الله ﷺ کیدای سي ستاد خبری اشاره انصاروﷺ ته وی ، رسول الله ﷺ وفرمایل هو (۱) له دې وروسته سعدبن معاذ ﷺ زړه رابښکونکی تقریروکړ چې په لاندې ټکوکې تاسوته بیانیږی .

## دسعدبن معاذرضي الله عنه ځان ځارونکي خبری

یارسول الله قد آمنا بک وصدقناک وشهدنا ان ماجئت به هوالحق واعطیناک علی ذلک عهودا ومواثیق علی السمع والطاعة ولعلک یارسول الله خرجت لامر فاحدث الله غیره فامض لماشئت وصل حبال من شئت واقطع حبال من شئت وسالم من شئت وعادمن شئت وخذ من اموالناماشئت واعطنا ماشئت(۲) وماأخذت مناکان احب الینا مماترکت وماأمرت به من امرنا فامرناتبع لامرک لئن سرت حتی تأتی برک الغماد لنسیرن معک فوالذی بعثک بالحق لواستعرضت بنا هذا لبحرلخضناه وماتخلف منا رجل واحد ونکره ان نلقی عدونا انالصبرعندالحرب صدق عندااللقاء ولعل الله یریک منا ماتقربه عینک فسربنا علی برکة الله ( زرقانی جلد۱، صفحه ۴۱۳)

اې دالله ﷻ رسول ﷺ موږپرتاباندی ایمان راوړی دی او ستاتصدیق موکړی دی اودې خبری شاهدی موورکړی چې تاڅه راوړی دی هغه حق دی اود منلواو قربانۍ په اړه موپخه وعده کړی ده اې دالله رسول ﷺ ته دمدینې څخه دیوه شئ په اراده راوتلی وی خوالله تعالی بل څه پیښ کړه څه چې دالله تعالی خوښه وی پرهغه لاره ولاړسه اوله چاسره چې غواړې اړیکی سمې که اوله چاسره چې غواړې اړیکی وشلوه اوله چاسره چې غواړی سوله وکړه اوله چاسره چې غواړې دښمنی وکړه موږبه هرحال کې له تاسره یو زموږله مالوچې ته څومره اندازه غواړې هغه واخله اوڅومره اندازه چې موږته پریږدی هغه موږته راکړه اودمال کومه برخه چې ته اخلی هغه به زموږتردې ډیره خوښه وی کومه چې ته موږته پریږدې اوکه ته موږته دبرک الغماد پوری دتللوحکم وکوی نوموږبه خامخاستاسره ځو قسم په هغه پاک ذات چې ته یې په حق رالیږلی یې که ته موږته په سیندکې دننوتلوحکم وکوی هم به موږسمدستي په دریاب کې ننوزو اوزموږڅخه به هیڅوک شاته نه پاته کیږی موږددښمنانوسره مقابله کول بدنه ګڼو اوخامخایقیناً موږ دجنګ په وخت کې ډیر صبرناک اوپه مقابله کې رښتینې یوله الله عزوجل څخه امیدلرم چې الله ﷻ به تاته زموږڅخه هغه شئ وښیی چې په هغه ستاسترګی یخیږی نودالله ﷻ دنامه په برکت موله ځان سره ملګری کړه .

---

(۱) لکه څنګه چې انصاروﷺ له رسول کریم ﷺ سره یواځې په بیعت عقبه کې ددې وعده کړی وه چې کوم دښمن چې پرتاحمله وکوی په دغه وخت کې به موږستامرسته کوو دمدینې څخه دباندی تللوسره دجنګ کولووعده نه وه نوځکه نبی کریم ﷺ انصاروﷺ ته بیابیاد مشوری ویل ، سعدبن معاذ ﷺ دنبی کریم ﷺ په اشاره پوه سو خواب یې ورکړ ، اوداسی ځواب یې ورکی چې زه یې تعبیرنه سم کولای (رضی الله عنهم ورضوا عنه آمین ،البدایه والنهایه جلد ۳، صفحه ۲۶۲،، وعیون الاثر جلد۱، صفحه ۲۷۴،،

(۲) په دې الفاظوکی ودې ته اشاره دی چې زموږمالونه په اصل کې ستادی که زموږله مالوڅخه ته موږته څه راکړی نوګواکی دابه ستابښنه اوهدیه وی ،، منه عفی عنه ،،

Maktaba Tul Ishaat.com

په بعض رواياتوکې دسعدبن معاذ ؓ پرځاى دسعدبن عباده ؓ نوم یاد سوى دى مگر داصحيح نه دى دراوى وهم دى ځکه سعدبن عباده ؓ دټولوپه اتفاق سره په بدرکې نه دى حاضرسوى دتفصيل دپاره زرقانى وګوري.

رسول الله ﷺ چې کله دخپلوملګرو دافدايې ځوابونه واوريدل ډير خوشاله سواووې فرمايل : دالله ﷻ په نوم سره حرکت وکوى اوتاسوخوشاله سى ا لله تعالى له ماسره داوعده کړى چى دابوجهل يا ابوسفيان له دواړوډلوڅخه به پريوه باندى خامخاتاته برى درکوم ، اوماته دقريشو دمشرانو دمرګ ځايونه ښودل سوى چى فلانى سړى به په فلانى ځاى او فلانى سړى به پرفلانى ځاى راپرزى

لکه الله تعالى چى فرمايې :

وَإِذْ يَعِدُكُمُ اللَّهُ إِحْدَى الطَّائِفَتَيْنِ أَنَّهَا لَكُمْ وَتَوَدُّونَ أَنَّ غَيْرَ ذَاتِ الشَّوْكَةِ تَكُونُ لَكُمْ وَيُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُحِقَّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ وَيَقْطَعَ دَابِرَ الْكَافِرِينَ (٧) لِيُحِقَّ الْحَقَّ وَيُبْطِلَ الْبَاطِلَ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ (٨) سورة الانفال)

هغه وخت يادکه چى کله الله تعالى له تاسوسره وعده کوله چى دکافرانودددوو ډلوڅخه به يوه ډله تاته درکوم اوتاداخوښول چى هغه ډله چى بيوسلو وه ستا دپاره سى اوالله اراده داده چى حق په خپلوفيصلوسره ثابت کړى اودکافرانوريښي جرړى وباسى ددې دپاره چى دحق حق کيدل اودباطل باطل کيدل په ښکاره ډول ښه روښانه سى .

## دعاتکه بنت عبدالمطلب خوب

له يوى خوانبى کريم ﷺ خپلوملګروته داخبرورکړ چى ماته دکفارودراپرزيدوځايونه ښودل سوى دى اوله بلې خوا په مکه مکرمه کې درسو ل الله ﷺ ترور عاتکه بنت عبدالمطلب دضمضم غفارى تررسيدومخکې داخوب وليدى چى يواوښ سپورسړى راسى اوپه ابطح نومى ځاى کې اوښ چوکى اوپه لوړآواز داچغې ووهى (الاانفروا ياآل غُدرٍ لمصارعکم فى ثلاث) (۱) اې غدارانود خپل مرګ ځاى ته راسى اودپرزيدوځاى ته راسى په درې ورځوکې راووزى. خلک دهغه سړى پرشاوخواراګرزيدلي وى بياهغه سړى مسجدحرام ته ننوتي بيايې دغه ناره وکړه وروسته بياپرابو قبيس غره باندى وختى اوله لوړه ځايه يې يوغټ سخرلويه ډبره راګيله کړه کله چى هغه ډبره دغره لمنى ته راورسيده نوزره زره سوه اودمکې هيڅ کور داسى پاته نه سو چى پرهغه دې دهغې ډبرى يوه ټوټه نه وى موښتى عاتکى داخوب خپل ورور عباس ؓ ته بيان کى ، اووې ويل اې وروره قسم په الله عزوجل مانن داخوب ليدلى دى اوانديښنه لرم چى ستاپرقوم به څه مصيبت اوبلا راتلو نکى ده ګوره داخوب هيچاته ونه وايې عباس ؓ له کوره دباندى راووتى اوخپل دوست وليدبن عتبه ته يې داخوب ووايو اوداټينګاريې وکى چى داخوب به بل هيچاته نه وايې

(۱) څنګه چى خلکودالله ﷻ اودهغه له رسول ﷺ سره غدر کړى وو په دې وجه دخوب په نړى کې دې خلکوته آل غدر وويل سو اوداليرى نه دى چى دغدرڅخه مرادشيطان وى ځکه مشرکين دشيطان تابع دى په دې وجه ورته آل غدر وويل سو

مکر ولید خپل پلار عتبه ته دا خوب تکی په تکی بیان کړ دخوب خبره په ټوله مکه کې خپره سوه دویمه یادریمه ورځ عباس رضی الله عنه مسجد حرام ته ولاړی ابوجهل دخلکو په منځ کې ناست دی ده چې کله عباس رضی الله عنه ولیدی سمدستی یې ورته وویل اې ابوالفضل ستاسو نارینه وخو دنبوت دعوه کړی وه خواوس ستاسو ښځو هم دنبوت دعوه شروع کړه، عباس رضی الله عنه وایې ماپوښتنه وکه څه خبره ده ابوجهل دعاتکی خوب یادکی په دې وخت کې ضمضم غفاری دابوسفیان له پیغام سره په داسی حالت کې راښکاره سو چې قمیص یې شلیدلی اوداوښ پزه یې پریکړی وه اوداناری یې وهلی اې قریشو خبر واوری خبرواوری او ژر ترژره دابوسفیان دقافلی مرستی ته ځان ورسوی د دې خبرپه اوریدو سره په قریشو واویلا ګډه سوه دوئ ټول په پوره ساز سامان له مکی څخه راووتل اوبدرته ورسیدل دخوب معنی یې په ویښه اوپه خپلوسترګوولیده (۱) اوهیثمی ویلی دی چې ددې روایت طبرانی مرسلاً کړی دی اوپه دې کې ابن لهیعة دی اوهغه ضعیف دی اوروا یت یې حسن دی (مجمع الزوائد) دموسی بن عقبه په روایت کې راغلی دی چې ضمضم غفاری چې کله مکی ته ورسیدی نو دقریشو په زړوکې دعاتکی دخوب ویره پیدا سوی وه (۲)

**فائده:** دعاتکه بنت عبدالمطلب په اسلام کې اختلاف دی ابن سعد فرمایې (۳) چې عاتکه مسلمانه سوی ده اومدینی ته یې هجرت کړی دی (اصابه ترجمه عاتکه بنت عبدالمطلب

## دجهیم بن الصلت خوب

لنډه داچې قریش دپوره تیاری سره په ډولونو، ربابو، باجو اودسروز له نورآلاتو سره روان سو کله چې جحفه ته ورسیدل نو جهیم بن صلت یو خوب ولیدی هغه داسی چې یو سړی پر آس سپوروی اویواوښ ورسره وی هغه راسی اوودریږی اوداوایې چې قتل سو عتبه بن ربیعه، اوشیبه بن ربیعه، اوابوالحکم بن هشام یعنی ابوجهل، اوامیه بن خلف اوفلان اوفلان وروسته هغه سړی له اوښه یوه نیزه دلښکرپرلوری وویلی په ټول لښکر کې داسی خیمه پاته نه سوه چې پرهغې دې دوینی څاڅکی نه وی سوی،،

ابوجهل چې کله په دې خوب خبرسو نو ډیر وبیریدی اوده وویل چې داپه بنی المطلب کې دویم نبی پیدا سو سهارچې کله جنګ شروع سی نوبیابه ده ته معلومه سی چې په جنګ کې زموږ څخه څوک وژل کیږی (۴)

بسبس رضی الله عنه اوعدی رضی الله عنه خورسول الله ﷺ دابوسفیان دقافلی دخبر لپاره لیږلی وو هغه چې کله بدرته ورسیدل نو دیوی غونډی په پای کې یوه چینه وه هلته یې خپل اوښان کوندډه کړل په دې وخت دوې ښځی راښکاره سوی په هغوکې یوی له دویمی څخه خپل تر[illegible] پوښتنه

(۱) مستدرک للحاکم جلد ۳، صفحه ۱۹، مجمع الزوائد جلد ۶، صفحه ۷۱،،
(۲) البدایه والنهایه، جلد ۳، صفحه ۲۵۸،،
(۳) الاصابه جلد ۴، صفحه ۳۵۷،،
(۴) البدایه والنهایه جلد ۳، صفحه ۲۶۵، عیون الاثر جلد ۱، صفحه ۲۵،،

Maktaba Tul Ishaat.com

وکړه دا پوروړي ښځي ورته وویل چي صبا یا بل صبا دلته د قریشو قافله له شام را رسیږي په هغه وخت کې به څه مزدوري وکوم چي څه وګټم ستا قرض به هم درکړم ، مجدي بن عمرو جهني هم دا وبود چیني څنګ ته ناست وو اوداټولي خبري یې اوریدي کله چي پوروړي ښځي دپور غوښتونکي ته وویل چي صبا یا بل صبا د قریشو قافله راځي په هغه وخت کې به دقافلې دخلکو مزدوري وکړم اوستا قرض به اداکړم نومجدي وویل ربښتیاوایې داخبره یې وکړه خپلې ځای ته روان سو بسبس ﷺ اوعدي ﷺ داخبري واوریدي په اوښ سپاره سو اودرسول الله ﷺ په خدمت کې حاضرسو اودپیښي خبري ورکړ، دبسبس ﷺ اوعدي ﷺ ترتګ وروسته سمدستي ابوسفیان درسول الله ﷺ دنقل اوحرکت دخبر دپاره ودې ځای ته راورسیدی اوله مجدي بن عمروڅخه یې پوښتنه وکوله چي آیاتادلته څوک تلونکي یاراتلونکي لیدلي دي ؟ مجدي وویل نه هیڅوک مي هم ندي لیدلي یوازې دوه سپاره مي ولیدل چي ددې غونډۍ شاته یې خپل اوښان چوکړل اواوبه یې وڅیښلي اوداوبوړی یې ډک کړه اوولاړل ابوسفیان سمدستي هغه ځای ته ورغلی په کوم ځای کې چي دوه سپاره کښته سوی وو ابوسفیان په همدې ځای کې داوښانوپچي ولیدی هغه یې راپورته کې کله چي یې پچه ماته کړه نودخورمازړي پکښي ووابوسفیان چي کله دخورمازړي ولیدل وې ویل قسم په الله دیثرب دخورماو زړي دي سمدستي له هغه ځایه ولاړی اودقافلې مخ یې بل لوري ته واړوی او دسیند پر غاړه غاړه یې قافله مکې ته ورسوله اوقریشوته یې پیغام ولیږی چي تاسوخوددې دپاره راوتلي واست چي قافله اوخپل سرې اوخپلې شتمني مو خوندي سي الله تعالی داټول وساتل نو تاسوټول بیرته مکې ته راسي څکه دکوم هدف دپاره چي تاسووتلي واست هغه ترسره سو

ابوجهل وویل ترڅو چي موږ بدر ته نه یورسیدلي اودرې ورځي پرلپسې موهلته کبابونه شرابونه اتڼونه نبی مزې اوچرچي نه وي کړي ترهغه وخت بیرته مکې ته نه څو ،

اخنس بن شریق دبني زهره قبیلې مشر وویل چي اې بني زهره تاسویوازې دخپلو مالو دساتني دپاره راوتلي واست الله تعالی ستاسومالونه وساتل اوس موږته دجنګ کولو اړتیا نسته بیله څه مجبوري ولي ځان په هلاکت کې اچه وو دبني زهره قبیلې ټول خلک د خپل مشر اخنس بن شریق په وینا بیرته ولاړل اودبني زهره یوسړی هم دبدر په جنګ کې نه دی شریک سوی یوشمیرنورو خلکو هم همداسې وویل چي زموږ قافله روغه اوخوندي ورسیده نواوس دجنګ څه ضرورت پاته دی مګر ابوجهل دهیچا خبره نه اوریده اودبدر پرخوا روان سو دوئ یوه هم نه سو راګرزولای (۱)

(۱) سیرة ابن هشام جلد ۲، صفحه ۱۴، البدایه والنهایه جلد ۳، صفحه ۲۶۶ ،،

Maktaba Tul Ishaat.com

اوله بلې خوا رسول الله ﷺ له خپلو ملګرو سره بدرته ورسيدی مګر قريش ترده دمخه رسيدلي وو اوداوبو پرچينه باندې يې ولکه ټينګه کړې وه او دځان دپاره يې بنه ځای په نښه کړی وو خود مسلمانانو حالت بل رنګه وو نه هغوئ ته اوبه ورسيدې اونه برابر ځای دشګويو ميدان وو چې په هغه کې تګ کول هم ګران وو په شګو کې پښې ننوتلې په همدې وخت کې الله تعالى درحمت باران وکی چې په هغه سره ټول شګه کلکه سوه اوداوبو دپاره يې حوضونه هم جوړکړه واړه واړه حوضونه ددې دپاره چې صحابه کرام ؓ اودسونه اوغسلونه په کښې وکوی ..

په سورة انفال کې الله تعالى شانه دااحسان يادکړی دی : وَيُنَزِّلُ عَلَيْكُم مِّنَ السَّمَاءِ مَاءً لِّيُطَهِّرَكُم بِهِ وَيُذْهِبَ عَنكُمْ رِجْزَ الشَّيْطَانِ وَلِيَرْبِطَ عَلَىٰ قُلُوبِكُمْ وَيُثَبِّتَ بِهِ الْأَقْدَامَ (١١) آيت سورة الانفال)

الله تعالى پرتاسو باندې داسمان څخه اوبه راتوی کړلې ددې دپاره چې تاسو پاک کې اوستاسو څخه دشيطان خرابي ليرې کړې اوددې دپاره چې ستاسو زړونه ټينګ کړې اوستاسو ګامونه کلک کړې .

دااوبه که څه هم مسلمانانو دخپل ضرورت دپاره راتړلې وې مګر نبی اکرم ﷺ رحمت عالم صلى الله عليه وسلم خپلو دښمنانو ته ددې دڅيښلو اجازه هم ورکړې وه ،، کله چې ماښام سو نورسو ل الله ﷺ علي ؓ اوزبيربن عوام ؓ اوسعدبن ابی وقاص ؓ اوځونورصحابه کرام ؓ دقريشو دحال دمعلومولو دپاره وليږل ناڅاپه دوئ ته دوه ٢ مريان په لاس ورغلو هغه يې لاس تړلې راوستل اوپوښتنې يې ځنې پيل کړې رسول الله ﷺ په همدې وخت کې پرلمانځه ولاړ وو. مريانوو ويل موږ دقريشو اوبه راوړونکی يو دابورا وړلو دپاره راوتلي وو چې تاسو بنديان کو خو صحابه ؓ ددوئ په خبرباور ونه کی هغه يې ووهل او د ابوسفيان دحالت پوښتنه يې ځنې وکړه کله چې دوئ ووهل سو نووې ويل چې موږ دابو سفيان دقافلې مريان يو صحابه ؓ چې داخبره واوريده نوددوئ له وهلو يې لاس واخيستې رسول الله ﷺ چې کله له لمانځه خلاص سو نو وې فرمايل : چې کله چې دې مريانو رښتيا ويل نوتاسو ووهل اوکله چې يې دروغ وويل نوتاسو پريښول قسم په الله ﷻ داد قريشو مريان دی يعنی دابوسفيان له ملګرو څخه نه دی رسو ل الله ﷺ ودوئ ته وويل چې قريش چيرې دی ؟ هغه مريانو ويل والله ددې مقنقس غونډۍ شاته دی رسول الله ﷺ وفرمايل څومره خلک دی ؟ مريانوو ويل چې ډير دی رسول الله ﷺ وفرمايل دهغوئ شميرڅومره دی ؟ مريانوويل موږ ته ددوئ شميرنه دی معلوم رسول الله ﷺ وفرمايل هره ورځ دخوراک دپاره څو اوښان حلالوی؟

مريانوو ويل چې يوه ورځ نه٩ اوبله ورځ لس ١٠، نبی کريم ﷺ وفرمايل چې دزرو ١٠٠٠ اونه سوه ٩٠٠ تنو په مينځ کې دی تردی وروسته نبی کريم ﷺ پوښتنه وکه چې دقريشو له

مشرانو څخه څوک راغلی دی ؟ دوئ وویل عتبه بن ربیعه ،او شیبه بن ربیعه ،او ابوالبختری بن هشام ، او حکیم بن حزام ، او نوفل بن خویلد ، او حارث بن عامر ، او طعیمه بن عدی ، او نضربن الحارث ، اوزمعة بن الاسود ، او ابوجهل بن هشام ، او امیه بن خلف ، او نبیه بن حجاج ، او منبه بن حجاج ، او سهیل بن عمرو ، او عمرو بن عبدود ، دا مشران په دې لښکر کې راغلی دی ، رسول الله ﷺ چې کله ددوئ نومونه واوریدل نو صحابه ﷺ و خواته یې مخ مبارک واړوی اوورته وې فرمایل چې مکې نن دخپل ځګرټوټې تاسوته وړاندی کړی دی ،، لنډه دا چې په دې ډول یې د قریشو حال معلوم کې ،،

## دجنګ دپاره دصحابه کرام ﷺ تیاری

کله چې سهارسو نورسو ل الله ﷺ د جنګ دپاره تیاری ونیوی او د سعدبن معاذ ﷺ په رایه سره د رسول الله ﷺ دپاره د غونډۍ پرسربا ندی ځای جوړ سو .

ان سعد بن معاذ ﷺ قال یانبی الله الانبنی لک عریشا تکون فیه ونعد عندک رکائبک ثم نلقی عدونا فان اعزنا الله واظهرنا کان ذلک ما احببنا وان کانت الاخری جلست علی رکائبک فلحقت بمن ورائنا من قومنا فقد تخلف عنک اقوام یانبی الله مانحن باشد لک حبا ولوظنوا انک تلقی حربا ماتخلفوا عنک یمنعک الله بهم یناصحون ویجاهدون معک فاثنی علیه رسول الله ﷺ صلی الله علیه وسلم خیرا ودعاله بخیر ثم بنی لرسول الله صلی الله علیه وسلم عریش فکان فیه

سعدبن معاذ ﷺ وویل یارسول الله ﷺ آیامونږ ستادپاره یوڅپر (۱) سایه کونکی ځای جوړ کو چې په هغه ځای کې به ته یې او سپرلی به ستاخوا وشا نژدی تیاری وی مونږ به له دښمن سره مقابله کوو که الله تعالی مونږته عزت راکی اوپردښمن یې بریالی کړو نو داخو زمونږ ارزاو غوښتنه ده او که خدانخواسته بل څه پیښ سی نو ته به په سپرلی سپور سی او زمونږ د قوم له پاته خلکو سره به یو ځای سی د قوم کوم خلک چې شاته پاته سوی دی اې د الله ﷺ پیغمبر ﷺ مونږ ترهغوئ ډیر ستا محبت کونکی نه یو (۲) که دهغوئ په یو وجه له وجوهو داګمان وای چې ته به له جنګ سره مخامخ کیږی نو هیڅری به هم شاته نه پاته کیدل کیدای سی الله ﷺ دهغوئ په ذریعه ستاساتنه کړی وی په ډیر اخلاص اوخیر غوښتنی سره به ستاسره جهاد کوی ،، رسول الله ﷺ د سعدبن معاذ ستاینه وکړه او دهغه په اړه یې دخیر دعاوکړه وروسته د رسول الله ﷺ دپاره یو څپرسالګی جوړه سوه رسول کریم ﷺ په هغه ځای کی وو داڅپر (۳) په لوړځای او غونډۍ جوړه سوه چې د ولاړی په حالت کې د جنګ میدان ټول ښکاره کیدی

---

(۱) داڅپره دخورما له ښاخلو څخه جوړه سوه ، طبقات ابن سعد ،،
(۲) دا داخلاص هغه دپای درجه ده او دداسی درجې دمینی اوځان قربانیدو څخه نورنه په ژبه سره اونه په زړه سره دهغه دمحبت څوک دعوه کولای سی مخلص محبت کونکی هغه دی چې هغه ودې ته هیڅ فکر هم نه وی چې دی څه وایی ، ۱۲ منه عفاعنه ،،

انس ﷛ له عمرفاروق ﷛ څخه روایت کوی (۱) چی راتلونکي سهارچی د جنګ میدان وو اودجنګ اوړیکی بلیدونکي وو په هغه شپه نبی کریم ﷺ موږ هغه میدان ته بوتلو ددې دپاره چی دقریشو دوژلو ځایونه راپه ګوته کی رسول الله ﷺ به په خپل لاس مبارک اشاره ورته کوله اودابه یې ویل هذامصرع فلان ان شاء الله ، دادفلانی دوژلو ځای دی که دالله ﷻ خوښه وه اودوژلوپرځای به یې لاس ایښودی اونام په نام به یې صحابه ﷡ ته هغه ځایونه ښودل قسم په هغه ذات چی نبی کریم ﷺ یې په حق رالیږلی دی هیڅ یو سړی که ترهغه ځای سرتیرکړی وی کوم ځای ته چی به رسول الله ﷺ په خپل لاس مبارک اشاره کړی وه (رواه مسلم ، باب ذکرالنبی ﷺ من یقتل ببدر (۲)

وروسته رسول الله ﷺ اودهغه رښتینی دوست ابوبکرصدیق ﷛ دواړه هغه سالګۍ ته ننوتل اودوه رکعته لمونځ یې وکړ اوصدیق الانصار سعدبن معاذ ﷛ دڅیرپه دروازه کې توره په لاس ولاړ وو (۳)

علی کرم الله وجهه فرمایې : چی دبدرپه شپه کې هیڅوک له موږ څخه داسی نه وو چی نه وی بیده سوی پرته له رسول الله ﷺ څخه چی ټوله شپه یې په لمانځه اودعاء اوژړا تیره کړه په دغه حالت کې پرسهارسو (رواه الطبرانی وابن جریروابن خزیمه وغیرهم )

دسپیدو دچاودلوپروخت یې سمدستي داسی اعلان وکی الصلاۃ عباداللہ، اې دالله ﷻ بندګانو دلمانځه وخت دی ، ددې آواز په اوریدو سره ټول سره یوځای سو رسول الله ﷺ دیوی درختی بیخ ته ودریدی اوټولوته یې لمونځ ورکړ دلمانځه ترپوره کیدو وروسته دالله ﷻ په لاره کې دقربانی اوفداکاری ترغیب یې ورکړ (رواه ابن ابی شیبه واحمدوابن جریر وصححه منتخب کنزالعمال جلد ۴ صفحه ۴۹۸)

تردې وروسته یې دصحابه کرامو ﷡ صفونه برابرکړل ، له بلی خوا دکافرانوصفونه تیاروو دروژی مبارکی اوولسم اودجمعی ورځ وه چی یوه خواته دحق ټولی اوبلی خواته دشیطان ډله دفرقان په میدان کې سره مخامخ سوی (۴)

رسول الله ﷺ چی کله دقریشودالویه ډله له ډیرو آسانو اوسپرو اودجنګ له توکو تورو اونیزوسره په میدان کې ولیده نودالله ﷻ په دربارکې یې دادعاوکړه :

---

(۱) په مسنداحمدکې په صحیح سندسره له انس ﷛ څخه روایت سوی دی چی چاد انس ﷛ څخه وپوښتل چی آیاته دبدرپه جنګ کی وی هغه وفرمایل زه له بدرڅخه چیری تلای سوم ځکه انس ﷛ دنبی کریم ﷺ دخذمت دپاره له هغه سره تللی وو دلږعمرپه وجه په جنګ کې نه دی شریک سوی دده عمرپه همدې وخت کې لس ۱۰ یایولس ۱۱ کاله وو په دې وجه هغه په بدریینوکې نه دی شمیرل سوی ، زرقانی ، جلد ۱، صفحه ۴۳۴،،،،

(۲) زرقانی جلد ۱، صفحه ۴۱۴، ۴۱۶، (۳) طبقات ابن سعد جلد ۲، صفحه ۹،،

(۴) الله تعالی دبدرورځی ته یوم الفرقان ویلی دی یعنی دحق اوباطل جلاکونکی ورځ په دې مناسبت ماهم له هغه میدان په میدان فرقان تعبیرکړی دی چی په دې میدان کې دحق اوباطل درنګا اوتیاری فرق ښکاره سوی دی ..

Maktaba Tul Ishaat.com

اللهم هذه قريش قد اقبلت بخيلائها وفخرها تجادلک و تکذب رسولک اللهم فنصرک الذی وعدتنی اللهم احنهم الغداة (سيرة ابن هشام فتح الباری باب قول الله تعالى اذ تستغيثون ربکم الى قوله شديد العقاب

اې الله ﷺ داد قريشو ټولې ده دوئ ډيرپه تکبراوغرور سره دمقابلې دپاره راوتلې دی ستاسرغړونه کوی اوستاراليږلی استازی دروغجن بولې اې الله ﷺ خپل فتحه اوبری نازل که هغه چې تازمونږسره وعده کړی ده او اې الله ﷺ هغوئ ترڅاښته پوری هلاک کړی وروسته يې لښکرتيارکړدصفودبرابرولوپه وخت کې درسول الله ﷺ په لاس کې يوغشی وو دصف څخه چې به څوک وتلی وو هغه ته به يې په دې غشی اشاره ورکړه چې شاته سه يامخ ته په دې وخت کې سوادبن غزيه ﷺ لږمخکې وو رسول الله ﷺ دمهربانی اوخوش طبعی په ډول دسواد بن غزيه ﷺ په نس کې دغشی يوسر راکش کی وې فرمايل (استويا سواد) اې سواد ﷺ سيده ودريږه !

سواد ﷺ وويل يارسول الله ﷺ (اوجعتنی وقد بعثک الله بالحق والعدل فَأَقِدنی)

اې دالله رسول ﷺ تازه خوږکړم اوربښتياهم الله تعالى ته په حق او انصاف سره راليږلی يې نوزمابدله راکړه ؟

رسول الله ﷺ له خپل نس مبارک قميص پورته کی اوسواد ﷺ ته يې وفرمايل خپله بدله واخله ، سواد ﷺ پرنس مبارک باندی خوله کيښوده اومچ يې کړاوغوښتنه يې وکړه چې يارسول الله ﷺ کيدای سی داآخری ديدن وی رسول الله ﷺ خوشاله اومسکی سو اود سوادبن غزيه ﷺ دپاره يې دخيردعاوکړه (اصابه ترجمه سواد ﷺ جلد ۲، صفحه ۹۵، سيرة ابن هشام جلد ۲، صفحه ۱۷،،)

رسول الله ﷺ اسلامی لښکر په ليکه برابر ودروی اودفوځ صفونه يې دملائکه وو دصفوپه څير برابراوسيده ودرول وروسته يې خپل ځای ته تشريف يووړی يواځې ابوبکرصديق ﷺ له هغه سره په څپرکی وو اوسعدبن معاذ ﷺ توره په لاس دڅپرپه دروازه کې ولاړوو ،

ابومحجن ثقفی ﷺ وايې :

وَسُمِّيْتَ صِدِّيقًا وَكُلُّ مهاجر............سِوَاکَ يسمى باسمه غير منکر

ستانوم ربښتنی ايښودل سوی دی ،، اوهرمهاجرلتاپرته په بل نامه سره يادېږی

سَبَقْتَ الى الاسلام والله شاهدٌ..............وَكُنْتَ جَلِيْسًا بِالْعَرِيْشِ المشهر

ته په اسلام کې مخکې وی اوالله شاهددی چې ته په څپره کې درسول الله ﷺ ملګری وی

وبِالغارِ اذ سُمِّيت بالغار صاحبا............وكنت رفيقا للنبى المطهر

اودغه رنګ ته په غارثورکی هم درسول لله ﷺ سره وی په دې وجه تاته ديار ملګری ويل سوی دی (الاستيعاب لابن عبدالبر ترجمه ابی ابکرصديق ﷺ )

Maktaba Tul Ishaat.com

قریش چې کله د اده سو نو د جنګ تر پیل کید و د مخه عمیر بن وهب جمحي یې د مسلمانانو
د فوځ د اندازې د معلومولو د پاره ولیږی عمیر بن وهب پر آس سپور سو او د مسلمانانو د
فوځ پر شا وخوا را وګرزیدی او بیرته راغلی ده وویل چې زیات وکم درې سوه کسان دی
مګر ما ته لږ وخت راکی چې زه داوګورم چې د مسلمانانو د مرستی لپاره خو به څوک په
کمین کې پټ سوی نه وی نو عمیر بیا پر آس سپور سو او تر لیری لیری ځایه ولاړی او بیرته
راغلی او دا یې وویل چې هیڅ کمین او مرسته نسته مګر ای قریشو زه چې دوئ ته ګورم
دا د مدینې اوښ سور مرګ پر ځان باندی بار کړی دی د دې خلکو پر ته له خپلو تورو بل هیڅ
پناه او مرسته کونکی نسته قسم په الله ﷻ زه په خپلو ستر ګو وینم چې دا خلک تر هغه وخت
پوری نه وژل کیږی تر څو چې یې خپل مقابل لوری نه وی وژلی ، نو که زموږ مړی د هغوئ
له مړیو سره برابر سی نو بیا د ژوند څه خوند پاته کیږی یو څه فکر او سوچ وکوی او څه تدبیر
جوړ کړي حکیم بن حزام وویل دا خو ییخی ښه خبره ده او ولاړ سو عتبه ته ورغلی ورته وې
ویل ای ابو الولید د قریشو مشره ته دا نه خوښوی چې د تل د پاره په خیراونیکۍ سره
یاد سی ؟ عتبه وویل څه خبره ده ؟ حکیم وویل چې خلک بیرته ولیږه مکی ته او د عمرو بن
حضرمی دوینې تو یید و ذمه پر خپله غاړه واخله ، ؟ عتبه ویل چې زه د عمرو بن حضرمی
دوینې تویدو او دیت پر غاړه اخلم مګر له ابو جهل سره هم مشوره وکړه عتبه ولاړ سو
او دا تقریر یې وکي :

## د بدر په میدان کې د عتبه خبری او د بیرته ستنیدو غوښتنه

عتبه وویل ای قریشو قسم په الله ﷻ تاسو ته د محمد ﷺ او د هغه د ملګرو سره په جنګ
کولو کې هیڅ ګټه نسته دا ټول ستاسو خپلوان دی پایله به داوی چې تاسو به خپل پلار
او ورور او د اکازامن او د ماما زامن وژلی وی یو څو کاله انتظار وکوی محمد ﷺ او عرب
پریږدی که عرب پر محمد ﷺ باندی بریالی سو نو ستاسو هدف سر ته ورسیدی او که الله ﷻ
محمد ﷺ ته غلبه ورکړه نو هغه هم ستاسو د قوم څخه دی د هغه بری ستاسو بری دی
او زما خبره ومنی او ما ته سفیه او کم عقل مه وایاست ؟
حکیم بن حزام وایې : چې زه ابو جهل ته راغلم ابو جهل په د غه وخت کې زغره اغوستی
او سلاح یې برابره کړی وه ما ورته وویل ، عتبه زه له دې پیغام سره رالیږلی یم ؟
ابو جهل خبیث د دې خبری په اوریدو له غصی تک سور سو ده وویل عتبه په دې وجه له
جنګه ځان کاږی چې د هغه زوی ابو حذیفه ﷺ د مسلمانانو سره دی دئ وایې هسی نه هغه
ته څه تکلیف ورسیږی ، قسم په الله که موږ هیڅ وخت بیرته وګرزو تر څو چې الله ﷻ زموږ
او د محمد ﷺ تر مینځ پریکړه نه وی کړی ، ابو جهل د عمرو بن الحضرمی ورور عامر بن
الحضرمی را وغوښتی او ورته وې ویل چې دا ستا دوست عتبه د خلکو ستنیدل غواړی

Maktaba Tul Ishaat.com

اوستاد ورووینه ستاوستر ګوته مخامخ ده عامر بن الحضرمی دد ې خبر ې په اورید وسره سمدستی په لښکرکې (واه عمراه ، واعمراه) هائ عمرافسوس عمر داناری پیل کی دده په نارو سره په ټول فوځ کې جوش اوجذبه راغله او ټول قریش دجنګ دپاره تیارسو (۱)

**فایده ۵** ابوجهل دعمرو بن الحضرمی دمړینی یادول دخلکو دجوش دپاره وویل که نه اصل مقصد دقریشو چی دقافلې خوندی کیدل وو چی دهغه دپاره قریش له مکی څخه راوتلی وو هغه خوترسره سوځکه دوئ دجنګ دپاره تیارنه وو اوګام پرګام دبیرته ستنیدو خبره اوبحث کیدی له دې امله دکوم علامه داګمان کول چی قریش یواځی دعلاء بن حضرمی دوینی بدلې اخیستودپاره په مدینه باندی دحملی کولوپه نیت راوتلی وو بالکل غلط اوبی بنیاده دی او دټولوروایاتوخلاف دی .

## دبدرپه میدان کې جګړه پیل سوه ؟

دابوجهل دې پیغورورکونکی خبری دااثروکړ چی عتبه هم زغره واغوسته اودجنګ دپاره میدان ته راووتی دمشرکانوله ډلی څخه ترټولو مخکې عتبه بن ربیعه خپل ورور شیبه بن ربیعه اوخپل زوی ولید راوایستل اومیدان ته راووتل اواوازیې وکړ اودمبارز غوښتنه یې وکړه

دمسلمانانوله فوځ څخه درې کسان دمقابلې دپاره ورووتل ، عوف بن حارث ، مُعوّذ بن حارث (۲) اوعبدالله بن رواحه ؟

عتبه پوښتنه ځنی وکړه چی تاسوڅوک یاست ؟ دې صحابه کرام وویل (رهط من الانصار) موږ دانصارو له ډلی څخه یوعتبه وویل (مالنامن حاجة) یعنی زموږ له تاسوسره هیڅ کار نسته موږ دخپل قوم سره مبارزه کول غواړواوبل سړی ږغ وکی (یامحمد اَخرِجْ الینا اکفائنا من قومنا) اې محمد ﷺ زموږ دقوم څخه زموږ همزولی زموږ دمقابلې دپاره راوباسه .

رسول الله ﷺ انصارو ته حکم وکی چی دجنګ له صفه راشاته سی اوعلی اوحمزه اوعبیده بن الحارث ته یې نامه په نامه میدان دوتلو لپاره ارشاد وکی ؟

دوئ درې واړه درسول کریم ﷺ دلاربښونی سره سم دمقابلې دپاره ووتل اوپرمخونو باندی نقاب وو په دې وجه عتبه وویل تاسوڅوک یاست عبیده وویل زه عبیده یم اوحمزه

---

(۱) زرقانی جلد ۱، صفحه ۴۱۶ ، سیرة ابن هشام جلد ۲، صفحه ۱۶،،

(۲) دعوف اومعوذ دپلارنوم حارث دی اودمورنوم یې عفراء دی عفراء هم صحابیه ده حافظ عسقلانی فرمایې : په عفراء کې یوداسی خصوصیت سته چی په بله صحابیه کې نه پیدا کیږی هغه داچی عفراء لومړی نکاح له حارث سره وکړه اوله حارث څخه درې زامن پیدا سو، عوف ، معوذ ، معاذ ، دحارث څخه ورروسته یې دبکیربن یالیل سره نکاح وکړه چی له هغه څخه یې څلورزامن پیداسو : : آیاس ،،عاقل ،، خالد ،، عامر،،دااوه سره زامن دعفراء په بدرکی شریک سوی درې دمخکی میړه زامن اوڅلورددویم میړه زامن ټول په بدرکې شریک سو نوداسی صحابیه چی دهغې اوه زامن په بدرکې شریک سوی وی یواځی عفراء دی ، زرقانی جلد ۱، صفحه ۴۱۶،،

Maktaba Tul Ishaat.com

ﷺ وویل زه حمزه ﷺ یم او علی ﷺ وویل زه علی ﷺ یم، عتبه وویل (نعم اکفاءٌ کرامٌ) ډیر ښه تاسو زموږ برابر همزولی او محترم خلک یاست.

دابن سعد په روایت کې راغلی دی چی رسول الله ﷺ داسی وفرمایل:

(قوموا یابنی هاشم بحقکم الذی بعث الله به نبیکم اذ جاؤبباطلهم لیطفئو نورالله)

اې دهاشم زامنو ولاړ سی په هغه حق سره په کوم چی الله تعالی ستاسو نبی رالیږلی دی خلکو باطل راوړی ددې لپاره چی دالله ﷻ نور مړ کی

## دبدر په میدان کې دعتبه او شیبه او ولید وژل کیدل

تردی وروسته جګړه پیل سوه عبیده ﷺ (۱) دعتبه په مبارزه کې راووتی او حمزه ﷺ دشیبه او علی ﷺ دولید په مقابله کې میدان ته راووتل، علی ﷺ او حمزه ﷺ خود خپل خپل مبارز سرونه په یوه یوه ګذار پریکړل مګر عبیده ﷺ خپله هم زخمی سو او خپل مبارز یې هم زخمی کړ په پای کې عتبه پر عبیده ﷺ باندی دتوری وار وکړ چی په هغه وار سره دعبیده ﷺ پښه پری سوه علی ﷺ او حمزه ﷺ دخپل مبارزی څخه خلاص سو دعبیده ﷺ مرستی ته یې ورودانګل او دعتبه کاریې خلاص کی او عبیده ﷺ یې راپورته کی درسول الله ﷺ په خدمت کې حاضر سو دعبیده ﷺ دپونډی له هډوکی څخه وینه روانه وه عبیده ﷺ پوښتنه وکه یارسول الله ﷺ آیازه شهیدیم؟ رسول الله ﷺ وفرمایل هو په دې وینا باندی عبیده ﷺ وویل کاشکی ابوطالب ژوندی وای نو یقین به یې کړی وو چی دهغه د دې شعر موږ زیات حقداره یو:

وَنُسْلِمُ حَتّٰی نُصَرَّعَ لَهٗ..............وَنَذْهَلَ عَنْ اَبْنَائِنَا وَالْحَلَائِلِ(۲)

ابوطالب وایې: موږ محمد ﷺ په هغه وخت کې دښمنانو ته سپارلی سو کله چی موږ ټول ترهغه له مخه ووژل سو او دخپلو زامنو او ښځو څخه ناخبره یو.

او عبیده ﷺ وروسته دا شعرهم ولوستی

فَاِنْ یقطعوار رجلی فَاِنِّیْ مُسْلِمٌ..............اَرجّی بِه عَیْشًا مِنَ اللهِ عَالِیًا

که کافرانو زما پښه پریکړه نو هیڅ غم نسته، ځکه ددې په بدله کې دالله ﷻ څخه ډیر لوړ ژوند تمه لرم یعنی دپښې دپریکیدلو سره داتلونکی ژوند پای ته رسیږی مګر ددې په بدله کې داسی ژوند ماته راکول کیږی چی هغه هیڅ کله نه ختمیږی

---

(۱) دادمحمد بن اسحق روایت دی چی وایې عبیده ﷺ دعتبه او حمزه ﷺ دشیبه مبارز، دموسی بن عقبه په روایت کې ددی برعکس راغلی دی چی عبیده ﷺ دشیبه او حمزه ﷺ دعتبه مبارز سو دسیرت ټول روایات پردی متفق دی چی علی ﷺ دولید مبارزوو مګر دابوداؤد یو صحیح الاسناد روایت څخه دامعلومیږی چی علی ﷺ دشیبه مبارزوو والله تعالی اعلم وعلمه اتم واحکم والتفصیل فی باب دعاء النبی ﷺ فی فتح الباری جلد ۷، صفحه ۲۲۱ وزرقانی جلد ۱، صفحه ۴۱۷،،

(۲) په یو روایت کی راغلی دی چی کله صحابه ﷺ داحالت ولید نو عبیده ﷺ یې دنبی کریم ﷺ په خدمت کې حاضر کی عبیده ﷺ دنبی کریم ﷺ پرپښو مبارکو باندی خپل بارخوګان کیښودل او دایې وویل یارسول الله ﷺ که ابوطالب ژوندی وای او موږ یې لیدلی وای نو هغه به پوه سوی وو چی موږ اصلا ددې شعر حقدار یو تردې خبری وروسته شهید سو، نبی کریم ﷺ وفرمایل، اشهدانک شهید،، زه شاهدی ورکوم چی ته شهید یې، رواه الشافعی، البدایه والنهایه جلد ۳، صفحه ۲۷۴،

Maktaba Tul Ishaat.com

وَاَلْبَسَنِی الرَّحْمٰنُ مِنْ فَضْلِ مَنِّهٖ ..........لِبَاساً من الاسلام غَطّٰی الْمَسَاوِیاً
ولی به زه تمه نه لرم چی الله ﷻ ماته دخپلی مهربانی څخه داسلام جامه راواغوسته اوپه جامه ټول ګناهونه پټیږی .
له دې معلومه سوه چی پرکوم بدن باندی داسلام اوتقوی جامه نه وی هغه لوڅ دی ددنیا خلک که څه هم دا لوڅوالی نشی لیدای مګر دعالم غیب اوسیدونکی دالوڅوالی خا مخاوینی حافظ ابن عبدالبروایې کله چی لبید ﷺ په اسلام مشرف سو نودا شعربه یې لوستی
اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ اِذْلَمْ یَاْتِنِی اَجَلِی ..............حَتّٰی اکْتَسَیْتُ مِنَ الْاِسْلَامِ سِرْبَالاً
ثناوصفت دی هغه خدای ﷻ لره چی تر هغه وخت یې ماته مرګ رانه وستی ، ترڅوچی زه داسلام په جامه پټ سوم
داشعرهم ددې تائید کوی که داوړدوالی ویره نه وای نودکتاب اوسنت څونور شواهد می راوړل علماء کرام خو په یوځل کتلوسره پوهیږی .
**فایده** : عتبه اوشیبه له دې امله هم له جنګ څان کنبي چی یوخو دعاتکه خوب اوبل دجهیم بن صلت خوب غمجن کړی وو اوبل داچی دمکی څخه دراوتلوپه وخت کې دا هم پیښه سوه چی ددوئ مریئ عداس ﷺ چی مخکې دنصرانیت پردین وو اوله طائف څخه درسول الله ﷺ دراستنیدوپه وخت کې عداس ﷺ په اسلام مشرف سوی وو کله چی عتبه اوشیبه دبدر دپاره روانیدل نودتګ په وخت کې عدّاس ﷺ دعتبه اوشیبه پښې ونیولی اودوئ ته یې وویل :
(بأبي وامی انتما والله انه لرسول الله وما تساقان الا الی مصارعکما) زمامور اوپلار دی پرتاسو قربان وی قسم په الله ﷻ همدغه محمد ﷺ ربښتنی رسول دی اوتاسونه ځی مګر خپل دمرګ ځایوته ځی ،،، عداس ﷺ ژړل خودوئ یې خبره نه اوریدله
عاص بن شیبه چی عداس ﷺ په ژړاولیدی نوپوښتنه یې وکړه چی ولی ژاړی ؟ عداس ﷺ وویل چی زه دخپل بادار په وجه ژاړم چی دواړه دالله ﷻ درسول ﷺ سره دجنګ دپاره ځی ؟
عاص وویل آیادا ربښتیادالله ﷻ رسول ﷺ دی ؟ عداس ﷺ ورټوپ کړو اودایې وویل :
(ای والله انه لرسول الله الی الناس کافة) هو قسم په الله ﷻ ربښتیاشم محمد ﷺ دالله ﷻ رسول ﷺ دی اوټولوخلکوته رالیږل سوی دی ،دعداس ﷺ دې خبری دعتبه اوشیبه په زړه کې ځای ونیوی چی داټول خلک به وژل کیږی په دې وجه هم عتبه اوشیبه دجنګ څخه څان کنبي یواځی دابوجهل دپیغور په وجه عتبه اوشیبه ورمخکې سو ابوجهل به بیاییا عتبه اوشیبه ته دبیغیرتی اونامردی پیغور ورکوی په دې وجه ترټولود مخه دوئ دواړه میدان ته راووتل چی له څانه دبیغیرتی پیغورلیری کړی ابواسید ﷺ وایې چی رسول الله ﷺ دبدرپه ورځ وفرمایل خپل غشی دوخت دپاره وساتی کله چی کافران پرتاسو باندی هجوم دروړوی اوښه درنژدی سی نوپه هغه وخت کې غشی وویلی (بخاری شریف غزوه بدر)

**دالله ﷻ په دربارکې رسو ل الله صلي الله عليه وسلم دبرى دعاء وكره**
دعتبه اوشيبه تروژل کيدو وروسته دجنګ ميدان تود سو رسول الله ﷺ له څپرى دباندى راووتى اودصحابه ﷺ صفونه يې برابرول اوبياېې ابوبکرصديق ؓ له ځان سره ملګرى کړ اوڅپرى ته ولاړى اوسعدبن معاذؓ دڅپرپه دروازه باندى توره په لاس ولاړوو رسول الله ﷺ چې کله دخپلوصحابه ؓ اوملګرو لړوالى اوبېوسى اوددښمنانو ډيروالى اوزور وليدى نوپرلمانځه ودريدى اودوه رکعته لمونځ يې وکى اوو الله ﷻ ته يې زارى شروع کى : اودادعايې وغوښته (اَللهم انى انشرک عهدک ووعدک اللهم ان شئت لم تعبد) اې الله ﷻ زه ستادوعدى دوفاپوره کيدو غوښتنه کوم ياالله که ته غواړى نوستاعبادت به نه کيږى پررسو ل الله ﷺ باندى دخشوع اوخضوع عاجزى يوجلاکيفيت لويدلى وو دالله ﷻ په دربارکې به کله سرپرسجده اوزارى به يې کولى اوکله به يې دسوال ګر اوفقيرغوندى لاسونه وغوړل دفتح اوبرى اومرستى غوښتنه به يې کوله دعاجزى داحالت وو چې له اوږومبارکويې پټو لاندى ولويدى .
له على ؓ څخه روايت دى وايې چې زه دبدرپه ورځ دجنګ له ميدان رسو ل الله ﷺ ته راغلم هغه چې مې وليدى سرپه سجده پروت دى اوياحىّ ياقيّوم وايې زه بيرته دجنګ ميدان ته ولاړم اوپه جنګ کې پاته سوم اويوڅه وخت وروسته بيادرسول الله ﷺ ولورى ته راغلم بيامى په هغه حالت کې وليدى درې ځله مې پردغه حالت وليدى څلورم ځل الله تعالى فتح اوبرى ورکړ (رواه النسائى والحاکم فتح البارى باب قول الله تعالى ، اذتستغيثون ربکم
په صحيح مسلم کې له ابن عباس ؓ څخه روايت سوى دى چې عمرفاروقؓ ماته بيان کړى دى چې کله دبدر ورځ سوه رسول الله ﷺ چې مشرکين وليدل زر١٠٠٠کسان دى اودرسول الله ﷺ ملګرى تردرې سوه ٣٠٠ لږڅه زيات وو نوهغه څپرى ته تشريف يووړى اوقبلى ته مخامخ سو دالله ﷻ په دربارکې يې ددعادپاره لاسونه وغوړول اودادعايې وغوښته (اللهم انجِز لى ماوعدتنى اللهم ان تهلک هذه العصابة من اهل الاسلام لاتعبد فى الارض )
اې الله ﷻ تاچې له ماسره وعده کړى ده هغه پوره کى اې الله ﷻ که دمسلمانانوداوړوکى ټولى هلاک سى نوبيابه په ځمکه ستاعبادت نه کيږى ..
ځکه نبى کريم ﷺ خاتم النبيين دى اودا امت اخرى امت دى که خدانخواسته هغه اودهغه صحابهؓ شهيدان سوى واى نوبياپه ځمکه باندى هيڅوک دالله ﷻ عبادت کونکى نه پاته کيدو دغه رنګه ددې دعاء څخه داهم معلوميږى چې دبرى اومرستى غوښتنه يوائحى دمسلمانانو دساتلودپاره نه وه بلکې ددې دپاره چې په ځمکه باندى دالله ﷻ عبادت اوبندګى پاته سى داسى ونه سى چې ځمکه دالله ﷻ دعبادت څخه خالى سى رسول الله

Maktaba Tul Ishaat.com

ﷺ تر ډیره وخته لاسونه غوړیدلی نیولی وو او دغه دعایې کوله چې یا الله ﷻ که دا وړکی ټولی هلاک سی نو بیا به په ځمکه باندی ستا عبادت نه وی په دې حالت کی یې څادر مبارک له اوږی مبارکی څخه ولویدی او دشا ولوری ته راغلی او په ملا مبارکه پوری وموښتی (دا د صحیح مسلم روایت دی)

د بخاری په روایت کې راغلی دی چې ابوبکرصدیق رضی الله عنه د رسول الله ﷺ لاس مبارک ونیوی او غوښتنه یې څنی وکړه (حَسْبُكَ فَقَدْ الْحَحْتَ عَلَى رَبِّكَ) بس ده او کافی ده ربښتیا هم تا د الله ﷻ په دربار کی ډیری زاری وکولی بس دی.

د رسول الله ﷺ نظر د الله ﷻ پر عظمت اولوی او د استغناء په شان او بی نیازی باندی وو لکه الله تعالی چې فرمایې وَمَنْ جَاهَدَ فَإِنَّمَا يُجَاهِدُ لِنَفْسِهِ إِنَّ اللَّهَ لَغَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ (٦) آیت العنکبوت سورة

او بل ځای الله تعالی فرمایې : يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ * إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ وَمَا ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ بِعَزِيزٍ } [فاطر : ۱۵/۱۷]

له دی کبله یې ترستر ګو مبارکو څخه ډېرا چینی روانی وی خو د ابوبکرصدیق رضی الله عنه د رسول الله ﷺ په دې عاجزانه زاریو سره دا یقین سو چې دهغه دعا قبوله سوه لکه الله تعالی فرمایې :

أَمَّنْ يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوءَ وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَاءَ الْأَرْضِ (النمل سورة آیت ٦٢)

لنډه دا چې ابوبکرصدیق رضی الله عنه د رجاء او امید په مقام کې وو او رسول الله ﷺ د خوف او ویری په مقام کی وو

## دیوی شکمني خبری ځواب :

شکه خو دا دی چې کله د الله تعالی له لوری دبری او مرستی ژمنه سوی وه نو رسول الله ﷺ ولی دومره پریشانه وو ؟

**ځواب** : دا دی چې د الله ﷻ له لوری دبری او مرستی ژمنه کوتاه وه هیڅ وخت او ځای او هیڅ پیښه او د پیښی ځای معلوم نه وو او د رسول الله ﷺ نظر د الله ﷻ د بی نیازی و شان ته وو چې هغه مالک مطلق دی څه چې غواړی هغه کوی ، د ربوبیت د مقام ادب دا دی چې له وعدی سره سره باید بنده له الله ﷻ څخه ویریږی د بنده کار غوښتنه دی الله عزوجل چې څه ورکړی هغه د الله عزوجل خپل فضل او انعام دی او که د مرستی د ژمنی وخت معلوم هم وای نو بیا دا احتمال سته چې کیدای سی چې دهغې ژمنی پیښیدل او موجود یدل په داسی پټو اسبابو او شرطو باندی تړلی وی چې الله عزوجل د څه حکمت او مصلحت په وجه خپل پیغمبر ﷺ هم نه وی خبر کړی لکه الله تعالی چې فرمایې (وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ) پر الله تعالی باندی واجب نه دی چې د کومی پیښې او د کومی ژمنی په اسبابو او شرایطو انبیاء علیهم السلام خبر کړی ځکه د حکمت غوښتنه دا وی چې اصل حقیقی پټ راز د بنده له نظره پټ پاته سی د دې د پاره چې د الله تعالی عظمت او هیبت او بی پروایې هیره نه کې.

Maktaba Tul Ishaat.com

نو دانبیاء علیہم السلام داسی دمجبوری اواحتیاج دعاغوښتل په دې وجه نه وی چی ددوئ دالله عزوجل پرڅرمنه باندی باور نه وی بلکې دالله ﷻ څخه دبی پروایې ویره پرهغوئ باندی غالبه وی (دابیان له مدارج النبوة رااخیستل سوی دی )

اودصحیح مسلم په روایت کې راغلی دی چی ابوبکرصدیق رضی الله عنه غوښتنه وکه چی بس دی یارسول الله ﷺ له الله ﷻ څخه ستاداغوښتنه بس دی رښتیابه هم الله ﷻ له تاسره خپله ژمنه هرومرو پوره کوی .. په دې اره داآیت نازل سو :

إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ أَنِّي مُمِدُّكُم بِأَلْفٍ مِّنَ الْمَلَائِكَةِ مُرْدِفِينَ (٩) وَمَا جَعَلَهُ اللَّهُ إِلَّا بُشْرَىٰ وَلِتَطْمَئِنَّ بِهِ قُلُوبُكُمْ وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِندِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ (١٠) آیت سورة الانفال)

هغه وخت دریادکي کله چی تاسو الله عزوجل ته فریادکوی بیا الله تعالی ستاسودعاء قبوله کره چی زه ستاسوپه یوزرملائکه ووسره مرسته کوم چی یوپه بل پسی به راتلونکی وی اودامرسته نه دی رالیږل سوی مګرپواځی ستاسودخوشالی اوزیری دپاره اوددې دپاره چی ستاسو زړونه ډاډه سی اوپه حقیقت کې مرسته نه ده سوی مګر دالله ﷻ له لوری یقیناً الله غالب اوحاکم ذات دی ،،

دصحیح بخاری په روایت کې راغلی دی چی رسول الله ﷺ په دغه وخت کې له څپری راووتی اوپرژبه مبارکه یې داآیت وو (سَيُهْزَمُ الْجَمْعُ وَيُوَلُّونَ الدُّبُرَ (٤٥) آیت سورة القمر)

نژدی ده چی دکافرانوډله به ماته وخوری اوشاوی به واړوی او وبه تښتی .

دابن اسحق په روایت کې راغلی دی چی ددعاپه غوښتلوکې په نبی کریم ﷺ باندی خوب راغلی لږساعت وروسته راویښ سو اوابوبکرصدیق رضی الله عنه ته یې وفرمایل :

(ابشریاابابکر اتاک نصرالله هذاجبریل آخذ بعنان فرسه یقوده علی ثنایاه الغبار (١)

اې ابوبکر رضی الله عنه خوشاله سه دالله تعالی مرسته راورسیده داجبرئیل علیه السلام دی دآس واګې یې نیولی دی دهغه پرغاښوګرځ اودوړی پرتی دی .

## دمسلمانانودمرستي لپاره له اسمان دفرشتو راکښته کیدل

لومړی الله ﷻ زر ۱۰۰۰ اوبیادرې زره ۳۰۰۰ اوپه وروسته کې پنځه ۵۰۰۰زره ملائکی دمسلمانانودمرستی لپاره راکښته سوی ،

**باریکی :** څنګه چی دبدرپه جنګ کې دکفاراوومشرکینو دمرستی لپاره ابلیس لعین له خپل لښکرسره حاضرسوی وو په دې وجه الله تعالی دمسلمانانودمرستی لپاره جبرئیل اومیکائیل اواسرافیل علیہم السلام په مشری له اسمان دملائکولښکر راکښته کی شیطان په خپله دسراقه بن مالک په شکل کې له دوئ سره ملګری وو اودده لښکر دبنی مدلج دخلکوپه شکل کې ښکاره سو لکه چی په دلائل بیهقی اودلائل ابی نعیم کې له ابن عباس رضی الله عنه څخه داروایت سوی دی (۲)

(۱)فتح الباری جلد ۷ ص/ ۲٤۲،عیون الاثرجلد۱ ص/ ۳۵۵) ——— (۲) خصائص کبری جلد ۱ ص/ ۱۰٤)

Maktaba Tul Ishaat.com

په دې وجه فرښتې د خلکو په شکل ښکاره سوې لکه چې علامه سهیلي او امام قرطبي ددې تصریح کړې ده (۱) او د کومو کسانو د مرستې او کومک دپاره چې له اسمان څخه ملائکې راښکته سوې هغه که څه هم صورةً انسانان وو مګر معنی فرښتې وې او بیشکه دهغوئ مصداق دا شعر وو : نقش آدم لیک معنی جبرئیل......... رستہ از جملہ ہوا و قال و قیل

ابوأسید ساعدي ﷺ چې له بدرینو صحابه وو څخه دی فرمایې : چې د بدر په ورځ فرښتو شین رنګه پټکې تړلې وو شملې یې داوږو په مینځ کې وې (رواه ابن جریر باسناد حسن او همداسې ابن ابی حاتم له زبیربن عوام ﷺ څخه روایت کړی دی او زبیر ﷺ په خپله هم د بدر په ورځ شنه لنګوټه یا پټکی تړلی وو .

له یو شمیر روایاتو څخه معلومیږي چې د فرښتو د لنګوټو رنګ تور وو او د بعض بیا وایې چې سپین وخو حافظ سیوطي وایې چې د صحیح روایتو څخه دا څرګندیږي چې د لنګوټو رنګ شین وو د تور او سپین رنګ په اړه چې څو مره روایتونه دي هغه ټول ضعیف دي (۲) او دا هیڅ عجیبه نه دی چې د ملائکه وو د لنګوټو شین رنګ د مسلمانانو د خوشالۍ دپاره ورکړل سوی وی ځکه په شنه رنګ خوشالي پیدا کیږي کما قال الله تعالی

(صَفْرَاءُ فَاقِعٌ لَّوْنُهَا تَسُرُّ النَّاظِرِينَ (۶۹) آیت سورة البقرة) لیدونکو ته خوشالي ورکوی ..

لنډه دا چې الله تعالی د مسلمانانو د مرستې لپاره د ملائکه وو لښکر له اسمانه راکښته کی لومړئ خو یوائې د فرښتو راښکته کیدل د خیر او برکت سبب وو لکه د حنین په غزا کې چې یوائې د فرښتو راښکته کیدل د برې سبب سو د ابیان په راتلونکو پاڼو کې راځي انشاء الله دویم دا الله عزوجل پیرزوینه داوه چې الله تعالیو ملائکو ته وفرمایل چې مسلمانانو ته په روحاني ډول باندې قوت او مرسته ورسوی لکه الله تعالی چې فرمایې :

إِذْ يُوحِي رَبُّكَ إِلَى الْمَلَائِكَةِ أَنِّي مَعَكُمْ فَثَبِّتُوا الَّذِينَ آمَنُوا (۱۲) آیت سورة الانفال)

هغه وخت یادکه چې کله الله تعالی ملائکه وو ته حکم وکړ چې زه ستاسو سره یم تاسو د مؤمنانو په زړو کې ثبات او استقامت واچوی

لکه څنګه چې الله شیطان ته په زړه کې د وسوسې اچولو توان ورکړی دی دغه رنګه یې فرښتو ته هم په زړو کې د ښو خبرو اچولو توان ورکړی دی چې هغه ته لمّه او الهام وایې ، نو فرښتو د مسلمانانو په زړو کې دا الله ﷻ څخه د سرغړونکو په مقابله کې سرقربانو و ښکوته دا واچول چې تاسو دا الله ﷻ او د هغه د رسول ﷺ څخه د سرغړونکو په مقابله کې ثابت قدم واوسیږی ښه پالونکي او ښه مرستندوئ ستاسو ساتونکی او مرسته کونکی دی او د فرښتو لښکر ستاسو د مرستې دپاره دی بیا څه فکر او څه غم دی د برې او ماتی راز د زړو په قوت او کمزوری باندې بنا دی دغه رنګه یې د مسلمانانو زړونه محکم او مضبوط کړه

(۱) روض الانف جلد ۲ / ——— (۲) زرقانی جلد ۱ /ص / ۲۴۴)

Maktaba Tul Ishaat.com

دریم :دالله ستره مرسته داوه چې الله ﷻ فرشتوته دمسلمانانوله دښمنانوسره دجهاد امروکړ.
څلورم انعام دالله ﷻ داوو چې الله ﷻ فرشتي دصحابه ﷺ وومرسته کونکی کړی اصل جهادکونکی صحابه ﷺ وو فرشتوددوئ پیروی وکړه لکه چې مُمِدکم لفظ ودې ته اشاره کوی.
پنځم داووچې دکافرانوپه زړوکې يې دمسلمانانوويره واچوله لکه چې الله ﷻ فرمايې سَأُلْقِي فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ فَاضْرِبُوا فَوْقَ الْأَعْنَاقِ وَاضْرِبُوا مِنْهُمْ كُلَّ بَنَانٍ (۱۲آيت سورة الانفال)

## ملائکه وو ته دجهاد اوجنګ طریقه وښودل سوه

فرشتوته دانسانانوپه څیردوژلوطریقه نه وه معلومه نوپه دې وجه الله تعالی هغوئ ته دوژلوطریقه وښودله او ورته وې فرمایل (فَاضْرِبُوا فَوْقَ الْأَعْنَاقِ وَاضْرِبُوا مِنْهُمْ كُلَّ بَنَانٍ (۱۲) آيت سورة الانفال) اې ملائکو کافران پرڅټ باندی ووهی اودوئ بندپربند پریکړی.
له ربيع بن انس ﷺ څخه روايت سوی دی وايې چې دبدرپه ورځ دملائکووژلی سوی دانسانانوله وژل سویوڅخه جلاپیژندل کیدل ځکه دملائکوپه لاس وژل سوی پرڅټ اوبندو باندی داورتوری نښې وی (فتح البارى باشهود الملائكه بدر)
په صحيح مسلم کې له ابن عباس ﷺ څخه روايت سوی دی چې یومسلمان سړی په یومشرک پسې سو له لوړی خوادیوه سپوآواز وسو چې اې حیزوم (۱) مخکی ولاړسه، وروسته ماهغه مشرک ولیدی هغه پرمخی پرځمکه پروت دی اودهغه پوزه اومخ دچلاخی په وهلوسره تک شنه سوی وو هغه انصاری ﷺ راغلی اوټوله پيښه يې رسول الله ﷺ ته بيان که رسول الله ﷺ وفرمایل چې تاربښتیاوویل دا دریم آسمان مرسته اوکومک وو (۲) په صحیح بخاری کې له ابن عباس ﷺ څخه روايت سوی دی چې رسول الله ﷺ دبدرپه ورځ داسی وفرمایل (هذاجبريل آخذ برأس فرسه عليه اداة الحرب) داجبرئيل ﷺ دی چې دآس واګی يې نیولی دی اودجنګ سامان ورسره دی ( بخاری شریف باب شهودالملائكه بدرًا)
دسهل بن حنيف ﷺ څخه روايت دی چې دبدرپه ورځ موږ ولیدل چې له موږڅخه به یوچامشرک ته اشاره کوله نومخکې تردې چې دده توره وهغه ته ورسیږی دهغه مشرک سربه پرځمکه غوځ سوی پروت وو (حاکم ددی حدیث روایت کړی دی اوحاکم اودهغه شاګرد بيهقی اودغه رنګه ابونعیم دی حدیث ته صحیح ویلی دی (۱)
سهل بن سعدوايې چې ابواُسيد ﷺ ماته داسی وویل چې اې وراره که ماوتااوس په بدرکې وای نومابه تاته دغره هغه کنډَو ښودلی وو له کومه ځایه چې فرشتي زموږ دمرستی لپاره راوښتلی اوپه هغه کې هیڅ شک نسته (رواه الطبرانی وفيه سلامة بن روح وثقه ابن حبان وضعفه غيره)

(۱) حیزوم دجبرئيل ﷺ دآس نوم دی ،زرقانی جلد ۱ /ص/۴۱۶)
(۲) فتح الباری جلد ۷ /ص/ ۲۴۲) (۳) زرقانی جلد ۱ /ص/ ۴۲۷)

Maktaba Tul Ishaat.com

لنډه خبره داده چې د بدر په غزاکې د مسلمانانو د مرستي لپاره له اسمان فرشتي رابنکته سوی او له مسلمانانو سره ملګري سوي او دهغوئ سره اوږه په اوږه جهاد او جنګ وکړ داپه آیا ت قرآنیه او احادیث نبویه سره صراحةً ثابت دي چې په هغه کې وهیچاته دنه منلو او شک ځای نه دی پاته..

د فرشتو پر آسانو سپریدل داهم له ډیرو روایاتو معلومیږي په یوشمیر روایاتو کې راغلي دي چې پر برګ آسانو باندي سپاره وو (۱)

له ابن عباس ﷺ څخه روایت سوی دي چې ملائکو پرته له بدر په بل هیڅ ځای کې جنګ نه دی کړی او د مسلمانانو د تائید او قوت او د ټولي د ډیروالي او ډاډ او آرام دپاره د ملائکو رابنکته کیدل په نورو ځایو کې هم ثابت سوی دی مثلاً د حنین په غزاکې د ملائکو را بنکته کیدل په سورت توبه کې یاد سوی دی لکه الله تعالی چې فرمایي:

وَأَنْزَلَ جُنُودًا لَمْ تَرَوْهَا وَعَذَّبَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَذَلِكَ جَزَاءُ الْكَافِرِينَ (۲٦) سورة التوبه)

او داسي لښکر یې راکښته کړ چې تاسو نه لیدی،،

مګر د بخاري او مسلم په یو روایت کې د اُحد په غزاکې هم د جبرئیل ﷺ او میکائیل ﷺ د جنګ کولو یادونه سوی مګر هغه جنګ د ټولو مسلمانانو د مرستي دپاره نه وو بلکې یوازي د رسول الله ﷺ د ساتني او حفاظت دپاره وو (۲)

ولي فرشتي د لښکر په صورت رابنکته سوی ؟

ځواب : ځکه دا دنیا د اسبابو کوردی په دې وجه الله تعالی ﷻ د اسبابو په رعایت سره فرشتي د لښکر په صورت کې د مسلمانانو د مرستي دپاره راکښته کړي که داسي نه وی نو د ټولو دپاره یوه فرشته بس وه ځکه اصل فاعل خو الله تعالی دی مګر په دې دنیاکې د هغه د قدرت ښکاره کیدل د اسبابو او واسطو په ذریعه سره کیږي په دې وجه د عالم الاسباب د طریقي برابر یې د فرشتو لښکر د مسلمانانو د مرستي لپاره راولیږی (۳)

رسول الله ﷺ د خپر څخه د باندي راووتی او د جهاد او جنګ ترغیب یې ورکړ او وې فرمایل چې قسم په هغه ذات چې د هغه په لاس کې د محمد ﷺ ساه ده نن چې کوم سړی په صبر او حوصله اخلاص او ربنتیني نیت سره د الله ﷻ له دښمنانو سره په ازاده سینه وجنګیږی او بیاد الله ﷻ په لاره کې ووژل سي الله تعالی به هرو مرو هغه جنت ته داخل‌ړی، دعمیر بن حمام ﷺ په لاس کې خورماوي وی نوموړئ د دې خورماپه خوراک بوخت وو کله چې ده ناڅاپه داخبره واوریده نو ددې په اوریدو سره سم یې وویل (بخ بخ فما بيني وبين ان ادخل الجنة الا ان يقتلني هؤلاء) واه واه زما او د جنت ترمینځ بل څه نسته یوازي داپاته دی چې دا خلک ما ووژني ،او سمدستي یې خورماوي له لاسه وغورزولي او توره یې راپورته که

(۱) زرقاني جلد ۱ /ص/ ۴۲۷) ——— (۲) زرقاني جلد ۱ /ص/ ۴۲۵) ——— فتح الباري جلد ۷ /ص/ ۲۴۳)

Maktaba Tul Ishaat.com

اوداسی جګړه يې پیل کړه چې صفونه يې څیری کړه او وجنګیدی ترڅو چې شهید سو ، رضی الله عنه ورحمة الله علیه (۱)

عوف بن حارث ﷺ (۲) پوښتنه وکړه چې (یارسول الله مایضحک (۳) الربَّ من عبده)

اې دالله ﷺ رسول ﷺ الله تعالی دبنده کوم شئ خندوی یعنی خوشاله کوی ؟

رسول الله ﷺ وفرمایل : دبنده لوڅ کیدل او دالله ﷻ ددښمن په وینه سره خپل لاس رنګول عوف ﷺ ددې خبری په اوریدوسره زغره وغورزوله اوتوره يې واخیسته اوجګړه يې په پیل کړه ترڅو چې شهید سو ، رضی الله عنه و رحمة الله علیه ،،

## دابوجهل دُعا اوقریش دجنګ لپاره پارول

دعتبه ، شیبه ، اوولید تروژل کیدو وروسته ابوجهل خلکوته وویل همتونه لوړ کی او دلاوره سی اوجنګ ته تیارسی ، اې خلکو دعتبه اوشیبه اوولید په وژول کیدو سره مه ویریږی دې خلکوتلوار وکړ قسم په لات اوعزی موږبه هیڅ کله ترهغه وختنه ځوترڅو چې مودوئ په رسیوپروترلی نه وی وروسته ابوجهل له الله ﷻ دادُعاوغوښتله : اې الله ﷻ په موږکې چې څوک خپلوی پریکوی اونارواکارونه کوی هغه هلاک کی اوپه موږکې چې کوم یوستاپه نزد ترټولوخوښ وی نن هغه ته بری اوفتح ورکړی ، په دې اړه داآیت نازل سو : إِنْ تَسْتَفْتِحُوا فَقَدْ جَاءَكُمُ الْفَتْحُ وَإِنْ تَنْتَهُوا فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَإِنْ تَعُودُوا نَعُدْ وَلَنْ تُغْنِيَ عَنْكُمْ فِئَتُكُمْ شَيْئًا وَلَوْ كَثُرَتْ وَأَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ (۱۹) آیت سورة الانفال)

که تاسودفتحی غوښتنه کوی نوروښتیاهم تاسوته فتحه راغله او که په راتلونکې منع کیږی نوستاسودپاره ښه ده اوستاسوډله ذره برابرتاسوته په کارنه درځی که څه هم هغه ډله هرڅومره زیاته هم وی اوروښتیاهم الله تعالی دمؤمنانوسره دی ..

( اخرجه ابن اسحق والحاکم وصححه والبیهقی عن عبدالله بن ثعلبة بن صفیر خصائص کبری جلد۱، صفحه ۲۰۳، زادالمعاد جلد ۲، صفحه ۶۹ وقال ابن کثیر اخرجه الامام احمدوالنسائی ورواه الحاکم ثم قال صحیح علی شرط الشیخین ولم یخرجاه البدایه والنهایه جلد ۳، صفحه ۳۸۲)

په دلائل بیهقی اودلائل دابونعیم کې له ابن عباس ﷺ څخه روایت دی چې دابوجهل له دعاء وروسته رسول الله ﷺ ددعادپاره لاسونه پورته کړل اودادعایې وغوښتله اې ربه که

(۱) ابن هشام جلد ۲ /ص /۱۸، طبقات ابن سعد جلد ۲ /ص / ۱۶)

(۲) دعوف ﷺ دپلارنوم حارث دی اودمورنوم يې عفرا ﷺ دی یعنی دمعاذ ﷺ اومعوذ ﷺ وروردی )

(۳) یعنی په کوم کارچې بنده ته دالله ﷻ ډیره رضاپه لاس ورسی اوپه کوم ځای کې چې په خوشالۍ سره زیرئ اوخوشالی اومینه ښکارول مقصودوی په هغه ځای کې ضحک استعمالیږی ددې لپاره چې پر ډیره خوشالی اوډیره رضااوډیر محبت باندی دلالت وکوی ځکه ډیروخت خپل بادار له مریی خوشاله وی مګر هغه نه ورته ښکاره کوی ، دضحک لفظ دخوشالی اودهغې په ښکاره کولودواړوباندی دلالت کوی لکه چې دطلحه بن براء ﷺ په اړه په حدیث کې راغلی دی ( اللهم الق طلحة یضحک الیک وتضحک الیه ) یاالله ﷻ له طلحه ﷺ سره په داسی حال کې ملاقات وکوی چې هغه تاته خاندی اوته هغه ته خاندې . یعنی داسی ملاقات ورسره وکوی چې ډیره رضااوډیرمحبت ځنی ښکاره کیږی دالله ﷻ دضحک همدامعنی دی ، فافهم (روض الانف جلد ۲ /ص / ۶۹)

Maktaba Tul Ishaat.com

خدانخواسته دا ؤ له هلاک سي نو بیا به په ځمکه هیڅ کله ستا عبادت نه کیږي ،،
یوې خواته ابوجهل دعا غوښته او بلې خواته رسول الله ﷺ لاس په دعا و لاړ وو. تردې وروسته دد واړ ولښکرو ترمینځ جګړه پیل سوه په دغه وخت کې رسول الله ﷺ دڅپرې څخه دباندې راووتی او صحابه ﷺ ته یې دجهاد او شهادت ترغیب ورکوی او داسې یې وفرمایل : چې کوم سړی چې دالله ﷺ په لارکې ووژل سي الله تعالی به هغه جنت ته داخلوی (۱) تردې وروسته رسول الله ﷺ دجبرئیل آمین ﷺ په اشاره یو موټی (۲) خاورې دمشرکینو پرمخ وپاشلې په مشرکینو کې داسې څوک نه سو پاته چې دهغه وسترګو او پوزه او خولې ته دې داخاوره نه وی رسیدلې الله ﷺ په دې یوه موټی خاورو کې دومره زور کیښودی چې دهغه په پاشلو سره دښمن وتښتیدی په دې باره کې دا آیت نازل سو:
وَمَا رَمَيْتَ إِذْ رَمَيْتَ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ رَمَىٰ (۱۷ آیت سورة الانفال) تا ویشتل نه دی کړی په حقیقت کې کله چې تا ویشتل وکول مګر الله تعالی وویشتل.
یعنې په ښکاره خورسول الله ﷺ یو موټی خاوره وروپاشلې مګر پرزر کسه لښکرباندی او دهریوه سترګو او پوزه ته د یو موټی خاورې رسیدل درسول الله ﷺ کار نه وو بلکې دا دالله تعالی کار او دهغه دقدرت یوه نمونه وه.
کله چې جګړه پرسختید وسوه نو رسول الله ﷺ درې ځله دا الفاظ وویل (شاهت الوجوه) مخونه دی تور سی او دشکو یو موټی یې دقریشو ولوری ته وپاشی او صحابه ﷺ ته یې د حملې حکم وکړ دسترګو په رپ کې دالله ﷺ ددښمنانو په څیرو باندې دښکاره او معنوی ذلت ګرځ پریوتی او سترګی یې سره ومونښتی له دې خوا مسلمانانو حمله پروکړه ابن شهاب زهری او عروه بن زبیر فرمایې : چې الله تعالی دهغه موټی خاورې په برکت یو عجیب حالت جوړ کی هرسړی سرتیتی او حیران وو چې چیرې او کومې خواته تیښته وکوی ،
دې یو موټی خاورې پاشل قریش ټول پریشان کړل او لوی لوی پهلوانان او غښتلي دمرګ په کنده کې بندیان سو او مسلمانان دالله ﷺ ددښمنانو په وژلو او نیولو بوخت وو رسول الله ﷺ په څپره کې تشریف درلودی او سعد بن معاذ ﷺ په دروازه کې توره په لاس ولاړ وو درسول الله ﷺ پیره یې کوله رسول الله ﷺ ولیدل چې صحابه کرام ﷺ دقریشو په راګیرولو بوخت دی او دسعد بن معاذ ﷺ پرمخ باندې دناخوښی نښې ښکاره سوې رسول الله ﷺ وفرمایل اې سعد ﷺ کیدای سی ستاد قریشو ګیرول نه وی خوښ ، سعد ﷺ وویل

(۱) زرقانی جلد ۱ /ص / ۴۲۷، تاریخ ابن اثیر جلد ۲ /ص / ۴۷)
(۲) دیو موټی دخاورو پاشلو پیښه په معجم طبرانی کې له حکیم بن حزام او ابن عباس ﷺ څخه روایت سوی حافظ هیثمی ﷺ وایې چې دحکیم بن حزام ﷺ دروایت سند حسن دی او دابن عباس ﷺ دروایت رجال دبخاری رجال دی (مجمع الزوائد جلد ۶ /ص / ۸۴)

Maktaba Tul Ishaat.com

( اجل والله یارسول الله کانت اول وقعة اوقعها الله تعالی باهل الشرک فکان الاثخان فی القتل احب الی من استبقاء الرجال )

هو قسم په الله ﷻ یارسول الله ﷺ دالومړی پیښه ده چې الله تعالی پرمشرکینو باندې نازل کړه ده زماپه نظر دمشرکینو وژل او وینه تویول ددوئ ترژوندي پرېښودو ډیرښه دي .

دچازړونه چې دالله ﷻ دیوالي څخه ډک سوي وي دهغوئ په زړوکې له الله ﷻ سره د شرک کونکو لپاره چیرې دومره ځای کیدای سي

اوالله تعالی فرمایې : چې شرک نه ښښل کیږي :إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدِ افْتَرَىٰ إِثْمًا عَظِيمًا (٤٨)آیت سورة النساء )

په تحقیق سره الله تعالی شرک کونکی نه بخښي خوهغه ګناه چې ترشرک په کمه درجه کې وي هغه ښښل کیږي دچاد پاره چې وغواړي اوڅوک چې دالله ﷻ سره شریک ونیسي رښتیاهم هغه ډیرغټ جرم وکړ :

دابن عباس ؓ روایت دی چې رسو ل الله ﷺ په ډیرځله داسې فرمایل : چې دبني هاشم اونوروقبیلوڅخه څه خلک په خپله خوښه نه بلکې دقریشوپه زور اوجبرسره راغلي دي هغه دې نه وژل کیږي موږته دهغوئ دوژلوضرورت نسته له دې کبله په تاسوکې چې څوک ابوالبختري بن هشام اوعباس بن عبدالمطلب وموندل نومه یې وژني له دې امله صحابه ؓ دوژلوپرځای دهغوئ په بندي کولوبوخت سوخوکله چې مجذربن زیاد انصاري ابوالبختري ولیدی نووې ویل چې رسول الله ﷺ موږستاله وژلومنع کړي یو دابوالبختري (١) سره یوملګری هم وو چې دمکې څخه دهغه سره راغلي وو دهغه نوم جناده بن ملحیة وو ابوالبختري وویل زماملګری هم نه وژل کیږي ؟ مجذر ؓ وویل نه هیڅکله ستاملګری نه پرېښودل کیږي رسول الله ﷺ موږته یوائې ستادنه وژلو حکم کړی دی ، ابوالبختري وویل قسم په الله که داامکان لري چې زه دې خپل ملګری پرېږدم صبا به دمکې ښځې ماته پیغورراکوي چې یوائې دخپل ځان دخلاصون دپاره یې خپل ملګری پرېښودی اودارجزیې ولوستی اوحملې ته راوړاندې سو :

لَنْ يُسْلِمَ ابنُ حُرَّةٍ زَمِيلَهُ ..................... حتی يموتَ او يرى سَبِيلَهُ

یوعزت مند سړی دخپل ملګري دمرستې هیڅکله لاس نه پورته کوي ترڅو چې یامړسي یاخپله لاروويني .

(١) ابوالبختري که څه هم په اسلام نه وومشرف سوی مګرپه مکه مکرمه کې دررسول الله ﷺ مرستندوئ اوحامی وو نبي کریم ﷺ ته دابوالبختري له لوري هیڅکله هیڅ تکلیف اوضررنه دی رسیدلی اودقریشودظالمانه پریکړې پاڼه چې په کعبه کې زوړند سوې وه دهغې په ماتولوکې همده ګام پورته کړ ( سیرة ابن هشام جلد ٢ /ص /١٥، البدایه والنهایه جلد ٢ /ص / ٢٨٥ )

Maktaba Tul Ishaat.com

ابوالبختري د مبارزۍ دپاره راوړاندې سو مجذر رضي الله عنه د توري وار پروکړ او ژوندیې پای ته ورسیدی مجذر رضي الله عنه د رسول الله ﷺ په خذمت کې حاضر سو او رسول الله ﷺ ته یې وویل:
والذي بعثك بالحق جهدت ان يستاسر فآتيك به فأبى الا ان يقاتلني فقاتلته فقتلته) قسم په هغه پاک ذات
چي ته یې په حق سره راليږلی یې ربنتیا هم ما پوره کوښښ وکی چي ابوالبختري بندي
سي او زه هغه ستا په خذمت کي وړاندې کم مګر هغه و نه منله مقابله یې وکړه نو ما ووژی

## د اُميّه بن خلف او دهغه دزوی وژل کېدل

امیه بن خلف د رسول الله ﷺ له سختو دښمنانو څخه وو په کوم وخت کي چي د بدر د جنګ
هیڅ فکر هم نه کیدی په هغه وخت کې ده د سعد بن معاذ رضي الله عنه له ژبې څخه په مکه کې دخپل
وژل کیدو وړاندوینه اوریدلی وه په دې وجه د بدر جنګ له شریک کیدو څخه ډیر ځان
شاته کی خو ابوجهل وویل (ادركوا عيركم) دخپلي تجارتي قافلي خبر واخلي یعني
د ابوسفیان د قافلي خبر واخلي
خلک یې جګړې ته تیار کړه امیه ځان ځني وکیښ ابوجهل وویل اې ابوصفوان ته ددې
سیمې مشریې ستا په نه تګ سره به نور خلک هم پاته کیږي هغوئ به هم ځان له جګړې
کاږي ابوجهل خبیث ډیر ټینګار پر وکی امیه مجبور سو چي بدر ته ولاړسي نو امیه وویل
قسم په الله زه به ډیر تیز رفتار اوښ رانیسم ددې دپاره چي کله وخت په لاس راسي نو له
لارې به بیرته راګرزم او خپلي ښځي ام صفوان ته یې وویل چي زما د سفر سامان تیار که ام
صفوان ورته وویل آیاتاته دخپل یثربي ورور خبره نه ده یاده چي ته به د محمد ﷺ
د ملګرو په لاس وژل کړې؟ امیه وویل نه زما په یاد ده زما د تګ اراده نه ده تر لږ ځایه به
ولاړ سم او کله چي وخت په لاس راسي بیرته به راوګرزیږم په دغه فکر او سوچ تر ټولو
منزلو تیر سو او د بدر میدان ته راورسیدی (بخاري شریف من يقتل ببدر) (۱)
کله چي د بدر میدان ته راغلی نو د بلال رضي الله عنه ستر ګي پر ولګیدې امیه به په مکه کې بلال رضي الله عنه
پر ګرمو د بروا چوي او پر سینه به ور کښیناستی او د اسلام څخه د اوښتو غوښتنه به یې ځني
کوله، کله چي بلال رضي الله عنه ولیدی نو له انصارو رضي الله عنهم یې مرسته وغوښتله عبدالرحمن بن عوف
رضي الله عنه د جاهلیت په وخت کې د امیه دوست وو هغه غوښتل چي امیه و نه وژل سي بلکې بندي
سي کیدای سي الله تعالی دده په وجه سره هدایت ورته وکوي او له همیشني عذاب څخه
وساتل سي امیه د عبدالرحمن بن عوف رضي الله عنه لاس ونیوی، بلال رضي الله عنه چي کله ولیدی ناره یې
وکه ونیسی د کفر سردار امیه ونیسی زه به ژوندي نه پاته کیږم که امیه ژوندي پاته سو
عبدالرحمن رضي الله عنه د امیه زوی ورمخ ته کړ انصارو رضي الله عنهم هغه ووژی او امیه ته یې رامنډې کړې
عبدالرحمن رضي الله عنه پر امیه باندې پریوتی مګر انصارو رضي الله عنهم په همدې حالت کې له لاندې خواپه

(۱) فتح الباري جلد ۷/ص/۳۲۱)

Maktaba Tul Ishaat.com

تورو ووهی اوامیه یې ووژی په دې وخت کې دعبدالرحمن ﷺ پښه هم ژوبل سو اوتردیره وخته دهغه زخم نښه پاته وه عبدالرحمن بن عوف ﷺ به ویل الله تعالی دی پر بلال ﷺ رحم وکوی زما زغری هم ولاړی اوزما بندی هم له لاسه ووتی (صحیح البخار)

## دبدرپه میدان کې دالله ﷻ ددښمن اوددې امت دفرعون ابوجهل وژل کیدل

عبدالرحمن بن عوف ﷺ فرمایې:چی زه دبدرپه ورځ په صف کې ولاړوم ناڅاپه مې ولیدل چی زماراسته خواته دانصارودوه زلموټي ځوانان دی په دې زه پردې وویردم چی خلک به راسی مابه ددوه هلکانوپه مینځ کې ولاړ ووینی اوراګیربه می کړی ، په دې فکرکې وم چی یو هسته راته وویل اې آکا ماته ابوجهل راوښیه چی کوم یودی ماوویل اې زماوراره ابوجهل څه کوی ؟ هغه ځوان هلک راته وویل ماداالله ﷻ سره وعده کړی ده چی که ابوجهل ووینم نوهغه به هرومروووژنم یابه زه وژل کیږم ځکه زه خبرسوی یم چی ابوجهل رسول الله ﷺ ته بدرد اوښکنځل کوی قسم په هغه پاک ذات چی دهغه په لاس کې زماساه ده که هغه ووینم نوزماسیوری به دهغه له سیوری نه جلاکیږی ترڅو چی په موږکې یوته مرګ نه وی راغلی دهغه داخبری چی می واوریدلی په زړه کې می داارزوتیره سوه چی کاشکی زه ددې هلکانوپرځای ده دووخلکوپه مینځ کی وای ماهغه هلک ته ابوجهل په اشاره وښودی دده په لیدوسره سمدستی دباز په څیر پرابوجهل باندی ورغوته سو اودهغه کاریې پوره کړ اوهغه خبیث یې خپل ځای ته ورسوی (بخاری شریف کتاب الجهاد باب من لم یخمس الاسلاب وبخاری شریف دویم جلدباب غزوه بدر)

همدادوه هلکان دعفراء ﷺ زامن معاذ اومعوذ ﷺ دی (۱)

عبدالله بن عباس اوعبدالله بن ابی بکر بن حزم رضی الله عنهما دمعاذ بن عمروبن الجموح ﷺ څخه روایت کوی چی زه دابوجهل په طلب کې وم کله چی وخت راته په لاس راغلی نودومره په زورمی دتوری ګذارپروکړچی دابوجهل پښه غوڅه سوه

دابوجهل زوی عکرمه ( دئ وروسته دمکی په فتح کې په اسلام مشرف سو ) دپلارپه ساتنه کې دمعاذ ﷺ پراوږه باندی په دومره زوردتوری واروکړچی دمعاذ ﷺ لاس غوڅ سو ، مګرمعاذ ﷺ ترمابنام پوری په همدې حالت کې جنګیدی کله چی دلاس له ځړیدو په تکلیف سو نوپرلاس باندی یې پښه کیښوده اوپه زوره یې کش کی اولیرې یې وغورزوی معاذ ﷺ دعثمان غنی ﷺ دخلافت تروخت پوری ژوندی وومګر معوذبن عفراء ﷺ دابوجهل تروژل کیدو وروسته وجنګیدی ترڅوچی شهیدسو (اناالله واناالیه راجعون )

---

(۱) دصحیح بخاری له روایت چی دبدرپه بیان کې راغلی دی دامعلومیږی چی معاذ ﷺ اومعوذ ﷺ دابوجهل قاتلان دی مګر دکتاب الجهادله روایت معلومیږی چی معاذبن عفراء ﷺ اومعاذبن العمربن الجموح ﷺ دابوجهل قاتلان دی حافظ علسقلانی وایې چی دعفراء ﷺ دزامنوسره معاذبن عمروبن الجموح ﷺ هم دابوجهل په وژلوکې شریک وو بلکې معاذبن عمروبن الجموح ﷺ په وژلوکې دیره برخه اخیستی وه ځکه رسول الله ﷺ دابوجهل سلب دجنګ سامان معاذبن عمروبن الجموح ﷺ ته ورکړ (کذافی فتح الباری جلد ۷ ص/ ۲۳۰ وفتح الباری جلد ۶ من لم یخمس الاسلاب اوزرقانی جلد ۱ ص/ ۴۲۸)

Maktaba Tul Ishaat.com

# له برې وروسته دابوجهل دمړی لټون

ابوجهل که څه هم بنه ژوبل سوی وو مګر دژوندآخرنی ساه ترا وسه لا یکښې پاته وه ، انس ﷛ وایې چې رسول الله ﷺ دبدر په ورځ وفرمایل چې څوک شته چې دابوجهل خبررا وړی عبدالله بن مسعود ﷛ ولاړی په مړیو کښې وګرزیدی بنه یې وکتل او ابوجهل یې پیدا کی خوپه هغه کښې لاترا وسه پوری ساه چلیږی اوژوندی دی ( دادبخاری روایت دی دابن اسحاق اوحاکم په روایت کښې راغلی دی چې ابن مسعود ﷛ دابوجهل پرڅټ باندی پښه کیښوده اودایې ورته وویل (اخزاک یاعدوالله) الله ﷻ دې ذلیل اورسواء که اې دالله ﷻ دښمنه او وروسته یې دهغه سرغوڅ کړ اودرسول الله ﷺ مخ ته کیښودی اودایې وویل ( هذارأس (۱)عدوالله ابی جهل) دادخدای ددښمن ابوجهل سردی

رسول الله ﷺ وفرمایل : (الله الّذِی لَآاِلٰهَ اِلَّاهو) قسم په هغه الله چې له هغه پرته بل الله ﷻ نسته دادابوجهل سردی

ماپه ځواب کښې ورته وویل :نعم والله الذی لااله غیره) هوقسم په هغه الله ﷻ چې له هغه پرته بل هیڅ معبودنسته دادابوجهل سردی

رسول الله ﷺ دالله ﷻ شکرادا کی اودرې ځله یې په ژبه مبارکه داکلمات وویل :

اَلحَمدُ لِلّٰہِ الَّذِی اَعَزَّ الاِسلام واهله (۱)) ثناء اوصفت هغه الله ﷻ لره دی چې اسلام اومسلمانان یې عزت مندوګرزول . په یوشمیررواياتوکښې راغلی دی چې رسول الله ﷺ دشکرسجده هم اداکه ( عمدة القاری باب قتل ابی جهل )

اودابن ماجه په روایت کښې راغلی دی چې رسول الله ﷺ ددې نعمت په بدل کښې دوه رکعته لمونځ وکی ( رواه ابن ماجه عن عبدالله بن ابی اوفی ﷛ (۲)

په یوروایت کښې عبدالله بن مسعود ﷛ وایې زه دابوجهل پرسینه باندی ودریدم ابوجهل سترګی خلاصی کړی اووې ویل اې شپونکیه ته نن ځومره لوړځای ته ختلی یې ؟

ماورته وویل :

(الحمدلله الذی مکننی من ذلک) صفت دی هغه پاک ذات لره چې هغه ماته داتوان راکړرا .

بیاابوجهل وویل چې بری اوغلبه دچاپه برخه سوه ؟

ماورته وویل د الله ﷻ اودهغه درسول ﷺ

بیاابوجهل وویل ستاڅه نیت دی ؟

(۱) وعن عبدالله بن ابی اوفی ﷛ لما قتل ابوجهل حمل رأسه الی رسول الله ﷺ (رواه ابن ماجه بسند جید، زرقانی جلد ۲ /ص/ ۱۳)

(۲) فتح الباری جلد ۷ /ص/ ۲۳۳)

(۳) البدایه والنهایه جلد ۳ /ص/ ۲۸۹)

Maktaba Tul Ishaat.com

ماورته وویل ستاد سرپریکولو او غوڅولو نیت می دی
ابوجهل وویل چې ښه دا زما توره ده په دې زما سرپریکړه دا دیره تیره ده تا ژر هدف ته رسوی او دا یوه غوښتنه لرم چې زما سر له اوږو سره ښه لوړ پریکه ددې دپاره چې دخلکو په نظرکې هیبت ناک او ویرونکی ښکاره سی او محمد ﷺ ته زما دا پیغام ورسوه چې زما په زړه کې ترپخوا نن ورځ ستاسره بغض او دښمنی ډیره زیاته ده ابن مسعود رضی الله عنه وایې چې تردې خبروروسته ما دده سرغوڅ کړ او درسول الله ﷺ مخ ته می راوړی ماورته وویل یارسول الله ﷺ دادالله ﷻ ددښمن ابوجهل سردی او دهغه پیغام می ورسوی نبی کریم ﷺ الله اکبر ووایو اووې فرمایل : چې دا زما امت فرعون وو او زما دامت د فرعون شر او فتنه دموسی علیه السلام د فرعون ترشر او فتنی ډیره زیاته او لویه وه ځکه دموسی علیه السلام فرعون دمرګ په وخت کې دایمان کلمه لوستی وه مګر ددې امت فرعون دمرګ په وخت کې هم دکفر او لویې کلمات وویل دابوجهل توره یې ابن مسعود رضی الله عنه ته ورکه (کذافی شرح السیرالکبیر للامام السرخسی جلد ۲، صفحه ۷)
یعنی لکه څنګه چې په فضائلو او کمالاتو کې نبی کریم ﷺ ترټولو انبیاء علیهم السلام غوره او افضل دی دغه رنګه دهغه دامت فرعون هم دټولو امتو ترفرعونیانو په کفر او بدبختی کې ډیر سخت وو ځکه دمرګ په وخت کې هم دهغه سترګی خلاصی نه سوی او دمرګ په بیهوښیو کې هم هغه دکفر او تکبر له نیلی نه سوراکښته بلکې پرکفر او تکبریې نور زیادت وکی (اعاذنا الله تعالی من ذلک)
**باریکي** :له ابن عباس رضی الله عنه څخه روایت دی چې په کومه شپه رسول الله ﷺ دپیریانانو خواته تلی نو داسی یې وفرمایل :لیقم معی من لم یکن فی قلبه مثال ذرة من کبر فقام ابن مسعود فحمله رسول الله ﷺ مع نفسه (بنایه شرح الهدایه للحافظ العینی جلد۱، صفحه ۲۸۲)
له ماسره دې هغه څوک ولاړسی چې دهغه په زړه کې یوه زره تکبر او لویې نه وی درسول الله ﷺ ددې خبری په اورېدو سره ابن مسعود رضی الله عنه ولاړسو اورسول الله ﷺ له ځان سره ملګری کړ داعجیبه نه ده چې دابوجهل دوژلو نیک بختی دعبدالله بن مسعود رضی الله عنه په برخه سوی وی ځکه عبدالله رضی الله عنه دالله تعالی خاص بنده وو دده په زړه کې یوه زره تکبر او غرورنه وو (۱) او ابوجهل بیاد غرور او تکبر یولوی غر وو او له سره ترپښو پوری تکبر وو دهغه خبیث په زړه کې دیوی زری په اندازه عاجزی او خاکساری نوم او نښان نه وو .
په دې وجه د ابوجهل وژل کیدل الله ﷻ دداسی مبارک او نیک بخت سړی په لاس وکړ چې

---

(۱) کیدای سی په همدې وجه دصحابه رضی الله عنهم په وخت کې چې به عبدالله پرته له څه قید او شرط یادسو نو عبدالله بن مسعود رضی الله عنه به ځنی اخیستل کیدی ځکه په هغه کې دعبدیت اوبندګی خاصی نښې وی ، والله سبحانه وتعالی اعلم وعلمه اتم )
هغه دالله ﷻ داسی خاص بنده وو چې دهغه په زړه کې یوه ذره غوندی تکبر او لویې نه وه

Maktaba Tul Ishaat.com

والله سبحانه وتعالى اعلم وعلمه اتم واحكم رضي الله تعالى عن ابن مسعود وارضاه وجزاه عن الاسلام ما يحبه ويرضاه آمين)

ف : دابوجهل اصل لقب ابوالحکم (١) وو رسول الله ﷺ دابوجهل په نامه ونوموی (فتح الباري باب ذکر النبي ﷺ من يقتل ببدر) يعني دمطلق جهل پلار اوپالونکی وو ترڅو چې هغه ژوندی وو دهغه څخه هر قسم ناپوهی ته پرمخ بيوله .

عکاشه (٢) بن محصن ﷺ وجنګيدی ترڅوچې توره يې ماته سوه رسول الله ﷺ يولرګی ورکی چې هغه دعکاشه ﷺ په لاس کې ترنيزه هم تيره سو په هغه يې جنګ کوی تردی چې الله ﷻ فتح اوبری مسلمانانو ته ورکړ دهغې نيزی نوم عون وو په هره غزاکی به ورسره وه (٣)

عبيدة بن سعيدبن العاص دبدرپه ورځ په اوسپينه کې داسی پټ ووچې له سترګو څخه پرته يې هيڅ شئ هم نه ښکاريدی زبير ﷺ دهغه په سترګه کې نيزه ووهله چې هغه پوری خواته ووتله اوهغه سمدستی مړسو زبير ﷺ فرمايي : چې ماپرسر پښه ورکيښوده اوپه ډيرزورمې نيزه راکش که نوبيارا ووتله مګرددهغې څنګونه کاږه سوی وو-

رسول الله ﷺ دیادګار په ډول هغه نيزه دزبير ﷺ څخه وغوښتله دهغه تروفات کيدو وروسته له ابوبکرصديق ﷺ سره وه بيا له عمرفاروق ﷺ سره اوبيا دعثمان ﷺ اوبيا دعلی ﷺ اوبيا دعبدالله بن زبير ﷺ سره وه دبدرپه جنګ کې زبير ﷺ ژوبل سو يوزخم يې په اوږه باندی دمره ژور وو چې د زبير ﷺ زوی عروة ﷺ به په کوچنيوالی کې په هغه ټپ کې ګوتی ننه ويستلی اوبازی به يې په کولی يوځل عبدالملک بن مروان عروة بن زبير ﷺ ته وويل ته دزبير ﷺ توره پيژنی عروه وويل هو عبدالملک وويل څنګه عروه وويل په هغه کې دبدرپه ورځ کوږوالی راغلی وو عبدالملک وويل رښتيا وايي اودتائيد دپاره يې دامصری وويله (بهن فلول من قراع الكتائب) په هغه توره کې کوږوالی شته دلويو لويو لښکرو په وهلو سره (صحيح بخاری)

---

(١) په ابوجهل کلمه کې ابولفظ مضاف دی اوجهل مضاف اليه اونکره دی داسی نکره چې تعين پکی نسته ځکه ددې تشريح په جهل مطلق سره وکړل سوه

(٢) يوه ورځ رسول الله ﷺ وفرمايل چې زمادامت اويازره کسان به جنت ته پرته له حساب اوکتاب داخليږی ددوئ مخونه به دخورلسم دسپوږمی په څيرروښانه وی عکاشه ﷺ چې واوريدل ولاړسوا وغوښتنه يې وکړه چې يارسول الله ﷺ ته له الله ﷻ څخه دادعاوغواړه چې الله ﷻ ماهم له هغوخلکو څخه وګرزوی نبی کريم ﷺ وفرمايل ته له هغو څخه يې ، ددې خبری په اوريدوسره په انصارو ﷺ کې يوبل سړی هم ولاړسوا وهغه هم همداغوښتنه وکړه ، نبی کريم ﷺ وفرمايل عکاشه ﷺ ترتامخکې سو (بخاری شريف) مقصودنفی نه وه چې ته له هغه اويازره څخه نه يې بلکې دغوښتنولړی يې ختمول فافهم واستقم ، دابوبکرصديق ﷺ دخلافت په وخت کې چې کله طليحه بن خويلد اسدی دنبوت دعوی وکړه ابوبکرصديق ﷺ خالدبن وليددې فتنی دختمولو لپاره وليږی په هغه فوځ کې عکاشه ﷺ هم ګدون درلودی دطليحه په لاس شهيدسو طبقات ابن سعد جلد ٣ /ص /٦٢ بدرين مهاجرين)

(٣) البدايه والنهايه جلد ٣ /ص /٩)

## دبدر بنديان

Maktaba Tul Ishaat.com

دالله ﷻ په فضل اوكرم سره جګړه دمسلمانانوپه بريالیتوب پای ته ورسيده اويا ۷۰ تنه مشركين ووژل سو (۱) اويا ۷۰ تنه بنديان سو دوژل سويو په اړه رسول الله ﷺ امر وكی چی دبدروكوهی ته يې وغورځوی له اميّه بن خلف څخه چی كله مسلمانانوزغره كښله هغه دومره پړسيدلی وو چی دهغه بدن ټوټه ټوټه سو په دې وجه په هغه ځای كې ښخ سو (۲) كله چی دعتبه بن ربيعه بدن په كوهې وغورځول سو نورسول الله ﷺ دعتبه زوی ابوحذيفه ؓ وليدی چی دهغه پرمخ باندی دغم اوخفګان ننښي ښكاره سوی ، رسول الله ﷺ وفرمايل اې ابوحذيفه ؓ آيادپلارپه دې حالت سره په زړه كې څه خيال درتيرسوی دی ؟ ابوحذيفه ؓ وويل : اې دالله ﷻ رسول ﷺ قسم په الله ﷻ كه بل هيڅ فكر رالويدلی وی يوازې دومره خبره ده چی زماپلاردډيری ښې رايه څښتن ،مهربان ،صبرناک اودكمال څښتن وو له دې كبله ماامیددرلودی چی دده داهوښيارتيا اوښه خويونه به دده لاربښوونه داسلام ولوری وكوی مګراوس می پركفرباندی مړوليدی نوځكه خفه سوم ، رسول الله ﷺ دابوحذيفه ؓ لپاره دخير دعاوكړه .

## په بدركې دوژل سويو مشركينو مړی دبدر وكوهی ته وغورځول سو (۳)

انس بن مالک ؓ دابوطلحه ؓ څخه روايت كوی چی دبدرپه ورځ رسول الله ﷺ دقريشودڅليرويشت مشرانوپه اړه حكم وكې چی دوئ ودې مردار اوخراب كوهی (۴) ته وغورزوی داڅليرويشت مشران ودې كوهی ته وغورزيدل اوپاته وژل سوی كسان و بل ځای ته وغورزول سو .

درسول الله ﷺ داعادت شريف وو چی كله به هغه پريوقوم باندی بريالی سو اوفتح به يې ومونده نودرې شپې به هلته پاته كيدی ددې عادت شريف برابر چی كله درئيمه ورځ سوه

(۱) داويا كسانوروايت په صحيح بخاری كې له براء بن عازب ؓ څخه اوپه صحيح مسلم كې له ابن عباس ؓ څخه سوی دی اودغه صحيح دی ځكه پردې باندی دسيرت دټولوعلماء اتفاق دی چی كله داحدپه غزاكې اويا ۷۰ مسلمانان شهيدان سونوپه دغه وخت كې الله ﷻ داآيت نازل كړ ( ولمااصابتكم مصيبة قداصبتم مثليها ) فتح البارى جلد ۷ /ص / ۲۳۸ باب فضل من شهدبدرا )

(۲) زرقانی جلد ۱ /ص / ۴۳۲ ).

(۳) په بدركې وژل سوی مشركين خواويا ۷۰ كسان وومګر په دغه كوهی كې يوازې څليرويشت مشران وغورزول سو نورمړی په بل ځای كې وغورزول سو (فتح البارى جلد ۷ /ص / ۲۳۴ باب قتل ابی جهل )

(۴) ايمان طهارت اوكفرنجاست دی الله ﷻ فرمايې ( انماالمشركون نجس ) دمشركينو دبدنولپاره داسی مرداركوهی مناسب وو دكفرجنابت دايمان په غسل پاكيدای سی كفرپه عالم غيب كې حدث اكبردی اوايمان طهارت كبری دی ايمان په منزله دغسل دی اودكفرټولی شعبی يعنی ګناهونه اونافرمانی په منزله دحدث اصغردی اودايمان ټولی شعبی يعنی طاعات په منزله دطهارت صغری يعنی داوداسه په منزله دی ، فافهم پوره بحث به ان شاء الله العزيزپه حجة الوداع كې راسی

رسول كريم ﷺ په سپرلی باندی دځين اينبودلوحكم وكړ دحكم برابربه هغه تلی اوصحابه كرام ؓ به ترده وروسته روانيدو دصحابه ؓ وداخيال وو چی كيدای سی دكوم

Maktaba Tul Ishaat.com

ضرورت له امله دلته پاته سوی وی رسول الله ﷺ روان سو اوکوهی ته راغلی اودکوهی پرغاړه ودریدی اومشرکین یې نامه په نامه یادکړل اوداآواز یې ورته وکی ، یاشیبه ، یاامیه ، یاابا جهل وربسی یې نورنومونه واخیستل اوداسی یې وفرمایل : چی تاسو ته دابنه معلومه سوه چی دالله ﷻ اودهغه درسول ﷺ سرغړونه موکړی وه ربښتیاهم دکوم شئ چی له موږسره زموږرب وعده کړی وه هغه وعده ربښتیاسوه آیاتاسوهم دخپل رب وعده وموندله ، ( دادبخاری روایت دی )

دابن اسحاق په روایت کی نورزیادت هم سوی دی هغه دادی : ای دکوهی خلکوتاسو دخپل نبی ﷺ په حق کی ډیره بده قبیله واست ، ځکه تاسوزه دروغجن وګڼلم اوخلکو زماتصدیق وکی ، اوتاسوزه له وطن وشړلم ، اوخلکوماته ځای راکی ، اوتاسوله ماسره جنګ وکی ، خوخلکوزمامرسته وکړه ، زه آمین وم خوتاسوپه خائن راته وویل ، زه ربښتینی وم خوتاسودروغجن راته وویل ، الله ﷻ دی تاسوته بده بدله درکړی ، دبخاری اومسلم په روایت کی راغلی دی چی عمرفاروق رضی الله عنه وویل ای دالله ﷻ رسول ﷺ آیاته دی بیروحه بدنوته خبری کوی ؟ رسول الله ﷺ وفرمایل : قسم په هغه پاک ذات چی دهغه په لاس کی زماساه ده ، زماخبری تاسودترهغوئ ښې نه اوری مګر هغوئ ځواب نه سی راکولای (۱)

حسان بن ثابت رضی الله عنه په یوه اوږده قصیده کی فرمایی :

ینادیهم رسول الله لما .............. قذفناهم کباکب فی القلب

کله چی موږدوئ مړی په کوهی وغورزول نورسول الله ﷺ دوئ ته آوازوکی :

الم تجدوا کلامی کان حقاً ........... وامرالله یأخذ بالقلوب

آیاتاسو زماخبره حق ونه موندله اوالله ﷻ خودزړو مالک دی

فمانطقوا ولو نطقوا لقالوا ............... صدقت وکنت ذارأی مصیب

دوئ خبری نه سوی کولای اوکه چیری دوئ خبری کولای سوای نو دابه یې ویلی وو چی ته ربښتینی یې اوستارایه حق اوصحیح ده

ف : له دې احادیثوڅخه معلومیږی چی مړی هم اوری دجمهورصحابه رضی الله عنهم اوتابعین هم همدارایه ده ام المؤمنین عائشه صدیقه رضی الله عنها دمړیوله اوریدلوڅخه نه دی منکره دتفصیل دپاره دحدیثوکتابونه اومدارج النبوة وګوری .

(۱) زرقانی جلد ۱ /ص / ۴۳۳ ، البدایه والنهایه جلد ۳ /ص / ۳۹۲)

دیری دزیری لپاره مدینې منوری ته دقاصدلیږل

Maktaba Tul Ishaat.com

ترديږ وروسته رسول الله ﷺ دبرى دزيرى دپاره مدينى منورى ته دوه قاصدان وليږل دمدينى منورى ولوړى خواته يې عبدالله بن رواحه ؓ اوكښته خوا ته يې زيدبن حارثه ؓ وليږى اسامه بن زيد ؓ فرمايې : چې دازيرى په هغه وخت كې زموږغوږوته ورسيدى كله چې موږدرسول الله ﷺ پرلوراودعثمان غنى ؓ پربى بى مباركه رقيه ؓ باندى خاورى اړولى ددې دناروغي په وجه عثمان غنى ؓ دنبى كريم ﷺ په امرپه مدينه كې پاته سوى وو له دې كبله عثمان ؓ په بدركې شريک نه سو مگر داپاته كيدل درسول الله ﷺ په امرسره وو په دې وجه عثمان ؓ حكماً په بدركې وشميرل سو اسامه ؓ وايې ماخلک وليدل چې دزيدبن حارثه ؓ پرشاوخواراگرزيدلى دى اوزيد ؓ په مصلى كې ولاړدى اوداوايې چې عتبه بن ربيعه ووژل سو اوشيبه بن ربيعه اوابوجهل بن هشام اوزمعة بن الاسود اوابوالبخترى بن هشام اواُميه بن خلف اونبيه بن حجاج اومنبه بن حجاج ووژل سو ماوويل اې پلاره آياداخبرى رښتيادى زيد ؓ وويل قسم په الله ﷻ دا بيخى زما د ستركو ليدلى حال دى .

دزيدبن حارثه ؓ اوعبدالله بن رواحه ؓ ترليږلووروسته رسول الله ﷺ روان سو اودبدر دبنديانو قافله ورسره وه دغنيمت مال يې عبدالله بن كعب انصارى ؓ ته وسپارى ،

كله چې روحاء نومى ځاى ته ورسيدل رسول الله ﷺ ته څه مسلمانان په مخ ورغلو هغوئ رسول الله ﷺ ته اودهغه صحابه ؓ ته ددې برى مباركى ووېله دمباركي په اوريدوسره سلمة بن سلامة ؓ وويل تاسودڅه شئ مباركى راكوى قسم په الله ﷻ له تركهانانوسره موږمقابله وه په رسيوتړل سوې وو اوداوښانوغوندى موحلال كړه ، يعنى موږخو ډير غټ كارنه دى كړى چې تاسومباركى راكوى ، رسول الله ﷺ ددې خبرى په اوريدوسره مسكى سو اوداسى يې وفرمايل داخودمكى سرداران اومشران اوشريفان خلک وو .

## دغنيمت دمال ويشل

له فتح وروسته رسول الله ﷺ په بدركې درې ورځې پاته سو ترديږ ورځوپاته كيدو وروسته مدينى منورى ته ستون سو اودغنيمت مال يې عبدالله بن كعب ؓ ته وسپارى اوصفراء ته چې ورسيدل نودغنيمت مال يې وويشى دغنيمت دمال دويشلووخت لانه وورارسيدلى چې په صحابه كرام ؓ كې دغنيمت دمال دويشلوپه اړه مختلفى رايه راولاړى سوى ځوانانوويل چې دغنيمت مال زموږحق دى ځكه موږكافران ووژل اوسپين ږيرو وويل چې موږهم ترديږ بيرغ لاندې وو كه څه هم په جنگ كې زموږبرخه لږوه مگر كوم برى چې راغلى هغه زموږپه مرسته ووكه خدانخواسته تاسوماته خوړلى واى نوموږته به موپناه راوړه اوبله دله هغه چې درسول الله ﷺ ساتنه يې كوله وويل ددې حقدار موږيو ددې خبروپه اړه داآيت نازل سو : يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَنْفَالِ قُلِ الْأَنْفَالُ لِلَّهِ وَالرَّسُولِ(١) آيت سورة الانفال

Maktaba Tul Ishaat.com

دوئ له تاڅخه دغنیمت په اړه پوښتنه کوی ورته ووایه چی دغنیمت مال دالله ﷻ او دهغه درسول ﷺ دی . یعنی دغنیمت دمال مالک الله ﷻ او دهغه رسول ﷺ دالله ﷻ نائب دی څنګه چی دهغه خوښه وی هغه رنګه دی و ویشی ،

صفراء ته چی ورسیدل نبی کریم ﷺ دغنیمت ټول مال پرمسلمانانو وویشی (۱) اوله حاضروصحابه ﷺ پرته اته کسان نورهم په دې کې شریک کړو داهغه کسان وو چی درسو ل الله ﷺ په حکم سره یا اجازه سره بدرته نه وو راغلی . (۱) عثما ن بن عفان ﷺ درسول الله ﷺ په امر دبی بی رقیه ﷺ دناجوړی په وجه سره پاته سوی وو (۲) طلحه بن عبیدالله ﷺ (۳) سعیدبن زید ﷺ دوئ دواړه یې له مدینی منوری څخه دابوسفیان دقافلی دخبردپاره لیږلی وو (۴) ابولبابه ﷺ د رسول الله ﷺ خلیفه وو په مدینه کې ځکه پاته سوی وو (۵) عاصم بن عدی ﷺ رسول الله ﷺ په عالیه کې پری ایښي وو (۶) حارثه بن حاطب ﷺ نوموړی یې دیوکار دپاره عمروبن عوف ته بیرته لیږلی وو (۷) حارث بن الصمة ﷺ (۸) خوات بن جبیر ﷺ دوئ که څه هم په بدر کې نه وو مګر رسول الله ﷺ دوئ ته دبدر په غنیمت کې برخه ورکړه او په بدریینو کې یې شامل کړل والله اعلم (۲)

ف :دغنیمت په اړه چی کوم آیت نازل سو یعنی : يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَنْفَالِ دامجمل دی او دپنځمی برخی آیت شریف چی وَاعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَأَنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ (۴۱ آیت سورة الانفال ) دامفصل دی په دې آیت شریف کې د غنیمت دمال دویش کیفیت اوطریقه بیان سوی ده ابوعبید وایې چی دبدرله غنیمتو څخه پنځمه برخه نه دی ایستل سوی مګر امام بخاری اوامام ابن جریر اونور بیا وایې چی دبدرله غنیمتو څخه پنځمه برخه ایستل سوی ده لکه چی په صحیحنو کې له علی ﷺ څخه دهغه دوواوښو په اړه چی ددوئ دواړو بوک حمزه ﷺ پریکړی وو دانقل سوی دی چی په هغو کې یوه هغه اوښه وه چی دبدرله پنځمی برخی څخه ورته رسیدلی وه ، حافظ ابن کثیروایې : چی داخبره صحیح اوراجح ده (۳)

کله چی دوئ صفراء ته ورسیدل رسول الله ﷺ له بندیانو څخه یې دنضربن حارث دوژلو حکم وکی اوکله چی له صفراء تیرسو عرق الظبیه ځای ته ورسیدل نو دعقبة بن ابی معیط دوژلو حکم یې وکړ او په همدغه ځای کې دهغه سرغوڅ سو (۴)

(۱) تفسیرقرطبی جلد ۷ /ص/۳۶۷، البدایه والنهایة جلد ۳ /ص/ ۳۰۱)
(۲) ابن الاثیرجلد ۲ /ص/ ۵۱)
(۳) البدایه والنهایة جلد ۳ /ص/ ۳۰۱ــ ۳۰۳)
(۴) زرقانی جلد ۱ /ص/ ۴۴۹)

Maktaba Tul Ishaat.com

علی ؓ د نضر بن حارث سر غوځ کړ او عاصم بن ثابت ؓ د عقبه بن ابی معیط سر پرېکړی او نور بندیان یې له ځان سره مدینې منورې ته روان کړل .

ف : نضر او عقبه دواړه د رسول اللهﷺ له سختو دښمنانو څخه وو دوئ ډېر پوچ خولې او بدژبي وو په خبرو او عمل دواړو سره به یې رسول اللهﷺ ته بد رد ښکنځل او سپکې سپورې ویلې ټوکې او مسخرې به یې پرې کولې په لاس اوژبه په هر رنګه ضرر رسولو کې یې هیڅ صرفه نه کوله ځکه دوئ له ټولو بندیانو څخه بیل سو او وژل سو ،

یوه ورځ رسول اللهﷺ په حرم کې د اللهﷻ په دربار کې سر په سجده پروت وو عقبه بن ابی معیط د رسول اللهﷺ پر شا یا ملا مبارکه باندې داوښ لړې واچوې او دهغه مبارکﷺ غاړه یې خفه کړه ،، په دلائل ابی نعیم کې په صحیح سند سره له ابن عباس ؓ روایت سوی دی چې یوه ورځ عقبه د نبی کریمﷺ په مخ مبارک باندې لاړې توف کلې وی (١) لنډه دا چې د پاک ذات او د پاکو صفاتو پر څښتن علیه الف الف صلوات و الف الف تحیات ، پسې یې ټوقې او مسخرې کول د عقبه خبیث غذا او خوراک وو ، د اللهﷻ د نبیﷺ مقابله او له هغه مبارک سره جنګ کول که څه هم لوی جرم او ښکاره دښمنی دی مګر د اللهﷻ د نبیﷺ په شان کې بې ادبی اوناوړه خبرې بدرد او ښکنځل او په هغه پورې ټوقې او مسخرې کول تر جنګ او جګړو ډېر سخت او لوی جرم دی ځکه د نبوت د منصب سپکاوی دی ان شاء الله العزیز په دې مسئله به تفصیلي خبرې په خپل ځای کې کوو علماء دی د دې مسئلې د تحقیق لپاره د شیخ الاسلام حافظ ابن تیمیه قدس الله سره کتاب الصارم المسلول (٢) علی شاتم الرسول وګوری چې هغه پر دی موضوع باندې ډیر جامع کتاب دی ، لنډه دا چې نبی کریمﷺ ځای پر ځای باندې د مه کوله او د بندیانو قافله ورسره وه ترڅو چې مدینې ته ورسیدل .

**د بدر بندیان په مسلمانانو وویشل سو او له هغوئ سره د ښه چلند او نیکی حکم وسو**

فاتح فوځ چې کله مدینې منورې ته ورسیدل نبی کریمﷺ بندیان په صحابه ؓ وویشل او داسې یې وفرمایل :(استوصوا بالاساری خیراً) له بندیانو سره نیکی او ښه چلند کوی (رواه الطبرانی فی الکبیر وقال الحافظ الهیثمی اسناده حسن)

صحابه کرام ؓ له بندیانو سره دومره ښه سلوک کوی چې مخکې به یې بندیانو ته خوراک ورکوی او وروسته به یې په خپله خوړی او که به څه شئ پاته نه سو نو په خپله به یې په خورما ګذاره کوله ، د مصعب بن عمیر ؓ سکه ورور ابو العزیز بن عمیر هم په بندیانو کې وو هغه وایې چې زه د یو انصاری ؓ په کورکې وم دوئ به سهار او ماښام لړډوډی پخوله هغه به یې ماته راکوله او په خپله به یې خورماوې خوړی زه به شرمیدم او ډیر ټینګار به می ورته کوی چې دغه ډوډی تاسو وخوری مګر هغوئ دا خبره نه منله او دا به یې ویل چې رسول اللهﷺ مونږ ته له بندیانو سره د ښه چلند حکم کړی دی

(قال الهیثمی رواه الطبران فی الصغیر والکبیر واسناده حسن (مجمع الزوائد جلد ٦، ص ٨٦)

(١) الخصائص الکبری جلد ١ /ص /٤٠٧) — (٢) دا کتاب په دائرة المعارف حیدر آباد کې چاپ سوی د کتاب ټولې پاڼې ٦٠٠ دی )

Maktaba Tul Ishaat.com

## دبدر دبندیانو په هکله مشوره

مدینی منوری ته له رسیدو څوورځی وروسته رسول الله ﷺ صحابه ؓ دبدر دبندیانو په اړه له صحابه کرام ؓ سره مشوره وکړه چی څه باید وکوو ؟

له انس بن مالک ؓ څخه روایت دی چی نبی کریم ﷺ دبدر دبندیانو په اړه له صحابه ؓ څخه مشوره وغوښته چی ستاسو څنګه خوښه ده اونبی کریم ﷺ په خپله داسی وفرمایل :

إِنَّ اللهَ أَمْكَنَكُمْ منهم : ربښتیا هم الله ﷻ تاسو ته پردوئ باندی واک درکړی دی .

عمرفاروق ؓ وویل چی یارسول الله ﷺ ښه به داوی چی دټولوسرونه غوڅ سی مګر رسول الله ﷺ رحمت للعالمین دارایه تسویب نه که اوبیایې وفرمایل :

يَآأَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ اللهَ قَدْ أَمْكَنَكُمْ (۱) اې خلکو ربښتیا هم الله تعالی تاسو ته پردوئ باندی واک درکړی دی اودوئ پرون ستاسی ورونه وو ، ابوبکرصدیق ؓ وویل اې دالله ﷻ رسول ﷺ زمارایه داده چی له دې خلکو فدیه واخیستله سی اوپریښودل سی ( مسنداحمد ) وقال الهیثمی رواه احمد عن شیخه علی بن عاصم بن صهیب وهو کثیر الخطاء لایرجع اذاقیل له الصواب وبقیته رجال احمد رجال الصحیح (۲)

په صحیح مسلم کې له ابن عباس ؓ څخه روایت دی چی عمرفاروق ؓ غوښتنه وکړه چی یارسول الله ﷺ هرسړی دی خپل خپلوان ووژنی ، علی ؓ ته حکم وکړه چی دخپل ورور عقیل سرپریکړی اوماته اجازه وکه چی زه دخپل فلانی خپل سرغوڅ کړم ځکه دوئ دکفرمشران اوسرداران دی (۳)

ابوبکرصدیق ؓ وویل یارسول الله ﷺ دوئ ستاقومیان دی زمارایه خوداده چی له دوئ فدیه واخله اوآزادیې که کیدای سی چی الله تعالی دوئ ته داسلام لارښوونه وکوی

---

(۱) رسول الله ﷺ لومړئ ځل داسی وفرمایل ( ان الله امکنکم ) وعفواومهربانی ته اشاره وه مګر عمرفاروق ؓ چی کله دوژولومشوره وکړه نورسول الله ﷺ دویم ځل پرعفواومهربانی دیرټینګاروکړ اوتلقین یې ورکړچی عفوتړواک لرلو وروسته خاص بیاخپلوورونوته له لوړواوښواخلاقوڅخه دی دیاکلمه په عربی کې دلیری اوریدونکي لپاره کارول کیږی یعنی اې هغه خلکوچی ترعفومخکې تللی یاست تاسوته په کاردی چی عفواومهربانی ته نژدې راسی په یاالله کې دیاکلمه داستعمال هم همدامعنی دی چی اې الله ﷻ موږګنهکاران دخپلی بدکارۍ په وجه ستاله رحمت وړاندی تللی یوموږتررحمت مخکې تللی خلک خپل رحمت ته نژدی کړه الله ﷻ خوانسانانوته دغاړې ترښنارګوهم دیرنژدی دی مګرسره له دی نژدیکت دالله ﷻ دپاره دیاحرف نداستعمالیږی هغه په دې مناسبت لکه موږچی بیان درته وکړفافهم )

(۲) مجمع الزوائد جلد ۶ /ص /۸۷)

(۳) دعبدالله ابن مسعود ؓ په روایت کې راغلی دی چی عبدالله بن رواحه ؓ په اورکې دسوځولومشوره ورکړه اوعمرفاروق ؓ داسی وویل یارسول الله ﷺ (کذبوک واخرجوک وقاتلوک فاضرب اعناقهم ) یارسول الله ﷺ دوئ تاته په دروغجن ویلی دی اوته یې له مکی راایستلی یې اوستاسره یې جګړه وکړه نوددوئ دسرغوڅولوحکم وکوه ( ترمذی جلد ۲ /ص /۲۱۰ /داروایت په مسنداحمداوجامع ترمذی اومستدرک اونوروکې راغلی دی امام ترمذی دې روایت ته حسن اوحاکم صحیح ورته ویلی دی درمنثورجلد ۳ /ص /۲۰۱ )

Maktaba Tul Ishaat.com

او همدغه خلک دکافرانو په مقابله کې زموږ مرسته کونکی سی ؟ رسو ل الله ﷺ هم همدغه رایه تصویب او خوښه که (صحیح مسلم باب الامداد بالملائکة فی غزوة بدر و اباحة الغنائم)

**تنبیه**: علی رضی الله عنه وکرم الله وجهه هم په مشوره کې برخه درلوده لکه چې دصحیح مسلم په روایت کې راغلی دی مګر په هیڅ روایت کې دعلی رضی الله عنه ځواب نه دی نقل سوی (زرقانی ج۱/ص ۴۴۱)

عبدالله ابن مسعود رضی الله عنه فرمایي: چې رسول الله ﷺ دابوبکرصدیق رضی الله عنه او عمرفاروق رضی الله عنه رایه واوریده او داسی یې وفرمایل: چې اې عمر رضی الله عنه ستاشان دنوح علیه السلام او موسی علیه السلام په شان دی ځکه هغوئ هریوه دخپل قوم په حق کې داد عاکړی وه: : نوح علیه السلام داسی دعاوکړه:

رَبِّ لَا تَذَرْ عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ دَيَّارًا (۲۶) إِنَّكَ إِن تَذَرْهُمْ يُضِلُّوا عِبَادَكَ وَلَا يَلِدُوا إِلَّا فَاجِرًا كَفَّارًا (۲۷) آیت سورة النوح

اې رب جل جلاله ته پرمخ دځمکی باندی له کافرانو څخه څوک اوسیدونکی مه پریږدی که ته هغوئ پریږدی نو دوئ به ستابندګان بیلاری کی اودوئ نه زیږوی مګر بدکاران او کافران

او موسی علیه السلام داسی دعاکړی وه:

رَبَّنَا اطْمِسْ عَلَىٰ أَمْوَالِهِمْ وَاشْدُدْ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُوا حَتَّىٰ يَرَوُا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ (۸۸) آیت سورة الیونس)

اې زموږ پالونکي ته ددوئ مالونه خراب کی اوددوئ په زړوباندی مهرولګوی چې ایمان رانه وړی تردی پوری چې دردناک عذابووینی .

او اې ابوبکر رضی الله عنه ستاشان بیا دابراهیم علیه السلام او عیسی علیه السلام په شان دی هغوئ دادعاغوښتئ وه ، ابراهیم علیه السلام داسی دعاوغوښتله:

فَمَن تَبِعَنِي فَإِنَّهُ مِنِّي ۖ وَمَنْ عَصَانِي فَإِنَّكَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ (۳۶) آیت سورة ابراهیم)

هر څوک چې زماخبره مني نوهغه له ماسره دی او څوک چې زماخبره نه مني نواې الله جل جلاله ته ښښونکی او مهربان ذات یې او هغه ته دایمان توفیق ورکولای سی .

او عیسی علیه السلام به دقیامت په ورځ داسی وایي :

إِن تُعَذِّبْهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَ ۖ وَإِن تَغْفِرْ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ (۱۱۸) آیت المائده سورة)

اې الله جل جلاله که ته دوئ ته عذاب ورکوی نو دوئ ستابندګان دی ته ددوئ مالک یې او که دوئ ته ښښنه کوی نو ته لوی او غالب او حاکم ذات یې .

کوم ګنهکارچې غواړی وبښی او ستابښښنه له حکمت نه سی خالي کیدای درسول الله ﷺ درحمة للعالمین شان دابوبکرصدیق رضی الله عنه رایه خوښه کړه او دفدیه ورکولو په بدل کې دبندیانو دخوسی کولو حکم وکړ (حاکم فرمایي داحدیث صحیح الاسناد دی ، حافظ ذهبی هم په تلخیص کې دې حدیث ته صحیح ویلی دی مستدرک جلد۳، صفحه ۲۱) حافظ ابن کثیرفرمایي : چې داحدیث دعبدالله بن عمراو ابوهریره اوابوایوب انصاری رضی الله عنهم څخه هم روایت سوی دی (البدایه والنهایه جلد ۳، صفحه ۲۹۸)

Maktaba Tul Ishaat.com

رسول الله ﷺ له صحابه کرام ؓ سره مشوره کوله په همدې وخت کې وحی نازله سوه چې ته صحابه ؓ ووته دقتل اوفديه اختيارورکړه لکه چې دعلی کرم الله وجهه څخه روايت دی وايې جبرئيل ؑ دنبی کريم ﷺ په خدمت کې حاضرسو اوغوښتنه يې وکړه چې يارسول الله ﷺ دبدردبنديانوپه هکله خپلو ملګروته اختيارورکړه که غواړی ودی وژنی اوکه غواړی فديه دی واخلی آزاددی کړی مګر شرط دادی چې په راتلونکی کال کې به له تاسودومره وژل کيږی صحابه ؓ له دوئ څخه دفديه اخيستلواوپه راتلونکی کال کې خپل وژل کيدل غوره کړه (رواه الترمذی والنسائی وابن حبان والحاکم باسناد صحيح عن علی ؓ (۱)

په مصنف عبدالرزاق اومصنف ابن ابی شيبه کې له ابوعبيده ؓ څخه مرسلاً روايت سوی دی چې جبرئيل ؑ رسول الله ﷺ ته راغلی داسی يې وفرمايل چې ستارب تاته دبدردبنديانوپه هکله اختياردرکړی دی ، رسول الله ﷺ له صحابه ؓ سره مشوره وکړه صحابه ؓ مشوره ورکړه چې يارسول الله ﷺ اوس به موږ له دوئ فديه واخلواوآزادبه يې کړو ددې دپاره چې موږته ددوئ په مقابله کې له دی څخه قوت حاصل سی اوپه راتلونکی کال کې چې الله ﷻ چاته شهادت ليکلی وی دشهادت عزت اوکرامت به راکړی (۲)

دابن سعدپه روايت کې راغلی دی چې په راتلونکی کال کې دې له موږ څخه اويا ۷۰ کسان جنت ته داخل سی (۳) (طبقات ابن سعد جلد۲، صفحه ۱۴)

## په فديه اخيستلوباندی دالله تعالی له لوری دملامتيا نازليدل

رسول الله ﷺ خودابوبکرصديق ؓ رايه خوښه که اودفديه په بدل کې يې دبنديانو د پرېښودلوحکم وکی اودنورومشرانوصحابه ؓ دفديه اخيستلورايه په دې وجه ورکړه چې کيدای سی همداخلک وروسته مسلمانان سی اوداسلام مرسته کونکي اوساتونکی سی اوپه فديه سره چې اوس دستی کوم مال لاسته راسی په هغه به په جهادکې زموږ ملاوتړل سی اوپه دينی کاروکې به ددې څخه ګټه واخلو اوکيدای سی چې دفديه مشوره ورکونکوکې څه داسی خلک هم وی چې دهغوئ زيات مقصودمال اومتاع حاصليدل وی چې دهغه منشأ ددنيامحبت دی که څه هم حلاله دنياوی يعنی دغنيمت مال څکه پردوئ باندی دالله ﷻ له لوری ملامتيا وويل سوه اودا آيت نازل سو ::

مَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَكُونَ لَهُ أَسْرَى حَتَّى يُثْخِنَ فِي الْأَرْضِ تُرِيدُونَ عَرَضَ الدُّنْيَا وَاللَّهُ يُرِيدُ الْآخِرَةَ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ (٦٧) لَوْلَا كِتَابٌ مِنَ اللَّهِ سَبَقَ لَمَسَّكُمْ فِيمَا أَخَذْتُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ (٦٨) (الانفال سورة)

دی‌ونبی دپاره دامناسب نه دی چې له هغه سره بنديان وی ترڅو چې دوئ ووژنی اوپر ځمکه ددوئ وينه وبهوی تاسوددنيامال اوسامان غواړی اوالله تعالی دآخرت سمون غواړی اوالله ﷻ زوروراوحاکم ذات دی که دالله ﷻ ليکل سوی تقديرنه وای نودهغه شئ په اړه چې تاسواخيستی دی هرومروبه تاسوته لوی عذاب رسيدلی وو

(۱) فتح الباری /ج/۷/ص/۲۴۹ ــــ (۲) درمنثور /ج/۳/ص/۲۰۲ ــــ (۳) طبقات الکبری /ج/۲/ص/۱۴

Maktaba Tul Ishaat.com

ددې عتاب اصل مخاطب هغه خلک دی چې دهغوئ دنیایې ګټه وته په نظرکې وه اودفدیه مشوره یې ور کړې وه لکه چې له تریدون عرض الدنیا ښخه معلومیږي اونورکسان چې خاص ددین اودآخرت دګټوپربناء یې مشوره ورکړې وه هغوئ په حقیقت کې په دې ملامتیاکې داخل نه دي اورسول الله ﷺ یوائې دصله رحمي اومهربانۍ په بنا، باندې دفدیه رایه خوښه کړې وه اوددې دپاره چې نوروته دنیایې ګټه ورسیږي اونوروته مالي ګټه رسول سخاوداافکرلرل عزت دی اوډیر دستایلووړصفت دی اودځان دپاره ددنیادګټې مراعت کول ښه نه دي په دې آیت کې ملامتیا یوائې پرهغه خلکوده چې د هغوئ ډیر نظر ومالي ګټې ته وو ، نبي کریم ﷺ اوابوبکرصدیق رضی الله عنه چې دالله ﷻ دا ملامتیااوریدله په ژړاسو عمرفاروق رضی الله عنه راغلی اودژړاسبب یې ځنې وپوښتي ؟ رسول الله ﷺ وفرمایل :ابکي للذي عرض علی اصحابک من اخذهم الفداء لقدعرض علی عذابهم ادنی من هذه الشجرة صحیح مسلم جلد۲، صفحه ۹۳) ستاپرهغوملګروژاړم چې پردوئ دفدیه اخیستلوپه وجه دالله ﷻ له لورې ملامتیاوویل سوه ماته ددوئ عذاب تردې درختي هم نژدې وړاندې سو

ف : عذاب فقط ښودل سوی وو نازل سوی نه دی مقصودیوائې آګاهي اوخبرداري وو تردې وروسته رسول الله ﷺ داسې وفرمایل چې که هغه وخت عذاب راغلی وای نوپرته له عمر رضی الله عنه به بل هیڅوک نه وو پاته سوی اوپه یوروایت کې راغلي دي چې پرته له سعدبن معاذ رضی الله عنه ښخه(۱) ځکه دسعدبن معاذ رضی الله عنه هم دارایه وه چې ودې وژل سي په دې وجه دعمروفاروق رضی الله عنه سره هغه هم بیل سو ، عبدالله بن رواحه رضی الله عنه که څه هم دفدیه مخالف وو مګر دهغه رایه داوه چې داټول دې په اورکې وسوځول سي خودده رایه په شریعت کې نه وه منظوره په دې وجه دعبدالله بن رواحه رضی الله عنه یادونه ونه سوه

په دې غزاکې دحق ثابتول اودباطل ختمول اودکافرانوریښي له بیخه کښل مقصودوی لکه چې الله تعالی فرمایي : وَيُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُحِقَّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ وَيَقْطَعَ دَابِرَ الْكَافِرِينَ (٧) لِيُحِقَّ الْحَقَّ وَيُبْطِلَ الْبَاطِلَ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ (٨) آیت الانفال سورة) دالله تعالی اراده داده چې حق په خپله وعده سره ثابت کړي اودکافرانوریښي له بیخه وکاږي ددې لپاره چې دحق حق کیدل اودباطل باطل کیدل په ډاګه ښکاره سي که څه هم مجرمان یې بدګڼي )

له دې کبله په دې غزاکې دالله ﷻ له لورې په ځانګړې ډول مسلمانانوته دمشرکینو دوژلوحکم سوی وو لکه چې الله تعالی فرمایي :

فَاضْرِبُوا فَوْقَ الْأَعْنَاقِ وَاضْرِبُوا مِنْهُمْ كُلَّ بَنَانٍ (۱۲) الانفال سورة)

کافران ترغاړولوپرڅټ باندې ووهي اودوئ بند پربند سره بیل کړي ،

---

(۱) زرقاني جلد۱ /ص/ ۴۴۲)

Maktaba Tul Ishaat.com

اوپه يوبلې آيت کې الله ﷻ داسې فرمايي: فَإِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَضَرْبَ الرِّقَابِ حَتَّىٰ إِذَا أَثْخَنتُمُوهُمْ فَشُدُّوا الْوَثَاقَ فَإِمَّا مَنًّا بَعْدُ وَإِمَّا فِدَاءً حَتَّىٰ تَضَعَ الْحَرْبُ أَوْزَارَهَا(٤) (محمد سورة)

هغه وخت چې دکافرانوسره جنګ کوی نودهغوئ سرونه پريکړی تردی پورې چې کله تاسودهغوئ وينه ښه توئ کړه نوبيا هغوئ بنديان کې اودبندی کولوڅخه وروسته نوياپرهغوئ باندې احسان وکوی اويا له دوئ څخه فديه واخلی اودا حکم ترهغه وخت پورې دی چې کله جنګ خپل سامان ايږدی يعنی جنګ پای ته رسيږی ،،

له دې آيت په ډاګه ښکاره سو چې ترڅوچې دالله ﷻ ددښمنانوداسې وينه نه وی توئ سوی چې جنګ برې ته وې رسيدلي اودحق غلبه اودبدبه نه وی راغلی ترهغه وخت پورې فديه اخيستل نه دی روا اوداسلام دلويي اوهيبت اودبدبه اوعزت دراتلووروسته که فديه واخيستله سې اويادوئ آزادکړل سی نوڅه ملامتيانسته ،،

په دې وخت کې دالله تعالی اراده داوه چې پوره وينه توی سی ددې دپاره چې دکافرانوپه زړوکې داسلام هيبت اودبدبه ولويږی اودکفر ريښي وخيژی اوپه راتلونکی کې کفر د اسلام په مقابله کې سرپورته نه کړای سی مسلمانانوخودالله ﷻ ددښمنانودپوره وينه توي‌لوڅخه مخکې فديه واخيسته له دې کبله دالله ﷻ له لوري ملامتيا راغله(١)

ځکه داوخت دمهربانی نه وو بلکې دشدت اوډيری سختی وو

ابوالطيب وايې: ووضع الندى في موضع السيف بالعلى ....... مُضِرٌّ كوضع السيف في موضع الندى

مهربانی کول دتوری په ځای کې داسې زيانمن دی لکه توره چې دمهربانی په ځای کې ايښودل زيانمن دی اوددنيا هيڅ حکومت له وينی تويولوپرته نه سی ټينګيدای.

لن يسلم الشرف الرفيع من الاذى ........... حتى يراق على جوانبه الدم

لوړ عزت له تاوان رسيدلوڅخه خوندی نه سی پاته کيدای ، ترڅوچې دهغه پرخواوشا باندی وينه توی نه سی ..

اسلام يوائې دګنهګارانودوژلوحکم ورکوی مګر اوس چې کوم غربې اواروپايې حکومتونه دپرمخ تګ اوتمدن دعوی کوی هغوئ دخپلی دبدبی اوعزت دساتلودپاره دګنهګار اوبی ګناه فرق نه کوی پرته له څه جلاوالی دعام وژنی حکم ورکوی چې په هغه کې بی ګناه ښځې اوکوچنيان سپين ږيری ماشومان وژل کيږی اودغه دغرب لندغر دادپرمختګ ټيکه داران دادنړۍ جابران کافران امريکايان اواروپايان دادپرمختګ اوجمهوريت بچيان دې کافرانو دمسلمانانوداسی بيګناه وينی توی کې چې وچ اولامده يوځای وسوځول اوهغه بی حياکارونه يې وکړه چې ټول انسانيت په شرميږی اوټوله نړۍ يې په خپلوسترګووينی په طيارو ، توپو ، کروزمزايلو ، راکټانو ، پاسپورس بمونو ،

(١) احکام القرآن جلد ٣ /ص/ ٧٢)

Maktaba Tul Ishaat.com

خوشیې بمونو او کیمیاوی بمونویې د مسلمانانو واړه او زاړه لویان او کوچینان وسوځول په ډیره بې رحمۍ او بې دردۍ تول ښار په شو دقیقو کې وسوځوی ،،
الحمدلله اسلام ددې سخت زړیتوب او بې رحمۍ څخه بیخي پاک او بیزاره دی اسلام جهادته دتللو په وخت کې خپل منونکی دکوچنیانو ، ښځو او ماشومانو ، سپین ږیرو ، راهبانو ، ددې تولو له وژلو څخه سخت منع کړی دی

**سوال** : دالله ﷻ له لوری دفدیه اووژلو:واړو اختیار ورکړل سوی وو نوبیاپه فدیه اخیستلو باندی ولی ملامتیا راغله ؟

**ځواب** : دااختیار یوائې ظاهری او صوری وو په حقیقی او معنوی لحاظ اختیارنه بلکې ازموینه او امتحان وو چې آیا تاسو دالله ﷻ د دښمنانو وژل خوښوی او که ددنیاسامان غوره کوی داځواب علامه طیبی طیب الله ثراه وجعل الجنة مثواه په شرح دمشکوة کې کړی دی ،، وایې لکه هغه وخت چې امهات المؤ منین رضی الله عنهن له نبی کریم ﷺ څخه د زیاتی نفقې غوښتنه وکړه نودا آیت نازل سو :

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُل لِّأَزْوَاجِكَ إِن كُنتُنَّ تُرِدْنَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا فَتَعَالَيْنَ أُمَتِّعْكُنَّ وَأُسَرِّحْكُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا (٢٨) وَإِن كُنتُنَّ تُرِدْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالدَّارَ الْآخِرَةَ فَإِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْمُحْسِنَاتِ مِنكُنَّ أَجْرًا عَظِيمًا (٢٩) الاحزاب سورة

اې نبی ﷺ ته خپلو بیبیانو ته ووایه چې که تاسو ددنیاژوند او ښائست غواړی نوراسي چې تاسوته مناسب څه درکړم او رخصت مو کړم او که الله ﷻ او دهغه رسول ﷺ او آخرت غواړی نو الله تعالی په آخرت کې په تاسو کې دښه عمل کونکو لپاره لویه بدله تیاره کړی ده .

په دې آیت کې ښکاره که څه هم امهات المؤمنین رضی الله عنهن ته اختیار ورکړل سوی دی چې دوئ که دنیا او دهغې ښائست غواړی نو طلاق ورکړه او که الله ﷻ او ورسول ﷺ او آخرت غواړی نو الله ﷻ ددوئ دپاره ښه بدله تیاره کړی ده داپه اصل کې اختیارنه بلکې یوازموینه وه لکه څنګه چې دهاروت او ماروت دجادو دښودلو دپاره نازلیدل خالص فتنه او ازموینت دپاره وو دجادو زده کول او نه زده کولو اختیار ورکول مقصود نه وو

او لکه څنګه چې دمعراج په شپه رسول الله ﷺ ته دشرابو او شیدو دوه لوښی راوړل سوی وو او ورسول الله ﷺ شیدی غوره کړی په دې باندی جبرئیل علیه السلام وویل چې که تاشراب غوره کړی وای نوستا امت به په ګمرهۍ کې لویدلی وو ..

دخبرمغز دارووتی چې ابوبکرصدیق رضی الله عنه او نورو صحابه کرام رضی الله عنهم چې دفدیه مشوره ورکړی وه هغه یوائې ددین او آخرت دغوراوی پر بنیاد وه او دیوشمیر خلکو دمالی ګټی په نظر کې نیولوسره دفدیه مشوره ورکړی وه په دې وجه دا آیت دملامتیا نازل سو او دا ملامتیا له لویه سرهغه خلکوته متوجه ده څکه ددوئ دیر نظر مالی ګټې ته وو لکه چې ( تریدون عرض الدنیا ) څخه معلومیږی او دملامتیا هدف دادی چې تاسو دالله ﷻ اورسول ﷺ له

Maktaba Tul Ishaat.com

ملګری سره سره ددنیانیستی کیدونکی مال اوپردیو سپکواسبابوته ولی ګوری اې
درسول ﷺ ملګرو ستاسوپه څیر دسابقینواولوېي مرتب دخښتنانولپاره هیڅکله دا
مناسب نه دی چې ددنیاګټه فدیه اوغنیمت ته وګوری ، رسول الله ﷺ چې دفدیه رایه
غوره کړی وه دهغه منشأ یوائې صله رحمی خپلوی رحم دلی وه معاذالله درسول
الله ﷺ اوابوبکرصدیق رضی الله عنه یوه ذره هم دنیایې ګټه په نظرکې نه وه نوځکه دوئ په دې
ملامتیاکې داخل نه دی درسالت په دربارکې خودټولی دنیا وجود اونشتوالی یوشان
دی دفدیه وڅوروپوته به هغه څنګه وګوری .

**فایده** : په دې آیت یوشمیرعلماء دلیل نیولی دی چې انبیاء علیهم السلام هم کله کله اجتهاد
کوی اوکله په هغه اجتهادکې خطاکیږی هم مګر الله تعالی خپل نبی هیڅ کله پرخطانه
پریږدی بلکې دوحی له لاری هغه تنبیه ورکوی مګر دانبیاء علیهم السلام داجتهاد
اودمجتهدینوپه اجتهادکې ډیرتوپیرسته ، هغه توپیردادی چې دوحی دنازلیدوروسته
دنبی په اجتهاد باندی عمل نه ساقطیږی ځکه رسول الله ﷺ چې په کوم اجتهادسره دفدیه
اخیستلوحکم کړی وو هغه ددې آیت ترنازلیدووروسته هم پاته سو اوپه هغه کې هیڅ
تغیراوتبدیل ونه سو اورسول الله ﷺ دوژلووخواته هیڅ رجوع ونه کړه بلکې حکم پر
همدې فدیه باندی پاته سو داسی نه دی لکه دمجتهداجتهاد ځکه مجتهدته که له
اجتهادوروسته دابنکاره سی چې زمااجتهادله فلانی نص څخه خلاف دی نوپرهغه
باندی له مخکنی اجتهادڅخه رجوع کول لازم دی .

ددې خبری یادیدل په کاردی چې نبی اورسول ﷺ که پراجتهادباندی پټه خوله پاته سی
نوهغه اجتهاد دوحی خفي په درجه کې کیږی اوددې اجتهادهغه حکم دی کوم چې
دبنکاره وحی وی اوکه دنبی داجتهادخلاف وحی نازل سی دابنکاره وحی دهغه پټی
وحی یعنی اجتهادنبوی دپاره ناسخ جوړیږی لکه چې یوآیت دبل آیت دپاره اویوحدیث
دبل حدیث دپاره ناسخ کیږی . دغه رنګه دالله تعالی نص اوښکاره وحی دپټې وحی
یعنی اجتهادنبوی ناسخ کیږی اودنسخ حکمتونه الله ﷻ ته معلوم دی دالله ﷻ نبی چې په
هغه څه کې اجتهادوکوی چې هغه نه وی روښانه سوی هغه هم دالله تعالی په غیبی اشاره
سره وی لکه چې الله تعالی فرمایې :

{ إِنَّا أَنزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ بِمَا أَرَاكَ اللَّهُ (١٠٥) النساء سورة

رسول الله ﷺ چې کومه رایه اومشور ورکړه هغه هم دالله ﷻ په لاښوونه اواشاره سره وه
اووروسته چې ددې خلاف کوم حکم نازل سو هغه هم دالله ﷻ حکم دی اویو حکم دبل
حکم دپاره ناسخ دی، والله یفعل مایشاء ویحکم مایرید ، دنبی ﷺ څخه چې په اجتهادکې

Maktaba Tul Ishaat.com

کومه خطاپیښنه سی نوالله تعالی دوحی له لاری وهغه ته تنبیه ورکوی معاذالله وهیڅ انسان ته دانه دی روا چی دنبی ﷺ په اجتهاد باندی ګوت نیونه اوپه تنګ نظر وګوری دالله تعالی دسکوت اوثبوت څخه وروسته دنبی ﷺ په اجتهادباندی انتقاد اوګوت نیونه داسی کفردی لکه چی پر ښکاره وحی باندی ګوت نیونه اوانتقاد کول چی کفردی دمؤمن شان باید داسی وی : زبان تازه کردن باقرار تو........ نینگیختن علت از کار تو

دادنبوت اورسالت سترمقام دی په دې مقام کی دنفس دغوښتنو کوشو اوکوروته هیڅ تګ نه کیږی په داسی ځای کې دهوس دبندیانو لکی وهل بشپړکم عقلی اوناپوهی ده :

نه هر جائی مرکب توان تاختن ........... که جاہا سپر باید انداختن

که موتفصیل په کاروی نوعلماء دې شرح تحریر الاصول اوشرح مسلم الثبوت لبحرالعلوم ته رجوع وکوی.

دغه رنګه داهم زدکړی چی دانبیاء علیهم السلام داجتهادی خطاء معنی دانه دی چی معاذالله انبیاء علیهم السلام په غلطی سره حق پریږدی اودباطل ارتکاب کوی بلکې ددوئ دخطاء معنی دادی چی په یووخت کې په هیره سره داَولی اوافضل څخه خلاف اولی باندی عمل کوی اودعزیمت پرځای په رخصت باندی عمل کوی لکه داود علیه السلام اوسلیمان علیه السلام دهریوه اجتهاد دنفس دغوښتنی څخه پاک اوبیل وو اودهریوه اجتهادوحی خفی اوباطنی وه مګرښکاره وحی قیاس سلیمانی ترقیاس داؤدی اولی اوغوره وګرزوی ښکاره وحی چی دقیاس سلیمانی ستاینه وکړه ددې مطلب دانه دی چی داؤدی قیاس غلط وو بلکې دهغه مطلب دادی چی دالله عزوجل په نزد قیاس سلیمانی په نسبت وقیاس داؤدی ته ډیر ښائسته اونږدی وو دجګړه مارو مصلحتوته معاذالله ددې دوارو قیاسو هغه نسبت نه وو کوم چی په حق اوباطل کې دی بلکې هغه نسبت وو کوم چی په کامل اواکمل اوفاضل اوافضل اوعلی اواعلی کې دی یاعزیمت اورخصت کی توپیردی اوفقهاء حنفیه چی کوم قیاس جلی اواستحسان ویشلی دی دهغه یومأخذ دغه قیاس سلیمانی اوقیاس داؤدی دی دې ناکاره بنده چی دانبیاء علیهم السلام داجتهادی خطاء کومه معنی بیان کړی ده دایې دخیالی کتاب له حاشیه څخه فهم کړی ده مدرسین حضرات دی اصل وګوری زه غریب خویواځې یوترجمان یم.

## دفدیه اندازه

دفدیه اندازه دخلکو دشتمنی په لحاظ سره وه له زرو دینارو څخه بیاتر څلورو زرودینارو پوری وه اوکوم خلک چی په غریبان وو اوفدیه یې نه سوه اداکولای هغه پرته له فدیه ازاد سو .اوځکو موبندیانو چی لیک لوست زده وو پرهغوئ داشرط کیښودل سو چی لس ۱۰ لس۱۰ کوچنیانوته به لیک لوست زده کوی بیابه آزادیږی دادهغوئ فدیه وه زید بن ثابت رضی الله عنه له دې لاری لیکل زده کړل ، (طبقات ابن سعد جلد ۲، صفحه ۱۴ قسم اول سیرة ابن هشام جلد ۳ /ص / ۳۱، زرقانی جلد ۱، صفحه ۴۴۲)

Maktaba Tul Ishaat.com

دبدر په بنديانو کې ابوعُزّه عمرو بن عبدالله بن عثمان هم دفديه ورکولوتوان نه وو له دې کبله درسول الله ﷺ په خذمت کې حاضرسو اوغوښتنه يې وکړه چې يارسول الله ﷺ ته په دې خبرېږې چې زه غريب اوعيال داره يم ته پرمااحسان وکوه رسول الله ﷺ احسان پروکی اوپرته له فديه يې آزادکړ مگر داشرط يې باندی کېښودی چې زموږپه مقابله کې به دهيچامرسته نه کوی ، ابوعزه داشرط ومنی اودرسول الله ﷺ په شان کې يې څه مدحيه اشعارهم وويل مگر اسلام يې نه راوړی داحدپه ورځ دکفرپه حالت کې ووژل سو اودغه رنګه مطلب بن حنطب اوصيفی بن ابی رعاعة پرته له فديه ورکولوآزاد سو (۱)

## ومکی ته دبدردجنګ حال رسيدل

کله چې ومکی ته دقريشودتباهی اوهلاکت خبر ورسيدی نوټوله مکه توره تياره اوغم خپورسو ترټولومخکی مکی ته حَيۡسُمَان خزاعی ورسيدی خلکوورته وويل وايه حيسمان څه خبردی راوړی دی ؟

حيسمان وويل موږټول ووژل سو عتبه بن ربيعه ، اوشيبه بن ربيعه ، اوابوالحکم بن هشام (يعنی ابوجهل ) اواميه بن خلف ، اوزمعة بن الاسود ، اونبيه بن حجاج ، اومنبه بن حجاج ، اوفلان اوفلان دټولوقريشودمشرانونوم لړ يې ورته ليکه کی ،

صفوان بن اميه په همدې وخت کې په حطيم کې ناست ووکله چې ده دحيسمان خبره واوريدله وې ويل زماخوداخبره زړه ته نه لوېږی کيدای سی داسړی ليونی سوی وی تاسوددامتحان په دول زماپوښتنه ځنی وکوی چې صفوان بن اميه څنګه سو ؟

حيسمان وويل هغه خودغه دی په حطيم کې ناست دی ماپه خپلوسترګووليدل چې دهغه پلار او وروروژل سو (۲)

ابن عباس ﷺ وايې چې ماته ابورافع بيان کړی دی چې دعباس ﷺ په کورنۍ کې اسلام داخل سوی وو مگر موږله خلکوپټ ساتی کله چې قريش دبدرجنګ ته روان سو نوموږ دخبرپه انتظاروو حيسمان خزاعی راغلی اودقريشودماتی خبرېې راوړی موږدرسول الله ﷺ دبری په اوريدوسره په خپل زړه کې بې کچې خوشاله سو زه په دغه وخت کې دزمزم دڅاه دبرنډی لاندی ناست وم اوزماښځه ام فضل هم هلته وه په دې وخت کې ابولهب هم راغلی اوابوسفيان بن حارث (۳) هم دخلکوپه مخکې راروان دی خلکوابولهب ته وويل

---

(۱)سيرة ابن هشام جلد ۳ /ص/۳۱)

(۲) سيرة ابن هشام جلد ۲ /ص/ ۲۷)

(۳)ابوسفيان بن حارث بن عبدالمطلب بن هشام الهاشمی نومړی درسول الله ﷺ دآکازوی اورضاعی ورور دی رسول الله ﷺ اوده ته حليمه سعديه شيدی ورکړی دی دمکی په فتح کې په اسلام مشرف سو دده په اړه رسول الله ﷺ داسی ولرمايل ( ابوسفيان سيد فتيان اهل الجنة ) يعنی ابوسفيان بن حارث ﷺ دجنت دځوانانوسرداردی تفصيلی پېښه به ان شاءالله دمکی دفتح په بيان کې راسی ( اصابه جلد ۴ /ص/ ۱۰ /ترجمه ابوسفيان بن الحارث ﷺ باب الکنی )

Maktaba Tul Ishaat.com

دادی ابوسفیان له بدر څخه راغلی دی،
ابولهب ابوسفیان راوغوښتی اوله ځان سره یې کښینوی اوبدر دحال پوښتنه یې ځنی
وکړه ؟ ابوسفیان وویل : والله ماهو الا ان لقینا القوم فمنحاهم اکتافنا یضعون السلاح منا حیث شاؤ
و او یاسرو ننا کیف شاؤ وایم الله مع ذالک مالمت الناس لقینا رجالا بیضا بیض علی خیل بلق بین السماء
والارض ماتبق شیئاً ولا یقوم لهاشئ)
قسم په الله ﷻ نه وو مګرداسی ووچی له یوداسی قوم سره مونږ مخامخ سو مونږ خپلی
اوږی دوئ ته وسپارلی څنګه چی دوئ غوښتل پرمونږیې وسله وچلوله اوڅنګه چی یې
غوښتل مونږیې بندیانولو اوپه همدې وجه زه خلک نه ملامتوم قسم په الله ﷻ پرتک
سپین آسانوباندی سپاره خلک دځمکی اواسمان په مینځ کې خلکوزمونږ مقابله کوله
قسم په الله ﷻ هغوئ هیڅ شئ هم نه پریښودی اوهیڅ شئ هم دهغوئ مخ ته نه سو ټینګید
لای(قال ابورافع قلت والله تلک الملائکة) ابورافع وایې ماوویل قسم په الله ﷻ دا فرشتی دی
ددې خبری په اوریدوسره ابولهب دومره غصه سو چی زه یې په زوره یوسوک ووهلم
اوراپورته یې کم په ځمکه یې راواچولم اودوهلودپاره زماپرسینه باندی کښیناستی
اوزه ډیر کمزوری بدن والاوم ام فضل ولاړه سوه اویوه ستنه یې راپورته کړه ابولهب یې
په داسی زور ووهی چی سر یې مات سو اودایې ورته وویل چی دده بادار (عباس) نسته
نوځکه تادئ کمزوری وګڼی.
په ابولهب خبیث یوه هفته لانه وه تیره سوی چی په یو طاعونی دانه مبتلا سو اومړسو بدن
یې دومره بدبویه سو چی څوک نژدی وهغه خواته نه سو تیریدلای کله چی مړسو درې
ورځی وروسته یې زامنویوا ځی دشرم له وجی یوه کنده ورته وکیندله اوپه لرګویې دهغه
مړی ورواچوی (۱) ( وقال الهیثمی رواه الطبرانی والبزار وفی اسناده حسین بن
عبیدالله وثقه ابوحاتم وغیره وضعفه جماعة وبقیة رجاله ثقات (۲)
ام المؤمنین عائشه صدیقه ﷺ چی به کله پرهغه ځای تیریدله وکوم ځای ته چی ابولهب
ورغورزیدلی وو نوپه ټوکر کېره به یې مخ پټوی (۳)
لکه نبی کریم ﷺ چی به کله دثمود پردریاب تیریدی نومخ مبارک به یې په ټوکر پټوی
اوسورلی به یې تیزه کړه ودې ته اشاره وه چی دعذاب له ځایوچی کله تیریږی نوداسی
عمل کول په کاردی ام المؤمنین ﷺ په دې سنت باندی عمل وکړ (۴)

(۱) قال العلامة السیوطی رحمه الله اخرجه ابن اسحق وابن سعد وابن جریر والحاکم والبیهقی خصائص کبری جلد ۱ /ص /۲۰۷)
(۲) مجمع الزوائد جلد ۶ /ص /۸۹)
(۳) البدایه والنهایة جلد ۳ /ص /۳۰۹)
(۴) زرقانی جلد ۱ /ص /۲۵۲)

Maktaba Tul Ishaat.com

قریشوته چی کله دخپلوخپلوانواودوستانودوژل کیدوخبرورسیدی نودژړااوفریادو واویلا شروع سوه پوره یوه میاشت یې مکه پرسراخیستی وه دغه شان ژړااوفریادیې کوی له یوی میاشتی وروسته داحکم وسو چی هیڅ یوسړی دی ژړا اوفریادنه کوی ځکه که محمد ﷺ اودهغه ملګری خبرسی نوډیربه خوشحاله سی اونه به څوک خپلوبندیانوته فدیه ورکوی هسی نه چی محمد ﷺ دفدیه اندازه زیاته کی (۱)

مګر له دې اعلان سره سره بیاهم مطلب بن ابی وداعه څلورزره درهم له ځان سره واخیستل اودشپی په پټه مدینی منوری ته روان سو کله چی مدینی ته ورسیدی نودخپل پلارابووداعه فدیه یې اداکړه اوپلاریې خلاص کړ مکی ته یې راوستی تردې وروسته دفدیه ورکولولړۍ پیل سوه اوخلکوخپل خپلوانوته فدیه لیږلی اوهغه یې راخلاصول (۲)

په دې بندیانوکې سهیل بن عمرو هم وو دئ ډیر زیرک اوخوږژبی شاعروو په مجلسوکې به یې درسول الله ﷺ بدی بیانوله عمرفاروق ؓ غوښتنه وکړه چی یارسول الله ﷺ اجازه راکه چی دسهل دواړه لاندی غاښونه وباسم ددې دپاره چی بیاستادبدی ویلوقابل نه وی اوستاپه خلاف ژبه ونه ښوروی ، نبی کریم ﷺ وفرمایل :چی دئ پرېږدی کیدای سی چی الله تعالی تاسوته په هغه سره کومه خوشالی درکړی (رواه البیهقی فی الدلائل ) اصابه ترجمه سهیل بن عمرو لکه څنګه دحدیبی سوله دهغه په کوښښ سره وسوه چی هغه سولی ته الله تعالی فتح مبین وویل اوپه فتح دمکی کې په اسلام مشرف سو ،،دابن هشام په روایت کې راغلی دی چی رسول الله ﷺ دعمرفاروق ؓ په ځواب کې داسی وفرمایل :(لاأمثلُ به فیمثِلُ الله بی وان کنت نبیاً)زه دهیڅادبدن غړی نه پریکوم هسی نه چی الله ﷻ زمامثله وکوی که څه هم زه نبی یم ..په دې بندیانوکې دابوسفیان بن حرب زوی عمرو هم شامل وو کله چی ابوسفیان بن حرب ته وویل سو چی دخپل زوی عمروفدیه ورکړه چی راخلاص سی نوابوسفیان په ځواب کې داسی وویل چی دا کیدای سی چی زموږسړی دی هم وژل سوی وی اوفدیه به هم ورکوو زمایوزوی حنظله ووژل سو اودبل زوی فدیه ورکړم ترڅوچی غواړی بندی دی کی په دې وخت کې سعدبن نعمان انصاری ؓ له مدینی منوری څخه مکی ته دعمری دپاره راغلی ابوسفیان هغه دخپل زوی په بدل کې ونیوی دانصارو ؓ په غوښتنه رسول الله ﷺ عمرو بن ابی سفیان ورسره تبادله کړ اوسعدیې راخلاص کړ په دې بندیانوکې درسول الله ﷺ زوم ابوالعاص بن ربیع هم شامل وو درسول الله ﷺ لورزینب ؓ چی دخدیجة الکبری ؓ له خیټی څخه وه دابوالعاص په نکاح کې وه خدیجة ؓ دابوالعاص خاله وه ..

(۱) زرقانی جلد ۱ /ص / ۴۵۳) ——— (ابن هشام جلد ۲، صفحه ۲۷)

Maktaba Tul Ishaat.com

هغې داسې نازوې لکه زوی په خپله خدیجه ﷺ رسول الله ﷺ ته تر بعثت مخکې وویل چې دزینب واده له ابوالعاص سره وکړه ابوالعاص ښه مالدار او امین او غټ تجار وو تر بعثت وروسته خدیجه ﷺ او د رسول الله ﷺ ټولو لونو ایمان راوړی مګر ابوالعاص پر شرک پاته سو. قریشو په ابوالعاص باندې ډیر زور راوستی چې دابولهب د زامنو په شیر ته هم د محمد ﷺ ولور ته طلاق ورکړه چې ستاخوښه وی هلته به موږ تا ته واده وکوو مګر ابوالعاص ونه منله او ویل یې چې د زینب ﷺ په شیر شریفې ښځې په بدل کې د دنیاټولې ښځې هم نه خوښوم،

کله چې قریش د بدر د جنګ لپاره روان سو نو ابوالعاص هم له دوئ سره ملګری وو لنډه دا چې هغه هم له نورو خلکو سره بندی سو د مکې خلکو چې کله د خپلو بندیانو فدیه لیږلې نو زینب ﷺ د خپل میړه ابوالعاص په فدیه کې خپل دغاړې امیل ولیږی دا هغه امیل وو چې خدیجة الکبری ﷺ د واده په وخت کې وزینب ﷺ ته ورکړی وو..

رسول الله ﷺ چې کله هغه امیل ولیدی نو ډیر خفه سو او صحابه کرام ﷺ ته یې وویل که ستاسو خوښه وی نو دا امیل بیرته ورولیږی او بندی پریږدی دوئ هم په سرسترګو ومنله بندی هم ازاد سو او امیل هم بیرته وزینب ﷺ ته ولیږل سو..

مګر رسول الله ﷺ د ابوالعاص څخه داژمنه واخیسته چې کله چې مکې ته ورسیږی نو زینب ﷺ به مدینې ته راواستوی ابوالعاص چې کله مکې ته ورسیدی نو زینب ﷺ ته یې د مدینې د تللو اجازه ورکړه او خپل ورور کنانه بن ربیع سره ملګری کړه کنانه په ټکنده غرمه کې په اوښ سپره کړه او په لاس کې دغشو ګودانه اولینده راواخیستل او د مدینې په لوری روان سو د رسول الله ﷺ لور په ښکاره له مکې څخه روانه سوه دا خبره پر قریشو ډیره ګرانه تمام سوه.

سمدستي ابوسفیان او څه نور قریش د طوی کندی ته راغلو او اوښ یې راوګرزوی او کنانه ته یې وویل چې موږ ته د محمد ﷺ د لور د ګرزولو اړتیا نسته مګر په داسې ښکاره تګ سره دې زموږ سپکاوی وکړ ښه به داوی چې اوس بیرته مکې ته ستون سې او د شپې په وخت کې ولاړ سې کنانه هم ورسره ومنله تر ابوسفیان مخکې هبّار بن اسود راغلی او اوښ یې راوګرزوی او زینب ﷺ یې وویروله چې په دې سره د هغې حمل ساقط سو په دغه وخت کې کنانه غوندۍ ته پورته سو او غشي په لیندۍ کې کینودی او داسې یې وویل چې که هر څوک اوښ ته رانژدې سی نو په غشی به یې سوری سوری کړم لنډه دا چې کنانه مکې ته بیرته وګرزیدی او دوې یادرې ورځې وروسته د شپې روان سو،،

Maktaba Tul Ishaat.com

له بلی خوا رسول الله ﷺ زید بن حارثه رضی الله عنه او یو انصاری رضی الله عنه ته حکم وکی چی تاسو ولاړ سی بطن یاجج ته هلته کښېنئ کله چی زینب رضی الله عنها او رسیږی نو هغه له ځان سره راولی دوئ دواړه بطن یاجج ته ورسیدل او د مکی له خوا کنانه بن ربیع راغلی کنانه له هغه ځایه بیرته مکی ته راستون سو او زید بن حارثه رضی الله عنه سره دخپل ملګری او زینب رضی الله عنها مدینی ته روان سو د بدر تر جنګ یوه میاشت وروسته زینب رضی الله عنها مدینی منوری ته ورسیدله.

زینب رضی الله عنها له رسول الله ﷺ سره اوسیدله ابو العاص په مکه کې وو د مکی له فتح مخکې ابو العاص د تجارت په نیت شام ته ولاړی ځنګه چی د مکی د خلکو د ابو العاص پر امانت باندی باور وو ځکه نو د نورو خلکو شتمنی او سرمایه هم په قافله کې واچول سوه د شام څخه دراستنیدو په وخت کې یوه ډله مسلمانانو د ابو العاص پر قافله باندی برید وکړ دوئ ټول سامان څنی ونیوی خو ابو العاص په پټه مدینی ته د زینب رضی الله عنها څنګ ته راغلی رسول الله ﷺ چی کله د سهار د لمانځه د پاره مسجد نبوی ته راغلی نو زینب رضی الله عنها د ښځو د لمانځه له ځایه ږغ وکی چی اې خلکو ابو العاص بن ربیع ته ما پناه ورکړی ده ؟ رسول الله ﷺ چی د لمانځه خلاص سو صحابه کرام رضی الله عنهم ته یې مخ واړوی او داسی یې وفرمایل

ایها الناس هل سمعتم ماسمعت قالوا نعم قال اما والذی نفسی بیده ماعلمت بشئ من ذلک حتی سمعت ماسمعتم انه یجیر علی المسلمین ادناهم)

اې زما خوږو ملګرو تاسو هغه خبره واوریدله کومه چی ما واوریدله دوئ ورته وویل هو یا رسول الله ﷺ رسول الله ﷺ وفرمایل قسم په هغه پاک ذات چی د محمد ﷺ روح د هغه په لاس کې دی زه په دې هیڅ خبر نه یم کوم چی تاسو واوریدل ما هم واوریدل رښتیا هم پوه سی ښه پوه سی چی په مسلمانانو کې هغه ادنی اوتر کمزوری کمزوری مسلمان هم پناه ورکولی سی .. دا خبره یې وکړه او دخپلی مبارکی لور خوا ته ورغلی او دا یې ورته وفرمایل چی اې لوری دده ښه درناوی وکوه مګر خلوت مه کوه ځکه ته د هغه د پاره حلاله نه یې یعنی ته مسلمانه یې او دوئ مشرک دی او رسول الله ﷺ د سریه مجاهدینو ته وفرمایل چی تاسو ته ددې سړی یعنی ابو العاص اړیکی له موږ سره معلومیدی که ستاسو خوښه وی نو د هغه مال بیرته ورکی او که یې نه ورکوی ستاسو خپل مال دی د الله ﷻ له لوری درکړل سوی دی او تاسو د خپل مال واک لری .

ددې خبری په اوریدو سره مجاهدینو ټول مال بیرته راوړی چابه ډول راوړی او چابه رسی چابه لوټه راوړه او چا د خرمنی ټوټه لنډه دا چی ټول مال یې له ذره ذره ویشلو سره بیرته راوړی ، او ابو العاص ته یې وسپاری ابو العاص مال واخیستی او مکی ته روان سو او د هر چا برخه چی په دې مال کې وه هغه یې ورکه او د ټولو شریکانو د شراکت حساب یې ختم کی کله چی د شریکانو حساب کتاب ختم سو نو قریش ته یې داسی وویل :

يامعشر قريش هل بقي لاحد منكم عندي مال يأخذه قالوا لا فجزاک الله خيرا فقد وجدناک وفيا كريما قال فانا اشهد ان لااله الاالله وان محمدا عبده ورسوله والله مامنعني من الاسلام عنده الاتخوف ان اكل اموالكم فلما اداها الله اليكم وفرغت عنها اسلمت )

اې قريشو آيا د چا څه مال زما پر ذمه پاته سوی دی چې هغه وروسپارم ؟ قريشو وويل نه تا ته دی الله تعالی ښه بدله درکړي رښتيا هم ته ډير وفادار او شريف سړی يې ده وويل نوزه اوس شاهدي ورکوم چې له الله ﷻ پرته هيڅوک دعبادت اوبندګی لائق نسته اوبيشکه محمد ﷺ دالله ﷻ بنده اوده هغه رسول ﷺ دی زه تراوسه يوائې په دې وجه مسلمان نه سوم چې تاسو دا ګمان ونه کوی چې دمال خوړلو په نيت يې داسي وکول کله چې الله تعالی ستاسو مال تاسوته ورسوی اوزما غاړه يې خلاصه کړه نوزه مسلمان سوم وروسته ابوالعاص له مکې څخه مدينې ته راغلی رسول الله ﷺ بيرته زينب ﷺ ده ته په نکاح کړه (١)

له يو شمير رواياتو څخه معلوميږي چې پخوانۍ نکاح کافي وبلل سوه نوی نکاح نه دی سوی مګر په نورو رواياتو کې ددې تصريح سوه ده چې نوی نکاح وسوه او دفقهاء په نزد هم همدا روايت صحيح دی ځکه که پخوانۍ نکاح کافي وګڼل سی نو رسول الله ﷺ به خپلې لورمبارکی ته نه فرمايل چې ته دده لپاره حلاله نه يې .

دبدر په بنديانو کې عباس درسول الله ﷺ اکاهم وو په جګړه کې کعب بن عمرو ابو اليسر ﷺ عباس تکيه کړی وو عباس ډير قوی غټ سرلرونکی سړی وو ابواليسر بيانری کمزوری اولنډۍ قدلرونکي سړی وو رسول الله ﷺ وفرمايل اې ابواليسر ﷺ تا عباس څنګه بندی کړ ؟ ابواليسر ﷺ وويل يارسول الله ﷺ يو سړی زمامرسته وکړه اوهغه ما يېخي تردې مخکې ليدلی هم نه وو اونه مې وروسته وليدی اوده غه هيبت داسي اوداسی وو رسول الله ﷺ وفرمايل(لقداعانک عليه ملک كريم ) رښتيا هم يوه ډير محترم ملکی ستامرسته کړې ده دا روايت په مسند احمد او طبقات ابن سعدا ونورو کې له ابن عباس ﷺ څخه روايت سوی دی او په دلائل بيهقی او دلائل ابی نعيم کې له علی ﷺ څخه روايت سوی دی له دې پرته په نورو بيلا بيلو طريقو سره هم دا روايت نقل سوی دی (٢) او په معجم طبرانی کې په خپله له ابواليسر ﷺ څخه روايت سوی او په مسند احمد کې له براء بن عازب ﷺ څخه روايت سوی دی فتح الباری باب شهود الملائكة بدراً څخه يو باب وروسته حافظ هيثمی فرمايې رواه احمد والبزار ورجاله الصحيح غير حارثة بن مضرب وهو ثقه مجمع الزوائد باب غزوة بدر

(١) سيرة ابن هشام جلد ٢ /ص /٢٨)
(٢) خصائص كبرى جلد ١ /ص /٢٠٢)

Maktaba Tul Ishaat.com

دعباس بندیتوب پر رسول الله ﷺ باندی لږ ګران تمام سو کله چی نبی کریم ﷺ دعباس اسویلی واوریدی نوخوب یې ولاړی انصارﷺ چی په دې پوه سو عباس یې له بنده خلاص کې اوداغوښتنه یې وکړه چی که رسول الله ﷺ اجازه وکوی نوموږ دخپل خوریې (۱) فدیه بخښو رسول الله ﷺ ځواب ورکی (والله لاتذرن منه درهماً) قسم په الله ﷻ ده ته به یو درهم هم نه ورپرېږدی له عباس چی کله دفدیه غوښتنه وسوه نوده دخپلی مفلسی عذر وراندی کی رسول الله ﷺ ورته وفرمایل ستاهغه مال چیری دی چی تااوستابښځی ام فضل ښخ کړ؟ عباس ددې خبری په اوریدوسره حیران پاته سو اووې ویل بیشکه زه شاهدی ورکوم چی ته رښتینی رسول یې زمااودام فضل څخه پرته هیڅوک هم په هغه مال نه دی خبر،حاکم فرمایې چی داحدیث په شرط دمسلم باندی صحیح دی مستدرک ترجمه العباس ﷺ په دلائل ابی نعیم کې په حسن سند سره له ابن عباس ﷺ روایت کړی چی رسول الله ﷺ په عباس باندی سل اوقیه (۲) اوپرعقیل بن ابی طالب باند ی اتیا اوقیه فدیه کیښوده دبدرپه ټولوبندیانوکې ترټولوډیره فدیه دعباس بن عبدالمطلب وه عباس وویل چی آیاتا دخپلوی په وجه زمافدیه دومره زیاته کیښوده یعنی دخپلوی غوښتنه خوداده چی ته زمافدیه کمه کې مګر دلږوالی پرځای تازمافدیه ډیره وټاکله ..په دې اړه داآیت نازل سو : يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُل لِّمَن فِي أَيْدِيكُم مِّنَ الْأَسْرَىٰ إِن يَعْلَمِ اللَّهُ فِي قُلُوبِكُمْ خَيْرًا يُؤْتِكُمْ خَيْرًا مِّمَّا أُخِذَ مِنكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ (۷۰) سورة الانفال )

اې نبی ﷺ ته خپلوبندیانوته ووایه کوم چی ستاپه لاس کی دی چی تاسوپه دې فدیه باندی هیڅ خوامه بدوی که الله تعالی ستاسوپه زړوکې څه نیکی ووینی یعنی په صداقت اسلام ومنی نوله تاسوچی څه فدیه اخیستل سوی ده ترهغه به غوره تاسوته درکړی اوتاسوته به بخښنه وکوی اوالله تعالی ډیر بښونکی اومهربان ذات دی

عباس ﷺ به وروسته ویل کاشکې چی له ماڅخه په هغه وخت کې دوچنده فدیه اخیستل سوی وای (۳) له ماچی څومره فدیه واخیستل سوه الله تعالی ترهغه غوره اوښه بدله راکړه دسل اوقیه زروپه بدله کې یې سل مریان راکړه او دویٔ ټول تجاران دی داڅمنه خو په دیناکې پوره سوه دویمه وعده چی دبښنی ده دهغې امیدلرم (۴) زه وایم (غفرالله له ) ان شاءالله تعالی دادویمه وعده به هم خامخاپوره کیږی ځکه ان الله لایخلف المیعاد اوداکلمه دان شاءالله تبرکاً وایم نه تعلیقاً .

(۱) انصاروﷺ عباس ﷺ ته په خوریې وویل ځکه دعباس ﷺ انایعنی دعبدالمطلب مور دانصاروﷺ له کورنۍ څخه وه اودخوریې په ویلوکې ودې ته اشاره وه چی موږباید دده فدیه معاف کړودانیکي موږپه خپله دخوریتوب په وجه ورسره کوونه داچی په رسول الله ﷺ باندی ددې نیکۍ احسان واچوو درسول الله ﷺ دآکاوالی په وجه یې نه ورسره کوو دادانصاروﷺ خوی اوښه ادب وو له رسول الله ﷺ سره رضی الله عنهم ورضواعنه )
(۲) یوه اوقیه څلویښت درهم کیږی )
(۳) فتح الباری جلد ۷ /ص/ ۲۴۸ )
(۴) درمنثورجلد ۳ /ص/ ۲۰۴ )

Maktaba Tul Ishaat.com

دبدر په بندیانو کې نوفل بن حارث هم وو کله چې رسول الله ﷺ له هغه څخه فدیه وغوښته نو ده په ځواب کې ورته وویل چې زما سره خوهیڅ هم نسته چې په فدیه کې درکړم ، رسول الله ﷺ ورته وویل چې تا هغه نیزې څه کړې کومې چې تا په جده کې پرې ایښې وې نوفل وویل قسم په الله ﷻ له الله ﷻ پرته بل هیڅوک هم په دې نیزونه دی خبرو زه شاهدی ورکوم چې بیشکه ته دالله ﷻ رښتینی رسول ﷺ یې ، نوفل هغه نیزې په فدیه کې ورکړې چې دهغو شمیر زرته رسیدی رسول الله ﷺ عباس ﷺ اونوفل ﷺ دورور ګلوی په مزې سره وتړل دجاهلیت په وخت کې هم دوئ دواړه سره دوستان وواو دتجارت شریکان هم وو (مستدرک ترجمه نوفل بن حارث)

**عمیربن وهب جمحی داسلام** له سختو دښمنانو څخه وو په مکه مکرکه کې به یې رسول الله ﷺ اودهغه ملګروته تکلیفونه رسول په بندیانو کې دده زوی وهب بن عمیرهم وو یوه ورځ عمیر بن وهب اوصفوان بن امیه په حطیم کې ناست وو صفوان دبدر دوژل سویو مشرانو یادونه وکړه وې ویل چې نور نودژوندمزه نه دی پاته سوی ،عمیرو ویل هو قسم په الله ﷻ دقریشو دمشرانو له وژل کیدو وروسته رښتیاهم دژوند خوند تللی دی که زما پر ذمه قرض اودلونوسرپرستی نه وای نواوس تلم اومحمد ﷺ می قتل کوی اوراتلم اوزمادتګ بهانه هم جوړه ده ځکه زمازوی په مدینه کې بندی دی ، صفوان ډیر خوشحاله سو وخت یې غنیمت وګڼی سمدستی یې وویل چې ستا قرض او دلونوساتنه زه پرخپله ذمه اخلم خوته داکاروکوه صفوان سمدستی توره تیره کړه اوپه زهرویې ککړه کړه اوعمیرته یې ورکړه عمیرهم سمدستی مدینې ته وران سوکله چې عمیرمدینې ته ورسیدی نودمسجدنبوی له باندی دروازی سره یې اوښه ودروی ، عمرفاروق ﷺ چې کله عمیرولیدی پوه سو چې دئ خوپه بدنیت راغلی دی سمدستی راغلی اودعمیر توره یې ونیوه مخ ته یې ودریدی ، رسول الله ﷺ وفرمایل راپریږدی رسول الله ﷺ له دعمیرڅخه پوښتنه وکوله چې څنګه راغلی یې ؟ عمیرو ویل دخپل زوی دخلاصون لپاره راغلی یم . رسول الله ﷺ ورته وفرمایل نوبیاداتوره څه کوی ؟ عمیرورته وایې داتوری دې خدای نیستی کړی دوئ زموږژوندتباه اوبربادکړی اوموږیې ود ې حالت ته راوستو . رسول الله ﷺ ورته وایې عمیررښتیاراته ووایه کله چې ته اوصفوان په حطیم کې سره ناست ولاست څه مشوره مووکړه ؟ عمیرپه ویره وویل ماله هغه سره هیڅ مشوره هم نه دی کړی ،رسو ل الله ﷺ وفرمایل :تازمادوژلوذمه واخیسته اوصفوان بیاستادلونوسا تنه اوستادپورو ذمه پرځان کړه چې ستاقرضونه به آداکوی همداسی نه دی اې عمیر ؟

عمیروویل : اشهدانک رسول الله ﷺ ان هذا الحدیث کان بینی وبین صفوان فی الحطیم لم یطلع علیه احد غیری وغیره فاخبرک به فآمنت بالله ورسوله)

Maktaba Tul Ishaat.com

زه شاهدي ورکوم چې بیشکه ته دالله رسول ﷺ یې داخبره زما او صفوان ترمینځ وه بل هیڅوک په دې نه وو خبر نو الله تعالی تا ته ددې خبر درکړی دی نو ځکه ما ایمان راوړی په الله ﷻ او دهغه په رسول ﷺ باندې. داروایت په معجم طبراني کې له انس بن مالک ؓ په صحیح سند سره روایت سوی دی او په دلائل بیهقي او دلائل ابي نعیم کې مرسلاً ذکر سوی دی (۱)

دابن اسحاق په روایت کې داسې راغلي دي (والله اني لاعلم ماآتاک به الاالله فالحمدلله الذی هداني للاسلام وساقني هذاالمساق ثم تشهد) قسم په الله ﷻ زه پردې یقین لرم چې له الله ﷻ پرته هیچا وتاته ددې پیښې خبر نه دی درکړی نو حمد دی وي هغه الله ﷻ لره چې ماته یې داسلام لاره ښوونه وکړه او زه یې دلته راوستم او تردې وروسته یې کلمه شهادت ولوسته رسول الله ﷺ صحابه کرامو ؓ ته وویل خپل ورور عمیر ؓ ته دین وښودی او قرآن ورته ولولی او دهغه بندي خلاص کي سمدستي عمیر ؓ ته بندي وسپارل سو ، عمیر ؓ غوښتنه وکړه چې یارسول الله ﷺ مادالله ﷻ ددین او رڼا دمړه کولو دپاره ډیری هڅی وکړی او کومو خلکو چې دالله ﷻ دین قبول کړی وو پر هغوئ مې رنګارنګ ظلمونه کړی دی اوس ته ماته اجازه راکړه چې مکی ته ولاړسم الله ﷻ او دهغه رسول ﷺ ته خلک رابولم او داسلام بلنه ورکوم کیدای سی الله تعالی دوئ ته لارښوونه وکوی او دالله ﷻ دښمنانو ته تکلیف ورسوم لکه مخکې چې مادالله ﷻ دوستانو ته تکلیفونه رسولی وو ؟ رسول الله ﷺ اجازه ورکړه عمیر ؓ له مدینی روان سو مکی ته ولاړی ، عمیر ؓ لامکی ته وورسیدلی چې صفوان بن امیه خلکو ته ویل اې خلکو په دې لنډوخو ورځو کې به زه تاسو ته داسې دخوشالۍ زیری واوروم چې دبدر ورځ به مو هیره سی صفوان به له هر راتلونکی څخه دعمیر ؓ دحال پوښتنه کوله تر څو چې دعمیر ؓ له اسلام راوړلو خبر سو ددې خبر په اوریدو سره پر صفوان اور بل سو او قسم یې وخوړی چې قسم په الله ﷻ که له عمیر ؓ سره یوه خبره هم وکوم او نه به هغه ته هیڅ ګټه ورسوم ، عمیر ؓ مکی ته راورسیدی او داسلام په بلنه مشغول سو ډیر خلک دده په لاس مسلمانان سو او کوم خلک چې داسلام دښمنان وو هغه یې ښه تکلیفونه ورسول .

## دکوچنی اختر لمونځ

دبدر له راستنیدو وروسته دکوچنی اختر په لومړی ورځ دکوچنی اختر لومړنی لمونځ وسو دالومړی کوچنی اختر وو ، زرقاني جلد ، ۱ صفحه ۴۵۴)

(۱) خصائص کبری جلد ۱ /ص /۲۰۸)

یاداشت : ستاسو ددعا په هیله حمدالله ګرانو لوستونکو یو خل ما عاجز او ګنهارهم په دعا کې یاد کړی ، دبدر دغازیانو نمونه دنن وخت فدایان دی لوی ښتن دی شهادتونه قبول کې ( کال ۱۳۹۲ هجری شمسی ۲۰۱۴ میلادی دهجرت نری کوټه )

Maktaba Tul Ishaat.com

# دبدر دغازیانو فضائل اوصفات

له علی کرم الله وجهه څخه روایت سوی دی چی رسول الله ﷺ دحاطب بن ابی بلتعه ﷺ په پیښه کې عمرفاروق ﷺ ته وویل (لعل الله اطلع الی اهل بدرفقال اعملوا ماشئتم فقد وجبت لکم الجنة (١) په تحقیق سره رښتیاهم الله تعالی دبدر خلکوته رابښکاره سو او داسی یې ورته وفرمایل چی څه غواړی کوی جنت ستاسو لپاره واجب دی .

په اِعْمَلُوا مَاشِئْتُمْ سره دبدرغازیانوته دګناهواجازه ورکول نه دی مراد بلکې ددوئ رښتینوالی اواخلاص ښکاره کول مراددی چی دالله ﷻ په دربارکې دبدر دغازیانو مخلصانه قربانۍ اوسرښندنی منل سوی دی دمرګ تروختنه پوری دوئ یوګام هم دمحبت اووفاله لاری څخه هیڅکله نه اوړی ددوئ زړونه دالله ﷻ اودهغه درسول ﷺ له مینی ډک دی دګناه اونافرمانی لپاره ددوئ په زړوکې هیڅ ځای نسته که دانسانیت په تقاضایووخت کومه نافرمانی هم وکوی نوسمدستی توبه اوبښنه غواړی په هرحال کې بدریان چی هرڅه وکوی جنت ددوئ لپاره واجب دی که اطاعت وکوی هم جنت ددوئ دپاره واجب دی اوکه بالفرض دانسانیت په تقاضاګناه وکوی نوهم الله ﷻ سمدستی دتوبی توفیق ورکوی اوعاجزی ښکاره کوی په دې سره ددوئ لپاره جنت اوبښنه واجیږی بلکې داعجیبه نه دی چی نوری لوړی درجی هم ورکوی لکه د آدم ؑ چی په توبه کښلوسره درجی نورې هم لوړی سوی دتفصیل دپاره مدارج السالکین وګوری .

دالله ﷻ له لوری د اِعْمَلُوا مَاشِئْتُمْ خطاب هغه چاته کیدای سی چی دهغوئ زړونه دالله ﷻ دمحبت اوویری ، اومینی څخه ډک وی اودغه رنګه دجنت زیری هغه چاته ورکوی چی دوئ په هروخت کې دخپل نفس سره دمخالفت په حالت کې وی (هذاتوضیح ماقاله الحافظ ابن قیم رحمة الله علیه فی شرح هذالحدیث فی کتاب الفوائد صفحه ١٦)

له جابر ﷺ څخه روایت سوی دی چی رسول الله ﷺ وفرمایل : (لن یدخل النار احد شهد بدراً ) کوم سړی چی بدرته حاضر سوی وی هغه به هیڅ وخت دوزخ ته نه ننوزی. داحدیث په مسند احمد کې دی اوسندیې په شرط دمسلم دی ، فتح الباری باب فضل من شهد بدراً

رفاعه بن رافع ﷺ فرمایې : چی یوځل جبرئیل ؑ دنبی کریم ﷺ په خدمت کې حاضرسو اوداپوښتنه یې وکړه چی ته بدریانوته په څه نظرګوری ؟

رسول الله ﷺ وفرمایل : ترټولوغوره اوښه ،جبرئیل ؑ وویل دغه رنګه هغه فرښتی چی بدرته حاضری سوی دی ترټولوغوره فرښتی دی (صحیح بخاری شهود الملائکه بدراً )

(١) په مسند احمد او سنن ابی داؤد او مصنف ابن ابی شیبة کې د (لعل الله) پرځای (ان الله اطلع علی اهل بدر) دانَّ په لفظ سره راغلی دی څکه په ترجمه کې دتحقیق اورښتیاهم لفظ وکارول سو (فتح الباری جلد ٧ ص / ٢٣٧)

Maktaba Tul Ishaat.com

**دبدر د غازیانو رضي الله تعالی عنهم شمیر څو تنه وو؟**

دبدر دغازیانو ﷺ په شمیرکې مختلف روایتونه دی مشهور دادی چی دري سوه دیارلس ۳۱۳دی ، داشتباه او اختلاف په وجه دمحدثینو اقوال مختلف دی حافظ ابن سید الناس په عیون الاثرکې ټول رایوځای کړی دی اودرې سوه شپیته ۳۶۰ نومونه یې راوړی دی ددې دپاره چی دیوه نوم هم پاته نه سی احتیاطاً یې ټول یادکړی دی دامطلب یې نه دی چی دبدر دغازیانوشمیر دري سوه شپیته دی ، په مسنداحمداومسندبزار اومعجم طبرانی کې له ابن عباس ﷺ څخه روایت سوی دی چی بدریان دري سوه دیارلس وو

له ابوایوب انصاری ﷺ څخه روایت دی چی رسول الله ﷺ چی کله بدرته روان سو نولږمخ ته ولاړی اوصحابه کرام ﷺ دشمیرلوحکم یې وکړ کله چی وشمیرل سو نودري سوه څورلس وو رسول الله ﷺ وفرمایل بیایې وشمیری دویم ځل یوبل سړی هم ورسره وشمیرل سو هغه لږ شاته په کمزوری اوښ باندی راروان وو نودهغه په شمول دري سوه پنځلس سو (رواه الطبرانی والبیهقی)

له عبدالله بن عمروبن العاص ﷺ څخه روایت سوی دی چی رسول الله ﷺ چی کله دبدر په نیت روان سو نوپه همدې وخت کې دري سوه پنځه لس غازیان ورسره ملګری وو ﷺ (رواه البیهقی واسناده حسن)

دادري روایتونه خوپه ښکاره مختلف دی مګرپه اصل کې ټول سره یودی ځکه که آخری سړی اونبی کریم ﷺ په دوئ کې ونه شمیرل سی نودري سوه دیارلس کیږی اوکه یوو شمیری اوبل نه نوبیاڅورلس دی اوکه دواړه وشمیرل سی نودري سوه پنځه لس دی په بدرکې څه کشران هم درسو ل الله ﷺ سره ملګری وو لکه براء بن عازب ﷺ عبدالله بن عمر ﷺ انس بن مالک ﷺ جابربن عبدالله ﷺ مګردوئ ته دجنګ اجازه نه ده ورکړل سوی ، که هغه کم عمره هلکان هم وشمیرل سی نوبیادوئ شمیردري سوه نولس کیږی لکه چی په صحیح مسلم کې له عمرفاروق ﷺ څخه روایت سوی دی چی بدریان دري سوه نولس و براء بن عازب ﷺ وایې چی دبدر په ورځ زه اوابن عمر ﷺ دواړه وشمیرل سو په هغه ورځ مهاجرین ترشپیته څه پورته وو اوانصار ﷺ تردوه سوه څلویښت څه زیات وو (بخاری شریف) براء بن عازب ﷺ وایې چی موږبه داویل چی دبدرملګری ﷺ تردري سوه لسوڅه زیات وو لکه دطالوت ملګری دومره وو هغه چی ترسیندواوښتل اوقسم په الله ﷻ ترسیند هغه خلک تیرسو کوم چی ډیر پاخه مومنان اومخلصان وو (بخاری شریف) داټول تفصیل په فتح الباری باب عدة اصحاب بدرکې یادسوی دی (۱) علامه سهیلی رحمه الله لیکی چی دبدرجنګ ته دمسلمانانو دمرستی لپاره اویا ۷۰ پیرانان هم حاضر سوی وو آه

---

(۱) فتح الباری جلد ۷ /ص / ۲۲۶

Maktaba Tul Ishaat.com

اته کسان بیاداسی وو چی دوئ په غزاکې دعذر په وجه برخه نه درلوده مګرپه بدریانوکې وشمېرل سو اورسول الله ﷺ دغنیمت په مال کې دوئ ته برخه ورکړه
(۱) عثمان بن عفان رضي الله عنه رسول الله ﷺ په مدینه کې درقیه رضي الله عنها دناروغی په وجه پرې ایښي وو
(۲) طلحه او (۳) سعید بن زید رضي الله عنهما دوئ دواړه رسول الله ﷺ دقریشو دقافلې دخبر لپاره لیږلې وو
(۴) ابولبابه انصاری رضي الله عنه له روحاء څخه بیرته مدینې ته ولیږل سو او په مدینه کې نائب وټاکل سو
(۵) عاصم بن عدی رضي الله عنه دمدینې ولوړه خوا ته دنائب په ډول ولیږل سو
(۶) حارث بن حاطب رضي الله عنه وبنی عمرو بن عوف ته ولیږل سو رسول الله ﷺ ته څه خبر رارسیدلی وو رسول الله ﷺ حارث بن حاطب رضي الله عنه بنی عمروبن عوف ته بیرته ولیږی.
(۷) حارث بن صمه رضي الله عنه نوموړی رسول الله ﷺ له روحاء څخه بیرته ولیږی،
(۸) خوات بن جبیر رضي الله عنه دپښې دپنډۍ دماتیدو له کبله دصفراء څخه بیرته مدینې ته ولیږل سو داد سعد بیان دی،، اوحاکم په مستدرک کې راغلی دی چی رسول الله ﷺ دجعفر رضي الله عنه برخه هم ورکړه اوهغه دبدرپه وخت کې په حبشه کې وو اوویل کیږی چی سعد بن مالک رضي الله عنه یعنی دسهل رضي الله عنه پلاریرلاری وفات سو اوصبیح رضي الله عنه داحیحه مریئ دناجوړی په وجه بیرته ستون سو (۱)

## دبدر دغازیانو رضی الله عنهم وعنامعهم اجمعین دنومونو خصوصیت !

محدثینو اودسیرت علماء په خپلو کتابو کې دبدر دغازیانو دنوموډیادولو خاص کوشش کړی دی مګر دحروف هجا په لحاظ سره ترتولومخکی امام بخاری رحمه الله دبدریانو نومونه ترتیب کړی دی اوله بدریانو څخه یې یوائې څلویښت نومونه په خپل کتاب جامع صحیح کې یاد کړی دی هغه چی دصحت اوسند له شرائطو سره برابردی (۲)
علامه ودانی رحمه الله وایې موږ دمشائخو دحدیث څخه اوریدلی دی چی دبخاری کتاب دبدریانو نومونه دیادلو په وخت کې دعاء قبلیږی او دیروخت داتجربه سوی هم دی (۳)

## دبدر دمهاجرینو رضی الله تعالی عنهم وعنا معهم اجمعین دنومونو فهرست

سَيِّدُ الْمُهَاجِرِيْنَ وَإِمَامُ الْبَدْرِيِّيْنَ وَأَشْرَفُ الْخَلَائِقِ أَجْمَعِيْنَ خَاتَمُ الْأَنْبِيَاءِ وَالْمُرْسَلِيْنَ سَيِّدُنَا وَمَوْلَانَا مُحَمَّدٌ رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعَلَى آلِهٖ وَأَصْحَابِهٖ وشرف وكرم الى يوم الدين:

(۱) ابوبکر الصدیق رضي الله عنه (۲) ابوحفص عمربن الخطاب رضي الله عنه (۳) ابوعبدالله عثمان بن عفان رضي الله عنه (۴) ابوالحسن علی بن ابی طالب رضي الله عنه (۵) حمزةبن عبدالمطلب رضي الله عنه (۶) زیدبن حارثه رضي الله عنه (۷) انسه حبشی درسول الله ﷺ مریئ (۸) اوکبشه فارسی درسول الله ﷺ مریئ رضي الله عنه (۹) ابومرثد کناز بن حصن رضي الله عنه (۱۰) مرثدبن ابی مرثد رضي الله عنه یعنی دکناز بن حصن زوی (۱۱) عبیدة بن الحارث رضي الله عنه او دهغه دواړه وروڼه (۱۲) طفیل بن حارث رضي الله عنه

(۱) زرقانی جلد ۱/ص/۴۰۷ ــــ (۲) فتح الباری جلد ۷/ص/۲۵۳ ــــ (۳) زرقانی جلد ۱/ص/۴۰۹

Maktaba Tul Ishaat.com

حصین بن حارث ﷺ (۱۴) مسطح عوف بن اثاثه ﷺ (۱۵) ابوحذیفة بن ربیعه ﷺ (۱۶) سالم دابی حذیفه ﷺ مریئ (۱۷) صبیح ﷺ دابی العاص امیه مریئ (۱۸) عبدالله بن جحش ﷺ (۱۹) عکاشه بن محصن ﷺ (۲۰) شجاع بن وهب ﷺ او دهغه دواړه ورونه (۲۱) عقبة بن وهب ﷺ (۲۲) یزیدبن رقیش ﷺ (۲۳) ابوسنان بن محصن ﷺ یعنی دعکاشه بن محصن ورور (۲۴) سنان بن ابی سنان ﷺ یعنی دعکاشه بن محصن ﷺ وراره اودابوسنان بن محصن ﷺ زوی (۲۵) محرزبن نضله ﷺ (۲۶) ربیعة بن اکثم ﷺ (۲۷) ثقف بن عمرو ﷺ اودهغه دواړه ورونه (۲۸) مالک بن عمر ﷺ (۲۹) مدلج بن عمر ﷺ (۳۰) سویدبن مخشی ﷺ (۳۱) عتبه بن غزوان ﷺ (۳۲) خباب ﷺ دعتبه بن غزوان مریئ ﷺ [۱] (۳۳) زبیربن عوام ﷺ (۳۴) حاطب بن ابی بلتعه ﷺ (۳۵) سعدکلبی ﷺ دحاطب بن ابی بلتعه مریئ ﷺ (۳۶) مصعب بن عمیر ﷺ (۳۷) سویط بن سعد ﷺ (۳۸) عبدالرحمن بن عوف ﷺ (۳۹) سعدبن ابی وقاص ﷺ اودهغه ورور (۴۰) عمیربن ابی وقاص ﷺ (۴۱) مقدادبن عمرو ﷺ (۴۲) عبدالله بن مسعود ﷺ (۴۳) مسعودبن ربیعه ﷺ (۴۴) ذوالشمالین بن عبدعمرو ﷺ (۴۵) خباب بن الارت ﷺ (۴۶) بلال بن رباح ﷺ (۴۷) عامربن فهیره ﷺ (۴۸) صهیب بن سنان رومی ﷺ (۴۹) طلحه بن عبیدالله ﷺ (۵۰) ابوسلمة بن عبدالاسد ﷺ (۵۱) شماس بن عثمان ﷺ (۵۲) ارقم بن ابی الارقم ﷺ (۵۳) عماربن یاسر ﷺ (۵۴) معتب بن عوف ﷺ (۵۵) زیدبن الخطاب ﷺ یعنی د عمرفاروق ﷺ ورور (۵۶) مهجع دعمربن الخطاب ﷺ مریئ ﷺ (۵۷) عمروبن سراقه ﷺ اودهغه ورور (۵۸) عبدالله بن سراقه ﷺ (۵۹) واقدبن عبدالله ﷺ (۶۰) خولی بن ابی خولی ﷺ (۶۱) مالک بن ابی خولی ﷺ (۶۲) عامر بن ربیعه ﷺ (۶۳) عامربن بکیر ﷺ (۶۴) عاقل بن بکیر ﷺ (۶۵) خالدبن بکیر ﷺ (۶۶) آیاس ﷺ (۶۷) سعیدبن زید بن عمرو بن نفیل ﷺ (۶۸) عثمان بن مظعون جمحی ﷺ اودهغه زوی (۶۹) سائب بن عثمان ﷺ (۷۰) قدامة بن مظعون ﷺ (۷۱) عبدالله بن مظعون ﷺ (۷۲) معمربن حارث ﷺ (۷۳) خنیس بن حذافه ﷺ (۷۴) ابوسبرة بن ابی رهم ﷺ (۷۵) عبدالله بن محرمه ﷺ (۷۶) عبدالله بن سهیل بن عمرو ﷺ (۷۷) عمیربن عوف دسهیل بن عمر ﷺ مریئ ﷺ (۷۸) اسعدبن خوله ﷺ (۷۹) ابوعبیده عامربن الجراح ﷺ (۸۰) عمرو بن حارث ﷺ (۸۱) سهیل بن وهب [۲] ﷺ اودده ورور (۸۲) صفوان بن وهب ﷺ (۸۳) عمروبن ابی سرح ﷺ (۸۴) وهب بن سعد [۳] ﷺ (۸۵) حاطب بن عمرو ﷺ (۸۶) عیاض بن ابی زهیر ﷺ

---

(۱) دغه خباب ﷺ دعتبه بن غزوان آزادسوی مریې دی خباب بن ارت ﷺ هغه چې له سابقینواولینو څخه دی له ده بیل بل څوک دی پوانځې په نامه کې سره یودی )

(۲) دسهیل ﷺ اوصفوان ﷺ دپلارنوم وهب دی اودمورنوم یې بیضاء وه دوئ دواړه دبیضاء په زامنو مشهوردی )

(۳) ابن هشام وایې هغه آخری دوه ابن اسحاق نه دی ذکرکړی مګرنورو علماء دوی واړه په بدریانو کې شمیرلی دی )

دبدریانو انصارو رضی اللہ تعالی عنہم وعنا معہم اجمعین دنو مو نو لیست

(۱)سعدبن معاذ ﷺ (۲) عمربن معاذ ﷺ یعنی دسعدﷺ ورور(۳) حارث بن اوس بن معاذﷺ یعنی دسعدﷺ وراره (۴) حارث بن انس ﷺ (۵) سعدبن زیدﷺ (۶) سلمة بن سلامة بن وقش ﷺ (۷) عبادبن بشربن وقش ﷺ (۸) سلمة بن ثابت بن وقش ﷺ (۹) رافع بن یزیدﷺ(۱۰)حارث بن خزیمه ﷺ (۱۱) محمدبن مسلمة ﷺ (۱۲) سلمة بن اسلم ﷺ (۱۳) ابوالهیثم بن التیهان ﷺ (۱۴) عبداللہ بن سهل ﷺ (۱۵) عبیدبن التیهان ﷺ (۱۶) قتاده بن النعمان ﷺ (۱۷) عبیدبن اوس ﷺ (۱۸) نضربن الحارث ﷺ (۱۹) معتب بن عبیدﷺ (۲۰) عبداللہ بن طارق ﷺ (۲۱) مسعودبن سعدﷺ (۲۲) ابوبرده بن نیار ﷺ (۲۳) ابوعبس بن جبیر ﷺ (۲۴) عاصم بن ثابت ﷺ (۲۵) معتب بن قشیرﷺ (۲۶) عمرو بن معبدﷺ (۲۷) سهل بن حنیف ﷺ (۲۸) مبشربن عبدالمنذر ﷺ (۲۹) رفاعة بن عبدالمنذر ﷺ (۳۰) سعدبن عبیدبن النعمان ﷺ (۳۱) عویم بن ساعده ﷺ (۳۲) رافع بن عنجده ﷺ(۳۳) عبیدبن ابی عبیدﷺ (۳۴) ثعلبه بن حاطب ﷺ (۳۵) ابولبابة بن عبدالمنذر ﷺ (۳۶) حارث بن حاطب ﷺ (۳۷) حاطب بن عمرو ﷺ (۳۸) عاصم بن عدی ﷺ (۳۹) انیس بن قتاده ﷺ (۴۰) معن بن عدی ﷺ (۴۱) ثابت بن اقوم ﷺ (۴۲) عبداللہ بن سلمة ﷺ (۴۳) زیدبن اسلم ﷺ (۴۴) ربعی بن رافع ﷺ(۴۵) عبداللہ بن جبیر ﷺ (۴۶) عاصم بن قیس ﷺ (۴۷) ابوضیّاح بن ثابت ﷺ (۴۸) ابودحنة بن ثابت ﷺ (۴۹)سالم بن عمیرﷺ (۵۰) حارث بن النعمان ﷺ یعنی دخوات بن جبیر بن النعمان اوعبداللہ بن جبیرﷺ آکا (۵۱) خوات بن جبیر بن النعمان ﷺ (۵۲) منذربن محمدﷺ (۵۳) ابوعقیل بن عبداللہ ﷺ (۵۴) سعدبن خیثمة ﷺ (۵۵) منذر بن قدامه ﷺ (۵۶) مالک بن قدامه ﷺ (۵۷) حارث بن عرفجه ﷺ (۵۸) تمیمﷺ دسعدبن خیثمه ﷺ مریٔ (۵۹) جعفربن عتیک ﷺ (۶۰) مالک بن نمیله ﷺ (۶۱) نعمان بن عصرﷺ (۶۲) خارجة بن زیدﷺ(۶۳) سعدبن ربیع ﷺ (۶۴) عبداللہ بن رواحه ﷺ (۶۵) خلادبن سوید ﷺ (۶۶) بشیربن سعدﷺ (۶۷) سماک بن قیس ﷺ (۶۹) عبادبن قیس ﷺ دواړه ورونه ی (۷۰) عبداللہ بن عبس ﷺ (۷۱) یزیدبن حارث ﷺ (۷۲) خبیب بن اساف ﷺ (۷۳) عبداللہ بن زیدبن ثعلبه ﷺ (۷۴) حریث بن زیدبن ثعلبه ﷺ دواړه ورونه دی (۷۵) سفیان بن بشرﷺ (۷۶) تمیم بن یعارﷺ (۷۷) عبداللہ بن عمیرﷺ (۷۸) زیدبن المزین ﷺ (۷۹) عبداللہ بن عرفطه ﷺ (۸۰) عبداللہ بن ربیع ﷺ (۸۱) عبداللہ بن عبداللہ بن ابی ﷺ یعنی درئیس المنافقین عبداللہ بن ابی بن سلول زوی (۸۲) اوس بن خولی ﷺ (۸۳) زیدبن ودیعه ﷺ (۸۴) عقبة بن وهب ﷺ (۸۵) رفاعه بن عمرو ﷺ (۸۶) عامر بن سلمه ﷺ (۸۷) معبدبن عبّاد ﷺ (۸۸) عامربن البکیرﷺ (۸۹) نوفل بن عبداللہ ﷺ (۹۰) عبادة بن

Maktaba Tul Ishaat.com

الصامت ؓ (۹۱) اوس بن الصامت ؓ (۹۲) نعمان بن مالک ؓ (۹۳) ثابت بن ہزال ؓ (۹۴) مالک بن جعشم ؓ (۹۵) ربیع بن ایاس ؓ (۹۶) ورقہ بن آیاس ؓ (۹۷) عمرو بن ایاس ؓ ربیع اوورورقہ دورقہ ورونہ دی علی اختلاف الاقوال (۹۸) مجذبن زیاد ؓ (۹۹) عبادبن خشخاش ؓ (۱۰۰) نحاب بن ثعلبہ ؓ (۱۰۱) عبداللہ بن ثعلبہ ؓ دواڑہ ورونہ دی (۱۰۲) عتبہ بن ربیعہ ؓ (۱۰۳) ابودجانہ سماک بن خرشہ ؓ (۱۰۴)منذربن عمر ؓ (۱۰۵) ابواسید مالک بن ربیعہ ؓ (۱۰۶) مالک بن مسعود ؓ (۱۰۷) عبدربہ بن حق ؓ (۱۰۸) کعب بن جمّاز ؓ (۱۰۹) ضمرۃ بن عمر ؓ (۱۱۰) زیادبن عمر ؓ (۱۱۱) بسبس بن عمر ؓ (۱۱۲) عبداللہ بن عامر ؓ (۱۱۳) قراش بن صمہ ؓ (۱۱۴) حباب بن منذر ؓ (۱۱۵) عمیربن الحمام ؓ (۱۱۶) تمیم ؓ د خراش ؓ مریئ (۱۱۷) عبداللہ بن عمروبن حرام ؓ (۱۱۸) معاذبن عمرو بن الجموح ؓ (۱۱۹) معوذبن عمروبن الجموح ؓ (۱۲۰) خلادبن عمرو بن الجموح ؓ (۱۲۱) عقبہ بن عامر ؓ (۱۲۲) حبیب بن اسود ؓ (۱۲۳) ثابت بن ثعلبہ ؓ (۱۲۴) عمیربن الحارث ؓ (۱۲۵) بشربن البراء ؓ (۱۲۶) طفیل بن مالک ؓ (۱۲۷) طفیل بن نعمان ؓ (۱۲۸) سنان بن صیفی ؓ (۱۲۹) عبداللہ بن جدبن قیس ؓ (۱۳۰) عتبہ بن عبداللہ ؓ (۱۳۱) جبار بن صخر ؓ (۱۳۲) خارجہ بن حمیر ؓ (۱۳۳) عبداللہ بن حمیر ؓ (۱۳۴) یزیدبن المنذر ؓ (۱۳۵) معقل بن المنذر ؓ (۱۳۶) عبداللہ بن النعمان ؓ (۱۳۷) ضحاک بن حارثہ ؓ (۱۳۸) سعادبن قیس ؓ (۱۳۹) معبدبن قیس ؓ (۱۴۰) عبداللہ بن قیس ؓ دواڑہ ورونہ دی (۱۴۱) عبداللہ بن مناف ؓ (۱۴۲) جابربن عبداللہ بن رئاب ؓ (۱۴۳) خلیدبن قیس ؓ (۱۴۴) نعمان بن سنان ؓ (۱۴۵) ابوالمنذر یزیدبن عامر ؓ (۱۴۶) سلیم بن عمر ؓ (۱۴۷) قطبہ بن عامر ؓ (۱۴۸) عنترہ دسلیم بن عمرو ؓ مریئ ؓ (۱۴۹) عیس بن عامر ؓ (۱۵۰) ثعلبہ بن غنمہ ؓ (۱۵۱) ابوالیسرکعب بن عمرو ؓ (۱۵۲) سہیل بن قیس ؓ (۱۵۳) عمروبن طلق ؓ (۱۵۴) معاذبن جبل ؓ (۱۵۵) قیس بن محصن ؓ (۱۵۶) حارث بن قیس ؓ (۱۵۷) جبیربن آیاس ؓ (۱۵۸) اسعدبن عثمان ؓ (۱۵۹) عقبہ بن عثمان ؓ دواڑہ ورونہ دی (۱۶۰) ذکوان بن عبدقیس ؓ (۱۶۱) مسعودبن خلدہ ؓ (۱۶۲) عبادبن قیس ؓ (۱۶۳) اسعدبن یزید ؓ (۱۶۴) فاکھہ بن بشر ؓ (۱۶۵) معاذبن ماعص ؓ (۱۶۶) عائذبن ماعص ؓ دواڑہ ورونہ دی (۱۶۷) مسعودبن سعد ؓ (۱۶۸) رفاعہ بن رافع ؓ (۱۶۹) خلادبن رافع ؓ دواڑہ ورونہ دی (۱۷۰) عبیدبن زید ؓ (۱۷۱) زیادبن لبید ؓ (۱۷۲) افردہ بن عمر ؓ (۱۷۳) خالد بن قیس ؓ (۱۷۴) جلۃ بن ثعلبۃ ؓ (۱۷۵) عطیہ بن نویرہ ؓ (۱۷۶) خلیقۃ بن عدی ؓ (۱۷۷) عمارۃ خرم ؓ (۱۷۸) سراقہ بن کعب ؓ

Maktaba Tul Ishaat.com

(۱۷۹) حارثه بن النعمان ﷺ (۱۸۰) سلیم بن قیس ﷺ (۱۸۱) سهیل بن قیس ﷺ (۱۸۲) عدی بن غبار ﷺ (۱۸۳) مسعودبن اوس ﷺ (۱۸۴) ابوخزیمة بن اوس ﷺ (۱۸۵) رافع بن حارث ﷺ (۱۸۶) عوف بن حارث ﷺ (۱۸۷) معوذبن حارث ﷺ (۱۸۸) معاذبن حارث ﷺ درې سره دعفراء ﷺ زامن دی (۱۸۹) نعمان بن عمرو ﷺ (۱۹۰) عامربن نخله ﷺ (۱۹۱) عبدالله بن قیس ﷺ (۱۹۲) عصیمه اشجعی ﷺ (۱۹۳) ودیقه بن عمرو ﷺ (۱۹۴) ابوالحمراء ﷺ دحارث بن غفار ﷺ مریئ (۱۹۵) ثعلبه بن عمرو ﷺ (۱۹۶) سهیل بن عتیک ﷺ (۱۹۷) حارث بن صمه ﷺ (۱۹۸) ابی بن کعب ﷺ (۱۹۹) انس بن معاذ ﷺ (۲۰۰) اوس بن ثابت ﷺ (۲۰۱) ابوشیخ بن ثابت ﷺ (۲۰۲) ابوطلحه زیدبن سهیل ﷺ یعنی دحسان بن ثابت ﷺ ورور (۲۰۳) حارثه بن سراقه ﷺ (۲۰۴) عمرو بن ثعلبه ﷺ (۲۰۵) سلیط بن عمرو ﷺ (۲۰۶) ابوسلیط بن عمرو ﷺ (۲۰۷) ثابت بن حسان ﷺ (۲۰۸) عامر بن امیه ﷺ (۲۰۹) محرز بن عامر ﷺ (۲۱۰) سوادبن غزیه ﷺ (۲۱۱) ابوزید قیس بن سکن ﷺ (۲۱۲) ابوالاعور بن حارث ﷺ (۲۱۳) سلیم بن طحان ﷺ (۲۱۴) حرام بن طحان ﷺ (۲۱۵) قیس بن ابی صعصعة ﷺ (۲۱۶) عبدالله بن کعب ﷺ (۲۱۷)عصیمه اسدی ﷺ (۲۱۸) ابوداؤد عمیربن عامر ﷺ (۲۱۹) سراقه بن عمرو ﷺ (۲۲۰) قیس بن مخله ﷺ (۲۲۱) نعمان بن عبدعمر ﷺ (۲۲۲) حماک بن عبدعمر ﷺ (۲۲۳) سلیم بن حارث ﷺ (۲۲۴) جابربن خالد ﷺ (۲۲۵) سعدبن سهیل ﷺ (۲۲۶) کعب بن زید ﷺ (۲۲۷) یجیربن ابی یجیر ﷺ (۲۲۸) عتبان بن مالک ﷺ (۲۲۹) ملیل بن مالک ﷺ (۲۳۰) عصمة بن الحصین ﷺ (۲۳۱) بلال بن المعلی ﷺ (رضی الله تعالی عنهم اجمعین)

**دبدر دملائکه وو علیهم السلام نوموونه**

دبدرپه جنګ کې دملائکوله اسمان څخه راکښته کیدل دمسلمانانو دمرستی لپاره اوپه جنګ کې شریک کیدل په قرآنی آیاتو اونبوی احادیثو ثابت دی لکه چی مخکې تیرسو مګر دحدیثوله روایاتو څخه یواځی ددرې ملائکونومونه ثابت سوی دی چی هغه لوستونکوته ړالی کوو (۱) افضل الملائکه المکرمین [۱] امین الله تعالی بینه وبین الانبیاء والمرسلین سیدنا جبرئیل علیه الصلوة والتسلیم (رواه البخاری عن ابن عباس ﷺ (۲) سیدنا میکائیل علیه الصلوة والسلام (۳) سیدنا اسرافیل علیه الصلوة والسلام (اخرجه احمدوالبزار وابویعلی والحاکم وصححه والبیهقی عن علی ﷺ وخصائص کبری جلد۱، صفحه ۲۵۱) لکه څنګه چی په حدیث شریف کې اول دجبرئیل ﷺ بیا میکائیل ﷺ وبیادا اسرافیل ﷺ له اسمان دراکښته کیدویادونه سوی ده په دې وجه په ذکرنزولی ترتیب سره ولوستل سو

---

(۱) له قرآن او احادیث دانبکاره معلومیږی چی جبرئیل ﷺ ترټولو فرښتو غوره دی له ابن عباس ﷺ څخه په ضعیف سند سره روایت سوی دی وایې چی رسول الله ﷺ وفرمایل (الااخبرکم بافضل الملائکة جبرئیل ﷺ (روح المعانی جلد۱ /ص ۳۰۱)

Maktaba Tul Ishaat.com

دبدر دشهیدانو رضی الله تعالی عنهم ورضوا عنه نومونه !

قال الله عزوجل ﴿وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءٌ عِندَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ (۱۶۹) فَرِحِينَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِن فَضْلِهِ وَيَسْتَبْشِرُونَ بِالَّذِينَ لَمْ يَلْحَقُوا بِهِم مِّنْ خَلْفِهِمْ أَلَّا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ (۱۷۰)

(۱) شهید بدر عبیدة بن الحارث بن مطلب مهاجر رضی الله تعالی عنه دبدر په جګړه کې تپی سو پښه یې پری سوه دوئ ترصفراء پوری ورسوی کله چې هلته ورسیدی شهید سو رسو ل اللهﷺ په هم هغه ځای کې ښخ کی ویل کیږی چې یووخت رسول اللهﷺ له خپلو ملګروﷺ سره په صفراء کې کښېنسته سو صحابه کرامﷺ پوښتنه وکه یارسول اللهﷺ دلته دمشکو خوشبویې ځی رسول اللهﷺ وفرمایل هیڅ عجیبه نه دی ځکه دلته خو دابو معاویه قبر دی ( دعبیدة بن الحارث کنیه دی) الاستیعاب للحافظ ابن عبدالبر جلد ۱، صفحه ۴۲۵، ترجمه عبیدة بن الحارثﷺ داصابه پرحاشیه باندی )

(۲) شهید بدر عمیر بن ابی وقاص مهاجرﷺ دسعد بن وقاصﷺ کشر وروردی سعد بن ابی وقاصﷺ فرمایې کله چې بدر ته خلک رایوځای سو نو ما خپل ورور عمیرﷺ ولیدی چې یوی خوا او بلی خواته پټ پټ کیږی ما ورته وویل وروره ولی پټیږی تاته څه درپیښه ده ده راته وویل زه بیریږم چې رسول اللهﷺ به ما ووینی او په کوچنیانو کې به می حساب کې او بیرته به مې وګرزوی اوزه غوارم چې جهاد ته ولاړ سم کیدای سی الله تعالی ماته شهادت رانصیب کی ، کله چې رسول اللهﷺ دلښکر لیدنه کتنه کوله نو عمیرﷺ یې ولیدی رسول اللهﷺ ده ته دکوچنیوالی په وجه دبیرته تلو حکم وکړ عمیرﷺ چې کله دا واوریدل وې ژړل رسول اللهﷺ چې کله دهغه ډیره مینه او شوق ولیدی نو اجازه یې ورکړه دبدر جنګ ته ولاړی او هم هلته شهید سو عمیرﷺ دشهادت په وخت کې دشپاړس کاله وو (۱)

(۳) شهید بدر ذوالشمالین بن عبد عمرو مهاجرﷺ امام زهری او ابن سعد او ابن سمعانی فرمایې چې ذوالیدین او ذوالشمالین دیوه سړی دوه نمونه دی او دجمهورو محدثینو په نزد دوه بیل خلک دی ذوالشمالینﷺ دبدر په جنګ کې شهید سوی دی او ذوالیدینﷺ د رسول اللهﷺ تر وفات وروسته هم ژوندی وو .

(۴) شهید بدر :عاقل بن البکیر مهاجرﷺ له سابقین اولین څخه دی په دارارقم کې په اسلام مشرف سوی دی پخواني نوم یې غافل وو بیا رسول اللهﷺ عاقل نوم باندی کیښود ی ، اصابه ترجمه عاقل بن بکیرﷺ داسلام ترشرف مخکې له آخرته ناخبره او غافل وو او داسلام تر راوړلو وروسته هوښیار او عاقل سو نو ځکه عاقل نوم باندی کیښودل سو والله اعلم دبدر په غزا کې شهید سو په دغه وخت کې دڅلور دیرش کاله وو (۲)

---

(۱) الطبقات الکبری جلد ۲ /ص/۱۰۶، اصابه جلد ۳ /ص/ ۳۵ )———— (۲) طبقات الکبری جلد ۲ /ص/ ۲۸۲ )

Maktaba Tul Ishaat.com

(۵)شهيد بدر :مهجع بن صالح ﷺ دعمربن الخطاب ﷺ مريئ له سعيد بن مسيب ﷺ څخه روايت سوی دی چې دجنګ په وخت دمهجع ﷺ په ژبه باندی داالفاظ جاری وو (اَنَامِهْجَعْ وَاِلَىٰ رَبِّي اَرْجِعُ)زه مهجع يم اوخپل رب ته ورتلونکی يم (رواه ابن ابی شيبه (۱)

(۶)شهيد بدر: صفوان بن بيضاء مهاجر ﷺ دده بدری کيدل خومنل سوی خبرده مګر دبدرپه غزاکې دده شهيدکيدل مختلف فيه دی ، ابن اسحاق اوموسی بن عقبه اوابن سعدوايې چې دبدرپه غزاکې دطعيمة بن عدی په لاس شهيدسوی دی ابن حبان وايې په کال ۳۰ هجری کې اوحاکم وايې په کال ۳۸ هجری کې وفات سوی دی ، والله سبحانه وتعالی اعلم (اصابه ترجمه صفوان بن بيضاء ﷺ )

(۷) شهيدبدر سعدبن خيثمه انصاری ﷺ صحابی دصحابی زوی شهيد اودشهيدزوی دی سعدﷺ دبدرپه غزاکې شهيدسو اودده پلارخيثمه ﷺ داحدپه غزاکې شهيدسو سعدﷺ دعقبه په بيعت کې هم شريک وو رسو ل الله ﷺ نوموړی دبنی عمرو قبيلې مشرسردار ټاکلی وو (اصابه )

رسول الله ﷺ چې کله دقريشودقافلې دوتلودپاره امر وکړ نوخيثمه ﷺ سعدﷺ ته وويل اې زويه زموږڅخه يوبايد دکوراوماشومانواوښځودساتنی لپاره پاته سی ته داقربانی ورکه اوماته له رسو ل الله ﷺ سره دتللواجازه راکړه ؟ سعدﷺ ددې خبری له منلوانکار وکی داسی يې وويل (لوكان غيرالجنة آثرتك به انى ارجواالشهادة فى وجهى هذا) له جنت پرته که بل کاروای نوهرومروبه مې قربانی کړی وو اوتاته به مې پرخپل ځان باندی غوراوی درکړی وو مګر زه په دې سفرکې دشهادت ډيره تمه لرم .

تردې خبرو وروسته ددواړوپه خپل مينځ کې فچه سره واچوله پچه دسعدﷺ په نوم راوخلته زوی ترپلارډير دښه نصيب خاوندسو اودبدرجنګ ته روان سو په جنګ کې دعمرو بن عبدود ياطعيمةبن عدی په لاس شهيدسو رضی الله تعالی عنه انالله وانااليه راجعون )

(۸) مبشربن عبدالمنذرانصاری ﷺ

(۹) يزيدبن حارثه انصاری ﷺ

(۱۰) عميربن الحمام انصاری ﷺ

په صحيح مسلم کې له انس ﷺ څخه روايت سوی دی چې رسول الله ﷺ دبدرپه ورځ وفرمايل اې خلکوولاړسی دجنت ولوری ته هغه جنت ته چې دهغه پلنوالی داسمان اوځمکی برابردی ، رسول الله ﷺ داخبره وکړه عميرﷺ وويل بخٍ بخٍ يعنی واه واه رسول الله ﷺ ځنی وپوښتل اې عميرﷺ ولی دې واه واه وويل ، عميرﷺ وويل يارسول الله ﷺ قسم په

---

(۱) كنز العمال جلد ۵ /صفحه ۲۶۹)

Maktaba Tul Ishaat.com

الله ﷻ که مې په بل هيڅ وجه ويلې وي پرته له دې چې زه اميدلرم چې کيدای سي زه هم له جنتيانوڅخه سم ، رسول الله ﷺ وفرمايل فانک من اهلها ،، ته خويقيناً جنتي يې تردې وروسته يې خورماوي له کڅوړي خورمارا وايستي اوخوراک يې پيل کړخوسمدستي هغه خورمابيرته وغورزولي اووې ويل که زه په خوراک بوخت سم نوبياخوژوندبيخي اوږدېږي اودجنګ ډګرته يې ورودانګل ترڅو چې شهيدسو رضی الله تعالی عنه ..

دابن اسحاق په روايت کې راغلي دي چې عمير ﷺ توره په لاس کې واخيسته اوداکلمات يې پرژبه جاري وو : رکضاً الی الله بغير زادٍ.............الاالتقی وعمل المعاد

الله تعالی ته بې له توښې ورمنډه کړه مګر پرهيزګاري اودآخرت عمل اوجهادفي سبيل الله اوصبردالله ﷻ په لارکې پرجهاد

وکل زاد غرضةُ النفاد.................غيرالتقی والبر والرشاد

اوهره توښه ختميدونکې ده ، مګر دپرهيزګاري اونيکۍ اوهدايت توښه هيڅکله نه ختميږي اونه نيستي کيږي (١)

(١١) رافع بن معلی انصاري ﷺ

(١٢) حارثه بن سراقه ﷺ حارثه بن سراقه ﷺ صحابي اودصحابي زوی شهيد اود شهيد زوی دی حارثه ﷺ دبدرپه غزاکې شهيدسو اوسراقه ﷺ دحنين په غزاکې شهيدسو ، فتح الباري باب فضل من شهدبدراً » .

له انس ﷺ څخه روايت دی چې حارثه ﷺ په بدرکښې شهيدسو اوهغه ځوان وو کله چې رسول الله ﷺ له بدرڅخه راغلی نودحارثه ﷺ مورربيع بنت نضر درسول الله ﷺ په خدمت کې حاضره سوه اوپوښتنه يې وکړه چې يارسول الله ﷺ ته بنه په دې خبريې چې زماله خپل زوی حارثه ﷺ سره څومره مينه اومحبت وو که هغه په جنت کې وی نوزه به صبروکوم اوله الله ﷻ به دثواب اميدلرم اوکه بل څه پېښنه وي نوبيابه ته ماووينې چې زه څه کوم يعنې بنه ډيره ژړا اوفريادبه کوم ؟

رسول الله ﷺ وفرمايل آيا ليونۍ سوې خونه يې يوجنت نه دهغه دپاره جنتونه دي اوربنتيا هم بيشکه هغه په جنت الفردوس کې دی (صحيح البخاري غزوه بدر )

(١٣) شهيدبدر عوف بن حارث انصاري ﷺ

(١٤) معوذبن حارث انصاري ﷺ دوئ دواړه ورونه دې دمور نوم يې عفراء دی دعوف بن حارث ﷺ دشهادت قصه مخکې تيره سوه .

(١) الاستيعاب للحفاظ ابن عبدالبرجلد ٢، صفحه ٤٨٢، حاشيه اصابه واصابه جلد ٢، صفحه ٣١ ترجمه عميربن حمام ﷺ زرقاني جلد ١، صفحه ١٤٤ البدايه والنهايه جلد ٣، صفحه ١٧٧)

Maktaba Tul Ishaat.com

دعبدالله ابن مسعود رضي الله عنه څخه روايت سوی دی چې درسول الله ﷺ چې کوم ملګری په بدرکې شهيدان سو الله تعالی په هغوئ باندی تجلی وکړه اوپه خپل ديدار سره يې دهغوئ سترګې روښانه کړی اووې فرمايل اې زمابندګانوڅه غواړی شهيدانوورته ووېل اې ربه کوم نعمتونه چې تاراکړی دی تردې هم لوی نعمت سته ؟ الله تعالی وفرمايل : ووايا ست څه غواړی درې ځله يې ورته فرمايل څلورم ځل صحابه رضي الله عنهم ووېل اې زموږ رب جل جلاله موږ غواړو چې زموږ روحونه بيرته بدنونه وليږی ددې دپاره چې بياستا په لارکې ووژل سو لکه اوس چې وژل سوی يو (رواه الطبرانی ورجاله ثقات وهذا موقوف لفظا مرفوع حکماً لانه لامدخل للرأی فيه (١) والله اعلم

## دبدردبنديانونومونه

له صحی روايتوڅخه مخکې معلومه سوه چې دبدرپه جنګ کې اويا ٧٠ مشرکين ووژل سو او اويا ٧٠ بنديان سو ابن هشام په روايت دمحمدبن اسحق اوحافظ ابن سيد الناس په عيون الاثرکې دوژل سويو اوبنديانونومونه يادکړی دی اوس دبدردمشهورو بنديانو نومونه ذکر کيږی اوهغه بنديان چې په اسلام مشرف سوی دی دهغوئ نومونه له وضاحت سره وړاندی کيږی

(١) عباس بن عبدالمطلب رضي الله عنه درسول الله ﷺ آکا محترم په عمرکې ترسول الله ﷺ دوه کاله مشروو دمکی ترفتح لږمخکې په ښکاره داسلام اعلان وکی رضي الله عنه

(٢) عقيل بن ابی طالب رضي الله عنه درسول الله ﷺ داکازوی دحديبيه دسولی په وخت کې په اسلام مشرف سو رضي الله عنه عقيل ترجعفر لس کاله مشروو اوجعفربيا ترعلی رضي الله عنه لس کاله مشرو اودابوطالب ترټولو مشر زوی بياترجعفر رضي الله عنه لس کاله مشروو داسلام له دولت بی برخی پاته سو نوردرې سره وروڼو عقيل رضي الله عنه جعفر رضي الله عنه اوعلی رضي الله عنه په اسلام مشرف سو رضي الله عنهم

(٣) نوفل بن حارث رضي الله عنه دده داسلام راوړلوقصه مخکې تيره سوی ويل کيږی چې دخندق دغزاپه کال په اسلام مشرف سو يعنی په کال ٥ هجری په اسلام مشرف سو.

(٤) سائب بن عبيد (٥) نعمان بن عمرو (٦) عمرو بن سفيان بن حرب (٧) حارث بن ابی وحره (٨) ابوالعاص بن ربيع وروسته په اسلام مشرف سو رضي الله عنه داسلام راوړلوقصه يې مخکې تفصيلاتيره سوی (٩) ابوالعاص بن نوفل (١٠) ابورشيدبن ابی عمر (١١) عمروبن ارزق (١٢) عقبه بن عبدالحارث (١٣) عدی بن الخيار (١٤) عثمان بن عبدشمس (١٥) ابوثور (١٦) عزيزبن عميرعبدری وروسته په اسلام مشرف سو[٢] (١٧) اسودبن عامر (١٨) سائب بن ابی حبيش رضي الله عنه دمکی په فتح کې په اسلام مشرف سو

(١) زرقانی جلد ٢ /ص/ ٢٤٥) ——— (٢) روض الانف جلد ٢ /ص/ ٢٠٦)

Maktaba Tul Ishaat.com

دفاطمه بن ابی حبيش ورور[۱] (۱۹) حويرث بن عباد (۲۰) سالم بن شداخ (۲۱) خالدبن هشام يعني دابوجهل بن هشام ورور دی بعض علماء دئ په مؤلفة القلوب کې ذکر کړی دی [۲](۲۲) اميه بن ابی حذيفه (۲۳) وليدبن وليدبن مغيره (۲۴) صيفي بن ابی رفاعه (۲۵) ابالمنذربن ابی رعاعه (۲۶) ابوعطاء عبدالله بن ابی السائب رضی الله عنه وروسته په اسلام مشرف سو دمکې قاريانو لکه مجاهد اوداسې نورو له ده څخه دقرائت علم زده کړی دی [۳] (۲۷) مطلب بن حنطب رضی الله عنه وروسته په اسلام مشرف سو[۴] (۲۸) خالدبن اعلم (۲۹) ابووداعه سهمي رضی الله عنه دمکې په فتح کې په اسلام مشرف سو (۳۰) سردةبن قيس (۳۱) حنظله بن قبيصه (۳۲) حجاج بن حارث علامه سهيلي فرمايي: چې حجاج بن حارث رضی الله عنه دحبشه له مهاجرينو څخه دی داحدله غزاوروسته له حبشه څخه مدينې ته راغلی له دې کبله دبدرپه بنديانوکې دده يادېدل دمصنف وهم دی (روض الانف جلد۲، صفحه ۱۰۷) (۳۳) عبدالله بن ابی خلف رضی الله عنه دمکې په فتح کې په اسلام مشرف سو اوپه جنګ کې شهيدسو (۳۴) ابوعزه عمرو بن عبدالله (۳۵) فاکه مولی اميه بن خلف (۳۶) وهب بن عميردوهب اودهغه دپلاردا اسلام راوړلو قصه مخکې تيره سوی ده رضی الله عنهما (۳۷) ربيعه بن دراج (۳۸) سهيل بن عمرو وروسته په اسلام مشرف سو اوپه شام کې شهيدسو رضی الله عنه اوپه حديبيه کې دقريشوله لوری دسولې لپاره داستازی په حيث راغلی وو (۳۹) عبدبن زمعه رضی الله عنه دام المؤمنين سوده بنت زمعه رضی الله عنها ورور وروسته په اسلام مشرف سو (۴۰) عبدالرحمن بن مشنوء (۴۱) طفيل بن ابی قينع (۴۲) عقبه بن عمرو (۴۳) قيس بن سائب مخزومي رضی الله عنه وروسته په اسلام مشرف سو اودجاهليت په وخت کې درسول الله ﷺ په تجارت کې شريک وو لکه چې مخکې تيرسو (۴۴) نسطاس داميه بن خلف رضی الله عنه مريئ داحدله غزاوروسته په اسلام مشرف سو (روض النف جلد ۲، صفحه ۱۰۷)

**داسلام په مقابله کې دنوم اووطن قوم ژبه تربورګلوی په نامه جنګېدل !**

دبدرغزاداسلام اوکفر جګړه وه له دې کبله الله تعالی دبدرورځې ته يوم الفرقان ويلی دی چې دحق اوباطل دجلاوالی ورځ ده په مکه مکرمه کې يوشميرداسې خلک هم وو چې اسلام يې قبول کړی وو مګر له رسول الله ﷺ سره يې هجرت نه وو کړی دقوم اووطن په وجه په مکه کې پاته سوی وو کله چې دبدردغزاپيښه سوه نوپه هغو مسلمانانوکې څه داسې خلک هم وو چې دمشرکينوسره ملګری سو اودمسلمانانودمقابلې لپاره راغلو اودبدرپه جنګ کې ووژل سو ددوئ په اړه داآيت نازل سو :

(۱) عيون الاثر /ص/۲۰۷، ——— (۲) اصابه جلد ۱ /ص/ ۴۱۲، ايضا جلد ۴ /ص/ ۱۳۲ باب الکنى ايضاً جلد ۲ /ص/ ۶) ——— (۳) روض الانف جلد ۲ /ص/ ۱۰۶، عيون الاثرصفحه ۲۰۷) ——— (۴) روض الانف جلد ۲ /ص/ ۱۰۶)

Maktaba Tul Ishaat.com

إِنَّ الَّذِينَ تَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ قَالُوا فِيمَ كُنْتُمْ قَالُوا كُنَّا مُسْتَضْعَفِينَ فِي الْأَرْضِ قَالُوا أَلَمْ تَكُنْ أَرْضُ اللَّهِ وَاسِعَةً فَتُهَاجِرُوا فِيهَا فَأُولَئِكَ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَسَاءَتْ مَصِيرًا (٩٧) إِلَّا الْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ لَا يَسْتَطِيعُونَ حِيلَةً وَلَا يَهْتَدُونَ سَبِيلًا (٩٨) فَأُولَئِكَ عَسَى اللَّهُ أَنْ يَعْفُوَ عَنْهُمْ وَكَانَ اللَّهُ عَفُوًّا غَفُورًا (٩٩) سورة نساء

په تحقیق سره هغه خلک چې روحونه واخیستل له دوئ څخه ملائکه وو په داسی حال کې چې دوئ پر خپلو ځانو ظلم کونکی وو ملائکو دوئ ته وویل چې تاسو په کوم حالت کې واست دوئ ورته وویل چې موږ په ځمکه کې کمزوری اوبې وزله وو ځکه موهجرت ونه کی ملائکوورته وویل آیا دالله ﷻ ځمکه فراخه نه ده چې قوم اووطن موپرې ایښی وای اوبل ځای ته موکډه کړی وای اودداسی خلکوداوسیدوځای جهنم دی اوداډیربدځای داوسیدودی مګر هغه نارینه اوښځی اوکوچنیان چې رښتیاهم کمزوری اوناوسه دی اودهجرت کولوهیڅ توان نه لری دداسی خلکوپه اړه امید شته چې الله تعالی ددوئ ګناه وبښی اوالله تعالی ډیر بښونکی اومهربان ذات دی .

په صحیح بخاری کې له عبدالله بن یزید ﷺ هغه له عباس ﷺ څخه روایت کوي : أَنَّ نَاسًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ كَانُوا مَعَ الْمُشْرِكِينَ يُكَثِّرُونَ سَوَادَ الْمُشْرِكِينَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَيَأْتِي السَّهْمُ فَيُرْمَى فَيُصِيبُ أَحَدَهُمْ فَيَقْتُلُهُ أَوْ يَضْرِبُهُ فَيَقْتُلُهُ فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى {إِنَّ الَّذِينَ تَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ

ژباړه : دبدر (١) په غزاکی څه مسلمانان دمشرکینو دشمیر اوډلی دزیاتولودپاره دمکی له کافرانوسره ملګری سو نوپه میدان کې به کله غشی په دې مسلمان ولګیدی اوپه هغه به مړسو اوکله به دتوری په ګذار مړسو نوکوم مسلمانان چې په بدرکې دکافرانوسره راغلی وو اووژل سو ددوئ په اړه داآیت نازل سو {إِنَّ الَّذِينَ تَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ} اوله ابن عباس ﷺ څخه هم همدا روایت امام بخاری رحمه الله په کتاب الفتن کې دویم ځلی هم روا ړی دی اوده هغه باب ترجمه یې داسی ایښي (باب من کره ان یکثرسوادالفتن اوالظلم) یعنی داهل فتنه اوکافرانو اوګنهکارانودشمیردزیاتولودبدوالی بیان ، شاه ولی الله قدس الله سره ددې آیت په ترجمه {إِنَّ الَّذِينَ تَوَفَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ} په وضاحت کې فرمایې : یعنی بترک هجرت ازدارحرب بدار اسلام وبتکثیر، والله اعلم

له دې معلومه سوه چې دمسلمانانودمقابلی دپاره دکافرانوپه فوځ کې تلل ددې دپاره چې دکافرانوشمیرزیات سی داهم ناروادی که څه هم دمسلمانانو سره دجنګ کولواراده نه لری اونه جنګ وکوی خودمسلمانانوپه مقابله کې دکافرانوپه فوځ کې وتل حرام اوناروادی علماء حضرات دی فتح الباری اوعمدة القاری اوقسطلانی وګوری اوکه مو تفصیل په کاروی نوتفسیرابن کثیراوقرطبی اوتفسیردرمنثور جلد٢ صفحه ٢٠٥ وګوری اوپه حدیث شریف کې راغلی دی (من کثرسوادقوم فهومنهم) چاکه دکوم قوم یاډلی شمیرزیات کی دغه سړی له هغه قوم څخه دی .

---

(١) دبدردغزالفظ خودبخاری په متن کې نسته مګرپه بل روایت کې یادسوی دی چې هغه حافظ عسقلانی په فتح الباری جلد ٨ /ص / ١٩٨ کتاب التفسیراویافتح الباری کتاب الفتن جلد ١٣ /ص / ٣٢ کې ذکرکړی دی اوعلامه قسطلانی په ارشادالساری جلد ٧ /ص / ٩٠ کې راوړی دی هم هلته یې وګوری )

Maktaba Tul Ishaat.com

## دبدرغزاتاسوته دویم ځل بنه روښانه کیږي !

دبدردغزابیان خوپوره تیرسو اوپه دې اړه آیات اوصحیح اوصریح روایتونه لوستونکو ته وړاندې سو او په هغو داخبره ښه روښانه سوه چې رسول الله ﷺ دبدرپه نیت نه بلکې دقریشوپرتجارتي قافله باندې دبرید لپاره وتلي وو هغه قافله چې دابوسفیان په مشري له شام بیرته راستنیده دمکې دقریشودحملې دفاع مقصودنه وه ، خوعلامه شبلي په سیرة النبي کې وایې چې دبدر دغزاهدف په تجارتي قافله باندې حمله کول نه بلکې رسو ل الله ﷺ ته په مدینه کې داخبر ورسیدی چې دقریشویولوی لښکر راروان دی اوپرمدینه دحملې کولونیت لري نوځکه دبدرغزاپیښه سوه دبدرپه غزاکې درسول الله ﷺ قصدپرتجارتي قافله باندې دحملې کولونه بلکې دقریشو دحملې دفاع مقصودوه دعلامه شبلي داخبره بیخي غلط اوبې بنسټه ده دعلامه شبلي داخیال دټولومحدثینو اومفسرینو له تصریحاتو بلکې دټولوصحیح او صریح روایاتوخلاف دی ،

وَرَوَى ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ مِنْ حَدِيثِ أَبِي أَيُّوبَ قَالَ قَالَ لَنَا رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَنَحْنُ بِالْمَدِينَةِ إِنِّي أُخْبِرْتُ عَنْ عِيرِ أَبِي سُفْيَانَ فَهَلْ لَكُمْ أَنْ تَخْرُجُوا إِلَيْهَا لَعَلَّ اللهَ يُغْنِمُنَاهَا؟ قُلْنَا نَعَمْ فَخَرَجْنَا. فَلَمَّا سِرْنَا يَوْمًا أَوْ يَوْمَيْنِ قَالَ قَدْ أُخْبِرُوا خَبَرَنَا فَاسْتَعِدُّوا لِلْقِتَالِ. فَقُلْنَا: لَا وَاللهِ مَا لَنَا طَاقَةٌ بِقِتَالِ الْقَوْمِ (وَلَكِنَّا أَرَدْنَا الْعِيرَ) فَأَعَادَهُ. فَقَالَ لَهُ الْمِقْدَادُ: لَا نَقُولُ لَكَ كَمَا قَالَتْ بَنُو إِسْرَائِيلَ لِمُوسَى وَلَكِنْ نَقُولُ: إِنَّا مَعَكُمَا مُقَاتِلُونَ.

ژباړه : ابن ابی حاتم له ابوایوب انصاري ؓ څخه روایت کړی دی وایې چې نبي کریم ﷺ موږته په مدینه کې وفرمایل چې ماته خبرراکړل سوی دی چې دابوسفیان تجارتي قافله راروانه ده آیاتاسوغواړی چې ددې تجارتي قافلې دنیولودپاره ووزی ، کیدای سي چې الله ﷻ دهغه قافلې مالونه دغنیمت په ډول موږته راکړي صحابه ؓ وویل هوزموږخوښه ده تردې وروسته موږروان سو یوه یادوې ورځې مومزل وکړ وروسته رسول الله ﷺ وفرمایل چې دمکې کافرانوته زموږدروانیدوخبررسیدلی دی اودوئ زموږدمقابلې اوجنګ دپاره تیارسوي دي تاسوهم له دوئ سره دجهاداوجنګ دپاره تیارسي ، صحابه ؓ وویل یارسول الله ﷺ قسم په الله ﷻ (په ظاهري اسبابوکې ) په موږکې هیڅ توان نسته چې موږدقریشوله مسلح لښکرسره مقابله وکوو موږخودابوسفیان دتجارتي قافلې دپاره راوتلي وو یعنې زموږددې وهم اوګمان هم نه وو چې له قریشوسره به داسې مقابله راځي چې دوئ جنګ ته تیار راوتلي وي ، رسول الله ﷺ داخبره دویم ځل بیاوکړه مقداد ؓ ولاړسو اووې ویل یارسول الله ﷺ موږدبني اسرائیلوپه څیرنه یو چې تاته ووایو ته اوستارب ﷻ ولاړسي اوجنګ وکوی موږدلته ناست یو بلکې موږستاراسته اوچپه مخ اوشاته هرلوري ته جنګیږو (فتح الباري جلد ۷ صفحه ۴۲۴غزوه بدر )

---

(۱) بین القوسین عبارت له البدایه والنهایة جلد ۴ /ص /۲۶۲، اوتفسیرابن کثیرجلد ۲ /ص /۲۸۷دسورت انفال په تفسیرکې ذکرسوی دی اودلته له هغه ځایه راوړل سوی دی )

Maktaba Tul Ishaat.com

اودعبدالله ابن عباس په روایت کې راغلی دی: قالوا لما سمع رسول الله صلى الله عليه وسلم بأبي سفيان مقبلا من الشام ندب المسلمين إليهم. وقال هذه عير قريش فيها أموالهم فاخرجوا إليها لعل الله أن يُنفلكموها فانتدب الناسُ فخف بعضهم وثقل بعضهم. وذلك أنهم لم يظنوا أن رسول الله صلى الله عليه وسلم يلقى حربا وكان أبو سفيان قد استنفر حين دنا من الحجاز يتجسس الأخبار ويسأل من لقي من الركبان تخوفا على أمر الناس حتى أصاب خبرًا من بعض الركبان أن محمدًا قد استنفر أصحابه لك ولعيرك. فَحَذِرَ عند ذلك فاستأجر ضَمْضَم بن عمرو الغفاري فبعثه إلى أهل مكة (تفسیرابن کثیر جلد۲، صفحه ۲۸۸سورة انفال)

ژباړه: نبی کریم ﷺ چې کله خبرسو چې ابوسفیان دتجارتی قافلې سره له شامه راروان دی نورسول الله ﷺ مسلمانانوته وهغه لوری دوتلوبلنه ورکړه اوداسی یې وفرمایل چې دقریشوفاقله راځی او په هغې کې دقریشو بی حسابه مالونه دی نوتاسوپه دې باندی دحملی کولودپاره ووزی کیدای سی چی الله تعالی هغه ټول مالونه تاسوته په غنیمت درکی نوځه خلک له رسول الله ﷺ سره ملګری سو اوځه پاته سو ځکه دخلکوداخیال اووهم هم نه وو چی رسو ل الله ﷺ به له دښمنانوسره مخامخ کیږی ابوسفیان چی له شام راووتی له هرلاروی ځخه به یې پوښتنې کولی کله چې ابوسفیان په دې خبرسوچی رسول الله ﷺ پرقافله باندی دحملې کولودپاره راوتلی دی نوسمدستی یې ضم ضم غفاری ته مزدوری ورکړه اومکی ته ولیږی چې خلک خبرکی،الی اخرالقصه ځکه حافظ عسقلانی په شرح دبخاری کې لیکلی دی: وَالسَّبَبُ فِي ذَلِكَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَدَبَ النَّاسَ إِلَى تَلَقِّي أَبِي سُفْيَانَ لِأَخْذِ مَا مَعَهُ مِنْ أَمْوَالِ قُرَيْشٍ. وَكَانَ مَنْ مَعَهُ قَلِيلًا فَلَمْ يَظُنَّ أَكْثَرُ الْأَنْصَارِ أَنَّهُ يَقَعُ قِتَالٌ فَلَمْ يَخْرُجْ مَعَهُ مِنْهُمْ إِلَّا الْقَلِيلُ. وَلَمْ يَأْخُذُوا أُهْبَةَ الِاسْتِعْدَادِ كَمَا يَنْبَغِي بِخِلَافِ الْمُشْرِكِينَ فَإِنَّهُمْ خَرَجُوا مُسْتَعِدِّينَ ذَابِّينَ عَنْ أَمْوَالِهِمْ (۱)

ژباړه: دبدردغزاسبب داوو چی رسول الله ﷺ خلکوته دابوسفیان تجارتی قافلی ته دوتلوبلنه ورکړی وه ددې دپاره چی هغه مالونه لاس ته راوړی ځکه په دې قافله کې ډیر مالونه وو اوخلک لږ وو دیرش یاڅلویښت تنه به وو په دې وجه دډیروانصارو ﷺ داخیال هم نه وو چی جنګ به پېښیږی ځکه لږ خلک له رسول الله ﷺ سره ملګری سو اود جنګ دپاره خاص تیاری نه وو کړی داسی نه وولکه مشرکین ځکه هغوئ له پوره تیاری سره له مکی راوتلی وو ددې دپاره چی دخپلومالوساتنه اومرسته وکوی ابوسفیان ته چی کله داخبرورسیدی چی رسول الله ﷺ په تجارتی قافله باندی دحملی کولودپاره له مدینی راروان سوی دی نوهغه سمدستی ضمضم غفاری ته پیغام په لاس ورکړ اومکی ته یې ولیږی.

---

(۱) کمافی شرح المواهب للزرقانی جلد۱ /ص/ ۴۱۰)

Maktaba Tul Ishaat.com

کله چې ضمضم غفاري ومکې ته ورسیدی داسي ناري سوري يې وهلی : يامعشرقريش اللطيمة اللطيمة اموالكم مع ابي سفيان قدعرض لها محمدفي اصحابه لااري ان تدركوها الغوث الغوث (البدايه والنهاية جلد٢/ص/٢٥٨)ژباړه :اې دقریشو ټولي. ويريږي ويريږي ويريږي اوخبرسی په هغه اوښانوچی جامی اوسامانونه پرباررو اوپه خپلو مالوخبرسی محمد ﷺ سره له خپلو ملګر ودهغو دنیولودپاره راروان سوی دی زه ګمان نه کوم چې تاسوخپل مالونه روغ رمټ پيدا کی هلی مرسته هلی مرسته یعنی ژرژر دقافلی ومرستی اوکومک ته ځان ورسوی،

ابوسفيان دضمضم غفاري ترليږلو وروسته ډیر له احتیاط کاراخیستی اودسیندپرغاره غاړه يې قافله روانه کړه دبدرلاره يې پريښوده لکه مخکې چې تيرسو اوکله چې قافله دمسلمانانوله لاسه ووتله نوابوسفیان یوبل پیغام وقریشوته وليږی هغه پيغام داسی وو :قال ابن اسحاق ولمارآى ابوسفيان انه قداحرزعيره ارسل الى قريش انكم انماخرجتم لتمنعوا عيركم ورجالكم واموالكم فقدنجاها الله فارجعوا ژباړه : محمدبن اسحاق وايې کله چې ابوسفيان په دې پوه سوچی اوس یې خپله قافله دمسلمانانوله ولکی وايسته نوقريشوته يې يوبل پيغام وليږی په هغه کې ده وويل چې اې قريشوتاسوخويواځی دخپلی تجارتی قافلی اودقافلی دخلکو اومالودساتنی دپاره وتلی یاست الله تعالی هغه ټول وساتل نوتاسواوس بيرته مکی ته راسی .

دابوسفيان داپيغام قريشوته په هغه وخت کې ورسیدی چې قریش جحفه ته رسیدلی وو خلکوغوښتل چې بيرته وګرزي مګر ابوجهل قسم واخيستی چې موږبه په همدې شان اودبدبه تربدرپوري ځو اوهلته به درې ورځی تيره وو اوله جګړی پرته به نه راځومګر اخنس بن شريق دابوجهل خبره ونه منله اوبنی زهره قبيلی ته يې داسی وويل يابني زهرة قد نجى الله لكم اموالكم وخلص لكم صاحبكم مخرمة بن نوفل وانمانفرتموا لتمنعوا ماله فاجعلوا بي جنبها وارجعوافانه لاحاجة لكم بان تخرجوا في غيرضعة لامايقول هذاقال فرجعوا فلم يشهدهازهري واحد ژباړه : اې دزهره زامنو الله ﷻ ستاسومالونه وساتل اوستاسوملګری مخرمه بن نوفل يې هم وساتی اوربښتياهم تاسوخويواځی دخپلومالودژغورلولپاره راوتلی واست هغه اوس ژغورل سوی دی نوتاسوټول بيرته وګرزی دځه چې اړتیانه وی دهغه کاردکولوګټه هم نسته . داخنس بن شريق په خبره ټول بنی زهره قبيله بير ته وګرزيده اودبنی زهره يوسړی هم دبدرپه جنګ کې نه دی شريک سوی .بنی هاشموخوپه لومړی سرکې جنګ ته نه غوښتل يوخودعاتکه بن عبدالمطلب دخوب په وجه اودویم دجهيم بن الصلت خوب نورهم خلکوته زيات شکونه اوشبهی راولاړی کې او کله چې دابوسفيان پيغام راغلی چې قافله خوندی سوی ده نوبيخی

Maktaba Tul Ishaat.com

دجګړې هیڅ ارتیانه وه نوځکه طالب بن ابی طالب اوځه نور بنی هاشم مکې ته بیرته ولاړو اواخنس بن شریق بنی زهره قبیله بیرته وګرزول په ټول لښکرکې دماتی نښې لیدل کیدې مګر دابوجهل دټینګاراوویرې له کبله په مات زړه بدرته روان سو .

عتبه اوشیبه خوله لومړی سره ودې تیار نه وو اوترپایه پورې یې غوښتل چې مکې ته بیرستانه سی لکه چې مخکې تفصیلی قصه تیره سوه

آیااوس دداسې ښکاره اودتأویل نه قبلونکوروایاتوله راوړلو وروسته دکوم تأویل کونکې دپاره داجواز سته چې ووایې رسول الله ﷺ اوصحابه کرام ؓ پرتجارتي قافله باندې دحملې کولودپاره نه بلکې دقریشوددفاع دپاره وتلي وو ځکه دوئ هوډ کړی ووچې پرمدینه باندې حمله وکوي نورسول الله ﷺ ددوئ ددفاع لپاره بدرته راغلی .

بلکې رسول الله ﷺ چې کله صحابه کرام ؓ له ځان سره ملګرې کړه اوله مدینې څخه روان سو نودهغه ﷺ هدف یوائې تجارتي قافله وه دابوجهل اودهغه دلښکر خیال اووهم نه وو ورسره بلکې په حقیقت کې دهغه هیڅ نوم اونښان نه وو ،،

لکه چې دابوجهل اوقریشوپه خیال کې هم دانه وو چې موږ به لښکرکشی کوو اوپر مدینه به حمله کوو بلکې کله چې دابوسفیان قاصدضمضم غفاری مکې ته ورسیدی اوداخبرې مکې ته ورسوې چې ستاسوتجارتي قافله په ویره کې ده مسلمانان په هغې باندې دحملې کولودپاره له مدینې څخه راوتلي دي په همدې وخت کې په مکه کې شوراوزوږجوړسواوقریشو دابوجهل په مشرۍ په ډیر شوکت اودبدبه زغرې واغوستې اوپوره مسلح سو دخپل تجارتي قافلې دساتلودپاره ووتل قریش چې جحفه ته ورسیدل دابوسفیان له لورې پیغام ورته ورسیدی چې قافله خوندی ده اوقریش په پوره تیاری سره روان سو مسلمانان خو دجنګ په نیت نه ووتلي نوځکه رسول الله ﷺ له صحابه ؓ سره مشوره وکړه چې قافله خومولاسووتله اوقریش راوتلي دي چې داتفصیل مخکې تیرسو له دې کبله دعلامه شبلي چې کوم خیال دی چې وایې رسول الله ﷺ له اول بیاتر آخره پورې په هیڅ وخت کې هم په تجارتي قافله باندې دحملې کولونیت نه ووکړی بلکې له پیل څخه چې رسول الله ﷺ کوم سفرشروع کی هغه دقریشو دهغه فوځی لښکر دمقابلې اودفاع دپاره ووچې پر مدینه باندې دحملې کولودپاره له مکې راوتلي وو دعلامه شبلي داخبره اوخیال بې بنسټه اوبې اصله اوپوچه مفکوره دی چې په خپل باطل علم اودځان څخه جوړسوي اصولوباندې ولاړه ده شبلي ددې خیال په بیانولوسره داحادیثوټوله زخیره اودقرآن ارشادات اودسیرت روایات اوتاریخي پیښې ترخپل خیال اودروغو قربانوي خوافسوس چې دالله ﷻ دښمنانو چې دالله ﷻ نبي ﷺ اودهغه پلویانوته کوم

Maktaba Tul Ishaat.com

بدنی اړخانی تاوان رسولی دی اوهغوئ یې دخپلو کوروڅخه شړلی دی اودهغوئ په مالوباندی یې ناروا قبضه کړی وه اوپه راتلونکي کې هم ددوئ دغه نیت دی اودیوه ګړی دپاره داسلام اودمسلمانانو دختمولوله چلواودوکو فریبوڅخه لاس نه اخلی نوکه مسلمانان دوئ ته ځانی یامالی تاوان رسولودپاره څه کوښښ وکوی دوئ نوهغه خلاف دتهذیب اوخلاف دانسانیت بولی اودکوموروایاتوچی څه تاویل کیدای سی هلته تاویل کوی اوچیری چی تأویل نه سی کیدای دهغونوم هم نه اخلی ددې دپاره چی دخپلو دروغومخنیوی وکوی دادعلم دشان اوامانت څخه خلاف دی قراطیس تبدونها وتخفون کثیراد بدرله غزامخکې چی څومره کارونه سوی دی هغه ډیر دقریشوپه تجارتی قافلو باندی د حملی کولودپاره وو بیانودبدرپه غزاکې څه پیښه سوه ؟

اوپاته سوه داخبره چی مسلمانانوته پرکافرانودې کې حمله کول ناروادی ترڅو چی کفارحمله پیل نه کړی ترهغه وخته ددوئ دفاع کیږی نوددې ځواب دکتاب په سرکې دجهادپه بحث کې تیرسوی دی دمکی کافرانوچی مسلمانانوته دیارلس ۱۳ کاله ځانی اومالی هرقسم تاوانونه رسولی دی اوهررنګه ظلمونه یې پرهغوئ باندی کړی دی او د راتلونکی دپاره یې نوراخطارونه هم ورکول اودمسلمانانو په ضررر سولو کې شپه اوورځ یوه کړی وه دوئ ټولی لاری چاری پرکاراچولی نوآیادمسلمانانولپاره دانه دی رواچی پردوئ اوددوئ پرقافلوحمله وکوی (دشبلی خبره دعقل اونقل دواړه خلاف ده )

**خلاصه** :داچی ددې ټولوروایاتو څخه دروښانه ورځی په څیر داخبره ښکاره سوه چی رسول الله ﷺ اوصحابه کرام ﷺ دمدینی څخه دتجارتی قافلی په نیت ووتل اودمکی قریش اوابوجهل دهغه تجارتی قافلی دساتلودپاره راوتلی وو دمسلمانانو اوکافرانو ټولوهدف همدغه تجارتی قافله وه اودواړه ډلی په همدې هدف راوتلی وی علامه یې منی اوکه یې نه منی دغه رنګه دبدرترغزامخکې چی کومې غزاګانی اوسریه سوی دی هغه ډیری تعرضی وی دفاعی نه وی یعنی د رسول الله ﷺ له لوری دابریدونه سوی دی.

**دعصماء یهودیه وژل کیدل دهجرت دویم کال دروژی مبارکی ٢٦ !**

عصماء یوه یهودی ښځه وه چی درسول الله ﷺ په شان کې به یې ناوړه شعرونه لوستل او نبی کریم ﷺ ته یې رنګارنګ تکلیفونه رسول خلک به یې درسول الله ﷺ اواسلام څخه اړول رسول الله ﷺ په بدرکې ووچی دې بیا هغه رنګه شعرونه وویل عمیربن عدی ﷺ چی کله واوریدل وینه یې په جوش کې راغله اودایې پرځان نذر کیښود چی دالله ﷻ په فضل سره که رسول الله ﷺ له بدرڅخه روغ رمټ راستون سو نوزه به عصماء یهودیه وژنم ،

Maktaba Tul Ishaat.com

رسول الله ﷺ چې کله له بدرڅخه بريالی اوروغ رمټ راستون سو نوعمير﷛ هم دخپل نذردپوره کولولپاره دشپې ولاړی اوتوره يې راواخيسته روان سو اودهغې ښځې کورته ننوتی عمير﷛ په سترګوړوندوو نوځکه يې عصماء نه ليده په لاس وهلويې هغه پيداکړه ددې پر شاوخواخپل بچيان پراته وودوئ يې ښه ليری کړه اوتوره يې په سينه باندی ورکيښوده اوداسی په زورسره يې وټومبله چې ترملاپوری خواته ووتله ده مبارک خونذرپوره کی اوبيرته راستون سو دسهارلمونځ يې له رسول الله ﷺ سره آداکی او ټوله پيښه يې ورته بيان کړه اوورته وې ويل چې يارسول الله ﷺ پرما خوبه په دې اړه څه ګناه ياملامتی نه وی ؟ رسول الله ﷺ وفرمايل نه :(لاينتطح فيها عنزان) په دې اړه ده دوو بزو دښکر جنګولوپه اندازه هم څه خبره نسته يعنی داسی کارنه دی چې په هغه کې څوک هيڅ اختلاف اوجګړه وکوی انسان خولاپرېږده دپسه اوبزی هم په دې اړه خپل ښکر نه سره جنګوی .

دحق پيغمبر ﷺ په شان کې دبې ادبه وژل ګناه نه بلکې ترلوی ثواب هم لوی ثواب اوښه عبادت دی اوپه دې خبره کې هيڅوک هم اختلاف نه سی کولای حيوان هم داحق ګڼی چې دامجرم بايدووژل سی. په مصنف حمادبن سلمة کې يادسوی دی چې دې ښځې به دخپلی ناجوړی په ورځوکې په وينه لندی جامی مسجدته راوړی اوهلته به يې غورزولی لنډه داچې رسول الله دعمير﷛ په دې غزاډير خوشاله سو اوصحابه ﷡ ته يې وفرمايل :

(اذا احببتم ان تنظروا الى رجل نصرالله ورسوله بالغيب فانظروا الى عميربن عدی) که تاسوغواړی چې داسی سړی ووينی چې دالله ﷻ اودهغه درسول ﷺ پټه مرسته يې کړی وی نوعمير﷛ بن عدی ته دی وګوری .

عمرفاروق ﷛ وفرمايل دې ړانده ته خووګوری چې څنګه په پټه دالله ﷻ دبندګی لپاره روان سو رسول الله ﷺ وفرمايل دته ړوندمه وايا ست ځکه دئ خوليدونکی دی يعنی ظاهراً که څه هم ړوند دی مګر په زړه ليدونکی اوبينادی درمضان المبارک پنځه ورځی پاته وی چې دابنځه ووژل سوه دتفصيل دپاره زرقانی جلد۱، صفحه ۴۵۳ اوالصارم المسلول علی شاتم الرسول للحافظ ابن تيميه از صفحه ۹۴ تاصفحه ۱۰۳ ته رجوع وکوی اوطبقات ابن سعد جلد ۲، صفحه ۱۸ اوعيون الاثر جلد ۲، صفحه ۲۹۳، وګوری

له جابر﷛ څخه روايت دی چې يوځل عمير﷛ مريض سو نورسول الله ﷺ وفرمايل :

(انطلقوا بنا الى البصير الذی فی بنی واقف نعوده)

موږ دهغه ليدونکی وخواته ځو چې په بنی واقف کې اوسيږی دهغه پوښتنه کوو،

حافظ عراقی فرمايي : فبعثه عميرا الخطميا ......... بقتل عصما هجّت النبيآ ﷺ

## دقرقرة الکُدر غزا

دبدردغزاله راستنیدو وروسته دکوچنی اخترپه میاشت کې رسول الله ﷺ ته دسلیم اوغطفان دراټولیدو خبرورسیدی رسول الله ﷺ پردوئ دبریدلپاره له دوه سوه تنو سره یو ځای له مدینی روان سو کله چی اسلام فوځ گُدر چینی ته ورسیدی رسول الله ﷺ خبرسو چی داسلام دښمنان مخکې لاتښتیدلی دی دوئ مخکې لادمسلمانانوپه راتګ خبر سو ی وو نبی کریم ﷺ هلته درې ورځی پاته سو اوبرته له جنګ بیرته مدینی ته راستون سو .
له یوشمیررواياتو معلومیږی چی له دې ځایه رسول الله ﷺ یوه سریه دهغوئ دلاندی کولودپاره ولیږله چی هغوئ په غنیمت کې پنځه سوه ۵۰۰ اوښان ونیول اوبیرته راغلو اودکوچنی اختر پاته ورځی اوذی القعدی میاشت رسول الله ﷺ په مدینه منوره کې تیری کړی اوپه همدې وخت کې یې دبدرله بندیانو څخه فدیه واخیسته اوچاچی فدیه ورکړه هغه یې ازادکړه .

## دابو عفک یهودی وژل کیدل

دکوچنی اخترپه میاشت کې رسول الله ﷺ سالم بن عمیر رضی الله عنه (۱)دابوعفک یهودی دوژلو دپاره ولیږی ابوعفک مذهباً سپین ږیری یهودی وو دیوسل شلو کالو ۱۲۰ وواو درسول الله ﷺ په مبارک شان کې ناوړه شعرونه ویل اوخلک یې درسول الله ﷺ په مقابل کې راپورته کول کله چی دده ضررترخپل حدواوښتی نونبی کریم ﷺ وفرمایل (من لی بهذالخبيث) څوک دی چی زمادپاره یعنی یواځی دعزت اواحترام دپاره ددې خبیث ژوند پای ته ورسوی . سالم بن عمیر رضی الله عنه وویل یارسول الله ﷺ مامخکې لاداژمنه کړی وه چی ابوعفک به زه وژنم یابه په خپله مرکیږم ددې خبری په کولوسره سالم رضی الله عنه توره راواخیسته روان سو ډیره ګرمی وه کله چی دابوعفک ځای ته ورسیدی ابوعفک دمرګ په خوب ویده وو ده هم سمدستی دتوری وارپروکړاوتوره یې پرسینه ورکیښوده اودومره زور یې پروکړ چی توره لاندی تربستره پوری ورسیدله دالله ﷻ دښمن ابوعفک یوه لویه چیغه وکړه خلکورامنډی کړی مګر دهغه کارسوی وو (۲) حافظ عراقی رحمه الله فرمایي : فبعثه سالما الی عفک .... قتله آذی النبی ﷺ وافک) ای کذب وافتری علی النبی ﷺ

---

(۱)سالم بن عمیر رضی الله عنه دبدرله غازیانو څخه هم دی اودعقبه په بیعت کې یې هم برخه لرله دالله ﷻ له ویری به یې دیر ژړل دژړاوفریادپه وخت کې پرده یوخاص کیفیت راتلی ، اصابه ترجمه سالم بن عمیر رضی الله عنه دمعاویه رضی الله عنه دخلافت په وخت کې وفات سوی دی (چون خداخواهد که یاری کند .... میل ما راجانب زاری کند )
(۲) الطبقات الکبری لابن سعدجلد۲ /ص/ ۱۹ ، الصارم المسلول لابن تیمیة رحمه الله صفحه ۱۰۳ ، عیون الاثرصفحه ۳۱۳، ۳۱۴ ، زرقانی جلد۱ /ص/۴۵۵)

Maktaba Tul Ishaat.com

## دبنی قنقاع غزا دهجرت دویم کال دکوچنی اختر دمیاشتی ۱۵ دخالی ورځ

بنی قنقاع دعبدالله بن سلام ﷺ دوروری خلک وو ډیر دلاوره اوغښتلی وودوئ ټول زرګران وه دکوچنی اختر په پنځلسم یاشپاړسم دشنبی په ورځ رسول الله ﷺ ددوئ بازارته ورغلی اوټول یې راوغوښتل نصیحت یې ورته وکی داسی یې ورته وفرمایل :

(یامعشر یهود احذروا من الله مثل مانزل بقریش من النقمة واسلموا فانکم قدعرفتم انی نبی مرسل تجدون ذلک فی کتابکم وعهدالله الیکم)

اې یهودیانو له الله ﷻ څخه ووېرېږئ څنګه چې پرقریشو باندی په بدر کې عذاب نازل سو هسی نه چې پرتاسو هم هغه رنګه عذاب نازل سی اسلام راوړی ځکه تاسو په دې ښه خبریاست چې زه رښتینی نبی ﷺ اوداالله ﷻ رسول ﷺ یم تاسو دا په خپل کتاب کې لیدلی دی اوالله ﷻ له تاسو څخه دا وعده اوژمنه اخیستی ده .

یهودو دنبی کریم ددې خبری په اوریدو سره وایشیدل اوداسی ځواب یې ورکړچی ته هیڅ وخت په دې مه خطاوزه چی یوناخبره اوناپوه قوم یعنی قریشوته دې ماته ورکړه قسم په الله ﷻ که ستازموږ سره مقابله سوه نوښه به درته معلوم سی چې موږ څنګه خلک یو ،، په دې اړه داآیت نازل سو : قَدْ كَانَ لَكُمْ آيَةٌ فِي فِئَتَيْنِ الْتَقَتَا فِئَةٌ تُقَاتِلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَأُخْرَىٰ كَافِرَةٌ يَرَوْنَهُم مِّثْلَيْهِمْ رَأْيَ الْعَيْنِ وَاللَّهُ يُؤَيِّدُ بِنَصْرِهِ مَن يَشَاءُ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَعِبْرَةً لِّأُولِي الْأَبْصَارِ (۱۳) سورة آل عمران

په تحقیق سره ستاسو دپاره نښه ده په هغو دوو ډلوکې چې دیوبل سره وجنګیدل یوه ډله خودالله ﷻ په لاره کې جنګ کونکې وه اوبله ډله دکافرانو وه چې مسلمانانو خپله دوچنده ولیدله په خپلو سترګوسره اوداالله ﷻ چې چاته خوښه سی په خپل مرسته سره قوت ورکوی رښتیاهم په دې کې دهوښیارانو دپاره عبرت سته .

رسول الله ﷺ چې کله مدینی منوری ته هجرت وکی په هغه وخت کې یې له بنی قنقاع اوبنی قریضه اوبنی نضیر سره یې داپریکړه وکوله چې نه به موږ له تاسو سره جنګ کوو اونه به ستاسو زموږ له دښمنانو سره مرسته کوی مګر ترټولو مخکې بنی قنقاع خپله ژمنه ماته کړه اوپه ډیره سپین سترګی یې رسول الله ﷺ ته ځواب ورکی اوجګړی ته تیارسو ،

دوئ دمدینی په شاوخواکې اوسیدل رسول الله ﷺ په مدینه کې دځان پرځای ابولبابه بن عبدالمنذر انصاری ﷺ خلیفه وټاکی اوبنی قنقاع ته په خپله روان سو بنی قنقاع سمدستی کلاته ننوتل اودروازی یې بندی کړی، رسو ل الله ﷺ دکوچنی اخترله پنځلسمی ورځی بیا دذی القعدی ترلومړی ورځی پوری هغوئ ایساری کړی وو په پای کې دوئ اړسو چې له کلاروا ووزی دکلابندی په شپاړسم ورځ راکښته سو رسول الله ﷺ دهغوئ دکاریزو دبند ولو حکم وکړ ، دمنافقین مشر عبدالله بن ابی بن سلول ددوئ په اړه

ډيرى زارى وكړى ځكه له مرګ خلاص سو مګر له مال او ټوكو سره يې د جلاوطنى حكم وسو نبى كريم ﷺ د غنيمت مالونه راواخيستل او مدينى ته راستون سو يو خمس يې په خپله واخيستى او څلور خمسه يې پر مجاهدينو وويشل تر بدر وروسته دا لومړی خمس وو چې رسول الله ﷺ په خپله واخيستى .

عباده بن صامت ؓ فرمايي : چې له بنى قنقاع سره ما د دوستى اړيكى درلودى كله چې ما د دوئ شرارت او دژمنى ماتيدل وليدل نو ما هم له دوئ سره اړيكى وشلولى او له دوئ مى د بيزارى اعلان داسى وكړ :

(يارسول الله ﷺ اتبرأ الى الله والى رسوله واتولى الله ورسوله والمؤمنين وابرامن حلف الكفار وولايتهم)

يارسول الله ﷺ زه ستاله دښمنانو څخه بيزاره يم او الله ﷻ او دهغه رسول ﷺ ته راغلم او الله ﷻ او دهغه رسول ﷺ او مؤمنان خپل دوستان او حليفان ګڼم او د كافرانو له دوستي او ژمنى څخه بيل يم .

ف :له دې حديث څخه ښكاره ، څرګنده سوه چې لكه څنګه چې دايمان لپاره دالله ﷻ او دهغه د رسول ﷺ او د مؤمنانو سره مينه ضرورى ده دغه رنګه دالله ﷻ او دهغه د رسول ﷺ له دښمنانو سره دښمنى نفرت او بيزارى او برائت هم ضرورى دى (١) (تولابى تبرا نيست ممكن ) په دې ځاى كې صادق دى كه موتفصيل په كاروى نو دعارف ربانى شيخ مجدد الف ثانى قدس الله سره مكتوبات وګورى چې دايمان دپاره يو اځي تصديق بس نه دى تر څو چې دالله ﷻ له دښمنانو څخه بيل او بيزاره نه سى او همدغه د امام محمد رحمه الله څخه نقل سوى دى چې له كفرا و كافرانو څخه بيزارى دايمان لازمى شرط دى لكه چې دعلم كلام په كتابو كې به تاسو لوستلى وى .

## ( (دسويق غزا دهجرت دويم كال دذى الحجه پنځمه ٥ ) )

له بدر څخه چې كله مشركينو ماته خوړلى لښكر نا اميدا و ډير تاوانى مكى ته ورسيدى نو ابوسفيان بن حرب قسم وكوى چې تر څو پورى په مدينه باندى حمله ونه كړم تر هغه وخت له جنابت غسل نه كوم دخپل قسم پوره كولو دپاره دذى الحجه په لومړی شپو ورځو كې دوه سوه ٢٠٠ سپاره له ځان سره ملګرى كړه او مدينى ته روان سو عُرَيض ته چې ورسيدل كوم چې دمدينى په درې ميله فاصله كى دى د خورماو يو باغ ته ننوتل او هلته دوه بزګران د كروندى په كاربوخت وو يو انصارى او بل يې مزدور وو دوئ دووسو ٢٠٠ كسانو دغه دوه ٢ تنه ووژل او څه درختى يې وسوځلى دوئ وويل چې زموږ قسم پوره سو نور نو ټو پر موټانو مخ پر مكه وتښتيدل .

(١) البدايه والنهايه جلد ۴ /ص/٣)

Maktaba Tul Ishaat.com

رسول الله ﷺ چې کله خبرسو سمدستي يې دوه سوه مهاجرين اوانصار ﷺ له ځان سره ملګري کړه اوداابوسفيان په لټون پسې ووتل دوئ تر ډيره ځايه ولاړل مګرڅه په لاس ورنه غلو ځکه دوئ مخکې لاتښتيدلي ودا پيښه دذي الحجه په پنځمه ديک شنبې په ورځ وسوه دتللوپه وخت کې دبار دسپکولوپه خاطر يې کومې دستوانوکونې چې له ځان راوړې وي هغه يې پرلارې دانه دانه غورزولي وې هغه ټولې دمسلمانانولاس ته ورغلې په دې وجه ودې غزاته غزوة السويق وايي يعنې دستوانو غزا (۱)

## دلوى اختر لمونځ

دذي الحجة پرنهمه ۹ رسول الله ﷺ له غزوة السويق څخه بيرته راستون سو او په ۱۰ دذي الحجة الحرام يې دوه ركعته دلوى اخترلمونځ وكوى اودوه پسونه يې دقرباني لپاره حلال كړه اومسلمانانوته يې دقرباني كولوحكم وكوى دمسلمانانودالومړنى لوى اخترو (۲)

### دسيدة النساء فاطمة الزهراء (۳) رضى الله تعالى عنها نكاح دهجرت دويم كال

په همدې كال رسول الله ﷺ دخپلې وړوكې لور فاطمة الزهراء ؓ واده له علي كرم الله وجهه سره وكړ لومړى ابوبكر صديق ؓ اوبياعمرفاروق ؓ ددې دنيک بختى دحاصلولوكوشش وكى مګر رسول الله ﷺ هيڅ ونه ويل په يوروايت كى راغلي دى چې رسول الله ﷺ وويل چې زه دالله ﷻ دحكم منتظريم وروسته ابوبكرصديق ؓ اوعمرفاروق ؓ علي ؓ ته مشوره وركړه چې ته دنبي كريم ﷺ دلوردپاره دنكاح پيغام وليږه له دې مشورې وروسته علي ؓ درسول الله ﷺ په خدمت كې حاضر سو اودنكاح غوښتنه يې وكړه نبي كريم ﷺ دوحې دنازليدوموافق دعلي ؓ پيغام ومنى (۴)

علي ؓ فرمايي چې ماكله ددې پيغام دوركولواراده وكړه نوپه زړه كې مى داراتيرسو چې له تاسره خوهيڅ هم نسته اوسره له دى دواده دپاره خوڅه ناڅه خامخاپه كاركيږي مګر درسول الله ﷺ احسان اوښه اخلاقو اودهغه ډيره نرمي اومهرباني ماته همت راكى اودهغه مبارك ﷺ په درباكې مى داغوښتنه وكړه رسول الله ﷺ وفرمايل : ستاسره دمهردپاره څه شئ سته ماوويل نه نبي كريم ﷺ وفرمايل ښه هغه زغره چې تاته دبدرپه جنګ كې رسيدلى وه هغه چيرى ده ماوويل هغه له ماسره ده رسول الله ﷺ وفرمايل هغه زغره فاطمى ته په ولوركې وركړه (رواه احمد وابن سعدوابن اسحاق، اصابه ترجمه فاطمة الزهراء ؓ)

---

(۱) زرقاني جلد ۱ /ص/ ۴۵۸)

(۲) زرقاني جلد ۱ /ص/ ۴۶۰)

(۳) دفاطمة الزهراء ؓ نكاح دهجرت په دويم كال وسوه په دې كې اختلاف نسته مګرپه مياشت كې اختلاف دى چې كومه مياشت وه ذى الحجه وه يامحرم كه صفر والله اعلم زرقاني )

(۴) په معجم طبراني كې راغلى دى چې رسول الله ﷺ وفرمايل الله ﷻ ماته حكم كړى دى چې دفاطمى ؓ نكاح له علي ؓ سره وكړم ددې حديث ټول راويان ثقه دى (زرقاني جلد ۲ /ص/ ۵)

Maktaba Tul Ishaat.com

علي ﷜ هغه زغره دعثمان په لاس په ۴۸۰ درهم خرڅه کړه او هغه ټول دراهم يې ونبي کریم ﷺ ته راوړل رسول الله ﷺ وفرمايل په دې دواده لپاره خوشبويه جامې برابرې کړه (۱) رسول الله ﷺ خپلې مبارکې لورفاطمة ﷵ ته په واده کې دغه شيان ورړه: يوه بستره،، اویوه دڅرمنی نالۍ چې دپنبه پرځای ددرختې له پوستوکو ډکه سوې وه اودوې میچنی اویوژرۍ اودوه دخاورو منګې (رواه احمد) کذافي الترغيب والترهيب للمنذرى (۲) باب الترغيب في الاذكار بعد المكتوباب وكذافي الاصابه ترجمه فاطمة الزهراء ﷵ)
کله چې دواده وخت راورسیدی نورسول الله ﷺ علي ﷜ ته وفرمايل چې دځان لپاره يوسرای پیداکه علي ﷜ په کرایه باندې یوسرای ونیوی اوپه هغه کې يې واده وکوی فاطمه ﷵ مشوره ورکړه چې دحارثه بن النعمان ځای وغواړه علي ﷜ وفرمايل چې زه شرمیږم چې له حارثه بن النعمان ﷜ څخه خو هغه له بلې لارې خبرسو حارثه درسول الله ﷺ په خدمت کې حاضرسو اوغوښتنه يې وکړه چې یارسول الله ﷺ قسم په الله ﷻ ته چې څه واخلې دابه زمالپاره ډېرغوره وي ترهغه چې پاته سي رسول الله ﷺ وفرمايل (صدقت بارك الله فيك (۳) تاربنتیا وویل الله ﷻ دې پرتاخپل برکتونه نازل کې حارثه ﷜ بل ځای ته نقل سو اوعلي ﷜ اوفاطمة الزهراء ﷵ دحارثه ﷜ وځای ته راغلو (اخرجه ابن سعد اصابه ترجمه فاطمة الزهراء ﷵ)

## دغطفان غزا دهجرت دريم کال ودې ته دانمار اوذي امر غزاهم وايي

دسويق له غزا وروسته دذي الحجه پاته ورځې رسول الله ﷺ په مدينه منوره کې پاته سو په دې وخت کې رسول الله ﷺ ته داخبرورسیدی چې بني ثعلبه اوبني محارب چې دوئ دواړه دغطفان قبيلي ښاخونه دي په نجد کې سره يوځای سوي دي اوددوئ نيت لرې چې دمديني پراطرافو باندې حمله وکوي اودعثور غطفاني ددوئ مشردی دهجرت دريم کال دمحرم په مياشت کې رسول الله ﷺ په غطفان باندې دحملې کولوپه نيت دنجد ولورې ته روان سو اوپه مدينه کې يې عثمان بن عفان ﷜ خليفه وټاکی اوڅلورسوه پنځوس ۴۵۰ صحابه کرام ﷺ له رسول الله ﷺ ملګرې وو غطفان درسول الله ﷺ په راتګ خبرسو نوسمد ستي غروته وختل يواځي يوسړی دبني ثعلبه قبيلي څخه بندي سو صحابه ﷺ هغه سړی درسول الله ﷺ په خدمت کې حاضرکې رسول الله ﷺ هغه ته داسلام بلنه ورکه هغه هم سمدستي اسلام ومنی رسول الله ﷺ دصفرې ټوله مياشت يې هلته تيره کړه مګر هيڅوک دمقابلي لپاره نه راغلو پرته له جنګ دلومړي خورپه مياشت کې مدينې ته بيرته راستانه سول (۴)

---

(۱) زرقاني جلد ۲/ص/۳) ——— (۲) زرقاني جلد ۲/ص/۲۶۰) ——— (۳) يعني الله ﷻ دې ستاځان دغيبي بركاتو او اسماني خيراتو خزانه اوزيرمه وګرزوي دامعنی دفي ظرفيه څخه معلوميږي، فافهم واستقم)
——— (۴) البدايه والنهايه جلد ۴/ص/۲)

Maktaba Tul Ishaat.com

په دې غزاکې یوه عجیبه پیښه منځ ته راغله هغه دا ی کله چې دوئ پرلاری وو باران پیل سو د صحابه کرامؓ جامی لمدی سوی رسول الله ﷺ خپلی جامی د وچلو د پاره پر یوه درخته واچولی او تر هغه ونه لاندی ویده سو کوچیانو رسول الله ﷺ ته دغره له سره کتل دوئ وخپل مشر دعثور ته چې په دوئ کې ډیر دلاوره سړی وو وویل چې محمد ﷺ ترهغه ونه لاندی بیده دی ته ورسه هغه قتل کړه دعثور ډیره تیره توره راواخیسته له پوښه یې وکښه پټ پټ راغلی درسو الله ﷺ وسرته ودریدی او وویل ای محمد ﷺ دا راته ووایه چې نن به تا له ماڅخه څوک خلاصوی ؟ رسول الله ﷺ وفرمایل الله تعالی به مې در څخه خلاصوی نبی کریم ﷺ لا دا خبره نه وه پوره کړی جبرئیل آمین علیه السلام دعثور په سینه کې داسی سوک ووهی چې د دعثور له لاسه توره لاندی ولویده رسول الله ﷺ هغه ورپورته کړه او دعثور ته یې وویل چې ښه اوس نو ته ووایه چې تا به له ماڅخه څوک خلاصوی دعثور وویل هیڅوک هم نه ، سمدستی یې اسلام ومنی او دا اقراریې وکړ (اَشْهَدُ اَنْ لاَّ اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا رَّسُوْلُ اللّٰه) او دا ژمنه یې وکړه چې له نن وروسته به ستا د مقابلی د پاره فوځ نه راټولوم رسول الله ﷺ دعثور ته دهغه توره بیرته ورکړه دعثور لږ وړاندی ولاړی بیرته راوګرزیدی او داسی یې وویل قسم په الله جل جلاله ته ترماددې توری ډیر حق داره یې دعثور ولاړی خپل قوم ورته وویل ته چې په کوم کارپسی تللی وی هغه څنګه سو له دې پوښتنی وروسته دعثور ټوله پیښه ورته بیان که اووې ویل داسی له نامعلومی خواڅخه زه په سینه کې په سوک ووهل سوم چې ددې سوک له امله دشا پرتخته ولویدم په دې سره زه پوه سوم او یقین مې راغلی چې داسوک وهونکی خامخا فرشته دی نوځکه ما اسلام قبول کی او درسول الله ﷺ د رسالت شاهدی مې ورکړه او خپل قوم ته یې هم د اسلام بلنه ورکړه په دې اړه دا آیت نازل سو :يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ هَمَّ قَوْمٌ أَنْ يَبْسُطُوا إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ فَكَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ (١١ سورة المائده) ای مؤمنانو دالله جل جلاله هغه نعمت یادکی چې کله یو قوم دا اراده وکړه چې تاسو ته لاسونه اوږده کی نو الله جل جلاله دهغوئ لاسوه بند کړل ،،

امام بیهقی فرمایې چې داسی بله پیښه هم وسوه دذات الرقاع په غزاکې رانقل سوی ده ، واقدی دا پیښه دغطفان په غزاکې بیان کړی ده که دا صحی وی نو دغه دواړه مختلفی پیښي دی یوه دغطفان په غزاکې او بله دذات الرقاع په غزاکې سوی لکه چې په راتلونکی به دا بیان راسی (١) علامه زرقانی فرمایې چې دمحقیقنو دا رایه ده چې دغه دوې پیښي سره بیلی او جلا دی (٢)

(١) الخصائص الکبری جلد ١ /ص/ ٢١٠ ، البدایه والنهایة جلد ۴ /ص/ ٢)
(٢) زرقانی جلد ٢ /ص/ ١۶)

Maktaba Tul Ishaat.com

## دبحران غزا دهجرت دریم کال ددویمي خورمیاشت

دغطفان دغزاله راستیند وروروسته دربیع الاول میاشت رسول الله ﷺ په مدینه کې تیره کړه دربیع الثانی په میاشت کې رسول الله ﷺ ته داخبرورسیدی چې دبحران په نامه ځای کې چې دحجاز مرکز دی بنی سلیم (۱) داسلام دمقابلې لپاره راټول سوی دی ، رسول الله ﷺ ددې خبرله اوریدو سره سمدستي ددرې سوه ۳۰۰ صحابه سره یوځای بحران ته روان سو اوپه مدینه کې یې عبدالله بن ام مکتوم رضی الله عنه خلیفه وټاکی ، هغه خلک چې درسول الله ﷺ په راتګ خبرسو ټول سره خواره واره سو اوله جنګ پرته رسول الله ﷺ مدینې ته راستون سو دسیرت دعلماء په دې کښې اختلاف دی چې په بحران کې رسول الله ﷺ څومره موده پاته سو یوشمیروایې لس ۱۰ ورځې پاته سو اونوربیاوایې چې ددریمی خورتر ۱۶ پاته سو (۲)

## دیهودی کعب بن اشرف وژل کیدل دهجرت دریم ۳ کال دلومړی خور ۱۴ شپه (۳)

مدینې منورې ته چې کله دبدردفتح خبر ورسیدی نویهودیان عموماً ټول اوکعب بن اشرف ته ډیره بده صدمه ورسیدله ده وویل چې که داخبررښتیاوی چې دمکې لوی لوی مشران اوشریف خلک ووژل سو نوبیادمکې نس دځمکې ترمخ ډیر ښه دی یعنی مرګ ترژوندبیاښه دی ددې لپاره چې په سترګوداذلت اوسپکاوی نه ووینو مګر کله چې ددې خبررښتینوالی ورته معلوم سونودبدردوژل سویو دتعزیت اوتسلی لپاره مکې ته روان سو اوکوم خلک چې په بدرکې وژل سوی وودهغوئ لپاره یې مرثیه ولیکله کله چې به ده هغه ویله ورسره ژړل به یې هم اونوربه یې هم ژړول اودرسول الله ﷺ په مقابله کې یې خلک دجنګ لپاره راپاڅول یوه ورځ یې قریش ټول حرم ته راوستل اودجنګ لپاره یې راپورته کړه قریشودبیت الله شریف پرده مچ کړه اودمسلمانانو سره دجنګ کولو قسم یې وخوړ، کعب یوڅو ورځي وروسته مدینې ته بیرته راغلی اودمسلمانانودښځوپه اړه یې عاشقانه شعرونه ویل شروع کړه (۴)

له کعب بن مالک رضی الله عنه څخه روایت دی چې کعب بن اشرف ډیر لوی شاعروو درسول الله ﷺ په مبارک شان کې به یې ناوړه اشعارویل اودمکې قریش به یې درسول الله ﷺ دمقابلې دپاره همیشه راپاڅول اومسلمانانوته یې رنګارنګ تکلیفونه رسول ، رسول الله ﷺ به مسلمانانوته دزغم صبر اوبرداشت حکم کوی مګر کله چې ده خپل شرارت نه پریښودی نورسول الله ﷺ دکعب دوژلوحکم وکړ (رواه ابوداؤد والترمذی فتح الباری باب قتل کعب بن الاشرف

(۱) دبحران وغزاته په دې وجه دبنی سلیم غزاهم وایې (زرقانی)
(۲) طبقات ابن سعد جلد ۲ /ص/ ۴۴)
(۳) زرقانی جلد ۲ /ص/ ۸ ، فتح الباری جلد ۷ /ص/ ۲۵۹)
(۴) زرقانی جلد ۲ /ص/ ۹ ، ابن هشام جلد ۲ /ص/ ۷۱)

Maktaba Tul Ishaat.com

په یوروایت کې راځي چې یوځل کعب بن اشرف رسول الله ﷺ د میلمستیا په بهانه راوغوښتی او غوښتنه یهودیې پردې ګمارلي وو چې کله رسول الله ﷺ راشي نو قتل یې کړي رسول الله ﷺ راغلی کښیناستی جبرئیل علیه السلام سمدستي راغلی رسول الله ﷺ یې د دوئ په نیت خبر کړی رسول الله ﷺ سمدستي له هغه ځایه د جبرئیل امین علیه السلام دوزرو په سایه کې دباندې ووتی او له رسیدو وروسته یې د کعب دوژلو حکم وکړ (۱)

په صحیح بخاری کې له جابر ؓ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وفرمایل په تاسو کې د کعب بن اشرف دوژلو دپاره څوک تیار دی کعب الله ﷻ او رسول الله ﷺ ته ډیر تکلیفونه رسولي دي(۲) د دې خبرې په اوریدو سره محمد بن مسلمة ؓ ولاړ سو او غوښتنه یې وکړه چې یارسول الله ﷺ آیا ته د هغه وژل کیدل غواړې ، رسول الله ﷺ وفرمایل ،هو، محمد بن مسلمة ؓ وویل یارسول الله ﷺ بیا نو ما ته د څه ویلو اجازه راکړه ( یعنی د اسې نامعلوم او تعریضي کلمات او ذومعنی الفاظ ) ویلای سم چې د هغه په اوریدو سره هغه په ښکاره خوشاله سي رسول الله ﷺ وفرمایل هوا جازه دی .. (۳) محمد بن مسلمة ؓ روان سو ورغلی له کعب بن خبیث سره یې ولیدل په خبرو خبرو کې ده ورته وویل چې داسړی ( یعنی رسول الله ﷺ ) خو د اسې کوی او د اسې کوی موږ تول فقیران او غریبان یو هیڅ هم نه لرو او موږ له ډیري مجبوری څخه د ده خبره منلي ده او س موله ډیري مجبوری تا ته راغلو چې ته څه غله غنم په قرض راکړې ؟ کعب ورته وویل ښه ده مګر تاسو به له ما سره په ګرو کې یو شئ ایږدی دوئ ورته وویل ته څه غواړې کعب وویل ښځي په ګرو کې راته پریږدی دوئ ورته وویل څنګه خپلي ښځي په ګرو (۴) پریږدو دا خو د غیرت خلاف خبره ده بل داچې ته ډیر ښائسته ځوان یې (۵) کعب وویل تاسو خپل زامن له ما سره په ګرو کې کیږدی دوئ ورته وویل چې دا خو به زموږ د زامنو دپاره د ټول عمر شرم او پیغور وی زموږ زامنو ته به ترهره وخت خلک پیغورورکوی چې تاسو هغه خلک یاست

---

(۱) فتح الباری جلد ۷ /ص /۲۵۹)

(۲) په بل روایت کې راغلی دی چې ربښتیا هم دې سړی موږ ته په خپلو شعرو تکلیف رسولی دی او د مکې مشرکینو ته یې زموږ په مقابله کې قوت رسولی دی (رواه الحاکم فی الاکلیل فتح الباری جلد ۷ /ص /۲۵۹ ، زرقانی جلد ۲ /ص /۱۰ )

(۳) دابن عبدالبر په روایت کې راغلی دی چې محمد بن مسلمة ؓ د رسول الله ﷺ له وعدې څو ورځې وروسته فکرمند وو چې څنګه وکوی خو آخر یې د کعب بن اشرف له رضاعی ورور ابونائله سلکان بن سلامة بن وقش ؓ او عباد بن بشر ؓ او حارث بن اوس ؓ او ابوعبس بن جبر ؓ سره ولیدل او مشوره یې وکړه ټولو په اتفاق سره داوویل ( کلنا نقتله ) موږ ټول به یې وژنو نو څکه دوئ ټول پریوه ځای د رسول الله ﷺ په خدمت کې حاضر سو او غوښتنه یې وکړه چې یارسول الله ﷺ هلته چې موږ ځو نو څه ناځه خبری به کیږی د هغو اجازه راکړه نبی کریم ﷺ وفرمایل څه چې تاسو مناسب ګنی هغه وایاست زما له خوا تاسو ته اجازه دی ) ارشاد الساری )

(۴) د ښځو له غوښتنې څخه د کعب باطني خباثت معلومیږی )

(۵) د ځوان ټکی د ابن اسحاق له روایت راخیستل سوی دی )

Maktaba Tul Ishaat.com

چې ددوه ۲ سیره یادرې سیره غنموپه بدل کې ګروسوی واست زموږ خو دا خوښه ده چې موږ خپله سلاح له تاسره په ګرو کیږدو دعکرمه رضی الله عنه په یومرسل روایت کې راغلی دی چې دوئ ورته وویل چې ته په دې خبرېږې چې موږ د سلاح څومره اړیو مګر له دې سره سره داکولای سو چې سلاح له تاسره کیږدو مګر دانسی کیدای چې ښځي اوزامن په ګرو درته پرېږدو کعب هم ورسره ومنله اوداژمنه یې وکړه چې دشپې راسی غنم یوسی اوپه ضمانت کې سلاح راوړی، دوئ هم دژمنی برابردشپې ورغلو وکعب ته یې ږغ وکړ کعب دخپلی کلاڅخه دراکښته کیدو اراده وکړه ښځي ورته وویل په دې نیمه شپه چیری ځي کعب وویل محمدبن مسلمة رضی الله عنه اوزمارضاعی ورورابونائله دی پردي څوک نه دی ته مه خفه کیږه ښځی ورته وویل ماته خودده له اوازه دوینوبوی راځي کعب وویل چې شریف انسان که دشپې په وخت کې دنیزی وهلودپاره وبلل سی هم باید ورسی په دې وخت کې محمدبن مسلمه رضی الله عنه خپل ملګری پوه کړل چې کله چې کعب بن اشرف راسی نوزه به دهغه ویښتان بوی کم کله چې تاسوزه ولیدم چې ماد هغه ویښتان ښه ټینګ ونیول نوسمدستی له هغه څخه سروالوزوی کله چې کعب راکښته سو نوله سره ترپښوپوری خوشبویه وو محمدبن مسلمه رضی الله عنه ورته وویل سبحان الله داسی خوشبویی خوماتراوسه نه دی لیدلی کعب وویل له ماسره دعربوترټولودیره ښائسته اوترټولودیره خوشبویه ښځه ده محمدبن مسلمه رضی الله عنه وویل آیاته ماته دخپل سردبوي کولواجازه راکوی کعب وویل ولی نه اجازه محمدبن مسلمه رضی الله عنه ورمخکې سو په خپله یې هم دکعب سربوی کی اوخپلوملګروته یې هم وویل چې تاسووګوری دکعب دسرڅومره ښه بوی ځي لږ وروسته محمدبن مسلمه رضی الله عنه ورته وویل آیاته دویم ځل دخپل سردبوي کولواجازه راکوی کعب وویل په ډیره مینه محمدبن مسلمه رضی الله عنه ولاړسو اودکعب دسرپه بوئ کولومشغول سو کله چې یې دسر ویښتان ښه ټینګ ونیول نوملګروته یې اشاره وکړه دوئ ټولوسمدستی دهغه سرغوڅ کړ اوپه همدې وخت کې دکعب بن اشرف ژوندپای ته ورسیدی (۱)

دوئ ټول دشپې په آخرکې درسول الله ﷺ په خدمت کې حاضرسو رسول الله ﷺ چې کله ولیدل وې فرمایل (اَفْلَحَتِ الوجوه) دې مخونوکامیابی پیداکړه دوئ په ځواب کې ورته وویل (ووجهک یارسول الله) اوترټولومبارک ستامخ دی اې دالله رسول ﷺ .وروسته دوئ دکعب بن اشرف سَر درسول الله ومخ ته وغورزوی رسول الله ﷺ الحمدلله وویل اودالله عزوجل شکرېې اداء کی (۲)

---

(۱) فتح الباری جلد ۷ /ص/ ۲۶۰)
(۲) فتح الباری جلد ۷ /ص/ ۲۶۲)

Maktaba Tul Ishaat.com

کله چې یهود خبر سو نو تول وبیریدل سهار د یهودو یوه ډله د نبی کریم ﷺ په خدمت کې حاضر سوه او وې ویل چې زموږ مشر کعب بن اشرف داسې وژل سوی دی ؟ رسول الله ﷺ وفرمایل : چې کعب خو مسلمانانو ته رنګارنګ تکلیفونه رسول او خلک یې زموږ سره دجګړې دپاره راپاڅول او داسې اوداسې کارونه یې کول یهود هک پک حیران پاته سو او هیڅ ځواب یې نه درلودی اونه یې انکار کولای سوای دکعب تر وژل کیدو وروسته رسول الله ﷺ له یهودو سره یو پریکړه لیک لاسلیک کړ په هغه کې داسې ولیکل چې په راتلونکې کې به له یهودو څخه هیڅوک داسې حرکت نه کوي (طبقات ابن سعد)

## دکعب بن اشرف دوژل کیدو لاملونه او سببونه !

دحدیثو له روایاتو څخه دکعب بن اشرف دوژلو چې کوم اسباب اولاملونه معلومیږي هغه په لاندې ډول دي :

(۱) دنبي کریم ﷺ په شان اقدس کې بده ژبه کارول او بدرد او بښکنځل او بې ادبه خبرې له ژبې څخه ایستل (۲) دویم درسول الله ﷺ په شان کې ناوړه شعرونه ویل (۳) په غزلو او عاشقانه شعرو کې د مسلمانانو ښځو دښائست او ځواني یادول (۴) خطا ایستل دوکه چل ول ژمنه ماتول (۵) خلک درسول الله ﷺ دمقابلې دپاره راپورته کول او هغوئ جګړې ته تیارول (۶) ددعوت په بهانه درسول الله ﷺ دشهادت دسیسه جوړول (۷) په دین اسلام باندې بدرد ویل داټول دکعب دوژلو لاملونه او اسباب وو،،

مګر تر ټولو قوي سبب درسول الله ﷺ په شان اقدس کې بدرد او بښکنځل او دهغه مبارک ﷺ په شان کې بد شعرونه ویل همدا تر ټولو لوی لامل دی ، شیخ الاسلام ابن تیمیه رحمة الله علیه په خپل کتاب الصارم المسلول علی شاتم الرسول کې له صفحه ۷۰ بیا تر ۹۱ پر دې باندې مفصلې خبرې کړې دي .

له زهري څخه روایت دی چې همدا آیت

وَلَتَسْمَعُنَّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِن قَبْلِكُمْ وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا أَذًى كَثِيرًا (۱۸٦) سورة آل عمران )

ژباړه : هرومرو به تاسو داهل کتاب او مشرکینو څخه ډیر بدرد او بدزباني واورئ .

زهري وایي چې دا آیت دکعب بن اشرف په اړه نازل سوی دی (عیون الاثر جلد ۱، صفحه ۳۰ )

عبادبن بشر رضی الله عنه په دې اړه داسې شعرونه ویلي دي :

صرخت به فلم يعرض لصوتي ............... واوفى طالعا من رأس جدر

فعدت له فقال من المنادي ...............فقلت اخوک عَبَّادُ بن بِشرِ

وهذا در عنا رهنا فخذها ...............لِشَهرٍ اِن وَفَى او نصف شهرِ

فَاَقْبَلَ نحونا يهوى سريعا ...............وَقَالَ لَنَا لَقَدْ جئتم لِاَمْرٍ

وَفِي أَيْمَانِنَا بِيضٌ حِدَادٌ ............... مجرَّبَةٌ بها الكُفْرَ نَفْرِي

Maktaba Tul Ishaat.com

فَعَالَجَهُ ابن مسلمة المردى ............................ بِهِ الكُفَّارُ كَاللَّيث الهزبر
وشدّ بسيفه صَلتًا عليه ............................ فقرّه ابو عبس بن جبر
وكان الله سادسنا فأبنا ............................ بِأَنعَمِ نعمة وأعز نصر
وجاء برأسه نفر كرم (١) ............................ هم ناهيك من صدق وبر

حافظ عراقي په الفية السيرة كي فرمايي

فبعثه محمد بن مسلمة :::::::::::::::::::::: فى رُفقةٍ لِقَتلِ كعب اللأمة
جاؤا برأسه فَأذن مرة :::::::::::::::::::::: قال لهم افلحت الوجوه

## دحويصه بن مسعود رضى الله تعالى عنه داسلام راوړولو قصه

دكعب بن اشرف تروژل كيدو وروسته رسول الله ﷺ صحابه كرام ﷺته داحكم وكى چى داسي خبيثان يهود كه موهرچيرى پيداكول هم هلته يې وژنى ددې خبرى په اوريد وسره دحويصة بن مسعود كشر ورور محيصة بن مسعود ﷺ دابن سبينه په نامه يويهودى قتل كى چى يوتجاروو اوپه خپله له محيصه ﷺ اوحويصه اومدينى له نورخلكوسره يې هم تجارتى اړيكى درلودى دمحيصه ﷺ ورور حويصه لاتردغه وخت نه وومسلمان سوى اومحيصه ﷺ خوترده مخكې اسلام راوړى وو حويصه په عمركې ترمحيصه ﷺ مشروو حويصه محيصه ﷺ ښه وډبوى ورته وې ويل چى اې دالله ﷻ دښمن تاسبينه ووژى قسم په الله ﷻ دهغه له مال څخه تاخپله ډيره ګټه اخيستى ده تادهغه هرڅه هيركړل اوودې وژى محيصه ﷺ وويل (والله لقد امرنى بقتله من لو امرنى بقتلك لضربت عنقك)

ژباړه : زمادى قسم په الله ﷻ وې ماته دهغه دوژلوداسى مبارك ذات امركړى دى چى كه هغه ستادوژلوامرراته وكوى نوقسم په الله ﷻ ستاسربه هم په توره والوزوم ..

حويصه وويل (آلله لوامرك محمد بقتلى لقتلتنى)

آياقسم په الله ﷻ كه محمد ﷺ تاته زمادوژلوامروكوى نوربښتيابه هم ته ماقتل كوى ..

محيصه ﷺ وويل (نعم والله لو امرنى بضرب عنقك لضربتها)

هوزمادى په الله ﷻ قسم وى كه ستادسردغوڅولوحكم راته وكوى نوخامخابه ستاسرغوڅوم .يعنى درسول الله ﷺ ترامركولو وروسته بياستادوروګلوى هيڅ خيال نه ساتم ، حويصه چى داخبره واوريده حيران پاته سو اوناڅاپه يې ترخوله داسى الفاظ ووتل : چى قسم په الله ﷻ همدادين حق دين دى چى په زړوكې دومره ټينګ اوپوخ وى اوپه رګوكې داسى جارى اوتلونكى وى لكه وينه په بدن كې سمدستى راغلى درسول الله ﷺ په خدمت كې حاضرسو اوپه پاك اوربښتينى زړه يې ايمان راوړى رضى الله تعالى عنه

(١) عيون الاثرصفحه ٣٠١، مستدرك جلد ٣ /ص / ٤٣٥ ترجمه محمدبن مسلمه انصارى ﷺ )

**دزيدبن حارثه رضى الله تعالى عنه سريه دهجرت دريم كال دځلورمى خور مياشت !**

Maktaba Tul Ishaat.com

دبدرله پیښې وروسته دمکې قریش له مسلمانانو څخه دومره وویریدل چې د مسلمانانو دبریدله ویرې یې دشام ژره لاره پرېښوده اودهغې پرځای یې دعراق پرنوې لاره تګ راتګ پیل کړاودلاربښودنې دپاره یې فرات بن حیان عجلي په مزدورۍ له ځان سره ملګرې کړیوه تجارتي قافله چې ډیره ارزښتناکه وه له مکې څخه شام ته دعراق په لاره روان سوه په دې قافله کې ابوسفیان بن حرب اوصفوان بن امیة اوحویطب بن عبدالعُزّیٰ اوعبدالله بن ابی ربیعة هم وو (دمکې په فتح کې داخلوسره په اسلام مشرف سو ؓ)

رسول الله ﷺ چې کله په قافله خبرسو نودسلو۱۰۰ صحابه کرام ؓ یوټولې یې دزیدبن حارثه ؓ په مشرۍ کې ولیږله : دوئ ورسیدل اوقافله یې لاندې کړه اوپرقافله یې بریدوکړدقافلې په نیولوکې خوکامیاب سو مګر دقوم مشران اوخانان اودقافلې نور خلک ټول وتښتیدل یوائې فرات بن حیان عجلي یې بندي کړاوله ځان سره یې مدینې ته راوستی اوپه مدینه کې په اسلام مشرف سو ،

دغنیمت مال خورا ډیر وو اندازه یې له دې کیږي چې دغنیمت پنځمه برخه چې بیله سوه هغه شل زره درهمه وه نوله دې معلومه سوه چې دغنیمت ټول شمیرسل زره درهم وو (۱)

**دیهودي ابی رافع وژل کیدل دهجرت دریم کال دخلورمي خورمیاشت !**

ابورافع یوډیر شتمن یهودي تجاروو ابورافع یې کنیه وو عبدالله بن ابی الحقیق دهغه اصلي نوم وو سلام بن ابی الحقیق یې هم ورته ویل خیبرته نژدې په یوه کلي کې اوسیدی درسول الله ﷺ ډیر سخت دښمن وو اورنګارنګ تکلیفونه به یې هغه مبارک ﷺ ته رسول دکعب بن اشرف مرستندوئ وونوموړي داحزاب په غزاکې دمکې قریش دمسلمانانو په مقابل کې راپاڅولي وو اوډیرزیاته مالي مرسته یې هم له دوئ سره کړې وه اوتل به یې درسول الله ﷺ اومسلمانانو په دښمنۍ کې پیسې خرڅولې (۲)

دکعب بن اشرف قاتل محمدبن مسلمه ؓ اودهغه ملګري ؓ ټول داوس قبیلې څخه وو په دې وجه خزرج قبیلې دافکروکړ چې اوس قبیله خودرسول الله ﷺ دیوځانې دښمن او درسالت ددربار دیو بې ادبه اوپوچ ګوئ کعب بن اشرف په وژلوسره نیک بخته اوعزتمنده سوه نوله دې کبله موږ ته هم په کار دي چې دنبوت ددربار بل بې ادبه او پوچ ګوئ ابورافع په وژلوسره موږهم ددواړو جهانو عزت اوشرافت لاس ته راوړو دوئ درسول الله ﷺ په خدمت کې حاضرسو اودابورافع دوژلو اجازه یې وغوښته رسول الله ﷺ اجازه ورکړه (۳)

(۱) طبقات ابن سعد جلد ۲ /ص/ ۲۵، زرقاني جلد ۲ /ص/ ۱۷)
(۲) البدایة والنهایة جلد ۴ /ص/ ۱۳۷)
(۳) فتح الباري جلد ۷ /ص/ ۲۶۲)

Maktaba Tul Ishaat.com

عبدالله بن عتیک ؓ او مسعود بن سنان ؓ او عبدالله بن أنیس ؓ ابو قتاده ؓ حارث بن ربعی ؓ او خزاعی بن اسود ؓ یې دهغه دوژلو دپاره ولیږل عبدالله بن عتیک ؓ یې پردوئ باندې امیرو ټاکی او په ټینګه یې داورته وفرمایل چې، هیڅ کوچنی او ښځه د ې باید ونه وژل سی (فتح الباری جلد ۷ /ص /۲۶۳)

دهجرت دریم کال دځلورمې خور ۱۵ وه تقریبا عبدالله بن عتیک ؓ له خپلو ملګرو سره دخیبر ولوری ته روان سو تاریخ طبری په ۳ جلد صفحه ۶ کې له براء بن عازب ؓ څخه روایت کړی دی چې دلمر دلویدلو وخت نژدی وو خلکو پسونه اوغوایې چرګان اونور حیوانات دپیولوله ځایه کورو ته راوستل په همدې وخت صحابه ؓ خیبر ته ورسیدل دابورافع کلاته چې کله نژدی ورغلو نو عبدالله بن عتیک ؓ خپلو ملګرو ته وویل تاسو کښینی زه قلعه ته دننوتلو څه چل جوړوم دوئ هم کښیناستل عبدالله ؓ چې کله ښه دروازې ته نژدې ورسیدی نو دبولو په بهانه دروازې ته نژدې کښیناستی جامې یې پرځان شاو خواراو ګرزولې لکه یو څوک چې قضاحاجت کوی چوکیدار دا فکرو کړ چې کیدای سی په کلاکې دچاملیمه وی چوکیدا په زوره وویل که دننه راځې نو ژر راځه زه دروازه بندوم عبدالله ؓ وایې زه هم سمدستی ورننوتم اویوې خواته مې ځان پټ کی او کښیناستم ، زه ښه ترډیره وخت ناست وم ابورافع په لوړه خونه کې باندار ګرم کړی ووده به دشپې نقلونه اوریدل کله چې دنقلو وخت پوره سو خلک خپلو خپلو کورو ته ولاړو او پیردار دروازه بنده کړه او ددروازی کلیانی یې په یوه میخ وځړولې ،

کله چې ښه چوپتیا خوره سوه او ټول خلک ویده سو زه راولاړسوم اوله میخ څخه مې کلیانی راواخیستی اودروازه مې خلاصه کړه وروسته بالاخانی ته وختلم او کله چې بالاخانی ته ختم نو هره دروازه چې به مې خلاصوله هغه به مې بیرته راپسی بندوله ددې دپاره چې که خلک راخبرسی نو مابه خپل کار کړی وی .کله چې زه بالاخانی ته ورسیدم نو په هغه خونه کې تیاره وه ابورافع په خپل کورنی اوعیال کې بیده وو ماته دده ځای نه معلومیدی مارغ پروکی چې اې ابورافع .ابورافع وویل څوک یې ماپه هغه لوری په ویره دتوری وار وکړ مګر خطاولاړی ، ابورافع یوه غټه چیغه وکړه زه هم نورغلی سوم یو ګړی وروسته مې آواز بدل کی دیود ردمن په څیرمې په ټیټ آواز وویل اې ابورافع داڅه رغ وو ابورافع وویل اوس پرمایو چادتوری وار وکوی ددې ځل اواز په اورید وسره مادتوری بل وار پروکوی چې په دې وار سره په ابورافع ښه واروسو دتوری تیره خوا مې دهغه په نس کې کینبوده اوداسی زور مې ورکی چې ملاته ورسیده زه ښه داډمن سوم چې ماد هغه کار سرته ورسوی زه بیرته راکښته سوم په کښته کېدو کې مې یوه یوه دروازه خلاصوله کله چې دپای ځنی ته راغلم نودافکرمی وو چې ځمکه رانژدی ده هغه یوه ځینه پاته وه

لاندې را ولویدم او د پونډې هډوکی می مات سو د سپوږمۍ شپه وه پګړۍ می خلاصه کړه او پونډۍ مه په وتړله او خپلو ملګروته راغلم ودوئ ته مې وویل چې تاسو د رحمی اورسول الله ﷺ ته زیری ورسوی زه د لته کښېنم دده د مرګ اعلان اورم بیا د رحم کله چې سهار سو او چرګ بانګ وکړ نو یو آواز کوونکی د کلاو دیوال ته پورته سو او د ابورافع د مړینی اعلان یې وکړ زه هم له دغه ځایه روان سوم او په لاره کې له ملګرو سره یو ځای سوم ودوئ ته مې وویل چې ژر ځي الله ﷻ ابورافع هلاک او برباد کی له هغه ځایه راغلو د رسول الله ﷺ په خدمت کې حاضر سو او زیری مو پر و کړ او کومه پیښه چې تیره شپه سوی وه هغه ټوله مو ورته بیان که رسول الله ﷺ وفرمایل : ته پښه وغوغځوه ماهم پښه وغځوله رسول الله ﷺ لاس مبارک زما پر پښه را تیر کړ داسی جوړه سوه لکه تراوسه چې هیڅ تکلیف نه وورارسیدلی (بخاری شریف باب قتل ابی رافع فتح الباری باب قتل ابی رافع ، البدایه والنهایه جلد ۲، صفحه ۱۳۸)

## داُحد غزا دهجرت دریم کال دکوچني اخترمیاشت ! (۱)

قال الله تعالی (وَإِذْ غَدَوْتَ مِنْ أَهْلِكَ تُبَوِّئُ الْمُؤْمِنِينَ مَقَاعِدَ لِلْقِتَالِ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ (۱۲۱) سورة آل عمران)

دمکی قریشو چې دبدر په ورځ بې ساری اوشرمیدونکی ماته وخوړه او مکی ته ورسیدل داکاری وکی چې هغه تجارتی قافله کومه چې ابوسفیان دسیندله لاری خوندی راوستله هغه ګټه او اصل شتمنی یې ټول په دارالندوه کې دامانت په ډول خوندی کړل دبدرد بې ساری ماتی اوشرم اوذلت څخه ډک زخم خودهرمشرک په زړه کې وو مګر دکومو خلکو چې پلاریازوی یاورور یاوراره یانورخپلوان په بدرکې وژل سوی وو هغوئ ته به کله ناکله غصه ورغله اودبدلی اخیستو دجذبې له اوره دهرمشرک سینه ډکه وه بالاخره ابوسفیان بن حرب (۲) . عبدالله بن ابی ربیع . عکرمه بن ابی جهل ، حارث بن هشام ، حویطب بن عبدالعزی . صفوان بن امیه اودقریشونورمشران په یومجلس کې راغونډسوا وداپریکړه یې وکه چې هغه تجارتی قافله خوامانت ده ددې ګټې دې ټولی دمحمد ﷺ سره دجنګ په تیاری کې ولګول سی ددې دپاره چې موږ له مسلمانانو دخپلو پلرواوزامنو خپلوخپلوانو مشرانوعزتمندوهغه چې په بدرکې هلاک سو بدله واخلو ټولو په یوه خوله داخبره په ډیره خوشالی ومنله اوټوله ګټه چې دهغه اندازه پنځوس زره دیناروه هغه ټول یې دمسلمانانو دمقابلی لپاره راټوله کړه .

---

(۱) اُحد دمدینی منوری دیوه غره نوم دی له مدینی منوری څخه دوه میله لیری دی اُحد ته ولی احد وایې ځکه داحد غرله نورو غرو جلا پروت دی متوحد یعنی منفرد دی (البدایه والنهایه جلد ۴ /ص ۹)

(۲) دبدر په غزا کې دابوسفیان زوی حنظله اودعکرمه پلارابوجهل اودحارث بن هشام ورورابوجهل بن هشام اودصفوان بن امیه پلارامیه وژل سوی وو مګر وروسته ابوسفیان ، عبدالله بن ابی ربیعه ، اوعکرمه بن ابی جهل ، اوحارث بن هشام اوحویطب ، اوصفوان ټوله مسلمانان سو (رضی الله عنهم ، زرقانی جلد ۲ /ص ۲۰)

Maktaba Tul Ishaat.com

په دې اړه دا آیت نازل سو : إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يُنفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ لِيَصُدُّوا عَن سَبِيلِ اللَّهِ فَسَيُنفِقُونَهَا ثُمَّ تَكُونُ عَلَيْهِمْ حَسْرَةً ثُمَّ يُغْلَبُونَ وَالَّذِينَ كَفَرُوا إِلَىٰ جَهَنَّمَ يُحْشَرُونَ (٣٦) سورة الانفال

ژباړه : رښتیاهم کافران خپل مالونه خرڅوي ددې پاره چې خلک دالله ﷻ له لارې وګرزوي نوژرده چې دوئ به نورهم خرڅ کړي اوبیابه دوئ ټول په هغه باندې افسوس کوي او په آخرت کې به مغلوب وي

## دمکې مشرکینوښځې هم له ځان سره په لښکرکې ملګرې کړې !

لنډه دا چې قریشو دجنګ تیاري وکوې اوښځې یې هم له ځان سره ملګرې کړې ددې دپاره چې هغوئ رجزیه شعرونه ووایې او دجنګیالو همتونه لوړکې او تښتیدونکوته پیغورورکړي اوددې لپاره چې جنګیالي دښځو دعزت په خاطر په ښه عزم او خلاصه سینه وجنګیږې دشاته تلونوم هم نه واخلي او وقباتلوته یې هم قاصدان ولیږل چې په دې جنګ کې له موږ سره شریک سي اودغه شان ددرې زروکسانو لښکر جوړسو په هغه کې اووه سوه کسانوزغرې اغوستې وې اودوه سوه آسان اودرې زره ۳۰۰۰ اوښان او پنځلس ښځې ورسره وې دا درې زره لښکر په ډیره جذبه او ولوله دابوسفیان بن حرب په مشرې دهجرت په دریم کال دکوچنې اخترپه پنځمه له مکې څخه روان سو (طبقات ابن سعد جلد ۲ صفحه ۲۵ قسم اول زرقانی جلد ۲ صفحه ۲۰ تاریخ طبری جلد ۳ صفحه ۹)

## عباس ﷺ رسول الله صلی الله علیه وسلم دقریشوپه اراده خبرکړ

عباس ﷺ دمکې ټول حالات ولیکل او ونبی کریم ﷺ ته یې دیوه تیز تلونکې قاصد په لاس لیک ولیږی او پرقاصد یې ډیرټینګارو کړ چې په درې ورځې کې به خامخا دا لیک ورسول الله ﷺ ته رسوي (زرقانی جلد ۲ /ص/ ۲۱)

## رسول الله ﷺ له صحابه کرام ﷺ سره مشوره

دعباس ﷺ دلیک په رسیدو سره رسول الله ﷺ سمدستې انس اومونس ﷺ دقریشو دلښکر دحالاتو دمعلومولو دپاره ولیږل هغوئ دواړه راغلو داخبرې راوړې چې دقریشو لښکرمدینې ته ببخې نژدې رارسیدونکی دی تردې خبروروسته حباب بن منذر ﷺ ددوئ دشمیر دمعلومولو دپاره ولیږل سو چې دا معلومه کې چې دقریشو دفوځ شمیرڅو دی حباب ﷺ ورغلی اودقریشودفوځ لیدنه یې وکه اوښه اندازه اوشمیرې معلوم کې راغلی ورسول الله ﷺ ته یې خبر ورکی ، سعدبن معاذ ﷺ او اسید بن حضیر ﷺ او سعد بن عباده ﷺ ټوله شپه دمسجدنبوی پیره وکړه اودښار په اطرافو اوشاوخوا سیمو کې هم پیرې ودرول سوې ، طبقات ابن سعد جلد ۲، صفحه ۲۵ ) همدادجمعې شپه وه کله چې سهارسو نورسول الله ﷺ صحابه کرام ﷺ راوغوښتل مشوره یې وکړه مشرانو مهاجرینو او انصارو ﷺ دا مشوره ورکړه چې په مدینه کې به پاته سو دلته دننه په

Maktaba Tul Ishaat.com

ښارکې دې جګړه وشي مګر کوم ځوانان چې دبدرپه جنګ کې نه وو شريک سوی اودشهادت په مينه نااړامه وو دهغوئ داخوښه وه چې له مدينې څخه دباندی بايدپردوئ باندی حمله وسی رسول الله ﷺ وفرمايل : ماخوب ليدلی (١) چې زه په يوه مضبوطه زغره کې يم اويوه غوا حلاليږی ، ددې خوب معنی دادی چې مدينه په منزله دزغرې ده اودغوا حلاليدل ودې ته اشاره دی چې زما دصحابه ﷺ څخه به څه خلک شهيدانيږی نوزماخوداسې خوښه ده چې په مدينه کې قلعه بندی وکوو اودننه په مدينه کې جنګ ورسره وکوو اوپه خوب کې مې داهم ليدل دی چې ماتوره وښوروله چې دهغې دمخ برخه ماته سوه ولويده بيامادويم ځل هغه توره وښوروله نوهغه توره ترمخکې وار ډيره ښه وګليده چې ددې معنی بيادادی چې صحابه کرام ﷺ داسې دی لکه توره کله چې رسول الله ﷺ په لومړی ځل توره وښوروله يعنی غزوه احدکې نو دهغه مخکنۍ برخه ماته سوه يعنی څه صحابه کرام ﷺ شهيدان سو هغه توره يې بيا يې په بله غزا کې استعمال کړه نوهغه ترمخکې وار ډيره ښه وګليده اوپه دښمنانو ښه وچليده ،،

له عبدالله بن ابی بن سلول رئيس المنافقين نظرهم وپوښتل سوځکه دابی بن سلول زوی ډيرهوښيار اوتجربه ناک سړی وو هغه وويل چې تجربه خودادہ چې کله کوم دښمن په مدينه باندی حمله کړی ده اودمدينې خلک په ښارکې دننه پاته سوی دی مقابله يې کړی ده نوکاميابی زموږ وه اوکله چې دباندی وتلی يو اوحمله موکړی نوناکام سوی يو يارسول الله ﷺ ته دمدينې څخه دباندې مه وزه قسم په الله کله چې موږپه مدينه کې پاته سوی يو اودښمن پرموږيرغل کړی دی نودښمن ته زموږله لاسه ډير تکليف رسيدلی دی ته دمدينې کلابندی وکړه دښمن که چيری مدينې ته داخل هم سی نوهرسړی به دهغوئ سره په توره مقابله وکوی اوماشومان اوښځې به يې له باموپه ډبرو اوکاڼوولی اوکه کلابندی کاميابه سوه دوئ ولاړو نوداخوزموږهدف اومقصددی (٢)

مګربعض مشران اوځوانانوپه دې باندی ډيرزيات ټينګاروکړ چې بايدله مدينې څخه دباندی حمله وسی اوغوښتنه يې وکړه چې يارسول الله ﷺ موږخوددې ورځې هيله اواميدونه درلودل اوله الله ﷻ به موږ دعاء غوښته الله ﷻ دغه ورځ راوسته اوځای هم ډير نژدی دی ، حمزه اوسعدبن عباده اونعمان بن مالک ﷺ وويل يارسول الله ﷺ که موږپه مدينه کې پاته سواودوئ دفاع وکوو نوزموږدښمن به دالله په لاره کې موږ بې غيرته اوکمزوری وبولی اوحمزه ﷺ وويل (والذي انزل عليك الكتاب لا اطعم اليوم طعاما حتى اجادلهم بسيفي خارج المدينة (٣) قسم په هغه پاک ذات چې پرتاباندی يې کتاب نازل کړی

(١) همدا خوب نبی کريم ﷺ دهمدې جمعې په شپه ليدلی وو کمافي الطبقات لابن سعد جلد ٢ /ص / ٢٦)
(٢) تاريخ طبری جلد ٣ /ص / ١١) ———— (٣) البدايه والنهاية ج ٤ /ص /١٢، زرقاني ج /٢ /ص ٢٣)

Maktaba Tul Ishaat.com

دي ترهغه وخته پوري به خوراک ونه کړم ترڅوچې له مدینې څخه دباندې مو له خپلو دښمنانو سره په توره جګړه نه وي کړې.
نعمان بن مالک انصاري رضي الله عنه وویل (یارسول الله لاتحرمنا الجنة فوالذي بعثک بالحق لادخلن الجنة)
اې دالله رسول ﷺ موږ له جنت څخه مه بې برخې کوه قسم په هغه ذات چې ته یې په حق رالیږلی یې خامخا به جنت ته داخلیږم رسول الله ﷺ وفرمایل ولې به خامخا داخلیږې؟
نعمان په ځواب کې ورته وایې: (لاني اشهدان لااله الاالله وانک رسول الله ولاافرّ یوم الزحف)
ځکه به جنت ته داخلیږم چې زه شاهدي ورکوم چې له الله ﷻ پرته بل هیڅوک دعبادت اوبندګۍ لائق نشته اویشکه ته دالله ﷻ رسول ﷺ یې اوزه په جنګ کې هیڅ کله نه تښتم..
اوپه یوبل روایت کې داسې الفاظ راغلي دي (لاني احب الله ورسوله) ځکه زه له الله ﷻ اود هغه له رسول ﷺ سره ډیره مینه لرم،
رسول الله ﷺ دده په ځواب کې وفرمایل (صدقت) تارښتیا وویل.
رسول الله ﷺ چې کله دصحابه رضي الله عنهم وودیرتینګارولیدی چې دوئ دجنت په بدل کې دسر سوداکوي ځوانانوخومخکې لاپردې خبره ټینګ ولاړو اودمهاجرینو اوانصارو رضي الله عنهم یو شمیرمشرانولکه حمزه رضي الله عنه اوسعدبن عباده رضي الله عنه هم دشهادت په مینه کې ناکراره وو دوئ هم دځوانانوپرلارتګ غوښتل نورسول الله ﷺ هم له مدینې دوتلونیت وکړ.
دجمعې ورځ وه کله چې رسول الله ﷺ دجمعې له لمانځه خلاص سو وعظ اونصیحت یې وکوي دجهادترغیب اودجګړې دتیاري حکم یې وکوي، ددې خبرې په اوریدوسره دالله ﷻ ددوستانو مخلصوعاشقانو اودالله ﷻ ددیداردمینه لرونکو په بدن کې ساه وچلیدله اوپوه سو چې اوس ددې دنیاله بندي خانې دتلووخت نژدې سوی اوله دې پنجرې څخه زموږدازادي وخت راغلی دی: خُرّم آن روز کزین منزل ویران بردم:::::::: راحت جان طلبم وزپئ جانان بردم

**دأحدلپاره درسول الله صلی الله علیه وسلم تیاري اودوسلې یاسلاح غوښتنه**

کله چې دوئ دمازیګرلمونځ وکی درسول الله ﷺ هغه دوه ملګري چې په دنیاکې هم له نبي کریم ﷺ سره ملګري اوپه عالم برزخ کې به هم له نبي کریم ﷺ سره وي اودحشرپه میدان کې اوحوض کوثراوپه جنت کې به هم له نبي کریم ﷺ سره یوځای وي یعنې ابوبکرصدیق رضي الله عنه اوعمرفاروق رضي الله عنه دوئ درې واړه د رسول الله ﷺ مبارکې حجرې ته ولاړل رسول الله ﷺ لاله حجرې مبارکې څخه دباندې نه وورواوتلی چې سعدبن معاذ اواسیدبن حضیر رضي الله عنهما خلکوته وویل چې تاسو رسول الله ﷺ دښارڅخه دباندې په وتلوباندې په حمله کولوباندې مجبوره کې اوسره له دې په هغه باندې دالله ﷻ وحي نازلیږې ښه خبر دادی چې رسول الله ﷺ خپلې خوښې ته پرېښودل سي په همدې وخت کې رسول الله ﷺ

Maktaba Tul Ishaat.com

دوې زغرې لاندې باندې اغوستې وې اوله حجرې راووتې صحابه ﷺ وويل يارسول الله ﷺ موږ خطاسو ستاد خوښې موږستا د خوښې مخالفت وکړاو دازموږ دپاره ښيځي نامناسب او ښه کارنه وو ته يواځې په خپله رايه عمل وکوه ، رسول الله ﷺ وفرمايل هيڅ نبي (١) ته دانه دی رواچې يوځل وسله پورته کې بيرته يې کېږدې مخکې تردې چې هغه دالله ﷺ له دښمنانوسره جګړه ونه کوی اوپوه سی چې ترڅوپوری تاسوصبرکونکی اوثابت قدم ياست نو دالله ﷺ فتح او مرسته له تاسوسره ده

## اُحدته درسول الله ﷺ روانيدل اودفوځ سمبالول

دکوچنی اختریوولسم ۱۱ ورځ دجمعې دمازديګر له لمانځه وروسته رسول الله ﷺ له زر ۱۰۰۰ کسانوسره له مدينې روان سو رسول الله ﷺ په آس باندې سپوروو اوسعدبن معاذ اوسعدبن عباده ﷺ زغرې اغوستې وې درسول الله ﷺ مخ ته روان ووا ونورټول صحابه ﷺ دهغه څخه راسته اوچپه لورې ته روان وو (داتفصيل ټول په طبقات ابن سعداوزرقاني کې ذکرسوی دی )

له مدينې څخه چې کله ووتل دشيخين(٢) په نامه ځای ته ورسيدل نو دفوځ کتنه يې وکړه په دوئ کې چې کوم دلږ عمرهلکان وو هغوئ يې بيرته مدينې ته راوليږل دراليږل سويوورو غازيانو ﷺ نمونه په لاندې ډول دی :

(١) اسامه بن زيد ﷺ (٢) زيدبن ثابت ﷺ (٣) ابوسعيدخدری ﷺ (۴) عبدالله بن عمر ﷺ (۵) اسيد بن ظهير ﷺ (۶) غرابة بن اوس ﷺ (٧) براء بن عازب ﷺ (٨) زيدبن ارقم ﷺ )درسول الله ﷺ په خدمت کې اوولس صحابه کرام ﷺ وړاندې سو چې ددوئ عمرونه څورلس کاله وو نبی کريم ﷺ دوئ قبول نه کړه اوبيرته يې وليږل کله چې يو کال وروسته دپنځلسو کالو په عمرکې حاضر سو نورسول الله ﷺ دجهاداجازه ورکړه (زرقانی جلد٢،صفحه ٢٥)

په دې وړوصحابه کرامو ﷺ کې يو هم رافع بن خديج ﷺ ووهغه داهوښياری وکړه چې د ګوتوپرسروودريدی ددې دپاره چې قد يې غټ معلوم سی رسول الله ﷺ هغه ته اجازه ورکړه اودده په اړه داهم ويل سوی دی چې نوموړی ډير ښه غشی ويشتونکی وو عمربن عبدالعزيز يوه ورځ له نافع ﷺ څخه پوښتنه وکړه چې عبدالله بن عمر ﷺ په کومو کوموغزاګانوکې له رسول الله ﷺ سره يوځای برخه اخيستې ده ؟ نافع ﷺ وويل ماته په خپله ابن عمر ﷺ ويلی دی چې کله چې دبدرغزاپيښه سوه نو په هغه وخت کې زه د ١٣ ديار

---

(١) له دې معلوميږی چې داحکم يواځې په نبی کريم ﷺ پورې خاص نه دی هرپيغمبر ﷺ تردې حکم لاندې دی چې دوسلې ترپورته کولو وروسته پرته له جهاد بيرته وسله ايښودل روانه دی )

(٢) شيخين دوه دوړغوندې پانونوم دی چې دمدينې اواحد په مينځ کې پرتې دی په دې غوندې يانوکې يوړوند يهودی اويوړند ه بوډۍ يهوديه اوسيدل ځکه ودې ځای ته شيخين وايې ددوئ دوی په نامه مشهوره وو )

Maktaba Tul Ishaat.com

لسو کالووم او کله چې د اُحد غزا پیښه سوه پـه هغه وخت کې زه د څورلسو کالووم د بدر پـه غزاکی خوزما د تلو اراده نه وه مګر د احد په غزاکې می د تللو اراده وکه او له رسول الله ﷺ څخه مې غوښتنه وکه مګر رسول الله ﷺ د کوچنیوالی په وجه قبول نه کړم او همدارنګه زید بن ثابت او اوس بن عرابه ﷺ هم د کم عمری په وجه ونه منل سو مګر رافع بن خدیج ﷺ ته داوږده قد درلودلو په وجه سره اجازه ورکړل سوه کله چې د خندق غزا پیښه سوه نو په هغه وخت کې زه د ۱۵ کالووم او رسول الله ﷺ ماته اجازه راکړه او زه له رسول الله ﷺ سره په غزاکی شریک سوم ، عمربن عبدالعزیز د حدیث له اوریدو سره سمدستی کاتب ته حکم وکړ چې ډیرژر دا حدیث ولیکه څکه خلک د خپلو زامنو او وروڼو د پاره د بیت المال څخه وظیفه غواړی نو څکه دې بنه پلټنه وسی چې څوک په ربنتیا هم د پنځلسو ۱۵ کالو وی هغه د مجاهد و جنګیالو په لیست کې درج کړل سی د بیت المال څخه دې د هغوئ معاش وټاکل سی او هغه چې تر پنځلو کالو د لږ عمروی د هغوئ نوم دی د وړو ماشومانو په لیست کې ولیکل سی (عیون الاثر صفحه ۳۳۳)

سمرة بن جندب ﷺ چې د رافع بن خدیج ﷺ همزولی وو هغه په ډیرافسوس خپل علاتی پلار مری بن سنان ﷺ ته وویل اې پلاره ، رافع ﷺ ته خو اجازه وسوه او زه پاته سوم او سره له دې زه تر هغه ډیر غښتلی یم رافع ﷺ را غورزولی سم مری بن سنان ﷺ هم سمدستی رسول الله ﷺ ته دده خبره وړاندی که چې تا رافع ﷺ ته اجازه ورکړه او زما زوی دی ونه منی او سره له دی زما زوی رافع ﷺ را پرځولای سی ، ؟

رسول الله ﷺ رافع ﷺ او سمره ﷺ په غیږ سره وروستل سمره ﷺ رافع ﷺ را وپرځوی نو رسول الله ﷺ سمره ﷺ ته هم اجازه ورکړه ، طبری جلد ۳، صفحه ۱۲، ماشومان او زاړه څوانان او کمزوری ټول په یو قسم شرابو مست اونشه وو تر شهادت مخکې د مننی په توره شهیدان سوی وو رضی الله عنهم ورضوا عنه ،،

## د اُحد له فوځ د منافقینو بیلوالی اوښاته تګ

کله چې اسلام فوځ اُحد ته نژدی ورسید ی نو رئیس المنافقین عبدالله بن ابی بن سلول چې له ده سره هم د دری سوو کسانو د له وه وویل چې رسول الله ﷺ زما خبره ونه منله موږ خپل ځانونه ولی په هلاکت کې واچوو دا جنګ نه دی که موږ دا جنګ ګڼلای نو ستاسو سره به مو ملګرتیا کړی وه دوئ له لاری را وګرزیدل . د منافقینو په اړه دا آیت نازل سو :

وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ نَافَقُوا وَقِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا قَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوِ ادْفَعُوا قَالُوا لَوْ نَعْلَمُ قِتَالًا لَاتَّبَعْنَاكُمْ هُمْ لِلْكُفْرِ يَوْمَئِذٍ أَقْرَبُ مِنْهُمْ لِلْإِيمَانِ يَقُولُونَ بِأَفْوَاهِهِمْ مَا لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يَكْتُمُونَ (١٦٧) آیت سورة آل عمران)

Maktaba Tul Ishaat.com

له نبی کریم ﷺ سره یواځي اووه ۷۰۰ سوه صحابه کرام ؓ پاته سو چی په دوئ کې یواځی سل تنو ۱۰۰ په زغرو پوښلی وو اوپه ټول لښکرکې دوه آسان وو یو د رسول الله ﷺ اوبل دابوبردة بن نیار حارثی ؓ سره (۱)

له خزرج قبیلی څخه بني سلمه اوله اوس قبیلی څخه بني حارثه هم دابن ابی په څیر دبیرته ګرزیدو اراده وکړه اوداواړه قبیلی دلښکردواړو خواوو ته وی دالله ﷻ توفیق ددوئ مرسته وکړه اوالله تعالی دوئ وساتل اوبیرته ونه ګرزیدل ددوئ په اړه داآیت نازل سو :

إِذْ هَمَّت طَّائِفَتَانِ مِنكُمْ أَن تَفْشَلَا وَاللَّهُ وَلِيُّهُمَا وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ (۱۲۲) سورة آل عمران)

یادکړه هغه وخت چي کله همت وبایلوستاسو څخه دوو ډلواوالله ﷻ ددوئ مرسته وکړه څکه دبیرته ګرزیدو څخه وساتل سو اوټولومؤمنانوته په الله ﷻ باندی تکیه کول په کاردی

تردې وخت لا رسول الله ﷺ شیخین ځای ته نه وورسیدلی چی لمرولویدی بلال ؓ اذان وکی رسول الله ﷺ د ماښام لمونځ ورکړ اوپه همدې ځای کې پاته سواوشپه یې تیره کړه محمدبن مسلمه ؓ ټوله شپه دفوځ دځارنی لپاره پرلپسی دفوځ پرشاوخوا ګرزیدی اوبیرته به راغلی درسول الله ﷺ پرخیمه به یې پیره کوله .

دشپي په آخری برخه کې رسول الله ﷺ دکوچ کولوامروکی کله چی دوئ احدته نژدی ورسیدل نو دسهار دلمانځه وخت سو بلال ؓ ته یې دآذان حکم وکړ اذان اواقامت وسو اورسول الله خپلو ملګرو ؓ ته لمونځ ورکړ.

## دأحددفوځ ترتیب اوسمبالول !

رسول الله ﷺ دلمانځه ترآداکیدووروسته لښکرته متوجه سو مدینه ته مخامخ اوأحد غره ته یې شاکړه په دې ترتیب سره یې صفونه برابرکړل اوکوم صفونه چی مخکې دالله ﷻ ذوالجلال دتعظیم اولویی دپاره لاس پرنامه ولاړوو اوس دوئ دهغه لوی اولوړذات په لاره کې دسربښندنی اوقربانی اودهغه په لاره کې دجهاددپاره سرونه په لاس ولاړوو (۲)

په صحیح بخاری کې له براء بن عازب ؓ څخه روایت سوی دی چی رسول الله ﷺ د پنځوس غشي ویشتونکو یوه دسته داحد غره شاته ودرول ددې لپاره چی قریش دشاله لوری حمله ونه کوی اوعبدالله بن جبیر ؓ یې ددوئ امیر وټاکی اوداحکم یې ورته وکړ چی که موږ په مشرکینوغالبه سو نوبیابه هم تاسوله دې ځایه نه ولاړیږی اوکه مشرکین په موږباندی غالبه سی هم به تاسوله دې ځایه نه ولاړیږی اونه به زموږدمرستی لپاره راځي دزهیر ؓ په روایت کې داسی راغلی دی چی که مرغانو زموږغوښي خوړی اوتاسولیدلی بیابه هم له دې ځایه نه ولاړیږی اونه به بلی خواته ځی ..

(۱) طبری جلد ۳ /ص/ ۱۲ ) ________ (۲) ابن سعد جلد ۲ /ص/ ۲۷۷ )

Maktaba Tul Ishaat.com

په مسند احمد او معجم طبراني او نورو کې له ابن عباس ؓ څخه روایت سوی دی چې رسول الله ﷺ داسې وفرمایل تاسو په دې ځای کې ودرېږئ او دشاله لوری زموږساتنه کوئ که موږ وژل سوی ووینئ نو بیا به هم زموږ د مرستې لپاره نه راځئ او که موږ غنیمت لاسته راوړنکي ووینئ نو هم به له دې کنډوه نه راکښته کیږئ . (۱)

## په اُحدکې دقریشو دلښکر حال

دقریشو لښکر د چهارشنبې په ورځ مدینې ته ورسیدی او دأحد په لمن کې یې پړاو واچوی ددوئ شمیر درې زره ۳۰۰۰ تنه وو چې په هغو کې اوه سوه ۷۰۰ تنه له سره ترپښو په زغرو پوښلي وو او دوه سوه ۲۰۰ آسان او درې زره ۳۰۰۰ اوښان ورسره وو او دمکې د مشرانو او خانانو پنځه لس ښځې هم ورسره وې چې دوئ به په شعرویلو سره نارینه جنګ ته پارول (۲) دنفساني او خواهش پرست او شیطاني خلکو خو همدا عادت دی، نعوذ بالله من هذا ) دیو شمیر ښځو نمونه په لاندې ډول دی :

(۱) هنده بنت عتبه دابوسفیان ښځه او دمعاویه مور (۲) ام حکیم بنت حارث بن هشام دابوجهل دزوی عکرمه مور (۳) فاطمه بنت ولید دحارث بن هشام ښځه (۴) برزة بنت مسعود دصفوان بن امیه ښځه (۵) ریطه بنت شیبة دعمروبن العاص ښځه (۶) سلافه بنت سعد، دطلحه بن ابی طلحه جمحی ښځه (۷) خناس بنت مالک دمصعب بن عمیر ؓ مور (۸) عمرة بنت علقمه ،

علامه زرقاني لیکي چې له خناس او عمره پرته دانوری ټولې ښځې وروسته په اسلام مشرف سوې دي رضی الله عنهن )

قریشو دخپل لښکر په راسته خوا باندې خالدبن ولید او کیڼ لوری ته عکرمه بن ابی جهل او په پلي فوځیانو باندې صفوان بن امیه او په غشي ویشتونکو باندې عمرو بن العاص او عبدالله بن ابی ربیعه مشران او قمندانان وټاکل مګر وروسته دقریشو دلښکر دا پنځه سره امیران ټول له په اسلام مشرف سوي دي ..

## په اُحدکې رسول الله ﷺ ابودجانه ؓ ته توره ورکړه

کله چې دواړه صفونه برابر سو رسول الله ﷺ یوه توره په لاس کې پورته کړه او وې وفرمایل (من یأخذ هذا السیف بحقه) څوک دی چې ددې توری حق آدا کي .

ددې خبرې په اوریدو سره ډیر لاسونه پورته سو ددې نیک بختۍ دحاصلولو دپاره مګر نبي کریم ﷺ خپل لاس مبارک کښته کړ وروسته ابودجانه ؓ ولاړسو او غوښتنه یې وکړه چې یارسول الله ﷺ ددې توری حق څه دی ؟ رسول الله ﷺ وفرمایل چې ددې حق دا دی چې

(۱) فتح الباري جلد ۷ ص / ۲۷۰ ——— (۲) زرقاني جلد ۲ ص / ۲۶

Maktaba Tul Ishaat.com

په دې دالله ﷻ دښمنان سرونه ترهغه وخت ووهل سي چې ښه ساړه سي ( دا روايت په مسنداحمداوصحيح مسلم کې له انس ﷺ څخه اوپه معجم طبرانی کې له قتاده بن النعمان ﷺ اوپه مسندبزارکې له زبير ﷺ څخه نقل سوی دی )
حافظ ابوبشردولابی دا حديث په کتاب الکنی کې له زبير ﷺ څخه روايت کړی دی په هغه کې داسی راغلی دی چې رسول الله ﷺ وفرمايل : چې ددې توری حق دادی چې په دې هيڅکله بايدهيڅ مسلمان ونه وژل سی اوددې په اخيستلوسره بايدهيڅکله دکافرله مقابلی ونه تښتی ؟
ابودجانه ﷺ وويل يارسول الله ﷺ زه به ددې توری حق آداء کړم ، رسول الله ﷺ سمدستی هغه توره ابودجانه ﷺ ته ورکړه کيدای سی چې رسول الله ﷺ ته دوحی الهی له لاری دامعلومه سوی وی چې پرته له ابودجانه ﷺ بل څوک ددې توری حق نه سی اداء کولای ځکه يوائحی ابودجانه ﷺ ته ورکړل سوه،، والله سبحانه وتعالی اعلم (۱)
(ف)ابودجانه ﷺ ډير غيرت مند ميړنی دلاوره پهلوان وودجنګ په وخت کې پرهغه باندی دتکبر اولويی اودناز اونخرو يوعجيبه نشه غوندی کيفيت راتلی کله کله به يې په جنګ کې سره بکړی يالنګوټه ترله اوګام ګام به روان وو غالباً په دې وجه رسول الله ﷺ داتوره ورکړه لکه چې په راتلونکی کی به دهغه له جګړوڅخه دده دلاوری معلومه سی

## داُحدجګړه پيل سوه اودقريشو جنګيالي يويه بل پسي وژل کيدل

دقريشوله لوری ترټولومخکې دجګړی ميدان ته ابوعامرفاسق راووتی ابوعامر د جاهليت په وخت کې داوس قبيلی مشراوسردارروو اودپرهيزګاری اوملنګی په وجه دراهب نوم پرايښودل سوی وو کله چې په مدينه کې داسلام رڼاخپره سوه نوداشبکور ددې توان نه درلودی چې داسلام رڼاپه سترګووينی سمدستی مکی ته ولاړی،رسول الله ﷺ دراهب پرځای دفاسق نوم پرکيښودی ،
کله چې مکی ته ولاړی قريش يې درسول الله ﷺ دمقابلی دپاره راپاڅول اوداُحدپه جنګ په خپله له دوئ سره يوځای ميدان ته راغلی دئ پردې باوری وو چې که داوس قبيلی خلک ماووينی نوسمدستی به دمحمد ﷺ پلوی پريږدی اوزماملګری به سی .
**لومړی مبارز**داحدپه ميدان کې ترټولولومړی همداابوعامر فاسق ميدان ته راووتی اوداويناپې وکړه ( يامعشرالاوس انا ابوعامر الراهب ) اې داوس خلکو زه ابوعامرراهب يم : الله ﷻ دې داوس سترګی يخی کی چې هغوئ سمدستی داسی ځواب ورکړ :
(لا انعم الله بک عينا يا فاسق )
اې دالله دښمنه الله ﷻ دې ستاسترګی هيڅکله نه يخوی اې فاسق فاجره .

(۱) الاصابه جلد ۲ /ص / ۵۸، زرقانی جلد ۲ /ص / ۲۸)

Maktaba Tul Ishaat.com

ابوعامرچې کله ددوئ غابښ ماتونکې ځواب واوريدى ناهيلې سو او بيرته شاته ولاړى اوداسې يې وويل چې زما د قوم حالت ترما وروسته بدل سوى دى (۱)

**دويم مبارز**: ترده وروسته دمشرکينو مشرطلحه بن ابي طلحه ميدان ته راووتى اودمبارز غوښتنه يې وکړه اوداسې يې وويل اې دمحمد ﷺ ملګروؓ ستاسو داګمان دى چې الله ﷻ موږ ستاسو په توروسره ډيرژر دوزخ ته رسوى اوزموږ توري بياتاسو ډيرژر جنت ته رسوى نوآياپه تاسو کې داسې څوک سته چې هغه زماپه توره ژرجنت ته ورسيږى يازه دده په توره ژر دوزخ ته ورسيږم،،

ددې خبرې په اوريدوسره علي کرم الله وجهه دمقابلې لپاره راووتى علي ؓ پرده دتورى ګذاروکړ دطلحه پښه غوڅ سوه اوپرمخې پرځمکه راولويدى اوبې پردى سو علي ؓ دشرم په وجه شاته سو نبي کريم ﷺ پوښتنه وکړه اې علي ؓ ولې شاته سوى علي ؓ وفرمايل ماته دهغه له برښدوالي حياراغله نوځکه شاته سوم (۲) ابن سعدوايي چې علي ؓ دده پرسرباندى دويم ګذاروکړاو په دې ګذارسره دهغه سردوه ځايه سو رسول الله ﷺ ډيرخوشاله سو اودالله اکبرنعره يې وکړه صحابهؓ هم دالله اکبرنعره وکوله غالباً دعلي ؓ لومړنى وار دطلحه پرپښه باندى لګيدلى وى چې په دې وارسره دهغه پښه پرى سوه اودويم وار دهغه پرسرباندى لګيدلى وى چې په دويم ځل دهغه دسرکو پړى دوې ټوټې سوه دابن جريرپه يوروايت کې دالومړنى دتور واريادسوى دى اودابن سعدپه روايت کې دويم واريادسوى دى نوځکه په دواړوروايتو کې هيڅ ټکرنسته ..

**دريم مبارز** ترده وروسته عثمان بن ابي طلحه بيرغ پورته کې اوداشعريې لوستې ميدان ته راغلى اِنَّ عَلَى اَهْلِ اللواء حَقًّا............ان تَخضَبَ الصَعْدَةُ اَو تَنْدَقَّا

پربيرغ وړونکې دالازم دى چې جګړه به کوى ترڅوچې دده نيزه ددښمن په وينوسره سى يا ماته سى

دده په مقابل کې حمزه ؓ راووتى حمزه ؓ ورمخکې سو اوحمله يې پروکړه اودعثمان دواړه لاسونه اودواړه اوږى يې پريکړى او دهغه له لاسه بيرغ ولويدى اوپه لړوخت کې دهغه ژوندپاى ته ورسيدى

**څلورم مبارز** ترده وروسته ابوسعدبن ابي طلحه بيرغ پورته کې سعدبن ابي وقاص ؓ سمدستي په نښه کې اوهغه يې پرغاړه وويشتى چې ددې غشي له کبله دهغه ژبه دباندى راووتله سعدبن وقاص ؓ ورمخکې سو اودابوسعدبن طلحه ژوندپاى ته ورسيدى

(۱) زرقاني جلد۲،صفحه ۳۰ ابن هشام جلد۲، صفحه ۷۹ طبرى جلد ۳، صفحه ۱۶، عيون الاثرصفحه ۳۳۶،، البدايه والنهاية جلد۴، صفحه ۱۶)

(۲) زرقاني جلد ۲ /ص/ ۳۱)

Maktaba Tul Ishaat.com

**پنځم مبارز** ترده وروسته مسافع بن ابی طلحه بیرغ پورته کی عاصم بن ثابت ؓ دتوری په یوه ګذارسره دهغه ژوند واخیستی.
**شپږم مبارز** ترده وروسته حارث بن طلحه بن ابی طلحه بیرغ پورته کی هغه بیا دعاصم ؓ په لاس ووژل سو اودیو شمیرنورو په خبره زبیر ؓ هغه قتل کړ.
**اووم مبارز** کلاب بن طلحه بن ابی طلحه بیرغ پورته کی زبیر ؓ وروړاندی سو دهغه ژوندهم پای ته ورسیدی .
**اتم مبارز** ترده وروسته جُلاس بن طلحه بن ابی طلحه بیرغ پورته کی طلحه ؓ سمدستی پرهغه حمله وکړه اودتوری په یوه ګذارسره یې هغه ووژی .
**نهم مبارز** ارطاة شرحبیل بیرغ پورته کی ، علی کرم الله وجهه دده کارو کړ.
**لسم مبارز** شریح بن قارظ بیرغ پورته کی اومخکې ولاړی ځای پرځای هغه وټکول سو اودشریح ژوندهم همدلته پای ته ورسیدی دشریح قاتل معلوم نه دی چی څوک دی
**یوولسم مبارز** :: ترده وروسته دده مریئ صواب بیرغ پورته کړ اورامخکې سو سعد بن ابی وقاص ؓ یا حمزه یا علی ؓ یوه یوه دمختلفو قولو پربنیاددهغه ژوند واخیستی (۱)
په همدې ترتیب دوه ویشت مشران ووژل سو چی دهغوئ نمونه علامه بن هشام په تفصیل سره ذکرکړی دی اوله هریوه سره یې داسی ویلی دی چی فلانی مشر دفلانی صحابی په لاس ووژل سو (۲)

**ابودجانه ؓ داحدپه میدان کې سره لنګوټه وپیچله دغیرت شجاعت دلاوری نښه**

ابودجانه ؓ هغه څوک دی چی رسول الله ﷺ خپله توره وکړی وه ډیر غیرتمند دلاوره او غښتلی جنګیالی وو لومړی هغه خپله سره لنګوټه راوایستله اوپه سرېې وتړله اوپه ډیر تکبر غرورپه ګام ګام یوه بغل اوبل بغل کیدو سره میدان ته راووتی اوداشعرونه یې ویل

اَنَاالَّذِي عَاهَدَ نِی خلیلی.....................ونحن بالسفح لدی النخیل

زه هغه څوک یم چی له ماځخه هغه دوست ژمنه اخیستی ده هغه وخت دده مینه زمادزړه مینځ ته ننوتلی ده یعنی محمد ﷺ په ذاسی حالت کې چی موږدغره په اړخ دخورمادونوپه څنګ کی وو .

ان لا اقوم الدهر فی الکیول.....................اضرب بسیف الله والرسول

هغه ژمنه داده چی هیڅکله به دشاپه صف کې نه دریږم اودالله ﷻ اودهغه درسول ﷺ په توره به دالله ﷻ ددښمنانوسرونه وهم .
رسول الله ﷺ چی کله ابودجانه ؓ دتکبرپه حالت کې ولیدی وې فرمایل چی داتګ دالله ﷻ ډیرناخوښه دی مګر نه په داسی وخت اوځای کې لکه نن یعنی کله چی یواځی دالله ﷻ اودهغه درسول ﷺ ددښمنانوپه مقابله کی وی دخپل نفس دغوښتنی لپاره نه وی .

—— (۱) زرقانی جلد ۲ /ص /۳۱، ابن سعدج /۲/ ص /۲۸) —— (۲) ابن هشام جلد ۲ /ص / ۸۳، زرقانی جلد ۲ /ص /۳۱)

Maktaba Tul Ishaat.com

ابودجانه ﷺ دزمری په څیر مغروره روان او صفونه یې څیرل هرڅوک چې به مخ ته ورغلی دهغه بدن به لاندی پرځمکه پروت وو ترڅو چې دابوسفیان ښځه هنده دده ومخ ته راغله ابودجانه ﷺ په هنده باندی توره پورته کړه مګر سمدستی یې لاس ونیوی چې داهیڅ مناسب کارنه دی چې درسول الله ﷺ توره دی پر ښځه باندی وچلول سی .
په یوروایت کې راځي چې کله ابودجانه ﷺ هندی ته نژدی ورسیدی نوهندی خلکوته فر یادوکړمګرهیچاهم ددې مرسته ونه کړه ابودجانه ﷺ فرمایې چې ماته دامناسب نه ښکاریده چې درسول الله ﷺ توره په یوه بی پناه اوبی مرستی ښځی باندی وازمویم (۱)

## دحمزه ﷺ دغیرت دلاوری اوجګړی اوشهادت یادونه

حمزه ﷺ دزمری په څیربریدونه کول ټول قریش یې سرګردان اوغمجن کړه پرچا چې به یې توره پورته کړه دهغه لاس به په ځمکه پروت وو حمزه ﷺ همداسی جنګیدی اودجنګ په میدان کی وحشی بن حرب چې دجبیربن مطعم مریئ وو دبدرپه غزا کې دجبیرآکامطعم بن عدی دحمزه ﷺ په لاس وژل سوی وو جبیرته په دې سره ډیره صدمه رسیدلی وه نوځکه جبیروحشی بن حرب ته وویل چې که ته زمادآکاپه بدله کې حمزه ﷺ شهیدکی نوته آزادیې کله چې قریش دأحدجنګ ته روان سو نووحشی بن حرب هم له دوئ سره ملګری سو کله چې په أحدکی دواړه لښکری سره مخامخ سوی اوجګړه پیل سوه نوپه همدې میدان کې صباع بن العزی دهل من مبارز یازمامقابل څوک سته ، ناره وکړه میدان ته راووتی حمزه ﷺ دهغه په غوښتنه ورمخکې سو او ورته وې ویل اې سباع اې دښځو دسنت کونکی ښځي زویه ته دالله ﷻ اودهغه درسول ﷺ مقابله کوی دایې وویل اوپه هغه باندی یودم دتوری ګذاروکړ په یوه ګذاردهغه ژوندپای ته ورسیدی اودمرګ کندی ته یې ورټیل وهی . په همدې وخت کې وحشی بن حرب دحمزه ﷺ په طلب کې دیوسخرغتی ډبری شاته پټ ناست وو کله چې حمزه ﷺ دهغه خواته تیریدی نووحشی له شاځخه دهغه په نامه باندی برابر نیزه وویشته چې دحمزه ﷺ پوری خواته ووتله حمزه ﷺ څوګامه لانه ووتللی چې راولویدی اودشهادت جام یې نوش کی انا لله وانا الیه راجعون (داروایت دصحیح بخاری دی) په مسندابی داؤدطیالسی کې راغلی دی چې وحشی وایې کله چې زه مکی ته ورسیدم نوآزادسوم اودقریشوسره یواځي دحمزه ﷺ دشهادت دپاره تللی وم زماهدف دجنګ کټل یابایلل نه وو یواځي دخپلی آزادی لپاره تللی وم (۱) دحمزه له شهادت وروسته له لښکرڅخه بیل کښیناستم ځکه زمابل څه مقصدنه وو یواځی دآزادی لپاره په حمزه ﷺ پسی ګرزیدم

(۱) البدایه والنهایة جلد ۴ /ص/ ۱۶) ——— (۲) فتح الباری جلد ۷ /ص/ ۲۸۲)

Maktaba Tul Ishaat.com

(ف) دمکې له فتحې وروسته دطائف له پلاوی سره وحشی رسول الله ﷺ ته مدینې منورې ته داسلام راوړلوپه نیت راغلی خلکوهغه ولیدی اوورته وې ویل چې یارسول الله ﷺ داوحشی دی یعنې ستادګران محبوب مینه ناک اکا حضرت حمزه ؓ قاتل دی .
رسول الله ﷺ وفرمایل (دعوة فلاسلام رجل واحد احب الی من قتل الف کافر)
وحشی پرېږدی ځکه دیوه سړی اسلام راوړل دزروکافرانوتروژلوزما ډیر خوښ دی تراسلام راوړلووروسته رسول الله ﷺ له وحشی څخه دحمزه ؓ دشهادت قصه وپوښتله وحشی په ډیره شرمندګی اوپښیمانتیا سره یوائي دامردپوره کولوپه نیت قصه ورته بیان کړه رسول الله ﷺ داسلام ښوونه ورته وکړه اوداېې ورته وویل که کیدای سی نوزما مخ ته مه راځه ځکه ستاپه لیدوسره زماداکاغم نورتازه کیږی وحشی ؓ چې به کله د رسول الله ﷺ مجلس ته حاضر سو نودرسول الله ﷺ شاته به کښیناستی اوپه دې فکرکې به وو چې ددې به څه بدله ورکوم خوبیایې بدله آداکه هغه دا چې مسیلمة الکذاب چې له خاتم النبیین والمرسلین ﷺ وروسته یې دنبوت دعوه وکړه وه وحشی ؓ په هم هغه نیزه مسیلمة دروغجن جنهم ته ورسوی .
اولکه څنګه چې حمزه ؓ په نامه باندی په ویشتلوسره شهید کړی وو همدغه رنګه یې مسیلمة الکذاب هم په نامه وویشتی اوپه نیزه یې دوزخ ته ورسوی په دې طریقه یې بدله ورکړه ځکه دیوخیرالناس چې حمزه ؓ دی دشرالناس چې مسیلمة الکذاب دی دده په بدل کې ووژی (۱)
په صحیح بخاری کې راغلی دی چې دمسیلمة الکذاب په وژلوکې له وحشی ؓ سره یوانصاری ؓ هم ملګری وو واقدی اواسحاق بن راهویه اوحاکم وایې عبدالله بن زید بن عاصم مازنی ؓ وو اویوشمیرییاوایې عدی بن سهل ؓ اونورییاوایې ابودجانه ؓ اوځوک بیاوایې زیدبن خطاب ؓ وو اونور بیاوایې شنّ بن عبدالله وو لکه چې له لاندی شعروڅخه دامعلومیږی :

الم ترانی ووحشیهم ................. ضربنا مسیلمة المفتّن

آیاته په دې نه یې خبر چې مااووحشی دواړوپه یوه ځای مسیلمه فتنه پیداکونکی ووهی

لیسائل الناس عن قتله ................. فقلت ضربت وهذا طعن

خلک له ماپوښتنه کوی چې مسلیمه چاووژی اوچاووهی ماځواب ورکی چې ماپه توره ووهی اووحشی په نیزه ووهی

فلست بصاحبه دوشن ................. ولیس بصاحبه دون شن

نو دمسلیمه وژونکی نه زه یم یوائې اونه وحشی دی پرته له مااوشنّ (۲)

---

(۱) فتح الباری جلد ۷ /ص /۲۸۴، ..۲۸۵) ——— فتح الباری جلد ۷ /ص /۲۸۴)

Maktaba Tul Ishaat.com

له وحشي څخه روايت دی چې زه د رسول الله ﷺ په خدمت کې حاضر سوم رسول الله ﷺ وفرمايل تا حمزه شهيد کړی دی ماوويل (نعم والحمدلله الذی اکرمه بيدی ولم يهنی بيده) هو هغه الله ﷻ لره دې حمد او شکروی چې هغه زما په لاس حمزه ؓ ته د شهادت عزت ورپه برخه کی اوزه يې د هغه په لاس سره ذليل نه کړم ځکه که وحشي په دغه وخت کې د حمزه ؓ په لاس وژل سوی وای نو د کفر په حالت کې به مړوو او تر کفر لوی ذلت نسته تر دې وروسته رسول الله ﷺ وفرمايل : اې وحشي ولاړسه د الله عزوجل په لار کې داسی وجنګيږه لکه څنګه چې تا د الله ﷻ د لاری د بندولو د پاره جنګ کوی (رواه الطبرانی واسناده حسن (۱)

**د اُحد د شهيد حنظله غسيل الملائکه رضی الله تعالی عنه د شهادت بيان**

حنظله ؓ د ابو عامر فاسق چې مخکې يې بيان تير سو د هغه زوی دی د احد په غزا کې د رسول الله ﷺ ملګری وو. د ابو سفيان او حنظله ؓ مقابله سوه کله چې حنظله ؓ ورمخته سو او پر ابو سفيان يې توره پورته کړه د شاله لوری شداد بن اسود د تور وار پرو کی او حنظله ؓ شهيد سو ، نبی کريم ﷺ وفرمايل : ما فرشتي وليدلې چې حنظله ؓ ته د وريځی په اوبو د زرو په لوښی کې غسل ورکوی ،

وروسته د حنظله ؓ له ښځی پوښتنه وسوه (۲) هغې وويل چې حنظله ؓ د جنابت په حالت کې جهاد ته روان سوی وو او په همدغه حالت کې شهيد سو نو ځکه فرشتو د ته غسل ورکی (رواه ابن اسحاق والحاکم وصححه ورواه ابن سعد وغيره خصائص کبری جلد ۱، صفحه ۲۱۶) (۳)

په کومه ورځ چې حنظله ؓ شهيد کيدی په هغه شپه د حنظله ؓ ميرمن خوب وليدی چې د اسمان يوه دروازه خلاصه سی او حنظله ؓ په هغه کې د ننه داخل سی او تر ننوتلو وروسته هغه دروازه بيرته بنده سی دده ميرمن په دې خوب سره پوه سوه چې حنظله ؓ به نور له دې دنيا څخه رخصت اخلی

د جنګ له ختميدو وروسته چې کله د هغه د بدن پيدا سو نو تر وينو تانو يې اوبه څڅيدلی (۴) ځکه حنظله ؓ د غسيل الملائکه په لقب سره ونومول سو د حنظله ؓ پلار ابو عامر فاسق خو د رسول الله ﷺ په مقابله کې جنګيدی نو ځکه حنظله ؓ له رسول الله ﷺ څخه د خپل پلار د وژلو اجازه وغوښته مګر نبی کريم ﷺ اجازه ورنه کړه (رواه شاهين واسناده حسن، اصابه ترجمه حنظله ؓ بن ابی عامر)

د مسلمانانو په دې زور و روبريدو نو سره د جګړی له ډګره د قريشو ښځي وښويدی او يوی او بلی خواته يې منډی وهلی مخونه يې پټ کړه اوشاوی يې واړولی او وتښتيدل او ښځی يې غمجنی او حيرانه پاته سوی د غره وخواته وتښتيدل او مسلمانان د غنيمت د مال په راټولولو بوخت سو.

(۱) مجمع الزوائد جلد ۶ /ص/ ۱۱۱)

(۲) د حنظله ؓ د ميرمن نوم جميله وه ؓ د اصحابيه ده د منافقينو د مشر عبد الله بن ابی بن سلول خوردی (روض الانف واصابه)

(۳) خصائص کبری جلد ۱ /ص/ ۲۱۶) ——— (۴) روض الانف جلد ۲ /ص/ ۱۳۳)

Maktaba Tul Ishaat.com

**داحدغره له کنډوه غشي ويشتونکي له ځپل ځايه ولاړسو اوجنګ پربل مخ واوښتی**

دغشي ويشتونکې هغه ټولی چې دغره په کنډوکې شاته کښېنول سوی وو کله چې دوئ وليدل چې بری دمسلمانانوسو اوفتح وسوه اومجاهدين دغنيمت مال په راټولولو بوخت دی دوئ هم هغه لوری ته منډی کړی ددوئ مشرعبدالله بن جبير رضی الله عنه اجازه نه ورکوله اوډيرټينګار يې ورته وکوی ورته وې ويل چې رسول الله ﷺ ډيرټينګارکړی وو چې تاسوبه ددې ځای څخه نه ولاړيږی مګردوئ ونه منله او دغره کنډويې پريښودی اودغنيمت دمال په راټولونکوکې شامل سو .

**داحدغره په کنډوکې دعبدالله بن جبير رضی الله عنه اودهغه دلسو ۱۰ ملګرو شهادت**

دغشي ويشتونکوپه مرکزکې يواځې عبدالله بن جبير رضی الله عنه اولس تنه نورمجاهدين پاته سو دنبي کريم ﷺ دامرمخالفت وسو چې يوناڅاپه فتح په شکست اوبری په ماته بدل سو خالدبن وليد چې دمشرکينو دلښکرپه راسته طرف باندی اميروو غونډ ی خالی وليدله اوڅاله خوايې پرمسلمانانو حمله وکړه عبدالله بن جبير رضی الله عنه سره له خپلو ملګروشهيدسو

**دمصعب بن عمير رضی الله تعالی عنه شهادت**

دمشرکينوپه ناڅاپی اويوه ځل بريدسره دمسلمانانو صفونه مات سو اودالله ﷻ دښمنان رسول الله ﷺ ته نژدی ورسيدل ، دمسلمانانوبيرغ وړونکی مصعب بن عمير رضی الله عنه رسول الله ﷺ ته نژدی وو هغه ښه وجنګيدی ترڅوچې شهيدسو ترده وروسته رسول الله ﷺ بيرغ علی کرم الله وجهه ته ورکړعلی رضی الله عنه بيرغ پورته کی .

مصعب بن عمير رضی الله عنه له رسول الله ﷺ سره په څيره کی ډير مشابه وو نوځکه شيطان داناره وکړه چې محمد ﷺ شهيدسوددې خبرېه اوريدوسره په ټولومسلمانانوکې خفګان اوغم خپورسواوددې ويرونکی خبر په اوريدو سره ټول له يوه مخه حيران پاته سواودومره سرګردان سو چې دخپل دوست اودښمن توپيريې هم نه سو کولای اويوپربل يې دتورو وارونه وکړه .

**دحذيفه رضی الله عنه پلاريمان رضی الله عنه دمسلمانانوپه لاس په غلطی شهيدسو**

دحذيفه رضی الله عنه پلاريمان رضی الله عنه هم په دې مينځ کې راغلی حذيفه رضی الله عنه له ليری څخه وليدی چې مسلمانان دده پلاروهی ناره يې وروکړه اې دالله ﷻ بندګانودازماپلاردی مګر په هغه حالت کی داخبره هيچاهم نه اوريده آخرداچی يمان رضی الله عنه شهيدسو مسلمانان چی کله په دې خبرسو چې دادحذيفه رضی الله عنه پلاروو نوډيرپښيمانه سو اووې ويل قسم په الله ﷻ که موږپيژندلی وی حذيفه رضی الله عنه وويل (يَغْفِرُ اللهُ لَكُمْ وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِيْنَ) الله ﷻ دې تاسو وبښی هغه ترټولوډير مهربانه دی ، رسول الله ﷺ وحذيفه رضی الله عنه ته ددیت دمړی پور ورکولوويل مګر حذيفه رضی الله عنه قبول نه کی په دې سره درسول الله ﷺ په زړه کې دحذيفه رضی الله عنه مينه نوره هم زياته سوه (١)

(١) طبری جلد ٣ /ص / ٢٦ ، فتح الباری جلد ٧ /ص /٢٧٩ ، زرقانی جلد ٢ /ص / ٣٢ ) ابن هشام جلد ٢ /ص / ٨٧ )

Maktaba Tul Ishaat.com

**په احد کې دخالدبن ولید په ناڅاپي بریدسره داسلامي لښکرپښې ښویدل او درسول الله ﷺ بې مثاله استقامت اوثابت قدمي .**

دخالدبن ولیدپه ناڅاپي بریدسره که څه هم دلویوپهلوانانوپښې ولړزیدې مګر درسول الله ﷺ په ثابت قدمي اوټینګ والي کې یوه زره تغیراوتبدیل هم نه دی راغلی اوڅنګه راتلای سی څکه دالله نبي ﷺ اودهغه رسول ﷺ معاذالله بزدل کیدای نه سي غرله خپله ځایه ښوریدلای سي مګرانبیاء علیهم السلام له خپل ځای نه پریږدي یواځې دیوه پیغمبر ﷺ میرانه اوهمت دټولې دنیاترمیړانه اوهمت په څوچنده لوړاوډیرډی لکه چې همداخبره په دلائل بیهقي کې له مقداد رضي الله عنه څخه روایت سوی ده :

فوالذي بعثه بالحق ما زالت قدمه شبرا واحدا وانه لفي وجه العدو ويفيئ اليه طائفة من اصحابه مرة وتفترق مرة فربما رأيته قائما يرمي عن قوسه ويرمي بالحجر حتى انحازوا عنه (زرقاني جلد۲. صفحه ۴۲)

زمادې قسم په هغه پاک ذات وي چې محمد ﷺ یې په حق رالیږلی دی درسول الله ﷺ پښه مبارکه یوه لویشت هم له خپله ځایه نه دی ښوریدلې اوربښتیاهم ددښمن په مقابله کې ټینګ ودریدی دصحابه وو رضي الله عنهم یوه ډله به کله دنبي کریم ﷺ مرستې ته راغله اوکله به بیرته ولاړه اوډیرځله ماولیدل چې هغه به په خپله ولاړوو اوغشي اوکاڼي به یې دلیندۍ څخه ویشتل ترڅوچې دښمنان ده مبارک ﷺ لیرې وشړل .

**په اُحدکې درسول الله صلی الله علیه وسلم دفاعي ساتونکي رضی الله عنهم**

ابن سعدلیکي چې ددې ګډوډۍ اوغم اوخفګان په حالت کې څورلس ۱۴ صحابه رضي الله عنهم دنبي کریم ﷺ سره پاته سو ۷ مهاجرین او اووه ۷ انصار رضي الله عنهم وو ددوئ نمونه په لاندې ډول دي :

**مهاجر ساتونکي** (۱) ابوبکرصدیق رضي الله عنه (۲) عمربن الخطاب رضي الله عنه (۳) عبدالرحمن بن عوف رضي الله عنه (۴) سعدبن ابي وقاص رضي الله عنه (۵) طلحه رضي الله عنه (۶) زبیربن عوام رضي الله عنه (۷) ابوعبیده رضي الله عنه

**انصار رضي الله عنهم ساتونکي** (۱) ابودجانه رضي الله عنه (۲) حباب بن منذر رضي الله عنه (۳) عاصم بن ثابت رضي الله عنه (۴) حارث بن صمّه رضي الله عنه (۵) سهیل بن حنیف رضي الله عنه (۶) سعدبن معاذ رضي الله عنه (۷) اسید بن حضیر رضي الله عنه

په مهاجروکې دعلي کرم الله وجهه نوم نه دی سویاد څکه دمصعب بن عمیر رضي الله عنه ترشهادت وروسته رسول الله ﷺ بیرغ علي رضي الله عنه ته ورکړی وو علي رضي الله عنه په جګړه بوخت وو ،

داڅورلس صحابه کرام رضي الله عنهم درسول الله ﷺ سره وو مګر کله ناکله به دکومې اړتیاپرمهال بل لورته هم تلل مګر ژربه بیرته راستنیدل نوله دې کبله به کله له رسول الله ﷺ سره دوولس ۱۲ تنه صحابه رضي الله عنهم پاته سو لکه چې په صحیح بخاري کې له براء بن عازب رضي الله عنه څخه روایت سوی دی . اوکله به یولس ۱۱ پاته سو لکه په نسائي اودلائل بیهقي کې له جابر رضي الله عنه څخه په جیدسندسره روایت سوی دی .

دوخت اوحالاتوپه بدلیدوسره به کله درسول الله ﷺ دساتونکو شمیرزیات سواوکله به کم سو نوڅکه روایتونه مختلف دي دهرراوي بیان دخپل خپل وخت په لحاظ سره پرځای دی

Maktaba Tul Ishaat.com

اوصحیح دی کله به دوولس ۱۲ سو او کله به یولس ۱۱ سو او کله به اووه ۷ تنه له رسول الله ﷺ سره پاته سو الله ﷻ لره دې حمدوی داټول روایتونه متفق دی هیڅ تعارض نسته. دتفصیل دپاره فتح الباری جلد ۷، صفحه ۲۷۷ اوزرقانی جلد ۲، صفحه ۳۵ وګوری)

**په احدکې دقریشو په رسول الله ﷺ ناڅاپی هجوم راوړل اودصحابه کرام ﷺ قربانی**

په صحیح مسلم کې له انس ﷺ څخه روایت دی چی کله په رسول الله ﷺ باندی قریشوهجوم راوړی نورسول الله ﷺ وفرمایل څوک دی چی ددې خلکومخ واړوی اوپه جنت کې زماملګری سی له انصارو ﷺ څخه اووه ۷ تنه په نوبت ؤجنګیدل اوشهیدان سو، (صحیح مسلم جلد ۲، صفحه ۱۰۷ غزوه احد، ورواه احمد کمافی البدایه والنهایه جلد ۴، ص ۲۶)

دابن اسحاق په روایت کې راغلی دی چی رسول الله ﷺ وفرمایل (من رجل یشری لنانفسه) داسی څوک شته چی زموږ لپاره خپل ځان ؤپلوزی، ددې خبری په اوریدوسره زیادبن سکن ﷺ اوپنځه انصار ﷺ ودریدل اویوپه بل پسی په لامثال میړانه اودلاوری وجنګیدل ترڅو چی ټول شهیدان سو اوخپل ځانونه یې وپلورل اوجنت یې په بدل کې رانیوی.

**په احدکې دفدایی زیادبن سکن ﷺ شهادت**

زیاد ﷺ چی کله ټپی سو او راولویدی نونبی کریم ﷺ وفرمایل چی زماخواته یې راوړی دوئ درسول الله ﷺ خواته راوړی هغه خپل بارخو درسول الله ﷺ پرمبارکوپښو باندی کیښود اوپه همدې حالت کې یې ساه ورکړه (اِنَّا لِلّٰهِ وَاِنَّا اِلَيْهِ رَاجِعُوْنَ ابن هشام جلد ۲، صفحه ۸۳)

**په احدکې عتبه بن وقاص رسول الله ﷺ په کاڼی وویشتی!**

دسعدبن ابی وقاص ﷺ وروړ عتبه بن ابی وقاص وخت پیداکی او رسول الله ﷺ یې په یوه کاڼي وویشتی چی په هغه کاڼی سره درسول الله ﷺ لاندینی غاښونه مبارک شهیدان سو اولاندی شونډه یې زخمی سو سعدبن ابی وقاص ﷺ وایې زه چی څومره دخپل وروړ عتبه دمرګ تږی سوم دومره دهیچادمرګ تږی اوحریص سوی نه یم (رواه ابن اسحاق (۱)

**په احدکې په رسول الله صلی الله علیه وسلم باندی دعبدالله بن قمیه برید**

عبدالله بن قمیه دقریشودیر غښتلی اومشهورپهلوان وو په رسول الله ﷺ باندی په داسی زور سره برید وکړ چی درسول الله ﷺ بارخومبارک زخمی سو اودخول دوې کړی یې په بارخوکې ننوتی اوعبدالله بن شهاب (۲) زهری وربسی پرتندی په کاڼی وویشتی اوتندی مبارک یې زخمی سو په مخ مبارک باندی یې چی کله وینه راغله نو دابو سعید خدری ﷺ پلار مالک بن سنان ﷺ ټوله وینه وڅیښله اودرسول الله ﷺ مخ مبارک یې پاک اوصفاکی رسول الله ﷺ وفرمایل (لن تمسک النار) تاته به دجهنم اورهیڅ کله نه رسیږی.. ځکه درسول الله ﷺ وینه دده له وینی سره یوځای سوه.

---

(۱) فتح الباری جلد ۷/ص/ ۲۸۱) ——— (۲) عبدالله بن شهاب زهری داحدپه غزاکې له کفاروسره ملګری وو مګر وروسته بیاپه اسلام مشرف سو اوپه مکه کې وفات سو (زرقانی جلد ۲/ص/۳۸)

Maktaba Tul Ishaat.com

په معجم طبرانی کې له ابوامامه ﷺ څخه روایت دی چې ابن قمیه د رسو ل الله ﷺ ترزخمی کیدلو وروسته داوویل (خذها وانا ابن قمیة) واخله دا زه دقمیه زویم .
رسول الله ﷺ په ځواب کې ورته وویل :
اقماک الله : الله تعالی دې تاذلیل اوخوارهلاک تباه اوبربادکړی ..
څوورځې نه وې تیرې سوې چې الله تعالی پرهغه باندی یوه غرنی بزه مسلطه کړه چې هغې په خپلوښکروسره دقمیه زوی ټوټې ټوټې کړ (۱)

## په احدکې له رسول الله ﷺ سره دعلی ﷺ اوطلحه ﷺ مرسته

درسول الله ﷺ په بدن مبارک باندی ددوو زغرودروندوالی هم وو ځکه نورسول الله ﷺ په یوه کنده کې وغورځیدی داهغه کنده وه چې ابوعامرفاسق دمسلمانانودپاره جوړه کړی وه علی ﷺ اوطلحه ﷺ رسول الله ﷺ ترلاس ونیوی اوطلحه ﷺ دشاله مرسته ورسره وکړه دوئ په دواړوورسول الله ﷺ راپورته کي رسول الله ﷺ وفرمایل چې که څوک غواړی دځمکی پرمخ ګرزیدونکی ژوندی شهیدووینی هغه دې طلحه ﷺ ته وګوری ،
عائشه صدیقه ﷺ بنت صدیق ﷺ دخپل پلارابوبکرصدیق ﷺ څخه روایت کوی چې دنبی کریم ﷺ په مخ مبارک کې دزغری دوې کړی ننوتلی وی ابوعبیدة بن الجراح ﷺ هغه په خپلوغاښوسره ونیولی اوراکش یې کړی چې په دې سره دابوعبیدة ﷺ دواړه غاښونه شهیدان سو رضی الله تعالی عنه واضحک سنه یوم القیامه آمین .ددې روایت سندصحیح دی (۲)
رسول الله ﷺ چې کله غره ته دختلواراده وکړه نودکمزوری اوضعف اوددوو زغرو ددروند والی له کبله مجبورسو چې پریوشئ باندی غره پورته سی په دغه وخت کې طلحه ﷺ رسول الله ﷺ ته اوږه ورکړه رسول الله ﷺ دطلحه ﷺ پراوږه باندی پښه مبارکه کیښوده اوغره ته پورته سو ،، زبیر ﷺ فرمایې چې ماپه دغه وخت کې دنبی کریم ﷺ څخه داسی واوریدل (اوجب طلحه) طلحه ﷺ دځان لپاره جنت واجب کی (رواه ابن اسحاق)
قیس بن حازم ﷺ فرمایې چې ما دطلحه ﷺ هغه لاس ولیدی چې په هغه سره یې داحدپه ورځ درسول الله ﷺ دفاع کړی وه هغه بیخی له کاره لویدلی اوشل وو (رواه البخاری)
حاکم په اکلیل کې روایت نقل کړی دی وایې چې داحدپه ورځ طلحه ﷺ پنځه دیرش یا نه دیرش ځایه زخمی سو په ابوداؤدطیالسی کې له عائشه صدیقه ﷺ څخه روایت دی چې دابوبکرصدیق ﷺ په مخکې چې به کله داحدورځ یاده سوه نوده به ویل (کان ذلک الیوم لطلحة) داحدورځ خود طلحه ﷺ لپاره وه .

---

(۱) فتح الباری جلد ۷ /ص /۲۸، زرقانی جلد ۲ /ص /۳۸) ——— (۲) زرقانی جلد ۲ /ص /۳۸، ابن هشام جلد ۲ /ص /۸۴)

Maktaba Tul Ishaat.com

له جابر څخه روايت دی چې د دښمنانو په بريد سره د طلحه ؓ ګوتې پرې سوی طلحه ؓ بی اختياره وويل حَسّ (۱) رسول الله ﷺ وفرمايل : لوقلت بسم الله لرفعتک الملائکة والناس ينظرون اليک حتى تلج بک فی جوّ السماء(رواه النسائی والبيهقی بسند جيد(۲)

که چيری تا د حسّ لفظ ويلو پرځای بسم الله ويلی وه نو ملائکو به ته اسمان ته پورته کړی وی او خلکو به تاته کتل ترڅو چې ته به يې د اسمان په فضاء کې ننه ايستلی وی دا حديث نسائي او بهيقی په ډير قوي او حسن سند سره روايت کړی دی .

عائشه صديقه ؓ له خپل صديق ؓ پلار څخه روايت کوی چې موږ د احد په ورځ د طلحه ؓ پر بدن تر ۷۰ زيات ټپونه وليدل (رواه ابوداؤد الطيالسي فتح الباری جلد ۷، صفحه ۶۶ مناقب طلحه دانس ؓ ناسکه پلار ابوطلحه ؓ ډير ښه غشي ويشتونکي وو د احد په ورځ يې دوې يادرې لينده ماتې کړی له هرچا سره چې به د غشو ګوډانه ياکڅوره وه او ددوئ وڅنګ ته به تيريدی نو نبی کريم ﷺ به ورته فرمايل چې دا ګوډانه ابو طلحه ؓ ته پرېږده رسول الله ﷺ به د جګړي پر مهال سر پورته کړ خلکو ته به يې کتل نو ابو طلحه ؓ به داسی ورته ويل

(بأبى وامی لا تشرف يصيبک سهم من سهام القوم نحری دون نحرک (بخاری شريف صفحه ۵۸۱)

زما مور او پلار دې پرتا قربان شی اې د الله ﷻ رسول ﷺ ته سرمه لوړه وه هسی نه چې د دښمنانو غشی پرتا ولګيږی زما سينی ستا د سينی ساتونکي پټونکي زغری دی .

سعد بن ابی وقاص ؓ ډير ښه غشی ويشتونکی وو د اُحد په ورځ رسول الله ﷺ د خپلی ګوډانی څخه ټول غشی راوايستل او د سعد ؓ مخ ته يې وغورزول او وې فرمايل :

(ارم فداک ابی و امی) غشی وويله زما مور او پلار دې پرتا قربان سی .

علی ؓ فرمايې : چې ما (۳) له سعد بن ابی وقاص ؓ څخه پرته د بل هيچا لپاره د رسول الله ﷺ فداک ابی وامی نه دی اوريدلی (بخاری شريف صفحه ۵۸۱) حاکم روايت کړی دی چې د احد په ورځ سعد ؓ زر دانی غشی وويشتل ، زرقانی جلد ۲، صفحه ۴۲)

## په اُحدکې دابو د جانه رضی الله تعالى عنه لا مثال قربانی

ابو دجانه ؓ (۴) له خپلی سينی دال جوړ کی او د رسول الله ﷺ مخ ته ودريدی شايې د دښمنانو ته که غشی چې به راتلل د ده پر شا به موښتل او مخ يې د رسول الله ﷺ وخواته وو هر څو مره غشی چې به پرده ولګيدل دی له ځايه هيڅ نه ښوريدی له دې ويری چې هسی نه يو غشی په رسول الله ﷺ باندی ولګيږی (رواه ابن اسحاق ۵)

---

(۱) په فتح الباری د حَسّ لفظ په نون سره راغلی دی يعنی ښه دې وی او علامه زرقانی پرته له نون نقل کړی دی يعنی حَسّ لکه زموږ له خولی چې د درد په وخت کې آه يا اوه ووزی ) ——— (۲) فتح الباری جلد ۷ /ص /۲۸۷، زرقانی جلد ۲ /ص /۳۹) ——— (۳) يعنی د احد په ورځ يې يوازې سعد ؓ ته وويل داسی نه چې په هيڅ وخت کې يې نه دې ويلی دهنی قريظه په غزاکې يې وزبير ؓ ته فداک ابی وامی وويل چې په صحيح بخاری باب مناقب زبير ؓ کې ذکر سوی دی ( فتح الباری جلد ۷ /ص / ۶۶ مناقب سعد بن ابی وقاص ؓ ) ——— (۴) حافظ ابن عبدالله فرمايې چې ابو دجانه ؓ د مسيلمة الکذاب په وژلو کې برخه درلوده او په همدغه جنګ کې شهيد سو ؓ (استيعاب) ——— (۵) زرقانی جلد ۲ /ص ۴۳

Maktaba Tul Ishaat.com

(ف) لکه څنګه چې رسول الله ﷺ خاتم النبیین وو دنبوت کمالات پرده بانـدې پوره سوی وو دغه رنګه محبوبیت هم پرده باندې پای ته رسیدلی وو او په صحابه کرامو ﷺ باندې عشق هم ختم وو قسم په الله ﷻ ددې قربانی مخ ته دلیلی او مجنون ټول داستانونه ګرزی

**درسول الله ﷺ افسوس کول په مشرکینو باندې**

له انس ﷺ څخه روایت دی چې داحدپه ورځ رسو ل الله ﷺ دخپل مخ مبارک څخه وینه پاکوله اوداسی وفرمایل هغه قوم به څنګه کامیابی پیداکی چې دوئ دخپل پیغمبر ﷺ مخ په وینو ورنګوی اوحال داچې هغه یې وخپل رب ته رابولی (رواه احمد والترمذی والنسائی)

**رسول الله ﷺ دقریشو دیو څو مشرانو په حق کې ښیراکول اودآیت نازلیدل**

په صحیح بخاری کې له سالم ﷺ څخه مرسلاً روایت سوی دی چې رسول الله ﷺ دصفوان بن امیه اوسهیل بن عمرو اوحارث بن هشام په حق کې ښیرا وکړه په دې اړه داآیت نازل سو :لَيۡسَ لَكَ مِنَ ٱلۡأَمۡرِ شَيۡءٌ أَوۡ يَتُوبَ عَلَيۡهِمۡ أَوۡ يُعَذِّبَهُمۡ فَإِنَّهُمۡ ظَٰلِمُونَ (۱۲۸) سورة آل عمران )

په دې کارکې ستاهیڅ خوښه نسته ترڅو چې الله تعالی مهربانی وکوی یاودوئ ته دتوبې توفیق ورکړی یادوئ ته عذاب ورکی ځکه هغوئ ظالمان دی .

حافظ عسقلانی لکی چې دادرې کسان دمکه په فتح کې په اسلام مشرف سول غالباً په دې وجه الله تعالی ددوئ په حق کې له ښیراکولو څخه منع وکړه اوداآیت کریمه نازل سو (فتح الباری جلد ۷، صفحه ۲۸۱)

عبدالله بن مسعود ﷺ به فرمایل چې زه داسی احساسوم چې رسول الله ﷺ زماسترګو ته مخامخ دی اوله تندی مبارک څخه وینه پاکوی اوداسی فرمایې (رَبِّ اغۡفِرۡ لِقَوۡمِي فَإِنَّهُمۡ لَا يَعۡلَمُونَ) اې زماپالونکی خدایه ﷻ ته زماقوم ته ښښنه وکوی ځکه دوئ نه پوهیږی (صحیح مسلم غزوه احد جلد ۲، صفحه ۱۰۸) دشفقت اومهربانی اوډیری نرمی په وجه یې وفرمایل (فَإِنَّهُمۡ لَا يَعۡلَمُونَ) یعنی دوئ نه پوهیږی ناخبره دی اوداسی یې ونه فرمایل (فَإِنَّهُمۡ يَجۡهَلُونَ) یعنی دوئ جاهلان دی ځکه دښکاره معجزوله لیدلو وروسته ناپوهی اوناخبری عذر نه سی کیدای مګررسول الله ﷺ دډیر شفقت اوډیری مهربانی دارحم الراحمین اواجود الاجودین اواکرم الاکرمین په دربارکې دناخبری په صورت کې ددوئ له طرف عذر وړاندی کړ چې کیدای سی دالله ﷻ رحمت دوئ دکفراوشرک له کندو څخه راوباسی اودایمان اواسلام دارالسلام اودار الامان ته یې داخل کړی اوداخلاص اواحسان په خاصوشرابو څښلوسره دخپلی مینی په نشه کې داسی بیهوښه کړی چې ددنیاږ ذالت اوسپکوالی اودآخرت عزت اوشرافت ورته ښکاره سی اودکفراودشرک له بندیخانی څخه په راوتلوسره دتل لپاره دایمان اواسلام اخلاص او احسان حرم آمن ته داخل سی اوهمدلته دتل لپاره پاته سی اودتل لپاره همدلته میشت سی .

ف: ترکومه وخته چې دکافرخاتمه پر کفر نه وي سوی ترهغه وخته پورې دکافرلپاره دبخښنې دعاء په دې معنی صحیح دی چې الله عزوجل دې هغه ته له کفرا وشرک څخه دتبې اودایمان راوړلوتوفیق ورکړي ددې لپاره چې هغه دالله ﷻ دبښنې وړو ګرزي او کله چې د کافرخاتمه پرکفروسې نودهغه کافرلپاره دبښنې هیڅ دعانه دی روا لکه چې الله عزوجل فرمایي

مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ وَلَوْ كَانُوا أُولِي قُرْبَىٰ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُمْ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ (۱۱۳) سورة التوبه)

دپیغمبر ﷺ اومؤمنانولپاره داندی روا چې مشرکینوته دبښنې دعاوکوي که څه هم ددوئ خپلوان وي وروسته تردې چې دوئ ته ښکاره سي چې دوئ دوزخیان دي، کافران وو )

**داحدپه جنګ کې دقتادة بن النعمان ﷺ سترګه دباندې راووتله اورسول الله ﷺ هغه بیرته پرهغه ځای کیښوده ترمخکې حالت ډیره ښه اوښائسته سوه**

قتاده بن النعمان ﷺ وایي زه داحدپه ورځ درسول الله ﷺ مخ ته ودریدم اوخپل مخ مې ددښمنانوته وخواته وګرزوي ددې لپاره چې ددښمنانوغشي زماپرمخ ولګیږي او درسول الله ﷺ مخ مبارک خوندي پاته سي ددښمنانوآخري غشي زماپه سترګه باندې داسې ولګیدی چې دسترګې سپین مې دباندې راووتل سترګه ماپه خپل لاس کې راواخیسته او درسول الله ﷺ وخواته مې مخ واړوی رسول الله ﷺ چې کله زماسترګه ولید له ډیر خفه سو اوزمالپاره یې دعاوکړه چې اې الله ﷻ لکه څنګه چې قتاده ستادنبي ﷺ دمخ ساتنه وکړه دغه رنګه ته دده دمخ ساتنه وکوی اودده راوتلې سترګه تردې بلې سترګې هم ډیره ښائسته اوهم ښه لیدونکې کې رسول الله ﷺ هغه سترګه په خپل ځای کې کیښوده سمدستي زما سترګه روغه رمټه سوه بلکې ترله مخه یې ښه دید شروع کي

(رواه طبراني وابونعیم والدارقطني بنحوه (۱)

په یو بل روایت کې راغلي دي چې قتاده ﷺ خپله سترګه په لاس کې راواخیسته اودرسول الله ﷺ په خذمت کې حاضرسو رسول الله ﷺ وفرمایل که ته صبروکوی نوستا لپاره جنت دی اوکه غواړې نوپه هغه زاړه ځای به سترګه درته کیږدم اوستالپاره به دعا وکوم قتاده ﷺ وویل یارسو ل الله ﷺ زمایوه میرمن ده دهغې له ماسره ډیر مینه ده له ماسره داویره سته چې که زه بې سترګې پاته سم نوهسې نه چې داله ما نفرت وکوي، رسول الله ﷺ په خپل لاس مبارک دده سترګه په خپل ځای کې کیښوده اوداد عاء یې وکړه (اللهم اعطه جمالاً) اې الله ﷻ ده ته ښائست ورکړی (۲)

---

(۱) الاصابه جلد ۳/ص/۲۲۵)
(۲) زرقاني جلد ۲/ص/۴۲)

Maktaba Tul Ishaat.com

## په احدکې درسول الله ﷺ دشهادت دخبر خپریدل !

کله چې داخبرخپورسو چې رسول الله ﷺ شهیدسو نویوشمیرمسلمانانوهمت وبایلی او داسی یې وویل چې رسول الله ﷺ شهیدسو نورنو جنګ څه کوو په دې وخت کې دانس بن مالک ؓ آکا انس بن نضر ؓ داسی وویل اې خلکو که محمد ﷺ شهیدسوی دی نود محمد ﷺ رب ﷻ خوژوندی دی هغه خونه مری دکوم هدف لپاره چې هغه جهادکوی دهغه هدف لپاره تاسوهم جهادوکوی اوپر هغه باندی مړه سی اودرسول الله ﷺ له شهادته وروسته په ژوندکې څه خوندپاته دی دایې وویل اوددښمنانوپه فوځ ننوتی اووجنګیدی ترڅو چې شهیدسورضی الله تعالی عنه (رواه ابن اسحاق والطبرانی . زرقانی جلد ٢، صفحه ٢٤)

## په احدکې د حضرت انس بن النضر ؓ دشهادت قصه

په صحیح بخاری کې له انس ؓ څخه روایت دی چې زماآکاانس بن نضر ؓ دبدرپه غزاکې دبرخی نه اخیستوله کبله ډیرخفه وو یوځل یې رسول الله ﷺ ته وویل یارسول الله ﷺ افسوس چې زه دمشرکینوپه مقابل کې داسلام په لومړی جګړه کې شریک نه سوم که الله ﷻ ماته په راتلونکې جګړه کې دګډون توان راکړنومابه ووینی چې زه دالله ﷻ په لاره کې څنګه جهاد کوم اوځان څنګه ځاروم کله چې داحدپه جنګ کې څه خلکوماته وخوړه اوشاته ولاړل نوانس بن نضر ؓ وویل یا الله ﷻ زه ستاپه دربارکې له هغه کاره بښنه غواړم کوم چې دې مسلمانانووکړ چې دجنګ له میدان لرشاته ولاړل اوکوم کارچې مشرکینووکړ زه له دې بری اوبیزاره یم ده توره واخیستـه مخ ته روان سوسعدبن معاذ ؓ په مخه ورغلی انس بن نضر ؓ ورته وویل( این یاسعد (١) انی اجدریح الجنة دون الاحد) اې سعد ؓ چیری ځی زه خوربنتیاهم دجنت خوشبویی داحدله خوامحسوسوم داالفاظ د کتاب المغازی په روایت کې دی اودکتاب الجهادپه روایت کې داسی الفاظ راغلی دی (یاسعدبن معاذ الجنة ورب (٢) النضر انی اجد ریحها دون احد) اې سعد ؓ دادی جنت قسم د نضر ؓ په پالونکی ﷻ باندی رښتیا هم داحدله خواپرمادجنت بوې راځی .

حافظ ابن قیم رحمه الله وایې چې الله ﷻ په یوشمیر وختوکې خپلو خاصوبندګانوته په روحانی ډول نه بلکې په حسی ډول په دنیاکې دجنت خوشبوئی ښکاره کوی لکه څنګه چې دوئ په پوزه سره ګلاب اوچنبیلی بویه وی دغه شان دوئ په دنیاکې کله کله دالله ﷻ

---

(١) دیاکلمه دعربوپه خبروکې دلیری اوازکونکې لپاره استعمالیږی کیدای سی دانس ؓ له یاسعد څخه مراددا وی چې ته دې ترسعادت وراندی یې اودغه رنګه دآین څخه دسترګولیدلی ځای نه دی مرادبلکې مکان په معنی دمرتبی مراددی ( والله اعلم ).

(٢) نضر ؓ دانس ؓ دپلارنوم دی نضرپه عربی کې تراوتازه اوروښان ته وایې کیدای سی انس بن نضر ؓ دجنت روښانتیااوتازه والی په خپلوسترګولیدلی وی ځکه یې په رب النضرسره قسم وکوی ( والله اعلم )

Maktaba Tul Ishaat.com

په فضل سره دجنت خوشبويي محسوسوي اودجنت خوشبويي ترپنځه زره ميله پوری رسيږی کيدای سی انس بن نضر رضی الله عنه ته په حسی ډول دجنت خوشبويي ورښودله سوی وی كذافی حاوی الارواح الی بلاد الافراح جلد ۱، صفحه ۲۵۰)

کوم خلک چی ددنياپه نشه مست وی اودآخرت څخه زکام وی دهغوئ نه منل داعتبار ورنه دی داسی خلک ( از خواص اولیاء بیگانه اند) مصداق دی ديوه ناروغ زکامی دګلاب اوچنبيلی دبوئ نه محسوسول ددې دليل نه سی کيدای چی روغ جوړ دماغ لرونکي هم دګلاب اوچنبيلی دګل بوئ نه سی محسوسولای .(متل : ستاپه نه ديد کابل نه نيستی کيږی )

لنډه داچی انس بن نضر رضی الله عنه (واهاً الريح الجنة اجده دون احد ) واه واه دجنت خوشبوئی داحدله خواراځی دايې ويل اومخکې سو اوله دښمنانوسره ښه وجنګيدی ترڅو چی شهيدسو دده پر بدن باندی دغشو اوتوروتراتيا ۸۰ زيات زخمونه وو اودا آيت دانس بن نضر رضی الله عنه په باره کې نازل سو (مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ(۲۳) سورة الاحزاب)

دمسلمانانو څخه يوشميرداسی نارينه دی چی دوئ له الله ﷻ سره کومه ژمنه کړی وه هغه يې رښتياکړه ..

صدق جان دادن بود ہمین سابقوا.............................از نبی برخوان رجالٌ صدقوا

امام بخاری رحمة الله علیه داحديث په صحيح البخاری کې درې ځايه ذکرکړی دی ۱ کتاب الجهاد جلد ۱ صفحه ۳۹۲، اوکتاب المغازی صفحه ۵۷۹ ، اوکتاب التفسير صفحه ۷۰۵ مختصراً

دعارف رومی په خبره دانس بن نضر رضی الله عنه حالت داسی وو

وقت آن آمد کہ من عریان شوم......................جسم بگزارم سراسر جان شوم

بوئی جانان سوئی جانم می رسد.......................بوئی یار مہربانم می رسد

دمسلمانانودغم اوخفګان اونا ارامی لوی سبب درسول الله صلی الله عليه وسلم الف الف تحيات دشهادت خبروو لومړی کعب بن مالک رضی الله عنه رسول الله ﷺ وليدی اووې پيژندی رسول الله ﷺ خوخول پرسرکړی وو مخ يې پټ وو کعب رضی الله عنه وايې ماله خول څخه دهغه مبارک ﷺ ځليدونکی سترګی وليدی اومې پيژندی سمدستی می په لوړآواز نعره وکړه اې مسلمانانوخوشاله سی دادی رسول الله ﷺ رسول الله ﷺ په لاس اشاره راته وکړه چی پټه خوله سه که څه هم ده له دويم ځلی ويناڅخه منع کړم مګر دزړه اوسرغوږونه ټول دهغه ﷺ خبرواوريدوته متوجه وو په دې وجه دکعب رضی الله عنه دناری په اوريدوسره مشرکين په منډه راغلواو درسول الله ﷺ پرشاوخوراوګرزيدل کعب رضی الله عنه فرمايې تردی وروسته رسول الله ﷺ خپله زغره ماته راکړه اوزمازغره ده مبارک ﷺ واغوستله دښمنانودرسول الله ﷺ په خيال سره په ماباندی غشي واورول زه ترشلو ځايه ډير ټپی سوم ( رواه الطبرانی ورجاله ثقات )

Maktaba Tul Ishaat.com

کله چې څه مسلمانان درسول الله ﷺ سره یوځای سو نودغره ولوری ته روان سو ابوبکرصدیق رضی الله عنه اوعمرفاروق رضی الله عنه اوعلی رضی الله عنه اوطلحه رضی الله عنه اوحارث رضی الله عنه اوداسی نورصحابه رضی الله عنهم له رسول الله ﷺ سره ملګری وو کله چې وغره ته ختی نورسول الله ﷺ دکمزوری اوتپی کیدو اوده دووزغرودد روندوالی له کبله نه سو ختلای نوځکه طلحه رضی الله عنه کښیناستی اوړه یې ورکړه رسول الله ﷺ دهغه پراوږه باندی وغره ته پورته سو

**په اُحدکې مشرک اُبَیّ بن خلف درسول الله ﷺ په لاس ووژل سو !**

کله چې دوئ غره ته پورته سو ابی بن خلف دجهنم تږی پرآس سپور راورسیدی پرهغه آس چې ابی په دې نیت اوربشی ورکړی وی چې پر دې به سپریږم او محمد ﷺ به قتل کوم .
رسول الله ﷺ چې کله دهغه په اراده خبرسو نوپه دغه وخت کې یې وفرمایل چې ان شاء الله زه به هغه قتل کوم . کله چې هغه درسول الله ﷺ وخوا ته را وړاندی سوصحابه رضی الله عنهم اجازه وغوښته چې موږبه هغه قتل کړو نبی کریم ﷺ ابی ته وویل راوړندی سه ښه رانژدی سه کله چې هغه ښه رانژدی سو نونبی کریم ﷺ له حارث بن صمه رضی الله عنه څخه نیزه واخیسته اوهغه یې په غاړه کې په وویشتی هغه لویه چیغه وکړه اوپه منډو منډو بیرته ولاړی اوداناری یې وهلی اې خلکو قسم په الله ﷻ زه محمد ﷺ ووژلم .
کله چې لښکرته ورسیدی نوخلکوورته وویل چې یاره وشرمیږه داخوبیخی معمولی ټپ دی څه داسی زور ټپ خونه دی چې ددې ټپ له لاسه ته دومره نعری وهی ابی بن خلف وویل تاسوپه دې خبریاست چې محمد ﷺ په مکه کې ماته ویلی وو چې زه به تاقتل کوم ددې زخم تکلیف ماته معلوم دی چې څومره دی قسم په الله ﷻ که دازخم دحجاز پرټولو اوسیدونکو باندی وویشل سی نودټولو دمرګ لپاره بس دی په دغسی چیغواونارو سره سرف نامی ځای ته ورسیدی اوهم هلته مردار سو

**علی رضی الله عنه اوفاطمه رضی الله عنها درسول الله صلی الله علیه وسلم زخمونه مینځی**

کله چې رسول الله ﷺ وغره ته وختی نورجنګ پای ته ورسیدی دوئ هلته کښیناستل علی کرم الله وجهه اوبه راوړی اودرسول الله ﷺ دمخ مبارک څخه یې وینی پاکولی اوڅه اوبه یې په سرواچولی ورروسته رسول الله ﷺ اودس وکوی اوپه ناسته یې دماپښین لمونځ ورکړ صحابه رضی الله عنهم هم په ناسته اقتداء ورپسی وکړه ..

**په احدکې قریشو شهیدان صحابه کرام رضی الله عنهم مُثله کړه !**

مشرکینو دشهیدانو رضی الله عنهم دبدن په مثله کولو پیل وکړ یعنی پوزه غوږونه یې پریکړل او نسونه یې ورڅیری کړه اواعضاء تناسل یې پریکول ښځوهم له نارینه ووسره په دې کارکې برخه واخیسته ، هنده چې ددې پلار عتبه دبدرپه جنګ کې دحمزه رضی الله عنه په لاس وژل سوی وو هغې دحمزه رضی الله عنه مثله وکړه نس یې ورڅیری کی اوینه راوایسته اویوه ټوټه یې

Maktaba Tul Ishaat.com

پريکړه مګر ترستونى يې تيره نه سوه اوپه دې خوشالي کې يې وحشى ته خپله ګينه ورکړه اودکوموشهيدانوپوزه اوغوږونه چې دوئ غوڅ کړه دې له هغواميل جوړکى غاړى ته يې واچوى (۱)

**دابوسفيان پوښتنې او دعمرفاروق رضي الله تعالى عنه ځوابونه !**

قريشوچې کله دبيرته تلواراده وکړه نوابوسفيان وغره ته راوختى دا آواز يې وکى (اَفِي القوم محمدﷺ) آياپه تاسوکې محمدﷺ ژوندى دى ؟ رسول الله ﷺ وفرمايل هيڅوک دې ځواب نه ورکوى دغه رنګه ابوسفيان درې ځله اوازوکى مګر چاځواب ورنه کړ تردې وروسته ابوسفيان وويل (افى القوم ابن ابي قحافه) آياپه تاسوکې دقحافه زوى يعنى ابوبکرصديق ﷺ ژوندى دى رسول الله ﷺ وفرمايل هيڅوک ځواب مه ورکوى ، درې ځله يې داخبره تکرارکړه مګر ځواب يې نه واوريدى دريم ځل يې اواز وکى (افى القوم بن الخطاب) آياپه تاسوکې عمربن خطاب ﷺ سته داالفاظ يې هم درې ځله ولوستل مګر کله چې هيچاځواب ورنه کړنوخپلوملګروته يې په خوشالي وويل (اماهؤلاء فقدقتلوا فلوکانواحياء لاجابوا (۲) دادرې څوړل سوي دى که ژوندى واى نوهرومروبه يې ځواب راکړى وو ، دعمرفاروق ﷺ نورزغم پاى ته ورسيدى اوداسى يې ورته وويل (کذبت والله ياعدوالله ابق الله عليک مايخزنک) اې دالله ﷻ دښمنه قسم په الله ﷻ تاييخى دروغ وويل ستادغم اوخفګان دپاره لاتراوسه څوک شته .

تردې وروسته ابوسفيان دوطن اوقوم اوديوه بت په نامه نعره وکړه داسى يې وويل :

(أُعْلُ هُبَل أُعْلُ هُبَلُ (۳) اې هبل ته دې لوړى يې اې هبل ستادين دى لوړى وى ،

رسول الله ﷺ عمرفاروق ﷺ ته وفرمايل دده په ځواب کې داسى ورته ووايه :

(اَللّٰهُ اَعْلٰى وَاَجَلُّ) الله ﷻ ترټولولوى اولوړ ذات دى .

ابوسفيان بيا وويل :

(ان لنا العزى ولاعزى لکم) زموږ خوعزى سته ستاسوعزّى نسته يعنى موږته عزت حاصل سو

---

(۱) البدايه والنهايه جلد ۲ /ص/ ۳۵)

(۲) دصحيح بخارى په کتاب الجهادکې يواځې دالفاظ راغلى دى ( اماهؤلاء فقدقتلوا فلوکانوا لفظ نسته دکتاب المغازى په روايت کې داسى الفاظ دى ( ان هؤلاء قتلوا فلوکانوا احياء لاجابوا ) دې ناکاره بنده ددواړه رواياتوالفاظ رايوځاى کړه اودغه رنګه نبى کريم ﷺ اوابوبکرصديق ﷺ اوعمرفاروق ﷺ ته درې ځله ناره کول هم دکتاب الجهادپه روايت کې راغلى دى دکتاب المغازى په روايت کې يواځې يوځل ناره کول يادسوى دى ، وعدم الذکرلايدل على ذکرالعدم فافهم)

(۳) دکتاب الجهادپه روايت کې (اعل هبل اعل هبل ) دوه ځلى راغلى دى اودکتاب المغازى په روايت کې يواځې يوځل ويل يادسوى دى )

رسول الله ﷺ عمرفاروق ﷺ ته وفرمايل داسى ځواب ورکړه :

Maktaba Tul Ishaat.com

(الله مولانا ولا مولى لكم) الله ﷻ زموږ پالونكي او مرستندوئ دى او ستاسو مرستندوئ نشته (فَنِعْمَ الْمَوْلى وَنِعْمَ النَّصِيْر) يعني عزت يوائحې د الله ﷻ په واک او اختيار كې دى دعزى په واک كې هيڅ هم نشته څكه هغه دخپل ځان واک هم نه لري ..

ابوسفيان وويل (يَوم بيوم بدر والحرب سِجَالٌ) داورځ دبدر دروځي بدله وه نوموږ او تاسو سره برابر سو او جنګ دسلواغي په شان كله كښته او كله پورته وي

له ابن عباس ﷺ روايت سوى دى چې عمرفاروق ﷺ ددې خبرى په ځواب كې ورته وويل (لاسواء قتلانا فى الجنة وقتلاكم فى النار (۱) نه موږ او تاسو هيڅكله سره برابرنه يو ځكه زموږ وژل سوى په جنت كې دى او ستاسو وژل سوى په دوزخ كى دى .

او دابوسفيان داخبره چې الحرب سجالٌ رښتيا وه نوځكه دهغې ځواب ورنه كړل سو او د الله ﷻ ارشاد (وَتِلْكَ الايَّامُ نُدَاوِلُهَا بَيْنَ النَّاسِ وَلِيَعْلَمَ اللهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَيَتَّخِذَ مِنكُمْ شُهَدَاء وَاللهُ لاَ يُحِبُّ الظَّالِمِينَ (۱۴۰ آيت سورة آل عمران) ددې تأيد كوى .

وروسته ابوسفيان عمر ﷺ ته وويل (هَلُمَّ الىَّ ياعمر) اې عمر ﷺ زما خواته رانژدى سه !

رسول الله ﷺ عمرفاروق ﷺ ته وفرمايل چې ته ورسه چې څه وايې عمرفاروق ﷺ هم هغه ته نژدى ورغلى .

ابوسفيان ورته وويل : (انشدك الله ياعمر اقتلنا محمدا صلى الله عليه وسلم )

اې عمر ﷺ تا ته په الله ﷻ قسم دركوم رښتيا ووايه چې موږ محمد ﷺ وژلى دى .

عمرفاروق رضى الله عنه په ځواب كې ورته وويل (اللهم لا وانه ليسمع كلامك الآن )

هيڅكله نه قسم په الله ﷻ كه موو ژلى وى او رسول الله ﷺ همدا اوس ستا خبرى اورى

ابوسفيان وويل : (انت عندى اصدق من ابن قمية وابر)

ته زما په نظر ترابن قمية ډير رښتيني اونيک يې .

وروسته ابوسفيان وويل : (انه قدكان فى قتلاكم مثله والله مارضيت ولا نهيت ولا امرت )

زموږ د خلكو له لاسه ستاسو دوژل سويو كسانو غوږى پرى سوى دى قسم په الله ﷻ زه په دې كارخوښ نه يم او نه مې منع كړى او نه مې امر كړى دى .

او دتللو په وخت كې يې داوعده وكوله (موعدكم بدر للعام القابل )

زموږ او ستاسو به راتلونكى كال په بدر كې د جنګ وعده وى سره .

رسول الله ﷺ ويوه صحابى ﷺ ته وفرمايل چې ورته ووايه

(۱) زرقانى جلد ۲ /ص / ۳۷، فتح البارى جلد ۷ /ص / ۲۷۲ )

(نعم هو بيننا وبينك موعدان شاء الله تعالى )(١) سمه دی زموږ او ستاتر مينځ همدا وعده دی که دلوی خدای ﷻ خوښه وه (تاريخ طبری جلد ٣، صفحه ٢٤ ابن هشام صفحه ٨٩ )

دمشرکينو له ستنيدو وروسته دمسلمانانو ښځي دحال معلومولو په نيت له مدينی څخه راوتلی وی سيدة النساء فاطمة الزهراء رضی الله تعالی عنها راغله اووې ليدل چې ددې دپلار مبارک ﷺ له مبارک مخ څخه وينه روانه ده علی رضی الله عنه په ډال کې اوبه راوړی اوفاطمی رضی الله عنها به پريولی مګر وينه جاري وه نه دريدله اونوره هم زياتيږی بيايې ديو توکر توته وسوځوله اودهغه ايره يې په ټپ باندی کيښوده وينه بنده سوه (رواه البخاری والطبرانی عن سهيل بن سعد رضی الله عنه (٢)

**فوائد:**

(١) له دې حديث څخه معلومه سوه چې دناروغی له کبله دوادرمل کول روا دی

(٢) بل داچې علاج کول دتوکل ضد نه دی

(٣) همدغه رنګه انبياء کرام عليهم السلام ته هم بدنی ناروغی اوستونزی تکليفونه رسيږی ددې لپاره چې ددوئ درجی لوړی سی اوددوئ منونکی ودوئ ته په کتلوسره دصبر اوزغم دمنلو اوسرتيټونی سبق زده کړی دارنګه دنبی ﷺ انسانی نيمګړتياوی اودانسانيت لوازم ته په کتلوسره داوپيژنی چې انبياء عليهم السلام دالله ﷻ پاک اوخاص بنده ګان دی معاذالله خدايان نه دی ددوئ معجزی اوعلامی دنبوت اورسالت ښکاره دلائل دی دنصاراو په څير په فتنه کې ونه لويږی چې دوئ خدايان وګڼی معاذالله.

اَشْهَدُ اَنْ لاَّاِلٰهَ اِلاَّ اللهُ وَحْدَهُ لاَشَرِيْکَ لَهُ وَاَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُوْلُهُ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَعَلٰى آلِهِ وَ اَصْحَابِهِ وَاَزْوَاجِهِ وَذُرِّيَاتِهِ وَبَارَکَ وَسَلِّمْ تَسْلِيْمًا کَثِيْرًا کَثِيْرًا ط

(٤) په دې پيښه سره داخبره هم ښه ښکاره سوه چې نبی کريم ﷺ څخه وروسته درجه اومرتبه دحضرت ابوبکرصديق رضی الله عنه اوبيا دحضرت عمرفاروق رضی الله عنه ده ځکه داترتيب دومره ښکاره اوروښانه وو چې کفارهم په دی پوهيدل چې تررسول الله ﷺ وروسته دابوبکر صديق رضی الله عنه اوبيادعمرفاروق رضی الله عنه ځای دی لنډه داچې شيخين رضی الله عنهما ابوبکرصديق رضی الله عنه اوعمرفاروق رضی الله عنه دغوره والی ترتيب مسئله کفاروته هم معلومه وه دوئ درسول الله ﷺ په دربارکې په سترګوليدی وو چې لومړئ ځای دابوبکرصديق رضی الله عنه دی اودويم ځای دعمرفاروق رضی الله عنه اودوئ دواړه درسول الله ﷺ ښه تدبيرجوړونکی وزيران دی

(١) دان شاء الله لفظ علامه زرقانی رحمه الله نقل کړی دی دطبری اوابن هشام په روايت کې نسته )

(٢) زرقانی جلد ٢ /ص /٤٩ )

ياداشت : درنولوستونکوعاجزبنده حمدالله ستاسو ددعاپه هيله (حمدالله کال ١٤٣٥ هجری سپوږميز)

Maktaba Tul Ishaat.com

## دسعدبن ربیع رضی الله تعالی عنه دشهادت بیان

دقریشو ترستنیدو وروسته رسول الله ﷺ زیدبن ثابت (۱) ﷺ ته حکم وکړ چی سعدبن ربیع انصاری ﷺ وګوره چی چیری دی (ان رأیته فاقرأه منی السلام وقل له یقول لک رسول الله ﷺ کیف تجدک) که دې هغه پیداکې نوزماله لوری سلام ورته وواية اودا ورته ووايه چی رسول الله ﷺ داپوښتنه کوی چی ته اوس په دې وخت کې ځان څنګه بولی،،

زیدبن ثابت ﷺ فرمايې چی زه په تلو تلوکې سعدبن ربیع ﷺ ته ورسیدم هغه مې پیداکی هغه تردغه وخت لاژوندی وو اوډژوند آخر ی سلګې يې وی پربدن يې دغشواوتورو اويا ۷۰ ټپونه وو مادرسول الله ﷺ پیغام وروړرسوی ،

سعدبن ربیع ﷺ په ځواب کې داسی ووېل (علی رسول الله السلام وعلیک السلام قل له یارسول الله انی اجدریح الجنة وقل لقومی الانصار لاعذرلکم عندالله ان یخلص الی رسول الله صلی الله علیه وسلم شفر(ا) یطرف وفاضت نفسه رحمه الله) په رسول الله ﷺ دې سلام اوپرتادی هم وی رسول الله ﷺ ته زمادا پیغام ورسوه چی یارسول الله ﷺ زه همدا اوس دجنت خوشبويي احساسوم اوزماقوم انصاروﷺ ته ووايه چی که رسو ل الله ﷺ ته څه تکلیف ورسیدی په داسی حال کې چی ستاسو يوتن هم ژوندی وی نوپوه سی چی دالله ﷺ په نزدبه ستاسو هيڅ عذرونه منل سی .داپيغام يې پرېښودی اوروح يې لوړپورته سو رحمه الله ورضی الله تعالی عنه ، حاکم وايې ددې حديث سندحسن دی اوحافظ ذهبی هم په تلخيص کې ودې ته صحی ويلی دی

په یوبل روایت کې راغلی دی چی سعدﷺ زیدبن ثابت ﷺ ته داسی ووېل :

اخبررسول الله صلی الله علیه وسلم انی فی الاموات واقرأه السلام وقل له یقول جزاک الله عنا وعن جمیع الامة خیرا .. مستدرک صفحه ۲۰۱ ترجمه سعدبن ربیع ﷺ ۲) رسول الله ﷺ ته ووايه چی زه اوس ځم اوزماسلام ورته اوترسلام وروسته داورته ووايه چی سعدويل چی يارسول الله ﷺ الله دې تاته زموږ اودټول امت له لوری دخيربدله درکړی چی موږته دې حق لاره وښودله..

دابن عبدالبرپه روایت کی دابی بن کعب ﷺ څخه روایت وايې کله چی زه بيرته راغلم اورسول الله ﷺ ته می دسعدﷺ خبره ورسوله رسول الله ﷺ چی داخبره واوريده وې فرمايل رحمه الله نصح الله ولرسوله حيا وميتا ، استيعاب للحافظ ابن عبدالبر جلد ۲، صفحه ۳۵ حاشيه اصابه )

الله ﷺ دې په هغه رحم وکوی دالله ﷺ اودهغه درسول ﷺ خیرغوښتونکی او وفادار وو په ژوندکې هم اودمرګ په وخت کې هم

---

(۱) په یوه روایت کې راغلی دی (وفیکم عین تطرف ) (زرقانی جلد ۲ /ص/ ۴۹)

(۲) دادحاکم روایت دی چی زیدبن ثابتﷺ يې وروليږی اوحافظ ابن عبدالبرپه روایت کې راغلی دی چی ابی بن کعبﷺ يې وليږی اودواقدی په روایت کې راغلی دی چی محمدبن مسلمة ﷺ يې وليږی ، کیدای سی چی درې واړه يوپل بل پسې ليږلی وی يايې درې واړه په يوه ځای ليږلی وی والله اعلم (زرقانی جلد ۲ /ص/ ۴۹)

Maktaba Tul Ishaat.com

## دسیدالشهداء حضرت حمزه رضي الله تعالي عنه دبدن لټون

رسول الله صلی الله علیه وسلم دحمزه ﷛ دبدن په لټون پسی ووتی دکندی په نس کې دحمزه ﷛ بدن پیداکی پوزه اوغوږونه یې پریکړل سوی وو اونس اوسینه یې څیری سوی وو ، ددې زړه آزارونکی اوغمجن حالت په لیدوسره درسول الله ﷺ زړه بی اختیاره ډک سو اوداسی یې وفرمایل : په تاباندی دی دالله ﷻ مهربانی وی ترڅوپوری چې ماته معلوم وی رښتیاهم ته ډیر غوره اوصله رحمی کونکی وی که دصفیه دغم اوخفګان خیال نه وای راسره نومابه ته پرهمدغه حال پری ایښی وی چې درندګان اومرغان دې وخوری اوبیادقیامت په ورځ ته دهغوئ له نس څخه راپورته سوی وی اوپه هغه ځای کې په ولاړه داوفرمایل چې قسم په الله ﷻ که الله تعالی ماته په کافرانو باندی بری راکړ نوستاپه بدل کې به دا‌ویا ٧٠ کافرانودبدن غړی پریکوم رسول الله ﷺ لادله همدې ځای څخه نه ووتللی چې داآیت شریف نازل سو : وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُمْ بِهِ وَلَئِنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِلصَّابِرِينَ (١٢٦) وَاصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ إِلَّا بِاللَّهِ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُ فِي ضَيْقٍ مِمَّا يَمْكُرُونَ (١٢٧) إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ (١٢٨) سورة النحل )

ژباړه : که تاسوبدله اخلی نودومره بدله واخلی څومره چې تاسوته تکلیف رسیدلی وی اوکه تاسوصبرکوي نورښتیاهم داغوره دی دصابرانولپاره اوته صبرکوه ستاصبرکول خاص دالله ﷻ په مرسته اوتوفیق سره دی اوپه دې خلکو مه غمجن کیږه اومه ددوئ په چلوزړه تنګوه رښتیاهم الله تعالی دصبرکونکواونیکی کونکوسره دی .

رسول الله ﷺ صبروکی اودقسم کفاره یې ورکړه اوخپله اراده یې بیرته بدله کړه (١)

دجابر ﷛ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ چې کله حمزه ﷛ ولیدی وې ژړل اوداسی یې وفرمایل ( سيّدالشهداء عندالله يوم القيامة )حمزه ﷛به د قیامت په ورځ دالله ﷻ په نزددټولوشهیدانوسرداروی .. حاکم فرمایې ددې حدیث سندحسن دی اوحافظ ذهبی هم ودې حدیث ته صحیح ویلی دی (٢) په معجم طبرانی کی له علی ﷛ څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ وفرمایل(سيّدالشهداء حمزة بن عبدالمطلب ) دټولوشهیدانوسردار به حمزه بن عبدالمطلب ﷛ وی (٣) له دې وجی حمزه ﷛ په سیدالشهداء لقب سره مشهورسو

(١)مستدرک جلد٣ /ص/١٩٧)

(٢) مستدرک جلد٣ /ص/١٩٩ قال العلامة الزرقانی هذاالحدیث رواه الحاکم والبیهقی والبزار والطبرانی وقال الحافظ فی الفتح باسناد فیه ضعف آه جلد٢ /ص/٥٢ زرقانی اقول لکن قال الحافظ بعدماذکرللحدیث طرق عدیدة هذه طرق یقوی بعضاً آه فتح الباری جلد ٧ /ص/ ٢٨٢) دصحیح بخاری په ډیرونسخوکې باب قتل حمزه بن عبدالمطلب دی مګر دنسفی په نسخه کې حمزه سیدالشهداء ﷛ دی غالبًا امام بخاری په ترجمة الباب کې دې حدیث ته اشاره کړی وی )

(٣)فتح الباری جلد٧ /ص/٢٨٢)

Maktaba Tul Ishaat.com

## دعبدالله بن جحش رضي الله تعالى عنه دشهادت يوه عجيبه قصه

داحدپه غزاکې عبدالله بن جحش ﷺ هم شهيدسو په معجم طبراني اودلائل ابی نعيم کې په جيدسندسره له سعدبن ابی وقاص ﷺ څخه روايت سوی دی سعد ﷺ وايې چې داحدپه ورځ دجنگ ترپيل کيدومخکې عبدالله بن جحش ﷺ راغلی اوزه يې يو ه لوری ته بوتلم اوراته وې ويل چې راسه مااوتادواړه بيل کښينواوله الله ﷻ څخه دعاوغواړو اويودبل پردعاآمين وايو . سعد ﷺ وايې موږدواړه په يوه گوښه کې له ټولوبيل يوې خواته کښيناستو لومړی مادعاوغوښتنه اوده آمين پرويل ماويل : اې الله ﷻ مانن له داسی دښمن سره مخامخ کې چې ډير دلاور، اوغيرتمند، اوغښتلی، اوزورور ، اوغضبناک وی کله چې زه له هغه سره جگړه کوم هغه له ماسره جگړه وکوی اوترجگړې وروسته اې الله ﷻ ماته پرهغه باندې بری رانصيب کې ترڅو چې زه هغه دښمن قتل کړم اودهغه وسله اوتوکی غنيمت واخلم .

عبدالله بن جحش ﷺ آمين وايو او وروسته عبدالله بن جحش ﷺ داسی دعاوغوښتله يا الله ﷻ مانن له داسی دښمن سره مخامخ کې چې ډير سخت ، زورور ، غضبناک وی يواځې ستادپاره زه له هغه سره وجنگيږم اوهغه له ماسره وجنگيږی په پای کې هغه ماشهيد کی اوزماپوزه اوغوږونه غوڅ کی، کله چې زه تاته درشم اې الله ﷻ ته پوښتنه راڅخه وکوی چې اې عبدالله داستاپوزه اوغوږونه چيری پريکړل سو نوزه درته ووايم چې اې الله ﷻ ستااوستادپيغمبرﷺ په لاره کې اوته په همدغه وخت کې راته ووايې : تاربنتياوويل .. سعدبن ابی وقاص ﷺ وايې چې دعبدالله ﷺ دعاء زماتردعاډيره ښه وه دجگړې په ماښام ماعبدالله بن جحش ﷺ وليدی چې دهغه پوزه غوږونه غوڅ سوی وو(۱) سعد ﷺ فرمايې الله ﷻ زمادعاء هم قبوله سوه ماهم يوډيرسخت کافرووژی اودهغه وسله اوتوکي می غنيمت ونيول (۱)

له سعيدبن مسيب ﷺ څخه روايت دی چې عبدالله بن جحش ﷺ داسی دعاء وغوښتله :

اللهم انی اقسم عليک ان القی العدو فيقتلونی ثم يبقروا بطنی ويجدعوا انفی واذنی ثم تسالنی بم ذلک فاقول فيک )اې الله ﷻ زه ستاپه ذات قسم اخلم چې زه ستاددښمنانومقابله وکوم اوبياهغه ماووژنی اوزمانس څيرې کی اوزماپوزه اوغوږونه پريکی اوبياته زماڅخه پوښتنه وکوی چې داولی داسی وسو نوزه درته ووايم چې اې الله ﷻ دايواځې ستادپاره سعيدبن مسيب ﷺ فرمايې چې زه له الله ﷻ څخه اميدلرم لکه څنگه چې الله تعالی په هغه ځانگړی دول سره دشهادت په باره کې دده دعاء قبوله کړه دغه شان به الله عزوجل هغه بله

(۱) زرقانی جلد ۲ /ص/۵۱) ——— (۲) روض الانف جلد ۲ /ص / ۱۴۳) ——— (۳) الاصابه جلد ۲ /ص / ۲۸۷)

Maktaba Tul Ishaat.com

دعاء هم خامخا قبوله کړې وې یعنې له شهادت وروسته به يې له هغه څخه سوال کړې وی او هغه به دغه ځواب ورکړې وی.. حاکم فرمايي که دا حدیث مرسل نه وی نو د شیخین په شرط به صحیح وی حافظ ذهبي فرمايي مرسل صحیح (مستدرک جلد ۳، ص / ۲۰۰)

نو ځکه عبدالله بن جحش ﷺ په مجدّع فی الله لقب سره مشهور سوی دی (یعنې هغه سړی چې د هغه پوزه او غوږونه د خدای ﷻ په لاره کې پرې سوی دی)

دالله ﷻ د محبت کونکو او مخلصو عاشقانو دغه حالت وی چې هغوئ دالله ﷻ په لاره کې روح ورکول ډیره لویه نیک بختي ګڼي دژوند په مقابله کې مرګ دوئ ته ډیر خوندور او خوږ معلومیږي ځکه دوئ مرګ د محبوب حقیقي یعنې الله تعالی د ملاقات ذریعه او د دنیا له بندیخانې څخه دآزادیدو او د جنت وباغو ته د رسیدو لاره ګڼي،

(ف) الله تعالی چې کله په ځمکه کې د خلیفه جوړولو اراده وکړه نو ملائکو وویل:

قَالُوٓا أَتَجۡعَلُ فِيهَا مَن يُفۡسِدُ فِيهَا وَيَسۡفِكُ ٱلدِّمَآءَ وَنَحۡنُ نُسَبِّحُ بِحَمۡدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ (۳۰) سورة البقرة)

آیا ته هغه څوک په ځمکه کې خلیفه جوړوی چې په ځمکه کې فساد خپروی او وینې تویوی سره له دې موږ په هر وخت کې ستا په ستایلو سره ستا پاکي بیانوو

په انسان کې دوه قوتونه دی یو قوه شهواني دی چې له هغې قوی څخه زنا او نور ګناهونه صادریږي چې د هغه ملائکو په مَن يُفۡسِدُ فِيهَا سره بیان کړه او دویم قوت غضباني دی چې له هغه وژل وهل ډبول وینه تویول داشیان صادریږي چې د هغه تعبیر ملائکو په (وَيَسۡفِكُ ٱلدِّمَآءَ) سره وکې فرشتو دانسان داکمزوري یادی کړې مګر دافکریې ونه کې چې دغه قوت شهواني چې کله دالله ﷻ په لارکې وی نو د هغه څخه هغه میوی او پایلې ښکاره کیږي چې فرشتې هم هک پک حیرانه پاته کیږي یعنې دالله ﷻ د عشق غلبه او دالله ﷻ د مینې جوش او دغه رنګه کله چې قوت غضبانیه دالله عزوجل په لارکې وکارول سی نو له هغه څخه هم ډیر عجیبه او نالیدلی میوی او پایلې ښکاره کیږي چې د هغو په لیدو سره فرشتې هم حیران پاته کیږي یعنې دالله ﷻ په لاره کې ځان قربانول او دالله ﷻ له دښمنانو سره جهاد کول نشود نصیب دشمن که شود هلاک تیغت :::::::::::::: سر دوستان سلامت که تو خنجر از مائی

ملائکه علیهم السلام خوشپه اوورځ دالله تعالی پاکي بیانوی مګر دالله ﷻ په لاره کې دعاشقانه سرقربانولو جذبه په دوئ کې نشته دوئ ددې دولت او نعمت څخه بې برخې دی او بل دا چې د ربتینې محبوب لپاره سرورکول او د هغه په لاره کې شهادت هغه نعمت دی چې ددې نعمت په ملائکو کې امکان نسته په انسان کې که څه هم د ملائکو په څیر پاکي او خوندی توب نسته مګر تر ګناه وروسته د انسان پښیمانتیا او شرمندګي اوژړا او زاری دانسان درجې دومره لوړوی چې فرشتې هم لاندې پاته کیږي.

له دې کبله دټولو اهل السنت والجماعة پردې خبره اتفاق دی چې انبیاء او مرسلین علیهم السلام ترمقربو فرشتو غوره اودلوړو درجولرونکي دی او صحابه ؓ او تابعین او صد یقین او شهداء او صالحین دځمکی او اسمانو ترنور و فرشتو غوره دی (کذافی البحر الرائق جلد۱، صفحه ۳۳۳) که موتفصیل په کاروی هم هلته یې وګوری .

اوپاکی مؤمنی ښځی ترحور عین غوره دی ، کذافی الیواقیت والجواهر، ۱۲)

**دعبدالله بن عمرو بن حرام رضی الله تعالی عنه دشهادت قصه !**

دجابر ؓ پلار عبدالله بن عمرو بن حرام انصاری ؓ هم په احد کې شهید سو اوکافرانو د هغه دبدن غړی پری کړل جابر ؓ وایې کله چې دهغه بدن د رسول الله ﷺ مخ ته راوړل سو نومادخپل پلارله مخ څخه کپړ پورته کی چې ویې وینم نوصحابه کرام ؓ منع کړم ما دویم ځل بیادهغه دمخ لیدل و غوښتل نوصحابه ؓ بیامنع کړم مګر رسول الله ﷺ اجازه راته وکوله زماعمه فاطمه بنت عمرو ؓ چې کله ډیر وژړل نورسول الله ﷺ داسی ورته وفرمایل ته ولی ژاړی پرده باندی خوملائکوسایه کړی وه ترڅو چې دهغه جنازه پورته کړل سوه (بخاری شریف ) (۱) یعنی داځای دغم اوافسوس نه دی بلکې دخوشالی دی چې ملائکوستاپه وروربا ندی سیوری کړی دی .

جابر ؓ فرمایې : چې یوه ورځ رسول الله ﷺ زه ولیدم اوراته وې ویل اې جابره په تاباندی څه سوی دی زه تاډیر غمجن اوخفه وینم ؟ ماورته وویل یارسول الله ﷺ زماپلار داحدپه غزاکې شهیدسو اودکورغم اوقرضونه یې زماپراوړوپاته سو. رسول الله ﷺ وفرمایل : آیازه تاته یوزیری نه درکوم ماعرض وکی ولی نه یارسول الله ﷺ خامخایې راته ووایه . رسول الله ﷺ وفرمایل له هیڅ سړی سره الله ﷻ مخامخ خبری نه دی کړی مګر دپردی شاته ستاپلار الله ﷻ ژوندی کړ او مخامخ یې له هغه سره خبری وکولی اودایې ورته وفرمایل چې اې زمابنده خپل څه ارمان ماته وړاندی که ؟ ستاپلار ورته وویل اې زما رب ﷻ زماارمان دادی چې بیاژوندی سم اوستاپه لاره کې بیاشهیدسم الله ﷻ ورته وفرمایل داخونه سی کیدای ځکه دالیکل سوی چې ترمرګ وروسته دویم ځل بیرته تګ نسته (ترمذی شریف کتاب التفسیر سوره آل عمران (۲)

داحدترغزامخکی عبدالله بن عمر بن حرام ؓ وایې چې مامبشربن عبدالمنذر ؓ په خوب ولیدی چې دئ راته وایې اې عبدالله ؓ ته هم موږته ژر راتلونکی یې ماورته وویل ته چیری یې ده راته وویل په جنت کې کوم ځای چې موږه غواړی هلته ګرزوماورته وویل آیاته په بدرکې شهیدنه سوی ؟ مبشروویل هو مګر بیاژوندی سوم .عبدالله ؓ وایې ماداخوب رسول الله ﷺ ته ووایو رسول الله ﷺ وفرمایل اې ابوجابر ؓ ددې تعبیر شهادت دی (۳)

——— (۱) داحدیث په صحیح بخاری کې ډیرځایونه ذکرسوی دی په کتاب الجنائزصفحه ۱۶۶اوکتاب المغازی صفحه ۵۸۴) ——— (۲) حافظ عسقلانی په فتح الباری کې فرمایې رواه الترمذی وحسنهٔ الحاکم وصححه (فتح الباری جلد ۲ /ص /۲۵باب تمنی المجاهدیرجع الی الدنیا) ——— (۳) زادالمعادجلد ۲ /ص / ۹۶)

Maktaba Tul Ishaat.com

## دعمرو بن الجموح رضي الله تعالي عنه دشهادت بيان

داحدپه غزاکې دعبدالله بن عمروبن حرام ؓ اخښی عمروبن الجموح ؓ هم شهيدسو دهغه دشهادت قصه هم ډيره عجيبه ده دعمرو بن الجموح ؓ پښې لړ کږی وی اوښه پوره ګوډ وو ده څلورزامن درلودل چې په هره غزاکې به له رسول الله ﷺ سره ملګری وو احدته دتګ په ورځ يې دوئ ته وويل چې زه هم له تاسوسره جهادته ځم زامنوورته وويل ته معذوريې الله ﷻ تاته رخصت درکړی دی ته پاته سه مګر عمروبن الجموح ؓ کله په رخصت باندی عمل کوی دشهادت په مينه کې دومره ناارامه وو چې په همدې ګوډو پښوګوډ ګوډتلی اودرسول الله ﷺ په خذمت کې حاضرسو اوغوښتنه يې وکړه چې يارسول الله ﷺ زمازامن ماستاسره له تللوراګرزوی اوزه (والله انی لارجوا ان اطأ بعرجتی هذه فی الجنة) قسم په الله ﷻ زه داهيله لرم چې په دې ګوډه پښه په جنت کې وګرزم..
رسول الله ﷺ وفرمايل الله ﷻ تاته معذوروېلی دی پرتاباندی جهادفرض نه دی اوزامنوته يې وويل چې څه تکليف دی که تاسوخپل پلارنه وګرزوی کيدای سی الله تعالی دته شهادت ورپه برخه کی کله چې هغه دجهادلپاره ولاړی نوشهيدهم سو رضی الله عنه (١)
له مدينی څخه دوتلوپه وخت کې قبلې ته مخامخ ودريدی اودادعايې وغوښتله (اللهم ارزقنی الشهادة ولا تردنی الی اهلی) اې الله ﷻ ماته شهادت رانصيب کی اوکورته می بيرته مه راولی په همدې غزاکې دهغه زوی خلادبن عمروبن الجموح ؓ هم شهيدسو دعمروبن الجموح ښځه هنده بنت عمروبن حرام چې دعبدالله بن عمرو بن حرام ؓ خور وه اودجابر ؓ ترور وه دااراده وکړه چې دړې سره يعنی خپل ورور عبدالله بن عمروبن حرام ؓ اوخپل زوی خلادبن عمروبن الجموح ؓ اوخپل ميړه عمرو بن الجموح ؓ په يوه اوښ باندی واچوی اومدينی ته يې راوړی اوهم هلته يې ښخ کړی مګر کله چې دادمدينی قصدوکوی اوښ پريوزی اوکله چې احدته مخ وګرزوی نوتيزروان سی .
هنده ؓ راغله اورسول الله ﷺ ته يې داپيښه بيان کړه نبی کريم ﷺ ورته وفرمايل : عمروبن الجموح ؓ خودمدينی څخه دروانيدوپه وخت کې څه نه وو ويلی ؟ هنده ؓ وويل هغه دعا وکړه چې اې الله ﷻ ماياخپل کورته مه راستنوی ترخوشهيدسم رسول الله ﷺ وفرمايل اوښ په همدې وجه نه ځی اودايې وفرمايل : (والذی نفسی بيده ان منکم من اقسم علی الله لابره منهم عمرو بن الجموح ولقد رأيته يطأ بعرجنة فی الجنة)

---

(١) البدايه والنهاية جلد ٤ /ص/ ٣٧، ابن هشام جلد ٢ /ص/ ٨٨، فتح الباری جلد ٣ /ص/ ١٧٣)

Maktaba Tul Ishaat.com

قسم په هغه پاک ذات چې زما روح د هغه په لاس کې دی ربنتیا هم په تاسو کې یو شمیر داسی خلک هم سته چې که په الله ﷻ باندی لوړه وکوی نو الله ﷻ د هغوئ لوړه خامخا پوره کوی له هغوئ څخه یو عمرو بن الجموح ؓ هم دی ما هغه په همدې ګوډه پښه په جنت کې ګرزیدونکی ولیدی (۱)استیعاب ترجمه عمرو بن الجموح جلد ۲، صفحه ۵۰۴ حاشیه اصابه)

عبدالله بن عمرو بن حرام ؓ او عمرو بن الجموح ؓ احد ته نژدی دواړه په یوه قبر کې ښخ سو

## دسعد ؓ دپلار خیثمه ؓ دشهادت قصه

خیثمه ؓ د سعد ؓ پلار سعد ؓ د بدر په غزاکې د رسول الله ﷺ په ملګرتیا کې شهید سو خیثمه ؓ نبی کریم ﷺ ته راغلی او ورته وې ویل یا رسول الله ﷺ زه پردې ډیر افسوز کوم چې ما د بدر په غزاکې برخه نه واخیسته او زه په هغه غزاکی د شریک کیدو ډیر حریص وم ماله سعد ؓ سره قرعه اندازی وکړه (۲) مګر د انیک بختی زما د زوی سعد ؓ په برخه سوه پچه د هغه په نامه وختله او شهادت هم د هغه په برخه سو او زه پاته سوم،

نن شپه ما خپل زوی په خوب ولیدی چې په ډیر ښائسته او عجیبه شکل کې وو د جنت په باغوکې او ویالوکی ګرزی او ماته وایې چې اې پلاره ! ته هم دلته راسه دواړه به یوځای په جنت کې اوسیږو زما رب ﷻ چې له ما سره کومه وعده کړی وه هغه ما ییخی حق ومونده، یا رسول الله ﷺ له هغه وخت د خپل زوی سره د یوځای کیدو مینه راسره ده سپین ږیری سوم او هډوکی مې کمزوری سو اوس داتلوسه لرم چې په کومه لار له خپل پالونکي سره ملاقی سم یا رسول الله ﷺ ته له الله تعالی څخه دادعا وغواړه چې الله ﷻ ماته شهادت او په جنت کې د سعد ؓ ملګری راپه برخه کې ؟ رسول الله ﷺ د خیثمه ؓ لپاره دعاء وکړه الله ﷻ د رسول الله ﷺ دعا قبوله کړه او خیثمه ؓ د احد په جنګ کې شهید سو (۳) انشاء الله ثم ان شاء الله زه ډیر ددې امید لرم چې خیثمه ؓ به د خپل زوی سعد ؓ سره یوځای سوی وی رضی الله تعالی عنهما.

### داُصَیرِمْ رضی الله تعالی عنه شهادت

عمرو بن ثابت ؓ چې په اصیرم سره مشهور وو تل له اسلام نه بې اوسیدی کله چې د احد ورځ سوه نو دده په زړه کې د اسلام رڼا وځلیده او توره یې را واخیسته د جنګ میدان ته راورسیدی اوله کافرانو سره ښه وجنګیدی ترڅو چې ټپی سو او پرځمکه ولویدی خلکو چې ولیدی اصیرم دی نو ډیر په تعجب سره یې پوښتنه ځنی وکړه چې اې عمرو بن ثابت ؓ ته ولی ودې جنګ ته راغلی یې د اسلام په مینه او شوق او که د غیرت یا بل نامه

(۱) زرقانی جلد ۲ /ص / ۵۰، روض الانف جلد ۲ /ص / ۱۳۹، عیون الاثر صفحه ۳۴۷)
(۲) دخیثمه ؓ دشهادت بیان د بدر په غزاکې تیر سو) ——— (۳) زاد المعاد جلد ۲ /ص / ۹۶)

Maktaba Tul Ishaat.com

په خاطر ؟ اصيرم ځواب ورکړ (بل رغبة في الاسلام فآمنت بالله ورسوله فاسلمت واخذت سيفي وقاتلت مع رسول الله صلى الله عليه وسلم حتى اصابني ما اصابني)
زه داسلام دساتنې اومينې له کبله دلته راغلی يم ما ايمان راووړ په الله ﷻ اودهغه په رسول ﷺ باندې اومسلمان سوم اوتوره مې راواخيسته درسو ل الله ﷺ په ملګرتيا کې دهغه له دښمنانوسره وجنګيدم ترڅو چې زه ټپي سوم داخبره يې خلاصه کړه اوساه يې ورکړه ﷺ (انه لمن اهل الجنة) رښتيا هم اصيرم له جنتيانوڅخه دی (رواه ابن اسحاق واسناده حسن

**دمدينې هروګړي يواځې درسول الله ﷺ دسلامتيا اوروغتيا غوښتونکي وو**

دجنګ په اړه مدينې منورې ته ويرونکې خبرونه رسيدلي وو له دې امله دمدينې منورې ښځې اونارينه ماشومان اوسپين ږيري ترخپلو خپلوانوزيات درسول الله ﷺ دروغوالي اوسلامتيا اودهغه دليدلو ډير ارمانجن اومينه ناک وو
لکه چې له سعدبن ابی وقاص ﷺ څخه روايت دی وايي کله چې موږ له احد راستنيدو په لاره کې رسو ل الله ﷺ پريوه انصاری ښځه باندې تيرسواودهغې ښځې ميړه ، ورور ، اوپلار، ټوله په دې جنګ کې شهيدان سوي وو کله چې ودې ښځې ته دهغې دميړه او ورور اوپلار دشهادت خبرواوروله سو نودې وويل چې رسو ل الله ﷺ څنګه دی صحابه کرام ﷺ ورته وويل الله ﷻ لره دی حمدوی هغه روغ جوړدی هغې ښځې وويل ماته خويې مخ مبارک راوښيي چې په خپلوسترګويې ووينم چې زړه مې ډاډه سی ، صحابه کرام ﷺ رسول الله ﷺ په اشاره وروښودی چې هم هغه دی ، کله چې دې ښځې رسول الله ﷺ وليدی نوداسې الفاظ يې وويل (كل مصيبة بعدک جلل) هرغم له تاوروسته هيڅ اووړوکي اوکو چنی دی (ابن هشام جلد ۱، صفحه ۱۲)

## دجنګ په ميدان کې پرمخلصومسلمانانوباندی دخوب اوسکون نازليدل دالله تعالي يوخاص انعام وو

کله چې يوه شيطان ددروغوخبرخپورکړ چې رسو ل الله ﷺ شهيدسو نويوشميرمسلمانان دانسانيت په تقاضا ددې خبرپه اوريدوسره خفه سو اوددې خفګان اوحيرانتيا په حالت کې دځه وخت دپاره ددوئ قدمونه دجنګ له ميدان واوښتل اوپه دې جنګ کې چې دڅادپاره شهادت ليکل سوی وو هغه شهيدان سو اودڅادپاره چې اوښتل ليکل سوی وو هغه واوښتل اوڅوک چې دجنګ په ميدان کې پاته سو له هغوڅخه مخلص مؤمنان اوديقين اوتوکل خاوندان وو په هغوئ باندې دالله ﷻ له لوری سکون اوآرام نازل سو داخلک په ولاړه ويده سو په دوئ کې يوطلحه ﷺ هم وو ابوطلحه ﷺ وايي چې څوځله زماله ... توره پرځمکه ولويده مابه هغه بيارا پورته که داخوپه سترګوليدونکی اثر وو

Maktaba Tul Ishaat.com

دهغه باطني سکون هغه چې الله تعالی په دې وخت پرمخلصو مؤمنانو باندې نازل کې
دهغه سکون په وجه د کافرانو ویره اودبدبه له زړه په یوه ګړی ووتله اودمنافقانو ډله
کومه چې په دې وخت کې په جنګ کې شریکه وه دوئ په سخت خفګان کې وو له دوئ
سره یوائې دخپل ځان دساتلوفکروو دغه کمبختانو باندې خوب نه راغلی ، په دې اړه
داآیت نازل سو : ثُمَّ أَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ بَعْدِ الْغَمِّ أَمَنَةً نُعَاسًا يَغْشَى طَائِفَةً مِنْكُمْ وَطَائِفَةٌ قَدْ أَهَمَّتْهُمْ
أَنْفُسُهُمْ يَظُنُّونَ بِاللَّهِ غَيْرَ الْحَقِّ ظَنَّ الْجَاهِلِيَّةِ(۱۵۴) سورة آل عمران )
بیاالله ﷻ له هغه غم وروسته پرتاسو باندې دامن اوډاډ کیفیت نازل کی یعنی په
تاسو کې یې په یوه ډله باندې خوب راوستی چې هغه یې راګیرکړل اویوه بله ډله داسی وه
چې دوئ دخپلو ځانوپه فکرکې وو اوپه الله ﷻ باندې یې د جاهلیت په شان بدګمانی کوله .
حافظ ابن کثیرفرمایې (۱) چې په کومه ډله باندې خوب راغلی هغه ډله دهغه مؤمنانو وه
چې دوئ په یقین اوثبات اواستقامت اوربښتینی توکل سره موصوف وو اودهغوئ
دایقین وو چې الله تعالی به دخپل رسول ﷺ مرسته خامخاکوی اوله خپل رسول ﷺ سره یې
چې کومه ژمنه کړې وه هغه به خامخاپوره کوی اودویمه ډله هغه چې دخپل ځان دخوندی
ساتلوپه فکرکې وه له دوئ څخه خوب وتښتیدی هغه دمنافقینوډله وه هغوئ یوائې
دخپل ځان په فکرکې وو دډاډاواطمینان اوامن له خوب بې برخې پاته سو .

## په جنګ کې دمیرمنو برخه اودهغه حکم

په دې غزاکې دمسلمانانو څه ښځې هم شریکې وې په صحیح بخاری کې له انس ﷺ څخه
روایت سوی دی چې دأحدپه ورځ ماعائشه صدیقه ﷺ اوخپله مور ام سلیم ﷺ ولیدې
چې پیڅې یې بډوهلې دی اوداوبوژی یې ډکول اوپه شایې راوړل اوصحابه کرام ﷺ ته به
یې اوبه ورکولې کله چې به ژی خالی سونو بیابه یې ډک راوړی ..
په صحیح بخاری کې له عمرفاروق ﷺ څخه روایت سوی دی چې دابوسعیدخدری ﷺ
مور ام سلیط ﷺ هم داحدپه ورځ مورته له اوبوډک ژی راوړل، په صحیح بخاری کې
دربیع بنت معوذ ﷺ څخه روایت سوی دی چې مورږ به په غزاګانوکې له رسول الله ﷺ سره
تلو ددې دپاره چې خلکوته اوبه ورکړو اودټپیانوپټې اوملهم وکوو اوشهیدان راټول
کو، دخالدبن ذکوان ﷺ په روایت کې نورزیادت هم سوی دی وایې چې (ولانقاتل) ربیع
ﷺ وایې چې مورږپه جنګ کې برخه نه اخیستله دادرې سره روایتونه په صحیح بخاری
کتاب الجهاد کې ذکرسوی دی دتفصیل دپاره فتح الباری جلد ۷، صفحه ۵۷ وګوری ،

(۱) اصل عبارت داسی دی ( ثم انزل علیکم من بعدالغم امنة نعاسایغشی طائفة منکم یعنی اهل الایمان والیقین والثبات والتوکل وهم الجازمون باالله عزوجل وینجزماوعده سیعین رسوله وسینصررسوله ینجیزله ماموله الغ تفسیرابن کثیرجلد۱ /ص /۴۱۸)

په سنن ابن ماجه کې راغلې دي، چې له رسول الله ﷺ څخه پوښتنه وسوه (على النساء جهاد) آیا پر ښځو باندې هم جهاد سته؟ رسول الله ﷺ وفرمایل (نعم جهاد لاقتال فيه الحج والعمرة) هو پر دوئ باندې داسې جهاد سته چې په هغه کې جنګ نسته یعنې حج او عمره (فتح الباری کتاب الحج باب حج النساء)

دصحیح البخاری په کتاب العیدین کې له ام عطیه رضی الله عنها څخه روایت دی چې موږ په غزاګانو کې دخبر اودټپیانو دعلاج په نیت له رسول الله ﷺ سره شریک کیدو هغه ښځو به یوائې خلکو ته اوبه ورکولې اودټپیانو تداوی به یې کوله په جنګ کې به یې برخه نه اخیستله یوائې ام عماره رضی الله عنها په جنګ کې برخه واخیسته داوایې کله چې ما ابن قمئه ولیدی چې په رسول الله ﷺ باندې برید کوی نوزه هم په دې حالت کې رامخکې سوم جګړه مې پیل کړه اوپه اوږه مې ژور زخم وخوړی اوپه ابن قمئه مې وار وکی مګر دالله عزوجل دښمن دوې زغرې اغوستې وې (۱)

په دې غزاکې یوائې ام عماره رضی الله عنها په جګړه کې برخه واخیسته له دې پرته په ټولو غزاګانو پرته له یوې یادوو ښځو دنورو ښځو ګډون په جنګ کې په احادیثو کې نه دی ثابت او نه په کوم حدیث کې درسول الله ﷺ ښځوته دجنګ ترغیب ورکول ثابت دی،

په دې وجه دټول امت پردې باندې اجماع ده چې پرښځو باندې جهاد نه دی فرض مګر کله چې کفار هجوم راوړی اودوخت تقاضا هم داوی چې ښځې په ګډون مجبوره سی.

دښځو فطری کمزوری اودوئ طبعی ناتوانی په خپله ددې دلیل دی چې پر دوئ باندې جهاد نه دی فرض ددوئ دفطرت اوخوی خلاف دی، الله تعالی فرمایي:

{لَيْسَ عَلَى الضُّعَفَاءِ وَلَا عَلَى الْمَرْضَىٰ وَلَا عَلَى الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ مَا يُنفِقُونَ حَرَجٌ إِذَا نَصَحُوا لِلَّهِ وَرَسُولِهِ} [التوبة: ۹۱].

پر کمزورو اوناتوانانو او مریضانو خلکو باندې جهاد فرض نه دی..

رسول الله ﷺ به په هره غزاکې داټینګارکوی چې ښځه دې نه وژل کیږی یو ځل رسول الله ﷺ یوه ښځه ولیده چې وژل سوی وه په غلطی سره وژل سوی وه رسول الله ﷺ وفرمایل:

(ماكانت هذه لتقاتل) دې خو دجګړې توان نه درلودی.

په صحیح بخاری کې له عائشه صدیقه رضی الله عنها څخه روایت دی چې موږغوښتنه وکړه چې یارسول الله ﷺ موږخو جهاد تر ټولو غوره اوښه عمل ګڼو؟ آیاموږ له ځان سره په جهاد کې نه شریک کوی؟ رسول الله ﷺ وفرمایل: نه ستاسو جهاد حج مبرور دی.

دالله عزوجل حکم خو دښځو لپاره دادی چې (وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ) په خپلو کورو کې اوسیږی دباندې مه راوزی. (شرح سیر کبیر صفحه ۹۲ تر ۱۱۰) وګوری

(۱) البدایه والنهایه جلد ۴/ص/۳۴، ابن هشام جلد ۲/ص/۸۴)

Maktaba Tul Ishaat.com

ځکه نبی کریم ﷺ د جمعی ولمانځه ته د ښځو راتګ نه دی خوښ کړی اودعطراو خو شبوئی په لګولوسره اوښائسته جامی اغوستوسره ومسجدته راتګ ئې منع کړی ده او ښځو دپاره دسراي په انګړکې ترلمانځه په دالان کې اوتردالان بيا دننه په خونه کې لمونځ غوره ګڼلی دی له دې وجهی شریعت مطهره دلمانځه په صفوکې دښځو حاضری نه خوښوی نود جهاد په صفوکې پرته له ضرورته ددوئ حاضری څنګه خوښولای سی .
په دې وجه فقهاء نورالله مرقدهم دافتوی ورکړی چی دجمعی ولمانځه ته اوجهادته دښځو حاضريدل نسته مګر دمجاهدينودمرستی لپاره اودمريضانو اوټپيانودعلاج په نيت يوائې دهغوښځو حاضريدل روادی چی له دوئ سره خپل خپلوان وی لکه چی په يوحديث شريف کې راغلی دی چی هيڅ ښځي ته نه دی روا چی پرته له ميړه ياذی رحم محرم څخه حج يابل سفروکوی ، نوځکه ديوشميرفقهاؤ داقول دی چی په کومه ښځه باندی چی حج فرض سی اوداميړه نه لری اونه بل داسی قريب لری نوپه دې باندی نکاح واجب ده چی نکاح وکوی له ميړه سره دې حج ته ولاړه سی ددې دپاره چی پرته له ذی رحم محرم څخه سفرونه کوی ،،
مسجدته دلمانځه لپاره دښځوراتګ په دې شرط روادی چی ددوئ راتګ دفتنی سبب نه وی اوکه دفتنی سبب وونوبيانارواوحرام دی ،
دغه رنګه په روغتونونو کې دښځوپه پردونارينه ووسره تداوی کول هم له شکه خلاص حرام دی ،
درنولوستونکواوزماخوږودوستانو ودې اوسنی پرمخ تللی نړۍ ته مه ګوری دننی اخلاقو بنياد اوآبادی ټوله په نفسی غوښتنواوشهوتو اوشيطانی خوندباندی ولاړه ده اودانبياء علیهم السلام شريعت په عصمت اوپاک لمنی باندی بنادی چاته چی الله تعالی عقل ورکړی وی هغه دپاک لمنی اوشهوت فرق کولای سی اوځوک چی دنفس اوشيطان اودغرب مريان سوی دی له هغوئ سره دليل بی معنی اوبی ګټی دی دداسی کم عقلانو ډيموکراسانوروشن فکرانوعياشانو په نزد دنکاح اوزنافرق هم نسته الله اکبر څنګه وخت راغلی چی کله شريعت مقدسه پاک لمنی ته بلنه ورکوی نوداشهوت اوغرب بندګان پرهغه باندی ګوت نيونه کوی ..
((( لکه نن چی په افغانستان اونوره اسلامی نړۍ کې دغرب ګوډاګيان غواړی چی دتعليم اوتربيه په نامه ښځی لوڅي راوباسی اوداسلامی قوانينوپرځای مغربی قوانين پلی کړی داسلامی دين پرځای دډيموکراسی نوی دين پلی کی داشهوت فرستان خوپه غرب کې هم په عياشی نه مړيږی اوس غواړی معصوم افغانان په دې رنګ ورنګوی ، العياذبالله ،( مترجم حمدالله زابلی سيوری کلی جوګيان مدرسه زيارت ١٤٣٥هجری سپوږميز کال مطابق ١٣٩٢هجری لمريز )

Maktaba Tul Ishaat.com

## داُحد د شهیدانو جنازه اوکفن ورکول څنګه وسو

په دې غزا کې اویاتنه صحابه کرام ؓ شهیدان سو په دوئ کې ډېر انصار وو ؓ دبې وسی اومفلسی داحالت وو چې دکفن څادرهم پوره نه وو د مصعب بن عمیر ؓ دکفن څادر دومره کوچنی وو چې سربه یې وربټ کې پښې به یې ښکاره سوی اوکه به یې پښې وربټې کړی نوسربه یې ښکاره سو وروسته بیانبی کریم ﷺ وفرمایل چې سریې پټ کړی اوپه پښویې اذخر (یوقسم بوټي دی) واچوی (صحیح بخاری غزوه احد) اودغه رنګه دسیدالشهداء حضرت حمزه ؓ دکفن څادر هم دومره وړوکی وو لکه چې په معجم طبرانی کې له ابو اسید ؓ څخه اودحاکم په مستدرک کې له انس ؓ څخه روایت سوی دی دطبرانی ټول راویان ثقه دی ..

اودیوشمیرشهیدانوخوییخی یوڅادرهم نه وو بلکې دووتنوته به یې په یوه څادر کې کفن ورکوی اودوه ۲ دوه ۲ اودرې ۳ درې ۳ (۱) بیه یوه قبرکې ښخ کړل سو دښخیدلو په وخت کې به یې داپوښتنه کوله چې په دوئ کې ډېر قرآن دکوم یادوو دچاچې به قرآن ډېر یادوو هغه به یې قبلی طرف ته په ړوړی کې مخکې ایښودی اونبی کریم ﷺ به دافرمایل (اناشهید علی هؤلاء یوم القیامة) اودغه رنګه رسول الله ﷺ حکم وکړچې پرته له غسل ورکولو یې په وینو ککړ ښخ کی (صحیح بخاری کتاب الجنائز) په صحیح بخاری کې له جابر بن عبدالله ؓ څخه روایت سوی دی چې رسو ل الله ﷺ داحدپه شهیدانوباندی دجنازی لمونځ ونه کړ ، مګر دسیرت دټولو علماء پردې باندی اتفاق دی چې رسول الله ﷺ داحدپه شهیدانودجنازی لمونځ وکی اوډېر روایات دحدیثوهم ددې تائیدکوی لکه چې حافظ علاء الدین مغلطائی په خپل سیرت کې پردې باندی اجماع نقل کړی ده (۲) دنورتفصیل دپاره دحدیثوکتابونه مطالعه کی یوشمیرخلکو داقصد وکی چې خپل خپلوان مدینی ته یوسی اوهم هلته یې ښخ کړی مګر رسول الله ﷺ منع وکړه اوداحکم یې وکی چې په کوم ځای کی چې شهیدان سوی دی هلته دې ښخ سی (ابن هشام جلد۱، صفحه ۹۱)

### دقوم په نامه وژل سوی ته شهید نه ویل کیږی

داحدپه ورځ دقزمان په نامه یوسړی ډیره دلاوری ښکاره کړه اویواځی ده اوه ۷ یااته ۸ تنه مشرکین ووژل اوپه پای کې په خپله دئ هم ټپی سو کله چې یې دئ راپورته کی

(۱) ددرې ۳ لفظ دصحیح بخاری په روایت کې نسته بلکې دسنن په روایت کې راغلی دی چې دهغه امام ترمذی تصحیح کړی ده (فتح الباری جلد ۳ /ص /۱۶۹کتاب الجنائز)

(۲) لکه چې حافظ مغلطائی دالصلاة علی الشهداء من غیرغسل ترعنوان لاندی لیکلی دی (وصلی علی حمزة ؓ والشهداء من غیرغسل وهذا اجماع الاماشذبه بعض التابعین قال السهیلی لم یروعنه صلی الله علیه وسلم انه صلی علی شهیدفی شئ من مغازیه الافی هذه وفیه نظرلماذکره النسائی من انه صلی علی اعرابی فی غزوة اخری سیرة مغلطائی صفحه ۵۰)

Maktaba Tul Ishaat.com

اوکورته یې راوړی نویوشمیرصحابه کرامؓ ورته وویل (والله لقداهلیت الیوم یاقزمان فابشر) اې قزمان قسم په الله ﷻ نن ورځ تا ډیرلوی کاروکړ تاته مبارکی وایو قزمان په ځواب کې ورته وویل (ماذاابشرفوالله ان قاتلت الاعن احساب قومی ولولا ذلک ماقاتلت قتال) تاسوماته دڅه شئ مبارکی اوزیری راکوی قسم په الله ماد الله ﷻ اودهغه درسول ﷺ دپاره جنګ نه دی کړی بلکې یوائې دخپل قوم دپاره جنګیدلی یم اودهغوئ دساتلوپه نیت جنګیدلی یم ..

ترډېر خبرو وروسته یې دټپویازخمونوتکلیف زیات سو ده توره راواخیسته اوځان یې حلال کی (۱) داقصه په ښه تفصیل سره دبخاری اوفتح الباری په حواله دجهاد په بحث کې تیره سوی دی .

(ف): داسړی له لویه سره منافق وو دمسلمانانوپه ملګری کې چی ده داجګړه وکوله نودایوائې دقوم اووطن په همدردی کې وه ترڅو چی په همدی کې مړسو په دې بناء باندی نبی کریم ﷺ وفرمایل : چی داسړی له دوزخیانوڅخه دی دالله ﷻ په نزد شهید هغه څوک دی چی هغه یوائې داعلاء کلمة الله دپاره جهادوکوی اوپه همدغه لاره کې ووژل سی اوکوم سړی چی دقوم یاوطن دپاره وجنګیږی ځان قربان کړی ددې زمانی دعادت برابر هغه ته شهید قوم وایې مګرپه اسلام کې هغه ته شهید نه بلکې خلاف دشهید ورته وایې

**تنبیه** : قال ابن کثیروقد ورد مثل قصة هذافی غزوة خیبر کماسیأتی ان شاء الله تعالی . البدایه والنهایه جلد۴، صفحه۳۶

## داحددغزا حکمتونه اوپټ رازونه اومسلمانانوته خبرداری

الله تعالی داحددغزا په بیان کې داسی آیتونه نازل کړه :

(وَإِذْ غَدَوْتَ مِنْ أَهْلِكَ تُبَوِّئُ الْمُؤْمِنِينَ مَقَاعِدَ لِلْقِتَالِ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ (۱۲۱) سورة آل عمران)

چی دهغوڅخه په یوشمیرآیاتوکې دمسلمانانودماتی لاملونه اورازو اوحکمتو ته اشاره وه چی هغه په لنډ ربڼاچولوسره ولوستونکوته وړاندی کیږی ..

(۱) ددې لپاره چی تاسوته معلومه سی چی دالله ﷻ دپیغمبر ﷺ دحکم دنه منلو اوهمت بایللو اوپه خپل مینځ کې داختلافاتوڅه پایلی راوزی :

وَلَقَدْ صَدَقَكُمُ اللَّهُ وَعْدَهُ إِذْ تَحُسُّونَهُمْ بِإِذْنِهِ حَتَّى إِذَا فَشِلْتُمْ وَتَنَازَعْتُمْ فِي الْأَمْرِ وَعَصَيْتُمْ مِنْ بَعْدِ مَا أَرَاكُمْ مَا تُحِبُّونَ مِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الدُّنْيَا وَمِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الْآخِرَةَ ثُمَّ صَرَفَكُمْ عَنْهُمْ لِيَبْتَلِيَكُمْ وَلَقَدْ عَفَا عَنْكُمْ وَاللَّهُ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ (۱۵۲) سورة آل عمران اویقیناً الله تعالی له تاسوسره خپله ژمنه پوره کړه کله چی تاسودالله ﷻ په حکم سره کافران ووژل ترڅوپوری چی کله تاسو څه کمزوری وکړه اوپه خپل منیځ کې موجګړی

وکولی او دحکم نه موسرغړونه وکړه تردې وروسته چې الله تعالی ستاسو خوښ شئ یعنی فتح اوبری درولیدی یوشمیرپه تاسوکې داسې وو چې دنیایې غوښته اویوشمیر بیایواځې داخرت غوښتونکی وو بیاالله ﷻ تاسوله دوئ څخه واړولاست یعنی ماتی یې درکړه ددې دپاره چې په تاسوازموینه وکوی ستاسو داخطا الله تعالی بخښلی ده اوالله تعالی په مؤمنانوباندی ډیرلوئ احسان کونکی دی ،،

(۲) دویم حکمت داوو چې ټینګ اوکمزوری ، دروغجن ، اورښتینی ، سره بیل سی اودمخلص ، اومنافق ، رښتینی ، اودروغجن ، داخلاص اونفاق ، رښتیا اودروغ داسی ښکاره اوروښانه سی چې هیڅ شک پاته نه سی دالله ﷻ په علم کې خوتول مخکې لابیل وو مګر دالله ﷻ عادت دادی چې یواځې دخپل علم په بناء باندی سزاء اوجزاء نه ورکوی بلکې په دنیاکې یې خلک دسرپه سترګووینی نوترهغه وروسته په هغه باندی ثواب اوعذاب مرتب کیږی ..

(۳) دریم حکمت داوو چې خپل خاص دوستان اومخلصین اودالله ﷻ دملاقات غوښتونکی دالله ﷻ په لاره کې دشهادت په لوی نعمت اوغټ احسان سره ونازوی هغه نعمت چې دوئ یې له ډیره وخته هیله درلوده اوپه بدرکې یې فدیه په دی نیت اخیستی وه چې په راتلونکی کال کې به زموږ اویا ۷۰ تنه دالله ﷻ په لارکې دشهادت مقام ته رسیږی لکه چې دابیان مخکې تیرسو اوپه دې نعمت اوعزت سره الله تعالی خپل دوستان بریالی کړه ظالمانو اوفاسقانوته دانعمت نه ورکوی الله تعالی فرمایې :

وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَيَتَّخِذَ مِنكُمْ شُهَدَاءَ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ (۱۴۰) سورة آل عمران)

اوددې دپاره چې الله تعالی خاص بندګان بیل کړی اوستاسوڅخه یوشمیرشهیدان کړی اوالله ﷻ ظالمان نه خوښوی .

(۴) څلورم حکمت داوو چې مسلمانان ددې شهادت اوماتی په بدل کې له ګناهو څخه پاک اوستره سی اوکومی خطاګانی چې له دوئ څخه سوی دی هغه دشهادت په برکت سره وبښلې سی .

(۵) حکمت :داوو چې الله تعالی خپل دښمنان تباه اوبربادکی ځکه کله چې دالله ﷻ ددوستانو اومینانو اومخلصینو داسی وینه تویږی نودالله ﷻ غیرت په جوش راځی اودالله تعالی ددوستانووینه بل رنګ راوړی چې دهغه پایله داکیږی چې دالله ﷻ دښمنان چې دالله ﷻ ددوستانووینه توی کړی وه هغوئ په ډیر عجیبه طریقه سره تباه اوبرباد سی .وَلِيُمَحِّصَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَيَمْحَقَ الْكَافِرِينَ (۱۴۱)سورة آل عمران)

ژباړه :اوددې لپاره چې الله تعالی دمؤمنانو خیری پاک کړی اوکافران تباه اوبربادکی .

Maktaba Tul Ishaat.com

(۶) حکمت داوو چی مسلمانانوته داوښیي چی دالله ﷻ عادت شریف دادی چی ورځی اړوی رااړوی کله ودوستانوته فتح اوبری ورکوی اوکله ودښمنانوته غلبه ورکوی لکه چی په دې آیت شریف کې اشاره ورته سوی ده : وَتِلْكَ الْأَيَّامُ نُدَاوِلُهَا بَيْنَ النَّاسِ (۱۴۰) آل عمران داورځی مونږ د خلکو په مینځ کې اړه رااړه وو مګر په پای کې غلبه ددوستانووی (وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ) ځکه که همیشه مؤمنانوته بری ورکول سی نوډیرمنافقین به په اسلام کې داخل سی نود مؤمن اومنافق فرق به نه کیږی او مسلمانان به په دې نه پوهیږی چی کوم یو دالله ﷻ خاص بنده دی اوکوم یو په دوئ کې دډالرو اوپیسوبنده دی اوکه تل دمؤمنانو ماته وی نودبعثت هدف یعني اعلاء کلمة الله نه راځی نودحکمت غوښتنه هم همدادی چی کله فتح اوبری اوکله ماته اوهزیمت ددې دپاره چی دښه اوبدسره بیل سی .

الله ﷻ فرمایي

:مَا كَانَ اللَّهُ لِيَذَرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَىٰ مَا أَنتُمْ عَلَيْهِ حَتَّىٰ يَمِيزَ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ (۱۷۹) سورة آل عمران )(۱)

الله تعالی مؤمنان پردې حالت نه پریږدی ترڅوچی پاک له ناولی څخه بیل اوجلانه کی .

(۷) حکمت داوو چی که تل ددوستانوبریالی اوپه جګړه کې کامیابه وی نواندیښنه داده چی هسی نه ددوستانو پاک نفسونه په سرکښی اوتکبر اخته سی نوځکه مناسب داده چی کله ارام وی اوکله تکلیف اوستونزی اوکله سختی اوکله نرمی کله مسکنت کله فراخی ، چونکه قبض آیدت ای راهرو:::: آن صلاح تست آیس دل مشو . . . . چونکه قبض آمد تو دروی بسط هم:::: تازه باش وچین می فگن بر جبین

(۸) داچی په ماته خوړلوسره زړه مه ماتوی اودالله ﷻ په دربارکې خشوع او عاجزی اوخاکساری اوسرپرځمکه کیږدی په همدې وخت کې به دالله ﷻ له لوری عزت اوسرلوړی ستاسوپه برخه سی ځکه دعزت اوبری تحفه دذلت اوعاجزی څخه وروسته ورکول کیږی لکه چی الله تعالی فرمایي :

وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ بِبَدْرٍ وَأَنتُمْ أَذِلَّةٌ فَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ (۱۲۳) سورة آل عمران )

په تحقیق سره الله تعالی په بدرکې ستاسومرسته وکوله په داسی حال کې چی تاسوناوسه اوکمزوری واست .

اوپه بل آیت کې الله ﷻ فرمایلی دی :

لَقَدْ نَصَرَكُمُ اللَّهُ فِي مَوَاطِنَ كَثِيرَةٍ وَيَوْمَ حُنَيْنٍ إِذْ أَعْجَبَتْكُمْ كَثْرَتُكُمْ فَلَمْ تُغْنِ عَنكُمْ شَيْئًا (۲۵) سورة توبه)

---

(۱) افضل البشر بعد الانبیاء علیهم السلام بالتحقیق سیدنا ومولانا ابوبکرالصدیق ؓ وارضاه ، څخه داپوښتنه وسوه چی ته ولی مشرانو صحابه کرامو ؓ اوبدریانو ؓ ته وظیفه نه ورکوی نو ابوبکرصدیق ؓ وفرمایل ( اری لأتدنسهم الدنیا ) زه غوارم چی داخلک دنیاخراوخیرن نه کړی کیدای سی داروایت په حلیة الاولیاء کې وی یاپه بل کتاب کی وی خواوس وخت یې له ماڅخه حواله هیره ده ، والله اعلم )

Maktaba Tul Ishaat.com

اودحنین په غزا کې چې کله ستاسو ډېروالی تاسو په لويې اوتکبر کې واچولاست نوهغه ډيروالی تاسوته هیڅ ګټه ونه رسوله )
الله تعالی چې کله خپل بنده ته عزت یابری ورکوی نولومړی هغه په ذلت اوعاجزی کې اخته کوی ددې دپاره چې نفس یې پاک اوصفاسی د لويي اوغرور اوځان خوښونی فاسده ماده یې له زړه ووزی دغه رنګه دخواری څخه وروسته عزت اوله ماتی وروسته بری اوله نیستی وروسته بقااوپاته والی ورکوی .
(۹)حکمت همداوو چې مسلمانانوته داوښیې چې پرته له ډيره کوښښه اوپرته له پوره پاکی دمرتبواولوړودرجو په زړه کې خیال کول مناسب نه دی لکه چې الله عزوجل فرمایي :
أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَعْلَمِ اللَّهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَيَعْلَمَ الصَّابِرِينَ (۱۴۲)
آیاتاسوګمان کوی چې جنت ته به داخل سی او الله تعالی به دهغومجاهدینو اوصابرینوآزموینه نه وی اخیستی .
(۱۰)حکمت داوو چې ستاسونفسونه ددنیاله مینی پاک سی یعنی دحلالی دنیالکه غنیمت ددې دلاسته راوړو څخه هم پاک سی اوپه راتلونکی کې ستاسوزړونه دپاکی دنیادحاصلولوڅخه لکه غنیمت هم پاک سی لکه چې تاسودرسو ل الله ﷺ خبرنه ومنله اودغنیمت په لیدوسره له غره راښکته سواست موږبه همدې وخت کې ستاسوهغه خوښ شئ چې بری دی په ماته بدل کړ ددې لپاره چې په راتلونکی کې ددنیامینه پرېږدی اوهغه لوری ته میلان ونه کوی اوددنیا وجود اونیستی ستاسوپه زړوکې یوشان سی لکه چې الله تعالی فرمایي :
فَأَثَابَكُمْ غَمًّا بِغَمٍّ لِكَيْلَا تَحْزَنُوا عَلَىٰ مَا فَاتَكُمْ وَلَا مَا أَصَابَكُمْ وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ (۱۵۳) سورة آل عمران )
وروسته الله تعالی تاسوته ددې مال غنیمت وخواته دمیلان په وجه پر غم سربیره بل غم دررسوی ددې لپاره چې په راتلونکی کې ستاسوحالت داسی شی چې کوم شئ ستاسوله لاسوڅخه ووزی په هغه غمجن نه سی اونه دکوم غم په رسیدوسره تاسوخفه سی اوالله تعالی ستاسوپه عملوښه خبردی .
یعنی داحدپه ماته خوړلوکې زموږ حکمت اولاربنودنه داده چې تاسودتقوی اوزغم هغه لوړځای ته ورسیږی چې هلته ددنیاوجود اونیستی یوشان برابره ده لکه چې الله تعالی په بل ځای کې فرمایي
مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي أَنْفُسِكُمْ إِلَّا فِي كِتَابٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ نَبْرَأَهَا إِنَّ ذَٰلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ (۲۲) لِكَيْلَا تَأْسَوْا عَلَىٰ مَا فَاتَكُمْ وَلَا تَفْرَحُوا بِمَا آتَاكُمْ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ (۲۳) سورة الحدید)

Maktaba Tul Ishaat.com

نه رسیږی څه غم په ځمکه یاستاسو په نفسو کې مګر هغه مخکې لا په لوح محفوظ کې لیکل سوی وی او یقیناً دا کار د الله ﷻ په نزد ډیر آسان دی او د غمو په نازولو کې د الله ﷻ حکمت دادی چې تاسو په زغم کې دومره پیاوړی سی چې که د دنیا کوم شئ ستاسو څخه نیستی سی نو په هغه باندی غمجن نه سی او د دنیا د کوم شئ په لاسته راوړو خوشاله نه سی او الله تعالی هیڅ لویې کونکی او فخر کونکي نه خوښوی .

د دنیا په راتلو سره د زړه نه خوشالی او د دنیا په تلو سره د زړه نه خفګان دا د تقوی او صبر هغه لوړلوړ مقام دی الله تعالی په دې آیاتو کې ودې ته اشاره وکړه چې دا حد په جنګ کې صحابه کرام ؓ ته چې کوم غم ورسیدی بری یې په ماته بدل سو په دې کې د الله تعالی حکمت دادی چې په راتلونکی کې د صحابه ؓ په زړو کې د دنیا د نیستی کیدو هیڅ خفګان را نه سی او د دنیا شتون او نه شتون د دوئ په زړه کې یو شان برابر سی او په هر حال کې د الله ﷻ په پریکړه او فیصله باندی راضی او خوشاله سی ، د منافقینو او جاهلانو په څیر په الله تعالی باندی بد ګمان نه سی چې په دې مهال کې الله تعالی زمونږ مرسته ولی ونه کړه مخلص او محبوب دوست خو داسی وی:

زندہ کنی عطائی تو :::::: در بکشی فدائی تو :::::: جان شدہ مبتلائی تو :::::: ہر چہ کنی رضائی تو

(۱۱) حکمت داوو چې دا پیښه د رسول الله ﷺ د وفات کیدو مقدمه وه چې په دې سره دا ښودل مقصود وو چې که چیری په دې وخت کې ستاسو د یو شمیر خلکو د انسانیت په تقاضا د رسو ل الله ﷺ د شهادت د خبر په اوریدو سره پښی ولړزیدی چې د دې منشأ معاذالله بیغیرتی او نفاق نه بلکې ډیر ایمان او اخلاص او ډیره مینه او محبت او اړیکی وی چې هغه ویرونکی خبر زړونه سو زغملای او دومره خفه سو چې د جنګ له میدان څخه یې پښې وښویدلی په دې وجه الله تعالی فرمایې

وَلَقَدْ عَفَا عَنكُمْ وَاللَّهُ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ (۱۵۲) سورة آل عمران )

الله تعالی ستاسو د اقصور وبخښی او الله تعالی په مؤمنانو ډیر مهربانی کونکی دی .

مګر د راتلونکی د پاره هوښیار او خبردار سی ! چې د رسو ل الله ﷺ د وفات څخه وروسته د هغه د دین او د هغه د سنت او مستقیمی لاری څخه وانه وړی د هغه له وفات وروسته به څه خلک د دین څخه واوړی چې په دې سره د مرتد کیدو فتنی ته اشاره وه او مقصود آګاهی وه چې د هغه په لاره باندی ژوند تیروی او د هغه په لاره باندی مړه سی محمد ﷺ که وفات سی یا شهید سی نو د هغه رب ﷻ خو ژوندی دی او دا آیتونه یې نازل کړه

وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَفَإِن مَّاتَ أَوْ قُتِلَ انقَلَبْتُمْ عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ وَمَن يَنقَلِبْ عَلَىٰ عَقِبَيْهِ فَلَن يَضُرَّ اللَّهَ شَيْئًا وَسَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ (۱۴۴) سورة آل عمران )

Maktaba Tul Ishaat.com

اونه دي محمد ﷺ مګر یو رسول دی چې د هغه څخه مخکې هم ډیر رسولان تیر سوي دي نو که هغه مړسي یا شهید سي نو آیا تاسو به د دین څخه اوړی او څوک چې په خپلو پوندو سره بیرته واوړی نو هغه هیڅ کله الله تعالی ته هیڅ ضرر نه سي رسولای او ژر دی چې الله تعالی به شکر کښونکو ته بدله ورکوی .

کله چې رسول الله ﷺ وفات سو نو د یمن دهمدان قبیله چې مرتد کیدو ته نژدی سوه نو عبدالله بن مالک ﷺ دهمدان قبیلې خلک راټول کړه او دا خبره یې ورته وکړه : :

یامعشرهمدان انکم لم تعبدوا محمدعلیه السلام انماعبدتم رب محمد علیه السلام وهوالحی الذی لایموت غیرانکم اطعتم رسوله لطاعة الله واعلموا انه استنقذکم من النار ولم یکن الله لیجمع اصحابه علی ضلالة الی آخر الخطبة)

اې دهمدا ن خلکو تاسو د محمد رسو ل الله ﷺ عبادت نه کوی بلکې تاسو د محمد رسول الله ﷺ دپالونکی عبادت کوی او د محمد ﷺ رب عزوجل خو ژوندی دی مرګ نه ورته رائي او تاسو خو د الله ﷺ د رسول ﷺ خبره په دې وجه منله چې د رسول ﷺ منل د الله ﷺ د منلو ذریعه سی او پوه سی چې الله تعالی تاسو د خپل رسول ﷺ په وجه له اوره ساتی او الله تعالی د هغه ملګری ﷺ په ګمراهی نه رایو ځای کوی ،،

وروسته یې دا شعریې ولوستی :

لعمری لئن مات النبی مُحَمَّد ﷺ :::: لَمَا مَاتَ یَا ابْنَ القیل رَبُّ مُحَمَّدٍ ﷺ

قسم دی زما په ژوند که نبی کریم ﷺ وفات سوی دی نو د هغه رب عزوجل خو ژوندی دی اې دسردار زامنو

دعاهُ الیه ربُّهُ فَأَجَابَهُ :::::::::: فیاخیر غَوْرِیّ ویاخَیْر مُنْجِدَ

دهغه رب هغه دخپل ځا ن وخواته وغوښتی . نو هغه دخپل رب دا غوښتنه قبول کړه او الله پاک ذات دی نبی کریم ﷺ د غورا و نجد کښته او لوړ تر ټولو او سیدونکو غوره او ښه وو .

اصابه ترجمه عبدالله بن مالک ﷺ جلد ۲، صفحه ۳۶۵ وحسن الصحابه فی شرح اشعار الصحابه جلد ۱، صفحه ۳۱۲)

**تنبیه** : د انبیاء علیهم السلام د ژوند په اړه به ان شاء الله د وفات نبوی په بیان کې یادونه وسی

## داحد په غزاکې له بری وروسته د ماتې راتلو په حکمت او لاربښوونولنډې خبرې ,

دالله ﷻ دژمنی برابر دوځی په سر کې مسلمانان پر کافرانو باندی بریالی وو مګر کله چې مجاهدین له هغه مرکزه را کښته سو چې رسول الله ﷺ د پاته کیدو حکم ورته کړی وو او د غنیمت د مال په تمه له غره را کښته سو نو جنګ پر بل مخ واوښتی بری په ماته بدل سو

Maktaba Tul Ishaat.com

دالله ﷺ په دربار کې دوستان او مخلصان او رښتینی عاشقان په کوچنیو کوچنیو خبرو هم رانیول کیږی دالله تعالی دانه وه خوښه چی دهغه ځانګړی دوستان صحابه کرام ؓ دالله ﷺ درسول ﷺ دحکم یوه ذره سرغړونه وکوی که څه هم هغه مخالفت دڅه غلط فهمی اوهیری په سبب سره وی دارنګه دربنتینی عاشق دعشق دحالت خلاف دی چی هغه دخیرن مال اوغنیمت دټولولولپاره دغره له سره راکښته سی دکوم مال غنیمت دټولولولپاره چی صحابه کرام ؓ له غره راکښته سو وو که څه هم هغه حلال اوپاک مال وو لکه چی الله تعالی فرمایي:

فَكُلُوا مِمَّا غَنِمْتُمْ حَلَالًا طَيِّبًا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ (٦٩) سورة الانفال)

یعنی پاک اوحلال مال خوري مګر دصحابه کرام ؓ په څیر رښتینی عاشقانودپاره دامناسب نه وه چی دالله ﷺ له اجازی پرته هغه حلال مال ته لاسونه اوږده کی

الله تعالی دخپلو خاصو دوستانو دخبرداری دپاره دڅه وخت دپاره بری په ماته بدل کړ چی پوه سی چی پرته له الله ﷺ بل څه ته کتل روا نه دي اوپه ازلی علم کې داټاکل سوی وو چی دڅه وخت دپاره که څه هم خفه سی مګر نژدی به بیرته دمکی په فتح دوی بدله ورکړله سی اوپه راتلونکی وخت کې به دقیصر اوکسری خزانی ددوئ په لاس کی ولویږی هدف داوو چی دخاصو دوستانو زړونه دحلالی دنیاله میلان څخه هم پاک اوصفا سی په دې باره کې الله تعالی دا آیاتونه نازل کړه:

وَلَقَدْ صَدَقَكُمُ اللَّهُ وَعْدَهُ إِذْ تَحُسُّونَهُمْ بِإِذْنِهِ حَتَّى إِذَا فَشِلْتُمْ وَتَنَازَعْتُمْ فِي الْأَمْرِ وَعَصَيْتُمْ مِنْ بَعْدِ مَا أَرَاكُمْ مَا تُحِبُّونَ مِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الدُّنْيَا وَمِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الْآخِرَةَ ثُمَّ صَرَفَكُمْ عَنْهُمْ لِيَبْتَلِيَكُمْ وَلَقَدْ عَفَا عَنْكُمْ وَاللَّهُ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ (١٥٢) سورة آل عمران)

اوپه تحقیق سره الله تعالی له تاسو سره دکومی فتح وعده چی کړی وه هغه یې رښتینی کړه په کوم وخت کې چی تاسو مشرکین دالله ﷺ په مرسته سره ووژل ترڅو چی هغه اوه ۷ یانه ۹ کسان چی ددوئ بیرغ په لاس کې وو هغه ټول ستاسو په لاسو ووژل سو خو کله چی تاسو په خپله کمزوری سوی اوپه خپل مینځ کې موپه حکم کې اختلاف وکوی اوتاسو دهغه دحکم سرغړونه وکوله وروسته تردی چی الله ﷺ ستاسو خوښ اوغوره شئ یعنی په کافرانو باندی غلبه اوبری تاسو ته ستاسوپه سترګودر وښودله ستاسو څخه یوشمیرخو هغه وو چی ددنیا غنیمت ته مائل سو اویوشمیرهغه وو چی یوائی داخرت غوښتونکی وو په دې وجه الله تعالی تاسوله دوئ څخه واړولاست اوستاسو لاس ته درغلی بری یې په ماته بدل کړ ددې لپاره چی په تاسو ازموینه وکوی اوپه ښکاره ټکوسره څرګنده سی چی څوک ټینګ دی اوڅوک کمزوری اورښتیا هم الله تعالی ستاسو داغلطی

وبخښله نوځکه اوس هيڅاته په دې غلطی باندې بدويل اوتورپوری کول بلکې خوله پرانيستل هم روانه دی الله تعالی خودوئ وبښل اودابدويونکی يې نه ښې اوالله تعالی په خاصومؤمنانو ډير مهربان دی.

په دې آياتوکې الله تعالی داوښودله چې جنګ په يوه وار پربل مخ واوښتی لومړی خوکافران دمسلمانانوپه لاس وژل کيدل اوس هغوئ دمسلمانانوپه وژلو مشغول وو ددې وجه خويوه داسوه چې تاسودرسول الله ﷺ خبره ونه منله اوبل داچې يوشميرخلک دفانی دنيادسامان يعنی دغنيمت دمال په ميلان اوطمع کې دغره له سره راکښته سول.

دلږخلکودخطا په وجه ټول اسلامی لښکر دماتی ښکارسو ،، اناالله وانااليه راجعون مګر ددې هرڅه سره دالله ﷻ احسانونه اومهربانی دمسلمانانو څخه بندی نه سوی چې سره له دې مينی څخه ډکه ملامتيا سره سره بيابيا مسلمانانوته تسلی ورکړه چې تاسو ناامیده کيږی اوزړه مه ماتوی موږستاسوخطا ييخی بخښلی ده لکه چې يوځل بيا دښښنی اعلان په دې آيت کې وکړ (وَلَقَدْ عَفَا عَنكُمْ وَاللَّهُ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ)

اوبيايې ددې رکوع په پای کې دمسلمانانو دزياتی تسلی دپاره دويم ځل دعفوی اعلان وکوی لکه چې الله تعالی فرمايي: إِنَّ الَّذِينَ تَوَلَّوْا مِنكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ إِنَّمَا اسْتَزَلَّهُمُ الشَّيْطَانُ بِبَعْضِ مَا كَسَبُوا وَلَقَدْ عَفَا اللَّهُ عَنْهُمْ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ حَلِيمٌ (١٥٥) سورة آل عمران)

يقيناً کوموخلکوچې ستاسو څخه شاواروله په هغه ورځ چې داډلی يوله بل سره مخامخ سوې نوددې وجه داده چې دهغوئ دبعض اعمالوپه وجه شيطان دوئ په لغزش کې اخته کړل اوخيرڅه چې وسو هغه وسو اوس خامخايقيناً الله تعالی دهغوئ دالغزش بالکل بښلی ده يقيناً الله تعالی ډير بښونکی اومهربان ذات دی..

الله تعالی دصحابه کرام ﷺ داکارخطا وګڼې په (استزلهم الشيطان) لفظ پردې دلالت کوی اوخطا معنی دادی چې اراده خودبل څه وی مګر دغلطی اوهيری په وجه پرته له ارادی اواختياره دچا پښه وښويږی په لاره کې وغورزی ،، ودې ته اشاره وه چې داهرڅه چې وسو هغه لغزش وو قصداتاسو نه دی کړی اوخيرڅه چې وسو هم هغه موږپه خپل رحمت اوحلم سره وبښل تاسوته مي دبښښی خبردرکي چې تاسو ستومانه اوخفه اوناامیده نه سی اوستاسودبښښی اعلان موټولی دنياته په دې وجه واوروی چې دنياته دامعلومه سی چې دالله تعالی احسانونه څنګه درسول الله ﷺ په ملګروباندی سوی وو اوځنګه هغوئ ته رنګارنګ تسلی ورکولی کيدی ددې دپاره چې ترقيامته پوری دچادپاره داجواز نه وی چې دصحابه کرام ﷺ په شان کې خوله خلاصه کې کله چې الله تعالی هغوئ ته بښنه وکړه اوالله تعالی له هغوئ څخه راضی سو نواوس دې هغوئ څوک وبخښې يانه

دي بخښلي له هغوئ څخه دې راضي سي يانه دی سی دالله تعالی دبخښني اورضاڅخه وروسته دهیڅ بخښني اورضاته ارتيا نسته ، رضی الله تعالی عنهم ورضوا عنه ..

دبدرپه غزاکې په فدیه اخیستوباندی چی کومه ملامتیاوویل سوه دهغې وجه هم داوه چی دالله ﷻ ددښمنانو دوژلو پرځای ددنیامال اوسامان ته ولی تاسوترجيح ورکړه دغه رنګه داحدپه غزاکي ددنیادمال اوسامان دغنیمت مال ته دمیلان په وجه سره ملامتیا وویل سوه مګر وروسته بیاوبخښل سو ..

**داحددغزا دماتی له رازو اوحکمتوله بیانه وروسته الله ﷻ دپخوانو انبیاء علیهم السلام دملګرو بیان کوی :**

الله ﷻ دمخکنیوانبیاء علیهم السلام دملګرو دعمل بیان وکوی ، چی دالله ﷻ په لاره کی هغوئ ته رنګارنګ تکلیفونه اورنګارنګ غمونه رسیدلی دی مګر هغوئ نه همت وبایلی اونه ددښمنانوپه مقابله کې عاجزه سو په ډیر صبر اواستقامت سره یې دالله ﷻ له دښمنانوسره جهاد وکوی اوثابت قدم پاته سو مګر سره له دې ټولوخبرویې په خپله دلاوری اوهمت اوصبراواستقامت ته و نه کتل بلکې توجه یې خاص دالله ﷻ ولوری ته وه اوله الله تعالی څخه یې دګناهو دبخښني اوثابت قدم پاته کیدو دعاء غوښته الله تعالی هغوئ ته په دنیااوآخرت کې دهغه بدله ورکړه لکه چی الله تعالی فرمایي :

وَكَأَيِّن مِّن نَّبِيٍّ قَاتَلَ مَعَهُ رِبِّيُّونَ كَثِيرٌ فَمَا وَهَنُوا لِمَا أَصَابَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَمَا ضَعُفُوا وَمَا اسْتَكَانُوا وَاللَّهُ يُحِبُّ الصَّابِرِينَ (۱۴۶) وَمَا كَانَ قَوْلَهُمْ إِلَّا أَن قَالُوا رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَإِسْرَافَنَا فِي أَمْرِنَا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ (۱۴۷) فَآتَاهُمُ اللَّهُ ثَوَابَ الدُّنْيَا وَحُسْنَ ثَوَابِ الْآخِرَةِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ (۱۴۸) سورة آل عمران)

اوډیروپیغمبرانوپه ملګرتیاکی دخدای ﷻ دوستانو له کافرانوسره جهاد وکوی مګر دهغه غمونوپه وجه سره کوم چی دوئ ته دالله ﷻ په لاره کې ورسیدل دوئ نه سست سو اونه کمزوری سو اونه ودښمنانوته عاجزه سو اوالله ﷻ له صبرکونکوسره مینه لری اوددوئ له ژبی څخه یوائی داخبره وتله چی ای ربﷻ زموږګناهونه اوزموږزیاتی راوبخښی اوزموږقدمونه ټینګ کړی اودکافرانو په مقابله کې زموږمرسته وکوی وروسته نوالله تعالی هغوئ ته ددنیا بدله اودآخرت غوره بدله ورکړه اوالله تعالی له نیکی کونکوسره محبت لری )

**دلومړی ټوک پای کال ۱۴۳۵/۴/۹ هجری سپوږمیز ( حمدالله دهجرت سیمه )**

**پښتوترجمه کونکي حمدالله سپوری ستاسوددعاپه هیله دهجرت سیمه کوټه کال ۱۴۳۵ هجری سپوږمیز مطابق ۱۳۹۲ هجری لمریز ۲۰۱۴ میلادی دفروری میاشت درنولوستونکوهیله لرم چی یوځل په دعاکې حمدالله هم درسره یادکړی )**

تمت جلد اول

Maktaba Tul Ishaat.com